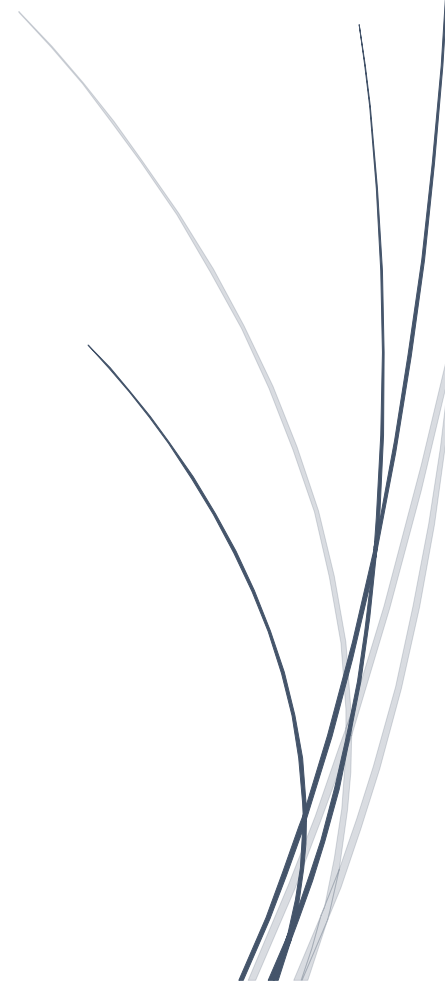

הלכות איסור ודלידתר

מאור תורג'מן

ישיבת הר ברכה

תשפ"ד

א. הסיכום מסודר לפי נושאים ולא לפי סימנים. היתרון בזה גדול, במיוחד באיסור והיתר שהדברים מפורזים ויש קושי ללמוד לפי סדר הסימנים, לכן אני ממליץ שגם מי שרוצה ללמוד מתוך הספרים שילמד לפי הסדר של הסיכום.

ב. אני משתדל לצטט את לשון הגמרא, הראשונים והאחרונים בקצרה עם תוספת הסבר בסוגריים, ולא לכתוב בלשון שלי, ורק לפעמים בסוף הסוגיה אני מסכם בלשוני. זה מאפשר ללמוד ולחזור מתוך דברי הראשונים והאחרונים, וכך הדברים יותר מדויקים ולא תלויים בפרשנות של המסכם. אע"פ שהסיכום מעט ארוך יותר בגלל זה, נלע"ד שזו דרך ארוכה שהיא קצרה, שככל שהדברים יותר מדויקים הם יותר ברורים ומובנים וכך זוכרים טוב יותר.

בד"כ בגוף הסיכום הבאתי את עיקר הסוגיה ואת הדיונים המרכזיים, ובהערות שוליים הבאתי קושיות ותירוצים של הנו"כ, ועוד ענינים פחות מרכזיים (אע"פ שגם אותם צריך לדעת למבחן).¹

לא תמיד ציינתי את המקור המדויק, כדי לא להכביד, ובכל כותרת ראשית כתבתי את הסימן ובכותרת משנית את הסעיף, כדי שמי שרוצה את המקור המדויק יחפש בבית יוסף או בנושאי כלים, בנוסף לכך בגלל שאני מצטט את לשון הפוסקים אפשר גם להעתיק את הלשון לפרויקט השו"ת, כדי למצוא את המקור.

השתדלתי להתמקד בחומר למבחן, ולא להרחיב יותר מידי, אך הרחבתי מידי פעם, במיוחד בדברים שנוגעים למעשה. למעשה הבאתי בעיקר את פסיקותיו של מו"ר הרב אליעזר מלמד שליט"א מחבר פניני הלכה (כדי להבין היטב את הפסיקה של הרב מלמד ביחס לבליעה בכלים יש לעיין בפניני הלכה כשרות ב פרק לב).
סיכמתי את כל מה שכלול בחומר למבחן והשתדלתי מאוד שלא לפספס שום סעיף קטן, אמנם בהלכות מליחה סיכמתי רק את סימנים עב - עד, עו, שהם סימנים יותר מעשיים משאר הסימנים.

חשוב לציין שפעמים רבות המקורות הנדרשים למבחני הרבנות לא נותנים תמונה שלימה ונכונה של הסוגיה, לכן אין לפסוק מתוך סיכום זה הלכה.

מי שמעוניין בסיכומים מורחבים יותר של הסוגיות הלכה למעשה, או בדפי מקורות מורחבים עם מקורות וסוגיות שלא סיכמתי (כמו לדוג' חלק מדיני הכשרת הבשר) אשלח לו בשמחה.

כמו כן אשמח לשלוח למי שמעוניין קובץ וורד של הסיכום (ממליץ לערוך את הסיכום לפי ראות עינכם כך הוא יהיה שלכם ויהיה קל יותר לזכור)

מן הסתם יש דברים שטעיתי בהם לכן אשמח לקבל הערות למייל: maortur7@gmail.com

מקווה שהסיכום יהיה לכם לעזר, בהצלחה רבה!

¹ אמנם לא את כל ההערות צריך לדעת למבחן, לכן צריך לשים לב אם המקור של ההערה הוא בחומר. לכן השתדלתי לציין את מקור ההערה (אם היא מפת"ש, משי"ך או מט"ז).

4	תערובות. סימנים צב, צח - קיא
4	1. תערובת טעמים. סימנים צח א - ד, ו - ח; צט א, ב, ד
30	2. חנ"נ באוכלים. סימנים צב א-ד, קו
49	3. חנ"נ בכלים
57	4. תערובת יבש ביבש. סימן קט
65	5. האם שני מיני איסור מבטלים זה את זה. סימן צח סעיף ט
67	6. ראשון ראשון בטל או חוזר וניעור. סימן צט סעיף ו
72	7. אין מבטלים איסור לכתחילה. סימן צט סעיפים ה - ז
80	8. נגיעת איסור והיתר צוננים. סימן צא סעיפים א-ג
85	9. כבוש כמבושל. סימן קה סעיף א
90	10. כלי ראשון, שני ושלישי וכו'. קה, ב; סח י-יא
97	11. תתאה גבר. סימנים צא, ד; צד, ח; קה, ג
103	12. צליה. סימן קה סעיפים ד - ו, ח
109	13. מליח כרותח. סימנים צא ה, ו; קה ט - יג
116	14. דין איסור הבלוע במליחה וצליה. סימן קה סעיף ז
124	15. בשר שנפל לתוך חלב צונן. סימן צא, ז
126	16. ריחא. סימנים צז, ג; קח
137	17. דין זיעה. סימן צב סעיף ח
139	18. תנור ומיקרוגל
142	19. נותן טעם לפגם. סימן קג
155	20. דין עכבר ושאר בע"ח מאוסים. סימן קד וסימן קז, ב
162	21. מעמיד. סימן פז סעיפים י, יא
165	22. דבר שיש לו מתירין. סימן קב
178	23. דברים חשובים שלא בטלים. סימנים ק, קא, קי, סעיפים א, ב
194	24. קבוע ופריש. סימן קי סעיפים ג, ה, ו
204	25. ספק ספיקא וכללי ספקות. סימן קי סעיפים ד, ז - י
229	26. דין תליה ודין צירוף. סימן קיא
237	27. תבשיל שיש חשש שיש בו איסור כיצד מותר להוציאו מהקדרה ומה הדין בדיעבד. סימן קז סעיף א
240	בשר בחלב. סימנים פז - צא, צג - צז
240	1. גדרי האיסור. סימן פז
256	2. העלאת בשר וחלב על שולחן אחד. סימן פח ואו"ח קעג
260	3. אכילת בשר וגבינה בזה אחר זה. סימן פט סעיפים א-ג ואו"ח קעג

269	4. דיני כחל. סימן צ
279	5. זהירות מערבוב של בשר וחלב
282	6. דין כלי בשרי וחלבי. סימנים צג; צד סעיפים ג, ד
289	7. נ"ט בר נ"ט. סימנים צה, א - ג; צד, ה
302	8. דין סכין וחריף. סימן צו
316	9. פת חלבית או בשרית. סימן צז סעיפים א, ב
320	איסור דם והכשרת הבשר. סימנים עב - עד; עו
320	1. איסור אכילת דם. סימן סז, פנה"ל
321	2. צליה. סימן עו
329	3. דין הלב (והריאה). סימן עב
334	4. דין הכבד. סימן עג
348	5. טחול, כליות וביצי זכר. סימן עד

תערובות. סימנים צב, צח - קיא

1. תערובת טעמים.² סימנים צח א - ד, ו - ח; צט א, ב, ד

א. מין בשאינו מינו. סעיף א

חולין צז – רבין בר רב אדא אמר: כילכית (מצאו דג טמא קטן שהתבשל) באילפס (עם בשר), ואתו שיילוה לרבי יוחנן, ואמר להו: ליטעמיה קפילא ארמאה (נחתום גוי). אמר רבא: מריש הוה קא קשיא לי הא דתניא, קדרה שבשל בה בשר - לא יבשל בה חלב, ואם בשל - בנותן טעם, תרומה - לא יבשל בה חולין, ואם בשל - בנותן טעם, בשלמה תרומה - טעים לה כהן, אלא, בשר בחלב - מאן טעים ליה? השתא דאמר רבי יוחנן: סמכינן אקפילא ארמאה, הכא נמי - סמכינן אקפילא ארמאה. דאמר רבא: אמור רבנן: בטעמא, ואמור רבנן: בקפילא, ואמור רבנן: בששים; הלכך: מין בשאינו מינו דהיתרא - בטעמא, דאיסורא - בקפילא, ומין במינו דליכא למיקם אטעמא, אי נמי מין בשאינו מינו דאיסורא דליכא קפילא - בששים.

=> תערובת מין בשאינו מינו של היתר, כגון תרומה בחולין, שאפשר לעמוד על טעמה, אם כהן טעם אותה ולא הרגיש טעם - מותרת, וה"ה בתערובת של איסור שקפילא גוי טעם אותה ולא הרגיש בה טעם, שמותרת, אך אם א"א לעמוד על הטעם כגון שאין קפילא או שזו תערובת של מין במינו - בטילה בשישים.

(1) היחס בין טעימה לשישים

מוסכם שאם אין אפשרות לטעום את התערובת משערים בשישים (גמ' לעיל).
נחלקו הראשונים, האם טעימה מועילה כשאין פי שישים, והאם חייב לתת לגוי לטעום כשיש פי שישים:

חולין צח – אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל איסורין שבתורה - בס'... אמר רב אסי אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל איסורין שבתורה - במאה. ושניהם לא למדוה אלא מזרוע בשלה, דכתיב: ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל וגו'³... כולי עלמא בהדי איל מבשל לה⁴... מאן דאמר בשישים, סבר: בשר ועצמות בהדי בשר ועצמות משערינן, והוה ליה בשישים, מאן דאמר במאה, סבר: בשר בהדי בשר משערינן, והוה ליה במאה... (צט, א) יתיב רב דימי וקאמר לה להא שמעתא, אמר ליה אביי: וכל איסורין שבתורה במאה? והתנן... גריסין (של תרומה) שנתבשלו עם העדשים... אין בהן בנותן טעם, בין שיש בהן להעלות במאה ואחד, בין אין בהן להעלות במאה ואחד - מותר; אין בהן להעלות במאה ואחד אלא במאי (מהו באמת השיעור שבו מתבטל טעם הגריסים בעדשים) - לאו בשישים? לא, במאה (כרב אסי, אמנם למעשה שהלכה כר' חייא, וכפי שאמר רבא בחולין צז, שטעם בטל בשישים).
=> משמע שגם אם כהן או גוי טעמו ואמרו שאין טעם צריך שיעור ביטול, דהיינו שישים, ולפי זה יוצא שאם אין שישים אסור, ולא יועיל לתת לגוי לטעום.

² תערובת של איסור לח בהיתר לח, אפילו אם לא בושלו יחד, או תערובת של לח ביבש ע"י בישול.
³ לאחר שנשלמו ימי נזירותו של הנזיר, צייתה אותו התורה להביא שלש בהמות לקרבן, אחד מהקרבנות הוא איל המובא לשלמים, לאחר זריקת הדם והקטרת האימורים מבשלים את האיל, "הזרוע בשלה" של איל הנזיר זוהי הזרוע הימנית הניטלת מן האיל שמניפים אותה ונותנים אותה לכהן. הזרוע מותרת באכילה רק לכהנים ואסורה לזרים ואילו שאר האיל נאכל על ידי בעליו כדן קרבן שלמים שמותר באכילה לכל אדם מישראל.
⁴ והאיל לא נאסר לבעליו אע"פ שקיבל טעם מהזרוע שאסורה לזרים.

רש"י צחא, ד"ה 'כל איסורין שבתורה - בס' – היכא דבדקניה ולא יהיב טעמא... כי לא יהיב טעמא בעינן ששים לבטוליה כדלקמן דקתני אין בהן בני"ט בין שיש להעלות כו', אלמא כי לא יהיב טעמא נמי בעינן ששים.
 = < אם אין ששים בהיתר כנגד האיסור, התערובת אסורה ולא מועילה טעימה, ואם יש ששים, צריך שקפילא יטעם, ואם אין טעם התערובת מותרת.

רא"ש – ולישנא דסמכינן אקפילא לא משמע כן, דאם היה בו ששים מאי רבותא דסמכינן עלה, אלא משמע דסמכינן אטעימה דידיה אפילו בפחות מששים, וכן טעים ליה כהן משמע להתיר בטעימתו אפי' בפחות ממאה, וסתמא אמרינן בכלי הש"ס וכל איסורין שבתורה בששים וא"צ לחזור אחר דבר אחר להתירו כשיש בו ששים, ומה שהביא רש"י ראיה מההיא דגריסין לקמן צט, אלא ראיה היא, דהכי פירושו, אין בהן בנותן טעם בידוע כגון שלא טעמו כהן בין שיש בהן להעלות במאה ואחד בין שאין בהן וכו' מותר (בששים).

= < אף אם אין ששים מועילה טעימת קפילא (שהרי אמרו 'סמכינן אקפילא'), ואם יש ששים לא צריך קפילא (שהרי אמרו 'כל איסורין שבתורה בששים).

רמב"ן – נראה לי שאף הכלכית באלפס וכל האיסורין שמכירין אותן אין משערין אותן אלא צירו ורוטבן, בנותן טעם בלבד הוא וסמכינן אקפילא, ולא התמירו בששים אלא כשהוא אוכל את האיסור עצמו כגון גריסין עם העדשים, אבל כלכית באלפס מי ידעינן כמה הוי רוטב שלה, ולחומרא משערין בדידה (כמבואר לקמן) כי לא משכחינן קפילא, הא איכא קפילא וליכא טעמא שרינן ליה... אבל היכא דשערין ליה בששים לא צריכינן לאהדורי בתר קפילא ולמטעם ליה כלל, והיינו דאמרינן הכא דכל איסורים שבתורה בששים. וכ"פ ר"ן ורשב"א.

= < אם יש ששים האיסור בטל ולא צריך קפילא (שהרי אמרו 'כל איסורין שבתורה בששים'), אך אם אין ששים, אם האיסור ניכר והוציאו אותו ורק טעמו וצירו נשאר בתבשיל מועילה טעימת קפילא (ורק על זה אמרו 'סמכינן אקפילא'), אך אם האיסור נימוח לתוך התבשיל, לא מועילה טעימת קפילא (כדין גריסים ועדשים).

רמב"ם – כל איסורין שבתורה, שנתערבו במאכל המותר מין בשאינו מינו בנותן טעם, מין במינו שאי אפשר לעמוד על הטעם שיעורו בששים או במאה או במאתיים. **ב"י** – הרי שלא הזכיר שיעור ששים כלל במין בשאינו מינו דאפשר למיקם אטעמא, נראה דכל מין בשאינו מינו דאפשר למיקם אטעמא לא שריא אלא ע"י קפילא אי אמר דאית ביה טעמא אע"ג דאית ביה טפי מששים אסור ואי אמר דלית ביה טעמא אע"פ שהוא פחות מששים שרי, ולא אמרו לשער בששים אלא היכא דלא אפשר למיקם אטעמא כגון שנתערב עם מינו לבד.⁵

= < בין אם יש ששים ובין אם אין צריך לתת לקפילא לטעום ואם אמר שאין טעם התערובת מותרת אפילו אם אין פי ששים. **וכ"פ שו"ע.**

אגור – לא ראיתי ולא שמעתי נוהגים בשום מדינה שיהיו מטעימין האסור לקפילא ארמאה, והכל נוהגים לשער בששים. **וכ"פ או"ה** ל, ד, **וכ"פ רמ"א**, **ש"ך וט"ז**. **וכתב פמ"ג** (שפתי דעת ד, הובא בפתי"ש ח) – אין אנו נוהגים לסמוך על גוי להקל, ואף להחמיר כשיש ששים אין אנו נוהגין להחמיר (לבקש מגוי שיטעם) וה"ה ספק דרבנן לא חשיב לדידן אפשר לברורי (כלומר אפילו בספק דרבנן לא נותנים לגוי, ומקילים מדין ספק דרבנן לקולא).

פנה"ל לד, ה – נוהגים כל ישראל לסמוך על הביטול בששים ולא על טעימת הגוי.⁶

* **יש ששים והגוי טעם אסור**

חולין צט, א – גריסין (של תרומה) שנתבשלו עם העדשים, אם יש בהם בנותן טעם, בין יש בהן להעלות במאה ואחד (100 חולין 11 תרומה), בין אין בהן להעלות במאה ואחד - אסור.

⁵ כמובן שגם הרמב"ם כתב (טו כט, ל) שאם אין קפילא שמשערים בששים, וכפי שאמר רבא בגמ' לעיל.
⁶ והביא בהערה שמנהג זה התפשט גם בקהילות ספרד, כפי שכתבו רדב"ז, פרי"ח, שולחן גבוה ועוד רבים. ועיין בפנה"ל שהביא מספר טעמים למנהג.

ר"ן – אע"ג דאמרינן דאי איכא ס' בלא קפילא שרי, אי טעמיה קפילא ואמר דאית ביה טעמא אסור דטעמא לא בטיל. **וכ"כ רש"י, רשב"א, רמב"ן ורא"ש, וכ"כ רמ"א ח.**

(2) על איזה גוי סומכים

רש"י 'ליטעמיה קפילא' – נחתום גוי, ואשמועינן דמותר לסמוך עליו לפי תומו ולא יודיעוהו שצריכין לו לדבר איסור והיתר. **וכ"כ רא"ש**.⁷

ר"ן – משמע דקפילא דוקא, הא גוי דליתיה קפילא לא סמכינן עליה משום דגוי משקר, אבל כל היכא דהוי קפילא לא מרע נפשיה, וכיון דמשום דלא מרע נפשיה הוא לאו דוקא במסיח לפי תומו, דכל שכן דלא מרע נפשיה אם הוא יודע שיש קפידא בדבר. **וכ"מ מתוס'.**

רשב"א – מסתברא שאפילו שאר בני אדם שאינם אומנין, ותדע לך מדאמרינן אמר רבא... בשלמא תרומה טעים לה כהן וכו', אלמא מדקאמר טעים לה כהן ולא קאמר טעים לה כהן קפילא משמע דלא בעי קפילא כלל, אלא כל טעם שאינו נרגש לכל הטועמים אינו טעם ואין חוששין לו... ולא אמרו קפילא ארמאה אלא משום דילמא נכרי דעלמא משקר אבל קפילא לא מרע נפשיה, וכיון שכן אי קפילא הוא אפילו שואלים אותו ויודע שלענין איסור והיתר שואלין אותו סומכינן עליו ולא בעינן מסיח לפי תומו דהא לא מרע נפשיה, ואם מסיח לפי תומו אפילו שאר בני אדם. ויש מחמירין דלא סמכינן אלא אקפילא ובמסיח לפי תומו (רש"י ורא"ש), ויש לחוש לדבריהם.

רמב"ם – ואם היה בשר בחלב טועם אותן הגוי וסומכינן על פיו. **ב"י** – הרי שלא הזכיר נחתום אלא גוי סתם ונראה שהוא סובר דקפילא דקאמר תלמודא לאו דוקא אלא אורחא דמילתא נקט⁸ או שכל הבא לטעום קרוי קפילא על שם מה שהוא עושה באותה שעה שהטעימה מלאכת נחתום היא, ונראה עוד שאינו מצריך שיהא מסיח לפי תומו דאם כן היה לו לכתוב כן בפירוש.

ב"י – ונראה לי שמאחר שהרמב"ם מיקל בדבר יש לסמוך על סברת התוספות והרשב"א והר"ן דלא מצרכי בקפילא שיהא מסיח לפי תומו, ובנכרי דלאו קפילא סמכינן ארמב"ם והרשב"א דשרו ביה, ומיהו נראה שצריך שיהיה מסיח לפי תומו כיון דלאו קפילא הוא. **וכ"כ שו"ע** – יטעמנו נכרי... וצריך שלא ידע שסומכינן עליו (אמנם לא כתב מה הדין בנחתום, ובפשטות דעתו למעשה כפי שכתב בב"י. ש"ד).

רמ"א – אין נוהגין עכשיו לסמוך אגוי ומשערינן הכל בשישים (כמובא לעיל).

רש"ל – אם הוא מסיח לפי תומו, אפי' הוא סתם גוי מהימן, בין להחמיר בין להקל, שהרי אינו אלא גילוי מילתא בלחוד, וכה"ג סמכינן אפי' האידנא עליו, אבל אם אינו מסיח לפי תומו אפי' אקפילא לא סמכינן האידנא.

פנה"ל לד,ה – נוהגים כל ישראל לסמוך על הביטול בשישים ולא על טעימת הגוי. אמנם בשעת הדחק, כאשר גוי אמין אומר בוודאות גמורה שאין בתבשיל טעם איסור אפשר להתיר את התבשיל.

* הגדרת מסיח לפי תומו לענין זה

רש"י ורא"ש – מותר לסמוך עליו לפי תומו ולא יודיעוהו שצריכין לו לדבר איסור והיתר. **ט"ז** – משמע אם יודע העובד כוכבים שסומכינן עליו בדבר אחר לא לענין איסור והיתר מקרי לפי תומו מה שאין כן בשאר לפי תומו כגון בעדות אשה לא מהני זה.⁹

⁷ משמע דוקא נחתום ומסיח לפי תומו, כ"כ טור, ט"ז וש"ך בדעת הרא"ש, אך הב"י כתב שלא מפורש בדברי הרא"ש שצריך דוקא נחתום.

⁸ כלומר כוונת חכמים לתת דוגמא לגוי שרגיל לטעום מאכלים אבל באמת אפשר לסמוך על כל גוי.

⁹ וכתב שמסיבה זו כתב הטור – כתב הרשב"א... ויש מי שאוסר עד שיהא אומן ומסיח לפי תומו וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל שצריך שלא ידע שסומכינן עליו בענין איסור והיתר, ע"כ. ולא הסתפק בלכתוב 'וכן דעת אדוני אבי הרא"ש'.
שו"ע כתב – צריך שלא ידע שסומכינן עליו. ע"כ. ולכאורה היה אפשר לדייק שצריך שלא ידע שסומכינן עליו בכל עניין, אך נראה שלא כתב כך בדווקא, שהרי הביא את הרא"ש בב"י.

* **מתי מועיל מסיח לפי תומו**

בבא קמא קידב, – אמר רב אשי: אין מסיח לפי תומו כשר אלא לעדות אשה בלבד (להתירה להינשא, ששמענו גוי או קטן שסיפר לפי תומו על פלוני שמת). = > גוי מסיח לפי תומו לא נאמן לעדות.

רשב"א לעיל לגבי טעימת התערובת ע"י גוי – ואם מסיח לפי תומו אפילו שאר בני אדם (גויים שאינם נחתומים, נאמנים). **וכ"פ שו"ע**.

הקשה תה"ד על הרשב"א מהגמרא בבא קמא – תקשה לדידה אמאי מהני מסל"ת אפי' אינו אומן.

ונחלקו בזה:

תה"ד – י"ל דסבר כרש"י דטעם כעיקר דרבנן, ולכך סמכינן עליו מסל"ת אפי' אינו אומן, ע"כ. **אך קשה** על זה שהרי הרשב"א כתב להחמיר בטעם כעיקר, כמבואר לקמן, **וכתב הט"ז** – אפשר דלא מסכים עמהם (עם המחמירים בטעם כעיקר) אלא לענין עיקר הדין אבל לענין מסיח לפי תומו שפיר סמך ארש"י ורמב"ם דסבירא להו טעם כעיקר דרבנן (הש"ך כתב על זה שזה דוחק).

ט"ז – נ"ל דהרשב"א ס"ל דהא דאמרינן דאין מסל"ת נאמן במילי דאורייתא היינו דבעי עדות דוקא משא"כ באיסור והיתר שפיר מהני, דבזה לא בעינן עדות גמורה אלא באם יש לנו הוכחה סגי, תדע דהא עד אחד נאמן באיסורין להתיר ואם כן הכי נמי מסל"ת, והא ראייה שקפילא מהני אפי' באינו מסל"ת מטעם דלא מרעא חזקתו ובמידי דבעי עדות ודאי לא מהני דבר כזה, אלא ע"כ דבאיסורין לא צריך רק הוכחה.¹⁰
ש"ך – נ"ל לחלק דדוקא היכא דליכא למיקם עלה דמילתא הוא דאין גוי מסל"ת נאמן באיסור תורה, אבל במין בשאינו מינו כיון דאיכא למיקם עלה דמילתא להטעימו לקפילא (שהוא נאמן כיוון דלא מרע אומנותיה) סמכינן עליה, וחילוק זה מוכח בריב"ש.¹¹

(3) טעימת ישראל

רשב"א – מדקאמר טעים לה כהן ולא קאמר טעים לה כהן קפילא משמע דלא בעי קפילא כלל, אלא כל טעם שאינו נרגש לכל הטועמים אינו טעם ואין חוששין לו. **וכ"מ מר"ן ותוס'**. = > כהן יכול לטעום תערובת תרומה גם אם הוא לא קפילא. **וכ"כ רשב"א, רא"ש, טור ושו"ע צו, למעשה**, לגבי צנון שחתכו בסכין בשרית, שישראל יכול לטעום ולומר אם יש לו טעם בשר או לא. **וכ"כ הש"ך** על דברי הרמ"א בשם האגור (אין נוהגין עכשיו לסמוך אגוי) – משמע דוקא אגוי הוא דלא סמכינן משום דגוי הוא אבל אטעימת ישראל סמכינן.¹² **וכ"פ הב"ח**. **וכן נטיית הרב מלמד בפנה"ל לד, 5**, (כך אמר לי הרב מאור קיים).¹³

לבוש – אין נוהגין לסמוך אטעימת כהן וגוי. **וכ"פ בכור שור**¹⁴ (הובא בפת"ש ג).¹⁵

¹⁰ המשך דבריו – אבל לענין הלכה כבר פסק בטור ושו"ע סי' שטו לענין בכור דלא מהני מסל"ת ואם כן לא מהני בשום דוכתא דאיכא איסור דאורייתא, ע"כ. שכתב שו"ע – הלוך בהמה מהעובד כוכבים ואין ידוע אם בכרה, וילדה, ה"ז ספק בכור... ואפילו אם העובד כוכבים מסיח לפי תומו שכבר בכרה, אינו נאמן, ע"כ. אך נלע"ד שמשם מוכח ההפך, שגם באיסור דאוי מועיל מסל"ת, שהרי שם הטור והשו"ע פסקו כרא"ש שלא מועיל מסל"ת כיוון שהגוי אומר זאת כדי להשביח מקחו (כמובא בב"י), שהרי בהמה שביכרה כבר אין לה סכנה כ"כ בלידות הבאות, שהרי נפתח רחמה. וכך כתב הט"ז בעצמו קצת לפני כן, שלדעת הרא"ש מועיל מסל"ת כשאינו משביח מקחו.

¹¹ וכתב שם הש"ך תירוץ נוסף ודחה אותו – יש שהיו רוצים לתרץ דהא דאמרינן בהגוזל דאין גוי מסל"ת נאמן בשאר דברים היינו היכא דאתחזק איסורא משא"כ הכא דלא ידעינן אי אית ביה טעם כלל, ודוחק, ועוד דהתם פרכינן עלה מהא דהתירו שבויה על פי קטן מסל"ת ומשני בשבויה הקלו והשתא מאי פריך הא בשבויה לא אתחזק איסורא לכך.

¹² וכתב הש"ך ש"מ מו"ת הרמ"א נד, לגבי שמן זית ששהה בחביות שהוחלקו בשומן חזיר – ואף על גב דכתב האגור, דמימיו לא ראה ולא שמע שום מדינה שסמכי אקפילא, מ"מ נראה בנדון דידן שאנו בעצמנו טעמנו אותו כמה פעמים ולא טעמנו בו כלום דליכא למיחש כלל, וא"כ על כרחנו אית ביה ששים או אינו נותן טעם בלא סי' וממילא שרי.

¹³ ש"ך – אף שאין תרומה נוהג בזמנינו מ"מ נפקא מינה לענין האומר קונם בשר ויין שאני טועם ונפל לתבשיל שאסור לו בנותן טעם, דסמכינן אטעימת ישראל, אי נמי לענין טעימת בשר או חלב כמו גבי צנון וכהאי גוונא.

¹⁴ וכן דייק מהרמ"א מבג.

¹⁵ **תו"ח** לגבי צנון שחתכו בסכין של בשר, בסימן צו – לא ראיתי שנוהגין להתיר על ידי טעימה בזמן הזה דאין אנו בקיאי. **וכ"כ ט"ז צו, ב**. אמנם בסימן צו הרמ"א לא העיר על השו"ע שהתיר ע"י טעימה לבשל עם חלב צנון שנחתך בסכין בשרית, וכתב הש"ך שזה מפני שמודה לו שבדיעבד אם טעם ולא היה בו טעם בשר ובישלו עם חלב מותר. ומשמע שם בארוך משי"ך (מובא לקמן בסימן צו) שדווקא שם הרמ"א החמיר ולא סמך על טעימה לכתחילה.

* טעימת איסור בלשון (ללא בליעה)

ריב"ש רפח – טעימה אסורה, ולא התיירו אותה אלא בתענית יחיד משום דטעימה לא קביל עליה (ברכות יד). וראיה לזה מבת תיהא (ע"ז סו, ב) דפליגי בה אביי ורבא¹⁶, ועד כאן לא שרי רבא אלא משום דריחא לאו מילתא היא ואין כאן אלא טעימת הריח אבל טעימת גוף האיסור אפילו לרבא אסורה... ומיהו משמע דלא אסיר מדאורייתא כמו חצי שיעור, דהא טעמא דחצי שיעור משום דחזי לאצטרופי ואין לומר כן בטעמו ולא בממשו.¹⁷ ואפשר דטעמא דטעימה אסורה היינו כדי שלא יבא לבלוע מעט ואתי לידי אסורא דאורייתא, כדאמרינן לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב. וכ"פ רמ"א קח,ה.

נחלקו לגבי טעימה בלשון של ספק איסור:

שו"ע מב,ג (ע"פ בה"ג, רבי"ה ועוד) – אם חסרה המרה (לכבד אין את המרה הדבוקה לו) קורע הכבד שתי וערב וטועמו בלשונו, אם יטעום טעם מר, כשרה (שבידוע שנבלעה במקומה) ואם לאו, טריפה (שאם ניטלה מהכבד בחייה הבהמה טריפה).
=> מותר לישראל לטעום ספק איסור.

לכאורה קשה הרי מבואר בגמרא ובשו"ע צח,א שאסור לישראל לטעום תערובת איסור?

ש"ך בסימן מב – אפשר דהכא קים להו לגאונים דמלתא דלא שכיחא היא שתהא המרה נטולה לגמרי והרגילות הוא שנבלע במקומה וקרוב הדבר שיטעום טעם מרה וכן משמע מלשון הפוסקים, ע"כ. **וכ"פ דרישה**, **רש"ל וב"ח**, שדווקא במקרה זה התיירו, ולכן כתבו שכשקוננין בשר מן הטבחים ואינו ידוע אם מלוח הוא אם לאו אסור לטעום בו בלשונו. **וכ"פ פמ"ג ונו"ב**.

ט"ז – נראה דבטעימה בלשון אין בו חשש איסור במקום ספק, ומשום הכי הזכיר בפירוש גבי מרה שיטעום בלשון כמ"ש שם ב"י בשם מרדכי, וה"נ מותר (בבשר שלא ידוע אם נמלח) אם נקי שם מדם (ולא אמרינן שמא אין נמלח ומתוך לחיכה ירגיש טעם דם הנבלע בבשר ויהיה פירש. פמ"ג), ושאני הכא (בסימן צח) דהיה צריך לטעום ע"י אכילה ממש כדי להרגיש אם יש שם טעם (שאם יש טעם אסור, בשונה ממרה ובשר שלא מלוח שאם יש טעם מותר, ולכן אם הרגיש טעם בלשון כבר לא צריך לבלוע כדי לטעום יותר) וע"כ צריך שיטעמנו גוי.

נחלקו מה הדין בטעימה בלשון באיסורי דרבנן:

צמח צדק – שאלה: המבשל בורית והבורית נעשית מחלב ומי אפר כירה וסיד ומערבין בתוכה מלח בבישולה. וצריך האומן לטועמה אי סגי לה במלח ששם לתוכה, אי שרי לטועמה או לא. והטועמה אינו צריך לבלוע אלא לטעום ולרקוק אי שרי או לא. **תשובה**: יראה דשרי ליה לטעום הבורית בבשולה אם אינו בולע אלא רוקק מיד... דבורית פגומה לגמרי, ואע"ג דכל דבר שהוא פגום מדרבנן מיהא אסור לכתחלה¹⁸ היינו דוקא לאכילה הוא דאסור מדרבנן לכתחלה אבל טעימה נראה דשרי לכתחלה אפילו מדרבנן וכך הוא מוכח בריב"ש (הובא לעיל) דטעימה לא אסירא מדאו'... וכיון דהכי הוא דמידי דהוה לשבח אינו אסור בטעימה אלא מדרבנן ממילא כשהוא פגום שרי אפילו מדרבנן דכל דתיקון דרבנן כעין דאורייתא תיקון לכך במידי שטעמו לשבח שאכילתו אסורה מן התורה ולא הטעימה אתו רבנן ואסרי אפילו טעימה, ובמידי שטעמו לפגם דשרי מדאורייתא באכילה אתו רבנן ואסרי אכילה, אבל

¹⁶ נחלקו שם האם מותר לישראל לשאוף בפיו ריח של יין נסך כדי לבדוק אם הוא טוב, לדעת רבא מותר כי ריחא לאו מילתא ולדעת אביי אסור כי ריחא מילתא.

¹⁷ המשך דבריו – ואפילו לדעת ר"ת ז"ל דטעם כעקר דאורייתא היינו באכילה גמורה, דכיון שאוכל דבר שיש לו טעם אסור דמי לאוכל עקר האסור, אבל במי שאינו אוכל כלל אין הטעימה אסורה כיון שאינו אוכל גוף האסור דהא לא חזי לאצטרופי.

¹⁸ לקמן בסימן קג מבואר שאיסור שהתערבב בהיתר ונתן בו טעם לפגם, אפילו פגם אותו קצת, מותר לאוכלו לכתחילה, אך אם הרוב הוא איסור רק אם נפגם לגמרי מותר מהתורה, וזה המקרה כאן שרוב הבורית היא חלב. וחידיש הצמח צדק כאן, שאע"פ שאיסור שנפגם לגמרי מותר מהתורה, מדרבנן אסור לכתחילה לאכלו.

לאסור אפילו טעימה בדבר הפגום כולי האי לא החמירו רבנן דסגי להו לרבנן לאסור אכילה בדבר הפגום שהוא שרי מדאורייתא אבל לא לאסור אפילו טעימה.

נחלקו בדעתו :

מבנו של הצ"צ, פר"ח ופתי"ש משמע שהבינו שלדעת הצ"צ יכול לסמוך על טעימה בלשון (אע"פ שלא בולע) כדי להתיר באכילה איסור דרבנן המעורב בהיתר שאם לא ירגיש טעם איסור התערובת תהיה מותרת. אך הנו"ב כתב – הטעימה שהתיר הצ"צ היינו שאינו בולע כלום, ואיך נסמוך על טעימה זו לענין איסור הנבלע בהיתר, דמה בכך שאינו טועם (טעם) בלשונו אכתי כשיבלע ירגיש בו טעם איסור ולכן לא מהני טעימה לענין איסור המעורב בהיתר אלא טעימה ממש בגרונו ולכך צריך גם באיסורי דרבנן דוקא ארמאי (כלומר לדעת הצ"צ מותר לטעום בלשון איסור דרבנן, אך אין טעימה זו מועילה להתיר תערובת).¹⁹

פר"ח – ואין דבריו (של הצ"צ) מוכרחים דאפשר דאסרו רבנן נמי טעימה אפילו בדבר פגום משום דלא שני להו לאינשי בין טעימה לאכילה ותרוייהו כי הדדי נינהו וכולא חדא גזירה היא דאי לא הא לא קיימא הא. וכן נראה עיקר להחמיר. וכתב נו"ב שכך משמע מרש"ל ורמ"א בסימן קח, שהטעימה בכל ענין אסורה.

ב. מין במינו. סעיף ב

מנחות כב – תנן התם (זבחים עז, ב) : דם (של קדשים שעדיין לא נזרק ע"ג המזבח) שנתערב במים, אם יש בו מראית דם - כשר... נתערב בדם בהמה (של חולין) או בדם חיה - רואין אותו כאילו הוא מים ; רבי יהודה אומר : אין דם מבטל דם (ואין דם החולין מבטל את דם הקודשים והוא כשר לזריקה). א"ר יוחנן : ושניהם מקרא אחד דרשו, 'ולקח מדם הפר ומדם השעיר ונתן על קרנות המזבח סביב' - הדבר ידוע שדמו של פר מרובה מדמו של שעיר (ואעפ"כ קורא הכתוב לתערובת הדמים דם הפר ודם השעיר), **רבנן סברי** : מכאן לעולין (על המזבח) שאין מבטלין זה את זה, **ורבי יהודה סבר** : מכאן למין במינו שאינו בטל. = < לדעת ר' יהודה מין במינו אינו בטל מהתורה ולחכמים בטל.²⁰

עבודה זרה עג – משנה. יין נסך אסור ואוסר בכל שהוא. יין ביין ומים במים - בכל שהוא ; יין במים ומים ביין - בנותן טעם. זה הכלל : מין במינו - במשהו, ושלא במינו - בנותן טעם. **גמרא**. **רב ושמואל** דאמרי תרוייהו : **כל איסורין שבתורה, במינו - במשהו, שלא במינן - בנותן טעם ; זה הכלל לאתויי מאי? לאתויי כל איסורין שבתורה. ר' יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו : כל איסורין שבתורה, בין במינן בין שלא במינן - בנותן טעם** (כל נותן טעם במינו בששים משערינן כדאמרינן בחולין צח, א. רש"י), חוץ מטבל ויין נסך, במינן - במשהו, ושלא במינן - בנותן טעם וזה הכלל - לאתויי טבל. = < **לדעת רב ושמואל** הלכה כר' יהודה, **ולדעת ר' יוחנן וריש לקיש** מין במינו בטל בשישים.

עבודה זרה סו, א – חמרא (יין נסך) חדתא (שהתערב ונבלע ע"י בישול) בענבי - **אביי אמר** במשהו, בתר טעמא אזלינן, אידי ואידי חד טעמא הוא, דהוה ליה מין במינו, ורבא אמר בנותן טעם, בתר שמא אזלינן. חמירא (שאור) דחיטי וחמירא דשערי - אביי אמר : בנותן טעם, בתר טעמא אזלינן, **ורבא אמר** : במשהו, בתר שמא אזלינן. = < משמע שלדעת **אביי ורבא** מין במינו אינו בטל כר' יהודה.

פסחים כט, ב - לא – אמר רב : חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור, רב לטעמיה. דרב ושמואל דאמרי תרוייהו : כל איסורין שבתורה, במינו - במשהו, שלא במינו - בנותן טעם (ובחמץ בפסח גזרו שלא במינו אטו מינו). **אמר רבא** : הלכתא, חמץ בזמנו, בין במינו בין שלא במינו - אסור במשהו, כרב.

¹⁹ הפתי"ש כתב שנחלקו בעוד דבר, שלדעת הנו"ב, הצ"צ התיר דוקא טעימה בלשון, אך לדעת בנו והפר"ח התיר לטעום בפיו ממש. ע"כ. ולכאורה קשה שהרי דברי הצ"צ מפורשים שהתיר דוקא טעימה בלשון ואיך אפשר שהבינו ממנו להתיר יותר. ובאמת עיינתי בהערות של בנו של הצ"צ ובפר"ח ולא ראיתי שכתבו כך, אלא שיוצא מדבריהם שגם כדי להכריע אם תערובת מותרת או אסורה מספיק לטעום בלשון, ובוהו חלקו על הנו"ב.
²⁰ ר"ן נדרים נב, א – קסבר ר' יהודה דהיינו טעמא משום דמין במינו לא בטיל לפי שכל דבר שהוא דומה לחבירו אינו מחלישו ומבטלו אלא מעמידו ומחזקו ומשום הכי סבירא ליה לר' יהודה בכולהו איסורי דמין במינו לא בטיל ורבנן לא משמע להו הכי דמכל מקום מין במינו דאיסור והיתר אין דומין זה לזה כיון דחד אסור וחד שרי.

אך מצד שני :

זבחים עט,א – אמר רבא : מין בשאינו מינו - בטעמא, מין במינו - ברובא.²¹

חולין צז,ב – אמר רבא : מין במינו דליכא למיקם אטעמא... - בששים.

=> **יש סתירה בדברי רבא**, שבע"ז ובפסחים משמע שסובר כר' יהודה שמין במינו לא בטל, ובזבחים אמר שבטל ברוב, ובחולין אמר שבטל בשישים.

נחלקו הראשונים :

רש"י חולין קט,א – קיימא לן כרבי יהודה דמין במינו לא בטיל דהא קם ליה רבי בשיטתיה (שם בגמרא שאמר שנראים דברי ר' יהודה) ורב ושמואל נמי בשיטתיה קיימי, ואע"ג דאיפלוג עלייהו רבי יוחנן ור"ל התם שמעינן לאביי ורבא דבתראי הוו דקמו כרב ושמואל. **וכתב ראבי"ה** שהמנהג כרש"י ושכן היה נוהג אביו **ריב"א**.

ר"ת (תוס' חולין צז,א) – כל זה אינו ראיה דאין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי ולא כרב ושמואל **דהלכה כרבי יוחנן לגבי רב** כדאמר בריש ביצה (דף ד:) וגבי שמואל כדאמר במי שהוציא והו (ערובין מז:).²² והיה דחמרא לגו חלא וחמרא חדתא בעינבי אומר ר"ת דאיכא לאוקומי בטבל ויין נסך דמודי בהו רבי יוחנן כדאמרין במסכת עבודה זרה (דף עג:) תדע דהא רבא גופיה אית ליה הכא דמין במינו דליכא למיקם אטעמיה בס'.²³ **וכ"פ רא"ש, ר"ן, רי"ף, רמב"ם, רשב"א וריב"ש**.²⁴ **וביאר הר"ן** – מין במינו ואפי' נתערב גופו דאורייתא ברובא בטיל וכדאמר רבא בפרק התערבות (דף עט,א), אבל מדרבנן בששים וכדאמרין לעיל בפירקין (דף צז,ב) בששים. **וכ"כ רמב"ם וטור, וכ"פ שו"ע ורמ"א**.

ג. הגדרת מינו ושאינו מינו. רמ"א ב

נחלקו מה הדין באיסור והיתר ששונים בשם ושווים בטעם או שווים בשם ושונים בטעם, האם הולכים אחר הטעם או אחר השם, **אמנם** בד"כ המציאות היא שדברים ששוים בשם שווים בטעמם ושונים בשם שונים גם בטעם, ולכן בד"כ ברור מתי זו תערובת מין במינו או בשאינו מינו, והשאלה היא כיצד להכריע במקרים המיוחדים שהאיסור וההיתר שווים רק בשם או רק בטעם :

עבודה זרה סו,א – חמרא (יין נסך) עתיקא (שהתערב) בענבי (שמים וטעמים שונה) - דברי הכל בנותן טעם; **חמרא חדתא בענבי** - אביי אמר : במשהו, ורבא אמר : בנותן טעם. **אביי אמר** במשהו, **בתר טעמא אזלינן**, אידי ואידי חד טעמא הוא, דהוה ליה מין במינו, ומין במינו במשהו; **ורבא אמר** בנותן טעם, **בתר שמא אזלינן**, והאי שמא לחוד והאי שמא לחוד, וה"ל מין בשאינו מינו, ומין בשאינו מינו בני"ט. **חלא דחמרא וחלא דשיכרא, וחמירא (שאור) דחיטי וחמירא דשערי** - אביי אמר : בנותן טעם, בתר טעמא אזלינן, והאי טעמא לחוד והאי טעמא לחוד, והוה ליה מין בשאינו מינו, ומין בשאינו מינו בנותן טעם; ורבא אמר : במשהו, בתר שמא אזלינן, והאי חלא מיקרי והאי חלא מיקרי, והאי חמירא מיקרי והאי חמירא מיקרי, וה"ל מין במינו, וכל מין במינו במשהו.

חולין צז – אמר רבא : אמור רבנן : בטעמא, ואמור רבנן : בקפילא, אמור רבנן : בששים; הלכך : **מין בשאינו מינו דהיתרא - בטעמא, דאיסורא - בקפילא, ומין במינו דליכא למיקם אטעמא**, אי נמי מין בשאינו מינו דאיסורא דליכא

²¹ חולין יא,א – מנא הא מילתא דאמור רבנן זיל בתר רובא? מנלן? דכתיב : אחרי רבים להטות.

²² המשך דבריו – ורבי יהושע בן לוי נמי אית ליה לקמן (צח.) בשמעתין דמין במינו נמי בטיל דיליף מזרוע בשלה דהוי מין במינו ורבי יהושע בן לוי בר סמכא הוא והלכה כמותו בכל מקום ואפילו לגבי ר' יוחנן... דבסדר תנאים ואמוראים פוסק הלכה כרבי יהושע בן לוי בכל מקום.

²³ המשך דבריו – ובפרק כל שעה (פסחים דף ל.) דאמר רבא הלכתא וכו' לא גרס ר"ת 'במשהו כרב' וכן משמע בה"ג שלא היה כתוב בספרים כרב... אלא גרסינן אסור פי' בנותן טעם וכן פסק בשאלות דרב אחאי דרבא כרבי יוחנן. ומי"מ לא היה ר"ת פוסק הלכה למעשה לחמץ בפסח וכשהיו מוצאין חטה בתרנגולת רותחת בפסח היה מצריך להשהותה עד אחר הפסח ואורייתא ואפי' גרס במשהו כרב דילמא שאני חמץ דחמיר טפי דעובר בבל יראה ולא בדילי מיניה ואע"ג דקא מפרש התם טעמא דקאמר רב לטעמיה כו' רבא פסיק כרב ולא מטעמיה, ואף רבי יהודה גאון פסק דוקא בחמץ קאי רבא כרב אבל בשאר איסורין הילכתא כרבי יוחנן ור"ל.

²⁴ וכ"כ מרדכי, תרומה, הג"מ, סמ"ק, שע"ד, אגור ואו"ה.

קפילא - בששים. = משמע מכאן שתמיד במין במינו ליכא למיקם אטעמא, וא"כ יוצא שהולכים לפי טעם ולא לפי שם.

או"ז – כתב **רבינו שמואל זצ"ל הלכה כרבא דבתר שמא אזלינן בכולהו איסורי**, דבכולי תלמודא אביי ורבא הלכה כרבא בר מיע"ל קג"ם, הילכך שאור ועיסה שני שמות הן, ואיל ושור ועז שלשה מינין דכולן שמות חלוקין הן אע"פ שכולן בשר, דבשר אינו השם, וכן מיני דגים טהורין כולהו הוו מין בשא"מ, וכן מינין של עופות²⁵, **אבל בצים כולן מין אחד הן, ובמשהו (כר' יהודה), דכולן ביצה מיקרו דומיא דחמירא דחיטי וחמירא דשערי, ואפי' חלב (אסור. כגון שהוא טריפה) של פרה שנפל בחלב טהור של רחל מין במינו הוי דהאי חלב מיקרי והאי חלב מיקרי. וכ"פ מרדכי ואגור, הובאו בב"י.**

רמ"א – לענין מין במינו אזלינן בתר שמא, אם הוא שוה הוי מין במינו, אבל לא אזלינן בתר טעמא אם הוא שוה או לא. **וכ"פ ב"ח, רש"ל ולבוש**, שכך הדין בכל האיסורים.

ש"ך – תמהני על מ"ש הרב ולענין מין במינו אזלי בתר שמא כו' והרי מבואר בכל הפוסקים דלהכי מבשא"מ אסור מהתורה עד ששים כיון דנ"ט ולהכי מין במינו דאינו נ"ט בטל מן התורה ברוב²⁶... אע"ג דק"ל כרבא גבי חמרא חדתא דאזלי בתר שמא ולא בתר טעמא לענין מין במינו, היינו דוקא לענין יי"נ וטבל שאוסרים במשהו מין במינו וכן לענין תרומה וערלה ששיעורן למעלה מששים במינו והלכך אם הוא שוה בשמא אע"ג דלא שוה בטעמא ה"ל מין במינו ואסור במשהו או בק"א ור"א ואם אינו שוה בשמא אע"ג דשוה בטעמא אסור בני"ט, וכן לר' יודא דאמר בכל האיסורין מין במינו במשהו, וכן הוא להדיא בתוספות, רא"ש, ור"ן (מובאים לעיל לגבי מין במינו, שכתבו שמה שאמר רבא מין במינו במשהו זה דווקא לגבין טבל ויין נסך)... והגיעו דברי אלה לפני כמה גדולי הדור והסכימו לדברי גם מ"ו הגאון מוהר"ר יושיע נר"ו אמר שדברים ברורים הם, **אע"ג דהאגור ושאר קצת אחרונים כתבו ג"כ בשם או"ז הך דרבא דאזלינן בתר שמא ולא בתר טעמא אפשר שכתבו כן לרש"י וסייעתו שפסקו כר"י דמין במינו לא בטיל.**²⁷

ד. טעם כעיקר. סעיף ב

(1) עיקר הדין

נחלקו הראשונים מה הדין כאשר יש טעם איסור בתערובת אך אין ממשות (לקמן נחלקו בהגדרת ממשות וטעם), האם התערובת אסורה מהתורה או מדרבנן.

פסחים מג, ב - מד – אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: כל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור, חוץ מאיסורי נזיר, שהרי אמרה תורה יוכל משרת ענבים לא ישתה²⁸. והאי משרת להכי הוא דאתא? האי מיבעי ליה לכדתניא: **משרת - ליתן טעם כעיקר** (לעשות טעמו של איסור כעיקרו וממשו. רש"י). שאם שרה ענבים במים ויש בהן טעם יין (והנזיר שתה אותם) - חייב, מכאן אתה דן לכל התורה כולה... הא מני - **רבנן היא**, ורבי יוחנן דאמר כרבי עקיבא... דתניא, רבי עקיבא אומר: נזיר ששרה פתו ביון, ואכל כזית מפת ומיין - חייב. - **ורבי עקיבא, טעם כעיקר מנא ליה?** ... **ילף מגיעולן נכרים** (פליטת כלי נכרים), גיעולי נכרים לאו טעמא בעלמא הוא - ואסור, הכא נמי - לא שנא. = משמע שטעם כעיקר מהתורה.

²⁵ או"ה – אבל כשהן חתוכות כל אחד נקרא חתיכת דג או חתיכת בשר עוף והוי הכל מינו במינו. דר"מ – ואין דבריו נראין דאין זה שמן העצם שנלך אחריו לענין מין במינו.

²⁶ ואולי אפשר ליישב שמה שאמרו האחרונים שהולכים לפי שם זה לא סותר את הכלל שכתבו הפוסקים במין במינו בשישים מדרבנן ומין בשאינו מינו דאורייתא, מפני שהם דיברו על מקרים מיוחדים ויוצאי דופן, שהרי בד"כ האיסור וההיתר שווים בשם ובטעם או שונים בשם ובטעם.

²⁷ **חלב ובשר: מרדכי, או"ז, אגור** – חלב ובשר שני מינים הם. **הובא בב"י, וכ"מ בשו"ע א, וכ"כ ט"ז וש"ך צח,א.** דלא כראב"ן שכתב שחלב ובשר טעמים שוה, וכתב עליו הש"ך צצריך לומר דמיירי בבשר שמן.

²⁸ שאם אכל חצי זית ענבים וחצי זית לחם בבת אחת - חייב, שהרי אמרה תורה משרת ענבים לא ישתה - חייב על שריית פתו ביון. רש"י.

חולין קחא – משנה. טיפת חלב שנפלה על החתיכה, אם יש בה בנותן טעם באותה חתיכה - אסור. **גמרא. אמר אביי**: טעמו ולא ממשו בעלמא - דאורייתא, דאי סלקא דעתך דרבנן, מבשר בחלב מאי טעמא לא גמרינן - דחדוש הוא²⁹, אי חדוש הוא, אע"ג דליכא נותן טעם נמי³⁰ ולכן מכך שברור לחכמים במשנה שאיסור בשר בחלב הוא רק כשיש טעם, מוכח שזה בכל התורה! **אמר ליה רבא**: דרך בשול אסרה תורה³¹ (מה שכתבו במשנה שאיסור בשר בחלב הוא רק כשיש טעם הוא לא בגלל שברור לחכמים שכך הדין בכל התורה, אלא כי כך מוכח מהפסוק שאסר בשר בחלב).
 = < מוסכם שבבשר וחלב טעם כעיקר דאו' ואביי למד גם לשאר איסורים, אך רבא דחה אותו כיוון שבשר וחלב זה חידוש, שכל אחד היתר ורק כשנתערבו נאסרו, ולא לומדים מחידוש.

עבודה זרה סז – אמר ר' אבהו אמר רבי יוחנן: כל שטעמו וממשו - אסור ולוקין עליו, וזהו כזית בכדי אכילת פרס, טעמו ולא ממשו - אסור ואין לוקין עליו.

חולין צח – אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל איסורין שבתורה - בס'... **אמר רב אסי** אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל איסורין שבתורה - במאה. ושניהם לא למדוה אלא מזרוע בשלה, דכתיב: ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל וגו' (פירוש הגמרא הובא בתחילת הסיכום)... ומי ילפינן מינה? והתניא (בברייתא לעיל לגבי זרוע בשלה): זהו היתר הבא מכלל איסור (כלומר איל נזיר הוא מקרה מיוחד שבו התירה התורה דבר שבדרך כלל אסור), זהו למעוטי מאי - לאו למעוטי כל איסורין שבתורה?... **אמר אביי**: לא נצרכא אלא לרבי יהודה, דאמר: מין במינו - לא בטיל, קמ"ל: דהכא בטיל³²... **רבא אמר**: לא נצרכא אלא לטעם כעיקר, דבקדשים אסור, קא משמע לן דהכא שרי (כלומר גם כאן האיל היה צריך להיאסר מהטעם של הזרוע אע"פ שיש שישים כנגד הזרוע, כיוון שגם רבא אומר את דבריו בדעת ר' יהודה)...³³ גלי רחמנא גבי חטאת 'כל אשר יגע בבשרה (ויבלע ממנה) יקדש', להיות כמוה, שאם פסולה - תפסל, ואם כשרה - תאכל.
 = < מע"ז סז ומחולין צח משמע שטעם כעיקר בחולין הוא דרבנן.

רש"י חולין צח, ב' רבא אמר: לא נצרכא אלא לטעם כעיקר דבקדשים אסור' – רבא לית ליה טעם כעיקר בחולין (מדאו' אלא מדרבנן) והכי נמי שמעינן ליה לר' יוחנן במסכת ע"ז כל שטעמו ולא ממשו אין לוקין עליו, והא דילפינן ליה בפסחים מנזיר ומשרת ליתן טעם כעיקר סבירא להו אמוראי בתראי דאסמכתא בעלמא הוא ולא מילף הוא דהוה להו נזיר וגיעולי עובדי כוכבים ב' כתובין הבאין כאחד. **וכ"פ רמב"ם, רמב"ן ור"ן**.

תוס' חולין שם – נראה לפרש דהכא ('זרוע בשלה') איירי בטעם גמור דבקדשים אסור מקרא דחטאת והוא הדין דבחולין אסור מקרא דמשרת, אלא נקט קדשים משום דזרוע בשלה דהוה קדשים קאי והכא שרי, דפעמים שהזרוע ומקצת מן האיל היו חוץ לרוטב ונותן הזרוע טעם במה שחוץ וזימנין נמי שיש משמונית הזרוע הרבה על אותו מקצת עד שלא יהא רוב באותו מקצת לבטלו ובכל ענין שיבשל התיר הכתוב, ורבא לא פליג אר' יוחנן (צ"ל 'ארבנין'. מתיבתא) דמשרת אתא לטעם כעיקר ודרשה גמורה היא ולא אסמכתא דמדד"ע נשמע לרבנן דדריש לה להיתר מצטרף לאיסור דלקי והוא הדין דלרבנן דמוקי לה לטעם כעיקר נמי לקי. והא דאמר אביי בפרק כל הבשר (לקמן דף קח). ש"מ טעמו ולא ממשו בעלמא דאורייתא... אמר לך רבא דרך בשול אסרה תורה פירוש לעולם דרבנן, התם דיחוי

²⁹ דשניהם מין היתר זה לבדו וזה לבדו וכשנתערבו נאסרו ועוד שדרך בשול נאסרו בלא אכילה. רש"י.

³⁰ אלא ש"מ לאו חדושה דאהכי קפיד רחמנא דומיא דכלאי הכרם דמתסרי נמי משום כלאי תערובת. רש"י.
³¹ לעולם אימא לך חדוש הוא ודקאמרת אע"ג דליכא טעמא ליתסר, על כרחך בגופיה גלי קרא דבעינן טעמא מדלא אסרתו תורה אלא דרך בשול שאסר הבשר להתבשל בחלב ואין לך כגון זו שלא יתן טעם (כלומר מן הסתם כל מה ששם בתבשיל כוונתו שיתן טעם).

³² המשך הגמרא – ליגמר מיניה (שמין במינו בטל)! גלי רחמנא ולקח מדם הפר ומדם השעיר תרויהו בהדי הדדי נינהו - ולא בטלי; ומאי חזית דגמריי מהאיך, ליגמר מהאי! חדוש הוא (דלכתחלה היתר יבטל איסור), ומחדוש לא גמרינן; אי הכי, למאה וסי' נמי לא ליגמר! אטו אנן לקולא גמרינן, לחומרא גמרינן.

³³ ונפק"מ בין אביי לרבא, אם ימחה גוף הזרוע באיל, שלדעת אביי יהיה מותר, כיוון שכאן חידשה התורה שמין במין בטל, ולדעת רבא התורה חידשה כאן רק שהטעם במין במינו בטל במקרה זה, אך אם הזרוע תימחה לאיל, האיל יהיה אסור לזרים. כך פירשו בשו"ט, ולקמן יובא בתוס' פירוש אחר, ולפי פירושו לא צריך לומר שרבא סובר כר' יהודה.

בעלמא הוא כלומר מהכא לא תידוק. **וכ"כ רא"ש, וכ"פ ראב"ד ובה"ג, וכתב הרשב"א** – לענין פסק הלכה אנו על מי נסמוך בא ונסמוך על רבנו תם ובה"ג והראב"ד ז"ל שרבים הם ואמרו להחמיר בשל תורה.³⁴

=> **מוסכם** שטעם כעיקר מהתורה בבשר וחלב, בבלוע בכלים, בקודשים, ובנזיר, **אך לגבי שאר האיסורים נחלקו**, לדעת רש"י טעם כעיקר דרבנן, ולדעת תוס' טעם כעיקר דאורייתא, ונפק"מ אם נשפך מהתערובת וספק אם יש שישים, ולמעשה מוסכם שטעם כעיקר דאורייתא, וספק דאורייתא לחומרא, **וכ"פ שו"ע, רמ"א, ט"ז וש"ך**.³⁵

(2) הגדרת טעם וממשות

עבודה זרה סז – אמר ר' אבהו אמר רבי יוחנן: כל שטעמו וממשו - אסור ולוקין עליו, וזהו כזית בכדי אכילת פרס (נחלקו מהו שיעור פרס: לרש"י ארבע ביצים ולרמב"ם שלוש), טעמו ולא ממשו - אסור ואין לוקין עליו.
זבחים עח – אמר ר"ל: הפיגול והנותר והטמא (בשר קדשים שנטמא) שבללן זה בזה ואכלן - פטור, א"א שלא ירבה מין על חבירו ויבטלנו. שמע מינה נותן טעם ברוב לאו דאורייתא³⁶... מתיב רבא: עשה עיסה מן חיטין ומן אורז, אם יש בה טעם דגן - חייבת בחלה ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח!, ואע"ג דרובא אורז! אלא, מין בשאינו מינו - בטעמא, מין במינו - ברובא.

רש"י בעבודה זרה 'טעמו ולא ממשו' – כגון חלב (טמא) שנפל לקדרה³⁷ או חלב שנפל נימוח שאין ממשו בעין (ואינו אסור אלא מדרבנן שטעם כעיקר מדרבנן).

=> **טעם** – אפילו גופו של איסור שנימוח. **ממשות** – חתיכה של איסור שלא נימוחה. ועיין בהערה כיצד רש"י מסתדר עם הגמרא בזבחים.³⁸

ר"ן – כל היכא שנתערב גופו ויהיב טעמא אפילו באלף אסור מדאורייתא, כדאמר רבא (בזבחים שם) מין בשאינו מינו בטעמא... ואי איכא כזית בכדי אכילת פרס לוקה, ואי ליכא כזית בכדי אכילת פרס אסור מדאורייתא מיהו אין לוקין עליו, והיכא שנתערב בדבר טעמו ולא ממשו היינו טעם כעיקר... מדרבנן.³⁹
 => **טעם** – שלא התערב גופו של איסור. **ממשות** – שהתערב גופו של איסור (כגון חלב שנימוח).

ר"ת (הובא ברא"ש) לדעתו טעם כעיקר דאורייתא ופירש את הגמרות אחרת – טעם כעיקר במין בשאינו מינו דאורייתא דכיון שנתן האיסור טעם בהיתר נהפך כולו להיות איסור ולוקין עליו בכזית כאילו הוה כולו איסור, ואפילו לקולא אזלינן בתר טעמא ויוצא בעיסת האורז ידי חובתו כיון שיש בה טעם ואפילו רובא אורז, וההיא דרבי יוחנן מיירי במין במינו, וטעמו וממשו דקאמר דלוקין היינו כשהאיסור בעין ומכירו, טעמו ולא ממשו אסור מדרבנן ואין לוקין עליו דמדאורייתא ברובא בטל, וה"ה אם היה ממש האיסור בעין ולא נימוח רק שאין ניכר אין לוקין עליו כי הוא

³⁴ לפי מה שפירשו התוס' והרא"ש בזרוע בשלה יוצא שגם במין במינו אע"פ שהטעם לא מורגש הוא אסור מהתורה וצריך להתבטל ברוב כדי שיהיה מותר מהתורה. וכ"כ הרב פפויפר בהלכות תערובות ע"מ כח והערה 3 להלכה שטעם בלי ממשות כלל אסור גם במין במינו מהתורה וצריך רוב כנגדו לבטלו, לדוג' אם נתן חתיכת בשר נבילה גדולה למעט רוטב בשרי והוציא את החתיכה מהרוטב, כיוון שאין רוב היתר כנגד טעם הנבילה הרוטב אסור מהתורה.
³⁵ גו"יב (הובא בפת"ש ה) – כיון דהא דטעם כעיקר דאורייתא ילפינן ממשות או מגיעולי עובדי כוכבים אמרינן דדוקא באיסורים דכוותיהוה שהם לאווין שיש בהם מלקות אבל לא בלאו שאין בו מלקות כגון חלב טמא וכיוצא.
³⁶ הא דאמור רבנן בכל דוכתי איסור הנו"ט בהיתר אוסרו ואע"פ שההיתר ברוב, לאו דאורייתא הוא ללקות עליו דאי דאורייתא נהי נמי דרבה מין על חבירו ניכר בעיסת האורז, ואם נתרבה העיסה ה"נ נתרבה הרוטב שבקדירה מן החלב הנימוח בתוכה. ע"כ. ואולי אפשר ליישב שרש"י סובר כירושלמי, והאי שירי מנחה. רש"י.

³⁷ ברור שלא דיבר בחלב לבשר שהרי מוסכם לגבי בשר וחלב שטעם כעיקר דאורייתא.
³⁸ **רא"ש** – ויש אומרים לרש"י האי דעיסה טעם כעיקר לא איירי בלא ממשות אלא טעם וממשות איכא. שעל ידי קמח של דגן שגלגל בתוך עיסה של האורז נתרבת העיסה ויש בה טעם וממשות ולא דמי לחלב שנפל לקדירה ונימוח שאין ממשות החלב אלא טעם. ונראה לי שאין זה דיחוי שאין ממשות הדגן ניכר בעיסת האורז, ואם נתרבה העיסה ה"נ נתרבה הרוטב שבקדירה מן החלב הנימוח בתוכה. ע"כ. ואולי אפשר ליישב שרש"י סובר כירושלמי, רמב"ן ומי"מ (הובאו בב"י תנ"ג), שכתבו שהדין של עיסה מחיטים ואורז הוא דין מיוחד דווקא בחיטין ואורז שהאורז נגרר אחר החיטים, ולא שייך לדין טעם כעיקר.

³⁹ הר"ן כתב את ההגדרה הזאת גם בשיטת רש"י, ותמהו עליו הב"י והב"ח, שהרי מבואר לעיל שרש"י כתב שגם אם גוף האיסור נימוח זה נחשב טעם. לכאורה קשה על הגדרה זו מחולין קחא, – משנה. טיפת חלב שנפלה על החתיכה, אם יש בה בנותן טעם באותה חתיכה - אסור. גמרא. אמר אביי: טעמו ולא ממשו בעלמא - דאורייתא, ע"כ. והרי טיפת חלב היא כגופו של איסור לפי הר"ן ומדוע הגמרא קוראת לאיסור בשר וחלב טעמו ולא ממשו, וברשב"א הביא תירוץ לזה – ומצאתי לרבנותינו בעלי התוספות ז"ל דמשום איסור חלב קרי ליה לבשר בחלב טעמו ולא ממשו דבחלב אין יכול להיות ממשו של בשר אלא טעמא ואע"פ איסור אבל בבשר אפשר להיות ממשו של חלב שגוף החלב נבלע הוא בתוך הבשר.

בטל ברוב, אלא הא קמ"ל דאפ"ה אסור מדרבנן והיינו דנקט דמין במינו בטעמא אע"ג דלא יהיב טעמא זה בזה, משום דבעי למימר טעמו ולא ממשו אסור ועד היכן הוא אסור בכדי דיהיב טעמו במין בשאינו מינו. = < אין למעשה הבדל בין טעם לממשות, כל שמורגש טעם, ההיתר נהפך לאיסור, וכן בעיסת אורז ודגן כיוון שיש טעם דגן בעיסה יוצא בה ידי חובת מצה.

רבינו חיים (סובר שטע"כ דאורייתא) – ר' יוחנן איירי שפיר במין בשאינו מינו, וטעמו וממשו קרי כשיש כזית בכדי אכילת פרס דאז הוי כמו ממשו של איסור, כיון דיש כ"כ מן האיסור שבתוך אכילת פרס אוכל כזית נעשה כולו איסור, והאוכל ממנו כזית לוקה, כדחזינן גבי עיסת אורז דבכזית ממנו יוצא ידי חובתו אף להקל, וטעמו ולא ממשו היינו היכא דליכא כזית בכדי אכילת פרס ואע"פ שנתן האיסור טעם בהיתר אין לוקין עליו. וכ"כ ר' אליהו ור' יוסף (הובא בתוס' בע"ז).

= < טעם – שאין כזית בכדי אכילת פרס בתערובת. **ממשות** – שיש כזית בכדי אכילת פרס בתערובת, ואפילו כזית ממנה אסור מהתורה. וכ"כ רשב"א (תוה"ק ד, א) וטור. **ולדעת רבינו חיים**, ר' אליהו ור' יוסף – אם יש שיעור כזית בכדי אכילת פרס של דגן בעיסת אורז, אפילו אוכל כזית יוצא בזה ידי חובתו בפסח. וכ"מ מהרשב"א (בפסקי חלה).

רמב"ם – כיצד חלב הכליות שנפל לתוך הגריסין ונמוח הכל, טועמין את הגריסין אם לא נמצא בהן טעם חלב הרי אלו מותרין, ואם נמצא בהם טעם חלב והיה בהן ממשו הרי אלו אסורין מן התורה, נמצא בהן טעמו ולא היה בהן ממשו הרי אלו אסורין מדברי סופרים. כיצד הוא ממשו כגון שהיה מן החלב כזית בכל שלש ביצים מן התערובת, אם אכל מן הגריסין האלו כשלש ביצים הואיל ויש בהן כזית מן החלב לוקה שהרי טעם האיסור וממשו קיים, אכל פחות משלש ביצים מכין אותו מכת מרדות מדבריהם, וכן אם לא היה בתערובת כזית בכל שלש ביצים אע"פ שיש בהן טעם חלב ואכל כל הקדירה אינו לוקה אלא מכת מרדות. = < טעם – שאין כזית בכדי אכילת פרס בתערובת, או שיש כזית בכדי אכילת פרס ולא אכל שיעור פרס (שלוש ביצים). **ממשות** – שיש כזית בכדי אכילת פרס ואכל שיעור פרס.

(3) פרטים נוספים

* האם מותר להורות לעם הארץ שאיסור בטל בשישים. פת"ש ב

רמב"ם (פאר הדור סימן סה) – בודאי מותר להורות כך אפילו לעם הארץ, ולא גזרינן שמא יפרצו פרץ מפני שדבר שנתערב איסור בהיתר מדין תורה חד בתרי בטל כו' אמור מעתה מאחר כי אחד בשישים גזירה הוא ניקום אן ונגזור גזירה לגזירה. **פת"ש** – צ"ל דלשיטתו אזיל דס"ל טכ"ע לאו דאורייתא, ולפי"ז לדין דקיי"ל טעם כעיקר דאורייתא אם נתערב איסור בהיתר מין בשאינו מינו אסור להורות כך לעם הארץ שיתבטל בשישים וצ"ע כי לא שמענו זאת מעולם.

* האם הטעם הבלוע בכלי אסור מהתורה. פת"ש ה

חת"ס – תלמידי הותיק... חידש סברא... רצונו לומר למאן דס"ל טעכ"ע לאו דאורייתא, אם כן אפי' בב"ח נמי גדי וחלב אסרה תורה ולא טעמם ונהי דמ"מ בב"ח טעם כעיקר דאורייתא לכו"ע מדאפקיה רחמנא בלשון בישול דוקא, מ"מ י"ל היינו כשקבלה החלב טעם ממשות הגדי והגדי מהחלב, אבל טעם גדי הנבלע בקדירה אינו כעיקר מן התורה לאסור החלב, ולפי דבריו נ"ל אפי' למ"ד טעכ"ע דאורייתא נמי, בב"ח לא הוה אלא בקבל טעם מן הגדי ממש. **אמנם נלפע"ד** שהוא פשוט ומבואר בש"ס דאין לחלק... דהרי אם נחית לחלוק זה א"כ גם למ"ד טעכ"ע דאורייתא ויליף ליה ממשרת נאמר כן דוקא טעם הבא מהענבים אל הלחם ולא טעם טעמן וכן מכל הנוגע בו יקדש נמי נימא הנוגע בו ממש ולא טעם טעמו נמצא אי טעכ"ע דאורייתא ממשרת או מיקדש או מבב"ח לכולהו לא נאסר אלא

טעם מממש ולא טעם טעמו, אמנם אי ילפינן מגיעולי נכרים נאסר להדיא אפי' טעם טעמו ונמצא יש נפקותא בין הילפותות אי נפקא ממשרת, יקדש ובב"ח, או אי נפקא מגעולי נכרים וזה מבואר הבטול לכל מעיין קצת בסוגיא.

ה. כיצד משערים ששים בפליטת איסור. סעיף ז

(1) עיקר הדין

חולין צ"ב – כחל (עטין שיש בו חלב, שבושל עם בשר) בששים - וכחל מן המנין. אמר רבי יצחק בריה דרב משרשיא: וכחל עצמו - אסור, ואי נפל לקדרה אחרת - אוסר (הטעם שאסרו אותו חכמים מבואר בסימן צ). אמר רב אשי, כי הוינן בי רב כהנא איבעיא לן: כי משערינן - בדידה משערינן, או במאי דנפק מיניה משערינן? פשיטא דבדידה משערינן, דאי במה דנפק מיניה, מנא ידעינן?

רשב"א – ומכאן אנו למדין לכל האיסורין שאין משערינן באומד כמה פליטתו, אבל בכולו אנו משערינן ואפילו באיסורין של דבריהן ככחל, דכיון שתלו הדבר בטענה שאין אנו יודעין כמה יצא ממנו מה לי חוזר להכשירו מה לי אינו חוזר, אלא לעולם אין משערינן אלא בכולו, וכן דעת רבותינו הצרפתיים, וכן דעת הרמב"ן ז"ל. וכ"פ תרומה, ר"ן וטור.

ראב"ד – לא אמרו אלא בכחל וכדומה לו שאינו חוזר להיתרו הראשון וכדאמרין וכחל עצמו אסור, אבל כל דבר שחוזר להכשירו ככף חולבת שנתחבה בקדירה של בשר או בהיפך שחוזרת להכשירה בהגעלה... אין משערינן אלא במאי דנפק מינה באומד יפה. וכ"פ או"ח.

רי"ו (הובא בבדק הבית בסימן צב) – כזית בשר שנפל לתוך יורה רותחת של חלב, בשר אסור, וחלב מותר, אם יש בחלב ששים לבטל הנפלט מהבשר אף על פי שאין בו לבטל כל הכזית. = אפילו דבר שלא חוזר להיתרו לא משערים כנגד כולו אלא משערים באומד כנגד הנפלט ממנו.

שו"ע, כדעת הרשב"א ורו"ה – איסור שנתבשל עם היתר, אפילו מכירו והוא שלם וזרקו, צריך ששים כנגד כל האיסור, מפני שאין אנו יודעים כמה יצא ממנו. לפיכך המבשל בקדרת איסור שהיא בת יומא, או תחב כף של איסור בהיתר, צריך ס' כנגד כל הקדירה וכנגד כל מה שתחב מהכף, שאין אנו יודעין כמה בלעו, בין שהם של חרס או עץ או מתכת. **רמ"א** – איסור שנתבטל בקדירה והסירוהו משם, ונפל לקדירה אחרת, צריך לחזור ולבטלו בששים נגד כולו, וכן לעולם (ואם נפל לאותה קדירה כמה פעמים יתבאר לקמן).

ראב"ה – כיצד משערינן בששים (כנגד הכלי). מביאין כלי מלא מים ויתן הקדירה אסורה באותו כלי גדול, והמים שיצאו הרי הן שיעור דופני הקדירה האסורה. **וכ"כ מרדכי. הובאו בב"י ודר"מ.** משמע שיכול להיות פי ששים כנגד דופני הקדרה, **והקשה ב"י צג** (על העיטור שאף ממנו משמע כף) – ומדברי רבינו באורח חיים סימן תנ"ב בשם הרא"ש וגם מדברי בעל התרומה שכתב רבינו בסימן שאחר זה משמע דאין במה שבתוך הכלי ששים כנגד כל הכלי (ואכן זאת המציאות)... י"ל משכחת לה שיהא רוחב הקדרה גדולה כ"כ שיחזיק מים שיהו ששים כנגד כל הקדרה כגון שנחוששתה דק ורחבה גדול.

* עיין לקמן בדין חנ"נ באוכלים ובכלים, ששם מבואר מה הדין כשהיתר או כלי בלעו איסור ויודע כמה איסור בלעו, מתי משערים כנגד האיסור ומתי כנגד כל ההיתר או הכלי.

(2) אם מכיר את האיסור אע"פ שפליטתו התבטלה בשישים חייב להסירו

או"ה – כל איסור שנתבטל בין בלח כגון חתיכה דאיסור שנפלה לקדירה, בין ביבש, אם יכול להכירו אח"כ צריך לזרוקו. **וכ"כ רמ"א**.

נחלקו לגבי איסור לח שאפשר להפרידו מהתערובת:

או"ה – השיב **ראב"ן** חלב שנפל לקדירה ונמס אם יש ששים מצוה ליתן בו מים קרים לקרוש החלב ולהסירו. **וכ"כ הג' מרדכי**, **וכ"פ רמ"א ט"ז וש"ך**, **וביאר הש"ך** – כל הפוסקים לא הזכירו היתר נתינת מים צוננים היכא דליכא סי' אלא ודאי כיון דליכא סי' אע"פ שנותן מים צוננים מ"מ מתחלה נפלט טעם האיסור וטעמא לא בטיל במה שמסיר השומן אח"כ.

הג' או"ה – טיפת חלב שנפל לתוך רוטב של בשר כתב במרדכי שישפוך עליו מים צוננים ויסיר כל השומן הצף עליה למעלה והנשאר מותר אפילו ליכא ששים. **ב"ח** – ושמה היינו מטעם שאין החלב מתערב ברוטב אלא צפה למעלה וכל איסור שאפשר להפרידו לגמרי לא אמרינן לגביה חתיכה עצמה נעשית נבלה (בדין חניני יבואר שזה לא מוסכם), ואע"פ שדברים אלו נכונים בטעמם, מכל מקום מאחר שכתב בפנים בשם ראב"ן דבדליכא ששים אין לו תקנה להסיר אין להקל לכתחלה (ולחסירה) אבל בדיעבד אין לחוש (אם חסירה).

(3) כף (וה"ה מזלג וכיו"ב) של איסור שתחב בקדירה. סימן צד סעיף א

מוסכם למעשה שאם תחב כף עץ חלבית בקדירה בשרית משער רק כנגד מה שנכנס לקדירה, **אך נחלקו** לגבי כף חלבית ממתכת:

פסחים עד, א – **משנה**. כיצד צולין את הפסח? מביאין שפוד של רמון וכו'. **גמרא**. וניתי של מתכת! - אידי דחם מקצתו (הגלוי מול האש) חם כולו (גם חלקו המכוסה בבשר), וקמטוי מחמת השפוד. ורחמנא אמר צלי אש ולא צלי מחמת דבר אחר.

שע"ד – אם הכניס כף חולבת בקדירה של בשר רותחת או איפכא, מכל מה שנכנס מן הכף בקדירה יש לשער בששים, שאין לעמוד על הדבר כמה איסור יצא ממנו, אבל מה שלא נכנס בקדירה אין צריך לבטל, ואפילו הוא של מתכת דאיכא למימר חם מקצתו חם כולו, מ"מ לא אמרינן דהולך בליעתו בכולו (מה שבלוע בחלק שמחוץ לרוטב לא נפלט). **וכ"פ סמ"ק, תרומה, הגש"ד, מרדכי ואו"ה, וכ"פ שו"ע, רמ"א וש"ך**.

הג' הסמ"ק – מיהו אומר מורי דצ"ע דבמתכת חם מקצתו חם כולו היה נראה דגם מה שלא נכנס ברוטב פולט.

או"ה – א"צ לבטל כל הכף של מתכות דאע"ג דחם מקצתו חם כולו מ"מ מאחר שחימומו רק ע"י חמין ולא ע"י האור עצמו אינו מוליד ומפליט בליעתו בכולו. **ש"ך קכא, יז** – משמע דע"י האור עצמו מוליד בליעתו בכולו. **פת"ש** – ולפי זה אם נתחמם הכלי מתכת ע"י אש ממש במקצת ונתחב מקצתו לקדרה צריך לשער נגד כל הכף דכולו חם ממש ומפליט מן הכל.

* **צריך לשער כנגד מה שנכנס לקדירה, נחלקו האם הכוונה לקדרה או לתבשיל שבקדירה. פת"ש א**

פלתי – צריך לשער כנגד כל מה שהיה בקדרה, דהא קיימ"ל כר"י (כמובא בסימן צב), דאם חתיכה מקצתה ברוטב ומקצתה חוץ לרוטב מוציא ומוליד הרוטב בכולו, וא"כ מאי שנא חתיכה ומאי שנא כלי, ולכן כל מה שיש בקדרה אוסר, אבל הבולט חוץ לקדרה לא, דאפילו לר"י דאמר דרוטב מוליד בכל, היינו דהבל קדרה מסייעו, והוא חם

לגמרי, אבל במה שחוץ לקדרה אין הבל קדרה וחום מסייעו, ולכך דייק לישנא כל מה שנתחב בקדרה, ולא בתוך התבשיל. **וכתב חו"ד** – הגם שאין בדבריו הכרח שמכריח זה מתוך מחלוקת רש"י ור"י, מכל מקום יש להחמיר כדבריו.

חת"ס – מסברא נראה לי דליתא, וכן מורה לשון **מהרש"ל שהביא בש"ך ס"ק א** (מובא לקמן מיד), וכן נוהגים בעלי הוראות. ע"כ. **וכ"כ במפורש סמ"ק**, שמשערים רק כנגד מה שנכנס לתבשיל.

* **לא ברור כמה תחב מהכף. פת"ש א**

רש"ל – אם אינו ברור לו עד כמה תחב, משערים בסתם דרך לתחוב דהיינו עד ראש הכף. הובא בש"ך.

נחלקו האם נאמן לומר כמה תחב:

נו"ב – אומר עד כמה תחב מהימן, ולא אמרינן בזה 'מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה', בדבר שהאדם עצמו עושה לא שייך לומר מלתא דלא רמיא, אלא אפי' לא רמיא עליה כעת כיון שעכ"פ יודע שבשום פעם יש חילוק בדבר (כלומר הוא יודע שיש משמעות לזה במקרה של תחיבה של כף חלבית בקדירה בשרית) יודע הוא איך עושה.

פת"ש – לעני"ד דבריו צ"ע מסימן יח סעיף ד גבי מסוכסכת.⁴⁰ **וכ"כ פמ"ג** – יש לפקפק אי מהני אמירת ברי לי כיון דהוא מלתא דלא רמיא.

* **מתי אומרים חם מקצתו חם כולו. פת"ש ג**

למעשה כף מתכת שהתחממה ע"י בישול לא פולטת טעם מהחלק שמחוץ לקדרה, **נחלקו** האם בולעת בכולה, **נפק"מ** להגעלה, ולמקרה שהכניס אח"כ את החלק שהיה מחוץ לקדירה:

או"ה נח – קיי"ל כלי שנאסר במקצת צריך הגעלה בכולו. ובהג' או"ה כתב שם – ואם כף נתחב מקצת באיסור והגעילו במקצת ותחבו בתבשיל התבשיל מותר. **וכתב עליו מג"א תנא, כד** – י"ל דוקא שתחב בתבשיל אותו מקצת שהגעיל דאף את"ל שמתחלה פשט האיסור בכולו מ"מ לא אמרינן שמפליט מאותו צד שלא נתחב וכמ"ש סימן צ"ד, אבל אם תחב אותו צד שלא נגעל אסור. **וכ"פ בית הלל ופנים מאירות, אך כתב פנ"מ** – לענין הכשר סגי למקצת כלי שנשתמש בו דכבולעו כך פולטו.

= < **הכלי בולע בכולו**, לכן אם תחב לקדירה את החלק שהיה בחוץ צריך לשער כנגדו.⁴¹ ולגבי הכשר הכלי נחלקו: **שלדעת או"ה מג"א ובית הלל** צריך להגעיל את כולו, **ולפנים מאירות** מספיק להגעיל את מקצת הכלי שהיה בתוך הקדרה.

מהר"ם מ"ץ⁴² – איסור שנפל על הקדרה במקום א' אין צריך הגעלה בכולו כי כן אמר הרא"ש והא דאמרינן חם מקצתו חם כולו היינו דוקא לענין זה דאם הכלי נעשה חם בראש אחד ונפל האיסור בראש השני לענין זה מהני חם מקצתו חם כולו שגורם חמימתו לאיסור ליבלע בראש השני אבל לא מהני שאם נפל האיסור מצד אחד שיהא מתפשט בצד השני. **ש"ך קכא, יז** – והכי ודאי קיי"ל. **וכ"כ סולת למנחה** – אם תחב הקתא מן הכף של בשר תוך המאכל חלב, אף שנשתמש הכף בלא הקתא תוך מעת לעת אין צריך לבטלו כלל בדיעבד (אמנם יכול להיות שהש"ך יתיר לכתחילה).

⁴⁰ **שו"ע יח, ד** – סכין (של שחיטה) שתבדק בהולכה (בדק אותה ע"י שהוליד את אצבעו על הסכין) ולא הרגיש שיש בה פגם, וכשהחזיר אותה (את אצבעו) בהבאה הרגיש שיש בה פגם וזו היא הנקרא מסוכסכת, אם שחט בה דרך הולכה ולא הביא, שחיטתו כשרה; ואם הביא, שחיטתו פסולה. **וכתבו מרדכי והג' הסמ"ק** – דכי מכשרינן במסוכסכת דוקא כשהשוחט הרגיש בה קודם שחיטה ואומר שנוהר בה והוליד ולא הביא, אבל אם מצא סכינו יפה קודם שחיטה ואחר שחיטה מצא בה פגימה מסוכסכת, ואמר ברי לי שלא עשיתי אלא הולכה לבד שחיטתו פסולה, דכל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש עביד לה ולא אדעתיה. וכ"כ שו"ע שם.

⁴¹ **וכתב פנים מאירות** שזה דווקא אם כל הכלי חם שהיד סולדת בו, אך אם לא, לא אמרינן חם מקצתו חם כולו.

⁴² זה לא מהר"ם מינץ, אלא רב שחי לפניו (ויקפדיה).

=< הכלי לא בולע בכולו, ולכן מגעיל רק את מקצת הכלי שהיה בתוך התבשיל, ואם תחב לקדירה את החלק שהיה בחוץ לא צריך לשער כנגדו.

*** ההלכה למעשה בכלים נקיים של ימינו**

פנה"ל לב, 17 – כף מתכת נקייה כמקובל בימינו אינה פולטת טעמים ולכן אינה אוסרת, אבל היא עצמה צריכה הכשרה. אבל אם הכף הייתה מעץ ולא היה בתבשיל פי שישים כנגד מה שנכנס ממנה לתוכו אם הכף הייתה בת יומה התבשיל נאסר, והכף צריכה הכשרה.

ו. האם דברים שאין להם טעם מצטרפים לשישים (עצמות, קדרה וכיו"ב). סימן צט סעיפים א,ב.

עצמות (1)

*** עיקר הדין**

חולין צח – **אמר ר' חייא בר אבא** אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל איסורין שבתורה - בס'... **אמר רב אסי** אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל איסורין שבתורה - במאה. ושניהם לא למדוה אלא מזרוע בשלה, דכתיב: ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל וגו' (פירוש הגמרא הובא בתחילת הסיכום)... מאן דאמר בששים, סבר: בשר ועצמות בהדי בשר ועצמות משערין, והוה ליה בששים (והלכה כמ"ד שמשערים בששים כמבואר לעיל).
=< עצמות איסור מצטרפות לאיסור ועצמות היתר מצטרפות להיתר.
ירושלמי ערלה א,ג – אמר רב חונא קליפי איסור מצטרפות להיתר.

מוסכם שעצמות ההיתר מצטרפות להיתר, **נחלקו** מה הדין בעצמות האיסור, שבבבלי כתוב שמצטרפות לאיסור, ובירושלמי כתוב שמצטרפות להיתר?

רמב"ן – מדקיי"ל בששים שמעינן מינה דבשר ועצמות בהדי בשר ועצמות משערין שכך שיערה תורה זרוע בשלה, ושמענין מינה דליתא להא דאמרין בירושלמי קליפי איסור מעלין את ההיתר, שאם כן עצמות זרוע יצטרפו להיתר.
וכ"פ או"ה.⁴³

ר"ן – היינו טעמא דלא מצטרפי עצמות שבזרוע להיתר לפי שהן עצמן אוסרין מפני מוח שבהם ומחמת רכותן שיצא מהן לחות, אבל עצמות יבשין וקליפין שאינן אוסרין אפשר שאף אותן של איסור מעלין את ההיתר. **וכ"פ רא"ה**, **וכ"פ ב"ח וש"ך**.

ר"ש – לא מסתבר (חילוקו של הר"ף) דהא גיד הנשה למ"ד אין בגידים בנותן טעם אם נתבשל עם הירך מותר כדאיתא בפ' גיד הנשה ומי עדיפי עצמות לאיסור יותר מגיד (אם גיד הנשה שהוא רך ולח לא אוסר בפליטתו כשי"כ שעצמות של איסור רכות ולחות לא אוסרות, וא"כ א"א שיצטרפו לאיסור את ההיתר), לכך נראה דהא דיליף מזרוע בשלה ומשער בעצמות הזרוע סימנא בעלמא ואסמכתא הוא כדאיתא התם דמדאורייתא ברובה בטיל זרוע באיל מין במינו הוא. **וכ"פ רא"ש, רשב"א, וטור, שעצמות של איסור מצטרפות להיתר. וכתב הרשב"א** – מ"מ עצמות שיש בהם מוח המוח שבעצמות איסור אוסר ומצטרף עם האיסור. **וכ"פ שו"ע ומהר"י הלוי** (הובא בפת"ש א).

או"ז (חלק ד פסקי עי"ז סימן רעז) כתב כדברי ר"ש אך סיים – הילכך עצמות של איסור אינן מצטרפות לאיסור... אבל אין לצרף עצמות של איסור עם ההיתר לבטל את האיסור דטורח להתיר כולי האי. אע"ג דמשמע להתירא, ואם שום

⁴³ וכתב כך גם בשם או"ז.

אדם יתיר לא עבר על דברי חכמים, אבל אין נכון להקל כולי האי. **וכ"כ הגש"ד. וכתב רמ"א** – ויש מחמירים שלא לצרף עצמות האיסור עם ההיתר לבטל, ובמקום הפסד יש לסמוך אמקילין ומתירין, כי כן עיקר.⁴⁴

=> לדעת הרמב"ן עצמות האיסור מצטרפות לאיסור. לדעת ר"ן ב"ח וש"ך אם הן רכות ולחות הן מצטרפות לאיסור, ואם הן יבשות הן מצטרפות להיתר, לדעת ר"ש, רא"ש ורשב"א וש"ע תמיד מצטרפות להיתר. ולדעת א"ז הן לא מצטרפות לא לאיסור ולא להיתר, וכ"פ רמ"א א"כ יש הפסד שאז הדין כשו"ע.⁴⁵

* הטעם שעצמות מצטרפות להיתר, והאם יש הבדל בין מליחה לבישול. פת"ש א

ט"ז 'עצמות האיסור מצטרפין' – לפי שאינם בני אכילה אינם בכלל האיסור, ומ"מ בולעים הם על ידי הבישול ע"כ מצטרפין לבטל האיסור כי האיסור מתפשט גם לתוכן ויש בהם ג"כ לחלוחית לבלבל האיסור שובלעים מן הבשר האסור.

מהר"י הלוי – ואני נסתפקתי אי דוקא בבישול ס"ל הכי דעצמות של איסור מצטרפין כיון שטעם האיסור מתפשט בבישול גם בעצמות האיסור, אבל במליחה לכ"ע אין טעם האיסור נכנס לתוך העצמות או דלמא לא שניא, ומיהו פשיטא דבאיסור כחוש שפסקו רוב האחרונים (רמ"א, ש"ך וט"ז) שמן הדין לא בעינן סי' בכחוש אלא מחמת חומרא בעלמא מדמין ליה לבישול דבעי סי' (אך לשו"ע אוסר רק כדי קליפה), א"כ וודאי עצמות של איסור מצטרפין ממה נפשך, אי תימא דמליחה כרותח דבישול (כשיטת הרמב"ן והרמב"ם, ולא כרוב הפוסקים, כמבואר בסימן קה) א"כ מתפשט גם בעצמות, ואי תימא דלא הוה אלא כרותח דצלי ואינו מתפשט כלל א"כ סגי בקליפה כיון דכחוש הוא, אבל באיסור שמן שכמעט כל הפוסקים הסכימו דבעי סי' בצלי ובמליחה, א"כ יש לומר דכיון שהאיסור מפעפע אפשר דאינו מפעפע כי אם בבשר הרך ולא בעצמות ולא יצטרפו לא של היתר ולא של איסור, ולזה דעתי נוטה.

=> במליחה של איסור שמן עם היתר, העצמות לא מצטרפות לא להיתר ולא לאיסור, ואפילו עצמות ההיתר לא מצטרפות, שאע"פ שאיסור שמן מפעפע בהכל ע"י מליחה, כבישול, אפשר שלא מפעפע בדברים קשים כמו עצמות. אך במליחה של איסור כחוש עם היתר, שמן הדין הוא אוסר קליפה ולדעת הרמ"א ודעימיה נהגו להחמיר ולהצריך שישים, ממה נפשך העצמות מצטרפות, כמו בבישול, שאם הלכה כרמב"ם ורמב"ן שאין חילוק בין מליחה ובישול ואפילו איסור כחוש מפעפע, אז פשוט שהדין הוא כבישול והעצמות מצטרפות, ואם הלכה כדעת ר"י שחוש לא מפעפע, הרי הוא אוסר כדי קליפה בלבד ולא צריך שישים.

* באיזו תערובת מצרפים את העצמות להיתר

רי"ו בשם ה"ר אברהם בן אסמעל – מסתברא דכי אמרין שעצמות ההיתר מצטרפין דוקא מין במינו דמן התורה בטל ברוב או מין בשאינו מינו ובדקנוהו ואינו נותן טעם בו (שאו לדעת רש"י התערובת אסורה מדרבנן אם אין שישים), אבל מין בשאינו מינו דאיסורא וליכא קפילא אפילו עצמות ההיתר אינן מעלין דהא יהיב טעמא.

בדק הבית – ואין נראה כן מדברי ר"ש והרא"ש (שהרי אמרו שאין ללמוד מזרוע בשילה כי שם מדובר במין במינו ומהתורה בטל ברוב, משמע שדין צרף העצמות הוא אפילו בתערובת מין בשאינו מינו שאסורה מדאורי).

⁴⁴ ב"ח – יש לתמוה על דברי הרמ"א (סי' צח, הובא לקמן בדין חני"ג בכלים) שנראה מדבריו שגוף החרס נ"י וצריך לשער כנגדו, ולמאי דק"ל כר"ת ור"י דבשאר איסורין חתיכה נ"י היה לו לפסוק דהעצמות האיסור מצטרפין אל האיסור דכיון שהם דבוקין בבשר קבלו תחלה טעם האיסור ונ"י ואיהו סובר דאף בדבר שאין לו טעם מעצמו אמרין נמי חתיכה עצמה נ"י וצ"ע. **וכן הקשה הפרישה.**

ותירץ הט"ז – ואני אומר משה אמת ותורתו אמת דעצם זה דומה ממש לכלי דאמרין ביה בסימן צ"ח סעיף ה' דלא אמרין ביה חתיכה ע"י אם הוא מתכות כיון דיש לו היתר בהגעלה הכי נמי האי עצם דאפשר להפריד הנבלע בו עכשיו על ידי בישול עם בשר שעליו בהגעלה דהא קי"ל בא"י סימן תנ"א דכלי עצם ניתרים בהגעלה וע"כ לא שייך כאן חתיכה עצמה נ"י והוא מצטרף עם ההיתר. **וכ"כ ש"ך**. ופשוט כמבואר בדין חני"ג בכלים.

⁴⁵ **עצמות של אבר מן החי. פת"ש א: תיבת גמא** – יראה לי, אבר מן החי שנפל להיתר עצמות שבו מצטרפין להיתר, אע"י שי"ל יש לחלוחית בעצם, ובאבר מן החי מצטרף עצם לכזית (לענין ללקות על אכילת אבר מן החי) אלמא חשוב הוא (הרי שהעצם חשוב כאיסור), באבר מן החי חידוש הוא, ודווקא בעיניה (יש איסור), (אך) לא פליטנו.

=> **לדעת ר' אברהם בן אסמעל** רק בתערובת מין במינו שאיסורה מדרבנן מצרפים את העצמות להיתר (וכן בתערובת מין בשאינו מינו שאין בה טעם, כשיטת רש"י), **אך מר"ש ורא"ש** משמע שאפילו בתערובת שאסורה מהתורה מצרפים את העצמות להיתר. **וכ"מ משו"ע** ושאר הפוסקים שלא חילקו.

*** עצמות שהתבשלו עם האיסור קודם שנפלו לקדרה. סעיף ב**

ר"ש – מיהו חתיכת נבילה שנתבשלה ואחר כך נפלה בקדרה, עצמות שבה מצטרפין לאיסור לפי שבלוע טעם נבילה... ואע"פ דמתיר כל הבשר שבה (שיש פי שישים בהיתר כנגד הבשר) לא סגי בהכי אם לא ישער גם בעצמות דשמה בשר נבילה נתמעט בבישולה ונבלע הטעם בעצמות. **וכ"פ רא"ש וטור, וכ"פ שו"ע**.

(2) קדרה

חולין צז, ב – אמר רבי חנינא: כשהן משערין, משערין ברוטב, ובקיפה, ובחתיכות, ובקדרה; איכא דאמרי: בקדרה עצמה, ואיכא דאמרי: במאי דבלעה קדרה.

טור ושו"ע (פסקו כלישנא בתרא⁴⁶) – גוף הקדרה אינה מצטרפת לא עם האיסור ולא עם ההיתר (אבל אם בישל בה איסור תוך מעת לעת מצטרפת לאיסור, כמו עצמות לעיל בסעיף ב).

קשה, למה עצמות מצטרפות להיתר וקדרה לא?!

פרישה ב – נראה דה"ט דקדרה כבר היא בלועה מבישולין שבשלו בה מקדמת דנא ואפשר דלא בלעה עתה כלום, משא"כ בעצמות, ואין להקשות לפי זה קדרה חדשה שלא בלעה כלום יצטרף דלא פלוג רבנן. **פרי תואר** (הובא במשב"ז א) – קדירה שבפנים יש רוטב ובחוץ מגולה אין מחלק בשוה, ואין הכי נמי שאם יש בקדירה בתוך הרוטב חרסי אדמה הכל מצטרף להיתר.

ז. האם משערים כפי שבא לפנינו או מצרפים את מה שבלעה הקדרה. סימן צט סעיף ז

חולין צח, א – ההוא כזיתא תרבא דנפל בדיקולא (בקדרה. רש"י) דבשרא, סבר רב אשי לשעוריה במאי דבלע דיקולא, אמרי ליה רבנן לרב אשי: אטו דהיתרא בלע, דאיסורא לא בלע?

חולין צז, ב – אמר רבי חנינא: כשהן משערין, משערין ברוטב, ובקיפה, ובחתיכות, ובקדרה; איכא דאמרי: בקדרה עצמה, ואיכא דאמרי: במאי דבלעה קדרה.

פשוט שאם אנחנו לא יודעים מה הייתה כמות ההיתר כשנפל שם האיסור, אין לנו דרך לשער את ההיתר אלא כפי שבא לפנינו בסוף הבישול, שהרי אי אפשר לשער כמה בלעה הקדרה מההיתר אם לא יודעים כמה היה ההיתר בתחילת הבישול.⁴⁷ נחלקו מה הדין כשאנחנו יודעים מה היה גודל ההיתר בתחילת הבישול ולאחר הבישול הוא התמעט ואין בו פי שישים כנגד האיסור, האם מצרפים לביטול גם את מה שנבלע בקדירה מההיתר:

⁴⁶ אמנם הרשב"א הביא בשם מקצת מפרשים פירוש אחר לגמרא, שלשתי הלישנות לא משערים בגוף הקדרה, והלישנא הראשונה מחמירה יותר מהשניה שכתב – ומקצת ספרים יש שפירשו בקדירה עצמה ברוטב ובקיפה ובחתיכה לבד שבאו לפנינו עכשיו בתוך הקדירה עצמה אבל לא במה שהוא בלוע בתוך דופני הקדירה. ואיכא דאמרי במאי דבלעה קדירה כלומר במה שהוא בלוע בתוך דופני הקדירה.

⁴⁷ ואם ידוע כמה איסור היה כשנפל להיתר פשוט שמשער פי שישים כנגד האיסור כפי שהיה בתחילת הבישול, אך אם לא ידוע מה היה שיעור האיסור כשנפל משערים כפי שבא לפנינו, **וכתב הט"ז** – ואין להקשות אמאי אנו מתירין ביש עכשיו ששים לפנינו (במקרה שאנחנו גם לא יודעים כמה היה האיסור כשהוא נפל) שמה בעת נפילת האיסור היה האיסור גדול מאוד ונצטמק ממנו הרבה ממה שנצטמק ההיתר, דאחזוקי איסורא לא מחזקינן כיון שעכשיו אין ריעותא ויש ס'.

רש"י חולין צז, ב – כיון דאיפליגו לישני ואיסורא דאורייתא היא אזלינן לחומרא ולא משערין בקדרה, ועיקר הדבר כמות שהוא בא לפנינו משערין ליה ולא משערין במאי דבלעה קדרה מן ההיתר לפי שאף מן האיסור נבלע ונתמעט מכמות שהיה וכדאמרי' אטו דהיתרא בלע דאיסורא לא בלע'. **וכ"כ רא"ש**, **וכ"מ מהרי"ף** (ר"ן ובי"ט). **וכתב הרשב"א** – מתוך דברים אלו נראה שהוא ז"ל מודה שאם ראינו האיסור בשעת נפילתו ובא לפנינו עכשיו כמות שהיה מתחילתו ולא נצטמק וההיתר נצטמק מכמות שהיה כגון זה מצטרפין ההיתר שנבלע בקדירה ונצטמק לבטל האיסור, ואעפ"י שאין עכשיו בהיתר כדי לבטל את האיסור כמות שהוא. **וכ"כ הר"ן** בדעתם.

=> אם לא ידוע אם האיסור הצטמק לא מצרפים את ההיתר שבלעה הקדרה כדי לבטלו, כיוון שמן הסתם כמו שההיתר הצטמק כך גם האיסור, אך אם ידוע שהאיסור לא הצטמק, מצרפים את ההיתר שבלעה הקדרה כדי לבטלו.

רשב"א – ואינו מחוור דמה לנו כמה שהיה ההיתר רבה מתחילתו על האיסור השתא מיהא נתמעט ההיתר וחזר האיסור לאסור אותו כאילו נפל בתוכו שיעור איסור כזה...⁴⁸ מקצת ספרים יש שפירשו 'בקדירה עצמה' ברוטב ובקיפה ובחתיכה לבד שבאו לפנינו עכשיו בתוך הקדירה עצמה, אבל לא במה שהוא בלוע בתוך דופני הקדירה, ואיכא דאמרי במאי דבלעה קדירה כלומר במה שהוא בלוע בתוך דופני הקדירה, ופסקא כלישנא בתרא לקולא משום דשיעורין דרבנן נינהו ולקולא אזלינן בהו ואפילו במאי דבלוע ועומד בתוך דופני הקדירה משערין באימוד יפה כדאמרינן התם '... היתירא בלע דאיסורא לא בלע' דאלמא אי לאו דאפילו מאיסורא בלע הוה משערין בהיתירא דבלע דיקולא לבטולי איסור הידוע שנפל לקדירה וכאילו היתירא דבלע דיקולא הוי בעין בתוך הקדירה. ומסתברא דדוקא מין במינו דמדאורייתא חד בתרי בטיל אבל מין בשאינו מינו דקיימא לן דכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא ואפשר אפילו עד ששים למאן דאמר טעם כעיקר דאורייתא אין הולכין בו להקל. והילכך מסתברא דהלכה למעשה שאין משערין במין ושאינו מינו אלא כמו שבא לפנינו האיסור וההיתר שהוא עכשיו בעין בתוך הקדירה.

=> משערים במה שבלעה הקדרה רק בתערובת מין במינו שאיסורה בשישים מדרבנן, **ומוכח מדבריו** שזה רק כאשר ידוע שהאיסור לא התמעט, **וכ"כ רע"א**. **אך מהטור והב"י** משמע שהבינו שהיקל בזה אפילו כשלא ידוע אם האיסור התמעט⁴⁹, אך אם ידוע שהאיסור לא התמעט יקל כפי שמשמע מרש"י אפילו באיסור דאוי.⁵⁰

רמב"ם (מאכלות אסורות ט, כד) – כשמשערין בכל האיסורין בין בששים בין במאה בין במאתים, משערין במרק ובתבלין ובכל שיש בקדרה ובמה שבלעה קדרה מאחר שנפל האיסור, לפי אומד הדעת, שהרי אי אפשר לעמוד על מה שבלעה בצמצום.⁵¹

=> מסתימתו משמע שאפילו אם לא ידוע אם האיסור התמעט מצרפים את מה שבלעה הקדרה, וצ"ל לפי זה שהגמרא בחולין צח, א אינה להלכה.⁵²

⁴⁸ המשך דבריו – ובמסכת תרומות נמי משמע דבתר בסוף אזלינן דתנן סאה תרומה שנפלה למאה טחנן ופחתו – כשם שפחתו חולין כך פחתה תרומה ומותר, דאלמא טעמא דאיכא למימר דפחתה תרומה מותר הא לא פחתה תרומה אסור (ואתה לא מחשב כפי שהיו החולין בהתחלה). ע"כ. לכאורה זה לא קשור, שהרי שניהם מאותו מין והפיחות ע"י הטחינה צריך להיות שווה, ואם באמת החולין היו מתמעטים והתרומה לא, התברר שיש פחות חולין מתרומה, אך בקדרה הפיחות לא קשור לכמות שהייתה, שיש דברים שמצטמקים יותר ויש שמצטמקים פחות ובסופו של דבר ערבוב הטעמים התפשט על כל ההיתר שהיה בהתחלה ושנבלע בקדרה.

⁴⁹ ולפי הבנה זו כתב הטור שמכך שרא"ש ורש"י לא חילקו משמע שאפילו באיסור דרבנן יחמירו, דלא כרשב"א. אך הב"י צידד לומר שאין מחלוקת וגם רש"י ורא"ש יסכימו לדעת הרשב"א להקל בדרבנן.

⁵⁰ ונלע"ד שהבנתם של הטור והב"י בדעת הרשב"א קשה מאוד, לכאורה הדברים מפורשים שהיקל רק בידוע שהאיסור לא התמעט, בנוסף לכך הרי בתחילת דבריו כתב שדברי רש"י לא מחוורים, ולפי הבנתם אח"כ בלי להודיע חזר בו ואמר כמו רש"י ואפילו היקל יותר ממנו, לפי הטור. וצ"ע.

⁵¹ רמב"ם ט, ט לגבי חתיכה של בשר שנפלה עליה טיפת חלב – אם היה בכל שיש בקדרה מן החתיכות והירק והמרק והתבלין כדי שתהיה חתיכה זו אחד מששים מן הכל החתיכה אסורה והשאר מותר. ע"כ. קשה, משמע שלא משערים במה שבלעה הקדירה? ואולי סמך על מה שיכתוב בפרק טו.

⁵² **רמב"ם** (מאכלות אסורות ט, ג) – נפל (כחל, שהתבשל עם בשר ונאסר) לקדירה אחרת אסור אותה ומשערין בו בששים כבראשונה, שהכחל עצמו שנתבשל נעשה כחתיכה האסורה ואין משערין בו אלא כמות שהוא בעת שנתבשל לא כמות שהיה בשעה שנפל. **וכ"כ שו"ע צ"ב**.

ז"ל הגמרא לגבי כחל, חולין צז, ב – אמר רבי יצחק בריה דרב משרשיא: וכחל עצמו - אסור, ואי נפל לקדירה אחרת - אסור. אמר רב אשי, כי הוינן בי רב כהנא איבעיא לן: כי משערין - בדידיה משערין, או במאי דנפק מיניה משערין? פשיטא דדידיה משערין, דאי במה דנפק מיניה, מנא ידעינן? אלא מעתה, נפל לקדירה אחרת לא יאסר! כיון דאמר רב יצחק בריה דרב משרשיא: וכחל עצמו - אסור, שויה רבנן כחתיכה דנבלה.

מ"מ – מ"ש רבינו ואין משערין בו אלא כמות שהוא וכי נראה כמות שהוא פירוש למ"ש בגמרא (צ"ב) 'בדידיה משערין או במאי דנפק מיניה', ויפרש רבינו או אף במאי דנפק מיניה (והשיבה הגמרא 'בדידיה משערין'). ע"כ.

וכתב ב"י צ – ואיני יודע היאך יוכל ליישב על פירוש זה מה שהקשו בגמרא אלא מעתה נפל לקדירה אחרת לא יאסור, וכן מה שאמרו פשיטא דדידיה משערין דאי במאי דנפק מיניה מנא ידעינן? ואם פירוש במאי דנפק מיניה אף במאי דנפק מיניה מאי קשיא ליה מנא ידעינן הרי יכולים אנו לידע כמה היה בשעה שנפל, לפיכך נ"ל דהרמב"ם ז"ל נתכוין בזה למאי דגרסינן בפרק גיד הנשה (צח). ההוא כזיתא דתרבא דנפל לדיקולא... אטו דיקולא דהיתרא

* כיצד משערים בבלוע

רמב"ם – לפי אומד הדעת, שהרי אי אפשר לעמוד על מה שבלעה בצמצום. **וביאר הרשב"א** – משערים זה באומד יפה ורואין אותו כאילו הוא בעין, אבל מה שנצטמק ונתמעט כלומר מה שכלה ואבד מחמת האור אין מצטרפין לחשבון, שזה כלה לגמרי. **וכ"כ ר"ן**.

* דעות האחרונים למעשה

שו"ע פסק כרשב"א – משערים ההיתר והאיסור כמו שבא לפנינו, אע"ג שהיה בהיתר יותר מתחלה ונתמעט בבישולו ונבלע בקדרה. והני מילי במין בשאינו מינו, אבל אם הוא מין במינו משערין גם במה שבלעה הקדרה ועומד בדופני הקדרה. ומשערים זה באומד יפה, ורואין אותו כאילו הוא בעין, אבל מה שכלה ואבד מחמת האור אינו מצטרף, שזה כלה לגמרי.⁵³

יש"ש – ונראה בעיני, אפילו היכא שראינו שנפל האיסור אין לשער במאי דבלעה הקדירה, וכמה פעמים יבא לידי קלקול מזה, אלא לעולם משערין כמה שבא לפנינו, ואף שרש"י לא בא למעט אלא היכא שלא ראינו האיסור שנפל, כמ"ש אטו דהיתירא בלע דאיסורא לא בלע, היינו מכח דינא קא פסיק הכי, אבל מ"מ עיקר הדבר שלא לשער אלא כמו שבא לפנינו, כך הוא דרך הנכון לכתחילה. **וכ"פ ש"ך וט"ז**.

ח. לפי מה משערים שישיים. פת"ש ב**(1) נפח או משקל**

שער אפרים – משערים במדה ולא במשקל. **וכ"כ עבודת הגרשוני ורשב"ש**, **וכתב חינוך בית יהודה** – אם האיסור וההיתר שוים במשקל דהיינו ממין אחד שאין א' כבד בטבעו יותר מחבירו וגם אין בו נפוח או חלל יותר מחבירו פשיטא דנוכל לשער בשניהם או במדידה או במשקל, ואמנם אם יש בחלק א' חלל יותר מחבירו דאז אם נשער במדידה צריך למעך החלל אז אמרינן השוקל משובח ממנו דשמא לא מיעך החלל יפה ובשני מינים א"א לשער במשקל ואפילו אם יש חלל ע"כ צריך למעך החלל.

(2) איך משערים ברוטב (כפי שהוא נוזל או כפי אילו היה מוצק)

רא"ה – הוי יודע דכשמשערין ברוטב משערין לכזית ביצה ומחצה של רוטב, שכן שיעורו שאם יקרוש יעמוד על כזית.

בלע דאיסורא לא בלע דמשמע מינה דבין איסור בין היתר הכל משערין כמו שבא לפנינו לא כמות שהיה בשעה שנפל, וכתבו הרמב"ם בכחל והוא הדין בשאר איסורים.

לחם משנה – והרב"ז ז"ל כתב שהוציא זה מההוא כזיתא דתרבא דנפל לדיקולא דבישרא וכו' וקשה דהא ודאי הוא פסק לקמן דלא כוותיה, דהא קאמר במה שבלעה קדרה דמשערין, אלא ע"כ דברי הרב המגיד הם עיקר. ולקושיא ראשונה (של הרב"ז) יש ליישב דודאי בגמרא לא מקשה על מאי דאמר פשיטא דבדידיה משערין אלא כפירוש התוספות שפירשו דפריך אמאי דאמר וכחל מן המנין אלמא לא חשבינן ליה חתיכה דאיסורא ולא אסור אלא משום חלב הכנס בגומות שבתוכו. ולקושיא שניה לדידי לא קשיא... וי"ל דא"א לעמוד על הדבר בצמצום אלא באומד הדעת דפעמים רבים יטעו ולכך מקשה מנא ידעינן. אבל אי קשיא לי הא קשיא לי דלקמן בפט"ו כתב משערין במרק ובתבלין וכו' ובמה שבלעה הקדרה מאחר שנפל האיסור לפי אומדן הדעת שהרי אי אפשר לעמוד על הדבר בצמצום ע"כ. וא"כ כיון שאנו משערים הכל מה שבלעה הקדרה אחר שנפל האיסור באומד הדעת גם אנו יכולים לשער באומד הדעת מה שנתמעט ואפילו שאינו בצמצום, וי"ל דמה שבלע הקדרה יותר נקל לשער, שהרי נשים קדרה מלאה מים על האור ונראה בשעה מועטת כזו כמה בלעה אע"פ שאין אנו יכולים לשער בצמצום מ"מ קרוב הדבר, אבל הכא א"א לנו באומד הדעת לשער כיון שאינו עתה בפנינו ואולי עתה נראה שהיה גדול כפי זיתים ואין כל כך ולכך קאמר מנא ידעינן.

⁵³ ולפי הבנתו ב"י לעיל מה שכתב כאן זה כשלא ידוע אם האיסור הצטמק או לא, אך אם ידוע שלא הצטמק גם בדאוי מצרף את מה שבלעה הקדרה. אמנם נלע"ד שלא דייק ברשב"א, ודברי הרשב"א הם דווקא כשיודע שהאיסור לא התמעט, כפי שכתבתי לעיל.

ר"ן – אין דבריו נראין לי דכיון דאמרין משערין ברוטב סתמא משמע דכמות שהוא משערין אותו. **וכ"כ הרשב"א בשם העיטור, וכ"מ מרש"י, הובאו בב"י ובדר"מ סו"ס צח.**

(3) דבר שמטבעו הוא קרוש ונימוח בתבשיל

בית אפרים – כזית קרוש שנפל לתבשיל, כגון כזית חמאה שנפל לתבשיל של בשר אע"ג שמיד שנפל לתוך התבשיל נמס ונעשה רביעית, מ"מ א"צ ס' רביעיות מחמת שנמס רק סגי בס' זיתים, דאף שהגדיל מדתו מ"מ עמד בו טעמו שהיה בתחלה, ואפשר דאם נמס קודם ונפל אחר שנמוח צריך ס' רביעיות נגדו מדרבנן כיון שהיה האיסור ניכר בפ"ע כשיעור הזה.

ט. ספק אם יש שישים. סעיפים ב,ג.

(1) נשפך מהתערובת. סעיף ב

רשב"א – חתיכת נבלה וכיוצא בה שנפלה לקדירה של ירקות... וקודם שהספיק לשער אם יש בו כדי לבטל טעמו נשפך או נאבד קצתו אסור מספק דהוה ליה ספיקא דאורייתא לחומרא (שטעם כעיקר דא"ו), אבל אם חתיכת נבלה נפלה לקדירה של בשר שחוטה ויש בחתיכות של היתר כדי לבטלה ברוב ונאבד או ניטל קצתו קודם שעמדנו על בירור שיעורו הרי זה מותר לדברי כולם וכן בכל מין ומינו דמין ומינו לדברי הכל בטל ברוב דבר תורה אלא שהחמירו עליו מדבריהם להצריך בו שישים כאיסורי תורה וספיקא דרבנן לקולא. **וכ"פ שו"ע**.⁵⁴

* עוף בחלב

או"ה – אפי"אם נפל חלב לתבשיל של בשר עוף (ונשפך ולא יודע אם היה שישים, אסור) דאין חילוק, ע"כ. לכאורה הלך בזה כשיטתו שעוף בחלב דא"ו כפי שכתב בכלל מ,ו, **וכך ביאר הש"ך**, ולכן למעשה דקיי"ל שעוף בחלב דרבנן מקילים בספק. **וכ"פ אמונת שמואל ופר"ח** (הובאו בפת"ש ו).

תו"ח – כתב באו"ה דאפילו אם נפל חלב לבשר עוף שהוא דרבנן אפילו הכי אם נשפך אסור הואיל וטעם כעיקר דאורייתא. **ש"ך** – המעיין באו"ה יראה דהרב לא כוון יפה דאזיל לטעמיה דבשר עוף בחלב הו"ד דא"ו. **אך הט"ז כתב** – אין מזה תפיסה על רמ"א שאפשר שבנוסח שלו באו"ה היה כתוב כן... נראה דשפיר קאמר רמ"א דכיון דמצינו בבשר עוף בחלב שעשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה ממש כגון לענין אכילת גבינה אחר בשר כמ"ש ריש סי' פ"ט סעיף א', וכן ר"ס פ"ח לענין להעלותו על השלחן, ע"כ גם בזה ראוי להחמיר בעוף גזירה אטו נשפך בבשר בהמה.

* מין במינו ובשאינו מינו

חולין קח,א – אמר רבא: קסבר רבי יהודה (הסובר שמין במינו לא בטל) כל שהוא מין ומינו ודבר אחר, סלק את מינו כמי שאינו, ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו.

⁵⁴ **בית אפרים** (הובא בפת"ש ד) – חתיכת בשר שנפל לתוך יורה של חלב וסילקו מיד והבשר נאבד וא"א לעמוד על שיעורו, והשואל אומר שלפי אומדן דעתו היה ס' אך אינו יודע בבירור, יש כמה צדדים להקל דעת הפר"ח דכל בב"ח שלא נתבשל כמאכל ב"ד אין בו איסור מה"ת, וגם כיון שאומר שהיה חתיכה קטנה קרוב שיש שישים הוי כהיתרא שכיחא טפי, ולכן יש להתיר ע"י טעימת קפילא מסל"ת, ואם אין שם קפילא שרי לישראל לטעום טעימה בעלמא ואם אין מרגיש טעם בשר מותר לאכול אח"כ, ומי שירצה להחמיר גם בזה לענין אכילה עכ"פ בהנאה יש להתיר בפשיטות.

=> לדעת ר' יהודה כאשר איסור התערב במינו ובשאינו מינו, אנחנו יכולים להתעלם מהמציאות של המינו ולבטל את האיסור בשישים ע"י שאינו מינו, שהרי מצד אחד המינו אינו יכול להצטרף אל השאינו מינו לבטל את האיסור שהרי לדעת ר' יהודה מין במינו לא בטיל ומצד שני גם אינו נוסף על שיעור האיסור שהרי היתר הוא, כלומר לא יכול להיות שאם המינו היתר לא היה, התערובת הייתה מותרת, ואם הוא הצטרף הוא אוסר את התערובת. יסודה של הלכה זו הוא שכאשר יש בתערובת שני מרכיבים של היתר אין אנו צריכים ששניהם יבטלו את האיסור, אפילו אם יש רק באחד מהם כדי לבטל - האיסור מתבטל.

רשב"א – יראה לי שאם נפל לתוך מין ושאינו מינו (ונשפך ולא יודע לשער אם היה שישים) הולכין בו להקל כל זמן שרבה ההיתר שהוא מינו עליו, דהא לר"י קיימא לן במין ומינו ושאינו מינו רואין את מינו כמי שאינו והשאר שאינו מינו רבה עליו ומבטל והוא הדין והוא הטעם כאן דאומרין רואין שאינו מינו כמי שאינו והשאר רבה עליו ומבטלו. **וכ"פ טור, וכ"פ שו"ע, ב"ח וט"ז.**

ש"ך – ולא דמי כלל דהתם במינו לאו בני"ט אסור הלכך אמרין רואין את מינו כאלו אינו דהא נתבטל בשאינו מינו אבל הכא איך נאמר רואין את שאינו מינו כאלו אינו סוף סוף השתא ני"ט בשאינו מינו וא"כ הוי ספק דאורייתא דלמא לא היה סי' ונתן טעם. **וכ"כ רש"ל**.⁵⁵ **וכתב הש"ך** – וני"ל דגם הרשב"א והנמשכים אחריו לא אמרו אלא להתיר את מינו (כיוון שהאיסור לא נותן בו טעם) ולאפוקי דלא נימא כיון דהשתא נפל באינו מינו א"כ ה"ל ספיקא דאורייתא אלא אמרי' רואין את שאינו מינו כאלו אינו והשאר מינו רבה עליו ומבטלו.⁵⁶ **וכ"פ חת"ס** (הובא בפת"ש ז), **וכתב** – לכן גם הבשר כשר שהוא מינו צריך שיסיר ממנו כל לחלוחית הרוטב והמרק ויקלפנו משום דאית ביה פילי (בקעים) כדי להסיר ממנו המרק של איסור שהוא בעין עליו.

(2) ספק מחמת חסרון ידיעה (חכמה). סעיף ג

* חסרון ידיעה אישי

מורדכי – היכא דלא שפכו אך אינו יודע לשער אין זה ספיקא דרבנן למיזל לקולא שהרי אין זה קרוי ספק דבר שחכמים יכולין לברר דדעת טפשי' אינו כלום. **וכ"כ שע"ד. ובעין זה כתב הרשב"א**, בדין לבשה חלוק שנתכבס ונמצא עליו כתם דם, שיש דרך לבדוק אם הכתם הוא לפני הכיבוס, ואז הלובשת טהורה או אחרי כיבוס ואז הלובשת טמאה, **שכתב בתורת הבית** – ראיתי לראב"ד שכתב כיון דאיכא למיקם עלה דמילתא כרבי דאמר אינו דומה כתם שלפני הכיבוס לכתם שלאחר הכיבוס שזה מקדיר (דהיינו שנכנס לתוך הבגד) וזה מגליד (דהיינו שאינו נכנס לתוך הבגד) בדקינן לכתם אם מקדיר טהורה (שהוא לפני הכיבוס) ואם מגליד טמאה (כיוון שהוא לאחר הכיבוס). **ולפי דברי הרב ז"ל אפילו אין יודע לכוון אם מקדיר או מגליד חוששין לה וטמאה שאין זה כספק דרבנן דספק הבא לה ממיעות ההכרה אינו ספק שאם זו אינו מכיר ובקי אחר יכיר. וכ"פ שו"ע קצ, מו.**

⁵⁵ ט"ז – לעי"ד נראה דברי הרשב"א נכונים וברורים דהא דאמרי' בגמ' סלק את מינו כו' היינו כגון בשר שחוטא ובשר נבילה והרוטב ויש ברוטב סי' נגד הבשר נבילה לחוד והיה לנו לומר דמיימ בשר שחוטא יהא אסור כיון שהוא מינו עם האיסור ובמינו לא מהני בטול סי' אפי"ה לא אמרי' כן אלא... אמרי' סלק את מינו ההיתר כאלו אינו... ובטל בסי' האיסור ברוטב, הוה האיסור כמאן דליתיה ואין כאן אפי' בליעה במשהו וא"כ הוא הדין ממש לדידן... דחשבינו לרוטב כאלו לא נתערב עם הנבילה כיון שכבר בטלה הנבילה מחמת רבוי מינו והוה כמאן דליתיה ולהיתר ממש נחשב האיסור לגמרי כן הוא מן התורה אלא דרבנן החמירו להצריך ששים אף במינו ע"כ כאן שיש ספק אם היה ששים באינו מינו נגד האיסור וא"א לעמוד עליו כיון שנשפך מותר דשפקינן ליה אדאורייתא דמינו מבטל ברוב וא"צ סי' כיון שאפשר שהיה סי' בשאינו מינו. **וכתב נקה"כ** – כבר כתב כן הבי"ח, אבל כבר הקשיתי עליו בש"ך סי"ק ח' דעדיין קשה מנין לנו להמציא היתר, כיון דלא דמי כלל, ויש טעם נכון לחלק ביניהם דהכא יורגש הטעם.

⁵⁶ פמ"ג – ומי"ש הש"ך והרשב"א לא התיר אלא מינו אין להקשות כיון דאינו מינו אסור איך יותר מינו, דרוטב נבלע בבשר, יש לומר חני"ב בשאר איסורים דרבנן וא"כ מים הנבלעים בחתיכה כשירה ליכא איסור תורה על כל פנים ובדרבנן תולין שיש סי'. ולפי דברי הש"ך לא משכחת האי דינא אלא בבשר נבילה עם שחוטא ורוטב לא לח בלח שכולו אסור.

חולין צז, ב – כחל (דד הבהמה שיש בו חלב שהתבשל עם בשר) בששים... אמר רב אשי, כי הוינן בי רב כהנא איבעיא לן: כי משערינן - בדידיה משערינן, או במאי דנפק מיניה משערינן? פשיטא דבדידיה משערינן, דאי במה דנפק מיניה, מנא ידעינן?

רשב"א – דברים אלו שאמרנו (לעיל, בשנשפך, והקלנו באיסור דרבנן) בשאין ההיתר והאיסור לפנינו, אבל בשהם לפנינו ולא עמדנו על שיעור פליטתו הולכין בו להחמיר אפילו בשל דבריהם שכל שאסרו כשל תורה אסרו, ולפיכך כחל שנפל לתוך קדירה של בשר אע"פ שחלב הכחל מדברי סופרים (כמובא לקמן בסימן פז, צ) ולא עמדנו על שיעור החלב שנפלט ממנה משערין בכל הכחל. **וכ"כ שו"ע** – איסור שנתערב בהיתר, והוא לפנינו, ואי אפשר לעמוד על שיעורו, אע"פ שהוא מאיסורים של דבריהם, אסור.

ובטעם הדבר כתב הר"ן – בדבר שאי אפשר לעמוד עליו דאי אזלינן לקולא יהו כל האיסורין בספק וכל אחד ואחד ישער במה שנראה בעיניו, ולפיכך ראו חכמים להשוות מדותיהן, אבל במה שאינו בא אלא באקראי בעלמא כגון אם נשפך הרוטב וכיוצא בדברים הללו אזלינן לקולא.

=> אם יש **ספק כמה לשער כנגד האיסור**, הנובע מחמת חסרון ידיעה (חכמה) של כולם, משערים לחומרא גם באיסור דרבנן, ולא אומרים ספק דרבנן לקולא.

נחלקו מה הדין אם יש ספק של אסור או מותר הנובע מחמת חסרון ידיעה של כולם:

טור פא – גבינות שנעשו מחלב בהמה ונמצאת טריפה אם הוא טריפות שאפשר שלא אירע לה אלא עתה כגון ניקב קרום של מוח וכיוצא בזה מותרת דאמרינן השתא הוא דנטרפה שרוב בהמות בחזקות כשירות הם והשתא הוא שנטרפה, אבל אם ידוע שקודם שחלבה נטרפה כגון יתרת אבר שנטרפה בו... היה כל הגבינות אסורות ואם היא בעדר עם בהמות אחרות ונתערב חלבה באחרות כל הגבינות אסורות (אם אין פי שישים).
ואם נטרפה ע"י סירכא⁵⁷ **כתב הרשב"א** כיון שא"א לומר עכשיו ממש נטרפה אסורות, וכל שידוע באמת שלא עכשיו ממש נטרפה א"כ כבר יצאה זו מחיים מחזקת הרוב ואין ידוע מכמה ובספק יש לאסור דספיקא דאורייתא לחומרא **וא"א הרא"ש ז"ל** כתב להתיר בטרופות שע"י סירכא מפני שאם היינו בקיאים לברר (אם היה נקב) אפשר שהיה להן היתר ע"י בדיקה א"כ הו"ל ספק ספיקא ספק טריפה אינו טריפה ואת"ל טריפה אימור אחר כך נטרפה.

ט"ז (בסימן צח על השו"ע לעיל) – ויש להקשות ממ"ש **הטור** (בשם הרא"ש) סימן פ"א... 'שאם היינו בקיאים לברר אפשר שהיה להן היתר ע"י בדיקה א"כ ה"ל ס"ס כו'. אלמא דחסרון בקיאות שמיה ספק לענין איסור דאורייתא דצריך ס"ס וכאן (בספק חסרון ידיעה לכולם, לגבי כחל) לא חשבינן ליה לספק כלל במקום שדי בספק אחד כיון שהוא דרבנן. ונראה לתרץ דיש כאן ב' צדדין בספק דחסרון בקיאות. **הצד הא'** במקום שיש ספק אם הוא מותר או אסור ואין שום תיקון לומר עד היכן הולך האיסור, אלא א"ת אסור יהיה אסור לגמרי והיינו הך דהכא אם אינו בקי לשער וכן זה המקרה בסימן פא) ובזה אמרינן דאם היה החסרון לכל הדור היינו הולכים בו להקל כיון שהוא ספק דרבנן, אבל אם החסרון ליחידים אין זה ספק. וצד השני באם הספק הוא באיזה ענין נשער כי יש לנו שני שיעורים היינו ההיא דכחל שספק אם נשער בכחל עצמו או במאי דנפיק מיניה בזה אזלינן להחמיר אפי' אם החסרון לכל העולם כיון שיש עכ"פ לפנינו שיעור אחר שיצא מספק, ודאי חוששין לו ולא אמרינן דהוה ספק דרבנן להקל כיון דהספק הוא מחמת חסרון

⁵⁷ טור לט – אם יש בה (בריאה) סירכא פי' חוט של ריר שיוצא ממנה ונסרך אל מקום אחר טריפה אפילו אם אין רואין בה נקב דודאי ניקב אלא שנסתם. ומבואר בפנה"ל כ, 10, שלדעת רוב הראשונים, וביניהם הרא"ש והרשב"א, לא מועילה הסרת הסירכא ובדיקה אם יש נקב ע"י בצבוץ במים, כיוון שאין אנו בקיאים.

ידיעה... **ולהרשב"א** (המובא בסימן פא) אמרינן אפילו בספק לכל עולם מחמת בקיאות הוה כמו ביחיד ולא נחשב לספק ומשום הכי אסורים הגבינות ולא חשב לספק ספיקא.

=> לדעת הטור והרא"ש (ע"פ הט"ז) אם הספק הוא מחמת חסרון ידיעה של כל הדור, והספק הוא של אסור או מותר שאם נחמיר בו לא תהיה לו תקנה, זה נחשב ספק. אך לרשב"א לא נחשב ספק.⁵⁸

נקה"כ – וכל דבריו דחוקים ומעיקרא לא קשה מידי, דהכא (בסימן צח) הוי שפיר חסרון חכמה, כיון דלא אפשר לעמוד על שעורו, אבל התם מדינא כשר דהא אפשר למיבדק בפושרין ובנפיחה, אלא דמחמרינן ואמרינן דלא בקיאי אנן בבדיקה, הילכך ודאי ספק מעליא הוא.

=> לדעת נקה"כ, לעולם לכו"ע ספק חסרון ידיעה לא נחשב ספק, אף אם הוא ספק של אסור או מותר. חוץ ממקרה שהחמרנו ואמרנו שאין אנו בקיאים בדבר מסויים, שאז אין זה באמת חסרון ידיעה אמיתי ולכן זה נחשב ספק.

(3) קטן או גוי שפכו איסור דרבנן לח לקדירה ולא יודע אם יש שישים. פת"ש ח

פת"ש בשם אמונת שמואל – קטן או גוי ששמו דם בקדרה של בשר וידוע שנתבטל ברוב אלא ספק אם יש ס' כיון דדם שבישלו דרבנן ספק כי האי שאינו מוטל עליו לידע הוי ממש כנשפך דתולין להקל ולא שייך לומר דדעת שוטים הוא זה שהרי אינו נביא לידע כמה נפל, וכ"ש לטעם הר"ן כיון דמילתא דלא שכיחא הוא ודאי דינו כנשפך ומ"מ לא החליט הדבר רק להלכה ולא למעשה. בפר"ח כתב שלמעשה אפשר להקל.

י. פרטים נוספים. סעיפים ו - ז

(1) חצי שיעור. סעיף ו

חולין צח,א – ההוא פלגא דזיתא דתרבא דנפל בדיקולא (קלחת - קדירה גדולה, רש"י. וערוך פירש"ל⁵⁹) דבשרא, סבר מר בר רב אשי לשיעוריה בתלתין פלגי דזיתא, אמר ליה אבוא: לאו אמינא לך לא תזלזל בשיעורין דרבנן?⁶⁰ ועוד, האמר ר' יוחנן: חצי שיעור אסור מן התורה.

טור ושו"ע – כחצי זית של איסור שנתערב בהיתר צריך שישים חצאי זיתי היתר לבטלו.

(2) אסורי דרבנן. סעיף ח

חולין צז,ב – כחל בששים - וכחל מן המנין (כלומר מספיק שיהיה פי 59 בהיתר כנגד הכחל).

רמב"ם – שומן של גיד הנשה שנפל לקדרה של בשר משערין אותו בששים, ואין שומן הגיד מן המנין, ואע"פ ששומן גיד הנשה מדבריהם, הואיל וגיד הנשה בריה בפני עצמה החמירו בו כאיסורי תורה. אבל כחל שנתבשל עם הבשר בששים וכחל מן המנין, הואיל והכחל מדבריהם הקלו בשיעורו. ב"י – נראה מדבריו דבכל איסורים דרבנן לבד משומן גיד הנשה משערין בששים והאיסור מן המנין.

רשב"א – ואין טעמו נכון בזה, אלא הטעם בזה לפי שגוף הכחל בשר הוא והרי הוא בעצמו מעלה את החלב שבו. **ב"י** – וכן נראה שהוא דעת כל הפוסקים שלא חילקו בין איסורי תורה לאיסורי סופרים בכך. **וכן מוכח מטור ורמ"א וכ"פ הש"ך.**

⁵⁸ הבי"י בסימן פא הביא הסברים אחרים לדעת הרשב"א מדוע לא החשיב את זה כספק ספיקא, וא"כ אין הכרח לומר את מה שאמר הט"ז בדעת הרשב"א.
⁵⁹ והסביר הר"ן (לד, ב) שמדובר שמלח את הבשר בסל, וכיוון שהחלב שמן הכל מפעפע כמו בבישול.
⁶⁰ כלומר אפילו במידי דלא מיתסר מדאורייתא לא תזלזל בשיעוריה.

(3) האם היתר מתבטל. רמ"א צט,ו

משנה כלאים ט,א – אין אסור משום כלאים אלא צמר (של רחלים ואילים) ופשתים... צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה אם רוב מן הגמלים מותר (בפשתן) ואם רוב מן הרחלים אסור מחצה למחצה אסור, וכן הפשתן והקנבוס (סוג של צמח) שטרפן זה בזה. **תוספתא** (הובאה בר"ש ובסמ"ג) – אבל העושה חלוק מצמר גמלים כולו או כולו צמר ארנבים וארג בו חוט אחד של צמר בצד זה וחוט אחד של פשתן בצד זה אסור (ואין חוט הצמר רחלים בטל בצמר היתר).
 = < צמר רחלים גולמי בטל ברוב צמר גמלים ומותר בפשתן. אך אם עשו מהצמר רחלים חוט וארג אותו בבגד מצמר גמלים אינו בטל, ואם הוסיפו לצידו חוט פשתן הבגד אסור.

נדה סא,ב – ת"ר: בגד שאבד בו כלאים - הרי זה לא ימכרנו לעובד כוכבים (שמא ימכור לישראל), ולא יעשנו מרדעת לחמור.

תוס' – א"ת וליבטיל ברובא וי"ל דלא שייך בטול ברוב אלא כשהאיסור מעורב בהיתר אבל כלאים ששניהם היתר (לא שייך בהם ביטול) ונאסרין על ידי תערובות כך אסור המרובה כמו המועט. **וכ"כ רא"ש, רשב"א, סמ"ג וטור, וכ"כ שו"ע רצט,א** – צמר רחלים וצמר גמלים וכיוצא בו שטרפן זה בזה וטווה מהם טווי, אם היה החצי מהרחלים הרי הכל כצמר והרי הוא כלאים עם הפשתן. ואם היה הרוב מהגמלים, מותר לערבו עם הפשתן, מפני שצורת הכל צורת צמר גמלים, ואין חוששין לנימות של צמר המעורבים בהם, מפני שאינם חוטי צמר... ולא שייך בהו בטול אלא קודם שיעשו חוטים (שאו אין להם חשיבות. סמ"ג), אבל אחר שנעשו חוטים אין לכלאים שיעור, אפילו חוט כל שהוא של צמר בבגד גדול של פשתן או של פשתן בצמר, אסור.

ביאר הרשב"א (שו"ת ח"א רנט) – כלל גדול הוא כל שהאחד מן התערובות מותר והשני אסור כנבלה וטרפה ושאר האיסורין ונתערבו בתוך היתר בטול ברוב דכתיב (שמות כ"ג) אחרי רבים להטות. אבל כל שזה וזה היתר אלא שתערובתן אוסרתן מי יבטל את מי? ובשר בחלב לא היה בנותן טעם אלא מדאפקיה רחמנא בלשון בישול כדאיתא בפרק כל הבשר דף קטו,ב (ולכן אם יש פי שישים בבשר כנגד החלב, החלב בטל אע"פ ששניהם היתר), אבל בכלאים לא נתנה בו תורה שיעור. **וכ"כ הש"ך בסימן רצט**. ולכן כתב הרמ"א (ע"פ או"ח) לענין בשר וחלב – כזית חלב שנפל למים ונתבטל בסי', ואח"כ נפל מן המים לקדירה של בשר, מותר, אע"פ שאין בבשר סי' נגד החלב, שהרי נתבטל במים, וכל כיוצא בזה.

= < חוט של צמר רחלים לא מתבטל בבגד של צמר גמלים, כיוון שהוא היתר ואין כאן התנגשות בין איסור להיתר כדי שיווצר ביטול, ולכן אם הוסיפו לצידו חוט של פשתן הבגד נאסר. אך חלב מתבטל בשישים במים ולכן אם אח"כ נפל מהמים לקדירה של בשר, אפילו אם אין בבשר פי שישים כנגד כמות החלב שנפלה למים, מותר. והסיבה לכך היא שאיסור בשר בחלב נוצר רק כשיש טעם בשר וחלב, 'שדרך בישול אסרה תורה' וכיוון שאין טעם חלב במים לא נוצר איסור.

(4) דבר שעשוי לטעם. רמ"א ח

חולין ו,א – ולא גזרו על תערובת דמאי (לחייב אותה במעשר)? והתניא: הנותן לשכנתו (שהיא אשת עם הארץ) עיסה לאפות וקדירה לבשל - אינו חושש לשאור ותבלין שבה לא משום שביעית ולא משום מעשר (שהרי הוא נתן לה משלו ולא צריך לחשוש שמא שמה משלה ולקחה את שלו לעצמה), ואם אמר לה עשי לי משליכי - חושש לשאור ותבלין שבה משום שביעית ומשום מעשר!... **רפרם אמר**: שאני שאור ותבלין, דלטעמא עביד, וטעמא לא בטיל (ולכן אע"פ שתערובת דמאי פטורה מהמעשר, שלא החמירו בדמאי והחשיבו אותו בטל, בתבלינים ושאר שלא בטלים בשישים החמירו חכמים גם בתערובת דמאי וחייבו במעשר).

רמב"ם – תבלין של תרומה שנפלו לקדרת חולין ויש בהן כדי לתבל והן ממין החולין הכל מדומע, ואע"פ שהתבלין אחד מאלף. **וכ"פ או"ה**. **וכתב תו"ח** – וצריך עיון לדבריו (של האו"ה והרמב"ם) אמאי מין במינו אינו בטל דהא אינו נותן טעם באותה קדירה, וצריך לומר דמיירי במין במינו שאין טעמן שוה אלא שנקראים בשם אחד דקיימא לן בתר שמא אזלינן או מיירי בדברים המתקנים הקדירה דמקרי מין במינו אע"פ שאינם שוים בטעם ולא בשם (כמבואר בסימן קב סו"ס א). **וכ"כ בהג"ה** – אם נותן טעם באותה קדירה, אפילו באלף לא בטיל כל זמן שמרגישין טעמן, ולכן מלח ותבלין מדברים דעבידי לטעמא, אם אסורים מחמת עצמן (ולא בלוע בהם איסור, כמבואר בסו"ס קה, ומובא בדין חני"ג באוכלים) אינן בטילים בששים. **וכ"פ ט"ז וש"ך**.

תוספות ע"ז סו, א – והא דטעמא לא בטיל לא בעי למימר דלא בטיל כלל אלא דלא בטיל כדין שאר איסורים, אבל בטל ודאי שפיר כי ידעינן ודאי דנתבטל הטעם כגון ביורה גדולה. **וכ"כ או"ה**, **תו"ח וש"ך**. **וכתב הש"ך** – ולפ"ז היכא דידוע בבירור שאינו נ"ט כגון שנפל קורט א' של מלח או תבלין ליורה גדולה מותר.

ב"י קיב – שאני שאור ותבלין דלטעמא עבידי וטעמא לא בטיל והרי דמאי אינו אסור אלא מדרבנן. ע"כ. כלומר אפילו דבר דעביד לטעמא שאיסורו מדרבנן אינו בטל. **וכ"פ דר"מ סו"ס קה, ט"ז וש"ך**.

* מהו דבר העשוי לטעם

או"ה – דבר הנעשה לטעם כיצד כל דבר חריף ונעשה לטעם כגון תבלין ומלח של הקדש או חומץ של יין נסך אפי' מסתם יינם. **וכ"פ ט"ז**.

* דאו' או דרבנן

או"ה – דבר חריף ונעשה לטעם (אוסר מדרבנן אם יש פי שישים) אע"פ דקיי"ל טעם כעיקר בשאין מינו דאורייתא, לטעם ס' מגופה דאיסור... דהוא טעם משהו לא חשיב טעם דאורייתא. הובא בש"ך. ר"ן – מין שנתערב בשאינו מינו בגופא ובטעמא אפילו באלף אסור מדאורייתא. **הובא ברע"א**.

* טעימת גוי

או"ה – בתבלין של איסור וכה"ג מתיר באו"ז גם עתה להאכילו ע"פ כנעני מסיח לפי תומו. **וכ"פ ש"ך**.

(5) פליטת טעם מביצה של איסור. ⁶¹ סעיף ז וסימן פו סעיפים ה, ו

* מתי ביצה אוסרת בפליטתה?

חולין צז, ב – ביצה בששים ואין ביצה מן המנין. אמר ליה רב אידי בר אבין לאבבי: למימרא דיהבה טעמא? והא אמרי אינשי כי מיא דביעי בעלמא! א"ל: הכא במאי עסקינן, בביצת אפרוח (שהבשר נותן טעם)⁶², אבל טמאה (בלא אפרוח) - לא.

⁶¹ הדין לגבי גוף הביצה יתבאר לקמן בדין דברים החשובים שלא בטלים. כל הסוגיה היא בסימן פו, ובסימן צח היא רק מוזכרת. ⁶² האפרוח שבביצה אינו ראוי לשחיטה ואם כן הרי הוא כעוף שמת ללא שחיטה שדינו כנבילה.

ר"ף, רא"ש, תוס', ר"ן, רמב"ם פסקו את הגמרא הזאת להלכה שדווקא ביצת אפרוח אוסרת בפליטתה, וכתבו (תוס' רא"ש, ר"ן ורשב"א) שה"ה בביצה מופרית שיש בה דם. אך ביצת איסור בלא אפרוח, כגון ביצה של עוף טמא או טרפה או נבלה (לגבי טרפה או נבלה, כ"כ רשב"א, וכ"מ מרש"י, וכ"כ שו"ע פ"ו, ו), לא פולטת טעם. וכ"פ שו"ע.

תרומה – אם ביצים של עוף טמא נתבשלו עם ביצים טהורים או עם דבר היתר אין להתיר ולסמוך על לשון בני אדם דאמרי כמיה דביעי בעלמא שאין בהם טעם דהא מקשי עלה ותירץ ואשנויי לא נסמוך, וגם רב נחמן אמר דבריו סתם ביצה בסי ולא פירש. **וכ"כ הג"מ וסמ"ג. וכתב רמ"א** – כן יש לנהוג במקום שאין הפסד מרובה, אבל בהפסד מרובה יש לסמוך אמקילין.

נחלקו בדעת רוב הראשונים מה הדין בביצים של עוף טמא או טרפה קלופות:

רמב"ן – לפי דעתי מה שהקשו מתחילה כמיה דביעי בעלמא אפי' בקלופות הוא, והטעם מפני שהביצה סולדת היא מן האור ומן המים החמים... ונמצאת כל השמועה כפשטה דביצת טמאה מותרת (בבישול עם היתר) אפי' קלופה ובשל אפרוח אסורות אפי' אינן קלופות. **וכ"מ מהרמב"ם** שלא חילק בין קלופות ללא קלופות.

רשב"א – ומיהו אם הטמאות קלופות אם יש בהן בנותן טעם כולן אסורות וכדגרסינן בירושלמי דתרומות הא דאתמר מותרות בששלקן בקליפיהן אבל קלופות עם אינן קלופות צריכות שיעור אחד. אבל ראיתי לרמב"ן ז"ל שהתיר אפילו בקלופות. ובודאי כדבריו משמע לכאורה בגמרינן... ומכל מקום צריכין אנו לחוש לדברי הירושלמי דדוקא ששלקה בקליפתה הא בלא קליפה צריכה שיעור כביצת אפרוח. **והר"ן כתב** שראוי לחוש לדברי הירושלמי. **וכתב שו"ע** – ביצת עוף טמא אם היא קלופה אוסרת.

* כמה משערים כנגד ביצת איסור?

חולין צ"ב – אמר רבי חלבו אמר רב הונא: ביצה, בסי' והיא - אסורה, בסי' ואחת והיא - מותרת.

נחלקו מה הטעם:

רמב"ם – ביצה שנמצא בה אפרוח שנשלקה עם ביצים המותרות אם היתה עם ששים ואחת והיא הרי הן מותרות, היתה עם ששים בלבד נאסרו הכל מפני שהיא בריה בפני עצמה עשו היכר בה והוסיפו בשיעורה.

רמב"ן – לפי שיש בביצים גדולים וקטנים והבא לבטל ביצה ממש אינו משגיח עליה לראות אם זו וכולן שוות ממש לפיכך הוסיפו אחת בשיעורה ולא הצריכוהו לשער כל אחת ואחת. **וכ"כ רשב"א, רא"ש, ר"ן וטור**.

ב"י – **ויש נפקותא** בין טעמו של הרמב"ם לטעמו של הרמב"ן דלטעמו של הרמב"ם לא שני לך בין נשלקה עם ביצים אחרים לנתבשלה עם תבשיל אחר ולטעמו של הרמב"ן לא אמרו אלא בנתבשלה עם ביצים אבל בנתבשלה עם תבשיל אחר אין צריך אלא ששים כשאר איסורים.

ונראה דתו איכא בינייהו היכא שנטרפה ביצה האסורה עם ביצים אחרים לטעמא דהרמב"ם סגי בששים דכיון שנטרפה שוב אין לה תורת בריה ולטעמא דהרמב"ן גם בזה צריך ששים ואחת.

שו"ע ורמ"א פסקו כרוב הראשונים.

ש"ך – טעם הרמב"ם נראה עיקר בש"ס, וכ"מ מתוס'... ולכן נראה להחמיר כשני הטעמים, וכ"נ דעת מהרש"ל.

2. חנ"נ באוכלים. סימנים צב א-ז, קו

א. עיקר הדין. צב,ג.

חולין קח,א – משנה. טיפת חלב שנפלה על החתיכה, אם יש בה בנותן טעם באותה חתיכה - אסור. **גמרא.** אמר רב: כיון שנתן טעם בחתיכה - חתיכה עצמה נעשית נבלה, ואוסרת כל החתיכות כולן מפני שהן מינה... כרבי יהודה, דאמר מין במינו לא בטיל (כלומר גם הבשר נעשה איסור ולא רק החלב הבלוע בה לכן אוסר אם התבשל עם בשר אחר, משום מין במינו)... **קסבר (רב) אפשר לסוחטו אסור** (גם אם אפשר לסחוט את האיסור מהחתיכה אסור). דאיתמר, רב ורבי חנינא ורבי יוחנן דאמרי: אפשר לסוחטו - אסור, שמואל ורבי שמעון בר רבי וריש לקיש דאמרי: אפשר לסוחטו - מותר.

ראב"ד – אנו אומרים שלא שמענו כל החתיכה נעשית נבלה אלא לדעת ר' יהודה דמחמיר מין במינו אבל לרבנן לא. וכתב הר"ן **שי"א שזו דעת הרי"ף.**
רמב"ן – הלכה רווחת היא חתיכה עצמה נעשית נבלה ואוסרת אפילו לדברי חכמים. **וכ"פ רמב"ם, רא"ש, מ"מ, ר"ן, רשב"א וטור. וכ"כ שו"ע –** כשנאסרה החתיכה מחמת החלב, נעשית כל החתיכה איסור, ואם בשלה עם אחרות צריך ששים לבטל כולה (ולא מספיק לשער כנגד החלב הבלוע, כיוון שגם הבשר נעשה איסור כנבלה).

ב. מתי אומרים חנ"נ?

חולין ק,א – דרש רבה בר בר חנה: חתיכה של נבלה ושל דג טמא - אינה אוסרת עד שתתן טעם ברוטב ובקיפה ובחתיכות (אפילו אם התבשלה קודם חתיכת הנבלה עם חתיכת בשר כשירה ואז נוספו שאר החתיכות, שהחתיכה לא נעשית נבילה). **אוקי רב אמורא עליה ודרש:** כיון שנתן טעם בחתיכה - חתיכה עצמה נעשית נבלה, ואוסרת כל החתיכות כולן, מפני שהן מינה. אמר ליה רב ספרא לאביי: מכדי, רב כמאן אמרה לשמעתייה - כרבי יהודה, דאמר מין במינו - לא בטיל, מאי איריא כי נתן טעם (למה צריך שחתיכת הנבילה תאסור קודם חתיכה אחת כשירה)? אפילו כי לא נתן טעם נמי (הרי הנבלה לבד היא ממין שאר החתיכות ואוסרת את כולם)! אמר ליה: הכא במאי עסקינן - בשקדם וסלקו (את הנבלה, ונשארה רק חתיכת ההיתר שנעשתה נבילה).

משנה תרומות ה,ו – סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה ונדמעו ונפל מן המדומע למקום אחר חכ"א אין המדומע מדמע אלא לפי חשבון (התרומה שבו, שאם נפלה סאה מן המדומע לחולין די במאה חלקים חולין כנגד חלק התרומה שיש בסאה של המדומע) ואין המחומץ (עיסה של חולין שנתחמצה בשאור של תרומה) מחמיץ אלא לפי חשבון (שאינו יש מספיק בחלק השאור שבתרומה כדי לחמץ את העיסה האחרת שנפלה אליה אז היא אוסרת אותה).
 => לא אומרים חנ"נ.

עבודה זרה עג,א – משנה. יין נסך אסור ואוסר בכל שהוא. זה הכלל: מין במינו - במשהו, ושלא במינו - בנותן טעם. **גמרא.** אמר רב שמואל בר יהודה א"ר יוחנן: לא שנו אלא שלא נפל שם קיתון של מים, אבל נפל שם קיתון של מים, רואין את ההיתר כאילו אינו, והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו.
 => לא אמר שיין עצמו של היתר נעשה איסור ליחשב כאילו הוא יין נסך ויצטרך מן המים כדי לבטל כל היין, וא"כ יוצא שגם במקרה זה לא אומרים חנ"נ.

(1) בשר וחלב ושאר איסורים. צב,ד

רבינו אפרים (הובא בתוס' שם) על חולין ק,א – אפילו כי נתנה (הנבלה) בה (בהיתר) טעם אין ההיתר נעשה נבלה שיצטרך ששים כנגד כל החתיכה, אלא כנגד האיסור הבלוע, הלכך לרב דאמר הכא דמין במינו לא בטיל כשחתיכת היתר קבלה טעם מן הנבלה חשיב האיסור כאילו הוא בעין ואוסרת כל החתיכות במשהו, אבל כי לא נתנה הנבלה טעם בה לא היתה אוסרת החתיכות מפני שהם מינה שהרי אין צריך לבטל אלא האיסור לבד, וכיון שלא נתנה טעם בחתיכה הוי האיסור כמאן דליתיה דלא הוי כאילו הוא בעין, ודוקא גבי טפת חלב אמרינן לקמן בפרק כל הבשר (דף קח.) דחתיכה עצמה נעשת נבלה וצריך ששים כנגד כל החתיכה ולא סגי בביטול טיפה לחוד משום דכל חד וחד באפיה נפשיה שרי וכי איתנהו בהדי הדדי אסור. = אין חני' בשאר איסורים. **וכ"פ רא"ש, רמב"ן, רשב"א, מ"מ, וכ"מ מרמב"ם** (מ"מ) **וטור⁶³, וכ"פ שו"ע.**

ר"ן – חתיכה עצמה נעשית נבלה בבשר בחלב מדאורייתא לפי שבשעת התערובת הוא שמתחדש האיסור ונעשה כל אחד עצמו של איסור ובשאר איסורין אינו אלא מדבריהם שראוי להשוות אותן לבשר בחלב. **וכ"פ רש"י, ר"י, סמ"ג, סמ"ק, מרדכי, הג"מ, או"ה, אגור בשם מהרא"י. וכ"פ רמ"א, ש"ך וט"ז.**⁶⁴

* חני' של בב"ח, נחשב מעתה כשאר איסורים או כבב"ח. סוף ש"ך צד, כב

ב"י סימן קג – היכא שהיא (הקדירה) בלועה מבשר וחלב שנתבשלו ביחד או בזה אחר זה... כשהוחמו בה מים בתוך מעת לעת... כולי עלמא מודו שהמים נעשו חתיכת נבלה דבבשר בחלב לדברי הכל חתיכה עצמה נעשית נבלה. **וכ"כ הב"ח, שו"ע ורמ"א קג,ז, וכ"מ מט"ז שם שלא חלק.**

ש"ך – הא טעמא דהפוסקים דאמרינן בבשר בחלב חני' הוא משום דבשר בחלב כל חד באפי נפשי שרי וכי איתנהו בהדי הדדי אסור הלכך הבשר עצמו נעשה איסור משא"כ בשאר איסורים, א"כ הכא שכבר נאסר הבלוע בקדירה לא שייך חני', ומ"מ לדין דקיי"ל חני' בכל האסורים אין נפקותא כאן בכל זה. **וכ"פ רש"ל ודרישה.**

(2) באיזה תערובות אומרים חני'. צב,ד

מרדכי – נ"ל להכריע ולומר דבכל שאר איסורין נאמר חתיכה עצמה נעשית נבלה, מיהו היינו דוקא בחתיכה עצמה (שבלעה טעם איסור) מטעם חשיבות החתיכה ואיסור ניכר ומובדל הוא נעשית נבלה ונאסרה לבדה כי איך יצטרף שום היתר אליה לבטל האיסור הבלוע בה ולפיכך צריך כדי לבטל כל החתיכה אבל בדבר לח יין במים דע"ז וכגון רוטב ברוטב דאין האיסור ניכר ונבדל ואין כאן חשיבות איסור מתערב היתר שני עם הראשון ולא שייך כלל למימר חני'. = **אומרים חני' רק בחתיכת היתר שבלעה טעם איסור, אך בלח בלח ויבש ביבש לא אומרים חני'. וכ"כ רשב"א בשם ראב"ד⁶⁵ ואו"ז.**

ר"ן – כיון דלא החמירו אלא משום לתא דבשר בחלב אין אומרים חתיכה עצמה נעשית נבלה אלא בדברים המתבשלים דומיא דבשר בחלב דדרך בישול אסרה תורה, אי נמי צונן לתוך חם שאף הוא דרך בישול, ומש"ה מדומע ומחומץ שאינו דרך בישול לא אמרינן ביה חתיכה עצמה נעשית נבלה. = **אומרים חני' רק בדרך בישול.**

⁶³ הטור לא כתב כאן במפורש מה דעתו, אך לאחר שהביא את הדעות כתב 'אדוני אבי הרא"ש הסכים לדעת רבינו אפרים'. וט"ז, ש"ך ודרישה הבינו מזה שאף הטור סובר כרבינו אפרים. וכ"כ הבי"י בדעת הטור בסימן צט סעיף ה. אך צ"ע שהרי בסימן צו עמ' רלז, רלח הביא הטור את דברי התרומה שיוצא ממנו שיש חני' בשאר איסורים, ולא העיר ולא הביא חולק. אמנם כתב שם הדרישה, ששם הביא הטור את כל דברי התרומה אע"פ שבוזה לא סובר כמותו, ועיין בש"ך צד, כב שתיירך באופן אחר. ובסימן קו נראה מפורש שהטור סובר שלא אומרים חני' בשאר איסורים. אמנם מדרי"מ צב, ח מוכח שהבין שהטור אומר חני' גם בשאר איסורים.

⁶⁴ האגור כתב בשם מהרא"י במפורש כר"ן, שבשאר איסורים חני' הוא מדרבנן. הובאו בב"י, וכ"כ רש"ל, ט"ז וש"ך.
⁶⁵ וז"ל – לא אמרו חתיכה עצמה נעשית נבלה אלא באיסור הבלוע בחתיכה דכיון שנתן טעם ואין ממש איסור זה יוצא ומתערב בחתיכות האחרות אלא בזו (נשמע שהוא מבין שהערבוב ע"י הבישול הוא לא שווה וחלק גדול נשאר בחתיכה) הרי הוא כנבלה עצמה, אבל בלח כגון יין ביין או מים במים וכיוצא בהם אע"פ שהראשון נאסר מחמת מיעוטו כיון שנפל שם היתר ונתרבה בטל האיסור שהרי נתערב האיסור לגמרי בהיתר שנפל שם לבסוף כמו שנתערב בראשון ונמצא שאין האיסור מעורב עכשיו בהיתר הראשון בלבד משא"כ בחתיכה שבלעה מאיסור, וכן הדין יבש ביבש כגון המדומע וכן במחומץ ומשום הכי אין חוזרין ואוסרין אלא לפי חשבון.

תוס' ורא"ש – הא דאמר בסוף מסכת ע"ז (דף עג): יין נסך שנפל לבור... י"ל דהתם מיירי כגון שלא היה שם יין נסך כדי ליתן טעם בשל היתר שבבור ולא נאסר אלא ע"י כל שהוא וכיון דלא הוי אלא משהו לא אמרינן חתיכה עצמה נעשת נבלה. ע"כ. ולא תירצו משום שלא אומרים חני"נ בלח בלח = אומרים חני"נ גם בלח בלח.⁶⁶

= **מוסכס** שבתערובת יבש ביבש לא אומרים חני"נ. **וכ"כ רמ"א**. **ונחלקו** בתערובת לח בלח, לדעת **המרדכי** לא אומרים חני"נ, **לדעת הר"ן** אם זה בדרך בישול אומרים חני"נ אפילו בלח בלח, **ולדעת התוס' והרא"ש** אומרים חני"נ בכל תערובת לח בלח.

רש"ל (כדעת הר"ן) – דוקא אם הוא דרך בישול, אבל לח בלח כגון יין ביין וכד' לא אמרינן חני"נ. **רמ"א** – י"א דלא אמרינן חני"נ אם נתערב איסור לח בהיתר לח, ויש לסמוך על זה בשאר איסורים לצורך הפסד גדול אבל לא בבשר וחלב. **וכ"פ נו"ב** (הובא בפת"ש ב), וכתב שאף שרש"ל אוסר אם הוא דרך בישול אפילו במקום הפסד מדברי הרמ"א לא נראה כן⁶⁷, וכן מוכח **מהש"ך** (סי"ק טו).⁶⁸

(3) הגדרת אפשר לסוחטו ונפק"מ. סימן קו,א

* שיטת הר"ן

ר"ן (על הר"י"ף חולין מג,א) – כיון דקיימא לן דחתיכה עצמה נעשית נבלה ואפשר לסוחטו אסור כלומר שאפילו היה אפשר לאיסור שיסחט ויצא מחתיכה זו אפ"ה החתיכה אסורה, כיון שכן הרי כל מה שחתיכה זו של היתר פולטת איסור גמור הוא דהא אמרינן אפילו היה אפשר לאיסור שיסחט מן ההיתר אפ"ה אסור וכיון שהוא כגוף האיסור למה לא תאסור חברתה בפליטתה.

אפילו נימא דאפשר לסוחטו מותר היאך אפשר שתחזור להכשרה דמאן לימא לן שנסחט ממנה חלב שבה, שמא תאמר בשנתערבה בשלא במינה ויש בו סי' בכל החתיכה, והרי אעפ"כ ראוי לאסרה, שכיון שאין האיסור הנבלע ונסרך בה בתחלה מתחלק בשוה במים שנתוסף עליה לאחר מכן אפילו תוסיף כל מימות שבעולם יש לחוש לכך ושוב לא תחזור להכשרה... איכא למימר אין ודאי, ואנן הכי קאמרינן דלמ"ד אפשר לסוחטו מותר אין איסורו מגופו וכיון שכן כל היכא דטעים לה קפילא ארמאה ואמר שאין בה טעם חלב כלל שריא ולמ"ד אפשר לסוחטו אסור איסורו מגופו עד שאפי' נסחט כל חלב שבה עדיין אסורה ועומדת ולפיכך אפילו אמר לן קפילא שאין בה טעם חלב כלל אסורה מדינא.

= **אפשר לסוחטו אסור פירושו שגם אם היינו יכולים להוציא לגמרי את כל האיסור מהחתיכה היא עדיין נשארת באיסורה ואוסרת**, כלומר למעשה חני"נ ואפשר לסוחטו הם עניין אחד⁶⁹. ואפשר לסוחטו מותר פירושו שאם היינו מצליחים לבטל בשישים את הטעם הבלוע בחתיכה החתיכה הייתה מותרת, אלא שאנחנו חוששים שמא לא כל הטעם מתפשט בשווה ועדיין יש טעם איסור בחתיכה אפילו אם יש פי שישים, לכן רק אם גוי יטעם ולא יהיה בה טעם איסור, החתיכה תחזור להיתרה, למ"ד אפשר לסוחטו מותר.

⁶⁶ וצ"ע כיצד יסבירו את המשנה בתרומות 'ואין המחומץ מחמיץ אלא לפי חשבון' שזו תערובת לח בלח, ואולי יאמרו שמשנה זו היא למ"ד שלא אומרים חני"נ בשאר איסורים.

⁶⁷ נו"ב (הובא בפת"ש ב) הסתפק לגבי שומן היתר שהותך יחד עם שומן איסור, ואח"כ שומן ההיתר נקרש, האם אומרים בזה חני"נ אפילו במקום הפסד, כיוון שטעם הקולא בלח בלח הוא שאין החתיכה הנאסרת ניכרת ונבדלת, לפי זה אם נקרשה הוי כמו חתיכה וגם הרמ"א מודה שנעשה נבילה, ואולי כיון שבשעה שנתערב היה לח ולא נעשה נבילה לדעת הרמ"א שוב לא אמרינן שכשנקרש יהיה נעשה נבילה שדבר זה שהחתיכה נעשית נבלה בשאר איסורים חידוש הוא ואין לך בו אלא חידוש.

⁶⁸ מה שכתב הש"ך שם להוכיח מהגמרא בחולין קח,ב, שבבשר וחלב כולם מודים להחמיר שיש חני"נ בלח בלח, לכאורה אין מגמרא זו הוכחה לכל לח בלח בבשר בחלב, שהרי שם מדובר דווקא בדרך בישול, שהגמרא שם אומרת שכזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב, החלב שנבלע בבשר נעשה נבלה וכשנפלט אוסר את שאר החלב משום מין במינו. והאם אומרים חני"נ בלח בלח של בשר וחלב תלוי גם בשאלה האם אומרים חני"נ בדרבנן, לקמן. וכ"כ פמ"ג על הש"ך שם.

⁶⁹ הר"ן כתב שם שבאופן עקרוני היה אפשר לחלק בין המושגים, אך למעשה הגמרא דחתה את זה.

רשב"א – לא אמרו אפשר לסוחטו אסור אלא בב"ח בלבד... ומכל מקום מודה הרב (אפרים) ז"ל בחתיכה שנבלעת מאיסור ואחר כך נפלה אותה חתיכה לקדירה שיש בה ששים לבטלה אפילו הכי היא עצמה אסורה, לפי שהיא כבר נאסרה והאיסור הנבלע בתוכה אינו יוצא (כולו לגמרי) ומתערב (אלא נשאר שיעור מסוים מהאיסור בחתיכה יותר מהאחרות) מה שאין כן בדבר הנבלע ונימוח, שאם נפל דם וכיוצא בו לתוך רוטב של היתר ואסרו מחמת מיעוטו, ואח"כ נתרבה הרוטב של היתר עד שיש בין כולו ס' לבטל הדם כולו, מותר, שהכל נבלל ונתערב. **וכ"פ שו"ע קו, א.**⁷⁰ **ובשו"ת הרשב"א** (א, תצה ובמיוחסות לרמב"ן קנא) **ביאר** – כמה אנשים אמרו לי בשם הכותב שתמה עלי במה שאמרתי שחתיכה עצמה אסורה, **אמרתי א"כ מצינו הגעלה באוכלין**. אמרו לי כן בשמו אין ה"נ אם נעשית כן בשוגג, אבל לכתחלה אסור לפי שאין מבטלין איסור לכתחלה, אמרתי זו קשה מן הראשונה שאין אומרין אין מבטלין איסור לכתחלה אלא כשמבטל האיסור ואכלו. אבל לסחוט את האסור ולהוציאו מתוך ההיתר אין זה מבטל איסור, אלא מכשיר את ההיתר ומפריד ממנו האסור שאם כן בטלת כל הגעלה וליבון וטיחת הכחל.⁷¹

=< חתיכה שנבלע בה טעם איסור, והטעם של האיסור מורגש בה, נאסרה לעולם, ואף אם יבשל אותה אח"כ בתבשיל שיש בו ששים כנגדה, החתיכה אסורה, כיוון שלא מצאנו הגעלה באוכלים. אמנם זה דווקא בחתיכה, שבחתיכה האיסור לא יוצא ממנה לגמרי ומתערב בשווה, אלא נשאר בה איסור יותר מאשר בחתיכות אחרות, אך בלח בלח, כיוון שהכל מתערב בשווה ויש פי ששים כנגד האיסור הכל מותר.⁷²

עוד כתב הרשב"א – נראה לי שגם היא מצטרפת לבטל את האיסור. **תדע שאם היה אפשר לסחטה היא עצמה מותרת**. ועד כאן אי אתה אוסרה אלא שאי אפשר לסחוט את האסור שבה... והרי זה כחל שאמרו כחל בששים וכחל מן המנין וכחל עצמו אסור. **וכ"פ שו"ע צט, ג** – בשאר איסורים, חוץ מבשר בחלב, חתיכה הבלועה מאיסור מצטרפת לבטל האיסור.

=< בביאור המחלוקת לגבי 'אפשר לסוחטו' נראה מדברי הרשב"א שכולם מסכימים שהחתיכה אסורה לעולם, ומ"ד אפשר לסוחטו מותר, דעתו שאם היה אפשר להוציא את איסור שבה לגמרי היא הייתה מותרת, ולכן לא נעשית נבילה, ולמ"ד אפשר לסוחטו אסור, אפילו אם היה אפשר להוציא את האיסור לגמרי החתיכה הייתה נשארת באיסורה ולכן היא נעשית נבילה.

* שיטת רש"י, תוס', רא"ש וטור

חולין צז, ב – כחל בששים (אם בישל את הכחל בלי לקורעו עם עוד בשר) - וכחל מן המנין. אמר רבי יצחק בריה דרב משרשיא: **וכחל עצמו - אסור**, ואי נפל לקדרה אחרת - אוסר. אמר רב אשי, כי הוינן בי רב כהנא איבעיא לן: כי משערינן - בדידיה משערינן, או במאי דנפק מיניה משערינן? פשיטא דבדידיה משערינן, דאי במה דנפק מיניה, מנא ידעינן? אלא מעתה, נפל לקדרה אחרת לא יאסר! כיון דאמר רב יצחק בריה דרב משרשיא: **וכחל עצמו - אסור**, שוויה רבנן כחתיכה דנבלה.

⁷⁰ שו"ע צב – אפילו חתיכה עצמה חוזרת להיות מותרת. וכתב ה"ט"ז שהעיקר כפי מה שכתב בסימן קו, וכן מוכח בב"י בסימן קו. וכתב ש"ך – נראה ליישב דמ"ש כאן ר"ל לפי שכתב מקודם גבי בשר בחלב, דאם היתה ראויה להתכבד ואינו מכירה אינה בטילה באלף וקמ"ל דאין כן בשאר איסורים אלא דבטיל ברוב כשאינו מכירה כיון דאין איסור מחמת עצמה, וכדלקמן ר"ס ק"א, ואז אפילו חתיכה עצמה חוזרת להיות מותרת ומותר לאכול כולם.

⁷¹ בחולין קח, א רש"י 'אי קסברי' ותוס' 'אפשר לסוחטו מותר' כתוב שבישול חתיכת האיסור כשיש פי ששים נחשבת ביטול איסורים. ולכאורה לא קשה עליהם מחל שהרי מוציא את האיסור ולא מבטלו, והגעלה וליבון זה גזירת הכתוב שנתר.

⁷² **דר"מ צב, ג, ב"ח, ש"ך קו, ב, וגר"א קו, ג**, כתבו שהרשב"א סובר שאפשר לסוחטו אסור וחני"נ שני עניינים הם, ואף לרבינו אפרים הלכה שבשאר איסורים אפשר לסוחטו אסור והחתיכה נשארת באיסורה. **אך נלע"ז** שמוכח מדבריו שאפשר לסוחטו אסור וחני"נ זה עניין אחד, שהרי כתב 'לא אמרו אפשר לסוחטו אסור אלא בב"ח', ואם הסיבה שהוא אוסר את החתיכה בשאר איסורים זה משום אפשר לסוחטו אסור לא היה אומר כך, בנוסף לכך הוא בעצמו מסביר בשו"ת שהסיבה שהוא אסר את החתיכה היא שאין הגעלה באוכלין. **וכ"מ שהבינו ב"י ורע"א קו, א, ג.**

תוס' ורא"ש – וא"ת ומה טעם הכחל עצמו אסור והלא כל החלב הכנוס לתוכו בגומות נפלט לחוץ ונתפשט ונפלט בשוה לכל החתיכות כדאמר דמשערינן בכוליה וי"ל לפי שמתחלת בשולו קודם שיצא החלב לגמרי נאסר החלב שבכחל מפני טעם הבשר שבו ואז לא היה יכול לצאת בקריעה (כיוון שנבלע ע"י הבישול בבשר הכחל) הילכך אף לאחר שנגמר בישולו שכבר יצא כולו תו לא לישתרי דאפשר לסוחטו אסור, ואפילו למ"ד אפשר לסוחטו מותר הכא גזרינן שמא יאכלנו קודם שיצא כולו.

=> חתיכה שבלעה איסור ונאסרה בנותן טעם ואח"כ התבשלה בקדרה שיש בה פי שישים כנגדה, דינה תלו במחלוקת אפשר לסוחטו, למ"ד אפשר לסוחטו מותר - החתיכה מותרת, ולמ"ד אפשר לסוחטו אסור - אסורה, כיוון שנשאר בה משהו מהאיסור. **וכן פירש רש"י** (חולין קח,א יומאי קסבר) את המושג 'אפשר לסוחטו'.

חולין קיב,א – אמר רב נחמן אמר שמואל: אין מניחין כלי תחת בשר (כדי לאסוף את השומן הנוסף ממנו) עד שיכלה כל מראה אדמומית שבו (עד שיצא כל המשקה האדום שבו): מנא ידעינן? מר זוטרא משמיה דרב פפא אמר: משתעלה תימרתו (כשמתחיל עשן לעלות מהבשר), מתקיף לה רב אשי: ודלמא, תתאה מטא (החלק התחתון שלצד הגחלים נצלה) עילאה לא מטא? אלא אמר רב אשי: לית ליה תקנתא אלא - משדא ביה תרתי גללי מלחא (שתי חתיכות מלח), ומשפייה (ומערה בנחת את השומן העליון לכלי אחר).

תוס' ורא"ש – ואפילו למ"ד (לעיל דף קח:) אפשר לסוחטו אסור יש להתיר כאן ולא אמרינן מיד כשנוסף השומן מן הבשר נאסר מחמת דם המעורב בו ושוב לא יועיל לו תרי גללי דמלחא דכיון שהדם נפרש ממנו לגמרי אין נשאר בו טעם ואפילו משהו דכך היו בקיאים בדבר המותר ולא דמי לאפשר לסוחטו דלעיל דהתם אין האיסור יוצא לגמרי אלא שמתבטל.

=> גם מ"ד אפשר לסוחטו אסור מודה שאם נצליח להוציא את כל האיסור מותר.

טור חלק על הרשב"א שאסר את החתיכה גם למ"ד אפשר לסוחטו מותר – איני מבין דבריו דכיון שהכל מצטרף לבטלו ע"כ הטעם מתבלבל בכולו וכיון שמתבלבל בכולו א"כ נתבטל, ע"כ.⁷³ כלומר הוא מגדיר 'אפשר לסוחטו מותר' כמו תוס' ורא"ש.

* סיכום השיטות ונפק"מ

לפי המבואר לעיל לא מצאנו בראשונים מי שחילק בין חני"נ לאפשר לסוחטו, אלא הם עניין אחד.⁷⁴ נחלקו בהגדרת אפשר לסוחטו:

אפשר לסוחטו אסור:

ר"ן ורשב"א – גם אם היינו יכולים להוציא לגמרי את כל האיסור מהחתיכה היא עדיין נשארת באיסורה ואוסרת. **רש"י, תוס' ורא"ש** – גם אם היינו מבטלים את הטעם הבלוע בחתיכה, החתיכה הייתה אסורה, אך אם נצליח להפריד לגמרי בין האיסור להיתר, החתיכה מותרת.

יש נפק"מ למחלוקת זו, והיא מובאת לקמן בסימן צב,ב וסימן קה,ז לגבי חתיכת בשר שבלוע בה חלב, שנוגעת בחתיכה אחרת ע"י צליה או מליחה (כלומר שלא ע"י רוטב) שנראה שם שכמעט כולם מבינים, שמכיוון שאין רוטב,

⁷³ ב"י – ואני אומר שאיני מבין דברי רבינו... דמנין לו להכריח כן דאי משום דמצריכינן ששים כנגד כל האיסור אין משם ראייה דהא אפילו אם ברור לנו שאין הכל מתפשט ומתבלבל אנו מצריכים ששים כנגד כולו וכדאמרינן (חולין צז,ב) גבי כחל בדידיה משערינן דאי במאי דנפק מיניה מנא ידעינן. **וכתב דר"מ ליישב** – ונ"ל לפרש דבריו דס"ל דגבי טיפה שנפלה (על חתיכת בשר שמחוץ לרוטב) לא חיישינן להא, דהא אילו נייער וכיסה הקדירה מיד אז החתיכה ג"כ מותרת כדלעיל סימן צב, ולא חיישינן שמא נשאר מן האיסור בחתיכה והוא הדין כאן. **והט"ז דחה את דבריו** – דבר פשוט הוא שגם לרשב"א מותר אפי' אותה חתיכה כאן כיון דבאותו פעם שהחלב פולט לאותה חתיכה יש לה סיוע משאר חתיכות. **וכתב** שהמקור של הטור הוא מהתוס' שהובא לעיל לגבי כחל.

⁷⁴ ואף שרבים מהאחרונים הבינו כך את הרשב"א נלע"ד שלעיל הוכחתי בס"ד שזה לא נכון.

טעם החלב הבלוע לא יוצא ונפלט לחתיכה אחרת, ורק טעם הבשר עצמו נפלט ונבלע בחתיכה השניה. ולפי מה שלמדנו כאן יוצא **שלדעת הר"ן והרשב"א** גם הבשר עצמו בלא החלב נעשה נבילה, ואוסר⁷⁵, **אך לדעת רש"י, תוס' ורא"ש** רק שהבשר והחלב מעורבים אומרים שהכל אסור כנבילה, אך אם הצלחנו להפריד בין הבשר לחלב כמו כאן, הבשר מותר ולא אוסר.

אפשר לסוחטו מותר :

ר"ן – אם היינו מצליחים לבטל את הטעם הבלוע בחתיכה החתיכה הייתה מותרת, אלא שאנחנו חוששים שמא לא כל הטעם מתפשט בשווה ועדיין יש טעם איסור בחתיכה אפילו אם יש פי שישים, לכן רק אם גוי יטעם ולא יהיה בה טעם איסור, החתיכה תחזור להיתרה.

רשב"א – אם היה אפשר להוציא את איסור שבה לגמרי מהחתיכה היא הייתה מותרת, אך אם רק יבטל את טעם האיסור שבלוע בחתיכה ע"י בישול, החתיכה אסורה לעולם, כיוון שאין הגעלה באוכלים, אמנם היא לא אוסרת אח"כ כיוון שהתבטל טעמה. **וכ"פ שו"ע**.

רש"י, תוס', רא"ש וטור – כיוון שהטעמים ע"י הבישול מתערבבים בשווה, אם החתיכה תתבשל עם היתר ויתבטל טעם האיסור שבה בשישים, החתיכה תחזור להיתרה.

(4) בדרבנן. סימן צ,א

חולין צז,ב – כחל (שהחלב שבו אסור מדרבנן עם בשר, כיוון שהוא חלב שחוטא) בששים - וכחל מן המנין (כלומר מספיק פי 59 כנגדו). אמר רבי יצחק בריה דרב משרשיא: וכחל עצמו - אסור (אע"פ שנפל לשישים), ואי נפל לקדרה אחרת - אוסר.

רשב"א – יראה לי שאם נפל (כחל) בראשונה בפחות מתשעה וחמשים הכחל עצמו חזר כחתיכת נבלה כדרך שביארנו בבשר בחלב ולפיכך אם נפל לקדרה אחרת צריך ששים והוא. וכ"פ רמ"א וט"ז.

=> אומרים חנ"י בדרבנן, **וכתב או"ה** שה"ה בשאר איסורים, **וכן מוכח מסימן עב, ג שלדעת מרדכי, סמ"ג, סמ"ק, שע"ד, רמ"א וש"ך** אומרים חנ"י לגבי לב שהתבשל בדמו, אע"פ שדם מבושל אסור מדרבנן. **וכ"פ ט"ז צב, יא. וכתב בפנה"ל לד, 19** שבשעת הצורך אפשר להקל בשאר איסורים.

רמב"ם – אם היה בפחות מששים (וכחל מן המנין, כלומר היה פחות מפי 59) הכל אסור ובין כך ובין כך אם נפל לקדרה אחרת אוסר אותה ומשערין בו בששים כבראשונה. **ב"י** – כלומר שהכחל מן המנין (ולא אומרים שנעשה נבלה). **וכ"פ רא"ה, וכ"פ שו"ע**. אמנם אין זה מוכיח שלא אומרים חנ"י בדרבנן, שהרי לדעת הרמב"ם כל אסורי דרבנן בטלים בחמישים ותשע, ואף שהב"י (עמ' רנו) לא סובר כך, אפשר שדעתו כדעת הרא"ה שדוקא בכחל הקילו שלא יהיה סופו חמור מתחילתו. **אמנם הרמב"ם טו כז, כתב** – איסור של דבריהם מבטלין האיסור לכתחלה. כיצד חלב שנפל לקדרה שיש בה בשר עוף ונתן טעם בקדרה מרבה עליו בשר עוף אחר עד שיבטל הטעם וכן כל כיוצא בזה. **וכ"מ מהג"מ** (שם אות כ).

=> **לדעת הרמב"ם** עוף בחלב לא נעשה חנ"י, וא"כ מוכח שסובר שלא אומרים חנ"י בדרבנן.⁷⁶

⁷⁵ ובאמת הר"ן שם כותב שהחתיכה אוסרת, אך קשה שהרשב"א כתב שם שאפילו חתיכת בשר שבלוע בה חלב לא אוסרת. וצ"ע.

⁷⁶ נחלקו בדעת מרן: **הפ"ח צב, יז** כתב – במידי דאסיר מדרבנן אין בו דין חתיכה נעשית נבילה, וכן כתב הרמב"ם... **וכן נראה בדעת המחבר** ממה שכתב לעיל גבי כחל שנאסר דאע"פ כן משערין בששים כבראשונה וכמו שכתבתי לעיל בסימן צ' ס"ק ה' ע"ש, וכן עיקר דלא אמרין חתיכה נעשית נבילה אלא דוקא במידי דאסיר מן התורה וכפשט דברי הרמב"ם.

ערך השלחן (יו"ד צב) מה שכתב הפרי חדש דלא אמרין חנ"י באיסור דרבנן ושכן דעת מרן בסימן צ' גבי כחל ליתא דבבית יוסף סוף סימן ק מוכח בהדיא גבי שומן הגיד דלמ"ד חנ"י בכל האיסורים צריך ששים נגד כל החתיכה שהשומן דבוק בה אע"י דאינו אלא מנהג. ע"כ. **ונלע"ז** להוסיף שכך נראה מהבית יוסף בסימן צ' שהביא את הסבר הרא"ה מדוע משערים פי חמישים ותשע כנגד שנאסר ולא אמר שלא אומרים חנ"י בדרבנן. אלא **שבשו"ת תפילה למשה** (ג, יא) דחה את ראיית ערך השלחן מסימן ק והכריע כדעת מרן לפי הפרי"ח שלא אומרים חנ"י בדרבנן.

(5) באיסור משהו⁷⁷

חולין ק,א – דרש רבה בר בר חנה: חתיכה של נבלה ושל דג טמא - אינה אוסרת עד שתתן טעם ברוטב ובקיפה ובחתיכות. אוקי רב אמורא עליה ודרש: כיון שנתן טעם בחתיכה - חתיכה עצמה נעשת נבלה, ואוסרת כל החתיכות כולן, מפני שהן מינה.

תוס' – וא"ת למה לי שחתיכה של היתר קבלה טעם מן הנבלה, אפילו לא נתנה טעם נמי, דהא במינה אוסרת בכל דהו (לדעת רב) **ואומר ר"ת** דנהי דהיא גופה מיתסרא בכל שהוא מ"מ לא אמרינן שתעשה נבלה לאסור כל האחרות כיון שהיא עצמה לא נאסרה אלא ע"י כל שהוא.

נחלקו מתי לא אומרים שהיתר נעשה נבילה אם נאסר במשהו (מתי 'תרי משהו לא אמרינן'):

ט"ז – כיון שאמרינן סברא זאת באיסור משהו במין במינו לר' יהודה, שהוא מן התורה, מכ"ש שנימא הכי באיסור משהו דמדרבנן כגון חמץ בפסח דאיסור משהו שלו מדרבנן פשיטא שכל שנאסר תחילה מחמת מינו במשהו אינו אוסר אח"כ אם נפל לאחרים ויש ס' כנגדו דאז אין משהו אוסר.

=< חתיכת היתר שנאסרה מכל איסור שאוסר במשהו (בפחות מכדי נתינת טעם, כשיש פי שישים בהיתר כנגד האיסור) לא נעשית נבילה כמו איסור משהו עצמו ולכן לא אוסרת במשהו, אך נעשית נבילה ואוסרת כמו איסור רגיל וצריך פי שישים כנגדה.⁷⁸

נקה"כ – אין דבריו נכונים... לא דמי למה שכתבו התוספות... דהתם היינו טעמא דכיון דלא אמרינן דהחתיכה נעשית נבלה כיון שלא נאסרה בנותן טעם, א"כ ליכא למימר דאותו משהו שבחתיכה יאסור כל החתיכות האחרות, דכיון דחתיכה לא נעשית נבלה א"כ לא הוי אותו משהו לגבי החתיכות האחרות מינו, דלא שמעינן לרבי יודא דאמר מין במינו לא בטיל אלא כשאותו מין הוא של איסור לבדו, אבל לא כשכח אחר מעורב בו, דהא אותו משהו הוא מעורב והחתיכות אינם מעורבים, אם כן אין מין זה דומה לחבירו. והכי משמע להדיא ממה שכתב הר"ן סוף פרק גיד הנשה (שם לו, א דבור ראשון) וז"ל... אע"ג דאמר רבי יודא מין במינו לא בטיל, לא שמעינן ליה הכי כל שטעם אחר של היתר מעורב בו, עכ"ל. אבל בחמץ בפסח בתבשיל, כיון דאוסר במשהו בין במינו בין שלא במינו, א"כ אפילו תימא דכיון שכח אחר של היתר מעורב בו חשיב אינו מינו, מכל מקום הא אוסר במשהו אפילו שלא במינו. העולה מזה, חתיכה שנאסרה מחמת דבר שיש לו מתירין, וכן חמץ בערב פסח משש ולמעלה, וכל דבר האוסר במשהו במינו, אם נפלה החתיכה אחר כך לחתיכות אחרות ונתבשלה עמהן, אפילו היא ג"כ מינן אינו צריך ששים נגד החתיכה, וכל שכן שאינו אוסר במשהו.

=< חתיכת היתר שנאסרה במשהו לא נעשית נבילה כלל, בנוסף לכך מה שאמר ר"ת, שחתיכה שנאסרה במשהו לא אוסרת אח"כ משום מין במינו לדעת ר' יהודה, לא נאמר לגבי כל חתיכה שנאסרה במשהו, אלא זה דווקא אם החתיכה נאסרה במשהו מאיסור שאוסר במשהו רק במינו, (כגון מין במינו לדעת ר' יהודה, דבר שיש לו מתירין וחמץ בערב פסח משש שעות ולמעלה), והטעם לכך הוא שחתיכה שנאסרה במשהו שהתערבה בחתיכות היתר אחרות זו תערובת מין בשאינו מינו, כיוון שבחתיכה אחת יש תערובת ('שתי כוחות') ובחתיכות האחרות לא מעורב כלום. וכיוון שגם לא נעשתה נבילה לא צריך ששים כנגדה, ומספיק שיהיה שישים כנגד האיסור הבלוע, אך אם החתיכה נאסרה מאיסור שאוסר במשהו גם באינו מינו, כגון חמץ בפסח בתערובת טעמים, היא אוסרת במשהו ממה נפשך.⁷⁹

⁷⁷ הדיון הוא רק לסוברים שיש חני"ב בדרבנן, שכל איסורי משהו הם מדרבנן.

⁷⁸ ותמה עליו בנקה"כ – לפענ"ד שגגה היא, דכיון דאמרינן דלא נעשית נבלה מחמת שנאסרה במשהו, אם כן למה יצטרך אחר כך ששים נגד החתיכה.
⁷⁹ אמנם לדעת נקה"כ חמץ בפסח אוסר ביבש ביבש במשהו רק במינו, משום שחמץ נחשב דבר שיש לו מתירין, ואין דין דבר שיש לו מתירין בשאינו מינו, ולכן חתיכה שנאסרה מחמץ במשהו והתערבה ביבש בטלה ברוב, מפני שלפי מה שלמדנו לעיל חתיכה שמעורב בה משהו איסור היא נחשב מין אחר לעומת היתר גמרו, ורק אם נאסרה מחמץ בכדי נתינת טעם לא בטלה.

ט"ז – אלא דצריכין אנו לבאר דהא דכתבו התוספות דתרי משהו לא אמרינן, שם מייירי שחתיכת האיסור היתה ניכרת ולא התירו שם אלא פליטתה שאינה אוסרת במשהו ועל כן בחמץ בפסח נמי אין להקל אלא כשנאסרה חתיכה במשהו וחזרה ונפלה לאחרות וסלקוה דאין פליטתה אוסרת במשהו כל שיש ס' כנגדה, אבל בלח בלח שנתערב בדרך זה אין להקל כיון שכבר נאסר הלח הראשון בתערובתו לא מהני ליה אחר כך תערובת השני דאותו איסור אינו מתבטל לעולם. וכ"כ נקה"כ.

(6) לא אומרים חנ"נ בהיתר. סימן צד סעיף ו

חולין קיא,א – אמר חזקיה משום אביי, הלכתא... צנון שחתכו בסכין שחתך בה בשר - אסור לאוכלו בכותח, וה"מ צנון - דאגב חורפיה בלע.

תרומה – צריך ליוזר שלא יחתוך בסכין חולבת לא שומין ולא בצלים אם רוצה לתתן עם בשר לפי שהן חריפין ודמו לצנון, ואם שגג וחתך לא סגי בהדחה שהרי נבלע בהם ונתפשט הטעם (וצריך נטילה. כמבואר בסימן צו), ואם אחרי כן נתנן בקדרה רותחת מותר בשישים לבטל טעם הסכין הבלוע בירק (והיינו כדי הסכין, בסימן צו יתבאר כיצד בדיוק משעה), אבל אם חתכה בסכין של גויים שזהו איסור הבלוע בירק אז צריך ס' בקדירה שיעור כל הירק, דחתיכה עצמה נעשית נבלה (אף בשאר איסורים) וצריך ששים כמוה. **וכ"כ טור, תוס', סמ"ג, סמ"ק ושע"ד. הג' הסמ"ק** – והיינו טעמא משום דגבי בליעת האיסור חשבינן כולה חתיכה כבליעה עצמה (חנ"נ), וגבי בליעת היתר דבשר בחלב לא חשבינן כולה חתיכה כבלועה עצמה ויש לומר דטעמא דבליעת איסור היינו משום דאפשר לסוחטו אסור פירוש שאם היה יכול לסחוט האיסור הנבלע חוץ מן החתיכה שלא היה נשאר בו טעם איסור כלל מכל מקום אסורה החתיכה לעולם כיון שחל עליה שם איסור שעה אחת וזה הטעם לא שייך גבי בליעת היתר. **וכ"ד הרמ"א.**

שו"ע – צנון או סילקא שחתכם בסכין בשרית... אם לא נטל מהם כדי נטילת מקום ובשלם בחלב צריך ששים כנגד מה שנגע מהסכין בהם וה"ה לחתכם בסכין של גויים (כשיטתו שלא אומרים חנ"נ בשאר איסורים).

מהר"ם מלובלין – אם יש שישים נגד הבשר הבלוע בבצל אז אף הבצל מותר אע"פ שלא נמחה ונתמעך ואין צריך להפרישו, אבל אם חתכו הבצל בסכין של איסור אפילו יש שישים צריך להפריש הבצלים מן התבשיל דקיי"ל אפשר לסוחטו אסור. **וכ"כ ש"ך כג וט"ז צו,ה.**⁸⁰

* **חלב שבושל בקדרה עם היתר ואח"כ תוך מעת לעת בישל בשר בקדרה, כיצד משערים שישים?**

או"ה – אין בקדירה מן החלב אלא לפי שיעור המדומע במים דהא בהיתר לא חשבינן כל החתיכה כבליעה עצמה (כלומר אם החלב היה עשירית משיעור המים, מספיק שבבשר שבישל אח"כ יהיה פי שישים כנגד עשירית מדופני הקדרה). **וכ"כ ט"ז צב,כד, פת"ש צה,א, ולבושי שרד** (הובא בפת"ש קג,ד). **ולשיטת השו"ע** שלא אומרים חנ"נ בשאר איסורים ה"ה אם גם בישל תחילה איסור עם היתר, שמשער כנגד המדומע של האיסור בהיתר.

(7) חנ"נ במקצת החתיכה

חולין צו,ב – משנה. ירך שנתבשל בה גיד הנשה, אם יש בה בנותן טעם - הרי זו אסורה.

⁸⁰ לדעת רשב"א ושו"ע קו,א (הובאו לעיל) חתיכה שנבלע בה איסור לא חוזרת להיתר אפילו אם התבטלה בשישים, כיוון שאין הגעלה באוכלים, וצ"ע האם גם כאן שמדובר בבשר, שהוא היתר, גם נאמר שאין הגעלה באוכלים והחתיכה תשאר בשרית ולעולם תהיה אסורה עם חלב, או שכיוון שלא חל עליה שם איסור יכולה לחזור להיתרה.

תוס' 'אם יש בה בני"ט הרי זו אסורה' – לאו בגיד לחודיה משערינן דבכדי קליפה שסביביו מסייע לגיד לאסור דמשעה שנמלח נאסר כדי קליפה סמוך לו. **וכ"כ הג"א בשם ר"י ומהרי"ח, מרדכי, אגודה, ואגור בשם מהרי"ל**⁸¹ (הובאו בש"ך צא, ח) **וכ"פ ב"ח, ב"ש** (הובאו בש"ך כב, ט). **וכ"כ ש"ך צו, ט** – היכא שבישלו צנון שלם שנחתך בסכין של גוי או של איסור, כיון דאין אוסר יותר מכדי נטילה **אם יש בתבשיל ששים נגד הנטילה שרי** (כיוון שכדי נטילה נעשה נבילה). **וכ"כ תו"ח וט"ז שם**.

=> כאשר מקצת החתיכה נאסרה אותו מקום נעשה חני"נ ואם בישלה צריך פי ששים כנגד המקום שנאסר, ולא רק כנגד האיסור הבלוע בו.

מהר"מ מלובלין – אע"ג דמתחלה לא נ"נ רק הנטילה מ"מ מיד כשנותנו בתבשיל נעשה כל הצנון נבילה דהוי אותה הנטילה איסור דבוק אם אין בצנון עצמו ס' נגד הנטילה. **וכ"מ מלבוש** (הובאו בש"ך בסימן צו).

=> כאשר מקצת החתיכה נאסרה, ובישלה, כל החתיכה נעשתה נבילה מדין דבוק (שיתבאר לקמן) וצריך פי ששים כנגד כולה.⁸²

רי"ו (הובא בב"י ס"ס קה) לגבי ירך שהתבשל עם גיד הנשה ונאסר לפני כן במליחה בכדי קליפה – י"מ דלא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה אלא כשהיא עומדת בפני עצמה, אבל כאן שהקליפה מחוברת עם הירך אינה נעשית נבלה ולפי זה ירך שנתבשל בו שומן גיד הנשה דמשערינן בששים אין צריך לשער אלא בו בלבד אבל לא בקליפה כי הקליפה אינה נעשית נבלה כלל לפירוש זה. **וכ"כ תוס' חולין צו, ב ד"ה 'אפילו' בשם היראים** (אמנם התוס' דחה אותו), **וכ"כ מרדכי בשם הראב"ה** (הובא בש"ך קא, ו), **וכ"כ הר"ן** (ע"פ שיטתו בדין חני"נ לעיל) – דכיון דחתיכה עצמה נעשית נבלה מבשר בחלב למדנו, אין אומרים כן אלא דומיא דבשר בחלב דרך בישול ואין בבשר בחלב קליפה מן התורה, דדרך בישול אסורה תורה בדוקא.

=> לא אומרים חני"נ במקצת החתיכה, לכן משערים כנגד האיסור שבלעה בלבד ולא כנגד אותו מקום שנאסר.

פנה"ל לד, 19 – אפשר להקל על סמך צירוף דעת השו"ע (שבשאר איסורים לא אמרים חני"נ).

(8) חני"נ במליחה של דבר שמן⁸³

תו"ח – כתב המרדכי דף תשל"ה ע"ג בשם אור זרוע הלכה למעשה לשער בששים במליחה ואם אין בחתיכה שהחלב בו ששים נגד החלב נעשה חתיכה חתיכה דאיסורא ואוסר שאר החתיכות עד דאיכא ששים נגד כל החתיכה דהרי ודאי דמסתמא אותה חתיכה נמלחה תחלה לחוד וכן פסק מהרא"י וכ"מ מדברי מהרי"ו דדין מליחה כדין בישול ואם כן כמו דבבישול אמרינן חתיכה נעשה נבילה הוא הדין נמי במליחה, ואף על גב דיש לצדד להקל דאין לומר במליחה חתיכה נעשה נבילה דהא רוב הפוסקים אומרים דאין אומרים נעשה נבילה רק בבשר בחלב אבל לא בשאר איסורים ואף על גב דאנו מחמירין וקיימא לן בכל איסורים חתיכה נעשה נבילה מכל מקום לא החמירו רק בבישול אבל במליחה דרוב הפוסקים סבירא להו דאינה אוסרת רק כדי קליפה רק שאנו מחמירין לשער בששים מכל מקום לא נחמיר כל כך לומר גם כן חתיכה נעשה נבילה שיש להקל לפסוק דאם יש ששים בכל הנמלח יחד דשרי ולא אמרינן חתיכה נעשה נבילה להצריך ששים נגד כל אותה חתיכה שהאיסור דבוק בו, מכל מקום אין להתיר אלא לצורך הפסד גדול או לעני בדבר חשוב אבל בלאו הכי אין להתיר. **ש"ך** – וכן נראה עיקר.

ב"ש – וקשה לי טובא על דברין מה שכתב אבל במליחה דרוב הפוסקים סבירא ליה דאינה אוסרת רק כדי קליפה כו', תימה הלא אין זה אלא דוקא בשאר איסור דאינו מפעפע, אבל לגבי חלב דמיירי מיניה אור זרוע, אדרבה רוב הפוסקים וכמעט כולם סבירא ליה לשער כמליחה בסי' ולא סגי ליה בקליפה, ולא מכח חומרא אלא מן הדין. ע"כ.

⁸¹ שכתב – עוף שנמלח בלא חתיכה וניקוב ורידין יטלם ויקלוף הבשר סביב, ואם נתבשלה בהן צריך ששים נגד הורדין והקליפה שנאסרה במליחה. וכ"כ ב"ח וב"ש.

⁸² **ש"ך** – זה אינו דכיון דאין הנטילה אסור מצד עצמה (אלא מטעם איסור שבלעה), וגם אינה איסור ניכר ומובדל וגם אינו נאסר רק כדי נטילה לא שייך למימר ביה איסור דבוק, וודאי דלייד לכל איסור דבוק שבסימן ע"ב וצ"ב.

⁸³ בסימן קה מבואר שלדעת רוב הפוסקים איסור שמן שנמלח עם היתר מפעפע ואוסר את כולו, בשונה מאיסור כחוש שאוסר כדי קליפה בלבד.

והאריך להוכיח שלדעת כל הפוסקים שסוברים חני"ג בשאר איסורים אומרים חני"ג גם במליחה, ולכן אין להקל בזה כלל.

(9) האם אומרים חני"ג כשלא נודע מהתערובת. סימן צט סעיף ה

או"ה – מיהו בתוספת היתר (לתערובת שנאסרה) אפי"ו (זו תערובת) לח בלח ולח ביבש ויבש בלח (דהיינו תערובת טעמים) יש ג"כ חילוק בין נודע לו בנתיים או לא, דאע"ג דנעשה פעם אחת נבילה כולו, פי' שלא היה בהיתר לבטלו בס', מאחר שלא נודע לו באותו פעם ולא טעים ביה עתה טעמא דאיסורא נוכל לומר שפיר שמצטרף כל ההיתר יחד לבטלו. **וכ"פ תו"ח פה, ח** – נראה דיש לסמוך אדברי או"ה דאפילו בדבר לח אם נתערב קודם שנודע התערובת שרי. <= רק אם נודע מהתערובת כשלא היה בהיתר כדי לבטל את האיסור - נעשה נבילה, אך אם לא נודע ואח"כ הוסיף היתר לתערובת וכשנודע לו כבר היה שישים כנגד האיסור, התערובת מותרת ולא אומרים שקודם שנודע נעשתה נבילה.

ש"ך – דברי האו"ה והרב צ"ע דכיון דקיי"ל חני"ג א"כ מיד שנתערבה נ"ג ומה בזה שלא נודע מ"מ מיד נחשב כחתיכה נבילה ולא מצינו בשום פוסק לחלק בין נודע או לא...⁸⁴ והכי מוכח נמי מדברי כל הפוסקים שהקשו למאי דקיי"ל חני"ג בכל האיסורים מהמדומע והמחומץ שאין אוסרים אלא לפי חשבון וכהנה קושיות רבות ויישבו בדוחק ויש מהן שפסקו מתוך כך דל"א בשאר איסורים חני"ג ואם איתא הוה ליה לתרוצי דהתם מיירי בלא נודע והכי מוכח נמי להדיא ממה שכתב הסמ"ק והטור והמחבר בסימן צ"ד ס"ב דאם תחב כף של חלב בקדרה של בשר ב' פעמים ולא נודע בנתיים צריך ב' פעמים ס' והיינו מטעם שכתב הג' מרדכי, מהרי"ל ותה"ד דבפעם א' חיישינן שנשאר בו מעט חלב ונעשה כל הכף נבילה וכיון דלא נודע בנתיים לא נתבטל וצריך שוב פעם שני לבטל וכמ"ש שם, ואולי גם הרב חזר בו ולכך לא כתב דין זה בהגהותיו וצ"ע... אלא ודאי דאין לחלק בזה כלל בין נודע או לא. **וכ"פ פרי"ח, רע"א ופמ"ג** (הובאו בפתי"ש ו).⁸⁵

מנחת יעקב – עיין בש"ך... ונלע"ד דמ"מ לח בלח ולא נודע יש לסמוך על האו"ה והרב, כיון דבלאו הכי דעת כמה פוסקים דלא אמרינן חני"ג לח בלח.

(10) אין הנאסר אוסר יותר מן האוסרו. סימן קה סעיף יד

תרומה – מלח הבלוע מדם ונתנוהו בקדירה, אם יש ס' כדי שיעור של מלח הכל מותר ואין צריך יותר אע"פ שהמלח נעשה נבלה וגם עדיין המלח נתן טעם בקדירה אף ביותר מאלף הוי הכל מותר, לפי שאין להמלח כח לאסור יותר מאם היה כולו דבר הנבלע מדם או נבלה האוסרו דאז יתבטל בס', ואין לו דין מלח אסור כגון מלח של הקדש ושל ע"ז שאוסר בכל עד נתינת טעמו שזהו יותר מאלף. **וכ"כ תוס'** (חולין קח, ב ד"ה אמאי). **וכ"כ רמ"א** וביאר – דכל מקום שאין האוסר יכול לילך שם, אין הנאסר אוסר יותר מן האוסרו. **סמ"ג** – **ריב"א ור"ש** חולקין עליו בדבר ואומרים שמאחר שהמלח נימוח עם דם כולו ומתערב בכל הקדירה ומוליד איסורו עמו יש לשער כאילו הדם כולו מלח. **וכ"פ ר"ן** (על הרי"ף מ, ב).

⁸⁴ ועיין שהביא לכך הוכחה מהגמרא בחולין קח. שהקשתה לגבי בשר שנפל לקדירה של חלב הרי החלב שנבלע בקדירה נעשה נבילה ואוסר את החלב משום מין במינו במשחו לר' יהודה, לכאורה כאן הגמרא הייתה יכולה לתרץ ולהעמיד בלא נודע ולכן אין חני"ג וכשיטת או"ה. אלא שהגמרא תירצה תירוץ אחר, ביורה רותחת דמבלע בלע ומפלט לא פלט.

⁸⁵ **ז"ל הפמ"ג** – בלא נודע לענין חתיכה נעשה נבילה בבשר בחלב וודאי אסור מן התורה ובשאר איסורין בהפסד מרובה אין בידי להקל. **וכתב פתי"ש** – משמע דגם להחמיר לא ברירא ליה.

וכתב רע"א (הובא בפתי"ש צט, ו) על מה שכתב הש"ך שאולי הרמ"א חזר בו – לעני"ד הקלושה לית ביה ספיקא דבודאי חזר הרב דהא לעיל (סימן ע"ג ס' ו) נמצא כבד דבוק וכו', וכתב עלה בהג"ה ולכן וכו' נ"ג וצריך ס' נגד כל העוף, ולשון נמצא וכו' משמע דלא הרגישו שהכבד נשאר בעוף עד אח"כ שנמצא כן, הרי אף בלא נודע אמרינן נעשה נבילה, וכן פסקינן (ס' ע"ב ס"ג) גבי לב. וכעת עלה ברעיוני ישוב להשי"כ, י"ל... בלב וכבד בעי ס' נגד כל העוף דמיירי שנמצא דבוק בעוד דהקדירה רותחת, וכיון דהעוף נשאר באסורו נעשה עתה אחר הידיעה העוף נבילה ואוסר לאחרות כאלו עתה נפלו לקדירה אחרת, אבל היכי דלא שייך כן כגון דסלקו להעוף מהקדירה קודם שנודע, או דנצטן הקדירה קודם שנודע, בזה הוא דנסתפק הש"ך אם הרמ"א חזר בו או לא, ובזה דכתב הפרי מגדים דלא ברירא ליה להקל בהפ"מ דגם להחמיר לא ברירא ליה.

ב"י – כל זה אינו אלא לדעת ר"ת דסבר דבכל האיסורין אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה דאילו לדעת רבינו אפרים דאמר דלא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה אלא בבשר בחלב א"צ ששים אפילו כנגד המלח דבששים כנגד האיסור הבלוע בו סגי. **וכתב הרשב"א** (שסובר חני"נ רק בבשר וחלב) מלח שנאסר מחמת דם או מחמת ציר של נבלה ונפל לקדרה ויש בקדרה ששים כנגד ממשו של מלח אע"פ שטעם המלח נטעם ונרגש בקדרה וטעם אינו בטל אפילו כן מותר לפי שאין רואין את המלח כמלח אסור מחמת עצמו וכמלח של ע"ז אלא כדם או ציר הנבלה שאסרוה עכ"ל. וזה כדברי ספר התרומה ואע"פ שהוא פוסק כדברי רבינו אפרים לא נמנע מלכתוב כן משום דבמלח וכיוצא בו לא נפקא לן מידי בין שיש בה ששים כנגד האיסור הבלוע ליש בה ששים כנגד כל המלח דאין לך קדרה שאין בה יותר משיעור כל מלח הניתן בה כמה מאות פעמים ואם לא יהיה בה יותר מששים כנגד כל המלח היא מלוחה ביותר ואינה ראויה לאכילה כלל ואין לספר הימנה. ויותר נכון לומר דאפילו לדברי רבינו אפרים לא משערינן ששים כנגד הדם לבדו משום דלא ידעינן כמה דם בלוע במלח הילכך צריך לשער כנגד המלח. **וכ"כ שו"ע** – אם יש ס' כנגד המלח, מותר.

ג. איסור דבוק. סימנים עב,ג. צב,ד

(1) עיקר הדין

נחלקו הפוסקים לגבי עוף שבישלו עם ליבו שלא קרע אותו מהדם הכנוס בו.

סמ"ק – אם נתבשל (העוף) בחתיכות קטנות ונמצא הלב מחובר באחת מהם יש לחוש שמא תשאר אותה חתיכה לבדה במעט רוטב ותהא חתיכה נעשית נבלה מפני הלב הדבוק בה ואין בה ס' ויפלוט ברוטב ויאסור אחרת, אך המחמיר תבא עליו ברכה והמקיל לא הפסיד כי אין לנו להחזיק ריעותא בזה.

מרדכי – אם העוף מחוודך לנתחים והלב דבוק לחתיכה ואין בחתיכה ס' לבטל דם הלב חתיכה נעשית נבילה וצריך ס' לבטל החתיכה. **וכ"כ סמ"ג (לאוין קלז) בשם רש"י ור"י, וכ"כ שע"ד, ל"ו שערים שער יב. וכ"פ רמ"א וש"ך**⁸⁶.

רשב"א – אין הפרש בדבר זה בין שהלב דבוק עם העוף ובין שאין דבוק עם העוף לעולם אין משערינן בכל העוף אלא בלב לבדו. **וכ"פ טור ושו"ע** (וכשיטתם שלא אומרים חני"נ בשאר איסורים).

(2) דעת המחמירים

* הטעם

או"ה כח – הטעם מפרש בסמ"ק דמאחר שדבוקה בה האיסור, חיישינן שמא פעם אחת נשאר לבדו ברוטב בסוף העירווי או שמא הוציאוה פעם אחת רותחת חוץ לקדירה ונעשית נבלה לפי שלא היה בה באותו פעם ס' נגד האיסור והחזירה ומשנאסר לא הותרה עוד, דהא אפשר לסוחטו אסור. **וכ"כ ט"ז**.
הגש"ד י, כח – דממהר לבלוע טפי. **וכ"כ ש"ך** – הטעם דאותה חתיכה שהאיסור דבוק בה ממהרת לבלוע האיסור תחלה ונעשית מיד נבלה.

⁸⁶ וכתב שע"ד כח – וראיה מירך שנתבשל בה גיד הנשה דאם יש בה בני"ט אסורה (ושאר התבשיל לא מצטרף) (חולין צו, ב). וכ"כ הגש"ד ואגודה (הובאו בש"ך ק, ח) וכ"כ או"ה כח, ג.

* איסור דרבנן

כתב הטור על דברי הסמ"ק (שהובא לעיל) – ולא נהירא דלמה נחוש לזה. **וביאר הט"ז** – והטעם שדם שבישלו אינו אלא מדרבנן, וה"ל ספיקא דרבנן, ואין זה דומה למ"ש הטור סימן ק"ז גבי דגים דחיישינן שמא נשארו (עם דג טמא) דשם יש איסור דאורייתא, וה"ה כאן בחתיכת בשר שנדבק בה חלב שנתבשל עם שאר חתיכות ויש מקום לחוש שמא היתה עם החתיכה אחרת אחת לבד בלי תערובת אחרים ודאי חיישינן כמו בדגים דלקמן. **וכ"פ הט"ז צב, יב** שרק באיסור דאורייתא אומרים דין דבוק. **אך קשה**, שכתב בסימן ק, ד שיש דין דבוק בשומן הגיד, אע"פ שאיסורו מדרבנן בלבד. וצ"ע.

אך רוב הראשונים והאחרונים לעיל שהחמירו בדבוק החמירו גם לגבי לב שאיסורו מדרבנן. **וכן לטעמו של הש"ך** לא שייך לחלק בין דאורייתא לרבנן.

* איסור שנפל על היתר, האם נחשב דבוק?

או"ה – בשר צונן שנפל לחלב צונן ואין ס' כנגדו ונתנו לקדירה, אם יש ס' בחתיכה וכל מה שבקדירה לבטל החלב שעליה אף החתיכה עצמה מותרת דכל זמן שהיתה צוננת לא נאסרה ומשתתחיל להרתיח יש ששים בקדירה נגד החלב ול"ד לחלל שנתבשל בלתי קריעה ולבשר שנתבשל בדמו שהוא עצמו אסור אפי' באלף אע"פ שלא נאסרו ג"כ מקודם, דהתם מאחר שמתחילת ברייתו בליעת האיסור בגופו ולא מבליעת מקום אחר חשוב האיסור דבוק בהן ויש חילוק בין איסור הדבוק לאיסור שנפל על היתר. ואפילו אם מגביה החתיכה שנפל עליה האיסור אח"כ לבדה לחוץ לגמרי בעוד שהיא רותח מותרת דהא כבר נתערב האיסור בכל הקדירה ולא היתה בכולה נ"ט מן האיסור. **וכ"כ ט"ז צב, יג.** ונראה שמה שכתב שדין דבוק הוא באיסור שדבוק בהיתר מתחילת ברייתו, הוא רק סימן לכך שהוא דבוק ממש, אלא כוונתו שבד"כ איסור שנפל על היתר לא דבוק בו כ"כ ולכן אין בו דין דבוק.

* הצטמק ונדבק לחתיכה בשעת הבישול. ש"ך עב, יז

רש"ל – (יש דין דבוק ב)חתיכה שהלב דבוק בה... או יכול להיות בתוך הרוטב דרך בישול נצטמק באיזה חתיכה. **ש"ך** – אין דבריו מוכרחים.

* מונח בתוך ההיתר. ט"ז צב, יב

או"ה – דג טהור שנמצא במעיו, לאחר שנתבשל, שרץ או דג טמא, ולא היה בדג עצמו ששים נגדו וכל כה"ג חיישינן וכו'. **וכ"כ מהרי"ל** לגבי התולעת שצדו בה את הדג שנמצאה בראשו, שצריך פי ששים בראשו כנגד התולעת⁸⁷ ואין שאר התבשיל מצטרף.

ט"ז – לפי הסברא נראה דלא הוי דבוק, דהא מונח במקום שאפשר לרוטב לבוא לכל הצדדין, וכיון שדין דחני"ב בשאר איסורים אינה אלא מדרבנן יש לצדד גם כאן להקל ולא הוי חני"ב.

* יש ששים בהיתר כנגד האיסור הדבוק, האם צריך קליפה?

מהרי"ל – נתבשלו לפתות שקורין רובא"ן ונמצא תולע באי מהן, ואמר מהרי"ל סג"ל מאחר דיש באותה לפת ס' נגד התולע גם היא עצמה מותרת בקולף מקום התולע. **הובא בט"ז** לגבי תולעת שבראש הדג. = < גם אם יש פי ששים צריך קליפה.

⁸⁷ נראה שמדובר שחתך את הראש משאר הדג ולכן צריך פי ששים בראש בלבד, אך הדג הוא שלם לכאורה גם שאר הדג מצטרף.

או"ה טו,ב – נוהגים לקלוף סביב הלב בדבוק (כשיש שישים). **וכ"כ בהג"ה עב,ב**. **וכתב תו"ח כז,ו** – ואע"ג דלא מצינו בבישול קליפה מכל מקום נראה לי טעמו דכיון דנתבשל עמו, בודאי כבר נמלח עמו ונאסר ממנו כדי קליפה, ולכן צריך להסיר אותה קליפה. **וכ"כ ש"ך**. **וכתב בדור"מ עב,ז** – וכל זה אינו אלא חומרא בעלמא דאין דם אסור במליחה דכבולעו כך פולטו. = אם לא נמלח קודם לא צריך קליפה.

(3) דעת המקילים. סימן קו,ב

רשב"א ושו"ע קו – חתיכה שבלעה איסור, ואין בה סי' לבטלו, שנפלה לקדרה, אינה אוסרת אלא לפי חשבון איסור שבה, שאם יש במה שבקדרה מצורף עם החתיכה עצמה ששים כנגד איסור הבלוע בה, מותר מה שבקדרה, **אבל החתיכה עצמה אסורה**, לפי שאיסור שבה אינו נפלט ממנה לגמרי. חתיכה שיש בה חלב שנתבשלה בקדירה שיש בה סי' לבטל החלב, צריך לזוהר שלא יסיר שום דבר מהקדירה בעוד חתיכת האיסור בתוכה, דחיישינן שמא תשאר באחרונה בשעה שאין בקדרה סי' לבטל החלב. וגם לא יוציאנה תחלה, שחלב שבה יאסור אותה.⁸⁸ **ומה תקנתה**, יניחנה עד שתצטנן הקדירה.⁸⁹

=> חתיכת חלב הדבוקה לחתיכת בשר שהתבשלה בקדירה עם עוד חתיכות בשר ויש פי שישים כנגד החלב הכל מותר, ואפילו החתיכה שדבוק אליה החלב, **ומזה מוכח שלא סוברים להחמיר באיסור הדבוק**, שאם היו סוברים להחמיר היו צריכים לאסור את החתיכה.

ד. חתיכת בשר שנפלה לקדירה רותחת של חלב. צב,א

חולין קח,ב – איתמר, כזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב, אמר רב: בשר אסור וחלב מותר, ואי סלקא דעתך אפשר לסוחטו - אסור, חלב אמאי מותר? חלב נבלה הוא (הרי חלב מעט שנבלע בבשר נעשה נבלה שהרי נאסר וכשחזר ונפלט בשאר החלב הוי ליה מין במינו, שלדעת רב הוא במשהו כרי' יהודה)! לעולם קסבר רב אפשר לסוחטו - אסור... והכא במאי עסקינן - כגון שנפל לתוך יורה רותחת, דמבלע - בלע, מפלט לא פלט; סוף סוף כי ניח הדר פליט! כשקדם וסילקו.

=> פשט הגמרא: בשר שנפל לתוך סיר של חלב, הבשר אסור והחלב מותר, אם קדם וסילק את הבשר קודם שהקדרה נחה מרתיחתה, כיוון שכל עוד הקדרה רותחת היא לא נחה מרתיחתה והבשר לא פולט.

והקשה התוס' – תימה דדבר הנראה לעינים הוא דפליט, דכשנותנין ירק בקדרה רותחת משתנה מראית המים מן הירק וכן בשר שומן נימוח לתוכה ונראה השמנונית על הרוטב. נחלקו הראשונים בהסבר הגמרא:

רשב"ם – הא דקאמר מפלט לא פליט היינו עד שיהא שבע מבלוע אבל לאחר ששבע חוזר ופולט, וכן פירש הרב רבינו שמעיה, 'סוף סוף כי ניח הדר פליט' היינו כי ניח מבליעתו ומשני 'שקדם וסילקו' קודם שגמר בליעתו. => אין כוונת הגמרא לומר שכל זמן שהקדרה רותחת הבשר לא פולט, אלא כוונתה לומר שכל זמן שהבשר לא נח ושבע מבלוע הוא לא פולט כלל, ולכן אם קדם וסילקו קודם ששבע מבלוע, החלב מותר אפילו אם אין פי שישים בחלב כנגד הבשר, כיוון שהבשר לא פלט טעם כלל. ואם לא קדם וסילק קודם ששבע מבלוע, הבשר פולט גם את

⁸⁸ ש"ך – ואין להקשות דהא ע"כ החתיכה נמלחה תחילה דאי לאו הכי היתה אסורה משום דם, וא"כ ע"כ נאסרה תחלה משום שנמלחה עם החלב שבה ושוב אינה חוזרת להיתיר, י"ל דמייירי שהוא חלב דרבנן או חלב של בהמה כחושה דאינו אסור במליחה אלא כדי קליפה לדעת הרשב"א והמחבר בסי' קי"ה, א"י מייירי שהיה בחתיכה ששים נגד החלב ואח"כ קודם הבישול נחתך ממנה.
⁸⁹ **תפארת צבי** (הובא בפת"ש קו,א) – ה"ה בכבוש, אם נתבשל איסור בקדרה והיה סי' ואח"כ נצטנן התבשיל ונתמעט ההיתר שעכשיו אין סי' דאם נכבש כשיעור כבישה אסור עתה התבשיל דלא כרב אחד שרצה לומר שאינו מוסיף בליעה יותר ע"י כבישה.

החלב שנבלע בו ושנעשה נבילה, ואוסר את התערובת משום מין במינו (ולדעת ר' יהודה - לא בטל, ולחכמים, שהלכה כמותם - בטל בששים ולא מועילה טעימת קפילא).

תוס' – דבר תימה הוא דמי בקי לידע שיעור זה, **ואומר ר"ת** הא דקאמר הכא מבלע בלע מפלט לא פליט **היינו לא פליט מה שבלע עכשיו (את החלב) אבל מה שהיה בלוע מקודם (טעם בשר) פליט. וכ"כ רש"י, סמ"ג וטור, וכ"מ מרמב"ם ורשב"א, וכ"פ שו"ע.**

=> כל עוד הקדרה רותחת הבשר לא פולט את מה שהוא בלע, אך הוא פולט טעם בשר מגופו, ולכן אם קדם וסילקו קודם שנח מרתיחתו הבשר פולט טעם בשר לחלב, והחלב מותר רק אם אין בו טעם בשר (לשו"ע שמועילה טעימת גוי, אך לרמ"א שלא מועילה טעימת גוי צריך שישים). ואם לא קדם וסילק קודם שהקדרה נחה מרתיחתה, הבשר פולט גם את החלב שנבלע בו ושנעשה נבילה, ואוסר את התערובת משום מין במינו (ולדעת ר' יהודה - לא בטל, ולחכמים, שהלכה כמותם - בטל בששים ולא מועילה טעימת קפילא).

ה. טיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר שבקדירה. צב.ב

(1) עיקר הדין

חולין קח,א – משנה. טיפת חלב שנפלה על החתיכה (שבקדירה, והיא מחוץ לרוטב), אם יש בה בנותן טעם באותה חתיכה - אסור; נייער את הקדרה, אם יש בה בנותן טעם באותה קדרה - אסור.

=> טיפת חלב שנפלה על חתיכה שמחוץ לרוטב אם יש בה בני"ט באותה חתיכה - אסורה, ואין התבשיל מצטרף, אך אם נייער (מיד. רש"י וכמבואר לקמן) את הקדרה התבשיל מצטרף לבטל את הטיפה.

נחלקו מתי החתיכה נחשבת מחוץ לרוטב ונאסרת לבדה ונעשית נבילה:

ר"י – כשהחתיכה כולה חוץ לרוטב, דאז אין מתפשט אלא בנייער וכסה. **וכ"פ סמ"ג, ר"ת, סמ"ק, שע"ד, מרדכי, אגודה, רא"ה, מהרי"ל** (הובאו בש"ך ס"ק יג).

רש"י ק,א' כיון שנתן טעם בחתיכה חתיכה עצמה נעשת נבלה' – כיון שנתנה טעם בחתיכה אחת שהיתה בצדה תמיד. ע"כ. משמע שאפילו אם החתיכה מונחת ברוטב, שהרי לא הצריך שתהא מונחת ע"ג חתיכה אחרת (בי"י).⁹⁰

נחלקו בדעת רש"י, עד כמה היא מונחת ברוטב שעדיין תחשב כעומדת בפני"ע:

תוס', טור ומרדכי – מקצתה בתוך הרוטב. **בי"י** – ומיהו כשכולה בתוך הרוטב משמע ודאי דמודה רש"י שהכל מצטרף לבטל. **וכ"פ רשב"א, רי"ו ועיטור.**

סמ"ג – מתוך פירוש רש"י משמע שאפילו היתה החתיכה בתוך הרוטב כשנפלה הטיפה עליה אם לא נייער וכיסה אין הרוטב מסייע לבטל טעם הטיפה. **בי"י** – משמע מדבריו שאע"פ שכולה בתוך הרוטב רק שפניה העליונים מגולים אין הכל מצטרף.⁹¹

רמב"ם ושו"ע סתמו, וא"כ לכאורה דעתם כרש"י לחומרא, שנעשת חני"נ אפילו אם מקצתה תוך הרוטב. ולגבי שאר איסורים לדעת השו"ע לא אומרים חני"נ.

⁹⁰ זאת הוכחת הבי"י לשיטת רש"י, אך התוס' צו"ב ד"ה 'אם יש בה בני"ט' הוכיח ממקום אחר, שרש"י פירש בדף קח,ב 'נייער' – מתפשט הטעם בכולה, וכן המכסה אותה, מפני שמי השוליים עלו עד פה ויורדו. ע"כ. ממי"ש דעולות הרתיחות משוליה לפיה ולא סגי ליה במעלת הרתיחה במקצת החתיכה (מהרש"א).

⁹¹ המשך הבי"י – שאילו היתה משוקעת כולה בתוך הרוטב מאחר שהרוטב צף עליה פשיטא דטיפת חלב הנופלת מתערבת עם כל הרוטב.

רמ"א ד – אמרינן בכל האיסורים חתיכה נעשית נבילה, וכן המנהג פשוט, ואין לשנות, אם החתיכה כולה חוץ לרוטב ונפל עליה איסור, אבל אם מקצת החתיכה תוך הרוטב, ואין האיסור דבוק בו לא אמרינן חתיכה נעשית נבילה ומצטרף כל הקדירה לבטל האיסור (לקולא כר"י), ומכל מקום יש להחמיר לאסור אותה חתיכה (כרש"י, אך לא לגמרי כי התבשיל מותר). וכל זה בשאר איסורים, אבל בבשר בחלב, אעפ"י שמקצת החתיכה תוך הרוטב, אמרינן חתיכה נעשית נבילה (לחומרא כרש"י). **וכ"פ ט"ז** (סיק יד).

ש"ך – דעת כל המחברים (חוץ מהרשב"א ורי"ו) **כר"י**, וכן דעת כל האחרונים.

(2) דין הניעור והכסוי

* מקור הדין

חולין קחב – אפשר לסוחטו עצמו – תנאי היא, דתניא: טפת חלב שנפלה על החתיכה, כיון שנתנה טעם בחתיכה – החתיכה עצמה נעשת נבלה, ואוסרת כל החתיכות כולן מפני שהן מינה – דברי ר' יהודה, וחכ"א: עד שתתן (הטיפת חלב) טעם ברוטב ובקיפה (פירורי בשר המתאספים בתחתית הקדרה) ובחתיכות, אמר רבי: נראין דברי ר' יהודה – בשלא ניער ושלא כסה, ודברי חכמים – בשניער וכסה. מאי לא ניער ולא כסה? אילימא לא ניער – כלל, ולא כסה – כלל, מבלע בלע מפלט לא פלט (החתיכה בלעה את החלב אך לא פלטה אותו!) ואלא, לא ניער – בתחלה אלא בסוף, ולא כסה – בתחלה אלא בסוף, אמאי, הא בלע והא פלט! קסבר: אפשר לסוחטו – אסור, מכלל דר' יהודה סבר: כי ניער מתחלה ועד סוף וכסה מתחלה ועד סוף – אסור. אמאי, הא לא בלע כלל? אימא לא ניער יפה יפה, ולא כסה יפה יפה.

אמר מר: ודברי חכמים כשניער וכסה, מאי ניער ומאי כסה? אילימא ניער בסוף ולא ניער בתחלה, וכסה בסוף ולא כסה בתחלה, האמרת נראין דברי ר' יהודה בהא? אלא, ניער – מתחלה ועד סוף, וכסה – מתחלה ועד סוף, מכלל דרבנן סברי: ניער בסוף ולא ניער בתחלה, כסה בסוף ולא כסה בתחלה – מותר, אלמא קסברי – אפשר לסוחטו – מותר.

=< טיפת חלב שנפלה על חתיכה שמחוץ לרוטב אם יש בה בני"ט באותה חתיכה – אסורה. אם אח"כ ניער או כסה ('בסוף') את הקדירה, החתיכה אוסרת את התבשיל⁹² כיוון שהיא נעשתה קודם נבלה, אך אם ניער או כסה 'מתחלה ועד סוף', כיוון שהחתיכה לא הספיקה להיאסר ולהיעשות נבלה, מספיק שיהיה פי שישים כנגד הטיפה ולא כנגד כל החתיכה, ואם לא ניער או כיסה כלל משמע שרק החתיכה נאסרת.

* לא ניער או כיסה כלל

ראב"ד – ולדברי הכל (חכמים ור' יהודה) אם לא ניער כלל אין שאר החתיכות נאסרות... והלא החתיכה קבלה טעם חלב ונעשית נבלה בלא ניעור הרי יוצאת מאותה חתיכה רוטב לשאר חתיכות והוא רוטב נבילה אלא ש"מ דבעינן שיצא מן החלב האסור לחתיכות... ולר' יהודה נמי אע"ג דאמר חתיכה עצמה נעשית נבלה הא אמרינן בגמרא נראין דברי ר' יהודה בשלא ניער והוינן בה מאי לא ניער אי לימא לא ניער כלל מיבלע בלע ולא פליט, אלמא אע"ג דאמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה ואוסרת כל שאר החתיכות במשהו לא אמרו אלא בשניער. מ"מ – ואפשר שאף כן דעת רבינו (הרמב"ם) שהרי כתב בד"א בשלא ניער הקדרה בתחלה כשנפל החלב אלא בסוף הנה שהזכיר ניעור בסוף וכפשט הסוגיא דאמרינן מאי לא ניער ולא כסה אילימא לא ניער כלל מיבלע בלע מפלט לא פליט... ועיקר. **וכ"כ רשב"א** – שמעינן נמי מהכא דאפילו היתה מקצת החתיכה בתוך הרוטב ונפל על מקצתה שהוא חוץ לרוטב קלב או דם או אחד מן האיסורין שאין מפעפיעין אין אומרינן שאותו רוטב שהוא בקצה האחד מוליך ומערב מה שבלעה

⁹² לדעת ר' יהודה שמין במינו במשהו אוסרת את החתיכות מפני הן מינה, אך לדעת חכמים הסוברים שמין במינו בשישים אם יש שישים כנגד החתיכה, התבשיל מותר.

החתיכה בקצה האחר שאינו בתוך הרוטב דאם לא כן אפילו לא ניער יפה ולא כיסה יפה למה נאסרה החתיכה הראשונה דאדרבה היה לנו לצרף הרוטב עם החתיכה בתחילת נפילתה ותבטל הטיפה בס' שהרי הרוטב מערב את הכל ומוליך את החלב בכל והכל מצטרף לבטלה, אלא ודאי שמעינן דאין חתיכה שנאסרה מחמת בליעת איסור אוסרת חתיכת היתר שאצלה ואפילו שתיהן חמות ואפילו במה שאמרו חתיכה עצמה נעשת נבלה כבשר בחלב וכל שכן בשאר האיסורים. **הובאו בב"י, ובשו"ע** העתיק את לשון הרמב"ם. **וכ"כ דר"מ** וכתב שכך משמע מהטור ומשאר הפוסקים, שהחתיכה כולה אסורה אך לא אוסרת.

=> טיפת חלב שנפלה על חתיכה שמקצתה בתוך הרוטב, לדעת רש"י, או שכולה מחוץ לרוטב, לדעת ר"י, לא אוסרת את שאר החתיכות אם לא ניער וכיסה, אע"פ שכולה נעשתה נבילה.⁹³

ראב"ה (הובא במרדכי) – **פרש"י** דמקצת החתיכה מגולה ובלעה מן החלב ואין הרוטב מפליט ומבליע בשאר החתיכות אא"כ ניער וכיסה וע"כ מיירי שאין מגיע פפועי חלב לרוטב שאם מגיע לרוטב הרוטב מוליכו בכל, אלא שלישי חתיכה מגולה ופפועי חלב מגיע עד שלישייתה, ומשמע דלא אסרה את השאר כיון שפפוע גוף האיסור אינו מגיע אליהן אפילו משהו ולא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה עד מקום שנבלע. **וכ"כ הג"מ**.

=> גם ראב"ה הבין מהגמרא שאם לא ניער ולא כיסה כלל החתיכה לא אוסרת אפילו לשיטת רש"י שמקצתה בתוך הרוטב, אך לדעתו א"א לומר שלדעת רש"י כל החתיכה נעשתה נבילה ואעפ"כ לא אוסרת, שהרי ע"י הרוטב מתפשט ממקצת החתיכה שבתוכו לשאר התבשיל, ולכן כתב שחייבים לומר שלרש"י רק החלק שמחוץ לרוטב נעשה נבילה.

ר"ן – מאי דאמרינן 'מבלע בלע מפלט לא פליט' דאלמא כל שלא נער אין החתיכה אוסרת חברתה מחמת פליטתה ה"מ למאן דס"ל אפשר לסוחטו מותר⁹⁴, דכיון שכן אין חתיכה זו שקבלה טעם מן החלב נידונית כחתיכת בשר אסור אלא כחלב שקבלה טעם ממנו ומש"ה מקשינן דמבלע בלעה מפלט לא פלטה פליטה אוסרת לפי שהחלב שבה אפשר שאינו יוצא מחתיכה לחתיכה ואפילו הוא יוצא ממנה הוה ליה מין בשאינו מינו וא"א שתאסור כל החתיכות כולן מפני שהן מינה, אבל למאי דמסקינן אפשר לסוחטו אסור אפשר דאפילו בשלא נער כלל ולא כיסה כלל אמרינן דכיון שגוף היתר של חתיכה זו נעשה איסור אוסרת כל החתיכות כולן מפני שהן מינה כיון שכולן עומדות בקדרה שיש בה הבל, ע"כ. ומשמע שסובר שאפשר שכך הדין בין לרש"י ובין לר"י.

ה"ט כתב בסימן קה, ז שאם כולה מחוץ לרוטב לא אוסרת אפילו כדי נטילה, ובשיטת רש"י כתב (כאן בס"ק ב) שאם מקצתה בתוך הרוטב היא נעשית נבילה ואוסרת את כל התבשיל⁹⁵, וכך הוא סובר למעשה (ט"ז ד).

טור קה – הא דחתיכת איסור (חמה) אוסרת חברתה בנגיעתה דוקא שאיסורה מתמת עצמה כגון נבילה או בשר בחלב. וכ"כ שו"ע קה, ז. מפשט דבריהם משמע שחתיכת בשר שנאסרה מחלב ונעשתה נבלה נחשבת כאיסור עצמי ואוסרת חברתה בצליה (דהיינו בלא רוטב). וכן הבינו הגש"ד, דרישה, ש"ך וב"ח את הטור והשו"ע. **וביאר הב"ח** צב – לפע"ד נראה דודאי דינו של רבינו אמת דאף בלא ניער ולא כיסה אוסרת חברתה המונחת עליה (בחתיכת בשר שנאסרה מטיפת חלב) מיהו אינו אוסר אלא כדי נטילה, והא דקאמר בגמרא מיבלע בלע מיפלט לא פלט אינו אלא לענין שלא יהיו החתיכות האחרות אסורות לגמרי אבל נטילה ודאי בעינן. **וכ"פ הש"ך**, אמנם ביאר את הגמרא כר"ן שדיברה רק למ"ד אפשר לסוחטו מותר. **הש"ך** סובר כר"י ולכן אם מקצת החתיכה בתוך הרוטב כל התבשיל

⁹³ **אמנם תמה על זה הראב"ד** עצמו שם – והוא תימה שהרי יוצא מן החתיכה רוטב בלא שום ניעור ואם היא נבלה מה צורך לניעור שיצא משם חלב. **וכן תמה הגש"ד נא וכתב** – ויראה לתרץ קצת דודאי בשר בחלב כל זמן שהוא מעורב מיקרי שורשו וגופו של איסור אפילו הבשר בלא החלב, כמו כלאי בגדים שבזמן שחוט הפשתן מעורב בטלית של צמר אסור להתכסות בכל הטלית אפילו באותו צד שאין חוט פשתן בו, אבל אם נחתך מן הטלית אותו צד שאין בו פשתן מותר אותו צד, הכי נמי קים להו לרבנן שאין שום טעם הולך מחתיכה זו רק טעם בשר לחוד בלא שום חלב אלא אם כן ע"י רוטב, והוי ליה כאלו בא אליה ז"ל ואמר לנו נחתך מן הבשר הזה חתיכה קטנה שאין בו שום טעם חלב, דהוי שריא כהווא כלאים. וצ"ע.

⁹⁴ לכאורה יש קושי בהבנה זו, שאם באמת היה ברור לגמרא שלמ"ד אפשר לסוחטו אסור החתיכה אוסרת את כל שאר החתיכות שבקדירה גם אם לא ניער וכיסה כלל, מדוע לא העמידה כך את דברי רבי שאמר 'נראים דברי ר' יהודה בשלא ניער וכסה'.

⁹⁵ וכך דייק מהרמב"ם ומהשו"ע, אך בבית מאיר ונקח"כ כתבו שאין הכרע בדבריהם, ע"כ. ויותר מזה הרי המ"מ הוכיח מהרמב"ם הפוך, שאם לא ניער רק החתיכה אסורה.

מצטרף לבטל את הטיפת חלב, אך השו"ע סובר כרש"י, וא"כ צ"ע מה דעתו כשמקצת החתיכה בתוך הרוטב, האם אוסרת כדי נטילה את החתיכה שנוגעת בה, כדין צליה, או את כל התבשיל כדין בישול (כט"ז).⁹⁶

רמ"א – אם לא ניער כלל, לא בתחלה ולא בסוף, ולא כיסה כלל, אם יש ס' בקדירה נגד טיפת חלב שנפל, אינו אסור רק החתיכה לבד, ושאר הקדירה מותר.

לכאורה דברי הרמ"א תמוהים, שלא מצאנו דעה כזאת! שאם סובר כדבריו בדר"מ, כשיטת הראב"ד והרשב"א, שהחתיכה נעשית נבילה ולא אוסרת, א"כ למה צריך פי שישים בתבשיל כנגד הטיפת חלב, ואם סובר שאם לא ניער ולא כיסה כלל הכל אסור, הרי צריך פי שישים כנגד כל החתיכה?

ש"ך – נ"ל הא דבעי ס' בקדירה היינו אי מקצתה בתוך הרוטב, דמספקא ליה להרב אי קי"ל כר"י דמערב הטעם בכולו או כרש"י, הלכך הקדירה מותר ממ"נ, והחתיכה אסורה דלמא אינו מערב הטעם בכולה ואין הקדירה מצטרף.

ט"ז – מדובר בחתיכה שמקצתה תוך הרוטב, וסובר כר"י, והחמיר מסברא דנפשיה לאסור אותה חתיכה אף לדעת ר"י.⁹⁷

* ניער או כיסה

מוסכם שאם לא ניער מיד אלא לבסוף החתיכה נעשתה נבילה וצריך פי שישים בתבשיל כנגדה, **וכ"כ רמב"ם ושו"ע** – נפל חלב לתוך קדירה של בשר... אם יש בחתיכה מטעימת חלב, נאסרה אותה חתיכה. ומשערין בכולה, אם היה בכל מה שיש בקדירה מהחתיכות והירק והמרק והתבלין כדי שתהא חתיכה זו אחד משישים מהכל, החתיכה אסורה והשאר מותר. במה דברים אמורים, בשלא ניער הקדירה בתחלה כשנפל החלב, אלא לבסוף.

נחלקו מה הדין אם ניער מיד בשעת הנפילה ולא ניער עד הסוף:

רמב"ם ושו"ע כתבו כפשט הגמרא – אבל אם ניער מתחלה ועד סוף (עד שיסלקו מן האש, שמא לא ניער יפה יפה בתחילה⁹⁸), או שכיסה משעת נפילה ועד סוף, הכל מצטרף לבטל טעם החלב.

טור – נראה שאין צריך רק שינער או יכסה מיד בשעת נפילה ואפילו פסק אח"כ מלנער, מיד מתערב הטעם בכל מה שבקדרה ומצטרף כולו לבטל. **כ"מ מרש"י וסמ"ג, וכתב מהר"י בן חביב שגם הרמב"ם סובר כך**, ומה שכתב מתחילה ועד סוף זה משום תחילת דבריו 'בשלא ניער הקדירה בתחלה... אלא לבסוף'⁹⁹ (אך הבי"י כתב שהרמב"ם כתב בדוקא, ואף הדר"מ כתב שדברי מהר"י בן חביב דחוקים ברמב"ם). **וכ"פ רש"ל, רמ"א, ש"ך וט"ז**, וכתב הט"ז שלמעשה אין מחלוקת בין הטור לרמב"ם, כמבואר בהערה.¹⁰⁰

⁹⁶ ומשמע קצת בב"י שאוסר את הכל, שכתב – ונראה מדבריו (של הרשב"א) שם דכשאין חתיכה זו נוגעת בחתיכות אחרות אלא ביבש מיירי אבל אם היתה נוגעת בחבירתה ע"י רוטב אפילו לא ניער ולא כיסה נמי, ע"כ. והרי הרשב"א סובר כרש"י. אמנם לעיל ציטטתי מהרשב"א ושם משמע מדבריו לא כך, שגם אם מקצתה ברוטב רק החתיכה נאסרת.

⁹⁷ נלע"ד שהסיבה שהט"ז מפרש כך ולא מפרש כש"ך, זה מפני שהוא הבין שלדעת רש"י אף אם לא ניער וכיסה הכל צריך להיות אסור, ואם הרמ"א חושש לרש"י היה צריך לאסור את הכל, וא"כ ע"כ שהוא סובר כר"י. אמנם הט"ז בעצמו העיר שהסברו לדברי הרמ"א כאן סותר את דברי הרמ"א בסעיף ד שכתב שבבשר וחלב צריך להחמיר כרש"י. והשאר בצ"ע.

⁹⁸ הט"ז כתב שכך הבינו הטור והב"י את הרמב"ם.

⁹⁹ וכתב הש"ך – נראה שאף הטור לא כיון להשיג אלא לפרש דברי הרמב"ם.

¹⁰⁰ ט"ז – וק"ל ע"י דאמאי אמרינן באמת בגמ' מכלל דר' יהודה סבר אפילו בניער מתחלה ועד סוף כו' דהא אין לנו הוכחה ע"ז אלא מדאמר ר' נראין דברי ר' יודא בלא ניער אלא בסוף מכלל דר"י מחמיר טפי מנא לך דמחמיר כולי האי אפילו בניער מתחלה ועד סוף דילמא לא מחמיר אלא בניער מיד לחוד דזהו עדיף בחד דרגא מהא דלא ניער אלא בסוף אבל מנא לך לומר דמחמיר בניער מתחלה ועד סוף דהוא עדיף בתרי דרגא בשלמא להטור הוי ניער מתחלה ועד סוף חד מילתא עם ניער מתחלה לחוד, אלא דקשה מה ראה הטור להוכיח בדברי הרמב"ם יותר מדברי הגמ' שהרי גם שם אמרו לשון זה נראין דברי חכמים בניער מתחלה ועד סוף. ונראה דהטור ס"ל דיש לדקדק בגמ' מדאמר נראין דברי ר"י בלא ניער אלא בסוף משמע בניער מתחלה לחוד מותר ואח"כ אמר נראין דברי חכמים בניער מתחלה ועד סוף משמע דניער בתחלה לחוד לא מהני וא"כ ע"כ חד מנייהו לאו דוקא, משום הכי פסק הרמב"ם לחומרא דהיינו שלא זכר בהיתר אלא ניער מתחלה ועד סוף אע"ג דגם באיסור לא זכר אלא ניער בסוף לחוד מ"מ סמך עצמו שנפרש לחומרא, וע"ז חולק הטור וס"ל דזיוקא דרשא עיקר. אבל באמת יש לתרץ דברי הגמרא והרמב"ם באופן שלא יהיה מחלוקת בין הרמב"ם לטור לדינא אלא בפני הלשון, שהטור מפרש מ"ש מתחלה ועד סוף היינו שלא פסק מלנער עד שסילקו מן האש ומשום הכי חולק על הרמב"ם לפי סברתו, אבל הרמב"ם מפרש בענין אחר דכל זמן שיש ממשות של הטפת חלב על הבשר לא מהני מה שניער הקדירה ושמה חזר אח"כ אותו חלק למעלה וחוזר ואוסר אותה חתיכה בפני עצמה כיון שישנה עדיין בעין עליו ע"כ אמרינן שינער עד זמן שיכלה ממשות של הטיפה והיינו מתחלה ועד סוף שאמרו בגמרא דעל סוף הוויית הטיפה אמרו וכן הוא כוונת הרמב"ם אבל אם כלתה ממשות הטיפה מודה רמב"ם לטור דסגי אם פוסק אח"כ לנער.

* **האם מותר לנער מיד לכתחילה?**

אסרו חכמים לבטל איסור לכתחילה כמבואר בסימן צט, השאלה היא האם מותר לבטל חלב בבשר לכתחילה, שהרי החלב היתר.

מלשון הגמרא והפוסקים משמע שאסור, שכתבו 'ניער וכסה' לשון דיעבד, שהרי החלב הוא איסור לגבי הבשר והוא מבטל את החלב בבשר לכתחילה. **וכ"כ ט"ז ו**, שאסור לנער מיד, **וכ"מ מש"ך צב,כ** שיש איסור ביטול איסורים לכתחילה אם מבטל טיפת חלב בבשר, **אך מהר"י בן חביב** (הובא בב"י בסוף עמ' ריא) כתב שמותר לנער מיד לכתחילה.

(3) נפלה טיפת חלב על אחת מהחתיכות ולא יודע על איזו חתיכה

רמב"ם (המשך מהרמב"ם לעיל) – וכן אם נפל חלב לתוך המרק או לכל החתיכות ולא נודע לאי זה חתיכה נפל, נוער את הקדרה כולה עד שתשוב ויתערב הכל אם יש בקדרה כולה טעם חלב אסורה ואם לאו מותרת, אם לא נמצא נכרי שיטעום ונסמוך עליו, משערים בששים. **וכ"כ שו"ע**.

טור – איני מבין את דבריו שאם החתיכות כולן בתוך הרוטב מה צריך לנער, ואם אינן ברוטב מה מועיל נייער שמנער אח"כ (שהרי משמע מהרמב"ם שלא מנער מיד).¹⁰¹ **ב"י** – הכי נמי איכא לאתמוהי בנפל לתוך המרק (מה צורך לנער). **וכתב הרמ"א** על השו"ע שהביא את דברי הרמב"ם – יש חולקין וסבירא להו דאינו מועיל מה שנוער הקדירה (אם נפל על אחת החתיכות שמחוץ לרוטב), אם לא שניער מיד שנפל האיסור (טור) והכי נהוג (שאם לא נייער מיד אחת מהחתיכות נעשתה נבילה, אך אם נופל על המרק ויש פי ששים כנגד הטיפה מותר בלי נייער).

נחלקו בביאור דברי הרמב"ם:

ב"י – טעמא דהרמב"ם נ"ל שאע"פ שנפל בתוך המרק צריך לנער כדי שיתערב יפה וכש"כ כשנפל לחתיכות שבתוך המרק שהוא צריך לנער, דהא חזינן דאפילו בניער מתחלה ועד סוף חייש רבי יהודה שמא לא עירב יפה יפה (אע"פ שהחתיכה כבר בתוך הקדרה) ואע"ג דרבנן פליגי עליה מ"מ מודי דצריך לעשות בענין שיתערב יפה יפה. = טיפת חלב שנפלה לתוך מרק וכש"כ אם נפלה על החתיכות שבתוך המרק, אע"פ שע"י הבישול טיפת החלב מתפשטת בכל התבשיל, צריך לכתחילה לנער כדי שיתערב יפה.¹⁰² **ולפי זה יוצא שהמחלוקת בין השו"ע לרמ"א מאוד קטנה**, שמהרמ"א משמע שדיבר בחתיכות שמחוץ לרוטב ולכן אסר א"כ נייער מיד, והשו"ע דיבר בחתיכות שבתוך הרוטב וחדש שלכתחילה צריך לנער כדי שיתערב יפה, וגם הוא מודה לרמ"א שאם החתיכות מחוץ לרוטב לא מועיל אם ינער אח"כ.

מהר"י בן חביב – אין כוונתו (של הרמב"ם) בזה לומר שאם יש שהות קצת אחר הנפילה שינער אח"כ כי זה לא יועיל בודאי, אבל כוונתו שמיד כשראה נפילת הטיפה לקדרה ולא השגיח על איזו חתיכה נפלה ימהר לנער או לכסות **מיד** (ומדובר שהחתיכות חוץ למרק)...¹⁰³ ובזה נשיב קושיא אחרת שיקשה לכאורה נגד לשון הרמב"ם במה שכתב נוער את הקדרה והלא אין מבטלין איסור לכתחילה ובמה שכתבתי נסתלקה קושיא זו.¹⁰⁴

¹⁰¹ ט"ז – י"ל דהוכיח כן מדכתב נוער את הקדרה כדי שיתערב, ל' עתיד, ולא אמר אם נייער כמ"ש ברישא, אלא ודאי דכאן מיירי שמורין לו כך אם בא לשאול.

¹⁰² ש"ך – מ"ש ב"י דהרמב"ם מיירי שהחתיכות בתוך הרוטב ואפ"ה צריך נייער, קשה, א"כ מאי וכן (שמשמע שזה המשך לדין הקודם לגבי חתיכות שחוץ לרוטב) ועוד דהאי דינא הוה מצי לאשמועינן אפילו בנודע לאיזה מחתיכות נפל, ועוד דודאי הרוטב מבלבל ומערבב כל החתיכות ומה צורך לנער.

¹⁰³ לכאורה עדיין קשה, שהרי הרמב"ם כתב שצריך לנער גם כשהטיפה נופלת למרק! ותיירץ הש"ך – י"ל דמיירי שאין במרק גופיה ס' אלא בצירוף החתיכות שינער אותן במרק, אי"נ ה"ק וכן אם נפל תוך הקדרה, או לתוך החתיכות או לתוך המרק, ולא נודע לאיזה חתיכה נפל או אי למרק נפל והא דנקט מרק כלל דני"מ לבי קדרות (שמצטרפות לבטל את האיסור), ומיהו ה"ל מגומגם לפי מהר"י בן חביב (שמשמע שמנער אח"כ ולא מיד).

¹⁰⁴ הקשה על זה הטי"ז – מהר"י בן חביב סבר לתקן זה ולא תיקן והיאך יכניס החתיכה שיש עליה חלב לתוך הרוטב ויבטל החלב לכתחילה.

מ"מ – ומ"ש (הרמב"ם) וכך אם נפל חלב לתוך המרק וכו' הוא מפני שכיון שאינו נודע אי זו חתיכה היא אין לומר בה נעשית נבלה וא"א לאסור הכל שהרי אין בחלב בנותן טעם, וכיון שכן מנער את הקדרה, וטועם נכרי אם יש בה טעם חלב וברור הוא. **וכ"כ ט"ז וש"ך**.

=> אם טיפת חלב נפלה על חתיכות שחוץ למרק, ולא יודעים על איזו חתיכה היא נפלה, לא אומרים שאחת החתיכות נעשתה נבילה וצריך פי שישים כנגדה, ולכן נייעור מועיל שתתפשט טיפת החלב בכל התבשיל, אפילו כשלא מנער מיד, ומותר לנער לכתחילה כדי שטעם החלב יתפשט בכל החתיכות.

קשה, למה אין אחת מהחתיכות נעשית נבילה, ובנוסף לכך גם אם לא נעשית נבילה הרי יש חשש שבאחת החתיכות יש טעם חלב וכיוון שאפשר לתת לגוי לטעום את החתיכות למה התיר הרמב"ם לנער לכתחילה, הרי אם יש טעם חלב באחת מהחתיכות הוא מבטל איסור לכתחילה:

ש"ך – מנער כל הקדרה ומצטרף כל הקדירה לבטל ודמי למ"ש הרשב"א והטור ס"ס קי"א דהיו כאן שתי קדרות ונפל איסור לתוך א' מהן ואינו יודע לאיזה נפל ואין בא' מהן לבטלו ויש בשתיים לבטלו ששניהם מצטרפין לבטלו שכל שעתיד להתערב רואין אותו כאלו הוא כבר מעורב עכ"ל והאי נמי דכותיה היא... ואין כאן משום מבטל איסור. ע"כ.¹⁰⁵ **וכ"מ מהט"ז** (וכ"כ משב"ז בדעתו).¹⁰⁶ ולכאורה לפי זה אין צורך לנער שהרי כבר הכל בטל מדין צירוף, אלא שכדי שלא יטעם טעם חלב צריך לנער את הקדרה, וכיוון שעכשיו החלב נפל למרק, והמרק לא היה בכלל הספק צריך לתת לגוי לטעום, כשיטת הרמב"ם שגם אם יש פי שישים צריך לתת לגוי לטעום.

אלא שלמעשה כתב הש"ך – ונראה דגם הטור הבין דעת הרמב"ם כן, אלא ס"ל (שאסור לנער) כיון דאפשר למיקם עלה דמילתא א"כ לא נכנס הכל בספק שהרי יודע הדבר על ידי שיטעום העובד כוכבים כל חתיכה וחתיכה בפני עצמה, והלכך כיון שחתיכה א' היתה מתבררת בודאי שהיא אסורה א"כ מאי מועיל נייעור אח"כ, ול"ד להך דהרשב"א... דהרשב"א ע"כ לא מיירי אלא במין במינו דליכא למיקם אטעמא דהרי הוציא דין זה בתה"א מתרומה והתם תניא שיעורה דק' דהיינו במין במינו וכן כתבתי בסי' ק"ה ס"ק ל' דבשאינו מינו לא אמרינן דכל מה שנכנס בספק מסייע לבטל.

=> למעשה הש"ך סובר, כטור לפי הבנתו, שאם נפלה טיפת חלב על אחת מהחתיכות שמחוץ לרוטב, שאסור לנער את הקדרה משום ביטול איסורים, ואם נייער בשוגג צריך פי שישים כנגד החתיכה כיוון שאחת מהם נעשתה נבילה. **ולכאורה גם הט"ז** יודה לזה כיוון שגם הוא פסק בסימן קיא שלא אומרים את דין הצירוף של הרשב"א במין בשאינו מינו.¹⁰⁷

¹⁰⁵ נראה מהש"ך שכל הקדרה מצטרפת לבטל את הטיפת חלב לפני שעירב הכל, ולכאורה זה קשה, שהרי הרשב"א והטור כתבו שרק מה שבכלל הספק מצטרף לבטל וכאילו הכל מעורב, אך כאן הרוטב והחתיכות שבתוכו לא בכלל הספק. אלא ע"כ צריך לומר כפי שכתב הט"ז, שכונתו שכל החתיכות שמחוץ לרוטב מצטרפות לבטל. וצ"ע.

הוסיף הש"ך עוד טעם למה אין כאן ביטול איסורים לכתחילה – וגם דמי למה שכתב מהרא"י בת"ה סימן קע"א ואין זה מבטל איסור לכתחילה כיון שספק הוא אם יתערב שום איסור כלל וה"ל ספק הוא אם יש טעם בחתיכה.

¹⁰⁶ שכתב הט"ז – הדין הוא שגם שאר החתיכות מצטרפות עמה.

¹⁰⁷ **וביאר הט"ז** למה צריך לנער אם נופלת טיפת חלב למרק – אם יש שם עובד כוכבים לטעום אז ינער את הכל כדי שיתערב ואח"כ יתן לו לטעום דאם יתן לו תיכף לטעום אז ודאי יטעום טעם חלב ממה שצף למעלה ובאמת אם יערבנו ויתן לו לטעום לא יטעום טעם חלב כי החלב נתבטל בתערובות ואנן לא מטרפינן אלא אם יטעום העובד כוכבים טעם חלב אחר שהוא מעורב היטב, ונמצא שיבוא לידי פסידא בחנם אם לא יערב... אבל באין שם עובד כוכבים וההיתר מכח שישים אז באמת א"צ לנער כלל כיון שהכל מצטרף לסי'... דהנייעור הוא לטובת הבעלים.

3. חנ"נ בכלים

א. עיקר הדין. סימן צח סעיף ה

רשב"א – היכא דניער (עירבב) בכף חדשה כזית חלב ואח"כ תחבה בבשר אין צריך אלא ששים כחלב הנבלע בה דהא ידעינן כמה הוי, וכן הדין אם ניער כזית חלב בכף (בשרית) ישנה שאינה בת יומא (שאז הטעם פגום ולכן היא כחדשה), אבל אם היתה ישנה ובת יומא יש לומר דחזר כל מה שבלוע בתוך הכף מבשר בחלב כחתיכת נבלה ובלולה משערינן דבמאי דנפק מינה לא ידעינן.

= < **אומרים חנ"נ בבלוע בכלים**, לכן כלי בשרי ישן, דהיינו שבישלו בו כבר פעם אחת בשר, והוא בן יומו, ואח"כ בישלו בו כזית חלב, אם בישלו בו אח"כ בשר או היתר אחר, לא משערים פי ששים כנגד הכזית חלב אלא כנגד כל הכלי, מפני שכל הבלוע בו נעשה נבילה.

רמב"ן – מסתברא דלא אמרינן בבלוע חתיכה עצמה נעשית נבלה ואין משערינן בין בישנה בין בחדשה אלא במאי דבלעה לבד. **וכ"פ ר"ן**.

= < **לא אומרים חנ"נ בכלים, אפילו בבלוע בהם**, ולכן במקרה הנ"ל משערים פי ששים כנגד הכזית חלב.

מרדכי – כתב רא"ם בספר יראים כיון דאי אפשר להכשיר הכחל בהפרדת החלב (לאחר שבישלו אותו עם בשר, שכך גזרו חכמים כמבואר בסימן צ, שיהיה לעולם אסור), על כן שויה כחתיכת נבלה, אבל במקום שאפשר להפריד האיסור לא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה,¹⁰⁸ ומהאי טעמא נמי בכלי עץ ומתכות שאפשר להפריד האיסור הנבלע בהן ע"י גיעול וליבון אם נפל איסור במקום אחד על הכלי לא אמרינן כל הכלי נעשה נבלה להרבות האיסור ולשער בכל הכלי אם נתבשל באותו כלי היתר, ומשערין לפי שיעור איסור שנפל בו במקום שברור לנו כמה נפל מן האיסור.

נחלקו בביאור דעת המרדכי :

רמ"א – יש שאינן מחלקין בין כף ישן לחדש רק בין כלי חרס לשאר כלים ואומרים דבכלי חרס דאי אפשר להפריד האיסור... נעשה נבלה. = < בכלי חרס אומרים חנ"נ אפילו בכלי עצמו, אך בשאר כלים אפילו בבלוע לא אומרים חנ"נ.

ט"ז – המרדכי מייירי בכלי חדש, אבל בכלי ישן שיש בו בלוע היתר תוך מעת לעת ובלע כזית איסור ואין בבלוע היתר ששים נגדו ודאי הבלוע נבילה אף בכלי מתכות, דהא אף בהגעלה לא יהיה הפרש בין בליעת ההיתר לבליעת האיסור (כלומר לגבי הבלוע לא שייך לחלק בין סוגי הכלים כיוון שהבלוע נעשה נבילה ולא הכלי). = < אומרים חנ"נ בבלוע, אך בכלי חרס יש חומרא שאפילו בכלי חדש הוא נעשה נבילה.

ש"ך – דוקא בכלי ישן קאמר הכי, אבל בכלי חדש אפילו של חרס ודאי אינו עולה על הדעת שגוף החרס יעשה נבילה. **וכ"כ יש"ש וב"ח**. = < אין חנ"נ בבלוע אלא בכלי חרס בלבד.

שו"ע צח, **כדעת הרשב"א** – כף ישנה ובת יומא, משערין בכולה, ויש מי שאומר שגם בזו אין צריך אלא סי' לבטל הכזית שבלעה.

רמ"א – **והסברא ראשונה עיקר**. ויש שאינם מחלקין בין כף ישן לחדש, רק בין כלי חרס לשאר כלים וכו' **וטוב לחוש לחומרא** (שבכלי חרס חדש אומרים חנ"נ). **וכ"פ ט"ז**. **נחלקו האם יש חנ"נ בבלוע בשאר איסורים : תו"ח** – במקום הפסד יש להקל בכל האיסורים מלבד בבשר בחלב. **אך הט"ז** כתב שאין להחמיר כלל בשאר איסורים.

ב"ח – **אין לחלק בין בשר בחלב לשאר איסורין**, אלא **דבהפסד מרובה או לכבוד שבת או לעני יש להקל בכלי עץ ומתכת וכדכתב המרדכי** (אפילו בבשר וחלב), **אבל בקדרה ובכף חדשה אין להחמיר כלל אפילו בכלי חרס ואפילו בבשר**

¹⁰⁸ המשך דבריו – דאם לא כן אין בשר נכשר ביציאת דם מטעם כבולעו כד פולטו שהרי בהכנס הדם בבשר נעשית הבשר נבילה, אלא כיון דדם אפשר להפרידו ע"י מליחה וצלייה לא אמרי' ביה חתיכה עצמה נעשית נבילה.

בחלב ושלא בהפסד מרובה. = אומרים חני"נ בבלוע בכל הכלים ואפילו בשאר איסורים, ובמקום הפסד מרובה אפשר להקל בכלי מתכות ועץ, אך לא בכלי חרס. **וכ"פ ש"ך** (ס"ק כא).¹⁰⁹

יש"ש – גם הבלוע בכלי אמרינן הכלי נעשה חתיכת נבילה, והיינו דוקא בכלי חרס, אבל בכלי עץ ומתכות דאפשר להפריד האיסור, אם נפל האיסור על מקצת כלים, לא אמרינן כולה נבילה, ואין משערינן אלא נגד האיסור, אלא א"כ לא ידעינן כמה איסור נפל. = אומרים חני"נ בבלוע רק בכלי חרס, ואין חילוק בין בשר וחלב לשאר איסורים.

ב. הוציא את האיסור מהתבשיל בכף והחזיר את הכף. סימן קז סעיף ב

* הוציא את האיסור בלבד¹¹⁰

הגש"ד – אם הזבוב (נמצא) בקדירה (שיש בה תבשיל) בטל בששים, ואם הסירוהו בכף ולא החזירו הכף לקדירה אין צריך רק ששים מן הזבוב, אבל אם החזירו הכף לקדירה **צריך ששים מן הכף** (לכאורה טעמו כי הבלוע בכף נעשה נבילה מהטעם של הזבוב הנבלע בו).

טור – ונראה שאין לחוש כיון שידוע כמה הוא האיסור הבלוע בכף א"צ ס' כנגד כל הכף אלא כנגד הזבוב¹¹¹ הבלוע בה.¹¹²

תו"ח – אין להחמיר לשער רק נגד הזבוב שבתוכו **אם הכף חדש ואינו כלי חרס** (וכשיטתו לעיל בדין חני"נ בכלים). **וכ"כ בהגה** – אם לקח עם הכף דג טמא מן הקדרה, או שאר דבר שאינו פוגם (לא כתב זבוב, כיוון שפסק בהגה בסימן קד שזבוב נטל"פ ולכן טעמו לא אוסר), אסור להחזיר הכף לקדרה. ואם החזיר, צריך ס' מן הקדרה נגד האיסור, ולא נגד כל הכף (כיוון שמדובר בכף חדשה. ע"פ דבריו בתו"ח וכ"כ ש"ך). **וביאר פמ"ג** – וחדש מצינו לאשכוחי שנטל האיסור בכף מלמעלה ולא נגע ברוטב, הא תחב לתבשיל בפעם הזה נעשה ישן.¹¹³

* הוציא את האיסור עם חלק מהתבשיל

או"ה כד, ט – הא דמצריכין ס' נגד כל הכף שהוציאו בו זבוב מהקדירה אע"פ ששיעור הזבוב ידוע ה"ט לפי שרגילין להוציא עמה מרק ואין באותו מרק ששים נגד הזבוב ונעשה נבילה. **וביאר הש"ך** – דכיון דידעינן דהיה מעט תבשיל עם האיסור בכף א"כ מאן לימא לן דאין כל הכף בלוע מאיסור דנהי דלא נעשה נבילה מ"מ לא ידעינן כמה בלע.

רמ"א – אם היה מעט מן התבשיל עם האיסור בכף והוחזר לקדירה, **צריך ס' גם נגד מעט התבשיל** (ולא רק כנגד הזבוב, אך לא צריך נגד כל הכף), דהרי נעשה נבילה בכף.

¹⁰⁹ בס"ק יח כתב הש"ך להקל במקום הפסד בשאר איסורים, כפי שכתב התו"ח. וע"פ זה כתב הפמ"ג שדעתו להקל בכלי חרס בשאר איסורים במקום הפסד, שהרי כאן כתב להקל במקום הפסד בכלי מתכות אפילו בבשר וחלב.

¹¹⁰ אין בזה חידוש, הכל לפי המבואר לעיל בדין חני"נ בכלים.

¹¹¹ ב"י – ואע"פ שרבינו כתב כאן דין הזבוב ומשמע דכנגד הזבוב מיהא ס"ל דבעי ס' איפשר דלדבריהם קאמר אבל איהו כהרשב"א ס"ל (שסובר שזבוב נטל"פ, כמבואר בסימן קד).

¹¹² **נחלקו בדעת הטור האם אומרים חני"נ בבלוע בכלים, וע"פ זה נחלקו מדוע הטור התיר כאן: טור סימן צח** – כף חדשה שניער בה כזית חלב ואח"כ ביומו ניער בה קדרה של בשר א"צ אלא ס' לבטל הכזית שבלע, כף ישנה שניער בה כמה פעמים אין יודעין כמה בלע ומשערין בכולה. ע"כ. מפשט דבריו בסימן צח נראה שלא התייחס כלל למקרה שנחלקו בו הרשב"א והרמב"ן לגבי כף ישנה שתחב בכזית חלב. **וכ"כ דר"מ צח, ח**, אמנם הדר"מ הבין מדברי הטור כאן (בסימן קז) שסובר כרמב"ן, וכ"כ תה"ד קפג (חובא בט"ז צח, ח) שהטור סובר שאין חני"נ בבלוע (אך לא כתב מאיפה למד זאת). אך לכאורה קשה על דבריהם: 1. קשה על ההוכחה מסימן קז כיוון שמדובר בשאר איסורים, ובסימן צב משמע שלדעת הטור לא אומרים חני"נ בשאר איסורים (וכ"כ ט"ז צח, ב). 2. בתחילת סימן צד הביא הטור את הדין לגבי כף חלבית שתחבה בקדרה של בשר או איפכא, שצריך פעמיים ששים כנגד הכף אם לא נודע בינתיים, ומבואר בראשונים והאחרונים שהטעם שצריך פעמיים פי ששים זה בגלל שחוששים שחלק מהתבשיל שהיה בקדרה נבלע בכף ונעשה נבילה ממה שנשאר בלוע בכף ולא נפלט לקדרה.

הב"י הבין מדברי הטור בסימן צח שסובר כרשב"א שיש חני"נ בבלוע בכלים. ולכן כתב שכאן דיבר הטור בכף חדשה. ע"כ. אמנם לכאורה לא צריך להעמיד כך את דברי הטור, שהרי משמע בסימן צב שהטור סובר שלא אומרים חני"נ בשאר איסורים.

¹¹³ וכתב מנחת יעקב שדוחק להעמיד כך. ואולי אפשר לומר שמדובר כאן שתחב את הכף ברוטב ושילק את הכף מיד לפני שהספיקה לבלוע, וכפי שכתב חמודי דניאל (חובא בפת"ש קה, ח"א) שבמקרה כזה אין בליעה.

ג. טיפת חלב שנפלה על קדירת בשר. סימן צב סעיפים ה - ז

(1) עיקר הדין

זבחים צו, ב114 – בעא מיניה: בישל (בשר קורבן חטאת) במקצת כלי, טעון מריקה ושטיפה או אין טעון (בכל הכלי, אלא במקצת הכלי)? א"ל: מסתברא כבגד (שניתז עליו דם חטאת), מה בגד אינו טעון כיבוס אלא מקום הדם, אף כלי אינו טעון מריקה ושטיפה אלא במקום בישול. א"ל: מי דמי? דם לא מפעפע, בישול מפעפע! ועוד, תניא: חומר במריקה ושטיפה מבהזאה (מדם חטאת שניתז על בגד), בישל במקצת הכלי - טעון מריקה ושטיפה כל הכלי, מה שאין כן בהזאה! וטעמא מאי? אמר קרא: 'ואם בכלי נחשת בושלה ומרק ושטף במים', ואפילו (אם בישל) במקצת כלי.¹¹⁵

ראב"ן – אם יש בקדרה (בגוף הקדרה ולא בבלוע בה. כד מוכח מתשובתו המובאת במדרכ) בלא תבשיל ששים לבטל החלב הנבלע בתוכו לא נעשה נבלה מידי דהוה אטיפת חלב שנפלה על חתיכה דאם יש בחתיכה ששים לבטל הטיפה לא אסרינן ונתבטל החלב.

סמ"ג – 'דם לא מפעפע בשול מפעפע' כלומר מתפשט בכל הכלי, כתב מורי מכאן נוהג רבי, שאם נפלה טיפת חלב על גבה של קדירה רותחת באור שמפעפע בכל חרס של קדירה וחתיכה עצמה נעשית נבילה (נראה שהוא סבור שגוף החרס נעשה נבילה) ובכולה קדירה משערינן שהחלב מתפשט בכל הקדירה¹¹⁶ ואין לו מקום להתבטל בששים.¹¹⁷

מהר"ם – תשובת רבינו שמשון ז"ל בידי להתיר, ומקצת הלשון אעתיק, פעם אחת היו מבשלין בשר בקדירה ונפל מעט חלב על דופן הקדירה מבחוץ שאילו נפל לתוכה היה ברוטב ובחתיכה לבטל החלב ואפ"ה לא רצה רבינו (ר"י רבו של הר"ש) להתיר מפני שאין החלב מתפשט בכל דופני הקדירה כמו שמוכיח שם מדבעינן קרא דיואם בכלי נחשת¹¹⁸, וכיון שאין מתפשט בכל דופניו שיהא ראוי לומר שכל לחלוחית שבדפנות מסייעים לבטל נמצא במקום שנפל אסר כל הבלוע בדופניה ונעשה נבילה וחוזר ואוסר כל מה שבקדירה אם אין בה ששים, ומשערינן בכל הקדירה כולה ודוקא שאי אפשר לעמוד על הטיפה כמה היתה שלא ראה אותה אלא לאחר שנפלה על דופן הקדירה, אבל אם ראה הטיפה קודם ועמד עליה כמה היה אז סגי בס' של ששים טיפין כמוה ממה נפשך, ע"כ תשובת ר"ש, (הוסיף מההר"ם), וכן נראה וכן אנו מורין היכא דאיכא הפסד מרובה קצת או בשבת ויו"ט.¹¹⁹

סמ"ק – טפת חלב שנפלה על דופן של כלי מספקא לן בפרק דם החטאת אי מפעפע בכל הכלי אי לא, הלכך כשנפלה כנגד הרוטב ויש ברוטב ס' מן הטיפה מותר ממה נפשך אי מפעפע בכל הכלי הרי נתבטלה ואם אינו מפעפע אם כן לא יאסר, אבל אם נפלה נגד הריקן שמה מפעפע בדופן הקדרה עד סמוך לרוטב כל כך שאין ששים מן הטפה ונעשה אותו מקצת מן הכלי נבלה, וכשיערה הרוטב מן הכלי ילך הרוטב על אותו מקצת כלי ויאסרנו, לפיכך אם מיד הניחה להצטנן שלא הגביה הרוטב כלל מעת שנפלה עד שנצטנן לגמרי מותר.

¹¹⁴ הקדמה (מההערות של שוטנשטיין על הגמרא בזבחים שם): כתוב בויקרא ו, יח - כב - (יח) דָּבַר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל גִּבְיֵי לְאֹמֶר זֹאת תֹּזְרֹת הַחֲטָאֹת בְּמִקְוֹם אֲשֶׁר תִּשְׁחֹט הָעֵלָה תִּשְׁחֹט הַחֲטָאֹת לִפְנֵי יְקֹנֶךָ קֹדֶשׁ קִדְשִׁים הוּא: (יט) הִלָּחֵן הַמִּחְטָא אֹתָהּ יֵאָכְלָהּ בְּמִקְוֹם קֹדֶשׁ תֹּאכַל בְּחֶצֶר אֹהֶל מוֹעֵד: (כ) כָּל אֲשֶׁר יִגַּע בְּבִשְׂרָה יִקְדָּשׁ וְאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ עַל הַפֶּגֶד אֲשֶׁר יִזֶּה עָלֶיהָ תִּכְבַּס בְּמִקְוֹם קֹדֶשׁ: (כא) וְכָלִי חֲרָשׁ אֲשֶׁר תִּבְשַׁל בּוֹ יִשָּׁבֵר וְאִם בְּכָלִי נִחֲשֶׁת בְּשִׁלָּה וּמִרְק וְשִׁטְף בְּמִיָּם:

כיבוס הבגד: הרמב"ן שם מבאר שחובת הכיבוס יסודה באיסור להוציא מדם הקרבנות מחוץ לעזרה, שעל כן מחמירה התורה גם על דם הנבלע בבגד שיש להוציאו מהבגד על ידי כיבוס לפני שיצא מהעזרה.

שבירת כלי חרס ומריקה ושטיפה של כלי מתכת: הר"ן (ע"ז מ, א. על הר"ף) מבאר שהיסוד של חיובים אלה הוא כדי לאבד את הנותר כשם שהתורה מצוה לשרוף בשר שנעשה נותר. אמנם אחרים מבינים שזה כדי למנוע מהטעם של הנותר הבלוע בכלים מלאסור אח"כ (תוס' ע"ז עו, א).

¹¹⁵ סתימת הכתוב מורה שלא מדובר דוקא במקרה שמילא את כל הכלי אלא ה"ה אם מילא רק מקצתו כדרך הבישול במקרים רבים.

¹¹⁶ כלומר החלב אוסר תחילה חלק מהבשר הבלוע ואז מתפשט בכל הקדרה ועושה את גופה נבילה. ואין לומר שהקדרה נעשית נבילה מהחלב בלבד שהרי למדנו לעיל שאין חני"ב בהיתר.

¹¹⁷ ביאר אר"ה לא, ז - אין הקדירה עצמה יכולה לבטל טעם הטיפה בס' כמה שכתב בסמ"ג דדוקא חתיכה שיש לה טעם מעצמה אינה ני"נ אלא בני"ט, אבל קדירה שאין לה טעם מגופה אפי' כשכנס בה איסור משהו ני"נ.

¹¹⁸ שבהתחלה הגמרא סברה שבשר החטאת מפעפע ע"י הבישול בכל הקדרה ולכן צריך ושטיפה בכולו, ולאחר מכן הביאה פסוק, וא"כ משמע שחזרה בה מההבנה שהבישול מפעפע בכל הקדירה, אלא זו גזירת הכתוב (ע"פ מהר"ם דפוס לבוב קכא).

¹¹⁹ הובא במדרכ, ולפני כל הדברים הנ"ל כתב המדרכי - מהר"ם ז"ל רגיל להורות כשנופל איסור על דופן הקדירה והיא אצל האש ואפילו היא של חרס מתיר אם יש בתבשיל ששים פעמי' ששים כנגד הטפה שנפלה דטעמא דמלתא משום דהטפה ני"ט סביבותיה עד ששים ועד ששים נעשה הקדירה חתיכה דאיסורא ובעיא בתבשיל ששים לבטל כל הנאסר. ע"כ. וכך הביא הטור את דעת מהר"ם שהתיר בכל אופן ולא רק במקום הפסד. וכ"מ מהרא"ש בתשובה כ, כ.

=> **לדעת ראב"ן וסמ"ג** מסקנת הגמרא היא תבשיל שמתבשל במקצת הכלי מפעפע בכל הכלי, ולכן טיפת חלב שנפלה על דופן קדרה רותחת שיש בה תבשיל של בשר - מפעפעת בכל הכלי, אלא שנחלקו בדיון, **לדעת ראב"ן** אם יש פי שישים בגוף הקדרה כנגד הטיפה היא בטלה והתבשיל מותר. **ולדעת הסמ"ג** כל הקדרה נעשית נבילה אע"פ שיש פי שישים בגוף הקדרה, ואח"כ היא אוסרת את התבשיל.

לדעת מהר"ם, ר"ש ור"י (רבו של ר"ש) מסקנת הגמרא שאין התבשיל מפעפע בכל הקדירה (שהרי הגמרא הייתה צריכה פסוק כדי ללמוד שכל הכלי צריך מריקה ושיטה) אמנם אין אנחנו יודעים כמה התבשיל מפעפע, ולכן אם טיפת חלב נופלת על דופן הקדרה כנ"ל אנחנו חוששים שמא התפשטה בכלי עד קצת פחות מ-60 ממנה ועשתה את הבלוע נבילה, ולכן רק אם יש בתבשיל שבקדרה שישים פעמים שישים (יותר מדויק קצת פחות מ-61) כנגד הטיפה התבשיל מותר.

לדעת הסמ"ק הגמרא נשארה בספק האם התבשיל מפעפע בכל הקדרה או לא, וע"פ זה כתב שאם הטיפה נופלת כנגד התבשיל ויש פי שישים כנגד הטיפה ממה נפשך התבשיל מותר, שאם מפעפעת בכל הכלי הטיפה בטילה, ואם לא מפעפעת אז היא לא אוסרת את התבשיל. ואם הטיפה נפלה כנגד החלק הריק, חוששים שמפעפעת בחלק הריק עד הרוטב ואוסרת אותו, ולכן ימתין עד שהתבשיל יצטנן ורק אח"כ יערה אותו. **וכ"פ שו"ע ורמ"א**.

(2) דין הקדרה כשהטיפה נפלה כנגד הרוטב (מחלוקת בהבנת הסמ"ק)

סמ"ק – מספקא לן בפרק דם החטאת אי מפעפע בכל הכלי אי לא, הלכך כשנפלה כנגד הרוטב ויש ברוטב ס' מן הטיפה מותר ממה נפשך אי מפעפע בכל הכלי הרי נתבטלה ואם אינו מפעפע אם כן לא יאסר.

נחלקו בהבנת הסמ"ק, מדוע התיר כשהטיפה נפלה כנגד הרוטב:

ב"י – נראה שהוא סובר כמ"ש בשם מהר"ם שיותר ראוי להתיר אם היה ברור לנו שהטיפה מפעפעת בכל הכלי וזהו שכתב אי מפעפעת בכל הכלי הרי נתבטלה, ונראה שזהו פירוש מ"ש סמ"ק ואם אינה מפעפעת אז לא יאסר דהיינו לומר אם אינה מפעפעת בכל הכלי אז לא יאסר משום דמסתמא מפעפעת לפניו והוי כאילו נפלה בתבשיל. **וכ"כ ש"ך**.

=> הסמ"ק מסתפק אם הטיפה מפעפת בכל הכלי או במקצתו, ולכן אם נפלה כנגד התבשיל מותר ממה נפשך, שאם מפעפעת בכל הכלי מתבטלת בלחלוחית הבלועה בכלי, ואם לא מפעפעת בכלו מסתמא מפעפת לפניו, ובטלה בשישים.

ט"ז – כל הדעות שמביא הטור לא ס"ל שלחלוחית שבתוך הכלי יוכל לבטלה לטיפה כי מי יודע כמה יש שם לחלוחית¹²⁰... וסמ"ק סבירא ליה דיש ספק אם יש פעפוע לטיפה או אמרינן שאינה זזה ממקומה כלל, לא כמו שכתב ב"י דיש ספק עד היכן כח הפיעפוע אם בכלו או במקצתו, דהא הספק בגמרא פרק דם חטאת אינו בדרך זה אלא אם מפעפע מן התבשיל החטאת חוץ למקומו בשאר הכלי ואוסרו וה"נ כן הוא, ועל כן כתב כאן אם נפלה נגד התבשיל מותר ממה נפשך אם מפעפע בכלו פירוש שהטפה מפעפעת ממקומה למקום אחר, ונקט לשון בכל הכלי דגריר בתר לשון הגמרא שזכרנו ובאמת לא נתכוין כאן אלא אם יש לו פעפוע כלל חוץ למקומו הרי נתבטל מחמת התבשיל דכיון שיש לו פעפוע ממילא נכנס לפניו לתוך התבשיל הרי בא התבשיל ומבטלה, ואם לא מפעפע כלל אלא עומד במקומו אין כאן איסור כלל כיון דאינו מתפשט כלל ממקומו ממילא אינו נכנס לפניו.

=> אין לומר שהספק של הסמ"ק הוא האם הטיפה מפעפעת בכל הכלי, שהרי גם אם תתפשט בכל הכלי לא מסתבר שתבטל, כי מי יודע כמה לחלוחית בלועה בכלי. הספק של הסמ"ק הוא האם הטיפה מפעפעת ממקום אחד למקום אחר או נשארת במקומה, כפי ששמע מהגמרא, ולכן אם נפלה טיפה כנגד התבשיל מותר ממה נפשך, שאם מפעפעת אז ודאי מפעפעת כולה לתבשיל ובטלה בשישים, ואם לא מפעפעת היא נשארת במקומה ולא אוסרת.

¹²⁰ המשך דבריו – ואף על גב דהב"י מביא בשם מהר"ם במדכי וז"ל וכיון שאין מתפשט בכל דופניה שיהא ראוי לומר שכל לחלוחית שבדפנות מסייעים לבטל כו' לרווחא דמילתא כתב כן שאפי' היה ידוע לנו שיעור הלחלוחית שיש שם כדי לבטל מ"מ לא מהני דבלחלוחית לא מפעפע כלל (לדעת המהר"ם).

הנפק"מ למחלוקת זו היא האם הקדירה אסורה:

או"ה – והיורה אסור לעולם אפילו כשנפלה הטיפה כנגד הרוטב ויש ס', ואם בשלו בקדרה תבשיל אחר דינו כמו בפעם הראשון. **וכ"פ רמ"א ו, וש"ך, וביאר הש"ך ס"ק כז** – דחיישינן שמא לא פעפע הכל לפנינו אלא נשאר משהו בדופן הקדרה. ואם בשלו בקדרה תבשיל אחר דינו כמו בפעם הראשון וסגי בששים נגד הטפה אם נפלה כנגד הרוטב כמו הפעם הראשון (שהתבשיל האחר הגיע עד נגד מקום נפילת הטיפה. רע"א).¹²¹ **ועוד כתב או"ה** – יערה התבשיל מיד ובצד השני שלא כנגד נפילת האיסור ואל יניחו להצטנן כך, דשמא יפעפע יותר מכאן ואילך. **וכ"פ רמ"א** (בסעיף ה) **וש"ך**.¹²²

ט"ז (עי"פ הבנתו לעיל בסמ"ק) – הנה לפי זה הקדרה ג"כ מותרת דאם מפעפעת לפנינו הוה כנפלה לתוך התבשיל ממש ואז גם הקדרה מותרת ואם אינה מפעפעת (דהיינו שנשארת במקומה ולא זזה) לא יאסר גם התבשיל שיבשלו בה אח"כ דמאי שנא מן הראשון. **וכתב רש"ל** – הקדירה מותרת מן הדין לבשל בה בשר עוד, אלא שלכתחילה אסורה להשתמש בה אפי" בשר, שנראה כאלו נאסר בחלב. **וכתב עליו הט"ז** – וכן נראה עיקר.

פת"ש ג – נראה בכל מקום שהוזכר בסימן זה שהקדרה אסורה אם היא של מתכות ובא להגעילה לא מהני כשימלאנה מים וירתחנה דא"כ צד החיצון לא נגעל אלא צריך להכניסה כולה ליורה.

(3) נפלה כנגד הריקן

* עיקר הדין

שו"ע – אם נפלה במקום הריקן... אם יערה התבשיל דרך מקום הקדירה שנאסר, הרי יאסר התבשיל. וזה תקנתו, שיניחנה כך, ולא יגע בה עד שתצטנן. **רמ"א** – דוקא אם הקדירה ישנה (שבבלעה בשר ולא יודע כמה והיא בת יומה. כמבואר לעיל צח,ה), אבל אם היא חדשה, בכל ענין אין צריך ס' רק נגד הטיפה שנפלה עליה (אפילו לדעת המחמירים בכלי חרס חדש שגופו נעשה נבילה, כאן כיוון שמדובר בטיפת חלב, הקדרה לא נעשית נבילה מכיוון שלא שייך לומר חניני בהיתר).¹²³

נחלקו מתי אם עירה התבשיל נאסר:

ש"ך 'הרי יאסר התבשיל' – מיירי כשאין בתבשיל ס' כנגד אותו מקום הריקן, דהיינו ס' פעמים ס"א פחות מעט נגד הטיפה לפי שהטיפה אסרה עד ס' א"כ עם הטיפה יש ס"א פחות מעט, ונראה דמכל מקום אין לערות התבשיל דרך אותו מקום הקדירה דאין לבטל איסור לכתחלה. ואפילו בקדרה חדשה נראה דאסור לערות דשמא אין מפעפע אלא במקצת הכלי ולא נתבטל מתחלה ועכשיו כשעירה יבטל הטיפה ומה שכי' הרב בהג"ה דבקדרה חדשה בכל ענין א"צ רק ס' נגד הטיפה ר"ל אם עירה בדיעבד סגי בס' נגד הטיפה לחוד אבל מכל מקום לכתחלה לא יערה.

ט"ז – וכ"ת דאכתי יש היתר לתבשיל שיש בו ס' נגד אותו חלק הקדירה שנאסר לזה אמר שמא נתפשט חלק גדול מאד כ"כ עד שלא יהא ס' בתבשיל נגד אותו חלק ע"כ אסור לערות דרך שם דבזה ישאר חלק הקדירה באיסורו לעולם ולא מהני ליה שום ביטול. וכתב פמ"ג – נראה לכאורה מדבריו דבנפל נגד הריקן לדידן לא מהני ס' פעמים ס"א דשמא נתפשטה מעט מעט עד חלק גדול.

¹²¹ ונלע"ד שגם אם לא מגיע עד הרוטב מספיק שישים, אך במקרה כזה אסור לו לערות שהרי הוא מבטל איסור לכתחילה, ולכן ימתין עד שיצטנן, אך אם זוכר את הצד שבו נפלה הטיפה נראה שיכול לערות דרך הצד השני.

¹²² ואע"פ שהטיפה נפלה כנגד הרוטב ואנו מניחים שהיא נכנסה לתוך הרוטב, יש חשש שלא נכנסה לרוטב אלא פעפעה קצת בקדרה לפני שיצאה לרוטב, ומשום חשש זה כתב האו"ה לערות מיד דהתם כיון שהיא חדשה וניער אחר כך בהקדרה א"צ ס' אלא כנגד מה שבבלעה, אבל הכא הקדרה חשיבה כמו ישנה.

¹²³ **ש"ך** – ואע"ג דלכאורה ל"ד לכף, דהתם כיון שהיא חדשה וניער אחר כך בהקדרה א"צ ס' אלא כנגד מה שבבלעה, אבל הכא הקדרה חשיבה כמו ישנה שהרי מבשלים בה עתה בשר ונפל עליה טפת חלב בשעת בישול, ע"כ צ"ל שמא בישול אינו מפעפע בכל הכלי ואם כן לא מפעפע נמי התבשיל למעלה, ואם פעפע למעלה: (1) אם כן גם הטפה מתפשטת עד למטה (ובטלה בתבשיל) (2) או י"ל דמיירי בקדרה חדשה שנפל עליה הטפה כשעדיין לא חם התבשיל (3) אי"נ אחר שנפלה הטפה על הקדרה של מים נתנו בו הבשר.

פר"ח כג – דע דכל זה מיירי בקדרה מגולה אבל אם בעת נפילת הטיפה היתה מכוסה לא שאני לן בין נפלה נגד התבשיל לנפלה במקום ריקן ובכל גוונא בששים נגד הטיפה סגי, כיון שהקדרה מכוסה ההבל עולה מהשולים לפיה ומערבת הטיפה בכל הקדרה ומתבטלת בששים וכמו שכתוב לעיל בסעיף ב'.

*** האם יש תקנה להוציא את התבשיל לפני שהצטנן?**

סמ"ק – לפיכך אם מיד הניחה להצטנן שלא הגביה הרוטב כלל מעת שנפלה עד שנצטנן לגמרי מותר, או בעוד שהוא רותח ינקוב שולי הכלי מתחת כדי שיצא הרוטב דרך אותו נקב ולא ילך דרך אותו מקצת הכלי שהוא אסור. **ובהג' הסמ"ק כתב** – מיהו בקושי יש להתיר ע"י נקיבת הקדרה דהא אי אפשר שלא ינענע הכלי מעט ויגע הרוטב באותו מקצת כלי שנאסר ולכן טוב להמתין שלא יגע בכלי עד שיצטנן. **הובא בב"י וכ"מ משו"ע שסתם, וכ"כ ש"ך. וכתב הש"ך** – משמע נמי דלא מועיל שיערה מיד בצד האחר, דשמא ינענע הקדרה. **וכ"מ מרש"ל, וכ"כ ט"ז.**

*** המנהג**

הגה' הסמ"ק – העולם נהגו לאסור כשנפל בדופן שלא כנגד הרוטב. **וכ"כ הג"מ, מרדכי וטור, וכ"כ שו"ע ו.**

נחלקו מה המנהג:

פרישה – המנהג הוא דאם ערהו (לפני שהצטנן) בשום צד דאוסר התבשיל (אפילו שלא מהצד שנאסר), והטעם דיש לחוש שהאיסור נמשך מצד לצד ולא בכל שטח הקדרה כ"א דרך רצועה באופן דאין ששים נגדו.
ט"ז – לא מהני אפילו להניח עד שיצטנן, שמא עלה אח"כ פעם אחת רתיחת הקדרה ונגע לאותו מקצת דופן הקדרה שנאסרה (הטעם כתב באו"ה). **וכ"מ מאו"ה, תו"ח וש"ך** (בהסבר המנהג). **וכתב הש"ך** – **נראה דדוקא בקדרה ישנה הוא דנוהגין לאסור כשנפל שלא כנגד הרוטב, ומטעם, דחיישינן שמא עלה אח"כ פעם אחת רתיחת הקדרה ונגע לאותו מקצת דופן הקדרה שנאסרה. אבל בקדרה חדשה ודאי דאם יש בתבשיל ששים נגד הטפה דלא נהגו איסור, דהא אפילו נגע בו אין כאן איסור, וכן אפילו בקדרה ישנה בת יומה ויש בתבשיל ס' פעמים ס"א פחות מעט נגד הטפה בכל זה לא נהגו איסור, והוא מותר לכולי עלמא ומכל מקום ימתין עד שיצטנן (וכשיטתו לעיל).
אך מהט"ז? לעיל משמע שאם הקדרה ישנה אין לתבשיל תקנה, גם אם יש בו 60 פעמים 61.**

הגש"ד – אם נפלה שלא כנגד הרוטב עבדינן כדעת סמ"ק שמניחין הקדירה עד שתצטנן. **וכ"כ רש"ל. וכתב הש"ך** – מהרא"י היה אחרון וגדול בדורו ואיזן וחיקר כל המנהגים.

*** הדין בשעת הדחק. סעיף ז**

הג' הסמ"ק – **מורי הרב יחיאל** היה אומר בשם ריב"א שהיה מתיר גם שלא כנגד הרוטב על ידי ס' בשעת הדחק כגון בערבי שבתות. **וכ"כ הג"מ, מרדכי, או"ה וטור, וכ"כ שו"ע ורמ"א. וכתב בתו"ח** – ה"ה לכל צורך גדול כגון לאורחים או הפסד מרובה או לעני כפי ראות עיני המורה. **וכ"כ ש"ך וט"ז.**¹²⁴

ביאר יש"ש – אין המנהג להתיר לגמרי אף הקדירה, דשמא אינו מפעפע, ונאסר אותו המקום, אלא המאכל שבתוכו שר, אבל מ"מ לא יערה הרוטב להדיא, דשמא אינו מפעפע, ואסר המקום, ומן הדין היה להמתין עד שתצטנן, ולכבוד שבת התירו לערות מצד אחר. **וכ"פ ש"ך וט"ז, וכתב הש"ך** – אם אפשר ימתין עד שיצטנן.

¹²⁴ מהר"י מיניץ – המנהג לומר להם הטעם לזה מפני עניו ולזה מפני כבוד שבת כדי שלא יתמהו שלפעמים אוסר ולפעמים מתיר. הובא בטי"ז.

(4) נפלה כנגד האש

הגה' הסמ"ק – כשנפל לצד האש נהגו להתיר לפי שהאור שורפו ומיבשו מיד, ובלבד שיקנח מיד, ודוקא בטיפה בעלמא כגון דבר מועט אבל אם נפל רוב חלב אין להתיר אפי' כנגד האור. **וכ"כ הג"מ, מרדכי וטור, וכ"כ שו"ע ו.**

נחלקו מה דין הקדירה כשנפלה טיפה כנגד האש:

או"ה – הקדירה עצמו שנפל האיסור עליה אסור לכתחילה לעולם בכל עניין ואפי' לצד הרוטב של צד האש. **וכ"כ בתו"ח, הובאו בש"ך.**

אך בהג"ה כתב – הקדרה נמי שרי.

(5) טיפה שנפלה על כסוי של קדירה. רמ"א ז

או"ה – אם נפלה הטיפה על כיסוי של קדירה רותחת יש לה דין גב הקדירה בחוץ נגד התבשיל אם התחילה התבשיל להרתיח פ"א, דכשמכסין את הקדירה אז עולה רתיחתה למעלה ומכסה הכל ומערב הכל יחד וצריך ס' בתבשיל נגד הטיפה להתיר התבשיל והקדירה, אבל הכיסוי ודאי אסור לעולם כדן הקדירה שנפל איסור עליה, ולא אמרינן שמתחילה דנעשה כל הכיסוי נבלה מטעם דשמא בשעת נפילת האיסור לא עלה רתיחה עד לאח"כ דמספק לא מחזקינן איסורא. **וכ"פ הגש"ד, הובא בב"י וכ"פ רמ"א, בית יעקב ופר"ח** (הובאו בפתי"ש).

רש"ל – נהי דהרתיחה עולה עד הכיסוי מ"מ הרוטב אין מצטרף עמה, וא"כ אם אין בכסוי ס' נגד האיסור שנפל עליה¹²⁵ נעשה הכיסוי נבילה (ולשיטתו שאין חניינן בבלוע אלא בכלי חרס, צ"ל שמדבר דוקא בכסוי חרס). **וכתב הט"ז** – **וכן מסתבר לע"ד** דשאני בקדירה נגד הרוטב שהרוטב עצמו הוא תמיד שם מה שאין כן בכסוי שמא באותו פעם שנפלה הטיפה לא עלתה הרתיחה עד הכיסוי ממש וספיקא דאורייתא לחומרא רק באיסור דרבנן יש להקל בזה.

תו"ח – ואם לא התחיל להרתיח ונפל על הכיסוי לא נאסר מה שבקדרה כלל אף אם אין בו ששים דעדיין הוי כזונן ואינו מפעפע למה שבקדירה. **וכ"פ ט"ז וש"ך. וכתב הט"ז** – ונ"ל דלגבי הכיסוי עצמו חשיב כרותח והיא אסורה כיון שמונחת על הקדירה אצל האש (כלומר כיוון שהם אצל האש הכסוי וגוף הקדרה נעשים רותחים לפני שהתבשיל מרתיח ומעלה זיעה).

(6) טיפת חלב שנפלה על קדירה של תבשיל פרווה

או"ה – חממו רק מים נקיים בקדירה של בשר ונפל עליה טיפת חלב על הריקן שלא כנגד הרוטב ובתוך מע"ל של נפילת החלב בשלו בה עוד בשר נאסר הבשר דמאחר שנפל באותו מע"ל ה"ל כאלו נפל באותה שעה עצמה של בישול הבשר.

אבל אם נפלה כנגד המים אפי' לא היה במים ס' נגד הטיפה מותר (כשבישל בשר תוך מעת לעת), דאי לא עברה הטיפה לתוך הקדירה מתחילה א"כ ג"כ לא תעבור מכאן ואילך, ואי עברה מ"מ אין בקדירה מן החלב אלא לפי שיעור המדומע במים דהא בהיתר לא חשבינן כל החתיכה כבליעה עצמה ונגד הדבר מועט ההוא מסתמא יש ס' בתבשיל של אח"כ ומספיקא לא מחזקינן איסור.¹²⁶ **וכ"כ ט"ז.**

¹²⁵ כלומר שאם יש ברתיוחות שעולות לכיסוי 60 נגד הטיפה אז הכיסוי לא נאסר, ומכיוון שכל הכיסוי מלא רתיחות משערים בכיסוי.
¹²⁶ לעני"ד קשה, שהרי האו"ה כתב לגבי טיפה שנפלה כנגד הרוטב ויש שישים ברוטב כנגד הטיפה – והיורה אסור לעולם אפילו כשנפלה הטיפה כנגד הרוטב ויש ס', ואם בשלו בקדרה תבשיל אחר דינו כמו בפעם הראשון. ע"כ. וטעמו לכאורה שיש חשש שנשארו מהחלב בקדירה, אך כאן משמע שלא חושש לזה והוא סובר שכל החלב נפלט ומתערב במים ולכן צריך לשער כנגד שיעור המדומע. וצ"ע. ואולי הוא מדבר כאן דוקא בכלי שאינו בן יומו שאז גם אם נשאר קצת חלב בלוע בקדרה יהיה פי שישים בתבשיל הבשרי כנגדו, אך לעיל דיבר בכלי בן יומו שאם נשאר חלב הוא אסור ועשה נבלה חלק מהבשר הבלוע.

(7) ההלכה למעשה בכלים בימינו

פנה"ל לב, יד – סיר מתכת שמבשלים בו בשר ונפל חלב על דפנותיו מבחוץ התבשיל הבשרי כשר והסיר צריך הכשרה בהגעלה (וכשיטתו שכלי מתכת לא בולעים ופולטים טעמים, אך מצד שני צריך עדיין להכשירם). ובהערה כתב שכל מה שנאמר לעיל נכון לגבי כלי חרס ועץ שבולעים ופולטים טעמים.

4. תערובת יבש ביבש. סימן קט

א. מין במינו

(1) עיקר הדין

חולין צו,ב – משנה. גיד הנשה שנתבשל עם הגידים, בזמן שמכירו - בנותן טעם, ואם לאו - כולן אסורין. וכן חתיכה של נבלה, וכן חתיכה של דג טמא שנתבשלה עם החתיכות, בזמן שמכירן - בנותן טעם, ואם לאו - כולן אסורות. **גמרא צט,א.** 'גיד הנשה שנתבשלו'. וליבטול ברובא! בריה שאני. 'וכן חתיכה של נבלה וכו' ותבטיל ברובא! שאני חתיכה - הואיל וראויה להתכבד בה לפני האורחים.

ראב"ד (הובא בר"ף) – כי אמרינן וליבטול ברובא לאו ברובא ממש קאמר דהיינו חד בתרי דהא מדרבנן ששים בעינן אלא שברביה קאמר דהיינו בששים. **וכ"מ מרמב"ם**.¹²⁷
תוס' 'בריה שאני' – ואפילו באלף לא בטיל וכן חתיכה הראויה להתכבד לא בטלה, ודבר שאינו לא בריה ולא חתיכה הראויה להתכבד בטל ברוב ואפילו איסור מדרבנן ליכא כדמשמע הכא.¹²⁸ **וכ"פ רא"ש, רשב"א, תרומה, סמ"ג ור"ן, וכ"פ שו"ע ורמ"א**.¹²⁹

* תערובת של איסור דרבנן

או"ז – אם הוא דבר יבש ולא אסיר אלא מדרבנן אם נתערב אפילו חד בחד, נראה בעיני אני המחבר דמותר באכילה. **וכ"כ הגש"ד**.¹³⁰
ב"י – ויחיד הוא בדבר זה ואין לסמוך עליו. **וכ"כ רמ"א** – ואין חילוק בכל זה בין אם האיסור מדרבנן או מדאורייתא.

* מהו רוב

גיטין נד,ב – חד בתרי בטל. **וכ"כ הראשונים והשו"ע.**

נחלקו האם 'חד בתרי' דווקא או שמספיק רוב כלשהו :

¹²⁷ ז"ל – חתיכת נבלה שנתערבה בשתי חתיכות של שחוטה הכל מותר מן התורה, אבל מדברי סופרים הכל אסור עד שיאבד דבר האסור מעוצם מיעוטו ולא יהיה דבר חשוב שעניו עומדת. וכ"מ מרמב"ם טו, כ – נתערבה ביצת עוף טמא או ביצת טרפה עם ביצים אחרים שיעורן בששים (ומוכח שם שמדובר ביבש ביבש). וכן דייק ב"י בסימן פו,ה.

¹²⁸ שהרי בריה וחתיכה הראויה להתכבד לא בטלים מדרבנן, ואם כוונת הגמרא לומר שבטל ברוב מהתורה ולא מדרבנן, מה תשובתה של הגמרא 'בריה שאני'.

¹²⁹ ר"ן – ראייה לדבר יבש ביבש אפילו מדרבנן חד בתרי בטיל מדאמרינן בפי' הזהב (בבא מציעא נג,א) 'התרומה והביכורים... עולים באחד ומאה... הרי אלו בתרומה ובכורים, מה שאין כן במעשר. - מאי מה שאין כן במעשר?... תניא בהדיא: מעשר שני בטיל ברובא, ע"כ (לשון הגמרא). והתם ודאי מדרבנן קאמר דומיא דאחד ומאה דתרומה וביבש ביבש הוא דאילו בלח ששים בעינן, וקאמר דבטיל ברובא כלומר חד בתרי כשאר האיסורין שלא החמירו עליו כמו שהחמירו בתרומה דליכא למימר דכי קאמר התם ברובא ברביה קאמר, דהיינו ששים, דא"כ היכי קאמר סתמא משא"כ במעשר דבטל ברביה תרומה נמי בטלה ברביה, בשלמא הכא (בחולין צט) איכא לדחוקי דמשום דתנן ואם לאו כולן אסורין דאפילו באלף לא בטיל מקשי סתמא וליבטיל ברובא דהיינו רביה, אבל התם דתרומה נמי בטלה ברביה דאחד ומאה אם איתא דלמעשר צריך ששים הוה ליה לפרושי רביה דידיה כמה אלא מדקאמר סתמא ש"מ דרובא ממש קאמר. **וכ"כ הרשב"א**.

¹³⁰ אך בהגש"ד כתב אח"כ הגה נוספת בשם או"ז – אם הוא דבר יבש ולא אסור אלא מדרבנן ואם נתערב אפילו חד בתרי מותר באכילה לשני בני אדם. פירוש לישראל גוגי, וצ"ע בא"ז גדול. ע"כ. וזה לכאורה סותר את דבריו לעיל, ותיירץ ש"ח שהגה זו, האחרונה, מדברת במין בשאינו מינו, שאסורה עד שישים (כמבואר לקמן) ובאיסור דרבנן אפשר להקל שאחד בתרי בטל, ולדעת או"ז גם צריך לתת אחד לגוי.

מנחת יעקב – אף שמדברי הטור בסימן קי"א שכתב שם וז"ל אם ההיתר שבקדרה ההיתר רבה קצת על החתיכה נבילה תולין להקל לפי שדבר תורה מין במינו בטל ברוב עכ"ל י"ל דאף הטור לא קאמר אלא מד"ת דהא כתיב אחרי רבים להטות אף דליכא רובא דמינכר, אך מדרבנן הצריכו אפילו יבש ביבש מין במינו כפל כמשמעות ל' הש"ס ופוסקים.

פ"ח – מאי דנקיט הש"ס חד בתרי לאו למימרא דלא סגי ברובא, אלא משום דלא סגי ליה בלאו הכי דחד בחד לא מצי מבטיל שאם הם שוין ליכא רובא דהיתרא ואם אחד גדול יותר מהאחר דילמא היותר גדול הוי דאיסורא וא"כ על כרחך בעינן תרי דהיתרא לבטולי לחד לאיסורא. ומהכא נמי שמעינן דסגי לן ברובא, דמי לא עסקינן שבאלו הג' חתיכות אחת של איסור ובי של היתר אחת מהן גדולה ושתיים קטנות ולא מינכר איזו מהן היא האסורה, ואע"פ כן אם השני חתיכות קטנות הווי רובא לגבי הגדולה לכשתמצי לומר שהגדולה היא האיסור איכא רוב היתר נגדה מותרות כולם. וכ"כ ש"ך וחינוך בית יהודה.¹³¹ וכ"פ פנה"ל לד, ח שבכל רוב מותר.

פמ"ג – באיסור דרבנן גם המנחת יעקב מודה דאין צריך כפל, ואף באיסור דאורייתא המקל במשהו יותר, כפר"ח, אין לגעור בו.

(2) הגדרת תערובת יבש ביבש

שו"ת רשב"א – רואה אני שאתה כותב דברים אלו שלא בהשגחה, או שמא לא שמעת עיקר דברי הראשונים ואתה סבור דיבש ביבש שאמרו לא אמרו אלא יבש ממש, דגיד יבש עם הגידין עד שלא נתבשלו וכאגוז עם אגוזים וכיוצא בזה, הא נתבשלו יחד אע"פ שלא נמוחו וכל אחד ואחד עומד בעצמו אין זה נקרא יבש להיותו בדין זה, וחס לנו לומר כן, אלא הכונה ביבש לאפוקי בלול כקמח בתוך קמח, ויין ושמן בתוך יין ושמן וכיוצא בזה, ולפיכך גיד אע"פ שנתבשל עם הגידין כל אחד ואחד עומד בפני עצמו וזהו יבשותו שאמרנו. וכ"כ תרומה, ב"י, רמ"א וש"ך.

=> תערובת יבש ביבש שייכת גם בחתיכות שהתבשלו ולא נימוחו, ולכן חתיכת איסור שהתבשלה עם עוד חתיכות היתר ויש פי שישים ברוטב ובחתיכות יחד כנגד האיסור, הרוטב מותר מיד, והחתיכות יהיו מותרות רק אם יש בהם רוב כנגד האיסור.

*** תערובת קמח בקמח (ודעת ר' יהודה בתערובת יבש ביבש)**

מנחות כב – תנן התם (זבחים עז, ב): דם (של קדשים שעדיין לא נזרק ע"ג המזבח) שנתערב במים, אם יש בו מראית דם - כשר... נתערב בדם בהמה (של חולין) או בדם חיה - רואין אותו כאילו הוא מים; רבי יהודה אומר: אין דם מבטל דם. א"ר יוחנן: ושניהם מקרא אחד דרשו, 'ולקח מדם הפר ומדם השעיר ונתן על קרנות המזבח סביב' - הדבר ידוע שדמו של פר מרובה מדמו של שעיר (ואעפ"כ קורא הכתוב לתערובת הדמים דם הפר ודם השעיר), רבנן סברי: מכאן לעולין (על המזבח) שאין מבטלין זה את זה, ורבי יהודה סבר: מכאן למין במינו שאינו בטל.

=> לדעת ר' יהודה מין במינו אינו בטל מהתורה ולחכמים בטל.

שבת קמא, ב – רבי יהודה אומר: אף מעלין את המדומע באחד ומאה (בשבת).

רש"י 'אף מעלין את המדומע' – סאה תרומה שנפלה למאה של חולין, דקיימא לן דעולה - מותר להעלותו לסאה תרומה מהן בשבת (שצריך להרים מהתערובת כשיעור התרומה ולתת לכהן), ויהיו החולין מותרין, ולא אמרינן מתקן הוא.

¹³¹ אמנם בחינוך בית יהודה הביא **חכם אחד** שפירש דברי הש"ך דר"ל דהבי' חתיכות ביחד המה קטנים מן האיסור וליכא אלא רוב מנין, דהיינו ב' חלקים נגד א' ולא רוב בנין אפ"ה בטל, והוא ז"ל חלק עליו ופירש דר"ל דבהנך תרי יש גם רוב בנין שהבי' יותר גדולים מן הא' אלא דא"צ כפל והאריך בזה, וכתב היוצא לדינא (1) אם אחד אמר שיש לו בבית ז' חתיכות ו' היתר וא' איסור ואזל לעלמא ואנו מוצאין בערבוביא ז' חתיכות וא' מהם גדולה יותר מ' הנשארים לא אמרינן שנתבטל בששה ולא בסי' אם הגדולה גדולה בכמות מכל הסי', (2) וכן אם אמר שיש לו חתיכה א' היתר של ז' ליטרות וששה חתיכות איסור כל אחד ליטרא א' ואזיל לעלמא ובתוך כך בא אחד וחתיך הגדולה לז' חלקים ונתערבו בטלים ברוב, ולדברי החכם הנ"ל לא בטיל דהא אפילו לקולא חד גדולה בטל בתרי קטנים אף שבצירוף אינם כמו הגדולה כ"ש לחומרא שהגדולה של היתר בטילה בששה חתיכות איסור.

=> לדעת ר' יהודה תרומה בטלה במאה חולין. קשה! לכאורה זה סותר את שיטתו שמין במינו לא בטל, **ותירץ תוס' יבמות פב, א** – דוקא בדבר לח ומתערב אית ליה לר' יהודה דלא בטיל דומיא דדם הפר ודם השעיר, אבל בדבר יבש לא. **וכ"כ סמ"ג ותה"ד**.¹³²

מנחות כג, ב – תנן: שתי מנחות שלא נקמצו ונתערבו זו בזו, אם יכול לקמוץ מזו בפני עצמה ומזו בפני עצמה – כשרות, ואם לאו – פסולות (אפילו אם יכול לקמוץ מאחת בלי תערובת); והא הכא כיון דקמיץ ליה מחדא, אידך הוה ליה שירים, ולא קא מבטלי שירים לטיבלא, מני? אי רבנן (החולקים על ר' יהודה), הא אמרי: עולין הוא דלא מבטלי הדדי, הא מין במינו בטל (ושיריים לאו עולין נינהו)! אלא פשיטא רבי יהודה.

=> לדעת ר' יהודה שיירי מנחה (שהם כשרים) שהתערבו במנחה שלא נקמצה (שהיא פסולה) התערובת אסורה כדין מין במינו שלא בטל. וקשה, לכאורה קמח בקמח זה יבש ביבש, והרי ר' יהודה סובר שמין במינו יבש ביבש בטל, ורק לח בלח לא בטל.

סמ"ג – קמח בקמח הוא ומתערב יפה, ולכך חולק רבי יהודה ואומר שאינו בטל אע"פ שאין אומר כן כי אם בדבר לח. **וכ"כ תוס' במנחות כב, ב, תה"ד ורשב"א (לעיל)**. הובאו בב"י תמוז, ובש"ך כאן, **וכ"פ ב"ח**. => תערובת של קמח בקמח דינה כלח בלח.

תוס' (יבמות פב, א) – בהקומץ רבה (מנחות דף כג) דאמר דמנחות שנתערבו לא בטילי לרבי יהודה התם נמי מתוך שומן (שהמנחות בלולות בשמן) מתרככין ונותנין טעם זה בזה, איני כשיאפה אותן יתנו טעם זה בזה. => קמח בקמח דינה כיבש ביבש.

(3) דין תערובת שהתבטלה ברוב?

רא"ש – לא משום ספיקא שרינן ליה דאפילו אי אכיל ליה חדא חדא ליכא אלא חדא ספיקא וספיקא דאורייתא לחומרא, אלא משום דגזירת הכתוב הוא דכתיב אחרי רבים להטות הלכך חד בתרי בטל ונהפך איסור להיות היתר ומותר לאוכלן אפילו כולן כאחת... ולשון ביטול משמע היתר גמור כאיסור הבטל בששים או במאה. **וכ"פ סמ"ק**. **רשב"א** – מסתברא דטעמא דמילתא משום דבדברים הנבללין שאי אפשר להפריד כל החתיכות ולאכול כל חתיכה וחתיכה בפני עצמה צריך ששים לפי שבפחות משיעור זה האיסור נטעם ונרגש בכל ואפילו מין במינו שאין טעם האיסור נרגש בו מכל מקום כיון שבכנגדו במין ושאינו מינו נרגש החמירו מדבריהם ואסרוהו, אבל יבש ביבש שהוא יכול לאכול כל החתיכה בפני עצמה אוכל כל חתיכה בפני עצמה וכשאוכל זה אני אומר לא זו היא האסורה וכן בכל אחת ואחת וכשאוכל האחרונה שבכולן אני אומר במה שכבר נאכל היה האיסור וזו של היתר היא ולפיכך אוכל כל אחת בפני עצמה ואינו חושש, דכיון שיש שם כדי שיעור ביטול דאורייתא דמדאורייתא חד בתרי בטיל ואפשר לומר בכל אחת שמא עכשיו אינו אוכל את האיסור היקלו בו אף מדבריהם שלא להצריכו ששים כשאר האיסורין (אך אם יש ששים מותר לאכול את הכל כאחת, כש"כ מתערובת טעמים, ופשוט).

תוס' חולין ק, א – ומיהו שמא לחד גברא היה אסור. **וע"פ זה כתב הסמ"ג** – מין במינו בדבר יבש בטל ברוב אפילו מדברי סופרים לכל הפחות לשני בני אדם, אבל לאדם אחד שיאכל בודאי האיסור יש להחמיר.

מהר"ם (דפוס ברלין לב) – ראיתי לפני מורי ר"מ (תלמידו של המהר"ם מספר על רבו) שיחיה שמלחה שפחתו קרום של חלב עם בשר ולא ידעה אצל איזו חתיכה נמלחה, והתיר מורי כל הבשר רק חתיכה אחת נתן לגויה... ועכשיו שאין אנו יודעים איזו היא, כל דבר יבש חד בתרי בטל. **הגש"ד** – אע"ג דקיימא לן דאין צריך להשליך אחת אלא גבי תרומה מפני גזל השבת, אפשר משום שהיה ת"ח וצדיק והיה נראה דרך גנאי שיזדמן שום דבר איסור אכילה לפיהו, כדפי' התוס' (חולין ה, ב). וכיון שרצה מהר"ם להחמיר ולתלות ולומר שהוא האיסור והשאר כולם של היתר, לא נתן אותה חתיכה

¹³² תוס' במנחות כב, כתב שר"ת סבר בהתחלה לומר שלדעת ר' יהודה מין במינו לא בטל דווקא בתערובת טעמים אך ביבש ביבש גם ר' יהודה מודה שבטל, אך בסוף ר"ת חזר בו, כיוון שהקשו עליו. ומרש"י ביבמות פא, ב מוכח שסובר שבכל אופן לדעת ר' יהודה מין במינו לא בטיל.

לישראל אחר, שהיה נראה כמאכילו איסור. ולא רצה לסמוך על שריותא דשני בני אדם דמ"מ היה הוא בספק כמו אידך, ויראה דמ"מ הסומך על דברי אשר"י (הרא"ש) לאוכלן כאחת ואדם אחד, לא הפסיד.¹³³

שו"ע, כדעת הרשב"א – מותר לאכלן אדם אחד, כל אחת בפני עצמה. אבל לא יאכל שלשתם יחד. ויש מי שאוסר לאכלם אדם אחד, אפילו זה אחר זה. **וכתב הש"ך** – משמע (מהרשב"א) דה"ה דמותר לאכול אי' וב' או ב' וא' לאפוקי שלשתן יחד דלא.

רמ"א, כדעת תוס' וסמ"ג – וכן יש לנהוג לכתחלה (כיש מי שאוסר לאדם אחד ורק לשני בני אדם מותר). ויש מחמירין להשליך אחד או ליתן לא"י, ואינו אלא חומרא בעלמא. **פנה"ל** לד, ח – לכתחילה טוב להחמיר כשיטת התוס' והסמ"ג.

כתב נו"ב (הובא בפת"ש ב) – ויש מחמירין להשליך אחד' **שוב** (אחרי שהשליך אחד) **אפילו אדם אחד יכול לאכול השנים הנותרים**, שהרי כל עיקר חומר דעה הראשונה (ברמ"א) שלא יאכלם אדם אחד הוא רק כדי שלא יאכל ודאי האיסור, וכיון שהשליך אחד לגמרי שוב אינו אוכל בודאי את האיסור, ולא אומרים שאיסורא ברובא איתיה.

* ביטול התערובת. סעיף ב

רא"ש (המשך דבריו לעיל) – הילכך נראה דאם בשל שלשתן כאחד או בשלן עם חתיכות אחרות דהכל מותר ולא אמרינן נהי דכל זמן שהוא יבש הוא בטל ברוב מ"מ כשבשלו נפלט טעמו ואוסר, דלא מצינו דבר המותר לאוכלו שיהא צירו אסור, ואע"ג דמין במינו אוסר עד ששים היינו קודם שנודע תערובתו וגזרו חכמים שיאסר בששים אע"פ דלא יהיב טעמא גזירה אטו מין בשאינו מינו דיהיב טעמא אבל אחר שנודע תערובתו ונתבטל ברוב ונהפך האיסור להיות כולן מותר ויכול לאוכלו אפילו בבת אחת שוב לא יתכן לומר שתאסור פליטתו.¹³⁴ **וכ"פ סמ"ק**.

רשב"א – דוקא לאכול כל אחת בפני עצמה אבל לבשלן יחד אסור שהרי חזר האיסור להתערב עם ההיתר והרי הוא כשאר האיסורים הנבללן. ומיהו אפשר שאם בישל מקצתן לצד אחד ומקצתן לצד אחד שהכל מותר. ומן הטעם שכתבתי שבשעה שאוכל אלו שנתבשלו יחד אני אומר עכשיו אינו טועם את האיסור שמא בתוך האחרים הוא שנשאר. **וכ"כ הר"ן, וכ"כ הגש"ד בדעת הסמ"ג** שאם בישל אפילו לשני בני אדם אסור לאכול, **וכתב הר"ן בשם הרא"ה** – דכל שנתבטל חד בתרי כיון שלאכול כל אחד ואחד בפני עצמו מותר, **אם בא לבשלן כאחד מרבה עליהן כדי שיעור ששים ומבשלן לכתחלה** ומשום מבטל איסור לכתחלה ליכא שכיון שכל אחד בפני עצמו מותר אין כאן איסור.

שו"ע, כדעת הרשב"א והר"ן – יבש ביבש שנתבטל חד בתרי, **אם בשלן כולן כאחד** אפילו לאכול כל אחד בפני עצמו אסור אם אין שם ששים, מפני שהרוטב בנותן טעם ונבלע בחתיכות, ואם רוצה לבשלן יחד ואין שם ס' מותר להרבות עליהם כדי שיעור ששים ולבשלן, ואין בו משום מבטל איסור. **רמ"א** – וי"א דאם נודע התערובות קודם שנתבשלו ביחד, הכל שרי, דאין חוזרין ונאסרין מאחר שנתבטל ביבש (רא"ש). **ובמקום הפסד יש לסמוך אדברי המקילין ולהתיר**.

¹³³ **המהר"ם** (דפוס לבוב קסח) הביא שר"ת הורה למעשה לאחרים להשליך אחד – פעם אחת שחט ר"י תרנגולים לחופה אחת ובדק בין כל אחת ואחת, לאחר שחט הרבה בדק סכיניו ונמצא פגום ולא ידע באיזו תרנגולת נפגם שנתערבו יחד, ושאלו לר"ת והשיב תשליך מהן אחת ויהיו כולן מותרין, דבטילה היא ברוב ואינה ראויה להתכבד כיון שעדין הנוצה עליה ומחוסרת תיקון גדול... בב' תרנגולים או ג' כי האי גוונא לאדם אחד או לשני בני אדם צריך להשליך אחת, דשמא אדם אחד אוכל משלשתן מעט מכל אחת ויאכל ודאי איסור, וזה הדין נוהג גם בשאר איסורין הבטלן ברוב.

¹³⁴ המשך דבריו – וכה"ג אשכחן חלוק באיסור המתבטל בין קודם ידיעה בין לאחר ידיעה בפ"ה דתרומות דתנן סאה של תרומה שנפלה למאה ולא הספיק להגביה עד שנפלה אחרת הרי זו אסורה ור"ש מתיר. וקאמר עלה בירושלמי רבי שמעון אומר ידיעתה מקדשתה. ורבנן אמרי הרמתה מקדשתה. פירוש לרבי שמעון אם לא נודע לו מן הראשונה עד שנפל השנייה היה אסור. אבל השתא דנודע לו כיון שסופו להרים כמורם דמי, ומדברי שמעון נשמע לרבנן בשאר איסורים דלא בעו הרמה. שהידיעה גורמת ההיתר.

רשב"א – אפשר שאם בישראל מקצתן לצד אחד ומקצתן לצד אחד שהכל מותר. **וכך מדויק מהשו"ע** שכתב שדווקא 'אם בשלן כולן כאחד אסור'.

נחלקו האם ההיתר הוא אפילו כשבשיל לפני שנודע שיש איסור בתערובת:

ב"ח – אפילו אם בשלם בב' קדרות קודם שנודע התערובת מותר לאכלם אחר כך.

ש"ך – ולפעד"נ דהא דמתיר הרשב"א בבשלן בב' קדרות היינו משום דכיון דנודע ונתבטל מן התורה וגם מדרבנן ברוב אלא דלבשלן יחד אסור משום שחזר האיסור ונתערב עם ההיתר והרי הוא כשאר איסורים הנבללים כדכתב הרשב"א להדיא ואסור אז מדרבנן והלכך כל שנתבשל בב' קדרות דלא חזר להיות כשאר איסורים הנבללים ובשעה שאוכל כל קדרה וקדרה שנתבשל בה אומר האיסור בקדרה אחרת - מותר, ואפילו תימא דמידי ספיקא לא נפקא מ"מ ה"ל ספיקא דרבנן לקולא, ואפשר אפילו ספיקא דרבנן ליכא דאפשר דלא גזרו רבנן מין במינו בסי' אלא בלח ממש אבל כשנתבטל כבר ברוב לא החמירו אח"כ ואוקמא אדאורייתא, אבל כשלא נודע התערובת דאז לא נתבטל האיסור כלל ואסור מן התורה¹³⁵ אלא דעתה בשעת הבישול נודע התערובת א"כ על כל קדירה י"ל שמא האיסור בזו ה"ל ספיקא דאורייתא ולחומרא ואסור לכ"ע. **וכ"פ חינוך בית יהודה ונו"ב**, וכתבו שה"ה במליחה, לדעת הרמ"א בסימן קה, ט שסובר שמליחה כבישול, שאם מלח את התערובת ונודע רק אחרי המליחה צריך שישים (הובאו בפתי"ש ד).¹³⁶

(4) תערובת של איסור הנאה שאינו דבר חשוב¹³⁷

פסחים לא, – הלכתא, חמץ בזמנו, בין במינו בין שלא במינו - אסור במשהו.

עבודה זרה עד,א – **משנה**. אלו אסורין ואוסרין בכל שהו: יין נסך, ועבודת כוכבים, ועורות לבובין¹³⁸, ושור הנסקל, ועגלה ערופה, וציפורי מצורע, ושער נזיר, ופטר חמור, ובשר בחלב, ושעיר המשתלח, וחולין שנשחטו בעזרה - הרי אלו אסורין ואוסרין בכל שהוא. **גמרא**. תנא מאי קחשיב? אי דבר שבמנין קחשיב, ליתני נמי חתיכות נבילה! אי איסורי הנאה קא חשיב, ליתני נמי חמץ בפסח! א"ר חייא בר אבא, ואיתנימא ר' יצחק נפחא: האי תנא תרתני אית ליה, דבר שבמנין ואיסורי הנאה.

=> כדי שדבר לא יתבטל צריך שני תנאים: 1. שיהיה דבר שבמנין. 2. אסור בהנאה. לכן חמץ, אע"פ שהוא אסור בהנאה, בטל ברוב כיוון שאינו דבר שבמנין. נחלקו הראשונים מהו היחס בין גמרא זו לגמרא בפסחים:

רשב"א בחידושי – נראה מה שפירש כאן **הראב"ד**, הכי קאמר האי תנא לא איירי במתניי אלא באיסורי הנאה ודבר חשוב משום דאית ליה לתנא דאפי' איסורי הנאה אין אוסרין את תערובתן להיות כמותן כלומר אסורין בהנאה אלא אם כן הוא דבר שבמנין, ומשום הכי לא קתני חמץ בפסח משום דלא הוי דבר שבמנין ונהי דאוסר את תערובתו איסור אכילה במשהו, אבל בהנאה אינו אוסר במשהו.

וכע"ז פרש"י (אמנם הוסיף שכדי שיותר בהנאה צריך להשליך אחד לנהר) 'תרתני' – דאיכא תרתני לחשיבותא דחשיב איסור דידהו הוא דלא בטיל, אבל חמץ פרוסה בפסח הואיל ואין דרכו למנות בטיל ומשליך אחד מהן לנהר והשאר נותן לכלבו וכיוון שלענין אכילה הוא לא בטל).

=> התנא מנה רק איסורים חשובים שאסורים בהנאה, שהם אוסרים את תערובתם גם בהנאה, אך איסור הנאה שאינו חשוב כגון פרוסת חמץ, אע"פ שאוסר במשהו, אינו אוסר אלא באכילה אך לא בהנאה.¹³⁹

¹³⁵ פמ"ג – צ"ע אי נאמר כל שלא נודע איסור תורה עליה, ובית לחם יהודה כתב בשם חדושי הגרשוני שהיה מעשה בפרנקפורט ונחלקו בזה בני ישיבה.
¹³⁶ אמנם בתשובת חנוך בית יהודה הנ"ל גופיה כתב בשם זקינו דבמליחה לא אמרינן הכי, שכתב וגם בנד"ז אם נודע התערובת אחר המליחה אע"פ דקיי"ל מליחה כבישול הכא לענין יבש ביבש לא הוי כבישול. **וכתב עליו פת"ש** שדבריו תמוהים.
¹³⁷ הדין לגבי דבר חשוב מבואר בסימן קא.
¹³⁸ עורות בהמה שיש בהם קרע כנגד הלב כדרך שעושים לע"ז.

¹³⁹ וכ"כ בתורת הבית, שאיסור חמץ אוסר במשהו גם ביבש ביבש – ולפי הטעם הזה שכתבתי (לעיל בסברת ביטול ברוב יבש ביבש) מסתברא לי דלא אמרו (שיבש ביבש בטל ברוב) אלא באיסורין שהלכו בהן אחר ששים לפי שלא אסרו אלא כדי נתינת טעם וכשהוא יבש ביבש אפשר לומר שאין כאן טעם כמו שאמרת. אבל בכל האיסורין שהחמירו בהן לאסור אותן למעלה מכדי נתינת טעם לא שגא בלול ולא שגא יבש לעולם בעינין חד שיעורא ליבש כבלול שהרי אף בלול כל שהוא למעלה משישים אין כאן טעם האיסור ואפילו הכי החמירו בו ואסרוהו אם כן אף ביבש נמי לא שגא... והילכך חמץ בפסח כיון שהחמירו

רא"ש – ולא ידענא למה לא יהא תערובת חמץ מותר אף באכילה. דהא דאמר חמץ במשהו היינו דבר לח המתערב בדמקום דהוה שאר איסורים בנותן טעם הוי חמץ במשהו, אבל דבר יבש דבשאר איסורים חד בתרי בטל הי"ה בחמץ בפסח.¹⁴⁰

=> חמץ בפסח יבש ביבש בטל ברוב ומותר אפילו באכילה, ומה שאמרו שחמץ אוסר במשהו זה דווקא בלח.

רי"ף – מתני' ואלו אסורין ואוסרין כל שהן וכו' וליתיה להאי כללא, דקי"ל דחמץ בפסח אסור ואוסר בכלשהו. => לגבי חמץ אין הלכה כמשנה בע"ז כיוון שקיי"ל שאוסר בכלשהו באכילה ובהנאה, אפילו בתערובת יבש ביבש. **וכתב ב"י או"ח תמז** – ונראה שטעמו מפני שהוא דבר שיש לו מתירין ומפני כך אפילו יבש ביבש לא בטיל אפילו באלף, או משום דסבר שלא התירו יבש ביבש חד בתרי אלא באיסורי נותני טעמים אבל באיסורים שהחמירו בהם ביותר מנותן טעם אין הפרש בין יבש לבלול, וכמו שכתב המרדכי בפרק כל שעה (סי' תקנ"ג) והרשב"א בתורת הבית (הובא בהערה לעיל).

בשו"ע או"ח תמז, ט כתב בסתם כדעת הרי"ף ובי"א כדעת הרא"ש.

ב. מין בשאינו מינו

* **כיצד יכולה להיות תערובת יבש ביבש מין בשאינו מינו?**

טור – כגון שנפרד לחתיכות דקות שאין ניכר בין זה לזה. **והוסיף ש"ך** – ונ"ל דמשכחת לה נמי כגון שיש כאן ב' או ג' מינים ונדוע שאחד מהן אסור ואינו ידוע איזה מהן, כגון ששחט כמה מינים וידוע שאחד מהן נשחט שלא כהוגן ואינו ידוע איזהו וכן כל כיוצא בזה.¹⁴¹

* **בכמה התערובת בטלה?**

ר"ן – מיהו כי אמרינן דיבש ביבש בטל חד בתרי אפילו מדרבנן ה"מ במין במינו דכיון דמדאורייתא אפי' לח בלח ברובא בטיל לא אחמור רבנן ביבש ביבש דהא אי אפשר למייתי לידי איסורא דאורייתא, אבל במין בשאינו מינו דלח בלח אפילו מדאורייתא אזלינן בתר טעמא, אפילו ביבש נמי בעינא ששים כי היכי דכי מבשל להו כהדדי לא ליתני לידי טעמא דהוי איסורא דאורייתא. וכ"כ תרומה, רוקח, רשב"א, מהרי"ל (הוזכרו בש"ך צח,ו), **הובאו בב"י**.¹⁴² מוכח מדבריהם שמין בשאינו מינו יבש ביבש מהתורה בטל ברוב, ואסרו אם אין ששים שמא יבשל ויגיע לידי נותן

עליו לאסור במשהו אם נתערב יבש ביבש הכל אסור יבש כבלול ועוד דבחמץ בפסח דין הוא שיאסר כל תערובתו במשהו ואפילו ביבש שכל שאין לו שיעור אינו בטל לעולם לפי שהוא קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי.

¹⁴⁰ המשך דבריו – ומה שפירש (רש"י) ומשליך אחד לא ידענא למה דתנן במסכת ערלה (פ"ב מ"א) הערלה וכלאי הכרם עולין באחד ומאתים וא"צ להרים, והא דצריך להרים בתרומה היינו משום גזל השבט.

¹⁴¹ הגש"ד כתב עוד דוג' – אם נתערבו דברים שחלוקין בשמן והן שוין במראה שאינו ניכר ההיתר והאיסור והוי ספק בדבר. והביאוהו רש"י ובי"ח. ותמה עליהם הש"ך – צ"ע דמה בכך שחלוקים בשמן הא צריכין להיות חלוקים בטעמן דהא אסור משום טעמא (שמא יבשל, כמובא לקמן), ונראה דט"ס הוא וצ"ל שחלוקין בטעמן ושויין במראה או סתמא דמילתא כשחלוקין בשמן חלוקים בטעמן.

¹⁴² הטור כתב – ולכאורה נראה שאין חילוק בין נתערבה במינה בין שלא במינה כגון שנפרד לחתיכות דקות שאין ניכר בין זה לזה (וכך משמע לכאורה מדברי הרא"ש לעיל לגבי מין במינו) אבל בעל התרומות כתב דוקא שנתערב במינה אבל מין בשאינו מינו אפי' יבש ביבש צריך ששים כיון דאם יבשלם יתן בהם טעם.

טעם. ¹⁴³ **וכתב הש"ך** – מבואר מדבריו (של הר"ף) דדבר שאינו אסור אלא מדרבנן אף שלא במינו אין צריך ששים ביבש

דהא א"א כלל למייתי לידי איסור דאוי. ¹⁴⁴

או"ה (הובא בש"ך צח,ו) – טעם האיסור במין בשאינו מינו (יבש ביבש בשישים) הוא לא שמא יבשל אלא הטעם משום דמין

בשאינו מינו חמור יותר מבמינו אף בדבר יבש שאין נ"ט זה בזה לפי שנקרא דבר שיש לו תקנה דיכול קצת להכיר

האיסור ולהסיר. ומ"מ בטל שפיר בס' דמאחר שהוא כ"כ מועט ואינו מוצאו נקרא שפיר דבר שאין לו תקנה. ובשער

כו, יא כתב – יבש ביבש ודאי אף בשאינו מינו מדאורייתא חד בתרי בטל והיו מותרין לאוכלן עתה כך יבש אלא

שרבנן הוא דגזרו ביה דחשיב כדבר שיש לו תקנה. ¹⁴⁵

הגש"ד – וצ"ע בתוספות פ' אלו עוברין (פסחים מד, א' איתביה) ובפ' גיד הנשה (חולין צח,ב' רבא אמר' בסוף) דמשמע שם טובא

דמין בשאינו מינו בדבר יבש אפילו מדאורייתא לא בטל ברוב. ¹⁴⁶

שו"ע – חתיכה מין במינה יבש ביבש חד בתרי בטל. **רמ"א** – אבל שלא במינו ואינו מכירו, אפילו יבש ביבש צריך ששים.

* אבד מקצת מהתערובת וספק אם יש ששים. פת"ש ג

רע"א – ומ"ש בנתערב ביבש בשאינו מינו ונאבד קצת מהתערובת, ויש ספק אם היה בו ס', דכיון דמדאורייתא יבש

ביבש בטל ברוב אלא דמדרבנן אסור דשמה יבשלם, הוי ספק דרבנן ודמי לנשפך במין במינו (בסי' צ"ח).

לדעתי אף דבפשוטו כן הוא, מ"מ עדיין יש לעיין בדבר... והנראה דבאמת בדין נשפך נמי יש לעיין, הא הוי אתחזק

איסורא, דקודם שנפל לתבשיל היה איסור באסורו עומד ולגבי ספק ביטול הוי חזקת איסור, וצ"ל משום דנגד זה

איכא חזקת היתר לתבשיל שלא נאסר, ולזה י"ל דוקא בדינא דנשפך, כיון דאם ליכא ס' ההיתר בעצמותו נאסר

מחמת בלוע איסור שבתוכו, וכיון שכן, אם תאמר דליכא ס' תוציא ההיתר מחזקתו דנהפך לאיסור, ואם תאמר

דאיכא ס' תוציא האיסור מחזקתו דנהפך להיתר, והוי חזקה להדי חזקה ומש"ה ספיקו להקל, ולפי"ז בנ"ד כיון

דאף אם ליכא ס' אין ההיתר נאסר כיון דהוא יבש ביבש (כלומר אם נגלה מהי חתיכת האיסור השאר מותר, בשונה מתערובת טעמים),

א"כ אין מוציאין ההיתר מחזקתו, וקיימא חזקת האיסור לומר דלא נתבטל האיסור, ובלא"ה י"ל כיון דטעמא

דאסרו חז"ל הוא משום שמא יבשלם ממילא גם בספק ספיקא שיד הגזירה שמא יבשלם, כיון דאם יבשלם יהא

עכ"פ ספק דאורייתא, ובפרט אם יורגש הטעם יבורר דודאי אסור מדאורייתא.

אולם מדברי הש"ך יו"ד (סוף סי' ק"יב) במ"ש דההיא דאוי"ח (סי' תמ"ז) מיירי דיש בב' חתיכות ס' ¹⁴⁷ והיינו דמיירי

בנתערב ככרות חטים בשעורים באופן דככר אחד כזית, וב' ככרות כל אחד שלשים זיתים, ולא נודע איזה חמץ

¹⁴³ ט"ז – וקשה לי קודם הבישול נתבטל ברוב ואי בעי שרי למיכליה מדאורייתא ונעשה כהיתר גמור ולמה יאסר אח"כ מן התורה בבישול ומה שכתבתי מההיא דסי' צ"ח בסעיף ב' בנתערב במינו ואינו מינו דאמרינן מינו רבה עליו, ואין איסור במה שיתן האיסור אח"כ טעם באינו מינו כיון שכבר נעשה היתר ומן התורה אין צריך ס' הי"נ נימא הכי, וי"ל דשם אע"פ שגם האיסור נ"ט לאינו מינו מ"מ אין הטעם נרגש בפני עצמו (כיוון שגם ההיתר שממין האיסור נותן טעם באינו מינו היתר) משא"כ בדין זה שטעם האיסור נרגש בפני עצמו. **וכתב בנקה"כ** – ולפי מה שכתבתי בש"ך סימן צ"ח ס"ק ח' לא קשה מידי (שכתב שגם שם השאינו מינו אסור כיוון שקיבל טעם מהאיסור).

¹⁴⁴ וכ"כ הש"ך בדעת הגש"ד בשם או"י, הובא לעיל בהערה בתחילת הסימן. **אמנם מהרמ"א** משמע שגם באיסור דרבנן יש להחמיר, אך כתב הש"ך שאולי כוונתו לתערובת מין במינו יבש ביבש.

¹⁴⁵ ולכאורה מה שדייק הש"ך לעיל מהסוברים שהטעם להחמיר במין בשאינו מינו הוא שמא יבשל, שבאיסור דרבנן בטל ברוב, זו **נפק"מ** בין שיטת רי"ה לטעמו של **או"ה** שיאסור גם בדרבנן אם אין ששים. **וכתב הש"ך** בסימן קי בכללי הספקות כלל כב, לגבי איסור דרבנן שנתערב בשאינו מינו – **היכא דליכא הפסד כולי האי יש להחמיר שלא במינו כל שאין ס' נגדן מכל מקום נראה דאם נאבד אחד מהן אין להחמיר כל כך** לומר ספיקא לחומרא בכה"ג ואין להחמיר ג"כ כאן לומר דאיסורא ברובא אישתאר (אלא תולים להקל שהאיסור הוא זה שאבד) **ואפילו נאבד וישנו בעולם אין להחמיר בכהאי גוונא. וכתב ש"ך צח,ו עוד נפק"מ, שלדעת האו"ה** החמירה במין בשאינו מינו יבש ביבש היא לא בגלל טעמו של האיסור, אלא בגלל שהאיסור ניכר קצת (במראה) ויש לו תקנה, א"כ לפי מה שמבואר שם בש"ך כל מקום שאין האיסור משום טעם (כמו לדוג' איסורים שלא בטלים באלף) הגדרת מינו ושאינו מינו היא לפי שם, גם כאן נלך לפי שם. **אך לדעת רוב הראשונים** החומרה כאן במין בשאינו מינו היא בגלל הטעם, ולכן לא נלך כאן לפי השם.

נפק"מ נוספת הובאה בש"ך צט, כא לגבי חוזר וניעור בתערובת יבש ביבש מין בשאינו מינו, שהכלל לדעת רוב הראשונים לגבי חוזר וניעור הוא שאם האיסור יגיע לידי נתינת טעם הוא חוזר וניעור, וא"כ לפי זה גם בתערובת יבש ביבש מין בשאינו מינו אם לא יהיה ששים יגידו חוזר וניעור, אך לדעת האו"ה לא אומרים בזה חוזר וניעור.

¹⁴⁶ פסחים מד, א – איתביה: שתי קופות, אחת של חולין ואחת של תרומה, ולפניהם שתי סאין אחת של חולין ואחת של תרומה, ונפלו אלו לתוך אלו – מותרין, שאני אומר: חולין לתוך חולין נפלו, תרומה לתוך תרומה נפלה. ואי אמרת כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא – אמאי אמרינן שאני אומר? – אמר ליה: הנח לתרומה בזמן הזה, דרבנן.

תוס' איתביה שתי קופות – ואם תאמר מאי פריך אמאי אמרינן שאני אומר והא פשיטא דבכל מקום מדאורייתא מין במינו בטל ברוב והכא מיירי שרבו חולין על התרומה, ואורי"י דבעי למימר בכל ענין אפילו מין בשאינו מינו כגון קמח חיטין בקמח שעורין שאינו ניכר.

וכתב הש"ך – מהתוס' דפי' אלו עוברין ו"ה אין ראייה דמשמע התם להדיא מדבריהם דאירי בלח בלח וגם נקטו בדבריהם קמח בקמח דהוי לח בלח.

¹⁴⁷ כלומר בשו"ע או"ח תמו, ט הובאה דעת יש אומרים (הרא"ש) שחמץ בפסח יבש ביבש בטל חד בתרי. והש"ך העמיד את שיטתו זו במין בשאינו מינו (כדי שתסתדר עם שיטת הרמב"ם כמבואר שם) ולכן העמיד שמדובר שיש שתי חתיכות גדולות שיש בהם פי ששים כנגד החתיכה השלישית.

דמדאורייתא אף אם הגדול חמץ בטל ברוב אינך תרי דיש בהן ל"א זיתים, אלא מדרבנן אסור דשמא יבשלם, מש"ה מקילין ותולין דהקטן היה חמץ ויש ס', וזה דלא כדברינן (שהרי אין ודאות שיש שישים כנגד האיסור ואעפ"כ מיקל משום שמדרבנן בטל ברוב), ועדיין צ"ע לעת הפנאי.

*** חתיכה שבלוע בה איסור שהתערבה באחרות שלא ממין האיסור**

שו"ע קה, ט, לגבי חתיכות בשר שנמלחו יחד עם חלב – אם ידוע שלא נגע אלא באחת, ואין ידוע איזו היא, כולן מותרות, דחד בתרי בטיל. **וכתב הש"ך** – מיירי כשיש בכל הג' לבטל החלב גופיה דאי לאו הכי אינו בטל ברוב מטעם דשמא יבשלם ויתן טעם.

פרי"ח קט, ז – דע דהא דיבש ביבש במין בשאינו מינו אית ליה ביטול בששים דוקא בדלא ידיע ולא מינכר האיסור וליכא למיקם אטעמא דאיסורא, אבל אי איכא למיקם אטעמא כגון חתיכה בלועה מחלב שנאסרה ונתערבה עם חתיכות אחרות, או כלי חולבת שנתערב בכלים אחרים של בשר, בהני גווני איכא למיקם אטעמא דאיסורא והוה ליה כאיסור הניכר שאין לו ביטול.

5. האם שני מיני איסור מבטלים זה את זה. סימן צח סעיף ט

משנה ערלה ב,ג – ערלה מעלה את הכלאים והכלאים את הערלה... כיצד סאה ערלה שנפלה למאתים ואחר כך... סאה ועוד של כלאי הכרם, זו היא שהערלה מעלה את הכלאים והכלאים את הערלה.
זבחים עה,א – **אמר ר"ל**: הפיגול והנותר והטמא שבללן זה בזה ואכלן - פטור, א"א שלא ירבה מין על חברו ויבטלנו... ש"מ איסורין מבטלין זה את זה... **ופליגא דרבי אלעזר**, דאמר רבי אלעזר: אין איסורין מבטלין זו את זו.

א. יבש ביבש

רמב"ם – הפגול והנותר והטמא שבללן זה בזה ואכלן חייב, אע"פ שריבה מין על חברו אינו מבטלו שאין האיסורין מבטלין זה את זה. **ולגבי המשנה בערלה כתב בפה"מ** שמדובר שהערלה נפלה למאתים והתבטלה ולכן חוזרת ומצטרפת להיתר לבטל את הכלאים.

=> אין איסורים מבטלים זה את זה, אך אם איסור ערלה או כלאי הכרם התבטל בהיתר הוא מצטרף להיתר לבטל איסור אחר שיפול לתערובת.¹⁴⁸

רא"ש – אמרינן בזבחים... איסורין מבטלין זה את זה. מתניתין דתנן בפי' שני דערלה הערלה מעלה את הכלאים והכלאים את הערלה... כיצד סאה של ערלה שנפלה למאתים ואחר כך נפלה סאה ועוד של כלאי הכרם זו היא שהערלה מעלה את הכלאים... וקאמר עלה בירושלמי לאו דוקא מאתים אלא מאה ותשעים ותשע, דאילו מאתים ממש כבר נתבטלה הסאה שנפלה למאתים ולא בעי תו צירוף. אבל כשנפלה לקצ"ט נאסר הכל וכשנפלה עוד 'סאה ועוד'¹⁴⁹ של איסור מצטרף איסור האחרון עם היתר הראשון והותר הכל. **וכ"פ טור**.

שו"ע ורמ"א לא התייחסו לתערובת יבש ביבש. **וכתב חו"ד** שביבש ביבש יש לפסוק כהרמב"ם דאיסורין אין מבטלין זה את זה.

ב. תערובת טעמים

רא"ש – שאמרו לך שאני מתיר כ"ט זיתים של היתר שנפל בו זית של חלב, ובקדירה אחרת היו בו לי של היתר ונפל לתוכה זית של דם ונתערבו יחד אלו שני תערובות. ודאי אני מתירן, אעפ"י שכל תערובות היה לבדו אסור, הותר כשנתערבו יחד בשוגג, אי בעית אימא סברא אי בעית אימא מתניתין. אי בעית אימא סברא דכל אסור בטל כשאנינו יכול לתת טעם בהיתר וטעם דם וחלב אינו שוה הרי שנתבטל טעם החלב בששים וטעם הדם בס'. דמה לי איסור המבטל איסור ומה לי היתר המבטל איסור רק שיתבטל טעם האיסור ולא יהא עוד לו ליתן טעם בהיתר. נדכוותיה אמרינן בזבחים פרק התערובות... איסורין מבטלין זה את זה... אי בעית אימא מתניתין דתנן בפי' שני דערלה הערלה מעלה את הכלאים וכו'. **וכ"כ טור**. **וכתבו חו"ד** (הובא בפת"ש ס), **פמ"ג**, **וכנה"ג בשם בני שמואל** – שאף הרמב"ם מודה בזה, דהא אם יטעמנו קפילא יאמר דלית ביה טעם.

¹⁴⁸ כאשר יפול איסור מאותו מין לתערובת זה תלוי בסוגיית חוזר ונייעור, ודעת הרמב"ם בסוגיית חוזר ונייעור לא ברורה לי.
¹⁴⁹ לא הבנתי למה צריך סאה ועוד, הרי מספיק סאה כלאים שתצטרף 199 היתר כדי לבטל את הערלה. וצ"ע.

שו"ע – קדירה שיש בה נ"ט זיתים היתר, ונפלו בה שני זיתים, אחד של דם ואחד של חלב, כל אחד מצטרף עם הנ"ט של היתר לבטל חבירו. וכן כ"ט זיתים של היתר שנפל בהם כזית חלב, ובקדירה אחרת היו שלשים של היתר ונפל לתוכו כזית של דם, ונתערבו בשוגג, מותר. וכ"פ רמ"א.¹⁵⁰

רע"א 'וטעם דם וחלב אינה שוה (ציטוט מהש"ך שביאר את טעם ההיתר) – אבל אם טעמן שוים אף בבי איסורים מצטרפים לאסור, **ובתבואות שור** כתב דדוקא בנפלו לאינו מינס, אבל אם נפלו למינס דלא בעי ס' אלא מדרבנן בזה לגבי כל איסור דנין דהשאר, דהיינו ההיתר והאיסור אחר, הוי כא"מ (היתר, ומבטלים את האיסור האחרון שנפל).

=< **מוסכם** שאם שני מיני איסור **שטעמם שונה** זה מזה התערבו בתבשיל היתר, ואין בהיתר כנגדם יחד פי שישים, כל איסור מצטרף להיתר לבטל את חבירו, שהרי אם יבוא גוי ויטעם את התערובת לא ירגיש טעם איסור, שהרי יש כנגד כל איסור פי שישים ואין טעמו מורגש. אך שני מיני איסור שטעמם שווה שהתערבו בהיתר שאינו מינו (כגון חלב ושומן נבלה שנפלו לתבשיל ירקות), אין היתר מצטרף לאיסור כיוון שטעם האיסור מורגש בתערובת. אך אם התערבו במינו (כגון חלב ושומן נבלה התערבו בשומן כשר), כיוון שהטעם לא מורגש, ויש פי שישים כנגד כל אחד (בהצטרף האיסור), מותר.¹⁵¹

אך שתי חתיכות מאותו מין איסור שטעמם שווה שנפלו בבת אחת להיתר, לא שייך לומר שמבטלות זו את זו¹⁵², אך אם טעמם שונה, **כתב החו"ד** (הובא בפתי"ש י) שזה תלוי במחלוקת לגבי היחס בין טעימה לשישים (כמבואר בסימן צח,א), שלדעת השו"ע, כיוון שאם הגוי יטעם הוא לא ירגיש טעם איסור, מותר, אך לדעת רש"י שסובר, שגם אם הגוי לא ירגיש טעם איסור, התערובת אסורה כל עוד אין שישים, גם כאן התערובת אסורה.

* חתיכות היתר שבלועים מאיסורים שונים

חו"ד (הובא בפתי"ש י) – נראה דאפילו אם כזית בשר נעשה נבילה מטעם דם, וכזית בשר נעשה נבלה מטעם חלב, אין צריך ששים רק נגד כזית אחד, דאין הנאסר חמור מהאוסר, וחשבינן להחתיכה הבלוע מחלב ככולו חלב, וחתיכה הבלוע מדם ככולו דם, ומבטלין זה את זה, שלא גרע הטעם של היתר שיש בחתיכת בשר מאילו היה כל הטעם טעם של חלב, וכמו מלח הבלוע מדם בסימן ק"ה סעיף י"ד, כן נראה לי פשוט. אבל שני כזיתים שאין טעמן שוה שנעשו נבילה מדברים שטעמן שווה, אין מבטלין זה את זה, ובעינן ששים נגד שניהם.

=< חתיכות שבלעו איסור, הולכים אחרי הטעם הבלוע בהם ולא אחרי טעם החתיכות שנאסרו, לכן אם בלעו איסורים שונים שטעמם שונה מבטלים זה את זה, אע"פ שהטעם של החתיכות שווה, ואם בלעו איסורים שטעמם שווה אין מבטלין זה את זה, אע"פ שהטעם של החתיכות שונה.

¹⁵⁰ **שו"ע** – כ"ט זיתים של היתר שנפל בהם כזית חלב, ובקדירה אחרת היו שלשים של היתר ונפל לתוכו כזית של דם, ונתערבו בשוגג, מותר. **כתב הט"ז** – זהו למאן דלית ליה חתיכה עצמה נ"ט בשאר איסורים אבל לדין דק"י"ל בסי' צ"ב דבכל האיסורים אמרינן חתיכה עצמה נעשה נבילה גם זה התערובות אסור דכבר נעשה נבילה קודם התערובות. **אך הש"ך כתב** – קשה דלא ה"ל להרב (לרמ"א) לסתום הדברים, וי"ל דסתם הדברים לענין לח בלח דלא אמרי' חני"נ בהפסד מרובה, ועי"ל דהרב אזיל לטעמיה שפסק בת"ח הבאתיו לקמן סי' צ"ט ס"ק ט"ו דאם ניתוסף על האיסור בשוגג קודם שנודע התערובות לא אמרי' חני"נ וא"צ אלא ס' נגד האיסור אם כן מיירי הכא שנתערבו ב' הקדרות יחד קודם שנודע התערובות, אבל למאי דהוכחתי שם דאפי' לא נודע התערובות אמרי' חני"נ אי"כ לא שייך הא דינא בנפל לבי קדרות בפחות מסי' אם לא בלח בלח בהפסד מרובה.

וכתב הש"ך מתי יהיו נפק"מ בדיון זה למ"ד חני"נ בשאר איסורים – (1) לענין דכל אי' מבטל טעם חבירו כשנפלו שניהם בבת אחת לני"ט. (2) אי"נ אם נפל כזית בנינה לכ"ט זיתים היתר ובקדירה אחרת נפל כזית בשר שלשים זיתים של היתר ונתערבו אלו ב' התערובות בשוגג דמותר דלא שייך לומר חני"נ כיוון דעדיין כולו היתר. (3) אי"נ נ"מ אם נפל כזית דם לתוך ס' זיתים של היתר ואחר כך נפל כזית ועוד של חלב לאותן ס"א זיתים דא"צ ס' נגד ב' זיתים אלו של איסור אלא גם הכזית דם שנפל בראשונה מצטרף לבטל הכזית ועוד של חלב, ואילו לא היינו מצטרפים הכזית של דם לא היה ס' לבטל הכזית ועוד והשתא דכל אחד מבטל טעם חבירו גם הוא מצטרף לבטל.

¹⁵¹ במקרה האחרון נראה שהרמב"ם יאמר שהאיסורים לא מבטלים זה את זה וצריך שישים כנגד שניהם, שהרי במין במינו בכל אופן הטעם לא מורגש ואעפ"כ הצריכו חכמים שישים, ולכן כל עוד אין שישים כנגד האיסור גם אם הטעם לא מורגש התערובת אסורה. ורק הרא"ש והטור שסוברים שאיסורים מבטלים זה את זה גם ביבש ביבש יאמרו כך גם כאן.

¹⁵² אם חתיכה אחת נפלה להיתר והתבטלה ואח"כ נפלה חתיכה אחרת מאותו מין וטעם, זהו דין חוזר וניעור או קמא קמא בטל. שיובא לקמן.

* כלים הבלועים מאיסורים שונים

או"ה – לא מבעיא בענייני מאכל, אלא ה"ה בטעמי כלים כגון מים וירקות שנתבשלו בקדירה חדשה או שאין ב"י, ונתחבו בהם בב"א ב' כפות של ב' איסורים ואין בתבשיל לבטל שום א' מהם בלתי צירוף חבירו, המאכל מותר, ואין לחלק ולומר שאחד יפליט ולא חבירו.

דר"מ – הוא טעם חלוש מאוד ולכך אין לסמוך עליו בזה.

* אחד מהאיסורים הוא כבד קודם צלייתו. פת"ש יא

מראה חידה – אם היה האיסור האחד כבד קודם צלייתו - אסור, דטעמא מאי מותר בשני אסורים משום דכ"א טעמו היוצא ממנו מתפשט בששים חלקים עם האיסור הב', אבל הכבד דפולטת ואינה בולעת (שיש בו הרבה דם וטרוד לפלוט את דמו ולא בולע) נשאר טעם איסור הב' תוך נ"ט חלקים. וכ"כ פמ"ג, וביאר עוד דאע"ג שדעת הרבה פוסקים דשמנונית בולעת (כלומר י"א שכבד בולע שמנונית איסור, ורק דם הוא לא בולע) מ"מ כמו כן יש דעות להיפך ומידי ספיקא לא נפקא.

6. ראשון ראשון בטל או חוזר וניעור. סימן צט סעיף ו

א. עיקר הדין

עבודה זרה עג,א – כי אתא רב דימי א"ר יוחנן: המערה יין נסך מחבית לבור (שיש בו יין היתר), אפילו כל היום כולו, ראשון ראשון בטל. תנן: יין נסך אסור ואוסר בכל שהוא, מאי לאו דקא נפיל איסורא לגו התירא! לא, דקא נפיל התירא לגו איסורא (שאיז ההיתר מתבטל ראשון ראשון באיסור). ת"ש: יין במים - בנותן טעם, מאי לאו דקא נפיל חמרא דאיסורא למיא דהתירא! לא, דקא נפיל חמרא דהתירא למיא דאיסורא... כי אתא רב יצחק בר יוסף א"ר יוחנן: המערה יין נסך מצרצור (כד) קטן לבור, אפילו כל היום כולו - ראשון ראשון בטל. ודוקא צרצור קטן דלא נפיש עמודיה, אבל חבית דנפיש עמודיה - לא. כי אתא רבין אמר רבי יוחנן: יין נסך שנפל לבור (עם יין כשר) ונפל שם קיתון של מים, רואין את ההיתר כאילו אינו, והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו (יין נסך שנפל לבור לא מתבטל אלא אוסר במשהו, אך אם נשפך מים לבור שיש בהם כדי לבטל את היין, הכל מותר).

=< נחלקו מה אמר ר' יוחנן:

לדעת רב דימי אם מערה מחבית של יין נסך ליין כשר אומרים קמא קמא בטיל ומותר, וכן אם עירה מחבית יין נסך למים של היתר, מותר, אפילו אם מערה כל היום כולו ויהיה בסוף טעם של יין במים.

לדעת רב יצחק דין זה דווקא אם מערה בכד קטן, אך אם מערה מחבית לא אומרים קמא קמא בטיל.

ולדעת רבין לעולם אם עירה יין נסך ליין כשר אסור ולא אומרים בזה קמא קמא בטיל.

רש"י – אין הלכה כרב דימי שהרי בא רב יצחק והחמיר, בא רבין והחמיר. וכ"פ תוס' – דרבין בר סמכא הוא טפי כדאיתא ביבמות סד, ב.

ראב"ד (הובא בר"ק) – אע"ג דלית הלכתא כרב דימי לענין יין ביין (אלא כרבין שהוא אוסר במשהו) מיהו גבי יין במים ומים ביין וכן לכל איסור שנמוח כגון חלב ודם וכן כיוצא בהן (שלא אוסרים במשהו) הלכתא כותיה, שאם יפול האיסור לתוך ההיתר מעט מעט שאין בו כדי נתינת טעם בשעת נפילה אע"פ שנפל בו איסור כל היום כולו מותר דראשון ראשון בטל וכיון שנתבטל הרי הוא היתר גמור ולא די לו שאינו מצטרף עוד לאסור אלא אף להיתר מצטרף לבטל איסור

הנופל בו אחר מכאן, דנתן במסכת ערלה ב,ג 'ערלה מעלה את הכלאים והכלאים את הערלה והערלה את הערלה כיצד סאה ערלה שנפלה למאתים ואחר כך נפלה סאה ועוד ערלה, זו היא שהערלה מעלה את הערלה... כי אמרי ראשון ראשון בטל ה"מ דמקטיף קטופי הא במערה ואינו מפסיק כיון דקיימא לן נצוק חבור הרי הוא כאילו נפל בבת אחת.¹⁵³

=> בכל האיסורים שלא אוסרים במשהו אומרים קמא קמא בטל, אם האיסור לא נופל בקילוח אלא בהפסקות, ואף אם בסופו של דבר האיסור יהיה רוב או יתן טעם.

רמב"ן – אפי' בשאר איסורין נמי לא אמרינן ראשון ראשון בטל, אלא אם נפל בהיתר איסור מועט אע"פ שנתבטל מחמת מיעוטו אם חזר ונפל שם איסור שבצורפו של ראשון יש בו כדי נתינת טעם נאסר היתר זה דהא דחינן לה לדרב דימי לומר דלא אמר ר' יוחנן, וכיון דאידיחיא לה לגמרי אידיחיא וליתא כלל, וטעמא דמילתא משום דטעמא לא בטיל ואפי' במין במינו דליכא למיקם אטעמא כיון שנפל שם שיעור שיש בו כדי ליתן טעם בכנגדו שלא במינו אסור, וא"צ לומר באיסור המקלח בלא הפסק דלא אמרי' ראשון ראשון בטל דכנופל בבת אחת דמי אלא אפילו היכא דמיקטף קטופי אסור דחוזר וניעור. **וכ"כ רשב"א, ר"ן, תוס'**¹⁵⁴, **וכתבו הרשב"א והרמב"ן** – ומה ששנינו הערלה וכלאי הכרם וכו' מעלין זה את זה היינו ששיעורן במאתים וכן בתרומה ששיעורה במאה וכשנפלה כאן סאה אחרת עדיין אין כאן נותן טעם, הא אם חזר ונפל שם כל כך מן האיסור עד כדי שיחזור לנותן טעם דהיינו ששים אף הוא חוזר וניעור. **ש"ך** – ואף הם לא פליגי עליו (על הראב"ד) אלא מטעם דטעמא לא בטיל והרי הטעם נרגש ואפי' במין במינו דליכא למיקם אטעמא מ"מ כיון שנפל שם שיעור בכדי דיהיב טעמא בשכנגדו באינו מינו אסור, מה שאין כן יבש ביבש מין במינו (שלכאורה יודו שאינו חוזר וניעור).

רא"ש – בכל איסורין שנתבטלו לא מיבעיא מין בשאינו מינו ביתר מששים ואחר כך נתוסף איסור שמצטרף עם הראשון לאסור שהרי נצטרף יחד טעם האיסורין ונותן טעם בהיתר. וגם מין במינו בדבר לח ביתר מששים מצטרף האחרון עם הראשון אע"ג דלא יהיב טעמא. כי חכמים גזרו מין במינו אטו מין בשאינו מינו. אלא אפילו מין במינו בדבר יבש שנתבטל ברוב היתר אפילו מדרבנן ואחר כך נתוסף איסור מצא מין את מינו וניעור... והטעם הנכון שבו משום דאף כי נתבטל האיסור ברוב היתר והותר לאכילה אם אחר כך הוכר האיסור מתוך ההיתר פשיטא שאסור לאוכלו, וכאשר נתערב בו שוב איסור הכיר מין את מינו וניעור מבטולו וניתוסף עליו. והוי כאילו הוכר האיסור. **וכ"כ טור, וכ"פ רמ"א, וכך הדין בכל האיסורים** (כגון תרומה, שאם יש ע"י התרומה הנוספת פחות ממאה חולין כנגד התרומה חוזר וניעור ונאסר לזרים, כדמוכח מדברי הרא"ש לקמן לגבי 'האם יש חילוק בין נודע ללא נודע'). **ובכף החיים** כתב שכך דעת אחרונים רבים, וכך הבין מהב"י.¹⁵⁵

פ"ח צט, כא – בכל איסורין שבתורה שנתבטלו כיון שהותרו הותרו ושוב אינן חוזרין ונעור לאסור, זולת אם נתרבה האיסור כל כך עד דליכא רובא דהיתרא נגד האיסור במין במינו. או דאיכא טעמא במין בשאינו מינו דאז חוזר ונעור ונאסר. אבל אי איכא רובא דהיתרא במין במינו, וליכא טעמא דאיסורא במין בשאינו מינו, שוב אינו חוזר ונעור ואדרבא האיסור הראשון מבטל את השני ואף ששני האיסורין הם מין אחד של איסור.

¹⁵³ עוד כתב הראב"ד שם – וכ"כ חבית דנפיש עמודיה למה נאסר דכיון דמקטף קטופי אין היין שבחבית חבור לייך שבבור ובאותו שנפל לבדו ליכא כדי נתינת טעם... תירץ דכל שהקלוח גדול כקלוח חבית אע"פ שאין בו כדי נתינת טעם כל שהוא בעצמו חשוב אינו ראוי להתבטל ברבוי יין שבבור. ותמה עליו הר"ן – ולא נתבררו אצלי דברים הללו.

¹⁵⁴ אמנם התוסי' כתב שאף רב דימי מודה בשאר איסורים, ולא אמר קמא קמא בטיל עד שיעור נתינת טעם, שכתב – וכי אם היה אדם מערה חלב בקדירה של היתר מעט מעט בסירוגין עד שנתרבה החלב לבסוף כל כך שהיה בו נותן טעם לקדירה וכי תעלה על דעתך שהוא מותר משום קמא קמא בטיל אלא ודאי לא אמרינן קמא קמא בטיל כיון שיש כל כך מן האיסור לבסוף שהוא נותן טעם ואם תאמר כיון דעד ס' קאמר כדפרי' אם כן מה חידוש הוא זה לאשמועינן שיהא בטל עד ס' וי"ל דאתא לאשמועינן דאע"ג דקתני מתני' יין ביין במשהו דלא מיירי באיסורא לנו היתרא אלא מיירי בהיתרא לנו איסורא (צ"ע, הרי רב דימי אמר קמא קמא בטיל גם בחמרא לנו מיא).

¹⁵⁵ יש דעה נוספת בסוגיה: רמב"ם (כרב יצחק) – יין שנתנסך לעכו"ם שנתערב עם היין הכל אסור בהנייה בכל שהוא כמו שאמרנו, בד"א בשהורק היין המותר על טיפה של יין נסך, אבל אם עירה יין נסך מצלצול קטן לתוך הבור של יין, אפילו עירה כל היום כולו ראשון ראשון בטל, עירה מן החבית בין שעירה מן המותר לאסור או מן האסור למותר הכל אסור מפני שהעמוד היורד מפי החבית גדול. וכ"פ שו"ע קלד, א. צ"ע מדוע לא הובא בב"י, וגם קשה שהרי אצלנו משמע שהב"י סובר שלא אוסרים קמא קמא בטיל, כדעת רוב הראשונים.

=> **לדעת פר"ח**, כל עוד האיסור בטל מהתורה אומרים קמא קמא בטיל (ולקמן מובא שלדעתו זה רק אם נודע בינתיים), אך אם כבר לא בטל מהתורה חוזר וניעור. **וכ"פ פנה"ל** לד, יז, וכתב (בהערה 20) שכך ראוי לפסוק מצד שספק דאורייתא לחומרא וספק דרבנן לקולא, ושכך נראה שיש ללמוד בפשטות מהמשניות.

ב"י – ודע שאע"פ שהסכמת הפוסקים בדין זה שלא כדברי הראב"ד אין לדחות מפני כך מ"ש רבינו בסוף סימן צ"ח (סעיף ט)... דאיסור מצטרף להיתר לבטל את האיסור, דשאני התם שהם שני מיני איסור הילכך כל אחד מצטרף עם ההיתר לבטל את חבירו, אבל היכא דשניהם מין אחד כי הכא מצא מין את מינו וניעור, ובהכי ניחא **שרבינו** אע"פ שכתב ההיא דסימן צ"ח לא נמנע מלכתוב **זו וכן הרא"ש** פסקה להיא דסימן צ"ח בתשובה ופסקה לזו בפרק גיד הנשה (סי' לז). **וכ"כ רמ"א, ש"ך וט"ז**.

ב. האם יש חילוק בין נודע לו מהתערובת ללא נודע?

*** הקדמה – ביאור המשנה בתרומות**

משנה תרומות ה, ח – סאה תרומה שנפלה למאה ולא הספיק להגביהה¹⁵⁶ עד שנפלה אחרת הרי זו אסורה **ורבי שמעון** מתיר. **תוספתא** ע"ג המשנה לעיל אומרת – אמר ר' אלעזר בי ר' שמעון במי דברים אמורים בזמן שלא ידע בה ואחר כך נפלה אבל אם ידע בה ואחר כך נפלה אחרת הרי זו מותרת שכבר היה לה להעלות.

רמב"ם פה"מ – נתבאר בתוספתא שזה שאמרו הרי זו אסורה, בשלא ידע שנפלה הראשונה אלא אחרי נפילת הסאה השניה, וכאלו נפלו סאתים למאה שנעשה הכל מדומע, ובדבר זה חלק ר' שמעון. אבל אם נפלה סאה למאה וידע בה, ואחר כך נפלה שניה הרי זו מותרת, שכבר היה לה לעלות, ומוציא סאתים שנפלו והשאר מותר, ואין הלכה כר' שמעון. **וכ"פ במשנה תורה**.

=> מחלוקת חכמים ור"ש היא כשלא נודע מהתערובת בין נפילה לנפילה, שלדעת ר"ש אפילו אם לא נודע מותר, ולדעת חכמים רק אם נודע מותר ולא אומרים חוזר וניעור.¹⁵⁷

ר"ש – בירושלמי (הל' ב) אמרין ר' שמעון אומר ידיעתה מקדשתה ורבנן אמרין הרמתה מקדשתה, כלומר לרבי שמעון אם לא נודע לו בראשונה עד שנפלה שניה היה הכל נאסר, אבל השתא דנודע לו כיון דסופו להרים כמורם דמי כדאשכחן בעלמא דאית ליה לר"ש כל העומד ליזרק כזרוק דמי (פסחים יג, ב) ורבנן אזלי בתר הגבהה, והכי נמי תניא בתוספתא.

=> לפי הירושלמי ר' שמעון הוא זה שמחלק בין נודע ללא נודע, וע"פ זה פירש ר"ש שהתוספתא באה לבאר את דעת ר' שמעון ולא את המחלוקת, ולדעת חכמים אין חילוק בין נודע ללא נודע, ואפילו אם נודע חוזר וניעור, כיוון שלא הרים מהתערובת סאה אחת לכהן. **וכך פירש הראב"ד** וכתב שהלכה כחכמים.¹⁵⁸

*** דעות הראשונים והאחרונים למעשה**

מרדכי – כתבו **רשב"ם וראב"ן וריב"א** דהיכא דנודע בינתים ושוב איתוסף אמרין קמא קמא בטיל ואי לא נודע בינתיים אמרין מצא מין את מינו וניעור מכאן פוסקין דחתיכה של איסור בס' דהיתר ולא הכיר בה להעלותה עד שנפלה אחרת הרי זו אסורה אם אין בהיתר כדי לבטל שתיהן אבל אם הכיר בה וידע שיש בהיתר לבטלה אפילו אם

¹⁵⁶ אם תרומה התבטלה במאה חולין, צריכים להרים מהתערובת כשיעור התרומה שנפלה לתוכה ולתת לכהן.
¹⁵⁷ ב"י – וני"ל דאפילו להרמב"ם אין ללמוד בזה מתרומה לשאר איסורין מדלא הביא דין זה בהלכות מאכלות אסורות.
¹⁵⁸ א"כ ברור שלפי הראב"ד הדין כאן בתרומה הוא דין מיוחד, שהרי בשאר איסורים סובר שקמא קמא בטל. והסיבה שתרומה חמורה יותר כיוון שכאן צריך להרים מהתערובת שיעור תרומה ומסיבה זו סוברים חכמים שאם לא הרים, התרומה לא התבטלה.

נפלה אחרת אין צריך ביטול כנגד שניהם דתנן פרק ה' דתרומות סאה תרומה וכו', ע"כ. וכתב או"ה (כתבתי בלשוני) שאם גוף האיסור התערב ונימוח בהיתר, כגון חלב או דם שנימוחו בתבשיל, אף אם נודע בינתיים אומרים חוזר ונייעור, כיוון שע"י נפילת האיסור הנוסף גם גופו וגם טעמו של איסור נעשו ניכרים בתערובת, אך אם רק גופו של איסור ניכר ולא טעמו כגון תערובת יבש ביבש, אם נודע בינתיים לא אומרים חוזר ונייעור, אפילו אם זו תערובת מין בשאינו מינו, וכן אם רק טעם האיסור ניכר, כגון שאיסור נפל לתבשיל והיה ניכר ואפשר להוציאו, אם נודע בינתיים לא אומרים חוזר ונייעור.

או"ז (חלק ד עבודה זרה רעה) – **רבינו אליעזר (ראבי"ה)** זצ"ל מקשה על דבריהם (של הפוסקים המובאים במרדכי, ופירש את המשנה בתרומות כר"ש) הילכך הכי קיימא לן דלרבנן בין ידע בה בין לא ידע בה לעולם אסור. **הגש"ד** – יראה דמסברת אשר"י (הרא"ש) קאמר לה דסברא גדולה היא דכתב (בתחילת דבריו, הובא לעיל) דכיון שנתרבה האיסור הרי הוא הוכר ומרגישין הטעם. וכתב הש"ך – משמע דלא כתב שם מהרא"י (בהגש"ד) דאפילו נודע בנתיים אסור אלא איסור שנותן טעם, אבל באיסור יבש ביבש במין במינו שנתבטל ברוב כשנודע תו לא מצטרף לאסור. **וכ"מ מדעת רמב"ן, רשב"א, ר"ן ותוס'** שהובאו לעיל, שכתבו שכאשר יש כדי נתינת טעם התערובת אסורה ולכן לא אומרים קמא קמא בטיל (וכ"כ ש"ך ודר"מ בדעתם).

רא"ש – אפילו מין במינו בדבר יבש שנתבטל ברוב היתר אפילו מדרבנן ואחר כך נתוסף איסור מצא מין את מינו ונייעור. כדתנן בפ"ה דתרומות ההיא דסאה של תרומה שנפלה למאה שהבאתי לעיל. ואף רבי שמעון שמתיר (אם נודע. כפירוש ר' שמשון), רבי שמעון לטעמיה דאית ליה כל העומד להרים כמורם דמי וכבר נסתלק הראשונה, אבל בשאר איסורין דלא בעו הרמה מצטרפין יחד לאסור.¹⁵⁹

=> אין חילוק בין נודע ללא נודע אפילו בתערובת יבש ביבש מין במינו, ולעולם אומרים חוזר ונייעור. **וכ"פ הטור** בסימן קט.

רמ"א (כדעת הרא"ש) – איסור שנתבטל, כגון שהיה ס' כנגדו, ונתוסף בו אח"כ מן האיסור הראשון, חוזר ונייעור ונאסר, ל"ש מין במינו ל"ש מין בשאינו מינו, לא שנא יבש ל"ש לח, לא שנא נודע בינתיים או לא נודע בינתיים. **וכ"פ רש"ל**.

ש"ך – באמת משמע דלא כתב שם מהרא"י (בהגש"ד לט) דאפי' נודע בנתיים אסור אלא איסור שנותן טעם, אבל באיסור יבש ביבש במין במינו שנתבטל ברוב כשנודע תו לא מצטרף לאסור דכיון דמדאורייתא וגם מדרבנן חד בתרי בטל א"כ כבר נתבטל ואדרבה נראה דגם האיסור מצטרף להעלות ההיתר. וכן דעת הראב"ד וגדולה מזו דאפי' לא נודע בנתיים אינו חוזר ונאסר דקמא קמא בטיל אפילו בדבר שני"ט, ואף הם (החולקים עליו) לא פליגי שם עליו אלא מטעם דטעמא לא בטיל, ועוד דהא כתב המרדכי בשם רשב"ם וכו'... ומה אעשה בטלה דעתי נגד דעתם ובפרט שאני מקיל והם מחמירים, אכן בהפסד מרובה וכה"ג אפשר להקל.

פרי"ח צט, כא – בכל איסורין שבתורה שנתבטלו כיון שהותרו הותרו ושוב אינן חוזרין ונעור לאסור... ודוקא בנודע נפילת האיסור הראשון קודם שנפל השני, אבל אם לא נודע לו מנפילת האיסור הראשון עד שנפל האיסור השני הוה ליה כנפלו שניהם בבת אחת וצריך שיעור בהיתר כדי לבטל שניהם.

=> **לדעת או"ה ומרדכי בשם רשב"ם, ראב"ן וריב"א**, אם לא נודע בינתיים אומרים חוזר ונייעור ואם נודע אומרים קמא קמא בטל, חוץ ממקרה שממשות האיסור נימוחה בהיתר ונתנה טעם, שאז לעולם אומרים חוזר ונייעור.

לדעת או"ז בשם ראבי"ה (ע"פ הגש"ד), **רמב"ן ורו"ה** אין חילוק בין נודע ללא נודע, וכיוון שבסופו של דבר יש טעם איסור בתערובת - התערובת אסורה, וגם בתערובת מין במינו שהטעם לא מורגש כיוון שיש בה כשיעור נתינת טעם גזרו בה איסור אטו מבא"מ. אך משמע שביבש ביבש מין במינו, כיוון שהטעם לא מורגש לא אומרים חוזר ונייעור אם נודע בינתיים. **וכך סובר הש"ך** אלא שכתב להקל כך רק בהפסד מרובה.

¹⁵⁹ המשך דבריו – וליכא למימר דטעמא דרבנן גבי תרומה משום דבעו הרמה הילכך לא נתבטלה הראשונה אבל בשאר איסורין דלא בעו הרמה נתבטלה הראשונה ותו לא מצטרף לבהדי שניה לאסור. הא ליתא דהרמה אינה אלא מפני גזל השבט אבל אינה אוסרת המדומע. הלכך אין חילוק בין מדומע לשאר איסורים.

לדעת רא"ש וטור בכל תערובת אפילו אם נודע בינתיים אומרים חוזר ונייעור. **וכ"פ רמ"א ורש"ל**.

לדעת הפר"ח – אם נודע בינתיים אומרים קמא קמא בטיל, אך אם נתרבה האיסור עד כדי שאין בו שיעור ביטול מהתורה, חוזר ונייעור. **וכ"פ פנה"ל**.

*** כף או חתיכה של איסור שנכנסה כמה פעמים באותה קדירה. צד, ב, צח, ד**

סמ"ק – כשתוחבין כף חולבת בקדרה של בשר או להפך... אם תחב ב' פעמים ולא נודע בינתיים יש להצריך ב' פעמים ס' וראיה ממסכת תרומות (שהובאה לעיל, וכפירוש הרמב"ם). **וכ"כ טור. וביאר תה"ד** – משום דחיישינן שמא לא פלט הכף מתחילה כל הבלוע בתוכו מן האיסור, ונשאר בתוכו חלקים ונכנס בתוכו מן ההיתר שבקדירה נ"ט חלקים ונאסרו בתוך הכף ונעשו הכל נבילה. **וכ"פ שו"ע** (בבשר בחלב, שלדעתו אין חני"נ בשאר איסורים)¹⁶⁰ **ורש"ל** (בכלי חרס, שהרי לדעתו בשאר כלים לא אומרים חני"נ בבלו). ולכאורה ה"ה בחתיכת בשר שנפלה פעמיים לחלב, ולא רק בכף.¹⁶¹

תה"ד – אמנם לא חזינא לרבנן קשישא דהוי דייקי לדרוש בשואלי הוראה אם נתחב הכף פעם אחת או שתיים, אלא היו משערין בסתם בששים. ומתוך כך קרוב בעיני שאפי' הווי ידעי בודאי שנתחב שתי פעמים לא היו מצריכין יותר מששים, ומפני שדומה לי שלא נהגו להקפיד ולהחמיר דקדקתי למצוא ראיות להיתר כדי ליישב הקדמונים. ונראה דסמכינן אהא דכתב ראב"ן, בקדירה שהיתה שפותה אצל האש וניתז עליה חלב, וכתב ראב"ן דאין לומר דהחלב הנבלע נותן טעם ברוטב הנבלע בקדירה ונאסר אותו רוטב וחוזר אותו הרוטב ונותן טעם בקדירה ואוסר דאיסור הבלוע אינו אוסר היתר הבלוע. **בהגש"ד כתב** – המחמיר תבא עליו ברכה והמיקל לא הפסיד. ע"כ. אבל חתיכת בשר שנפלה פעמיים לאותה קדירה של חלב, נראה שיאסרו, שהרי מוסכם שהחלב שנבלע בבשר נעשה נבילה (כמפורש בחולין קח לגבי בשר שנפל לחלב, שהחלב הבלוע בו נעשה נבילה), ודווקא בכף היקל תה"ד, שסומכים על ראב"ן שלא אומר חני"נ בבלוע בכלים.

או"ה כד, ב – בתחיבת כף של איסור בתבשיל אחת כמה פעמים אפי' שהוא בהעלם אחת וכן אם נפלה חתיכת איסור כנ"ל) אפי' אם איסור החתיכה מגופה א"צ לבטלה אלא פעם אחת ולא אמרינן שחוזר כל פעם ובולע היתר אחר ואותו היתר נעשה איסור ונצטרך ששים נגד כל נפילה ותחיבה, שלא יהא המיחוי שיצא ממנו (פליטתו) חמור מן האיסור עצמו שסגי לו בששים בקדירה אחת. **וכ"פ רמ"א צח, ד**¹⁶² **ט"ז**¹⁶³, **ש"ך וחמודי דניאל** (תערובות ב, ג).¹⁶⁴

¹⁶⁰ **הקשה הש"ך**, למה רק אם לא נודע בינתיים צריך פעמיים ששים, הרי מהב"י בסוף סימן צט משמע שאפילו אם נודע אומרים חוזר ונייעור, **ותירץ** – מ"מ הכא אין טעם כלל, דהא יש ס' נגד כל הכף... אלא דמטעם נ"נ צריך ב"פ ס', ואע"ג דמין במינו נמי אינו נ"ט מ"מ כיון דראוי ליתן טעם בכנגדו בשאינו מינו אסור. ע"כ. אך לדעת הטור עדיין קשה שהרי לדעתו בכל עניין אומרים חוזר ונייעור.

אך ביד יהודה תירץ לדעת כולם – הגם דבנוסף עוד איסור אינו תלוי בדיעה, מ"מ כאן סוף א"ן כאן אלא כף אחת לכך תלוי דוקא בדיעה.
¹⁶¹ כף בשרית שתחבה לחלב או חתיכה של בשר שנפלה לחלב וכן להפך, מה הדין מהפעם השלישית ואילך: הדבר תלוי במחלוקת המובאת לעיל בתחילת דין חני"נ באוכלים, שלדעת הש"ך לאחר שכבר נעשה חני"נ של בשר וחלב דינו כשאר איסורים, וממילא לדעת הסוברים שאין חני"נ בשאר איסורים, כאשר יתחוב את הכף שוב, ההיתר שיבלע מהתבשיל בכף לא יאסר ולא צריך שוב ששים ומספיק פעמיים ששים גם אם יתחוב את הכף מאות פעמים, ולדעת הסוברים שיש חני"נ בשאר איסורים צריך ששים כנגד כל תחיבה, וכ"כ הש"ך כאן בס"ק ד. אך לדעת השו"ע שם שחני"נ של בשר וחלב אין דינו כשאר איסורים אלא ממשיך לעשות חני"נ, גם לסוברים שאין חני"נ אלא בבשר וחלב, יצטרך ששים על כל תחיבה ותחיבה.

¹⁶² ונראה שיש עוד סיבה לרמ"א להקל, שכתב בתו"ח שלא אומרים חני"נ כשלא נודע בינתיים, כמובא בדין חני"נ.

¹⁶³ ונלע"ד שהט"ז כתב טעם אחר להיתר, שבסימן צט, יד לגבי דין חוזר ונייעור, כתב – לא דמי לתחיבת כף שתי פעמים דסי' צ"ד דהכא איכא איסור חדש. ע"כ. ונלע"ד שכוונתו לומר שהיתר שנעשה נבילה הוא מין של איסור שונה מהאיסור עצמו, ולכן לא שייך לומר כאן חוזר ונייעור, שהרי למדנו לעיל שדין חוזר ונייעור הוא רק באותו מין של איסור, אך במינים שונים של איסור הדין הוא שכל עוד לא מורגש טעם בתערובת הם מצטרפים לבטל זה את זה.

¹⁶⁴ חמודי דניאל (הובא בפת"ש ד) – אם תחבו לקדרה והיה ששים ואח"כ תחבו לקדירה אחרת ולא היה ששים ואח"כ חזר ותחב לראשונה צריך שני פעמים ששים.

7. אין מבטלים איסור לכתחילה. סימן צט סעיפים ה - ז

א. עיקר הדין

משנה תרומות ה, ט – סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה ואחר כך נפלו שם חולין אם שוגג מותר ואם מזיד אסור. וממשנה זאת למדה הגמרא ביצה ד, ב – תנן: אין מבטלין איסור לכתחילה.

חולין צח – אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל איסורין שבתורה - בס'... אמר רב אסי אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל איסורין שבתורה - במאה. ושניהם לא למדוה אלא מזרוע בשלה, דכתיב: ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל וגו' (עיי' בפירוש הגמרא בתחילת הלכות תערובות), ... ומי ילפינן מינה? והתניא: זהו היתר הבא מכלל איסור, זהו למעוטי מאי - לאו למעוטי כל איסורין שבתורה? אמר אביי: לא נצרכא אלא לרבי יהודה, דאמר: מין במינו - לא בטיל, קמ"ל: דהכא בטיל, וליגמר מיניה! גלי רחמנא ולקח מדם הפר ומדם השעיר תרוייהו בהדי הדדי נינהו - ולא בטיל; ומאי חזית דגמרי' מהאיך, ליגמר מהאי! חדוש הוא (נדלכתחלה היתר לבטל איסור. רש"י), ומחדוש לא גמרינן.

רשב"א – וא"ת אמאי לא שני ליה (על הקושיא מהברייתא שאמרה 'זהו היתר הבא מכלל איסור') וזהו שמבטלין אותו לכתחלה למעוטי שאר איסורין שבתורה שאין מבטלין אותן לכתחלה, וכדאמרינן בסמוך זרוע בשלה חדוש, ותירצו **בתוס'** (בתוס' על הדף יש תירוץ אחר, אולי זה תוס' במקום אחר) דמדאורייתא מבטלין, והא דאמרינן אין מבטלין מדרבנן אמרינן והא דאמרינן חדוש הוא הכי קאמר חדוש הוא שחדשה בו תורה שזה מצוה לבטלו, משא"כ בשאר איסורין דמ"מ גנאי הוא לבטל איסור לכתחלה וכאן מצוה לבטלו.¹⁶⁵ **וכ"כ הר"ן בשם תוס', וכ"מ מרמ"ע** (ש"ד). **וכתב נו"ב** בדעתם – דוקא דומיא דזרוע בשילה שהזרוע עצמה לא נתבטלה כלל ונשארה באסורה לזר רק הטעם דמפיק מהזרוע ונבלע בשאר האיל הוא שנתבטל וטעם שנתבטל לא נשאר בו איסור כלל, אבל יבש ביבש לבטל האיסור והוא נשאר בעין והוא בעולם ובאיסורו עומד שאם יבוא אליהו ויאמר שזו והיא החתיכה האסורה הרי הוא עומד באיסורו הקדום אלא כל זמן שאין מכירין אותו גזירת הכתוב אחרי רבים להטות ועכ"פ האיסור הוא בעין ויכול לחזור לאיסורו בזה לכ"ע לדעתי לא התירה התורה לבטלו לכתחלה, ואיך אפשר שדבר שאפילו אחר ביטול אם יוכר יהיה אסור, לבטלו עתה, והרי עתה הוא מכירו.

ראב"ד (הובא בר"ן) – לזרוע בשלה חדוש (שמותר לבטל לכתחילה) ש"מ דמאי דאמרינן אין מבטלין איסור לכתחלה דאורייתא הוא, וכ"ת א"כ לישני ליה דה"ק זהו למעוטי שאר איסורין שאין מבטלין אותן לכתחלה לאו קושיא הוא דלישנא דזהו היתר משמע שההיתר בא לפנינו מכלל איסורא ומתירין אותו וכשנתערב משמע ולא לערב אותו לכתחלה.

* עיין בדין טיפת חלב שנפלה על חתיכה שמחוץ לרוטב (סימן צב, ב) שנחלקו שם האם מותר לבטל חלב בבשר.

¹⁶⁵ המשך דבריו – וקשיא לי אכתי לימא שזהו שמצוה לבטלו למעוטי שאר איסורין שאין מצוה לבטלו, וליתא דבשלמא אי אמרת זהו למעוטי שאר איסורין שאין בטלין בס' או בק' א"י שאין מבטלין אותן לכתחלה טובא קמ"ל, אבל אי אמרת דזהו למעוטי שאין מצוה לבטל שאר איסורין פשיטא דמנא יתתי שיהא מצוה לבטל שאר איסורין שיצטרך תנא דברייתא להשמיענו שאין מצוה לבטלו.

ב. מה הדין אם ביטל

(1) עיקר הדין

גיטין נד – רמי דר' יהודה אדרבי יהודה בדרבנן (לפני כן הגמרא הוכיחה שר' יהודה קונס שוגג אטו מזיד בדאו', אך בדרבנן קונס רק את המזיד, ועכשיו הגמרא מביאה מקור שר' יהודה קונס שוגג אטו מזיד גם בדרבנן); **דתנלא**: (לגבי אגוזי פרך של ערלה, שהם דבר שבמנין שאינם בטלים) נפלו (למאתיים אגוזים של היתר) ונתפצעו (נשברו ובטלה חשיבותם), אחד שוגג ואחד מזיד – לא יעלו, **דברי ר"מ ורבי יהודה**; **רבי יוסי ור' שמעון אומרים**: בשוגג – יעלו, במזיד – לא יעלו; והא הכא דמדאורייתא חד בתרי בטל, ורבנן הוא דגזור, וקא קניס ר' יהודה! התם היינו טעמא דר' יהודה, משום דאתי לאיערומי (אם נתיר בשוגג יבוא להערים ולבטל במזיד). **ירושלמי תרומות ה, ג** – רבי אבהו בשם **רבי יוחנן** כל האיסורין שריבה עליהן שוגג מותרין מזיד אסורין ולא מתניי היא שוגג מותר מזיד אסור, מתניתא בתרומה אתא, מימר לך אפילו שאר כל הדברים.

רשב"א (תו"ה הארוך) – באיסורין שעיקרן מדאורייתא ו(אפילו אם) נתערבו בהיתר שיש בו כדי לבטלו מדאורייתא אלא שאסרוהו חכמים עד שיהא בו ששים או מאה או מאתים או שאין לו ביטול, כל אחד ואחד לפי מה הוא אסור, (אפילו הכי) אם עבר והוסיף או שביטל חשיבותו של איסור בידים (כגון שחתך את החתיכות) כדי שיתבטל בתוך ההיתר שנתערב בו אם עבר ועשה כן במזיד אסור. **וכ"פ טור, וכ"מ מהרמב"ם** (ב"י). **וכ"כ שו"ע** – עבר וביטלו¹⁶⁶, או שריבה עליו, אם בשוגג, מותר. ואם במזיד, אסור.¹⁶⁷

* מהו שוגג ומזיד?

טור – אם הוסיף מים אח"כ, אם לא כיון כדי לבטל האיסור מצטרפין, דק"ל כל האיסורין שריבה עליהן שוגג מותרים... אבל המכוין להרבות... אינו בטל כיון שריבה במזיד. **וכ"מ מרש"ל** (הובא ב"י ס"ק יב).
 => משמע שההבדל בין שוגג למזיד תלוי בכוונה, שאם כיוון לבטל נחשב מזיד, אפילו אם טעה בדין וחשב שמותר, ורק אם לא כיוון לבטל נחשב שוגג.

ט"ז – **ע"כ שגם זה (כיון להרבות וטעה בדין) מקרי שוגג, וראייה שבת סז, ב משנה** - 'היודע שהוא שבת, ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה (שלא ידע שהמלאכות הללו אסורות. רש"י) - חייב על כל אב מלאכה ומלאכה'. ואין לומר דיש איזה חילוק בין שוגג דשבת לשוגג דשאר איסורים דהא בגיטין (נגב, ונד) מיייתי שוגג דשבת לשאר איסורים בזה.¹⁶⁸ **ומש"ה נ"ל דמה שכתב הטור** אבל המכוון להרבות פירושו שידוע שיש איסור בדבר ואפ"ה עושיהו זה מקרי מזיד. וכתב הט"ז ס"ק ז **שכ"מ משו"ע** שכתב – עבר וביטלו... אם בשוגג, מותר.

=> מזיד זה מי שידע וזכר שאסור לבטל ואעפ"כ ביטל, אך מי שטעה בדין וחשב שמותר לבטל, נחשב שוגג אע"פ שכיון לבטל. **וכ"פ באר היטב. וכתב מג"א או"ח שיחג, עשה ע"פ הוראת חכם מקרי שוגג וה"ה בשוכח. וכ"פ**

¹⁶⁶ הגמרא והראשונים דיברו במקרה שאיסור תורה התערב בהיתר והתבטל מהתורה אך אין בו כדי לבטלו מדרבנן, ואח"כ ביטלו ע"י ריבוי או חיתוך (בדבר שלא בטל מחמת חשיבותו), אך לא דיברו במקרה שלקח איסור תורה שלא התערב כלל בהיתר וביטל אותו בשישים, האם גם בזה נאמר שבשוגג מותר. ונראה מהשו"ע כאן שגם בזה מותר אם ביטל בשוגג, שהרי כתב 'עבר וביטלו... אם בשוגג מותר' (וכך פירש חו"ד), ונראה שהגמרא והראשונים דיברו במקרה שהתערב והתבטל מהתורה, כדי לחדש שגם בזה אסורים אם ביטל במזיד.

¹⁶⁷ **זבחים עד, א** – אמר רב: טבעת של עבודת כוכבים שנתערבה במאה טבעות, ונפלה אחת מהם לים הגדול - הותרו כולן. **תוס'** שם – משום דמדאורייתא ברובא ביטל משום הכי הקילו כאן, ודוקא נפלה ממילא אבל הפילה אפילו שוגג קנסינן אטו מזיד. **וכ"כ רא"ש** בתשובה. **וכתב ב"י** – והוא תימה למה פסקו כמותם נגד רבי יוסי ורבי שמעון וגם על רבינו יש לתמוה למה כתב כאן דקיימא לן דשוגג מותר, ושם כתב פר"י דאפילו הפילה שוגג אסור ולא כתב שום חולק עליו ועוד דאם כן לא הוה ליה למימר דקיימא לן, כיון דר"י פליג ביה... **ושמא י"ל דיש חילוק בין מבטל איסור למפיל אחת מהן לים דאע"ג דבמבטל לא קנסינן שוגג, במפיל קנסינן. והט"ז כתב** – לא קשה מידי דודאי ר' יוחנן פוסק כר' יוסי ור"ש בהדיא, והוא מטעם דכל שההיתר תלוי ברבוי וכן בההיא דנפלו ונתפצעו דכשבאו לפנינו אנו רואים פצועים והרי כשבא לשאול הרי מותרת ממילא דכבר נתרבה או נתפצע דבר החשוב **ואם שתק ולא אמרו מידי אנו מתיירין לו**, דאפשר דבשעה שנפל שם האיסור היה כך ולא נתרבה, אלא איהו דגלי לן שנתרבה אח"כ, וע"כ ודאי מהימן בזה דשוגג היה דאי בעי שתיק, משא"כ בההיא דסי' ק"י **כשבא התערבות לפנינו אנו אסורין אותו** אלא שהוא רוצה להתיר על פי עדותו שהפיל אי' לים בזה אין אנו מאמינים לו להקל איסור מבורר ע"פ עדותו נמצא ששתיקתו לא היתה מתרת. **ותמה עליו פלתי** – ודבריו בלתי ברורים, דבנפול לים דקנסו שוגג אטו מזיד, סתמא קתני אפילו לבין עצמו ולא נודע כלל לאחרים, מ"מ קנסו אף דהיה יכול להסתיר כל הענין. **ובנקה"כ** כתב על הט"ז – בחנם האריך בזה שהרי גם הב"י מסיק דיש חילוק בין מבטל איסור למפיל אחד לים, ע"כ. ובאמת כך פסקו שו"ע ורמ"א ק"ז, שקונסים שוגג אטו מזיד במפיל לים.

¹⁶⁸ המשך דבריו – ועוד נראה להביא ראייה מתשובת מהרי"ק שורש קס"ז שפסק באישה שזינתה והיא לא ידעה אם יש איסור בדבר אם יחשב שוגג וטרח למצוא סברות דלא מחשיב שוגג מטעם שעכ"פ היא מתכוונת למעול מעל באישה ומזנה תחתיו דהא לא כתיב איש כי תשטה אשתו ומעלה מעל בה' דלשתמע במתכוונת דווקא לאיסור אלא ומעלה בו מעל כתיב עכ"ל שמע מיניה בשאר דוכתי דלא שייך האי טעמא שפיר מקרי שוגג אם טעה בדין.

חת"ס. ובצ"צ כתב – אם הוא מסופק בהוראה ושאל ללומדים ולא שאל לבעלי הוראה המפורסמים לא מקרי שוגג.¹⁶⁹

(2) ביטל בשוגג

מתי מותר (היחס לחנ"נ)?

המקרה: איסור שנפל להיתר ולא היה בהיתר כדי לבטל את האיסור, ואח"כ הוסיף בשוגג היתר לתערובת, שיחד איתו יש בהיתר כדי לבטל את האיסור.

הגש"ד – בדבר יבש יש לנהוג הכי (שאם ביטל בשוגג מותר), אבל לא בדבר לח בלח או שיש בו נתינת טעם דקיימא לן חתיכה עצמה נעשית נבילה וצריכה כדי ביטול הכל, ואפילו נתרבה בשוגג כדמוכח בכמה דוכתי. = < דין חנ"נ חל אפילו אם הוסיף היתר לתערובת בשוגג, ורק כשאין דין חנ"נ והוסיף בשוגג מותר (כגון ביבש ביבש לכוי"ע או לח בלח או בשאר איסורים לסוברים שאין גם בזה חנ"נ, כמבואר בסימן צב). **וכ"כ רשב"א** (שו"ת תצה) **וכ"כ ב"י, רמ"א, וש"ך**. **דר"מ** – נ"ל דהא דכתב רבינו דקיי"ל כל האיסורים שריבה עליהן בשוגג מותרין קאי אכל איסורין אפילו בבשר וחלב אע"ג דלכ"ע חנ"נ, ס"ל דאפ"ה אם ריבה שוגג אע"ג דאין סי' לבטל כל הקדירה אפ"ה שרי דמצטרף כל ההיתר יחד לבטל האיסור הראשון שנפל הואיל ונתרבה בשוגג והא דאמרין חנ"נ היינו אם ערבנו במזיד, או איכא למימר דאף אם נתערב בשוגג איכא למימר חנ"נ ואע"ג דקיי"ל כל איסורים שריבה עליהם שוגג מותרין היינו דוקא היכא דלא נודע התערובות קודם שריבה אבל לאחר שנודע התערובות לא מהני מה שריבה אח"כ ולכן אמרינן חנ"נ וזה התירוץ נכון **וכ"כ באו"ה כלל ל"ז (דין ה אות יד)** הא דמצטרף אם ריבה בשוגג היינו אם לא נודע בנתיים אבל אם נודע בנתיים אינו מצטרף (כלומר אפילו במקום שלא אומרים חנ"נ אם נודע ואז ריבה בשוגג אסור, והרמ"א הביא את דעתו בהג"ה בשם י"א ובסימן קאו, כתב במפורש שאין הלכה כמותו). **ועוד נראה** דאפשר דהטור מחלק בין הא דאמרין חתיכה נעשית נבילה להא דאמרין כל איסורין שריבה עליהם כו' כמו שמחלק בתשובת הרשב"א (והגש"ד וב"י, וכ"פ למעשה בהגה).

(3) ביטל במזיד

* על מי חל הקנס?

רמב"ם – ויראה לי שכיון שהוא קנס אין אוסרין תערובת זו אלא על זה העובר שביטל האיסור, אבל לאחרים הכל מותר. **וכך הביאו הרא"ש**. אמנם **הרשב"א כתב בשם הרמב"ם** – כי אסרינן ליה במבטלו לכתחילה דוקא למי שעבר ובטל וכן לכל מי שנתבטל בעבורו כדי שלא יהנו לו מעשיו הרעים אבל לשאר כל אדם מותר דקנסא בלחוד הוא דקנסינן. **וכע"ז כתב הטור** (בשם הרמב"ם). **וביאר הב"י** – אע"פ שהרמב"ם לא כתב דאסור למי שנתבטל בשבילו מ"מ משמע ליה להרשב"א דממילא משמע דכיון דטעמא דקנסא כדי שלא יהנו לו מעשיו הרעים ויבא לעשות כן פעם אחרת אם אתה מתירו למי שנתבטל בשבילו איכא למיחש שמא יעשה כן פעם אחרת, ואע"ג דקיימא לן (ב"מ ה:) אין אדם חוטא ולא לו וא"כ לא הוה ליה למיחש להכי איכא למימר דשאני הכא דלא משמע להו לאינשי דאיכא איסורא במילתא הילכך חיישינן, אי נמי דאי שרית למי שנתבטל בשבילו חיישינן דילמא אתי למימר לגוי או לעבד שיבטלנו, הילכך קנסינן ליה. **וכ"פ שו"ע**. **וכתב יש"ש** – שאסור למי שביטל עבורו דוקא שידע זה שנתבטל בעבורו, וניחא ליה, אפי' לא צוה אותו לבטלו, אבל היכא שביטלו דבר שאינו שלו (שלא שייך למי שביטל עבורו ולכן מן הסתם לא אכפת לו מזה), וזה לא ידע ממנו, בודאי שרי ליה, והוה כשוגג. **וכ"כ ט"ז**.

¹⁶⁹ דלא כבית יעקב שרצה לדמות עשתה ע"פ חכם לעשתה ע"פ דיבורה של אשה אחרת.

טור – דווקא למבטל עצמו אם הוא שלו קנסינן לאוסרו עליה או למי שכיון לבטלו בשבילו. **וכ"כ שו"ע**. ב"י – מדברי רבינו (הטור) משמע דלא אסרינן למבטל עצמו א"כ הוא שלו (כשהוא מכוון לבטל עבור אחרים בלבד) או שנתכוון לבטלו בשביל עצמו (אפילו אם הוא לא שלו)¹⁷⁰ אבל אם לא היה שלו וגם לא נתכוון בשביל עצמו שרי לדידיה, דכיון דלא שרינן למי שנתכוון בשבילו וגם לא היה שלו לא אהנו מעשיו הרעים קרינן ביה. **וכ"כ ש"ך**.

* מכירת התערובת לאחרים

או"ה – מותר לאחרים... היינו ליתנו לאחר בחנם (כלומר מה שהתירו לאחרים שלא ביטל עבורם זה רק אם המבטל נותן להם בחינם), אבל למכור לו אסור אפילו לישראל אחר, דאע"ג דהאיסור עצמו היה מותר בהנאה (גנון נבילה וחזיר שאין בהם איסור הנאה) מ"מ היה אסור באכילה ועתה היה נהנה בתוספת זה (שהוסיף כדי לבטל את האיסור) להתיר אף באכילה (כלומר הוא נהנה מכך שהתיר את האיסור באכילה לאחרים). **וכ"כ רמ"א** – אסורים למכרו גם כן לישראל אחר, שלא יהנו ממה שבטלו. **ש"ך** – ולי נראה דדוקא כשהישראל לוקח ביוקר מהעובדי כוכבים אסור, דאי לאו הכי אין טעם לאסרו למכור לישראל דהא לא אהני מעשיו הרעים כנ"ל ואולי מ"ש צריך ליתנו לאחר בחנם הוא לאו דוקא.

ג. ביטול איסור דרבנן

(1) נפל להיתר ואין בו כדי לבטלו, האם מותר להוסיף?

ביצה ד,ב – אמר רב מתנה: עצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ביום טוב - מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן. והא קא מבטל איסורא לכתחלה, ותנן: אין מבטלין איסור לכתחלה (בתרומות שם)! - הני מילי בדאורייתא, אבל בדרבנן מבטלין. ולרב אשי, דאמר: כל דבר שיש לו מתירין, אפילו בדרבנן לא בטיל, מאי איכא למימר? - הני מילי היכא דאיתיה לאיסורא בעיניה, הכא מקלא קלי איסורא.

רמב"ם – באיסור של דבריהם מבטלין האיסור לכתחלה, כיצד חלב שנפל לקדרה שיש בה בשר עוף ונתן טעם בקדרה מרבה עליו בשר עוף אחר עד שיבטל הטעם וכן כל כיוצא בזה. **וכתב הג"מ** – כן הורה רבינו שמחה על מי חלב שנפלו לתוך תבשיל של בשר וצוה להוסיף מים עד כדי שיתבטל המי חלב בסי' דמי חלב דרבנן (כמובא בסימן פז, ח). **וכ"מ מהרשב"א** (בתה"ב הקצר. וכ"כ הבי"ח בדעתו¹⁷¹). **וכ"פ שו"ע** – איסור של דבריהם, אין מערבין אותו בידיים כדי לבטלו. ואם עשה כן, במזיד, אסור. אבל אם נפל מעצמו, ואין בהיתר כדי לבטלו, מרבה עליו ומבטלו. **וכ"פ רש"ל וט"ז**.¹⁷²

¹⁷⁰ שהרי אם כיוון לבטל עבור אחרים זה נאסר עבורם אפילו אם זה לא שלחם, כש"כ אם כיוון לבטל עבור עצמו שזה אסור לו גם אם זה לא שלו. ¹⁷¹ **1. בתה"ב הארוך כתב** – **באיסורין שעיקרן מדרבנן כגבינה של עו"ג וכיוצא בה** אם נפלה לפחות מששים מרבה עליה לכתחילה ומבטלה... **ויש מי שאומרים** דאיסורין דרבנן שאין להן עיקר בדאורייתא כבישולי נכרים וגבינה של נכרים שאין להן עיקר אלא משום גזירה בלבד... מערבין אותן לכתחילה בידיים בתוך רוב של היתר ואוכלין אותו... **ויש מי שאומר** שאין מקילין כן לבטל לכתחילה אפילו באיסורין של דבריהן שאין להם עיקר בדאורייתא... וראוי לחוש לדבריהם. ע"כ.

הטור ציטט את דברי רשב"א אלו, ומשמע שהיקל להוסיף ולבטל רק איסור דרבנן שאין לו עיקר מהתורה. **אך הבי"ח** תמה על הטור שהבין כך ברשב"א שהרי הרשב"א סיים 'וראוי לחוש לדבריהם' ומשמע שהחמיר בכל אופן. **הבי"ח** דחה את הבנת הבית יוסף שהרי מה שסיים הרשב"א להחמיר זה רק לגבי ביטול לכתחילה, ולא כאשר התערב.

2. בתה"ב הקצר כתב – איסור של דבריהם **שיש לו עיקר בתורה כגבינות של עכו"ם** שאסרו משום תערובות חלב טמא **וכשומנו של גיד שאסרו משום צב, אין מערבין בתוך היתר בידיים כדי לבטל... נפל מעצמו להיתר אעפ"י שאין בהיתר כדי להכשירו, למה הדבר דומה לעצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ביום טוב שמותר להרבות עליהם עצים מוכנים ולהסיקן. האיסור של דבריהם שאין לו עיקר בתורה כתרומת חוצה לארץ וכחלת חוצה לארץ... לפיכך היקילו בהן לבטלן אפילו לכתחילה בידיים... ויש מי שאומרים שאף באילו אין מבטלים... וראוי לחוש לדבריהם הלכה למעשה.**

לכאורה סותר את דבריו בארוך, וכן תמה הבית יוסף. והבי"ח כתב שהעיקר כפי שכתב בקצר, שבכל איסור דרבנן, גם אם עיקרו מהתורה מותר להוסיף ולבטל.

3. לגבי שומן הגיד כתב הטור בשם הרשב"א שעיקרו מדרבנן, אך הקשה הבית יוסף שהרי הרשב"א כתב במפורש בשני מקומות ששומן הגיד עיקרו מהתורה. וכ"כ הבי"ח שמה שכתב הטור זו טעות סופר.

¹⁷² **שו"ע או"ח תרע"ד**, בהלכות נרות חנוכה (ע"פ המהר"ם) – הנותר ביום השמיני מן השמן הצריך לשיעור הדלקה, עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו שהרי הוקצה למצותו; ואם נתערב בשמן אחר ואין ששים לבטלו, יש מי שאומר שאין להוסיף עליו כדי לבטלו. **ותמנה עליו הט"ז והש"ך** שסותר את עצמו, **וכתב הש"ך** – שמא יש לחלק דהתם כיון דהוקצה למצותו חמיר טפי ודוחק, ועוד (סיבה שזה דוחק לחלק) דהאי ויש מי שאומר הוא מהר"ם ומוכרח דלא ס"ל לחלק בהכי דכתב שם ולא דמי לעצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ביי"ט שמרבה עליהן עצים מוכנים ומבטלן דשאני התם שאין נהנה מהן עד אחר ביעורן אבל הכא נהנה ממנו בשעה שהנך דולק עכ"ל ואם איתא הוי ליה למימר דשאני הכא דהוקצה למצותו וצ"ע. **ואף הט"ז** השאיר צ"ע.

תוס' – הא דאמר בדרבנן מבטלין היינו בדבר שעיקרו מדרבנן כגון מוקצה דעיקרו אינו אלא מדרבנן אבל בדבר שעיקרו מדאורייתא כגון תרומה דאיכא שום דבר דאורייתא כגון דגן תירוש ויצהר אפילו במקום שאינו אלא מדרבנן כגון בשאר פירות אין מבטלין. וכ"פ ראבי"ה.

רא"ש – הא דקאמרינן נמי דמבטלין איסורא דרבנן לכתחלה היינו דוקא היכא דמיקלי קלי איסורא, אבל בעלמא אין מבטלין לכתחלה אפילו באיסורא דרבנן ואפילו אין לו מתירין. וכ"כ הג' מרדכי, וכתבו תה"ד ואו"ה שכתב המנהג, וכ"כ רמ"א וש"ך.

פנה"ל לד, 16 – כיוון שהוא ספק דרבנן, וכך נוהגים (להקל) כל ההולכים בשיטת שו"ע וחלק מהפוסקים כרמ"א (רש"י וט"ז), כך יש להורות. ובהלכה למעלה כתב – ובשעת הדחק גם להולכים בשיטתם (של המחמירים) אפשר להקל.

(2) ביטול בידיים לכתחילה איסורי דרבנן שאין עיקרם מהתורה

בכורות כז, א – אמר שמואל: תרומת חוצה לארץ בטילה ברוב. רבה (שהיה כהן) מבטלה ברוב ואוכל לה בימי טומאתו.

=> תרומת חו"ל מבטלין אותה לכתחילה ומערבין אותה בידיים ברוב.

רשב"א – יש מי שאומרים דאיסורין דרבנן שאין להן עיקר בדאורייתא כבישולי נכרים וגבינה של נכרים¹⁷³ שאין להן עיקר אלא משום גזירה בלבד ותרומת חוצה לארץ וחלת חוצה לארץ מערבין אותן לכתחילה בידיים בתוך רוב של היתר ואוכלין אותן. ויש לו קצת על מה שיסמוך. **ויש מי שאומר** שאין מקילין כן לבטל לכתחילה אפילו באיסורין של דבריהן שאין להם עיקר בדאורייתא ובתרומת חו"ל בלבד הוא שהקילו יותר משאר איסורין, וכן כתב הרמב"ן ז"ל שבתרומת חו"ל הקילו יותר מדאמרינן בריש פרק כל הבשר גבי הא דתנן ונאכלת עם הזר על השולחן... ומזה נלמוד לכל קולא שהקילו בה חכמים כגון וביטל הרוב שאינה אלא בתרומת חו"ל וחלת חו"ל. ורבנו שמשון ז"ל כתב בפרק אחרון של מסכת חלה שאפילו לבטלה ברוב לא אמרו אלא לכהן טמא לבטלה ברוב אבל להתירה לזרים לא עד שירבו עליה חולין כדינה... וראוי לחוש לדבריהם. וכ"כ שו"ע – איסור של דבריהם, אין מערבין אותן בידיים כדי לבטלו.

והמג"א כתב – ואפשר דהכא (לגבי נרות חנוכה) חמיר טפי כיון דהוי דשיל"מ דמדינא מותר לשהותו לשנה הבאה והוי דומיא דחמץ. **ותמה עליו באר היטב** – ולא אוכל להבין דבריו דאי"כ אפילו באלף לא בטיל ולמה כ"י המחבר שם ואין בו סי' לבטלו.

¹⁷³ בתה"ב הקצר כתב – שיש לו עיקר בתורה כגבינות של עכו"ם שאסרו משום תערובות חלב טמא. אמנם לגבי שיעור ביטול כתב הרשב"א (בתה"ב הארוך בית ד שער א) בשם **הרמב"ן** – דהכא באיסורין של דבריהם שאין להן עיקר בדאורייתא כגון שאובה דרבנן וכגון חלת חוצה לארץ ותרומת חוצה לארץ שאין להן עיקר דאורייתא כלל **אבל** שומנו דגיד דנאסר משום לתא דגיד ואי נמי משום דחלב דאורייתא לא. אי נמי סתם יינן משום וודאי יינן. ועוד שהחמירו עליו יותר משאר איסורין ועשאוהו כיון נסך עצמו. ואי נמי תרומה בארץ שאסרוה משום תרומה דאורייתא בכל כי הא בעינן שיעורא כשל תורה. אבל איסורין של דבריהן שאין להן עיקר (ד) בדאורייתא בטלין ברוב. וזהו שהקלו בתרומת חוצה לארץ לבטלה ברוב וכדאמרינן בבכורות פרק עד כמה (כז א) תרומת חוצה לארץ מבטלה ברוב [וכן נמי חלת חוץ לארץ] כמפורש בירושלמי בפרק בתרא דחלה. והוא הדין לכלאי הכרם בחוצה לארץ וגבינה של נכרים. ואעפ"י שחששו לתערובת איסור של תורה אינה אלא גזירה וכן בישולי נכרים בטלין ברוב. מרדכי (הגהות מרדכי פרק כל הבשר רמז תשנב, ג) צמצם יותר את איסורי חכמים שעיקרם מן התורה, וז"ל – מיהו בדבר שיש לו שורש דאורייתא אין מבטלין לכתחלה אפילו איסור דרבנן כגון חצי שיעור למ"ד לאו דאורייתא... ונ"ל דמל' המיימוני יש לדקדק דס"ל כן כדפי' מדנקט בשר עוף בחלב ולא נקט חצי שיעור דבשניהם איכא פלוגתא ואין דומה לחלק בין פלוגתא דאמוראי לפלוגתא דתנאי ואי משום הלכתא נקט הכי מכל מקום ה"ל הא רבותא טפי דנישמעיניה מיניה דאפילו באיסור דרבנן שיש לו שורש דאורייתא מבטלין לכתחלה.

ד. מקרים שמותר לבטל איסורים לכתחילה

* כשכוונתו לתקן

או"ח – מעשה שנפלו נמלים בכלי הדבש והורו שיחמם הדבש עד שיהא ניתך ויסננו וישארו הנמלים למעלה ואין כאן משום מבטל איסור (אע"פ שע"י הבישול הוא מבטל את הטעם של הנמלים בדבש. דר"ת פד, י) שאין כוונתו אלא לתקן הדבש. וכ"פ שו"ע פד, יג. וכתב הט"ז – מבואר דאם אין כוונתו רק לדבר אחר כגון לתקן הדבש מותר, ובסי' קל"ז סעיף ב' כתבתי דהיינו דוקא באי אפשר בענין אחר.

בפמ"ג מבואר דאף אם אפשר רק שהוא טירחא נמי שרי. ובבית יהודה כתב ע"פ זה – נראה בפרי העץ שקורין מאלינש שמבשלין במים ואח"כ סוחטין את המאליניש וזורקים אותן ומסננין את הסאק ומבשלין אותו בדבש לטבל בהם פת ובשר דא"צ לבדוק מקודם את המאלינש אחד אחד לראות בתוך הנקבים לבדוק מתולעים דשכיחא בהם, מאחר דאיכא טירחא מרובה לבדוק כולם, אך אין דברי הפמ"ג מוכרחים.

פנה"ל לד, 16 – כאשר היו בחיטים שרצים, והטורח לברור אותם עצום, מותר לטוחנם לקמח.

* כשיש ספק אם יש איסור

תה"ד קעא – אין זה מבטל איסור לכתחילה כיון דספק הוא אם יתערב שום איסור כלל, וגם אינו מכוין לבטל. וכ"כ ש"ך צבי ובשו"ת רע"א סימן רז (הובא בפת"ש פז, יט).

ה. האם החכם צריך לחקור אם הוסיפו היתר לתערובת. סעיף ה

תרומה עד – כשהחכם בא לבטל איסור שנפל לקדירה או כלי של איסור שנתחב בקדירה ע"י ס' צריך לו לחקור אם נתנו בו מים לאחר שהיה האיסור בקדירה, דפעמים שבקדירה או במחבת לא היה מים כל כך בהם מתחלה כמו שיש עתה בשעה שבא להורות ומתחלה כשלא היה רק מעט מים הכל נאסר. וכ"כ סמ"ג וסמ"ק. טור – נ"ל שא"צ, שאפילו אם הוסיף מים אח"כ אם לא כיון כדי לבטל האיסור מצטרפין דקי"ל כל האיסורין שריבה עליהן שוגג מותרים, במזיד אסורין, ואין לחוש שמא יבאו לרבות במזיד שאם באנו לחוש לזה גם לא נאמין לו מה שאומר שלא ריבה.

נחלקו בביאור מחלוקתם:

ב"י – נראה דטענה גדולה היא (מה שכתב הטור שאין לחוש שמא יבוא לרבות במזיד) וצריך לומר דהיינו טעמא דספר המצות דחיישינן שמא במה שהיה בקדירה תחלה לא היה ששים כנגד האיסור ונעשה הכל חתיכת נבלה וכשירבה עליו היתר צריך ששים כנגד כל מה שבקדירה והשתא נפקא לן טובא בחקירה זו וסמ"ג וסמ"ק לטעמייהו אזלי דבכל האיסורים אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה, אבל הרבה מן הפוסקים סוברים שלא אמרו חתיכה עצמה נעשית נבלה אלא בבשר בחלב דוקא כמו שנתבאר בסימן צ"ב ושם כתבתי דהכי נקטינן הלכך דברי רבינו עיקר שאין צריך לחקור חקירה זו. ולכן בשו"ע לא הביא דין זה.

=> לדעת הסמ"ג יש חני"ג גם בשאר איסורים ולכן תמיד צריך לחקור, ואילו לדעת הטור אין חני"ג בשאר איסורים ולכן לא צריך לחקור, אלא בבשר וחלב (לפי ביאור הב"י, הטור לא הבין את סברתו של סמ"ג).

דר"מ – צ"ע (על דברי הבי"י) למה כתב (הטור) סתם דא"צ לחקור אחר זה, דהרי לפי דבריו במקום שחנ"י כגון בבשר בחלב צריכין לחקירה זו והיה לו לפרש, ועוד דלפי מה שכתבתי לעיל סימן צ"ב (אות ד) אנו נוהגין בכל איסורים חנ"י וא"כ אנו צריכין לחקור אחר חקירה זו בכל איסורין לפי דבריו (אבל לא נוהגים כד). **אבל נ"ל דאין דבריו** (של הבי"י) **נכונים** משום דהא דכתב רבינו דק"ל כל האיסורים שריבה עליהן בשוגג מותרין קאי אכל איסורין אפילו בבשר וחלב, אע"ג דלכ"ע חנ"י, ס"ל הא דאמרינן חנ"י היינו אם ערבנו במזיד דאז אמרינן חנ"י. **או איכא למימר** דאף אם נתערב בשוגג איכא למימר חנ"י ואע"ג דק"ל כל איסורים שריבה עליהם שוגג מותרין היינו דוקא היכא דלא נודע התערבות קודם שריבה אבל לאחר שנודע התערבות לא מהני מה שריבה אח"כ ולכן אמרינן חנ"י, וזה התירוץ נכון וכ"כ באו"ה¹⁷⁴, ואין להקשות לפי דברי דא"כ למה כתב רבינו דא"צ לשאול הלא צריך לשאול שמא נודע בנתיים דאז לא מהני מה שנתרבה י"ל דס"ל דלהא לא חיישינן דמסתמא אילו היה נודע בנתיים מיד היה בא לחכם לשאול מה דינו.

ועוד נראה דאפשר דהטור מחלק... כמו שמחלק בתשובת הרשב"א סימן תצ"ה שכתב דוקא אם נתערב לח בלח או יבש ביבש אמרינן דאם ריבה עליהם שוגג כו' אבל כל שאסור משום בלוע כגון איסור שנפל על החתיכה ויש בה בני"ט ואח"כ נתרבה ההיתר לבטל אינו מועיל דאמרינן חנ"י ואפשר לסוחטו אסור עכ"ל... בהגהת שערי דורא משמע דכל מקום דאמרינן חנ"י צריכים לחקור אחר חקירה זו והוא כדעת בית יוסף, ותימה דלא נהיגי לחקור בדבר זה וצ"ל דאע"ג דמחמירים אם נודע שנתרבה ההיתר (לומר חנ"י) מ"מ לא מחמירין לחקור אחר זאת. <= הטור שאמר שלא צריך לחקור דיבר במקרה שאין חנ"י אפילו בבשר וחלב, והביא הדר"מ שלוש אפשרויות לזה: 1. אולי אם ריבה בשוגג אין חנ"י. 2. מדובר כשריבה כשלא ידע שיש איסור בתערובת, שבמקרה כזה יש אומרים שאין חנ"י. 3. מדובר ביבש ביבש (או בלח בלח, למקילים גם בזה) שאין חנ"י, אך כשיש חנ"י צריך לחקור, כפי שכתב הבי"י, **אך כתב הרמ"א** שלא נהגו שהחכם חוקר, **וכ"פ ש"ך**, **אמנם בתו"ח** כתב שטוב להחמיר. **וביאר הש"ך** – והטעם דלא נהגו לחקור נראה לי דאחזוקי איסורא לא מחזקינן דמהיכי תיתי נימא שהוסיפו עליו אח"כ.

ט"ז – ונ"ל דהטור למד בדברי הסמ"ג דודאי לא חייש שמא נתרבה אחר שנפל איסור שם ונשתתה קצת דא"כ היה חתיכה עצמה נעשית נבילה בבשר בחלב ולא מהני אח"כ תוספת מים אלא א"כ יש שם סי' נגד התבשיל כולו וגם נגד הקדירה וזה א"א... אלא ע"כ דכאן יש חשש בענין שיש תקנה לבטל האיסור ע"י הרבוי (מיד) בזה חשדינן ליה שבמזיד עשה התיקון נמצא שכאן הוה החשש שמא תקף שנפל האיסור ריבה שם מים קודם שנתפשט האיסור וכענין שאמרינן בסי' צ"ב בדין טפת חלב לענין נוער הקדירה (שטיפת חלב שנפלה על חתיכה שהייתה מחוץ לרוטב אם לא נייער מיד את הקדרה החתיכה נעשית נבילה, אך אם נייער מיד הטיפה בטילה ואין החתיכה נעשית נבילה, אך לדעת ה"י אסור לנער לכתחילה משום ביטול איסורים) וע"כ אמר הסמ"ג שצריך לחקור אחר זה אם נעשה שם ריבוי, ועל זה מקשה הטור דלאיזה צורך יחקור. <= לא חוששים שמא הוסיף לאחר שנפל האיסור ונשתתה קצת שאז נעשה חנ"י, אלא חוששים שמיד שנפל האיסור הוסיף כדי לבטלו, **ולדעת הסמ"ג** צריך לחקור שמא הוסיף במזיד, **ולטור** לא צריך לחקור, כיוון שלא חוששים שהוסיף במזיד.

ו. ביטול בסיר שבלע מעט איסור. סעיף ז

ע"ז לג, א – ת"ר: קנקנים של עובדי כוכבים, ישנים (שנתן בהם יין זמן מרובה) - אסורין. עובד כוכבים נותן לתוכן יין - ישראל נותן לתוכן מים (נותן לתוכן שלשה ימים מים ומערך מעת לעת כדאמרינן, לפני כן בגמרא, ומותרין. רש"י)... איבעיא להו: מהו ליתן לתוכו שכר? רב נחמן ורב יהודה אסרי, ורבא שרי. רבינא שרא ליה לרב חייא בריה דרב יצחק למירמא ביה שכרא.

¹⁷⁴ אמנם האו"ה כתב זאת בביאור דעת הסמ"ג, שמה שאמרו אם ריבה עליהם בשוגג מותרים, זה כשלא נודע. אך לפי הדר"מ בתירוץ זה, דווקא הטור הוא זה שסובר שאם לא נודע מותר, אך הסמ"ג חולק עליו.

רשב"א (תוה"א בית ד שער ד) – כבר ביארנו שאין מבטלין איסור לכתחילה ואפילו איסור משהו אין מבטלין לכתחילה, ומיהו אם נבלע איסור מועט בתוך כלי מותר, אם דרכו של אותו כלי להשתמש בו היתר בשפע מותר להשתמש בו לכתחילה כיון שהאיסור מועט וא"א לבא בו לידי נתינת טעם, דתניא בפרק אין מעמידין (ע"ז לג,א)... כלומר ישראל נותן לתוכן מים ושותה אותן. וטעמא דהא מילתא דיין הבלוע בכלי דבר מועט הוא דכל שמתמשים בו בצונן אין בלעו אלא מועט וכיון שכן, וכלי זה משתמשין בו היתר בשפע, אי אפשר לבא בו לידי נתינת טעם ולפיכך אפילו לכתחילה מותר. ולפיכך איסור משהו שנבלע בתוך קדירה או בתוך הקנקנים וכיוצא בזה מותר להשתמש בו לכתחילה ואפילו בבן יומו לפי שאי אפשר לבא בו לעולם לידי נתינת טעם, אבל אם נבלע בכלי שדרכו להשתמש לעתים בדבר מועט כקערה וכיוצא בזה איסור להשתמש בו אפילו בשפע גזרה שמא ישתמש בדבר מועט ויבא בו לידי נתינת טעם. **וכ"כ רבינו יונה** (הובא בר"ף), **וכ"כ ריב"ש בשם הראב"ד**. **וכ"פ שו"ע**.

ר"ן – לי נראה גברי רברבי חזינא, אבל איני רואה לדינים מכאן ראייה, לפי שהכשר המים של מלוי וערוי אינו מטעם שיפליטו את הכלי מהיין, שהרי לא מצינו בשום מקום שהצונן יפליט, אלא ודאי אין המים מכשירן אלא מפני שמפיגין היין הנבלע בתוך הכלי ומבטלין טעמו ולא שמערבין אותו עם ההיתר אלא הרי הן כאילו שורפין אותו במקומו, ועוד שאפילו תאמר שהן מוציאין אותו משם ומערבין אותו עם ההיתר לא נאסר לבטל איסור לכתחילה אלא למי שמתכוין לבטלו כדי ליהנות ממנו הא לאו הכי לא, שאם לא תאמר כן למי שסובר דמאי דאמרינן אין מבטלין איסור לכתחילה מדאורייתא הוא, אם כן היאך הכשירה תורה כלי מדין בהגעה דודאי בבני יומן אמרינן כן, והרי הוא מבטל איסור הבלוע בהם לכתחילה במים שהוא מגעיל אותן אלא ודאי לא אמרו אין מבטלים איסור אלא במתכוין לערב איסור בהיתר כדי ליהנות ממנו אבל במתכוין להכשיר הכלי ואינו נהנה מן האיסור שרי. **וגם הטור** (קכב) **חלק על הרשב"א** מטעם אחר – אינו נראה להתיר, מק"ו דאפי' קדרה שאינה בת יומא שהיא מותרת אסורה משום גזירה אטו בת יומא כ"ש באותו כלי עצמו אע"פ שאין דרך להשתמש בו בהיתר מועט יש לנו לגזור אטו שמא ישתמש בהיתר מועט¹⁷⁵. **וכ"פ רא"ה**, **וכ"פ ב"ח**, **לבוש**, **ט"ז וכ"מ מש"ך** (שבסימן קכב).

¹⁷⁵ ב"י – אין כאן קושיא כלל דלא דמו להדדי דע"כ לא שרי הרשב"א אלא לפי שאינו מצוי להשתמש באותו כלי בדבר מועט וכל דבר שאינו מצוי אין חוששין לו ומה ענין זה לקדרה בת יומא ושאינה בת יומא שאדם עשוי לבשל בזו ובזו.

¹⁷⁶ **ביאור ה"ט"ז למחלוקת הרשב"א והטור**, **ונפק"מ** – הרשב"א בתה"א... ויש להקשות בזה מנא ליה ללמוד מזה כן דילמא שאני הכא דמותר לתת שם שאר משקין משום דהם פוגמין ביין כדפירש רש"י בפרק א"מ (דף ל"ג) דשיכרא מבטל ליה לטעמא דחמרא וכתבו התוס' שם בשם ר"י דמים וכל המשקים מותרים כמו שיכרא, ולכאורה י"ל דס"ל לרשב"א דאין המשקין פוגמין היין וחולק על רש"י ותוס' וכן כתב בספר הפרישה ואין נכון זה, דהרשב"א עצמו בתה"א דף קנ"ה כתב וז"ל כל הכלים אם בא להשתמש בהם בשאר משקים קודם שהוכשרו מותר ובלבד שידיח תחילה לכלוכי היין שעל פי הכלים דתניא קנקנים כו' עכ"ל וכאן אין ההיתר משום דהיין הוא דבר מועט ותשמיש הכלי הוא בשפע דוקא דהא כל הכלים השהו להיתר משמע אפי' קטנים אלא ודאי משום דהם פוגמין היין הוה ההיתר א"כ הדרא קושיא לדוכתא מנא ליה לומר דהטעם משום דהבלוע הוא מעט.

ע"כ נראה לי דשיטת הרשב"א שיש לפנינו שני קושיות. האחד למה התירו לתת שאר משקים בקנקנים של עובד כוכבים בזה יש לתרץ מפני שהם נותן טעם לפגם אלא דקשה קושיא אחרת הא על כל פנים אין מבטלין איסור לכתחילה ובהך שאתה מערב האיסור בהיתר ופוגמו אתה מבטלו לאיסור ודבר זה אסור הוא ועל זה תירץ דכאן לא הוה אלא איסור משהו ואי אפשר לבוא לידי נותן טעם ע"כ מבטלין אותו וכיון שבאנו לתירוץ זה סבירא ליה לרשב"א ורבותיו דאין צריך לתירוץ שזכרנו במה שהוא פוגם אלא אפילו אינו פוגם כגון חלב ודם מותר בזה כיון שאי אפשר לבוא לידי נותן טעם כיון שהוא כלי גדול ואין אנו צריכים לתירוץ דפוגם אלא אם הוא בכלי קטן דיש לגזור בו שמא ישתמש בהיתר מועט בזה מהני תירוץ דפוגם. ועל זה הקשה הטור בדרך זה דודאי קושיא דאין מבטלין יפה אמרת כיון שהכלי גדול דבזה אין שייך שום גזירה דהא על כל פנים פוגם הוא אלא דאתה בא לתרץ גם קושיא הראשונה בזה לענין היתר ונ"מ לשאר איסורין כגון חלב ודם מהני סברא זאת וזה אינו דכיון דאין לך ראייה מן הגמרא על זה דהגמרא איירי מדבר שפוגם מנא לך לומר באינו פוגם דמהני כלי גדול דילמא התם גזרינן גם כן משום היתר מועט כדגזרינן בקדירה שאינה בת יומא.

=> אפילו לדעת הטור אם המשחה איסור הבלוע בקדרה הוא איסור הפוגם את ההיתר, אפילו אם האיסור בלוע בכלי קטן מותר לבשל בו היתר מרובה.

8. נגיעת איסור והיתר צוננים. סימן צא סעיפים א-ג

א. עיקר הדין. סעיפים א,ב

חולין קז,ב – משנה. צורר אדם בשר וגבינה במטפחת אחת ובלבד שלא יהו נוגעין זה בזה. **גמרא.** וכי נוגע זה בזה מאי הוי? צונן בצונן הוא! אמר אביי: נהי דקליפה לא בעי, הדחה מי לא בעי!

שו"ע – בשר וגבינה שנגעו זה בזה, מותרים, אלא שצריך להדיח מקום נגיעתן. ומותר לצור אותם במטפחת אחת, ולא חיישינן שמא יגעו זה בזה. ע"כ. וה"ה לכל איסור והיתר שנגעו זה בזה **וכ"כ בפנה"ל לה, א.**¹⁷⁷

עיטור – ש"מ כל מידי דבעי הדחה כגון בשר היתר צונן בקערה של איסור צונן אסור לכתחלה דילמא אכיל בלא הדחה, ודוקא בשר מבושל דלאו אורחיה בהדחה, אבל מידי דאורחיה בהדחה כגון בשר חי (שמדיחים אותו לפני המליחה) וכיוצא בו שרי לכתחלה. **וכ"כ ראב"ד, רשב"א וטור, וכ"פ שו"ע.**¹⁷⁸

=> היתר צונן שנגע באיסור (חתיכה או כלי של איסור¹⁷⁹) צונן צריך הדחה, ואסור לכתחילה שההיתר יגע באיסור, שמא ישכח ולא ידיח, אך אם ההיתר הוא דבר שהדרך להדיחו, שבכל אופן עתיד להדיחו, כגון בשר חי, מותר להניחו לכתחילה ע"ג כלי של איסור.¹⁸⁰

*** האם הדחה היא חומרא של חכמים או מן הדין**

פמ"ג משב"ז א – ודאי מדינא צריך הדחה.

ט"ז א – אי אכיל בלא הדחה אין איסור דאפילו במקום שצריך קליפה יש דעות אי שרי בדעיבד בלא קליפה (כאשר אי"א לקלוף). **וכ"מ מתו"ח יז, ד** שהתיר לאכול היתר צונן בכלים של גויים, אם אין לו כלי אחר. **וכ"פ חו"ד** (הובא בפתי"ש א) – הדחה הוא רק חומרא בעלמא לכתחלה, לכן אם נמלח או נצלה בלא הדחה, שנבלע המשהו שעל פניו כדי קליפה, אפ"ה מותר בלא קליפה, וכן באיסור משהו מותר, אפילו בדבר לח דא"א כלל בהדחה.¹⁸¹

¹⁷⁷ שו"ך י – באו"ה כתב בשם מרדכי וסמ"ג דהיינו דוקא בבשר בחלב אבל אם נפל היתר צונן בתוך איסור צלול צונן צריך קליפה ומביאו הרב בתו"ח, וצ"ע כי לא נמצא מזה דבר במרדכי וסמ"ג ואדרבה מסתימת דבריהם שם משמע איפכא, וכן משמע לכאורה בשי"ס פ' כיצד צולין (דף ע"ו ע"א) דאין חילוק, וכ"כ שעי"ד ומהרי"ל בהדיא וכן משמעות הפוסקים.

¹⁷⁸ ט"ז – יש להקשות מאי ש"מ דקאמר הא היא היא דבהדיא אמרינן במתני' ובלבד שלא יהיו נוגעים זה בזה וי"ל דהו"א דוקא בשר וגבינה עצמם אבל בכלי שלהם אי"צ לזהר קמ"ל דכל מידי דבעי הדחה ואפילו בכלי, ויליף לה מדאמר אביי נהי דקליפה לא בעי הדחה מיהו בעי מדתלי טעמא בהדחה ממילא כל מידי דבעי הדחה שוין הם.

¹⁷⁹ לקמן יתבאר האם מדובר בכלי מלוכלך או אפילו נקי.

¹⁸⁰ **האם התיירו להניח דבר שדרכו להדיח דוקא בכלי של איסור או אפילו ע"ג איסור בעין. פת"ש ג:**

פמ"ג – דוקא להניח בכלי איסור מקונח מותר, אבל ע"ג איסור בעין אפילו אינו שמן אסור דצריך שפשוף גדול, שלכן כתבו דוקא כלי ולא איסור בעין (וצ"ע שהרי זה סותר את שיטתו המובאת לקמן שרק באיסור שמן צריך שפשוף גדול).

אך מהש"ך ס"ד ק מוכח שגם באיסור בעין מותר. **וכתב פת"ש –** ומדברי הטור שכתב דברי בה"ע אכלי אין ראייה (לאסור ע"ג איסור בעין) דבא לומר דאם אין אורחיה בהדחה אף בכלי אסור אבל אם אורחיה בהדחה י"ל דאפילו ע"ג איסור בעין שרי והא הטור לא הזכיר כלי אלא ברישא ולא בסיפא.

¹⁸¹ **מתי גוזרים מחשש שמא ישכח. ט"ז א : חולין ג –** אמר רבא: ישראל מומר אוכל נבילות לתיאבון, בודק סכין ונותן לו ומותר לאכול משחיתתו, אבל לא בודק ונותן לו - לא ישחוט, ואם שחט - בודק סכינו אחריו, נמצאת סכינו יפה - מותר לאכול משחיתתו, ואם לאו - אסור לאכול משחיתתו.

וכתבו רשב"א וטור יו"ד ב – אבל אין ליתן לו בלא בדיקה על סמך שיבדקנו אחריו דחיישינן שמא ישכח ולא יבדקנו. **וכתב הרשב"א (הובא בב"י שם) –** יש לדקדק מפני מה הצריכו לבדוק סכין וליתן לו, ישחוט ויבדוק סכין אחריו, שהרי לדעת הגאונים ראה אחד ששחט ולא ידעינן אי גמיר, אי איתיה קמן צריכין למבדקה ואפילו הכי מוסרין לו לכתחלה ובתר הכי בדיקין ליה, ויש לומר שאני הכי דאי עבר ולא בודק הסכין אחריו - אסורה, והילכך איכא למיחש דילמא משתלי ואכל בלא בדיקה.

הקשה הט"ז ע"פ שיטתו – יש להקשות עוד הא כתב ב"י בסי' ב' (בשם הרשב"א) דבכ"מ דבדיעבד מותר לא חיישינן מתחלה שמא ישכח, וא"כ אמאי חיישינן כאן דילמא אכיל בלא הדחה כיון דאי אכיל בלא הדחה אין איסור... וי"ל דבכ"מ דאין איסור ברור לפנינו אלא ספק אם יש כאן איסור וצריך דרישה אחר זה, בזה אמרינן כיון דדיעבד שרי מותר לסמוך לכתחלה על הדרישה שיעשה אחר זה, משא"כ כאן שיש איסור ברור במה שישים בשר כשר בכלי של איסור (כלומר ברור שע"י נגיעה של איסור והיתר צריך הדחה ואסור לאכול בלי הדחה) אלא שיש לו תקנה בהדחה, בזה לא סמכינן על הדחה שאח"כ דשמא ישכח.

דיני ההדחה

* איסור והיתר יבשים, האם צריכים הדחה. פת"ש א

ב"ח – ודאי לא בעי הדחה אלא היכא דהבשר לח או הגבינה לחה אבל שניהם יבשים לא בעי הדחה. וכ"פ ש"ך ופנה"ל שם. וכתב שו"ע ה לגבי בשר וגבינה שנמלחו יחד – אם הם יבשים, אפילו הם מלוחים סגי בהדחה. וכ"כ חו"ד ופמ"ג. וכתב החו"ד (הובא בפת"ש א) שה"ה אם אחד מהם חריף, אע"פ שיבשים צריכים הדחה.

* היתר שנגע באיסור שמן. פת"ש א

שו"ע יג, – סכין ששחט בה טריפה, אסור לשחוט בה עד שידיחנה בצונן או יקנחנה בדבר קשה... ואם שחט בו בלא הדחה, ידיח בית השחיטה. ש"ך – אין להקשות הא בלאו הכי צריך הדחה קודם מליחה משום דם וכדלקמן ריש סימן ס"ט ואפילו לצלי קי"ל דבעי הדחה וכמ"ש הר"ב סימן ע"ז כבר תירצו הרשב"א והר"ן פ"ק דחולין בשם רבינו יונה דאי משום דם בשפשוף בעלמא הוי סגי עד שיצאו המים בלא מראה דם, אבל השתא משום שמנונית של איסור בעינן שפשוף גדול בידיים היטב כדי שיסיר ממנו שומן הסכין שנדבק בו באומד הדעת.

חולין חב, – הטבח צריך שני כלים של מים: אחד שמדיח בו בשר, ואחד שמדיח בו חלבים. וניתקן ליה חדא, ונדיח בו בשר והדר נדיח בו חלבים! גזירה שמא ידיח חלבים ואח"כ בשר. רש"י 'שמא ידיח חלבים' – תחלה ויהיו המים מפותמות מן השמנונית... ואחר כך ידבק בדפנות הבשר. שוע סד, טז – כלי שמדיחין בו חלבים אין מדיחין בו בשר, וסכין שחותכין בו חלבים אין חותכין בו בשר. רמב"ם – כל הדברים האלו אסור לעשותן, ואם נעשו לא נאסר הבשר. וכתבו רשב"א ומ"מ – צריך שפשוף יפה יפה עד שיוסר החלב שנדבק עליו.

=> מקרה 1 – סכין שיש עליה שמנונית של איסור שחתך בה בשר חי, הבשר החי צריך הדחה ושפשוף גדול, לכן לא יכול לסמוך על כך שידיח את הבשר לפני המליחה כיוון שבהדחה שלפני המליחה לא צריך שפשוף גדול. מקרה 2 – כלי שהדיח בו חלבים אסור להדיח בו בשר חי, אע"פ שהדרך להדיח את הבשר לפני המליחה.

נחלקו למעשה מה הכלל בזה:

פמ"ג – כל דבר שיש בו שמנונית ונדבק ביותר אסור להניח אצל היתר אף שדרכו בהדחה דצריך שפשוף, ולא תימא דדוקא היכא דאיכא דוחקא, שהרי בסי' ס"ד הטבח צריך ב' כלים וכו' אף דליכא דוחקא. חו"ד – דוקא דוחקא דסכינא בעי שפשוף כגון שחתך בשר בסכין שחתך בו חלב, אבל דוחקא בלא שמנונית או שמנונית בלא דוחקא סגי בהדחה בעלמא. וכ"כ בית אפרים.¹⁸²

* דברים שא"א להדיחם

פת"ש א – דבר רך וכיוצא בו בעי גרידה (כגון החלק הרך של הלחם).

¹⁸² נחלקו כיצד להסביר ע"פ זה את מה שכתוב בסימן סד, שמשמע שצריך שפשוף גם אם יש שמנונית בלא דוחקא: בית אפרים כתב דדוקא בחלב שלא נמחה במים (לא צריך שפשוף בלי דוחקא) אבל חלב שנמחה במים כתב הרשב"א שנדבק ביותר ובעי שפשוף גדול ולהכי לעיל בסי' ס"ד אוסר להדיח בכלי שמדיח בו חלבים אע"ג דליכא דוחקא, וכתב עוד דחלב מהותך או חמאה שנפל ע"ג בשר צונן ונקרש ונתייבש שם צריך שפשוף גדול. אך חו"ד כתב שבאמת לא צריך שפשוף גם בבשר שהדיחו בכלי שהדיחו בו חלבים שנימוחו כיוון שאין דוחקא (ודלא כמ"מ והרשב"א שהצריכו שפשוף), וכתב שצריך לומר דשם (בסימן סד) הטעם (שאסור להדיח את הבשר החי בכלי של החלבים) כיון שמדיח עכשיו חיישינן שמא שוב לא ידיחו יותר, והוי כדבר שאין דרכו בהדחה.

רש"ל – לא יפה עושים אותם הקונים מיני קשואים (כנראה מלפפונים) מלוחים עם מי המלח ואוכלים בקערה שלהם (של גויים), שהרי אפילו הקשואים צריכים הדחה אם הושמו בקערה שלהם ואם כן המי המלח דלא שיך בו הדחה נאסרה כולה. **הובא בט"ז**. **וכתב חו"ד** (הובא בפתי"ש ב) – בודאי הוא דבר מועט הרבה ובטל הוא. ועל כרחך צריך לומר בכונת הט"ז מאחר שעשה כן במזיד הוי כמבטל איסור במזיד, דאסור למבטל ולמי שנתבטל בשבילו, כדלקמן סימן צט, ה, אבל בנתן לתוכו בשוגג ודאי דמותר. **וכ"כ פנה"ל לה, א** – נפלה חתיכת בשר לתוך חלב אם הם צוננים אין שם בליעה ויש להוציא את חתיכת הבשר ולשוטפה היטב והיא מותרת וגם החלב מותר מפני שגם אם מעט לחלוחית מהבשר התערב בחלב היא בטלה בשישים.

ב. להניח היתר בכלי של איסור (או להשתמש בכלי בשרי לחלבי ולהיפך). סעיף ב

עיטור – ש"מ כל מידי דבעי הדחה כגון בשר היתר צונן בקערה של איסור צונן אסור לכתחלה דילמא אכיל בלא הדחה, ודוקא בשר מבושל דלאו אורחיה בהדחה אבל מידי דאורחיה בהדחה כגון בשר חי וכיוצא בו שרי לכתחלה. **וכ"כ ראב"ד, רשב"א וטור, וכ"פ שו"ע**. = אסור להניח בשר היתר צונן בקערה של איסור צונן.¹⁸³

מצד שני ממקורות רבים משמע שמותר להשתמש בכלי של איסור בצונן, ואפילו בהיתר חם בכלי שהשתמשו בו באיסור צונן:

פסחים לב, – אמר שמואל: כל הכלים שנשתמשו בהן חמץ בצונן - משתמש בהן מצה, חוץ מן בית שאור¹⁸⁴, הואיל שחימוצו קשה (ונבלע בו אפילו בצונן). אמר רב אשי: ובית חרוסת¹⁸⁵ כבית שאור שחימוצו קשה דמי.

רא"ש – 'כל הכלים שנשתמש בהן חמץ בצונן משתמש בהן מצה' אפילו בחמין מותר להשתמש בהם במצה, כיון שכל השנה לא נשתמש בהם חמץ כי אם בצונן לא בלעו ומותר להשתמש בהם אפילו בחמין, חוץ מבית שאור שאע"פ שלא נשתמש בו אלא צונן הואיל וחימוצו קשה אסור להשתמש מצה בחמין אבל בצונן מותר להניח בו מצה אפויה. **וכ"כ טור ושו"ע או"ח תנא, כב** – כל הכלים, אפילו של חרס, שנשתמש בהם חמץ בצונן, מותר להשתמש בהם מצה אפילו בחמין, חוץ מבית שאור ובית חרוסת שאף ע"פ שלא נשתמש בהם חמץ אלא בצונן, אסור להשתמש בהם מצה בחמין.

טור קכא – הלוקח כלים ישנים מן הנכרי... כתב הרשב"א דווקא מגעילן ואח"כ מטבילן אבל אם הטבילן תחילה הוי כטובל ושרץ בידו אדבל ר"י כתב שיכול להטבילן תחילה ואם לא ירצה להשתמש בו אלא צונן יכול להטבילו ולהשתמש בצונן.

סמ"ק – כף שהיא בלועה מבשר בחלב ואפילו בדיעבד נמי אוסרת אם חזרו ותחבוה בין עם בשר בין עם חלב כל זמן שהיא בת יומא ואם אין ששים הכל אסור ואפילו בהנאה ואפילו הקדרה, אך לתת לתוכה פירות או צונן מותר אחרי שאין הנאה מגוף האיסור. **וכ"כ טור**. **וכתב ב"י** – משמע דאפילו דבר לח כל שהוא צונן מותר. **וכ"פ שע"ד, וכ"פ שו"ע צד, ג**.

מרדכי – קדרות הבלועות מבשר בחלב... מותר לתת בהן דבר יבש כגון אגוזים ותפוחים ודברים אחרים משום דליתיה לאיסוריה בעיניה אבל דבר לח לא. **וכ"כ תוס' ע"ז לב, בשם ר"ת**.

¹⁸³ ה"ה להניח איסור צונן בכלי של היתר צונן שאין דרכו להדיח (את הכלי), אסור לכתחילה מהאי טעמא. רשב"א, ר"יו (הובא בבדק הבית עמ' רכז) וש"ד.

¹⁸⁴ כלי שהאשה שורה ומנחת בו את השאור ונותנתו בעיסה ופעמים שהוא שוהה שם בליה. רש"י.

¹⁸⁵ כלי שנותנין בו חומץ וכל דבר שיש לו קיהוי (חמיצות) ורגילין ליתן בו קמח ועשוי לטבל בו בשר כל ימות השנה והקמח מתחמץ מחמת הקיהוי. רש"י.

או"ח בשם הרא"ה – כלים של גוי שהודחו יפה מותר ליתן בו תבלין או בצל או שאר דברים חריפים שאינו מוציא דבר קשה יבש ביבש. **הובא בב"י ס"ס קה, וכ"פ שו"ע קה, יג.**

=> כלי שהשתמש בו חמץ צונן מותר להניח בו מצה חמה.

כלי שהשתמש בו באיסור חס מותר להשתמש בו בהיתר צונן, **לדעת סמ"ק ושו"ע** אפילו צונן לח, **ולדעת מרדכי ור"ת** דווקא יבש.

וכתב או"ח בשם הרא"ה שמותר להשתמש בכלי איסור נקי שבלע בחס אפילו לדבר חריף יבש.

נחלקו האחרונים מתי מותר להשתמש בכלי של איסור?

תו"ח – יש לחלק דכלי איסור שמשתמשין בו בחמין אסור להשתמש בו היתר צונן (לח, אבל יבש מותר)¹⁸⁶... אי נמי יש לחלק בין אם רחץ הכלי תחלה היטיב או לא רחצו דאם רחצו תחלה היטיב ודאי שרי, נראה לי דלכתחלה יש להחמיר בכל ענין.

דר"מ – נ"ל דלא אסור להשתמש בו אלא בשר וכיוצא בו דאית ביה לחלוחית אבל דבר יבש כגון מצה בכלי חמץ שרי, ועוד נראה דיש לחלק בין דבר שבלע איסור בחמין אז אסור להשתמש בו צונן, אבל דבר שמשתמשין בו איסור צונן מותר להניח בו היתר צונן דומיא דחמץ ומצה וזה התירוץ נ"ל עיקר.¹⁸⁷ **ובהג"ה** החמיר כשני התירוצים שבדר"מ, שרק יבש צונן בכלי שבלע בצונן¹⁸⁸ מותר.

ט"ז – ודאי גם הטור (שהביא את העיטור) מיירי כאן שהכלי נקי דלא חש אלא לאיסור בלוע דאילו אינו נקי מהאיסור ודאי בכל גוונא יש לאסור (שאם לא כן מה באו לחדש העיטור והטור, הרי זה כמו איסור והיתר ממש שנוגעים זה בזה, וכפי שכתב הטי"ז ס"ק א. רע"א).¹⁸⁹ והחילוק שכתב (הרמ"א) בין נשתמש בו תחלה בצונן או בחמין הוא נכון וברור, וכאן מיירי הטור שנשתמשו בו איסור בחמין שהרי נקט קערה של איסור ותשמישה ע"י עירוי מרותח כלי ראשון.¹⁹⁰ ונתבאר מכל זה דכלי שנשתמש בו איסור צונן מותר להניח בו ביבש חס כמו שזכרנו בכלי חמץ שאם נשתמשו בו בצונן מותר להניח בו אפי' מצה בחמין וא"כ ק"ו הוא דמותר להשתמש צונן לח דטפי גרע יבש חס מצונן לח... השתמשו בו בחמין, בדבר יבש מותר להשתמש בו בלא הדחה.¹⁹¹

=> העיטור והשו"ע דיברו בכלי נקי שבלע בחס, ולכן אסור להשתמש בו בצונן לח, כיוון שהוא נוגע בטעם הבלוע בכלי וצריך הדחה, אך בצונן יבש מותר להשתמש בלא הדחה (כדעת מרדכי ור"ת). ואם השתמש בכלי לאיסור צונן מותר להשתמש בו ביבש חס וכש"כ בצונן לח, אך בחס לח אסור (שהתירו להניח מצה חמה בכלי שהשתמש בו חמץ בצונן). **ואם הכלי לא נקי הכל אסור, אפילו יבש צונן בכלי שהשתמשו בו צונן.**

ש"ך – באמת נראה לי דמה שכתב האו"ח כלים של גוי שהודחו יפה (שמותר להשתמש בהם) היינו דידיעין שהודחו יפה כגון שהדיחם ישראל עכשיו ואין ר"ל דדוקא הדחה בעינן דהא האו"ח כ"כ בשם הרא"ה והרא"ה ס"ל בספר בדק הבית שהקנוח יפה הוא בכ"מ כהדחה, ובעל העיטור מיירי בלא קנוח דודאי אם קינח הכלי בענין שאין בו שמנונית כלל אין סברא כלל להצריכו (לבשר) הדחה דהא לא נגע באיסור ומה שבלע בו אינו מפליט בצונן (ואפילו לח כמו שמוכח מדבריו בפנים).

¹⁸⁶ שהרי לעיל ראינו שהפוסקים התירו להשתמש בכלי שבלע בחס, וע"כ כוונתו שאסור להשתמש בצונן לח אך ביבש מותר, כדעת המרדכי, וכ"כ מני"י בדעתו. אך הש"ך הבין שהרמ"א אסר לגמרי להשתמש בכלי שבלע בחס ולכן כתב שתירוץ זה דחוי.

¹⁸⁷ וכתב תירוץ נוסף – ואפשר לחלק בין חמץ לשאר איסורין.

¹⁸⁸ ש"ך הבין בדעתו שאף כשבלע ע"י כבישה או מליחה חשיב צונן ומותר להשתמש בצונן יבש. אך מהט"ז משמע שהרמ"א התיר בצונן ממש, אך אם בלע ע"י מליחה או כבישה נחשב כבלע בחס.

¹⁸⁹ והש"ך לקמן שחלק על הרמ"א כנראה סבר שלא באו לחדש דבר לגבי כלי, אלא כל חידושם הוא שיש חילוק בין דבר שדרכו להדיח לשאין דרכו.

¹⁹⁰ וקשה על זה הרי העיטור, טור ושו"ע כתבו 'קערה של איסור צונן, וצ"ל שהט"ז פירש שכוונתם לומר שהקערה צוננת. וכך משמע מהרמ"א בדר"מ ותו"ח שהעמידו את דברי בעל העיטור בכלי של איסור שבלע בחס.

¹⁹¹ וכתב שברמ"א יש טעות סופר ושינה את הגירסה שלפנינו כדי שתסתדר עם שיטתו.

=> העיטור והשו"ע דיברו בכלי שאינו מקוננת, מפני שאין סברא להצריך הדחה להיתר צונן שהניחו בכלי מקוננת, אפילו אם בלע את האיסור בחם, שהרי מה שנבלע בכלי אינו יוצא בצונן. לכן **אם קינח את הכלי מותר** (וכמו בן שאם בלע בחם אסור להניח בו היתר חם), **אך אם לא קינח את הכלי** אפילו השתמשו בו צונן אסור להניח בו היתר (אמנם זה דוקא אם השמנונית שעל הכלי היא לחה, אך אם היא יבשה, מותר להשתמש בו בצונן יבש, דלא גרע מאיסור והיתר יבשים שלמדנו לעיל שמותר).

* כשמותר להשתמש בכלי של איסור שבלע בחם, האם מותר לכתחילה?

רמ"א קכ"א, (ע"פ או"ח), לגבי שימוש בכלי שבלע איסור בחם – מותר להשתמש בו צונן, אפילו לכתחלה, ע"י הדחה ושפשוף היטב. וכ"ש בכלי שצריך הגעלה. ודוקא בדרך עראי, כגון שהוא בבית העובד כוכבים או בדיעבד, אבל אם רוצה להשתמש בו בקבע, יש מחמירים ואומרים דאפילו להשתמש בו צונן צריך הגעלה או ליבון, גזירה שמא ישתמש בו חמין (מרדכי ורוקח). והכי נוהגין. **וכ"כ הש"ך** כאן.

אמנם משו"ע צד"ג, נראה לכאורה שהתיר לכתחילה להשתמש גם כדרך קבע, **וכתב פנה"ל לג, 12** – ברור שרק בדיעבד ובשעת הצורך הקל בזה שכן מדוע יתיר להשתמש בכלי טרף לכתחילה.¹⁹²

* מה הדין בשעת הדחק שיש לו רק כלים של איסור וצריך להשתמש בהם באופן האסור לפי עיקר הדין

רש"ל – לא יפה עושין ההולכי דרכים שאוכלים הרינג"ש מלוחים על כלי הגויים.

תו"ח – בדיעבד שרי בכל ענין, ושעת הדחק כגון שנתאכסן בבית העכו"ם כדיעבד דמי (משמע שסובר שההדחה שהצריכו חכמים להיתר שנגע בכלי של איסור היא לא מעיקר הדין אלא חומרא בעלמא).

* הלכה למעשה

בפנה"ל לג, **יא** כתב שכל זמן שהכלים נקיים ואוכלים בהם מאכלים קרים, אינם מבליעים טעמים במאכלים (כשיטת הש"ך, ובכלים של ימינו נראה שגם הט"ז יודה בזה) לכן כתב בהערה שם שאם הגיע לצימר של גוי שאינו חייב להטביל את כליו וכל הבעיה היא רק מצד שהכלים טרף, **גם בשעת הצורך** שאינה שעת הדחק אפשר להקל להשתמש בכליו למאכלים קרים (ודווקא בשעת הצורך ולא לכתחילה, שלא ראוי להשתמש בכלי טרף לכתחילה, וכפי שכתב לעיל בדעת השו"ע).¹⁹³

אמנם אם הגיע לצימר של ישראל ואין לו כלים כשרים ואין לו אפשרות להכשיר את כלי הטרף, **בשעת הדחק** רשאי להשתמש באופן ארעי בכלים בשריים נקיים למאכלים חלביים קרים או להפך. וכן מותר בשעת הדחק להשתמש בכלים טרפים נקיים למאכלים קרים יבשים ונוזליים, כגון בצלחות לסלט, ובכוסות לשתייה קרה, ובכפיות לאכילת יוגורט וגבינה, ובקערות מרק לחלב עם דגנים.

* לגבי הנחת דבר חריף בכלי של איסור עיין לקמן בסימן קה סעיף יג בדין 'איסור הבלוע בכלי' במליחה.

¹⁹² ולגבי כלי חרס שבלע בחם נחלקו: **כתב הש"ך** על דעת המרדכי שאסר להשתמש בדבר לח צונן בקדירות שנאסרו מבשר וחלב – אפשר דמירי בלא קנוח אי"נ והוא העיקר דס"ל דכלי חרס שאני, והטור והמחבר (צד, ג) אזלי לטעמייהו דס"ל באו"ח שם דאפילו בכלי חרס מותר להשתמש בהן צונן ע"ש כן נ"ל להשוות הפוסקים יחד. ע"כ. ומשמע שמותר להשתמש בכלי חרס שבלע בחם, **וכ"פ שו"ע תנא, כב. אך מ"מ כתב** – ויש מן המפרשים שכתבו שכלי של חרס שאסור להשתמש בו בחמין לעולם אף בצונן אסור להשתמש בו לכתחלה דילמא אתי לאישתמושי בחמין והיינו דתברה ר' אמי להיא פינכא, ועיקר. **וכ"פ מג"י יא, ח, פמ"ג (שפ"ד ג) ופר"ח**.

¹⁹³ ולא התייחס למקרה שהכלים מלוכלכים ומתאכסן אצל גוי ולא יכול להדיח, כיוון שמקרה כזה לא מצוי, למה שלא יבקש להדיח.

9. כבוש כמבושל. סימן קה סעיף א

א. עיקר הדין

חולין צז,ב – אמר שמואל: מליח הרי הוא כרותח, כבוש - הרי הוא כמבושל.
פסחים מד,א – רבנן: מבשר בחלב לא גמרינן (טעם כעיקר), דחידוש הוא... דאי תרו ליה כולי יומא בחלבא - שרי, בשיל ליה בשולי - אסור.
עבודה זרה סח,ב – ההוא עכברא דנפל לחביתא דשיכרא, אסריה רב לההוא שיכרא... נפל לגו חלא, מאי? אי"ל רב הילל לרב אשי: הוה עובדא בי רב כהנא, ואסר רב כהנא.

רא"ש – תימה דהאי שיכרא וחלא דלקמן צונן הן למה נאסרו בנפילת עכבר, וכי אם נפל זבוב ביין צונן אסור והלא העיד הרשע (מגילה יג,ב) שכך נהגו וזרקו ושותה, יש לומר ששהה בו זמן מרובה והוה ליה כמין כבוש ונפלט טעמו בשכר ובחומץ, ולא פירש התורה כמה יעמוד בחומץ ובשכר דנחשביה כבוש כמבושל ושמעתי בשם ריצב"א דאם שהה בתוכו יום שלם מעת לעת נקרא כבוש ובולע ופולט כמבושל וראייה מדאמר בחולין (דף קח,א) בשר בחלב דחידוש הוא, דאי תרי ליה כולא יומא בחלב שרי אי בשיל ליה אסור, ומה חדוש הוא כל איסורין שבתורה נמי דינו כך דצונן בצונן לא מיתסר ולא בלע, אלא ודאי זהו חדושו דכל איסורין שבתורה אע"ג דצונן לא בלע אם שראו יום שלם נאסרו מטעם כבוש, ובבשר בחלב חידוש הוא דאינו נאסר אלא דרך בישול. **וכ"פ טור ושו"ע**.

מרדכי – נראה דכבוש מיקרי ששהה כבר ג' ימים בדבר לח ואז הוי כמבושל ופולט טעם וקולט טעם כדאמריי במסכת ע"ז (לג,א) קנקנים של עובד כוכבים ממלאם ג' ימים ומערן מעת לעת¹⁹⁴ וכפולטו כך בולעו מה פולטו ג' ימים אף בולעו ג' ימים, והיינו דקאמר במסכת ע"ז (עד,ב) כל שמכניסו לקיום אסור ביין נסך אע"פ שהוא צונן¹⁹⁵, ומכניסו לקיום ג' ימים קאמר, הלכך כל דבר איסור הלח ששהה בכלי היתר ג' ימים נאסר, על כן אם נמצא בדבש חתיכה של נבילה אסור כל הדבש דכבוש ג' ימים הרי הוא כמבושל. **וכן קבל ה"ר שמואל (מבונבור"ק) מפי ר"א ממיץ וכ"פ ראבי"ה ור"ת**.

רש"י פסחים עו,א – כבוש בחומץ הרי הוא כמבושל. ובשבת קי,ב כתב – כבוש בחומץ או בציר.¹⁹⁶ **וכ"כ הג"מ בשם הרא"ש**.¹⁹⁷ **וכ"כ רשב"א בתורת הבית** – הא דאמר שמואל מליח הרי הוא כרותח וכבוש הרי הוא כמבושל דוקא במליח או כבוש שאינו נאכל מחמת מלחו הא בפחות מיכן אינו צריך אלא הדחה בעלמא כצונן בצונן, **וכ"כ בתשובה** – מה שאמרת דכל שאין לו קיוהא (חמיצות) כבשר ששורין אותו במים קודם מליחה שאינו בולע מן הדם, גם זה פשוט דלא אמרו אלא בדברים החריפין כמלח וחומץ וכיוצא באלו, וכדאמר שמואל מליח הרי הוא כרותח כבוש הרי הוא כמבושל וגרסינן בפרק כיצד צולין (דף ע"ו) צונן לתוך צונן דברי הכל מותר, ולא נתן שיעור לשהיית זה בתוך זה, וזה פשוט. => כבוש כמבושל זה רק בדברים חריפים ומלוחים.

ב. מדאו' או מדרבנן, ומה הדין בספק?

או"ה ל,א – אסור מהתורה, דכבוש הרי הוא כמבושל דודאי בולעין זה מזה, והיינו בכל שאר איסורין לבד מבשר וחלב שאין איסור שרייתו אלא מדרבנן כדאמר בגמ'. וכ"כ רמ"א.

¹⁹⁴ ע"ז לג,א – בר עדי טייעא (בר עדי הסוחר) אנס הנהו זיקי (גזל נודות של עור) מרב יצחק בר יוסף, רמא בהו חמרא ואהדרינהו ניהליה, אתא שאיל בי מדרשא; אי"ל רבי ירמיה, כך הורה רבי אמי הלכה למעשה: ממלאן מים שלשה ימים ומערן. ואמר רבא: צריך לערן מעת לעת... לא שנא נודות ולא שנא קנקנים.

¹⁹⁵ ע"ז עד,ב – כל דבר שמכניסו לקיום (כלי שרגילים להכניס בו יין לקיום) אפילו לפי שעה גזרו ביה רבנן.

¹⁹⁶ מרדכי – ואי אפשר לומר כן דתנן (פ"ז דשביעית) ורד ישן שכבשו בשמן חדש חייב בביעור אלמא בלא חומץ הוא נותן טעם כמבושל.

¹⁹⁷ ש"ך – בלתי ספק שהגה"מ לא כווננו להרא"ש זה רק כווננו להרא"ש אחר כגון הרא"ש מפלז"א או הרא"ש מלוני"ל שדרך הגה"מ ומרדכי להביאם.

* ספק דאו' (בשאר איסורים)

או"ה ל,ב – הילכך שרייה בשר בחלב אין איסור אלא כשידוע לנו בודאי שהבשר שרה בתוכו מע"ל כגון שהחלב היתה מכוסה מע"ל קודם שנמצא בה הבשר ואי לאו הכי מותר דשמא עתה נפל דספק דרבנן לקולא. אבל בשאר איסורים שמדאורייתא הן הוי ספיקא לחומרא וכבר איתרע ליה חזקתיה. וכ"כ דר"מ – ספק אם נכבש יום שלם ספיקו דאורייתא לחומרא אבל כבוש בשר בחלב הוי דרבנן וספיקא דרבנן לקולא. וכ"כ בהגה, וכ"פ תולדות יצחק ונו"ב. 198

ט"ז – נראה דמדמה זו לספק אם היה סי' נגד האיסור שנשפך בסי' צח (שנפל איסור ונשפך מהתערובת ולא יודע כמה, שבסי' צח מבואר שזה נחשב ספק שבדאו' מחמירים ובדרבנן מקילים), אלא דצ"ע דשאני התם שהאיסור הוא ברור אלא שהשפיכה היא ספק משא"כ כאן (שלא ברור שנבלע איסור בהיתר) ויש ראייה ברורה להתיר מסי' רא סעיף סה במקוה שלא הוחזק להיות מימיו מתמעטים, דאע"פ שלפעמים מתמעטים א"צ לחזור ולטבול מן הדין, וא"כ ק"ו לכאן דמה התם שיש ודאי טמא אפי"ה אזלינן לקולא מחמת חזקת המקוה ק"ו כאן דאין כאן רק חזקה טובה למוקמי אחזקת כשרות דבתחלה, דלא נחזיק ריעותא מספק. 199 וכ"כ נו"פ (הובא בפתי"ש ג) – דדוקא בספק שיש כאן ב' חתיכות אחת נכבש מעלי"ע וא' בפחות ולא ידעין מי הוא הנכבש מעלי"ע זהו דספיקו אסור, אבל אם יש ספק אם מונח כבוש מעלי"ע או פחות יש להקל דאוקמינן בחזקת כשרות. וכ"פ מנחת עני (הובא לקמן). 200

ספק דרבנן (בבשר וחלב). פת"ש ד

רמ"א – ספק כבוש, אסור, מלבד בבשר עם חלב דאזלינן לקולא.

חו"ד העיר על הרמ"א – לבשלן אסור, דנגד לבשלן הוי ספק דאורייתא. וכ"כ פמ"ג. מנחת עני – התיר לכתחלה לבשל בספק כבוש, שהספק הוא אם נכבש מעלי"ע, והיינו ע"פ דברי הט"ז (לעיל) שהתיר גם בשאר איסורים מטעם חזקה קמייתא, ושגם הפר"ח ונקה"כ לא השיגו עליו בעיקר הדין רק על הראיה שהביא ממקוה והאריך בזה ומסיים שגם החו"ד שאוסר בבישול היינו בודאי כבוש והספק הוא בב' חתיכות דלא שייך לומר אוקי אחזקה, אבל בחתיכה אחת וספק מעלי"ע שרי אפילו בבישול. וכתב עליו הפת"ש – וצ"ע.

ג. כבישה בדברים מלוחים וחריפים

(1) ציר

רא"ש – הכבש בציר (היוצא ע"י מליחה) ונטלו מיד א"א שיאסור לאלתר כיון שהוא צונן, ושיעור כבישה (בציר) הוי כאילו נתנו על האור כדי שירתח ויתחיל לבשל, אם נכבש בתוך הציר כשיעור זה נאסר כל מה שבתוך הציר, ובפחות משיעור זה לא נאסר אלא כדי קליפה כדין מליח הרי הוא כרותח. וכ"פ שו"ע.

¹⁹⁸ אמנם כתב נו"ב שבד"כ יש ספק נוסף, ולכן יש מקום להקל גם בספק כבוש בשאר איסורים, שכתב – ונלע"ד כלל הדברים היוצאים ממשניות דשביעית ותרומות שאין טבע כל המינים שוה ויש דברים דבלעי ופלטי בכבוש ויש דברים דלא בלעי או פלטי בכבוש הכל לפי טבע הדברים שהיה ידוע לחכמים במשנה... ובשר דרכו לבלוע ולהפליט ע"י כבוש דאלי"כ אלא שבשר הוא מן המינים שאינם פולטים ובלועים בכבוש א"כ אפילו בשר נבילה וטריפה אינו אוסר אפי' אם תרי כולי יומא וא"כ מאי חידושיה דבב"ח נגד שאר איסורים... וראוי להתיר מטעם ספק ספיקא (בספק אם נכבש) זולתי במינים המפורשים במשניות שנאסרין בכבוש. וכן בבשר איסור שכבר הוכחתי שבשר ודאי טבעו להיות נותן טעם בכבוש אבל בשאר כל מיני איסור יש מקום להקל בספק כבוש.

¹⁹⁹ בנקה"כ דחה את דבריו – קל וחומר פריכא הוא, דהתם העמד מקוה על חזקתו והרי שלם בפנינו, אבל הכא איתרע ליה חזקת כשרות דידיה כיון דנשרה בו.

²⁰⁰ פרי תבואה סי' כ"ה כתב על אודות באר המים אשר חפר עובד כוכבים א' ונפל לתוך המים ומת ויש ספק אם נכבש בתוכו מעלי"ע וצידד להקל כיון דאין כאן רק ספק כבוש ואין כאן רק איסור עשה וגם דאיכא לספוקי שמא הוא נ"ט לפגם. הובא בפתי"ש ד.

וכתב הש"ך – הרב (הרמ"א) מודה לזה דלא הוי כבישה בפחות משיעור זה וכדכתב נמי בדר"מ, מיהו עכ"פ מליח כרותח הוי מיד לאסור כולו כמ"ש בתו"ח ו, ט ובס"ס ע' בהג"ה, ונפקא מינה (לשיעור זה) דהיכא דנשרה בציר של היתר איסור דרבנן והיתר כחושים ממש דבמליחה אף להרב אינו אוסר רק כדי קליפה וכמ"ש בס"י זה ס"ק ל"ח, ובנכבש כשיעור שיתננו על האש וירתיח אוסר כולו.

(2) חומץ

כתב ב"י על דברי הרא"ש לגבי ציר – ומשם נלמוד לכבוש בחומץ שעד שישהה כשיעור זה אינו אוסר אלא כדי קליפה. וכ"כ שו"ע, ב"ח ולבוש.

ש"ך – ותימה דהרי הרא"ש עצמו כתב בפ' בתרא דע"ז דאף בחומץ בעינן יום שלם ומביאו ב"י בריש סימן זה, אלא ודאי לא דמי חומץ לציר שאנו אוסרים בשביל כח המלח שיש בו די בשיעור כדי שיתננו על האש וירתיח משום דמליח ה"ה כרותח משא"כ בחומץ, וגם המחבר גופיה כ' בריש סימן קד' לפיכך אם נפל לשכר או לחומץ בצונן והסירו שלם אם לא שהה בתוכו מע"ל מותר' וצ"ע. וגם הב"ח פסק דבחומץ הוי כבוש מיד כמו בציר וכ' שהרא"ש מודה לזה וליתא וכדפירשתי, גם בלבוש כתב כלשון המחבר כאן ובס"י ק"ד ולא חלי ולא מרגיש. אלא נראה כדעת הרא"ש דחומץ שוה בזה לשאר משקין, וכ"מ דעת המורדכי, וכ"פ רש"ל, או"ה ואפי רברבי.

מג"א תמוז, כח – אם עמד (חומץ) בכלי חמץ אפי' אינו ב"י (כסוברים שהחריף הופך את הטעם הפגום לשבח) ושהה בתוכו כדי שיתנו על האור וירתיח אסור מדינא כמ"ש (השו"ע) בי"ד סי' ק"ה, ואף שהש"ך כתב שם דגם בחומץ בעינן מע"ל, אין להקל נגד השי"ע דהא במשנה ספ"א דמעשר ופ"ג דשבת מדמה חומץ לציר דשניהם חריפים ואע"ג דבס"י ק"ד כתב דגם בחומץ בע"י מע"ל נ"ל דמיירי בחומץ שאינו חזק כ"כ וכ"מ מפרש"י ותו' שם דמיירי בחומץ שכר ע"ש וה"ה בחומץ יין שאינו חזק כ"כ לא מקרי דבר חריף.

(3) שמן זית. פת"ש ב

שבות יעקב – מעשה שנפל חתיכת חלב טמא תוך כד שמן זית והרגישו בו אחר שעה ושתיים ולא היה ששים בשמן נגד החלב אי נאסר השמן או לא? אכן כאשר ירדתי אל העיון ראיתי שדין זה צריך לפני ולפנים כי דברי התוספת הם העומדין לפני כחומה של ברזל במ"ש בפ' אין מעמידין דף ל"ה ע"ב גבי סוגיא דשמן אמר שמואל זליפתן של כלים טמאים אוסרתן וכתבו תוס' שם וז"ל זליפתן פירוש פליטתן ונראה שאותה פליטה באה מכח השמן שהריקו מכלי איסור עכ"ל תוס'. הרי לדעת התוס' מפליט ומבליע בצונן אפילו מכלי הקשה מכל שכך מדבר מאכל הרך ובפסקי תוס' שם פ' אין מעמידין סי' ע"ד כתב להדיא וז"ל שמן זית עז וחריף ומפליט כמו רותחין ואפי' צונן... מי יקיל ראשו להקל נגד דעת התוס' מ"מ במקום צורך או הפסד מרובה נ"ל להקל.

באר יעקב – מותר אף בלא הפ"מ ובלא עת הצורך.

(4) הלכה למעשה

פנה"ל לה, ט – אם הכבישה נעשתה בנוזלים מלוחים או חריפים מאוד, הכבישה יכולה להיעשות כבר בשיעור הזמן שניתן להרתחים על אש. רבים שיערו זמן זה בכ-18 דקות (ובהערה כתב ש"א 10 או 24 דק'). ואם זמן הכבישה היה פחות מכך, יש להסיר מהמאכל הכשר 'כדי קליפה'.

ד. כמה טעם מתפשט ע"י הכבישה

רשב"א – כל הכבושים הרי הם כמבושלים כלומר לענין שטעם האיסור מתפשט בכולו כדרך שמתפשט בבישול ואינו נותר בנטילת מקום כצלי.

נחלקו מה הדין כשחלק מהחתיכה מחוץ לרוטב:

או"ה – אם היתה החלב מועט שלא היה בה לכסות כל הבשר אלא רק מקצתו אז אין איסור אלא מה ששרה תוך החלב אבל מה שלמעלה מותר כשקולף נגד מקום נגיעת החלב, דהא החלב אינו מפעפע למעלה, ולכן אותו מקצת שבתוך החלב אסור אפי' היו בה ס' בכל חתיכת הבשר נגד החלב מועטת שנפל הבשר עליה, דהבשר צונן שחוץ לחלב אינו מסייע למקצת הבשר שבתוך החלב לבטלה בס' כמו בבישול, אע"פ שהוא הכל חתיכה אחת דבדבר צונן אין מתפשט הבליעה בתוכו דמה שלמעלה מן החלב אין כבוש, וכן בשאר איסורים.

הג' או"ה בשם מהרי"ש – כולה אסור דכבוש כמבושל ומתפשט שפיר בכולו אפילו ע"י צונן.

הרמ"א בהגה כתב להחמיר כהג' או"ה בשם מהרי"ש – כל מקום דאמרינן כבוש כמבושל, אפילו מה שחוץ לכבישה אסור, דעל ידי הכבישה שלמטה מפעפע למעלה, כמו בבישול, ויש מקילין במה שבחוץ.

אמנם בתו"ח משמע שהעיקר כאו"ה (ט"ז ושי"ד). **וכ"פ הש"ך** וכתב שכן משמע דעת הרא"ש והרשב"א בפרק כל הבשר גבי בשר שנמלח בכלי שאינו מנוקב (שרק החלק שבתוך הציר נאסר) ואפילו חתיכה דהיתר שבתוך הציר שמן והכי משמע מהטור והמתחבר בסימן ס"ט ס"י"ח וכן משאר פוסקים... אבל ודאי אי הוה האיסור שמן אף מה שחוץ לציר אסור, כדמשמע מדברי הפוסקים לשם... ולפ"ז היה נראה לכאורה לאסור לדידן מה שחוץ לכבישה כיון דאנן לא מחלקינן בין כחוש לשמן כדלקמן סעיף ה' וסעיף ט' בהג"ה אלא שא"כ לא ה"ל להרב לכתוב כאן סברא להקל כיון דלדידן לכ"ע אסור ומכ"ש שלא ה"ל לתפוש בתו"ח שם סברת המקילין עיקר, ועוד דהאו"ה נמי ס"ל דלא מחלקינן בין כחוש לשמן ואפ"ה בכבישה מתיר מה שחוץ לכבישה לכך נראה דאע"ג דלא מחלקינן בין כחוש לשמן היינו במליחה וצלייה.

ה. כבישה בכלים

(1) איסור שנכבש בכלי

עבודה זרה לג,א – ת"ר: קנקנים של עובדי כוכבים, ישנים (שנתן בהם יין זמן מרובה) - אסורין.

או"ה כלל ב – אם נשתהה הבשר בשרייתו (לפני המליחה) מע"ל ודאי אף הכלי אסור בדיעבד וצריך ס' נגד כולו אם הוא של עץ או חרס דקי"ל כבוש כמבושל אפי' בכלים. אמנם בשל מתכות אין מצריכין ס' נגדו בדיעבד כי אם שנאסר ע"י רותחין.

=> **לדעת או"ה** כבוש מבליע רק בכלי חרס ועץ ולא בכלי מתכת. ובכלי חרס ועץ הוא מבליע כמו בישול ולכן אם איסור נכבש בכלי צריך אח"כ שבהיתר יהיה פי שישים כנגד כל הכלי. **וכ"כ תו"ח ושי"ך** צה"ג שמבליע בכולו, אך לא חילקו בין סוגי הכלים.

ט"ז – ועל עיקר הדין שכתבו או"ה דצריך ששים נגד כולו באם נאסר ע"י כבישה מע"ל קשה לי דהא כתב הרשב"א, הבאתיו בסימן צ"ט סעיף ז', דהחבית שנאסרה ע"י בלע יין עובד כוכבים בצונן אינו אלא מועט וע"כ סגי ליה בקליפת הכלי להכשיר וכ"כ הטור סימן קל"ה בשם הרשב"א, ונמצא דעכ"פ אין לומר כבוש כמבושל ממש דא"כ

לא היה סגוי בקליפת הכלי להכשירו... גם מ"ש או"ה לחלק בין כלי עץ וחרס למתכות אינו מכיר חילוק זה דלא מצינו בשום מקום דמתכות יהיה לו קולא יותר אדרבה מצינו בסי' קכ"א בטור דאין חילוק בין מתכות לעץ ואבן. = אין הבדל בין הכלים, ובכל כלי אומרים כבוש כמבושל. אמנם כבוש לא מבליע בכלים כמו בישול, אלא מבליע מעט ואפשר להכשירו ע"י הסרה של כדי קליפה, ואם בישל בו, מספיק שיהיה בתבשיל פי שישים כנגד קליפת הכלי.

פנה"ל לה, 10 – נוהגים להורות כדעת המחמירים, ולכן יש להכשיר כלים שנכבש בהם איסור. אמנם כיוון שמעיקר הדין הלכה כדעת המקילים בכלי זכוכית ומתכת (שאין בהם כבישה, וכדעת או"ה), הרוצה להסתפק בהדחתם רשאי (כך הורו לפני הדיון על כלי מתכת שבימינו. הרב מלמד שם).²⁰¹

(2) כבישה של מאכל היתר בכלי שבלוע בו איסור

או"ה – מאחר דאמרין כבוש כמבושל אף בכלי אמרינן שבמעת לעת בלע הכלי... וכן בהיתר ששרוי בכלי של איסור ב"י.

ט"ז – ולא אוכל להבין למה יאסר ההיתר בכלי של איסור ב"י, דהרי האיסור מחמת כבוש הוא אחר שיעור כבישה שהוא מע"ל דאז נעשה מבושל והרי באותה שעה נעשה אינו בן יומו ואין לו לכלי כח לאסור ההיתר ששרוי בתוכו. **וכ"כ ש"ך**.

פרי"ח – אחר העיון באמת שלא כיונו יפה (הש"ך והט"ז), משום דהכבישה הוי בסוף מעת לעת, ונותן טעם לפגם לא הוי אלא אחר מעת לעת, נמצא שהפליטה של סוף מעת לעת היא מושבחת ואוסרת.

פלת"א – כל זה אינו מספיק, דא"כ צריך להיות דזה יוצא האיסור וזה נכנס ההיתר לתוך כלי בלי שהייה רגע אחת, דאם ימתין עדיין הפגימה והכבישה באים כאחד, וזהו אי אפשר לצמצם שלא יתמהמה אפילו רגע אחת. ולכן עדיין לא עלתה תרופה לקושיא זו. ומה שהיה נראה לי כי רחוק להשיג בחוש דדבר צונן שהיה נכבש כ"ד שעות, שכל כ"ד שעות עד רגע אחרונה לא יעשה פעולה כלל להבליע או להפליט כל דהוא, וברגע אחרונה מכ"ד שעות יעשה פעולתו להבליע ולהפליט, דבר זה אין השכל מחייבתו, רק מוציא לאט לאט, ומבליע לאט לאט, רק אין טעם מורגש עד תשלום הכ"ד שעות, ואז נגמר הפעולה שהפליטה והבליעה טעם גמור. **וכ"כ בית הלל ויעקב מלובלין** (הובאו בבאר היטב).

למעשה כיוון שכלי מתכת וזכוכית לא בולעים ופולטים טעמים, אפילו אם בושל היתר בכלי שבלוע בו איסור, התבשיל מותר, וק"ו אם נכבש (ע"פ פסיקת הרב בפנה"ל).

²⁰¹ עוד כתב שם – למעשה, גם אם בישלו מאכל בכלי שנכבש בו איסור, המאכל כשר. וגם אם הוא כלי חרס יש להתיר מחמת ספק ספיקא: א) יש אומרים שרק בחריף יש כבישה. ב) יש אומרים שאין כבישה בכלים (אולי כוונתו לט"ז שאומר שהכבישה מבליעה רק בכדי קליפה). ג) יש אומרים שגם אם יש כבישה בכלים, המאכלים שבושלו בהם לא נאסרו (חקרי לב), וקל וחומר אם נכבשו בהם.

10. כלי ראשון, שני ושלישי וכו'. קה,ב; סה י-יא

א. מקור הדין

שבת מב – משנה. האילפס והקדרה שהעבירן מרותחין (כלי ראשון) - לא יתן לתוכן תבלין, אבל נותן הוא לתוך הקערה או לתוך התמחוי (דכלי שני אינו מבשל. רש"י).

שבת מ,ב וחולין קד,ב – כלי שני אינו מבשל.

שבת מ,ב – אמר רב יהודה אמר שמואל: אחד שמן ואחד מים, (מחממים אותם לחום ש) יד סולדת בו - אסור, אין יד סולדת בו - מותר. והיכי דמי יד סולדת בו? אמר רחבא: כל שכריסו של תינוק נכוית.

=< כלי ראשון שהיד סולדת בו מבשל וכלי שני לא.

תוס' שבת מ,ב – תימה מאי שנא כלי שני מכלי ראשון דאי יד סולדת אפי' כלי שני נמי ואי אין יד סולדת אפילו כלי ראשון נמי אינו מבשל, ויש לומר לפי שכלי ראשון מתוך שעמד על האור דופנותיו חמין ומחזיק חומו זמן מרובה ולכך נתנו בו שיעור דכל זמן שהיד סולדת בו אסור, אבל כלי שני אע"ג דיד סולדת בו מותר שאין דופנותיו חמין והולך ומתקרר. **וכתב ב"י** – נ"ל דאפילו מעלה רתיחות בכלי שני כעין שהיה בכ"ר אינו מבשל דכלל גדול הוא דכלי שני אינו מבשל בשום פנים דאלי"כ לא הו"ל לתלמודא לסתום ולומר כלי שני אינו מבשל.

פשוט ומוסכם שמה שמבשל בשבת גם מפליט ומבליע טעמים כאחד, כלומר אם יש איסור והיתר בתוך כלי ראשון שהיד סולדת בו יש כח בכלי ראשון להפליט טעם מהאיסור ולהבליע בהיתר²⁰², **נחלקו** מה הדין כשבשבת אין ביטול (מכלי שני, שלישי והלאה שהיד סולדת בו או אפילו כלי ראשון שאין היד סולדת בו), האם יש בהם בליעה ופליטה של טעמים אע"פ שאינם מבשלים.

ב. דעות הראשונים

רא"ש שבת ג,טז (יובא לקמן בדין ערוי) – הרוצה למלוג תרנגולת (להסיר את הנוצות ע"י מים רותחים) ישפוך הרותחין בכלי שני ויגלגל בתוכו התרנגולת (ולא חושש שדם יבלע בתרנגולת). ע"כ. **מוכח שכאשר בשבת אין ביטול אז גם אין בליעה ופליטה, וכן מוכח מרשב"ם שם, ר"ת ור"ן, וכ"פ או"ה, סמ"ג, תרומה, שע"ד, הג"א ומרדכי.**

הגש"ד ב,ד – בשר תפל שמלא קרח... מותר לשרותו במים חמין בכלי שני אע"פ שהיד סולדת בו, יראה דנכון ליזהר לכתחילה שלא יהו חמין כ"כ שהיד סולדת בו, דבמרדכי פ' כירה מיייתי דבירושלמי איכא חד אמורא דאית ליה דהא דכלי שני אין מבשל היינו משום דאין היד סולדת בו. ואע"ג דבסמ"ג לא משמע דצריך ליזהר אפילו לכתחילה, מכל מקום כיון דאפשר ע"י זמן מרובה במים שאינן חמין כ"כ, לא נקל בחנם לכתחילה, ומכל מקום לצורך כבוד שבת או צורך אורחים או כי האי גונא לשום צורך שרי. ע"כ. כלומר גם הגש"ד סובר שכל שאין ביטול בשבת אין בליעה ופליטה, אך מכיוון שיש דעה בירושלמי שכלי שני שיד סולדת בו מבשל, לכתחילה יש להחמיר, ורק לצורך אפשר להקל בכלי שני.

²⁰² נחלקו מה הדין אם מסלק מיד את ההיתר או האיסור מהכלי: **חמודי דניאל** (הובא בפת"ש קה,ח*) – אינו נאסר תיכף אם סילק מיד, אלא א"כ שהה קצת כמו שכתוב בס"י צב סעיף ב אם ניער וכיסה מיד מותר, ומה לי ניער וכיסה או סילק האיסור.
רב פעלים א יו"ד כ – הנה זה דבר פשוט באיסורין, שאין שיעור בזמן להפליטה ולהבליעה, דק"ל אם תחב כף בשר בקדרה חולבת, אף על גב דהסיר הכף תיכף ומיד אוסרין אותו, משום דפלט כרגע. **וכ"מ מט"ז** צב,ל שכתב – וכן ק"ל בתוחב כף איסור לקדירה דאוסר תכף אפילו אם מוציאו תכף ממנו.

מהר"ח (הובא בהג"א והגש"ד) – כל שהוא מבשל הוא מבליע ושאינ מבשל אין מבליע חוץ מכלי חרס דאפי בכלי שני מבליע. **וכתב הגש"ד** בדעתו – דנהי נמי דכלי שני מבליע בכלי חרס, מ"מ אינו מפליט ממנו. **וכ"כ רש"ל** (או"ה לג) **בדעת הסמ"ג**. **וכתב הש"ך** שכשי"כ שכלי שני מבליע בדבר מאכל.

רשב"א (תו"ה הארוך ד, א) – אם איתא דכל שאינו מבשל אינו מפליט ומבליע אם כן היתר שנפל לתוך איסור שבכלי שני אינו בולע ובהדחה בעלמא סגי ליה ואפילו שניהם חמין כיון שלא נגעו זה בזה אלא בכלי שני. ואלו דברים שאין הדעת סובלן ואין פשטן של סוגיות שבגמרא מסכים עמהם שהרי בשוחט בסכין של נכרים נחלקו בפרק קמא דחולין (א, ה) רב ורבב"ח רב אמר קולף ורבה אמר מדיח ואמרינן דטעמא דרב משום דקסבר בית השחיטה רותח וכן ללישנא אחרינא אמרינן דלכולי עלמא בית השחיטה רותח ולפיכך לרב קולף ורבב"ח דאמר מדיח משום דקסבר דאידי דטרידי סימנין לאפוקי דמא לא בלעי. ובודאי חס בית השחיטה מועט אפילו מרותח שבכלי שני ואפילו הכי מבליע. ועוד (שם) 'אמר אממר משמיה דרב פפא: לא ליסחוף (יניח) איניש כפלי (כסלים, מותניים, שחלב הכליות דבוק בהם) עילוי בישראל, דדאיב תרבא (מהחום) ובלע בישראל. ומדקאמר דייב ובלע משמע ודאי לכאורה דבולעין הן ממש וצריך קליפה לכל הפחות, אלמא אפילו חס מועט כחם חלב הכסלים בשעה שנחתכו מן הבהמה סמוך לשחיטתה יש כח להפליט ולהבליע. **וגם כן ראיתי דעת הרמב"ן ז"ל.**

=< כלי שני או חום שאין היד סולדת בו מבליע כדי קליפה לכל הפחות.

טור – אם הוא חס שהיד סולדת בו אז אוסר כמו מבושל... וכתב הרשב"א... הרי חום של בית השחיטה וחום חלב הכסלים מפליט שהן פחותים מכלי שני אלא כל חום שעל ידי האש מפליט אפי' אין היד סולדת בו ע"כ ונראה לי שאין הנדון דומה לראיה שאין חום בית השחיטה וחום חלב הכסלים מפליט אלא כדי קליפה אבל להבליע בכל ההיתר לא חשוב חום אפי' היד סולדת בו.²⁰³ **וכתב ב"י** – נראה דרבינו הכא מיירי בין בכלי ראשון בין בכלי שני דכל שהיד סולדת בו אסור שאע"פ שאינו מבשל מפליט ומפליט (בכולו ואם חס בחום שאין היד סולדת בו מבליע כדי קליפה). **וכ"כ הב"ח** בדעת הטור.

ג. דעות האחרונים

(1) כלי שני, שלישי וכו'

שו"ע קה – חום של כלי שני אינו מבשל. ויש אומרים שגם כן אינו מפליט ואינו מבליע, וי"א דמכל מקום הוא מפליט ומבליע, ואוסר כדי קליפה. וראו לחוש ליזהר בדבר לכתחלה²⁰⁴, אבל בדיעבד מותר בלא קליפה, ובהדחה בעלמא סגי. וכתב בסימן סח י, יא – אין מולגין גדיים וטלאים ועופות בכלי ראשון אלא אם כן ניקר את החלב ומלחם... אפילו בכלי שני, יש אומרים שלא ימלוג; ואם מלג, מותר (מוכח מכאן שאפילו לא מבליע ולא רק לא מבליע ומפליט כאחד, שהרי לא מבליע את הדם בעוף). **וכ"כ הרמ"א שם** – דקיימא לן כלי שני אינו מבשל, ואפילו היד סולדת בו ובדיעבד שרי, אבל לכתחלה אסור, ולכן נהגו באלו המדינות שלא למלוג שום דבר רק אחר מליחה, מיהו לכבוד אורחים או צורך שבת, מותר להניח בכלי שני, אפילו לכתחלה, חתיכה מלאה קרח וכפור כדי למהר מליחתו, וטוב ליזהר לכתחלה שלא להניחו רק במים שאין היד סולדת בהם (כפי שכתב הגש"ד).

=< לכתחילה חוששים למחמירים בכלי שני, אך בדיעבד כלי שני לא מבליע ומפליט כלל. **וכ"כ לבוש, פת"ש צד, ז** ונראה שה"ה לכלי שלישי, רביעי וכו', שכל עוד היד סולדת אסור לכתחילה.

רש"ל – לעניין פסק הלכה, נהי דכלי שני אינו מבשל, אפי' יד סולדת בו, וגם אינו מפליט ומבליע כאחת, כגון דבר איסור שנאסר כבר, ודבר היתר שבאו בכלי שני, אין נאסרין זה מזה, אבל בדבר איסור שנפל לכלי שני של היתר, או

²⁰³ משמע שהבין שהרשב"א החמיר יותר מכדי קליפה בחום שאין היד סולדת בו, אך לעיל מובא שכתב שלכל הפחות צריך כדי קליפה.
²⁰⁴ ש"ך – פירוש אפי' הוא דבר שדרכו להדיחו אח"כ דאז מותר להניחו ע"ג איסור צונן כדלעיל ר"ס צ"א מ"מ הכא יש ליזהר לכתחלה בדבר זה.

היתר לאיסור, שפיר בולע, ואוסר עד כולו, מאחר שהיד סולדת בו, כמו בכלי ראשון. **וכ"פ ב"ח** (ד"ה ולענין הלכה). **ט"ז** – ולענין מעשה יש לפסוק לחומרא כדעת רש"ל, רק במקום הפסד גדול ודבר חשוב יש לסמוך על ב"י ורמ"א להקל בדיעבד בכלי שני דאינו מפליט ומבליע כלל אפי' היד סולדת בו. **וכ"פ פר"ח וחת"ס** (הובאו בפת"ש צד, ז) שכל עוד היד סולדת בו, אפילו כלי שלישי, רביעי וכו' בולעים, ובמקום הפסד אפשר להקל.²⁰⁵

=> כלי שני לא מבשל זה אומר שהוא לא מבליע ומפליט כאחד, כגון איסור והיתר שנפלו יחד לכלי שני, שאין בכחו של כלי שני להפליט מהאיסור ולהבליע בהיתר, אך כלי שני מבליע או מפליט, לכן היתר שנפל לכלי שני של איסור או איסור לכלי שני של היתר, ההיתר נאסר כולו. ובמקום הפסד אפשר להקל בכלי שני שלא מפליט ומבליע כלל.

ש"ך – כתב מהרש"ל באו"ש סי' ל"ג דלסמ"ג אפי' כלי חרס בולע בכלי שני וכש"כ דבר מאכל. ודעת הרבה פוסקים ראשונים ואחרונים דכלי שני אינו מבליע כלל וכ"פ הרב בתו"ח²⁰⁶ ותימא דבהג"ה בא"ח ר"ס תנ"א משמע דסובר דכלי חרס שנשתמש בו חמץ בכלי שני אסור ואולי משום חומרא דחמץ נגע ביה, ומי"מ יש להחמיר ולאסור בכלי חרס במקום שאין הפסד כל כך בשגם שהרמב"ן והרשב"א סוברים דאפילו בכלי נחושת מבליע, וגם יש פוסקים דאע"ג דכלי שני אינו מבשל מ"מ מבליע ומפליט, וכן בדבר מאכל יש לקלוף במקום שאין הפסד כ"כ אבל על כל פנים אין לאסור כולו בכלי שני.

=> כלי שני לא מבליע ומפליט כלל. אמנם יש להחמיר שלא במקום הפסד בכלי חרס ובדבר מאכל שכלי שני מבליע בהם כדי קליפה (אך לא מפליט מהם). כדעת מהרי"ח (ע"פ הגש"ד) וסמ"ג (ע"פ רש"ל).

(2) חם בחום שאין היד סולדת בו

ב"י צה, ג – נראה שאע"פ שהיא (הקדרה) על האש אם אין היד סולדת בהם (במים) שרי. **וכ"כ או"ה וט"ז צד, א**. **וכ"פ פנה"ל לה, 2**.

רש"ל – היכא שאין היד סולדת בו, נראה בעיני, דלא בעי אלא הדחה, ולא דמי לחום בית השחיטה שהוא חום הטבעי, אפי' אין היד סולדת בו, טבעו חזק, ובולע ומבליע בכדי קליפה, דומיא דמלח, דמרתית, אף שאין היד סולדת בו, אבל חום האש, כל זמן שאין היד סולדת, אפילו בכלי ראשון ועומד על האש אין בו כח להבליע כלל, וגם אינו בולע, אלא דמסתפינא להקל בכלי ראשון שעומד על האש, כל זמן שהוא חם, אפי' אין היד סולדת בו, ראוי לאסור. דעשו הרחקה לכלי ראשון, כדאיתא בירושלמי (שבת פ"ג ה"ד). **וכ"פ בית יעקב וחוות יאיר**. בתשואות חן כתב לדינא כרש"ל שלא במקום הפסד מרובה, אבל באין עומד אצל האש אין להחמיר כלל.

ש"ך – ולא ירדתי לסוף דעתו דהרי בירושלמי פרק כירה איתא דעשו הרחקה לכלי ראשון שאין היד שולטת בו והיינו שאין להיד שליטה בו דהיינו היד סולדת בו, אבל כשהיד שולטת בו מוכח התם בירושלמי להדיא דשרי לכ"ע וכן הסכמת הפוסקים, **וכ"כ בת"ח** כלל נ"ז דין י"ב אלא דבכלל כ"ג ד"ג פסק כהרשב"א וטור דצונן לתוך חם שאין היד סולדת בו צריך קליפה וצריך לומר דסבירא ליה דאע"פ שאין היד סולדת בו מבליע כדי קליפה וכן יש להחמיר אע"פ דמדברי שאר הפוסקים לא נראה כן. **וכ"פ ב"ח**.

* **בכור שור** (הובא בפת"ש ז) – כיון דאנן לא בקיאין בשיעור שכריסו של תינוק נכוח לכן עכ"פ במידי דאורייתא ראוי להחמיר בכלי ראשון עד שיצא הספק מלבו שאין בו חום הנזכר, ואפילו בדרבנן צריך חקירה ע"ז, ודלא כמנהג העולם לשער בזמן שא"א להחזיק בו היד מחמת חום מקרי יס"ב לא זולת, דליתא.

* **בה"ג** (הובא בפת"ש ח) – היכא דאשתלי וחלב חלבא בגו כסא, מחזור (מדיח) ליה במיא קרירי ושפיר דמי למיכל ביה בשרא מ"ט דחלבא אפילו בשעתא דחלבין ליה צונן הוא.

²⁰⁵ אמנם כתב פר"ח – אבל לאסור כדי קליפה לית דין ולית דין (שאוסר אפילו במקום הפסד).
²⁰⁶ וכ"כ דר"מ סח – משמע מדברי הפוסקים שאין לחלק בין כלי חרס לשאר כלים, וכן נראה מדברי תשובת מהר"ם דאף כלי חרס אינו בולע בכלי שני וכן פסק באו"ה.

ד. דין גוש

או"ה – כל זמן שהיד סולדת בבבשר נידון ככלי ראשון ובלוע ומפליט. ולא דמי לכלי שני שאינו מבשל אפי' כשהיד ס"ב דהתם איכא דופני הכלי דמצננין אותה כל שעה ואע"ג דאין כאן גם דופני הכלי ראשון שמחזיק לו החמימות זמן ארוך ואינו מבשל מיבלע מיהא בלע מידי דהוי עירווי שנחשב לחום ככלי ראשון (שמבשל, אך מכיוון שתתאה גבר מבליע ומפליט רק כדי קליפה) אע"פ שאין לשם ג"כ דופני הכלי. **וכ"כ יש"ש** – דע שאין שייך כלי שני אלא בדבר המתערב, אבל חתיכת בשר או דג, או אורז, או דוחן, שמערין חם מן הקדירה, אם היד סולדת בו, דינו ככלי ראשון. **וכ"פ ש"ך** **וכ"כ סלת למנחה בשם תורת האשם** אמנם חילק דהיכא שעירו הבשר עם הרוטב תוך הכ"ש אז מתקרר גם הבשר ע"י הרוטב שמקררו וסובב הבשר מכל צדדיו (הובא בפת"ש צד, ז).

דר"מ קה"ד – אם כבר מונח בכלי שני חם אע"פ שהיד סולדת בו אינו מבליע כמו שאר כ"ש או דבר עב כגון חתיכת בשר שהניחו בכ"ש, דלא גרע דבר שהוא גוש מדבר לח וכ"מ מדברי הרשב"א (ד, א) שמדמה ענין כלי שני לחום חלב הכסלים שהוא דבר עב, גם שנראה לעינים שרוטב רותחת יותר שומרת חומו מדבר עב. **וכ"כ בהגה צד, ז** – בשר רותח שחתכו בסכין חולבת, כל החתיכה אסורה אם אין בה ששים כנגד מקום הסכין שחתך הבשר, וכל זה בבשר רותח בכלי ראשון, ואז אם הסכין בן יומו ואין ס' בבשר נגד הסכין הכל אסור, ואף הסכין צריך הגעלה. אבל אם הוא כלי שני, הבשר צריך קליפה (בגלל השמנונית, ולא בגלל שיש בליעה בכלי שני. תו"ח סא); והסכין, נעיצה בקרקע (בגלל השמנונית, ולא צריך הגעלה כיוון שלא נבלע בו כלום).

ב"ח (ע"פ דעתו לעיל בדין כלי שני שיד סולדת בו, שאינו מבשל אך מבליע באחר) – סכין חולבת שחתכו בו בשר רותח לאחר שהונח בכלי שני אם היד סולדת בו נאסר הסכין דהבשר מפליט מעצמו ומבליעו בסכין אבל אין הבשר נאסר שאין כח בחום דכ"ש להפליט הבלוע בסכין ויבלענו בבשר דזה הוי כבישול אלא לפי שסתם סכין השמנונית דבוק עליו ונבלע בבשר רותח לכך נאסר בכדי קליפה. **וכ"פ חת"ס**, אך כתב (ע"פ שיטתו לעיל) – בהפ"מ בוודאי יש להקל אפי' בדבר גוש דכדאי הרמ"א לסמוך עליו. = < סוברים כרמ"א שאין דין מיוחד בגוש, אמנם כתבו ע"פ שיטתם לעיל שאע"פ שהבשר הרותח בכלי שני הוא אוסר את הסכין, כיוון שלדעתם כלי שני מבליע, אמנם הוא לא מפליט ומבליע כאחד ולכן אין בכוחו להפליט טעם מהסכין ולהבליעו בבשר, ולכן הבשר מותר.

ט"ז צד, יד – לפי הנראה לע"ד יש להחמיר במקום שיש דוחקא דסכינא אבל באין דוחקא דסכינא בזה יש להקל כדעת רמ"א. ע"כ. ואע"פ שהט"ז החמיר בכל כלי שני שהיד סולדת בו שמבליע או מפליט בכלו, שלא במקום הפסד, ולכן בכל אופן הסכין נאסר מהבשר, החידוש כאן הוא שע"י דוחקא דין גוש שבכלי שני הוא ככלי ראשון שמבליע ומפליט כאחד ולכן גם הבשר נאסר כיוון שבכוחו להפליט את החלב הבלוע בסכין ולהבליע בבשר, והכל אסור אפילו במקום הפסד.

פנה"ל לד, 5 לגבי בליעה ופליטה במאכלים – כיוון שהמחלוקת אודות גוש שקולה, לכתחילה יש להחמיר, ובהפסד מרובה יש להקל. **ובפרק לג, ג** לגבי הכשרת כלים – למעשה, בכלי מתכת וזכוכית כיוון שאינם בולעים וניתן לנקותם היטב יש להורות כדעה המקילה, ובכלים שסופגים טעמים ככלי עץ לכתחילה יש לחוש לדעת המחמירים בגוש.²⁰⁷

ה. דין כלי שלקח על ידו מתוך הכלי ראשון (מצקת וכיו"ב)

תוס' ע"ז לג, א – יש משימין קערה בתוך מחבת על האש עד שהרתחות עולות תוך הקערה (ומשמע שאם כבר יש רתיחות לא צריך להשהות את הקערה) ומאותה קערה מגעילין ובה מסופק ר"י אם זה מועיל ככלי ראשון אם לאו ותלה הדבר

²⁰⁷ ובהגדרת גוש כתב בפרק לה, ד כתב כגון חתיכת בשר, פשטידה או תפוז"א, אך תבשיל שמתפורר והאוויר שנכנס בו מצנן אותו הוא לא נחשב גוש. וצ"ע מה המקור לדבריו, שהרי מיש"ש ושי"ך כאן משמע שאורז ודוחן יבשים נחשבים גוש.

להחמיר ואסר בהן להגעיל דחשיב ככלי שני ולענין מליגת תרנגולת (להסיר נוצות ע"י מים רותחים מתרנגולת שלא נמלחה) נמי אסר דחשיב ליה ככלי ראשון. **וכ"פ או"ה כז, ב, וכ"פ ט"ז צב, ל, ש"ך קז, ונקה"כ צב, ח, וכ"מ מהרמ"א**.²⁰⁸ **רא"ש** – ר"י היה מצריך להגעיל... שיכניס כלי לתוך היורה כשהיא רותחת על האש וישפוך (על הכלי שרוצה להגעיל)... דהמים שבתוך אותו כלי חשיב כלי ראשון כיון שהעבירן מרותחין. **וכ"כ טור** קלה. (צריך לומר שגירסא אחרת הייתה להם בתוספות. ט"ז צד, ל).

מהרי"ל – המגעיל על ידי עירווי ששופך הרותחין על הכלי להגעילו יזהר שישפוך המים הרותחין דוקא מן הכלי שבשלו בו והוא הנקרא כלי ראשון ואל ישאוב מן הכלי שבו הרותחין בכלי אחר ולערות ממנו להגעיל משום דכלי ששואב עמו הוא כלי שני ונתבטל בו בישול הרותחין טרם שמגעילו, אכן אם שוהה את הכלי ששואב עמו תוך הכלי שמבשלו בו הרותחין ובעוד הוא שם מעלן המים רתיחות שפיר מתקרי גם הוא כלי ראשון.²⁰⁹

* כלי ראשון שרוקן מתכולתו. ט"ז צב, ל

תה"ד – י"ל דלאחר שהוציאו הכף מן הרותחים כל הבלוע בתוכו חשיב כמו בכלי שני ולא פלט ולא בלע. **ט"ז** – נראה דלק"מ מזה על מה שכתבתי (שהכלי שלוקח על ידו מתוך הכלי ראשון נחשב ככלי ראשון) דהתם מוציא כף ריקן מהקדירה ואין שם אלא מה שבלוע בו, בזה אמרינן ודאי דאין בכלי ריקן חום כ"כ שיפליט ויבלע במה שבתוכו בלוע, ואפילו בכלי ראשון ממש שהוסר מן האור והורק מה שבתוכו נראה לומר כן מה שאין כן באם יש עדיין בתוכו הרוטב או התבשיל הרותח ודאי הוה על הכף שם כלי ראשון ממש כמו על הקדירה, דאלי"כ ודאי אין סברא לומר דהת"ה יחלוק מסברא בעלמא על הש"ד וטור ואגודה שזכרתי אלא ודאי כמו שכתבתי.

ו. ערווי מכלי ראשון

(1) עיקר הדין

פסחים עו, א – איתמר: חס לתוך חס - דברי הכל - אסור. צונן לתוך צונן - דברי הכל מותר. חס לתוך צונן, וצונן לתוך חס; **רב אמר**: עילאה גבר, **ושמואל אמר**: תתאה גבר... תניא כוותיה דשמואל: צונן שנתן לתוך חס - אסור. חס לתוך צונן וצונן לתוך צונן - מדיח. חס לתוך צונן מדיח! כיון דחס הוא, אדמיקר (רש"י - שמצננו. או"ה ומרדכי - שמכביד עליה) ליה אי אפשר דלא בלע פורתא, קליפה מיהא ניבעי! אלא אימא: חס לתוך צונן - קולף, צונן לתוך צונן - מדיח.

שבת מב – משנה. האילפס והקדרה שהעבירן מרותחין - לא יתן לתוכן תבלין, אבל נותן הוא לתוך הקערה או לתוך התמחוי (דכלי שני אינו מבשל. רש"י).

רא"ש שבת ג, טז – **רשב"ם** מדקדק מכאן (שבת מב) דעירווי ככלי שני מדלא תנא לאסור אלא ליתן לתוך האילפס או לקדירה ואי ס"ד דעירווי ככלי ראשון אדמפליג בין נותן לתוך הקערה ותמחוי ובין נותן לתוך האילפס וקדירה לפלוג בקערה ותמחוי גופיה ולימא הכי לא יתן תבלין לתוך קערה ותמחוי ויערה עליהן אבל נותן הוא לתוך הקערה או

²⁰⁸ שבסימן קז, ב כתב הרמ"א – אם לקח עם הכף דג טמא מן הקדרה, אסור להחזיר הכף לקדרה. ואם החזיר... אם היה מעט מן התבשיל עם האיסור בכף והחזיר לקדירה, צריך ס' גם נגד מעט התבשיל. = החמיר שמא מה שבכף נחשב ככלי ראשון ונאסר. ובאו"ח תנא, כא כתב הרמ"א לגבי הכשרת כלים – יערה עליהם רותחים מכלי ראשון. ע"כ. ודייק הט"ז שרק ערווי מכלי ראשון ממש מועיל, אך אם שואב בכלי אחר החמיר להחשיבו כלי שני.

²⁰⁹ **תמה עליו ט"ז צב, ל** – ותמהתי מאד על זה דהא בעודו בכלי ראשון הכלי הזה שתוחב בו גם הוא כלי ראשון דהא מנעילין בכלי ראשון כלים ומפליט מהם הבלוע וכן קי"ל בתוחב כף איסור לקדירה דאוסר תכף אפילו אם מוציאו תכף ממנו והיאך נאמר כאן שכשמוציא הכלי ששואב מכלי ראשון נעשה כלי שני כיון שבא עליו שם כלי ראשון מי נותן לו אח"כ שם אחר והלא כלי ראשון שמו עליו אף אם נעקר מאש ה"ה נמי זה שנעקר מהרותחין שתוך כלי ראשון. ותו דאם שהה שם קצת מודה מהרי"ל דנשאר עליו שם כלי ראשון ואם כן מאן מפסיכמה תהא השהייה וכמ"ש הטור או"ח סי' תנ"ב וז"ל כתב ר"י"ף משהי למאני בגו יורה עד דפלטו וכתב אבי עזרי מי יודע לשער כו' ה"ינימא כד מי יודע לשער שיעור השהייה בזה. ע"כ. והאריך להביא הוכחות מגמרות וראשונים שנחשב כלי ראשון לפחות לחומרא.

לתוך התמחוי, ועוד הביא ראיה מהא דק"ל כשמואל דאמר תתאה גבר דתניא בפרק כיצד צולין (דף עו א) כוותיה ואי עירו מבשל א"כ עילאי גבר. ומתוך זה היה מתיר לערות רותחין מכלי ראשון על התרנגולת למולגה (להסיר את הנוצות ע"י מים רותחים. ואע"פ שלא מלח את התרנגולת מהדם, אין הדם נבלע בבשר).²¹⁰ ר"ת היה אומר אדדייק רשב"ם מרישא לידוק מסיפא איפכא אבל נותן הוא לתוך הקערה משמע שהתבשיל כבר בתוכה דומיא דאילפס וקדירה הא לערות מן האילפס לתוך הקערה או לתוך התבלין אסור, ועוד תקשה מהכא למ"ד עילאי גבר אלא ליכא למידק לא מרישא ולא מסיפא ור"ת ז"ל היה אומר דעירו ככלי ראשון...²¹¹ אע"ג דק"ל כשמואל דאמר תתאה גבר דתני כוותיה מודה שמואל דמבשל כדי קליפה... ועוד הביא ראיה מהא דאמר פרק בתרא דע"ז (דף עד, ב) 'דרש רבא נעוה (גת של גויים) ארתחו' צוה להגעיל, ואי אפשר להכניסה במים רותחין בכלי אלא שפכו עליה מים רותחין וחשיבה הגעלה. ומתוך כך היה מתיר ר"ת להכשיר כלי שנשתמש בו איסור בכלי ראשון על ידי ערוי שישפוך עליו מים רותחין מכלי ראשון...²¹² הלכך הרוצה למלוג תרנגולת ישפוך הרותחין בכלי שני ויגלגל בתוכו התרנגולת ואם עירו עליה מכלי ראשון נאסר ממנה כדי קליפה ויקלוף העור והבשר מותר. וכ"מ מתוס' בזבחים צו, א שערוי מבליע ומפליט כדי קליפה. וכ"פ שו"ע – אין מולגין גדיים וטלאים ועופות בכלי ראשון אלא אם כן ניקר את החלב ומלחם. וכן לא יערה עליהם מכלי ראשון, ואם עירה, די בקליפת העור. וכ"פ רמ"א צב, ז וש"ך קה, ה. = ערוי מכ"ר מבשל, מבליע ומפליט כדי קליפה.

ר"ן (על הרי"ף שבת כ, א) – פ' ר"ת ז"ל דערוי דכלי ראשון ככלי ראשון... ורבינו שמואל אחיו ז"ל גם כן חולק עליו שכתב דעירו כלי ראשון לאו ככלי ראשון הוא לענין בשול מדקיימא לן בפסחים תתאה גבר, אלא דאיכא למדחי דהתם מיירי כגון שנטף מרוטבו על החרס שקלוחו נפסק אבל הכא שאין קלוחו נפסק איפשר דמבשל הוא ולדברי רבינו תם שאומר דעירו דכלי ראשון ככלי ראשון אסור לערות מים מכלי ראשון על התרנגולת כדי למולגה מפני שהוא מבשל הדם בתוכה. ע"כ. משמע שערוי אוסר הכל לדעת ר"ת (כך דייק רש"ל). וכ"פ רש"ל (שו"ת סב) – מאחר דיש חילוק בין בישול לבלוע (וכדעת הרשב"א שגם במקום שאין בישול בשבת יש בליעה ופליטה), אם כן מסתבר למימר לר"ת דמבשל כדי קליפה והילכתה כוותיה אם כן גבי בליעה בולע בכולו ולא שייך למימר תתאה גבר אלא בשני חתיכות שהאחת חמה והשנייה צוננת אבל בעירו של רוטב רותחין בכלי ראשון שפיר בולע בכולו. = ערוי מבליע בכולו.

עיי' בסימן צה סעיף ג (נ"ט בר נ"ט) בדין 'ערוי מכלי ראשון פרווה (או עם טעם פגום) על כלים בשריים וחלביים' ששם מבואר האם יש כח בעירו להפליט ולהבליע בכלים.

עיי' בסימן קד לגבי ערוי שומן על עכבר, ששם מבואר שקילוח של היתר רותח על איסור צונן אוסר את כולו, כיוון שכל טיפה וטיפה שנוגעת באיסור נאסרת (שהרי היא פחות מכדי קליפה).

²¹⁰ קשה הרי כתוב בפסחים עו, א שאם עירה מכלי ראשון על צונן צריך לקלוף, וכאן משמע שלא מבליע בכלל, וביאר הש"ך – ומוכח דעת רשב"ם דמ"מ עירו מבליע כדי קליפה כגון אם עירה איסור רותח על היתר או חלב על גבי בשר אוסר כדי קליפה אלא דאינו מפליט ומבליע כאחד ולכך מותר לערות על התרנגולת למולגה, ע"כ. 'אינו מפליט ומבליע כאחד' כאן שונה מדעת רש"ל ובי"ח לעיל לגבי כלי שני, שהם כתבו שאיסור בדרגת כלי שני מפליט מעצמו ומבליע באחר ואין זה נקרא שמפליט ומבליע כאחד.

²¹¹ המשך דבריו – והביא ראיה מהא דאמר בזבחים פרק דם חטאת (דף צה ב) ת"ר אשר תבושל בו ישבר אין לי אלא שבישל בו עירה לתוכו רותח מנין ת"ל בו ישבר אלמא דעירה לתוכו רותח חשיב כמבושל בו... ועוד הביא ראיה מהא דירושלמי דגרס אהך מתניתין מהו ליתן לתוכו תבלין מלמטה ולערוי עליו מלמעלה ר' יונה אמר עירו ככלי ראשון חיליה דרבי יונה מן הדא וכלי חרס אשר תבושל בו ישבר אין לי אלא בשל בו עירה לתוכו רותח מנין ת"ל ישבר מ"מ.

²¹² והרא"ש תמה כאן – ואינה ראיה דשאני יין נסך דתשמישו ע"י צונן ולהכי מקלינן ביה טפי מבשאר איסורין, אבל כלי שנשתמש בו איסור והוא בלוע מעבר לעבר אי אפשר שיפלוט כל האיסור ע"י ערוי ששופכין עליו שאין מבשל אלא כדי קליפה כדפי' לעיל וגם אין לו כח להפליט אלא כדי קליפה ולא כל האיסור הבלוע בדופני הכלי מעבר לעבר, ע"כ. ותירץ ארוך מש"ך שר"ת סובר שלערוי יש כח להפליט את כל הטעם הבלוע אך אין לו כח להבליע אלא כדי קליפה.

(2) פסק הקילוח לפני שהגיע הקילוח למקומו

מהר"ם – נפלה טיפת חלב רותחת על סכין או כלי אחר שהוא צונן, אין צריך רק לגרר במקום שנפלה הטיפה הואיל ופסקה הטיפה כשנפלה עליו, והא דאמרינן עירו ככלי ראשון היינו כשנפל בקילוח אבל כהאי גוונא לא, ודוקא כשנפל על הקתא אבל נפלה על הברזל של סכין נועץ יי פעמים בקרקע ודיו (בגלל השמוניות שנדבקה לסכין ולא בגלל שנבלע).
וכ"כ תשב"ץ ותה"ד. **וכתב או"ה** – וכן התיר ר' יחיאל מפרי"ש בגרירה ונעיצה והכי נהגינן.
הג' מרדכי – טיפת חלב שנפל על סכין והחלב רותח צריך הגעלה לכל הסכין אם נפל על הלהב. **וכ"פ הג' הסמ"ק**.

רמ"א סח, י²¹³ (ובסימן צב, ז) כדעת מהר"ם – לא מקרי עירו אלא כשלא פסק הקילוח מכלי הראשון כשנגע למטה, אבל אם פסק כבר לא מיקרי עירו, ואינו אוסר.

ש"ך קה, ה – אפי' בעירו שנפסק הקילוח מבליע מיהא כ"ק לכ"ע, כמ"ש הפוסקים וכדמוכח בפרק כ"צ (פסחים עו, א לגבי קורבן פסח נטף מרטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו) ואע"ג דמדברי הרב סי' סח ס"י נראה דאם עירה מכלי ראשון על התרנגולת למולגה ונפסק הקילוח א"צ אפי' קליפה היינו משום דאינו מפליט ומבליע כאחד אבל מ"מ מבליע.²¹⁴
 ובסימן צג, ו כתב הש"ך שאפילו מהמהר"ם אין ראיה להתיר דגרירה ונעיצה הוי כקליפה'.

* ערוי מנר. סימן צב סעיף ט

תה"ד – שאלה: נר שהוא דולק מחלב מהותך, וקערה או כף מונח תחת הנר, ונפלה טיפה מפי הנר, בשעה שהוא דולק, בקערה או בכף צריכין הגעלה או סגי בגרירה בעלמא? תשובה: יראה דיש לחוש ולהצריך הגעלה כה"ג, ואע"ג דמצאתי הועתק בשם תשובת מהר"ם שאם נפלה טיפה רותח על סכין וכו'. מהכא הוי משמע דבני"ד נמי הוי סגי בגרירה, אמנם נראה לחלק דהתם איירי בחלב רותח שנרתח בקדירה אצל האש, אבל נדון דיזן חשיב רותח על ידי האור. וא"כ לענין נדון דיזן נמי יש לחלק ולומר דנהי נמי דמתקררת הטיפה כשפסקה מכלי ראשון וסגי בגרירה, אבל טפה שנפלה מרותח על ידי האור דרתח טפי אינה מתקררת כל כך בנפילתה ופסקה שלא תחשוב כרותח דכלי ראשון אלא דיינינן לה דלכל הפחות עדיין הוא רותח כעירו דמכלי ראשון דבעי הגעלה. אכן נראה דאותן נרות שמתקנין על ידי שהחלב קרוש וכרוך סביב הפתילה כמו שעושין פתילה של שעוה, אם אותו נר דולק ונופלת טיפה על הכלי אין צריך רק גרירה שהרי ידוע ומורגש שטיפה רותחת שנופלת מכלי ראשון על בשר האדם שרפתו הרבה יותר מטיפה הנופלת מנר של חלב שסביב הפתילה. והטעם הוא שהחלב הכרוך סביב הפתילה ברתיחה מועטת נמחה הוא שנופל ומטפטף ממנו. **וכ"פ שו"ע**. **וכתב ט"ז** לגבי נר דולק מחלב מהותך – ממילא אם נטף מצד אחר מן הכלי שהפתילה בתוכו (ולא כנגד האור) לא מקרי רותח לאסור מה שנוטף עליו.

כרתי ס"ק לב – מיהו בנרות שלנו דהחלב עומד ימים רבים, ומוסרח למאוד טרם שנעשה נרות, הוה נותן טעם לפגם, ויש להקל.²¹⁵

²¹³ כתב את דבריו על השו"ע שם – אין מולגין גדיים וטלאים ועופות בכלי ראשון אלא אם כן ניקר את החלב ומלחם. וכן לא יערה עליהם מכלי ראשון. ואם עירה, די בקליפת העור.

²¹⁴ קשה, הרי מוכח מהרמ"א בסימן צב, ז, ובסימן צה, ג שאינו מבליע כלל. **ומסיבה זו כתב מנ"י כתב** – יש לתמוה על הרב (הרמ"א) שפסק נגד משמעות הש"ס דזבחים וכל הפוסקים (שאם נפסק הקילוח מבליע) ואולי יש לחלק ולומר דדוקא גבי כלי חרס ומאכל אמרינן דאפי' עירו שנפסק הקילוח מבליע משא"כ בכלי מתכות וכיוצא בהם. ע"כ. אך נלע"ד שאין קושיא על הרמ"א מהגמרא, שהרי שם מדובר בצליה ע"י אש שחמורה יותר מבישול וכפי שמובא לקמן מתה"ד לגבי ערוי מנר של חלב שמבליע אע"פ שפסק הקילוח.

²¹⁵ **האם מותר להדליק מקטרת מנר של חלב**. **פת"ש צב, ז**: **שבת כב, א** – רב אמר: אין מדליקין מנר לנר (דחנוכה)... מאן דאמר משום ביזוי מצוה – משרגא לשרגא מדליק, מאן דאמר משום אכחושי מצוה משרגא לשרגא נמי אסור. רש"י 'אכחושי' – דמיחזי כמאן דשקיל נהורא, ושואב קצת מלחלוהית שמנו.

שאר בשרי – נראה להביא ראיה (לאסור להדליק מקטרת מנר של חלב) מרש"י, משמע באותה הדלקה מקבל קצת שמן, וא"כ ה"ה בשפופרת שואף החלב, אכן לפמ"ש הכו"פ דחלב נ"ט לפגם ומתוך כך התיר אם נטף חלב על הכלי א"כ ה"ה בנדון זה הוי נ"ט לפגם בחלב עצמו. **פת"ש** – ולע"ד היתר זה צ"ע דדוקא בדיעבד התיר בעל כו"פ משום נטל"פ משא"כ הכא להדליק לכתחלה משפופרת של חלב, נ"ט לפגם לכתחלה אסור, מיהו לדברי הצ"צ שהבאתי לקמן סי' צ"ח סק"א אתי שפיר, שכתב טעימה בטעם לפגם מותרת לכתחילה.

משאת משה (א, ד) כתב שאם אחד נהר אסור למי שאינו נהר להדליק מנר של חלב וליתן לחבירו הנהר.

ז. ערוי היתר צונן לאיסור חם

מכשירין ה,ט – כל הנצוק טהור. **משנה י** – המערה מחם לחם ומצונן לצונן ומחם לצונן טהור. = < 'הנצוק' דהיינו הקילוח של משקים המעורים מכלי אל כלי, כגון המערה משקה מכלי טהור לכלי טמא, אינו נטמא ולא מטמא את מה שבכלי העליון, שאין הנצוק חיבור, ורק מה שנגע בדבר הטמא נטמא. **המשך משנה י** – מצונן לחם טמא. = < המערה מצונן טהור לחם טמא, מה שבכלי העליון נטמא, **וביאר הרמב"ם** – לפי שעמוד המשקה אשר יקרא 'נצוק' יתחמם בהיות קצהו בכלי החם ויעלה ההבל עם הניצוק מתוך הכלי החם הטמא ויתחמם המשקה אשר בכלי העליון ועל כן שב טמא (נעשה העליון טמא), לפי שההבל החם חיבר ביניהם... אך אם העליון גם חם אינו טמא הואיל וגם העליון חם מוציא הבל אין פעולת ההבל של התחתון ניכרת בו.

מרדכי – מצאתי דאסור לשפוך מכלי כשר שיש בו שומן כשר לתוך נר דולק ובו חלב או שומן טריפה דתנן פ"ה דמסכת מכשירין (מ"י) 'מערה מחם לחם ומצונן לצונן ומחם לצונן טהור מצונן לחם טמא' וה"ה לאיסור והיתר. **וכתב או"ה** – ומסתמא דוקא לכתחילה וכן משמע קצת לשון 'ואסור' מדלא נקט טריפה. **וכ"פ רמ"א קה,ג**.

11. תתאה גבר. סימנים צא,ד; צד,ח; קה,ג

א. עיקר הדין

פסחים עו,א – איתמר: חם לתוך חם - דברי הכל - אסור. צונן לתוך צונן - דברי הכל מותר. חם לתוך צונן, וצונן לתוך חם; **רב אמר**: עילאה גבר, **ושמואל אמר**: תתאה גבר. תנן: נטף מרוטבו (של הפסח) על החרס וחזר אליו - יטול את מקומו. קא סלקא דעתך בחרס צוננת (שיש שם חתיכת חרס צוננת). **בשלמא לרב דאמר עילאה גבר** - משום הכי יטול את מקומו, דאזל רוטב מרתח ליה לחרס, והדר חרס מרתח ליה לרוטב. וכי הדר רוטב אפסח - קא מטוי פסח מחמת חמימותא דחרס, ורחמנא אמר 'צלי אש' - ולא צלי מחמת דבר אחר. אלא לשמואל דאמר תתאה גבר, חרס כיון דצונן הוא - אקורי מיקר ליה לרוטב, אמאי יטול את מקומו? - כדאמר רבי ירמיה אמר שמואל... בחרס רותח... **תניא כוותיה דשמואל**: חם לתוך חם - אסור, **וכן צונן שנתן לתוך חם - אסור**. חם לתוך צונן וצונן לתוך צונן - מדיח. חם לתוך צונן מדיח. כיון דחם הוא, אדמיקר (רש"י - שמצננו. או"ה ומרדכי - שמכביד עליו) ליה אי אפשר דלא בלע פורתא, קליפה מיהא ניבעי! אלא אימא: **חם לתוך צונן - קולף**, צונן לתוך צונן - מדיח. **תניא אידך**: בשר רותח שנפל לתוך חלב רותח, וכן צונן שנפל לתוך חם - אסור.²¹⁶

רש"י – אע"ג דהילכתא כרב באיסורי - בהא הילכתא **כשמואל**, דהא תניא תרתי מתניתין כוותיה. **ב"י** – וכן פסקו כל הפוסקים. **וכ"פ טור ושו"ע**. **סמ"ק** – ואין אנו מחלקין בין איסור חם לאיסור צונן. **וכ"כ טור ושו"ע קה,ג**.

רא"ה – כי אמרינן צונן לתוך חם אסור ואמרינן נמי דבשר צונן שנפל לתוך חלב רותח אסור היינו דבעי נטילת מקום ומיהו בהכי סגי והכי איתא התם בפרק כיצד צולין. **ר"ן** – ונראה שלמד מדתנן התם (פסחים עו,א) גבי פסח נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו למ"ד עלאה גבר וסובר הרב ז"ל דכיון דלמ"ד עלאה גבר סגי בנטילת מקום הי"נ לדידך דקיי"ל תתאה גבר סגי בנטילת מקום בצונן לתוך חלב רותח.

²¹⁶ ר"ן – פלוגתייהו דרב ושמואל בשנטלו מן האור אלא שעדיין הוא חם שאילו האחד מהם על האור או האיסור או ההיתר כלו מודו דכחם בתוך חם דמי. **הובא בב"י צא**. כלומר גם רב שאמר עילאה גבר מודה כאן כיוון שהתחתון החם נמצא על האור, וכן גם שמואל מודה שאם קדרה רותחת הונחה ע"ג דבר צונן והקדרה היא ליד האש, הכל אסור.

ר"ן – ולא נ"ל כן, אלא התם מפני שהוא צלי דאין שם רוטב אינו אוסר אלא כדי נטילת מקום, אבל היתר צונן שנפל לתוך רוטב של איסור חס וכן בשר צונן לתוך חלב חס כיון דקיי"ל דתתאה גבר משמע שכולו אסור. וכ"פ רשב"א, טור, וכ"נ מהרמב"ם, וכ"כ שו"ע.

=< לקמן בדין צליה יתבאר שצליה מבליעה פחות ממה שבישול מבליע, וכאן למדנו שגם כאשר התחתון חס והעליון צונן יש הבדל בין צליה לבישול שאם אחד מהם גוש והשני הוא נוזל רב - הכל נאסר, אך אם שניהם גושים, או אחד גוש והשני נוזל מועט - נאסר רק כדי נטילה, אך אם העליון חס בין בצליה ובין בבישול נאסר כדי קליפה בלבד (ודין צליה יתבאר בהרחבה לקמן).²¹⁷

* לכאורה זו מחלוקת במציאות, מדוע לא בדקו חכמים בפועל את המציאות אם יש טעם או אין?²¹⁸

רשב"א (משמרת הבית ד, א דף ט עמוד ב) – אנו אין לנו אלא כדברי חכמים הבקיאים בהלכה הבקיאין בטבעים וסומכין עליהם בזה כמו שסומכים עליהם באיסור קליפה ובנטילת מקום ובאיסור הכל ובדיני תתאה גבר ועילאה גבר ובשאר דרכי איסור והיתר שלמדנו מהם ואין אנו נשענים על בינתינו ולומר זה אפשר וזה לא אפשר. פלתי צא, ב – צ"ל ברב ושמואל דנחלקו אי תתאי גבר או עילאי, במאי נחלקו, הא חיך אוכל יטעום, ויטעום קפילא ונראה דברי מי יקום, אלא דס"ל טעמא המורגש טעם קלוש הוא למאוד. פמ"ג משב"ז צא, ז – ולדידי יש לומר דמי לא משכחת כזית בשר ליורה גדולה של חלב ואפילו הכי אין בו טעם חלב דלאו וודאי שיבלע ורב ושמואל פליגי מר סבר על הרוב נותן טעם וודאי היכא דאיכא קפילא סגי ע"י קפילא אפילו בכלי ראשון אלא היכא דליכא קפילא אסור מספק למר עילאה ולמר תתאה וכדאמר.

ב. תתאה גבר בכלים. צד, ח ורמ"א קה, ג.

* נפל לקדירה

מוסכם שאם הכלי רותח ונפל לתוכו דבר צונן אומרים תתאה גבר ובבישול נאסר הכל (ולגבי צליה עיין לקמן בדין איסור הבלוע בכלי במליחה וצליה), ונחלקו מה הדין אם הכלי צונן ונפל לתוכו דבר רותח, האם אומרים תתאה גבר וכיוון שהתתאה צונן נאסר כדי קליפה, או שלא, ודין כלי חמור יותר ונאסר ואוסר בכולו?

חולין קיא, ב – הלכתא: דגים שעלו בקערה (של בשר) מותר לאכלן בכותח.

תוס' ורא"ש' ההלכתא דגים שעלו בקערה' – של בשר מותר לאוכלן בכותח. אם הקערה והדגים צוננים לא איצטריך לפסוק דליכא מאן דפליג אלא כשהאחד מהן רותח דבין עלאה גבר בין תתאה גבר קליפה מיהא בעי כדאמרי' בפי' כיצד צולין (פסחים דף עו.). אדמיקר ליה בלע.

=< מוכח שגם אם הכלי צונן ונפל לתוכו דבר רותח נאסר כדי קליפה בלבד, כדין תתאה גבר. וכ"כ או"ה לו, ה, רשב"א, שע"ד, ר"פ, וכ"פ רמ"א קה, ג וש"ך שם.

רש"ל – נראה בעיני דליתא להאי סברא כלל מאחר שהוכחתי מכל הגדולים דס"ל דבקערה שהיא בת יומא אוסרת דבר חס בלא רוטב מאחר שאין בה פליטה מגופה (וכמ"ש הרב קה, ז), ממילא דלא שייך נמי למימר גבי קערה אן

²¹⁷ לח בלח – בעקרון גם בלח בלח שייך דין תתאה גבר, אלא שבפועל כיון שמתערבבים לגמרי, אזי אפילו אם שניהם צוננים צריך ששים בהיתר כנגד האיסור. אמנם לגבי דין 'בישול' להנאה מתערובת בב"ח וכן לדיני שבת, אכן שייך דין תתאה גבר גם בלח בלח.
²¹⁸ שאלה זו נכונה בכל המחלוקות בדיני תערובות ובליעות. ועיין בפנה"ל לה, שביאר זאת בהרחבה.

כף עילאה גבר או תתאה גבר²¹⁹ כי אם בשני מיני אוכלים שטבען להיות חס וקר משא"כ כלי שאינו טבע בכך א"כ חס שאצלו מפליט ובולע.²²⁰

=> אין דין תתאה גבר בכלים, לכן אם נשפך על כלי צונן רוטב של איסור רותח, הוא נבלע בכולו ולא רק בכדי קליפה, וכן אם נשפך רוטב צונן של היתר על כלי שבלוע בו איסור כולו נאסר.

* קדרה רותחת שהונחה ע"ג היתר שבכלי שני. רמ"א צב, ז

הגש"ד – מעשה בא לפני מהר"ם שנשפך רוטב חס מקדירת בשר רותח, ושוב נתיישרה קדירה של חרס חולבת לתוך אותו רוטב על הקרקע, והתירו, כי אמר אפילו היה אותו רוטב בכלי והושמה קדירה של חלב בתוכו קיימא לן כלי שני אינו מבשל, כל שכן הכא שנבלע רוב רוטב בקרקע.

או"ה – אמר ר"י מפרי"ש אפי"א חלב נפל לארץ (מקדירה רותחת) והשיבו עליה קדירה של בשר רותח צריך ס' ממה שאומדין שיש חלב בעין תחת הקדירה.

נחלקו מה היחס בין או"ה להגש"ד :

דר"מ – או"ה חולק על מהר"ם.²²¹ **ובהגה כתב** כמהר"ם – אם נשפך חלב או שאר איסור רותח על גבי קרקע, והעמידו עליו קדירה חמה; אם מה שנשפך אינו אצל האש, לא הוי רק כלי שני, ולכן הקדירה אסורה, דבולע קצת, והתבשיל מותר, דתתאי גבר (מפני שא"א לקלוף. כמבואר לקמן).

רש"ל – לענין עיקר דדינא, לא נראה לי האי פיסקא (של או"ה) כלל, מאחר שהחלב שנפל על הכירה נעשה כלי שני, א"כ אינו אוסר, כמ"ש מהר"ם דשרי²²²... אם לא שתחלק בדבר, היכא שהקדירה עומדת אצל האש, וא"כ מאחר שהיא מרותחת מחמת חום האש שאצלה, שא"א לומר דתתאה גבר, כי חום העליון שבקדירה מרותחת מונעת התחתון מלהתקרר, ובולע שפיר, וכ"נ עיקר, היכא שהקדירה מרותחת, דבעינן ס' נגד החלב, אפי"א הוא למטה מן הקדירה.

ט"ז על רש"ל – לעד"נ דבלאו רתיחת הקדירה לא קשיא מידי דכיון שהכירה אצל האש והיא חמה שהיד סולדת שם הוי החלב שבתוכה ככלי ראשון ומהר"ם דמתיר מיירי בנשפך במקום הכירה שאינה חמה מחמת האש ואין היד סולדת שם וכן נראה עיקר להלכה.

* דין כלי שנאסר בכדי קליפה. רמ"א צא, ה

רמ"א (ע"פ או"ה) – ציר של בשר שאוסר (כדי קליפה, כמבואר בסימן צא בדין מליח כרותח) שנפל על הכלי צריך הגעלה ואם הוא כלי חרס צריך שבירה ואם לא נפל רק על מקום אחד בכלי עץ וכיו"ב קולף מקומו ודיו. **ש"ך** 'על מקום אחד' – דאם נפל על כל הכלי לא שייך קליפה, דיפסיד הכלי, אי נמי טורח גדול הוא. ולפי זה אם הוא בענין שאין פסידא ורוצה לטרוח מותר.

פת"ש צא, ט – כתוב בכתבי הרב הג' מהר"ר דניאל זצ"ל אם נפל ציר או חלב מהותך חס בכלי ואין יודע באיזה מקום והוא מיעוט הכלי בטל ברוב. ונראה דאם הוא כלי שאפשר בהגעלה צריך הגעלה, ועיין לקמן סימן קב סעיף

ג (שלכאורה אם בטל ברוב או שצריך להכשיר את הכלי תלוי במחלוקת שם).²²³

²¹⁹ ש"ך – לא ידעתי מה ענין זה לזה.

²²⁰ לא הבנתי את ההבדל בין טבע האוכלים לטבע הכלים.

²²¹ אמנם א"א לומר שנחלקו בדין כלי שני שהרי גם דעת האו"ה שכלי שני אינו מבליע ומפליט כלל. וצ"ע מה כוונתו

²²² קשה על שיטתו בדין כלי שני שמבליע או מפליט בכולו. וצ"ע.

²²³ שיש אומרים שכלי שבלוע מאיסור הוא דבר שיש לו מתיירים ולא בטל כיוון שיש לו היתר ע"י הגעלה. ויש אומרים שאין זה נחשב דבר שיש לו מתיירים ע"פ המבואר שם.

ג. חם לתוך צונן. סימן צא, ד.

(1) עיקר הדין

שו"ע – חלב רותח שנפל על בשר צונן או בשר רותח שנפל לתוך חלב צונן קולף הבשר ושאר הבשר מותר.

רש"ל – אפילו איכא ששים בבשר נגד החלב מ"מ הבשר צריך קליפה דלא בלע דרך כולו. הובא בט"ז.

כתב הרשב"א – אין להקשות היאך סגי בקליפה והלא החלב רך וחוזר הצלי שנפל לתוכו כמתבשל בתוכו וי"ל כיון שנפל לתוך החלב ה"ל כחם לתוך צונן ואף על פי שהצלי שוקע לתוך החלב והחלב צף על הצלי אינו כצונן לתוך חם וכל שהוא במקומו גובר ומקרר הצלי שנפל לתוכו הלכך בקליפה סגי. **הובא ש"ך צא, כג.**

(2) כשא"א להוריד כדי קליפה

* דעת המקילים

פסחים עו, א – תניא אידך: בשר רותח שנפל לתוך חלב רותח, וכן צונן שנפל לתוך חם - אסור. חם לתוך צונן, וצונן לתוך צונן - מדיח. חם לתוך צונן מדיח: כיון דחם הוא, אדמיקר ליה אי אפשר דלא בלע פורתא, קליפה מיהא ניבעי! אלא אימא: חם לתוך צונן - קולף, צונן לתוך צונן - מדיח.

תוס' – תימה הא תו למה לי להביאה **ואומר ר"ת דקמ"ל דאפילו חלב שרי** דאע"ג דחם לתוך צונן בעי קליפה בדבר שיכול לעשות קליפה בדבר דלא שייך קליפה כמו בחלב מותר מדלא קתני איסורא גבי חלב כדקתני קליפה גבי בשר. **כ"מ מהרמב"ם, וכ"כ שו"ע, וכ"כ רמ"א בסוף סימן צג** – צריך קליפה אם אפשר לקלפו ואם לאו הכל שרי.²²⁴

וכ"כ או"ה – אם נתבשל כך בלתי קליפה וכן בכ"מ שהצריכו חכמים קליפה ובשלוהו כך בלתי קליפה אפי' כשהחתיכה קלישה שאין בה ס' נגד קליפתה כ' ר"ת וכן השיב מהר"ם שאם א"א לו לקלוף לא נאסר בהכי, וכ"ש אם נתבשל כבר שא"צ ששים נגדה דהוי דיעבד וכבר נתפשט הטעם בכולו... קליפה שהצריכו חכמים אינו אלא חומרא בעלמא ולכתחילה אם אפשר.²²⁵ **וכ"כ רמ"א** – במקום שהבשר צריך קליפה, אם לא קלפוהו ובשלו כך, מותר בדיעבד.

ש"ך – צ"ע דהתוס', רי"ו, הגהת אשיר"י ממהרי"ח בשם ר"י, והמרדכי והאגודה כתבו דירך שנמלח בה גיד הנשה ונתבשל צריך אח"כ ששים נגד הקליפה שנאסרה תחלה במליחה...²²⁶ נראה דלא קאמר הרב דבמקום שצריך קליפה ובשלוהו בלא קליפה דמותר בדיעבד אלא דומיא דהכא דחלב, דלא שייך ביה קליפה דהיינו שהוא דבר הנבלל והקליפה נתערבה וכה"ג אם נתבשל הבשר בלא קליפה ונבלל בענין דאינו מכירו דלא שייך ביה קליפה מותר בדיעבד, וכ"מ קצת באו"ה. והשתא ניחא הא דכתב הרב בהג"ה צח, דכלי שנאסר במליחה כדי קליפה צריך אח"כ ששים.

²²⁴ פלתי צא, ב כתב שדין זה הוא דווקא בבשר וחלב אך בשאר איסורים כולם מודים שצריך פי ששים כנגד הקליפה. אך החת"ס יו"ד פי חלק עליו וכתב שה"ה לשאר איסורים (דבריהם הובאו בהרחבה בדין נטלי"פ לגבי ערוי על עכבר שנמצא בתוך שומן. סימן קד). וכ"מ שהיינו הש"ך והט"ז לקמן, שהקשו על הרמ"א מדין כלי שנאסר ע"י מליחה.

²²⁵ **וכ"כ דרישה צא, ג** – טעם המתירין דס"ל דהא דאמרינן אדמוקיר לה בלע הוא חומרא דרבנן וכי החמירו בקליפה אבל לאסור את כולה בדליכא ששים נגד הקליפה לא אמרינן.

וכתב פנה"ל לה, 3 – עוד אפשר לומר שלדעתם אכן ערוי מבשל כדי קליפה, אלא שבדרך כלל מחמירים בהגדרת עובי הקליפה כדי שיעור שניתן לקלוף, אבל בדיעבד אפשר להחשיב כדי קליפה כדקיק מאוד וממילא בטל בששים.

²²⁶ המשך דבריו – וכ"כ האגור בשם מהרי"ל על עוף שנתבשל בלא חתיכת ורידין דצריך ששים גם נגד הקליפה שנאסרה תחלה במליחה ומביאו ב"י סי' כ"ב ס"ד בסתם, וכן הבי"ח שם.

= כל קליפה שאסרו חכמים היא חומרא ולא מן הדין, ואפילו קליפה שע"י מליחה (וכ"כ במפורש בסימן כב ס"ק י), ולכן כשא"א לקלוף מותר ולא צריך פי שישים כנגד הקליפה, אמנם כל זה בדבר הנבלל כמו חלב, או בשר שנאסר בכדי קליפה והתבשל ונבלל בין כל החתיכות והוא לא ניכר, אך אם הבשר שהתבשל ניכר בתבשיל ויכול להוציאו צריך פי שישים כנגד הקליפה, וכן קדירה שנאסרה כדי קליפה צריכה הגעלה, אע"פ שאי אפשר לקולפה, כיוון שהיא לא דבר הנבלל.

מג"א או"ח תסז, לג – (לגבי חתיכה שנאסרה ע"י מליחה) אם נתבשלה בלא קליפה אוסרת בתערובתן כמ"ש בי"ד סי' ס"ט וסי' צ"ח ע"ש דדוקא בדין תתאה גבר שאינו אלא חומרא בעלמא דהא מתחלה אמרינן בגמ' דא"צ קליפה אלא דחיישינן שמא בלע פורתא לכן אין הקליפה אוסרת החתיכה, אבל במקום שצריך קליפה מדינא אם נתבשלה בלא קליפה אוסרת החתיכה, ובהכי מסולקים כל תלוונות האחרונים על רמ"א.

* דעת המחמירים

ריב"א (הובא בתוס', לגבי בשר רותח שנפל לחלב צונן) – צריך ששים (בחלב) כדי קליפה. **וכתב הגש"ד** – אנו נוהגין כריב"א.

ט"ז – תימה (על הרמ"א שפסק כאן להקל בדיעבד כשבישל וא"א לקלוף) דבסימן סט, טז פסק דבדבר רותח לח (בכלי שבלע כדי קליפה) בעינן שישים כנגד הקליפה (וכ"כ בסימן צח, ד) והם דברי הרשב"א, והיינו כריב"א ונמצאו דבריו סותרים זה את זה. וכיון שגם הרשב"א הכי סבירא ליה כן יש לנו לפסוק כריב"א להחמיר, ובכל מקום בעינן שישים נגד הקליפה. וכ"פ תשואות חן (הובא בפת"ש צא, ה) וכתב – אבל בעירווי שנפסק הקילוח יש להקל ובפרט בבשר בחלב דכל היכא דליכא בישול הוא מדרבנן, ובשאר איסורים אין להקל רק בהפסד מרובה.

ד. נוגעים זה לצד זה. קה, ג.

* אחד צונן ואחד חם

או"ה – היכא שהחם למעלה או זו בצד זו ורק א' מהן חם צריך קליפה. וכ"כ הגש"ד כג,א בשם תורת הבית. וכ"פ רמ"א וש"ך (ס"ק ט).

רש"ל – היכא שהאיסור וההיתר נוגעים זה בזה, דלא הוי שם לא עילאה ולא תתאה, נ"ל פשוט, דדינו כמו טהור מלוח וטמא תפל (לקמן בדין מליח כרותח יתבאר שאם חתיכה אחת נמלחה ('מליח') ואחת לא נמלחה ('תפל') רק החתיכה המלוחה פולטת טעמים, ולכן רק אם האיסור הוא המליח הוא אוסר את ההיתר, אך אם האיסור תפל - מותר, וסובר רש"ל שה"ח כאן בחם וקר שנוגעים זה לצד זה, שרק אם האיסור חם הוא אוסר, כדין תתאה, ואם ההיתר חם לא אוסר כלל), שוב מצאתי כתוב בהגש"ד בשם תורת הבית, דאם מונחים זה אצל זה סגי להו בקליפה ע"כ, מ"מ סברתי חזקה וישרה בעיני, לכל הפחות להחמיר, באיסור חם והיתר קר שמונחים זה אצל זה, לאסור בכולו, אכן אם ההיתר הוא חם, והאיסור קר, שמונחים זה אצל זה, לא סמכתי אסברתי, לדמות לטהור מליח ולטמא תפל, להיתר אפי' בלא קליפה, אלא מחמיר אני כדברי הרשב"א, להצריך קליפה (וה"ה בשר וגבינה וא' קר וא' חם הקר כולו אסור והחם כדי קליפה. פמ"א).²²⁷

²²⁷ **מהט"ז משמע** שסובר כרש"ל שלא במקום הפסד מרובה, שאחרי שהביא את דברי רש"ל כתב – נראה דבמקום שאין הפסד מרובה יש להחמיר כן, דהא אף במליחה פסק רמ"א כן בסי' י' (כלומר הרמ"א לגבי מליחה פסק כדעת הר"ן שסובר שגם אם ההיתר מליח והאיסור תפל ונוגעים אחד בשני אסור, ורק בהפסד מרובה היקל כדעת רוב הפוסקים שמתור), ע"כ. וכע"ז כתב בסימן צב, כז, אמנם לא ברור איך מדברי הרמ"א קה, י, הוכיח לפסוק כרש"ל, הרי הרמ"א שם החמיר אפילו בטהור מליח, וא"כ יש בזה הוכחה להחמיר יותר מרש"ל שאפילו אם ההיתר חם הוא אוסר בכולו, וביאר הפמ"ג שבאמת כוונת הט"ז להחמיר יותר מרש"ל שלא במקום הפסד, אך גם הוא כתב שלא משמע כך מלשונו. וצ"ע.

או"ה – זו בצד זו ושניהם חמין דהוי חס בתוך חס אסור כולו. וכ"כ רש"ל ורמ"א.

הג' הסמ"ק – בפרק דם חטאת (ובחים צו, א) אמרינן חתיכה בחתיכה ריקק ברקיק יקלוף את מקומו תימא מאי שנא מחס לתוך חס, דמיתסר כולו ושמא יש לומר התם גבי חס לתוך חס מיירי דזה על גבי זה, והתם מיירי בזה בצד זה. הובא בש"ך.²²⁸

ה. קילוח מהקדרה שנמשך ע"ג הכירה. סימן צב, ז

תה"ד – קדרה מלאה חלב רותח שפותה אצל האש על הכירה ומחמת הרתיחה יצא חלב למעלה מאוגני הכלי והיה נזחל ונמשך בקילוח בלי הפסק דרך דופני הקדרה על גבי הכירה עד שהגיע אצל בשר (בצורה כזאת L) שהיה ג"כ על גבי הכירה, יראה דאם היד סולדת בחלב במקום שנגע בבשר חשיבי כהאי גוונא עירווי מכלי ראשון ונאסר הבשר.²²⁹

ב"י (בסימן צא) – ונראה דעל כרחק הבשר היה צונן, דאל"כ למה הוצרך לומר שחלב חשיב עירווי מכלי ראשון הא אפילו היה (החלב) צונן גמור הוה אסר לבשר משום דהוה צונן לתוך חס וכיון שכן על כרחק צריכין לומר דנאסר הבשר לא ליאסר הכל קאמר, אלא דוקא כדי קליפה דהא חס לתוך צונן אינו אוסר אלא כדי קליפה. וכ"כ רמ"א וש"ך. = קילוח שנשפך בצורה כזאת L נחשב עילאה, לכן אם הבשר חס אפילו אם הקילוח מהחלב הוא צונן הכל אסור, ואם הבשר צונן והקילוח רותח הבשר נאסר כדי קליפה (ואם נפל על קדירה, הקדירה נאסרה בכדי קליפה והתבשיל מותר. רמ"א).

ט"ז – לע"ד נראה תמוה (מה שכתבו ב"י ורמ"א) דאין כאן לא עילאה ולא תתאה אלא הוה עלייהו דין נוגעים זה בזה. וכ"ד רש"ל וב"ח שקילוח כזה נחשב כנוגעים זה לצד זה.²³⁰

ב"ח הבין אחרת את המקרה שבתה"ד, שכתב – כל זה (מה שכתב הב"י) לא נהירא לפע"ד אלא נראה דמיירי שהחלב היה זב תחת הבשר או תחת קדרה של בשר ולכן פסק בסתם דהיכא דהיד סולדת בחלב במקום שנגע תחת הבשר נאסר הבשר דה"ל צונן לתוך חס ואין צריך לומר היכא דגם הבשר הוא רותח.²³¹

* כתב הרמ"א – אם נפסק הקלוח מן הקדירה הרותחת קודם שהגיע אל הצונן, הוי נמי ככלי שני (כפי שמדויק מתה"ד).

²²⁸ ופ"ח פירש להא דרקיך בכחוש אבל בשומן אוסר כולו (הובא באוצר מפרשים כט).
²²⁹ מנחת יעקב, צ"צ ובאר היטב – דוקא דליכא אפר במקום שנשפך החלב דאי איכא אפשר נעשה החלב שנשפך על האפר לפגם ואינו אוסר (וכמו שכתב שו"ע צה, ד שאפר נותן טעם לפגם). אך במקום אחר כתב המנה"י דצ"ע למעשה, ד"ל דבשעה קלה כזו אינו נעשה לפגם.

²³⁰ לבושי שרד – מאחר שדין אפר גופיה הוא מחלוקת (שט"ז וש"ך חלקו על השו"ע שם) לכן ח"ו לסמוך על זה אלא באיסור קל כגון אם נשפכו מים רותחין מקדרה של חלב בן יומו מקונח תחת קדרה של בשר (שמעיקר הדין מותר משום נ"ט בר נ"ט והרמ"א כתב שנהגו להחמיר בזה במקום הפסד מרובה, וכ"ד הש"ך), דבכהאי גוונא דעת הש"ך בסימן צה ס"ק ה להתיר בהפסד מרובה, וכן בכל כהאי גוונא שיש עוד צד היתר טוב ולא בענין אחר.

²³¹ נחלקו בדעת הב"י והרמ"א למה קילוח כזה לא נחשב כנוגעים זה לצד זה: ש"ך – דהכא כיון שבא הקלוח מלמעלה הוי כמו עילאה. דרישה צא, ב כתב תירוץ אחר לשיטתם – דכל שבמקומו יש לו כח (כלומר הדבר העומד במקומו נחשב תתאה). והב"ח כתב – הבית יוסף הבין כאן שר"ל שרתיחת החלב נפלה על הבשר המונח בקרקעית הכירה (ולא כפשט דברי תה"ד). ע"כ. ולפי הב"ח כולם מודים שקילוח כזה L נחשב כנוגעים זה לצד זה.

²³¹ גם רש"ל ביאר כך את תה"ד, אך הוא הבין שתה"ד דיבר דווקא בבשר רותח, כיוון שסתם בשר שע"ג הכירה הוא רותח, והחידוש הוא שהיית יכול לחשוב שקילוח כזה נחשב צונן, וככלי שני, קמ"ל שלא, אלא הוא נחשב עירווי מכלי ראשון.

12. צליה. סימן קה סעיפים ז - ו, ח

א. מקור הדין

חולין צו, ב – משנה. ירך שנתבשל בה גיד הנשה, אם יש בה בנותן טעם - הרי זו אסורה.²³² **גמרא.** אמר שמואל: לא שנו אלא שנתבשל בה, אבל נצלה בה - קולף ואוכל עד שמגיע לגיד. איני, והאמר רב הונא: גדי שצלאו בחלבו - אסור לאכול אפילו מראש אזנו! שאני חלב - דמפפע.²³³

=> ירך שנצלה בה גיד הנשה, הירך מותרת וקולף ואוכל עד שמגיע לגיד, אך גדי שצלאו בחלבו אסור כולו כיוון שהחלב מפעפע בכולו.²³⁴

הגדרת צליה: איסור והיתר ששניהם גושים, או אחד גוש והשני מעט נוזל (כדמוכח מנטף רוטבו על החרס בפסחים עו, א, הובא לעיל בדין תתאה גבר).

ב. איסור שמן. סעיף ה

המשך הגמרא שם – ובחלב אסור? והאמר רבה בר בר חנה: עובדא הוה קמיה דר' יוחנן בכנישתא דמעון, בגדי שצלאו בחלבו, ואתו ושיילוהו לרבי יוחנן, ואמר: קולף ואוכל עד שמגיע לחלבו! ההוא - כחוש הוה. רב הונא בר יהודה אמר: כוליא בחלבה הוה - ושריא (לקמן יתבאר מדוע כליה שצלאה בחלבה מותרת).

נחלקו הראשונים בביאור תירוץ הגמרא 'ההוא כחוש הוה' ומה ההלכה בצליה עם איסור שמן:

ראבי"ה תתקמא – נראה בעיני שאם נמלח בשר וחלב יחדיו, שצריך הבשר קליפה במקום שידוע שנגע בחלב וצריך להעמיק בקליפתו קצת יותר לפי אומד הדעת ממה שאם נמלח בהדי נבילה כחושה, ואם נפשך לומר הא אמרינן (שם צז ע"ב) דמליח הרי הוא כרותח דצלי, וגבי צלי אמרינן בפרק גיד הנשה (שם ע"א) שאני חלב דמפפע, ואמרינן גבי גדי שצלאו בחלבו אסור למיכל אפילו מריש אודניה, כי דייקת ביה לאו מילתא היא דהא פרכינן עלה והא עובדא הוה קמיה דר' יוחנן בגדי שצלאו בחלבו ואמר קולף ואוכל עד שמגיע לחלבו ומשני ההוא כחוש הוה. ומדקאמר בחלבו, ש"מ דחלב היה התם מעט ואי איפשר דלא פיעפע פורתא ואפילו הכי שרי ליה ר' יוחנן בקליפה עד שמגיע לחלבו, פירוש עד מקום שנשער שפיעפע חלבו והשאר מותר. והא דאסרינן אפילו מריש אוני, כגון שחלב היה מרובה וניכר שמפפע בכל מקום ונוטף אפילו מריש אוני כשניתך מחום האש.

=> איסור שמן מפעפע קצת יותר מקליפה לעומת איסור כחוש שנבלע רק בכדי קליפה. ומה שאמר רב הונא שגדי שצלאו בחלבו מפעפע בכולו זה בגדי שיש בו הרבה חלב, שהחלב נימוח ונוטף על כל הגדי, אך ר' יוחנן דיבר בגדי כחוש שיש בו מעט חלב.

²³² חולין צט, ב – מתני' דלא כהאי תנא, דתניא, רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר: אין בגידין בנותן טעם, והלכתא: אין בגידין בנותן טעם. רש"י 'והילכתא אין בגידים בנותן טעם' – ובין נתבשל ובין נמלח ובין נצלה משליכו ומותר ודוקא בו, אבל שמנו יש בו בני"ט ואם לא נטל שמנו אוסר. ²³³ תוס' – אפילו היה הראש למעלה אסור דמפפע חלב למעלה דהא צונן לתוך חם אסור למאן דאמר תתאה גבר ולא סגי בקליפה.

²³⁴ **שומן הגיד: פסחים פג, ב – תניא:** שמנו (של גיד הנשה) מותר, וישראל קדושים הם ונוהגין בו איסור. **תוס' צז, א – וא"ת** אם כן במתניתין איכא שומן הגיד דמפפע ואפילו נצלה נמי ליתסר כוליה, ונראה לר"ת דשמנו של גיד אינו מפפע. וכתב הרא"ש שכך צ"ל לדברי רש"י (צט: ד"ה והלכתא) והרי"ף (לד). שכתבו דשומנו של גיד אוסר בצליה (אע"פ שהגיד עצמו לא אוסר). **וכ"ז ר"ה, וכ"פ שו"ע קא** (ושם מבואר דין גיד הנשה ושומנו בהרחבה) **אך הרב ר"מ** (הובא בתוס') **ור"ב"ם** (הובא ברא"ש) מפרשים כיון דשומן הגיד לא מיתסר אלא מדרבנן דגזרו ביה אטו הגיד, כשאין הגיד אוסר גם בו לא החמירו. **קרומונת:** כתבו רשב"א, רמב"ם, מרדכי, רמב"ן, וכ"נ מהר"ן שהקרומות (שאסורות משום חלב) הן דבר כחוש ולא שמן. וכ"פ שו"ע ט.

אך שאר הראשונים חלקו עליו וכתבו שאיסור שמן מפעפע ואוסר את כולו אם לא היה פי שישים, ונחלקו מה הדין באיסור שמן (כמו חלב) שנצלה עם היתר ויש שישים כנגדו:

תוס' ורא"ש 'כחוש הוה' – מפרש ר"ת כחוש הוה ולכך שרי דחלב כחוש אינו מפעפע ועי"ל (גדי) כחוש הוה ויש בן מעט חלב ובטל בששים. **וכ"כ רמב"ם**, כתירוץ השני – גדי שצלאו בחלבו אסור לאכול אפילו מקצה אזנו, שהחלב נבלע באיבריו והוא משביחו ונותן בו טעם, לפיכך אם היה (הגדי) כחוש ולא היה בו חלב כליות ולא חלב קרב אלא מעט כאחד מששים קולף ואוכל עד שמגיע לחלב. **וכ"פ הגש"ד, רש"ל ומהר"ם פאדווה**. = אם יש פי שישים כנגד החלב הכל מותר.

רשב"א – כל דבר שיש לו פעפוע שנפל במקום ידוע מן החתיכה שאעפ"י שיש ששים בחתיכה לבטל את האיסור צריך ליטול את מקומו וכמו שאמרו בפרק כיצד צולין (פסחים עה,ב) נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו.²³⁵ **וכ"כ מרדכי, וכ"פ שו"ע ורמ"א, וכתב הש"ך** – וכן הפוסקים הקדמונים המפורסמים סוברים כן. **רא"ה** – בדבר המפעפע כגון חלב שמן דלית ביה דין קליפה ולא דין נטילת מקום אלא הרי כולו אסור ואין משערין בו בששים שלא הזכירו ששים בשום מקום אלא שמתערבים חלקיו בכל הקדירה בהשויה, אבל בצלי ומליחה אין בו דין ששים כלל שאין בו עירוב חלקים בהשויה כלל אלא כל היכא דיש בו דין מפעפע כגון חלב ושמן הרי הכל אסור ואין משערין בו ששים כלל. = איסור שמן מפעפע ולא בטל בשישים, וצ"ל שסובר כהסבר הראשון של ר"ת לגמרא, שהחלב היה כחוש.

* גם בדבר שמן אומרים תתאה גבר. סעיף ו

רשב"א – כבר ביארנו שאיסור מפעפע אפילו בצלי אוסר הכל, היה אחד חס ואחד צונן ונפל האחד על חבירו התחתון גובר לעולם ולפיכך נפל חס לתוך צונן אינו אוסר אלא כדי קליפה ואם נפל צונן לתוך חס הכל אסור. **וכ"פ שו"ע**.

ג. איסור כחוש. סעיף ד

רמב"ם – ירך שצלאה בגיד הנשה שבה קולף ואוכל עד שהוא מגיע לגיד ומשליכו, וכן בהמה שצלאה שלימה ולא הסיר לא חוטין ולא קרומות האסורות קולף ואוכל, וכיון שיגיע לדבר אסור חותכו ומשליכו. **ב"י** – מדברי הרמב"ם נראה שא"צ נטילת מקום ולא קליפה. **וכ"כ מ"מ** בדעת הרמב"ם.

ר"ן (על הרי"ף מ,א) – בצלי לא בעינן אלא קליפה.²³⁶

רשב"א – אינו אסור אלא כדי קליפה וי"א שצריך נטילת מקום והראשון נ"ל עיקר אלא שיש לחוש לדברי המחמירין באיסורין של תורה.²³⁷

רא"ש – 'קולף ואוכל עד שמגיע לגיד' לאו דוקא עד שמגיע לגיד דהא צריך להניח כדי קליפה סמוך לגיד ואפילו כדי נטילה דהיינו כעובי אצבע צריך להניח כדאמר ר"י פרק כיצד צולין (דף עה,ב) נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו ולא סגי בקליפה אם לא נחלק דטעם רוטב מפעפע ומתפשט יותר מגיד, ומיהו לא אשכחן בשום מקום דסגי לצלי בקליפה ולא מצינו קליפה נזכרת לענין צלי... הילכך לצלי בעי נטילה כיון שלא מצינו מפורש בו קליפה. **וכ"כ טור**.

²³⁵ הבנת הרשב"א בגמרא שרוטב נחשב דבר שמן לא מוסכמת, שהרי הרא"ש (הובא לקמן לגבי איסור כחוש) הבין שהרוטב הוא איסור כחוש. וכ"מ מהרא"ה (הובא בדין תתאה גבר).

²³⁶ כך כתב במקומות רבים, אמנם בדף לד, ב על הרי"ף כתב – כדי קליפה צריך לשיר או כדי נטילת מקום שהוא יותר מעט מן הקליפה.
²³⁷ **בתוה"ק כתב** שאין שמנו של גיד וקנוקנות וקרומות (שדברים אלו אסורים משום חלב או דם) מפעפעין בין בצלי בין במליחה ואינן אוסרים אלא כדי קליפה בלבד, ואח"כ כתב (שם ד.) גבי שמנו של גיד וקנוקנות שבו שאינם מפעפעים ולפיכך אינם אוסרים את תערובתן אלא כדי קליפה (ולא כתב קרומות). **וכתב ב"י** – ונראה דמשום דקרומות מספקא לן אי אסירי מדאורייתא או מדרבנן כמ"ש בסימן סד וכיון דאיכא למימר דהוא מדרבנן ואפילו את"ל דהוא דאורייתא כיון דאין לוקין עליהם י"ל שאין חוששין להחמיר בהם כ"כ ולפיכך כתב בתחלה דקרומות נמי בקליפה סגי להו ומשום דאיכא למימר כיון דאיסור תורה הם אע"פ שאין לוקין עליהם יש לחוש ולהחמיר בהם לפיכך אח"כ הזכיר שומן וקנוקנות שבו והשמיט קרומות (וכ"פ בשו"ע כמובא לקמן), **אבל הרב המגיד** כשכתב דברי הרשב"א לא חילק בין קרומות לשומן גיד כלל נראה שסובר בדבריו האחרונים לא השמיט קרומות בכוונה אלא שסמך על מ"ש בתחלה.

הג' סמ"ק – סגי בנטילת מקום אם אין בו שומן, ומיהו אין להקל בזה, דהא זימנין דאית ביה שומן ולא אדעתיה, ועוד אפילו בלא שומן יש ליתן טעם לאסור כולה, ולא דמי לההיא דיטול מקומו דרוטב, דהתם הרוטב אינו נופל על כולו כי אם בחד מקום דהא טיפה בעלמא היא דנפל כדמשמע נטף מרוטבו ולהכי סגי בנטילת מקומו, אבל גבי תתאה גבר החתיכה דאיסור נוגעת כולה בכל החתיכה דהיתר הלכך מפעפעת בכולה, ולכך לא סגי בנטילת מקומו וגבי נטף מרוטבו נמי אם היה ברוטב כל כך שנפל על כל הפסח מיתסר כוליה, ומיהו חלב ודאי מפעפע טפי דהא מיתסר למיכל אפילו מריש אוניה אע"פ שאין שם החלב כלל, ולפי זה ההיא דתתאה גבר צריך לומר שהחתיכות רחבות זו כזו דאז ההיא דאיסור נוגעת כולה בההיא דהתירא, אבל אם היתה של איסור קטנה, אף על גב דליכא בהתירא ששים מכל מקום הוה סגי בנטילת מקום אם אין בה שומן בודאי, ומיהו הא פרישית דזימנין דאית ביה שומן ולא אדעתיה. **הובא בהג"מ. וכתב עליו הגש"ד** – הכי נהגינן דאנן לא בקיאינן איזה נקרא כחוש.

שו"ע כדעת הרא"ש והטור – אין הצלי אוסר אלא כדי נטילה, בירך עם גידו (ושומנו) וכיוצא בו, דבר כחוש שאין בו כח לפעפע בכל החתיכה.

רמ"א, כדעת הגש"ד – וי"א דאין אנו בקיאינן איזה מיקרי כחוש או שמן, ויש לאסור בכל ענין עד דאיכא ס', ואפילו איכא ס', צריך נטילת מקום (שמא הוא כחוש ולא מפעפע), והכי נהוג. **וכ"פ פנה"ל** לה"ו. **והוסיף הרמ"א** – ודווקא באיסור חלב או שאר איסור דשייך בו שמנונית, אבל באיסור דלא שייך ביה שמנונית, והוא בודאי כחוש, אינו אוסר רק כדי נטילה (כ"כ בסוף דר"מ י). **וכתב תו"ח** על החילוק בין ודאי כחוש לדבר ששייך בו שמנונית – מכל מקום המנהג דאין לחלק, מיהו באיסור דרבנן יש להקל. **וכ"מ מהרמ"א או"ח תסז, יד, וכתב הש"ך** – וכן משמע מדברי מהרש"ל ושאר אחרונים, והא דסתם הרב כאן דאיסור כחוש לגמרי אינו אוסר רק כדי נטילה היינו באיסור דרבנן.²³⁸ **אמנם בפנה"ל** כתב ע"פ הזבחי צדק, שבבשר יש לחשוש תמיד אולי הוא שמן, ובמאכלים אחרים אם ברור שהם כחוש יש להקל בכדי נטילה בלבד.

* גבינה שנפלה על בשר רותח. סימן צד סעיף ח

רי"ו – מעשה היה שנפל לתוך תנור של פאנדש (מאכל של בשר) גבינה ובאו ושאלו לר' יצחק **והתיר הפאנדש בקליפה** להסיר מעליה ואפי' שהגבינה לחה שאין דרך גבינה ליכנס כל כך. **וכ"פ שו"ע**.²³⁹ **וביאר הש"ך** – ול"ד לדלקמן סימן ק"ה דאיסור שנפל על היתר חם צריך נטילה דאין דרך גבינה ליכנס כל כך, וא"כ הגבינה עצמה צריך נטילה. ע"כ. אמנם לדעת הרמ"א הכל אסור, כיוון שלא בקיאינן בין כחוש לשמן (פמ"ג ודגמ"ר הובאו אוצר מפרשים).

ד. איסור כחוש והיתר שמן. סעיף ה

טור ה – ולא מיבעיא חתיכה אחת שיש בה חלב שמפעפע לכולה אלא אפי' חתיכת האיסור כחוש וחתיכת היתר שנצלה עמה שמנה האיסור מפעפע בכולו. **וכ"פ שו"ע**. **וכתב ב"י** – אפשר שטעמו של רבינו הוא מדאמר רב בפרק כיצד צולין (פסחים עו, ב) דאפילו בשר שחוטה שמן ובשר נבלה כחוש (שנצלים יחד בתנור אחד ולא נוגעים זה בזה) דאזיל בשר שחוטה (השמן) ומפטם לבשר נבלה הכחוש והדר ליה בשר נבלה ומפטם ליה בריחיה לבשר שחוטה ואם בריחיה אנו אומרים כך כל שכן ש"ל כך בצלי.

²³⁸ ט"ז – צ"ל דגם דם הוה בכלל זה (כלומר בכלל הספק אם הוא כחוש או שמן) אע"פ שדם אינו מפעפע כדאיתא בכמה דוכתי מ"מ יש בו לפעמים תערובות ציר ושומן משי"ה מצינו בו בסי"י ע"י שמליחה אוסרת בדם בסי".
²³⁹ השו"ע כתב – אם נפל לתנור פנאד"ש גבינה, אפילו לחה... אינו אוסר אלא כדי קליפה. וכתב ה"י – לתנור פנאד"ש. פי' קערה של בשר דהיינו שעושין בה מאכל של בשר הנקרא פנאד"ש, ע"כ. ונלע"ד שדבריו תמוהים שהרי במפורש כתב רי"ו שהפאנדש מותר בקליפה, וכך ציטט את דבריו הב"י וא"כ מוכח שמדבר על הבשר שהרי מהקערה א"א להסיר קליפה.

וכתב הטור בסעיף ז – הא דחתיכת איסור אוסרת חברתה בנגיעתה דוקא שאיסורה מחמת עצמה אבל אם אין בה איסור אלא מה שבלעה ממקום אחר אינה אוסרת אחרת הנוגעת בו, ואפילו אם נצלו ביחד שאין דבר הבלוע בחתיכה יוצא ממנה לבלוע באחרות אלא ע"י רוטב, אפילו החתיכה של היתר שמינה ושומן שבה מפעפע לפי שאין השומן שבה מוליך עמו האיסור אלא במקום שהאיסור יכול לילך בטבעו.

והקשה ב"י – ויש לתמוה על דברים אלו שהם סותרים למה שכתב לעיל (בסעיף ה) אפילו חתיכת האיסור כחושה וחתיכת היתר שנצלה עמה שמינה האיסור מפעפע בכלו וכאן כתב שאין השומן שבה מוליך עמו את האיסור אלא במקום שהאיסור יכול לילך בטבעו, ע"כ. ונראה שמסיבה זו השמיט **בשו"ע** בסעיף ז את הדין בחתיכת היתר שמנה (ש"ד).

ונחלקו ביישוב הסתירה בטור, ובפסיקה למעשה בדין זה:

דר"מ – ולי נראה דלא קשה מידי דגבי חלב שטבעו שהוא מפעפע אלא שאינו מפעפע כשהוא כחוש על כן כשהיתר שמן, בקל עביד דהחלב הכחוש מפעפע ולכך אסור לעיל (בסעיף ה) דהאיסור בעצמו מפעפע למרחוק ע"י קצת שומן שקיבל מן ההיתר (כלומר העמיד שהטור בסעיף ה דיבר דווקא בחלב כחוש ולא בכל איסור כחוש) אבל בשאר איסורין שאין מפעפין בטבען אין השומן של היתר מוליך עמו האיסור אלא במקום שהאיסור יכול לילך לשם. **והקשה עליו ט"ז** – וקשה דהא מריחא מילתא ילפינן לה ושם מיירי מבשר כחוש ולא מחלב כחוש וכן הקשה גם בדרישה עליו. ועוד קשה דהא לא הוזכר כאן (בסעיף ה) חלב רק חתיכת איסור.

ש"ך – לא קשיא (קושיית הב"י), דהיכא דהאיסור אסור מחמת עצמו בהא קאמר (בסעיף ה) דאפי' האיסור כחוש ההיתר שהוא שמן מוליך האיסור עמו מאחר דבע"כ בלאו הכי פולטת רוטב של איסור ובלאו הכי אוסר כדי נטילה הלכך אם ההיתר אצלו שמן מחזיק פליטתו ומבליע בכלו משא"כ הכא שאין החתיכה אסורה מחמת עצמה אלא שבלעה איסור. **וכ"כ רש"ל, פרישה, וב"ח.**

ט"ז – ואלו דברים בלתי נכונים כלל (דברי הש"ך) דהא לשניהם יש גבול וקצבה דהא דכשהאיסור הוא מחמת עצמו והוא כחוש יש לו כח לאסור חתיכה שאצלו בלא רוטב עד כדי נטילה ואחר זה כלה כחו, ובאיסור בלוע יש לו כח לילך עד סוף החתיכה ההיא בעצמה שנפל האיסור ומשם ואילך אין לו כח כלל בלא רוטב אע"פ שמונח ממש עליו וא"כ יש ק"ו דמה לאיסור בלוע שיש במקום האיסור ממש שומן אפי"ה אין מועיל לתת כח להאיסור הנבלע שיצא חוץ לגבולו כ"ש באיסור מצד עצמו שגבולו לאסור עד כדי נטילה בחתיכת היתר ותו לא שלא יועיל לו שומן של חתיכת היתר להוציאו חוץ לגבולו דכך לי חוץ לגבול של אחר הנטילה באיסור מצד עצמו כמו בחוץ לגבול בכל החתיכה שאצל חתיכה שנאסרה מחמת בליעת איסור... אלא ודאי דבר זה הוא אין לו יסוד ועיקר כלל ומבלי עיון אמרו כן ודברי הטור תמוהים הם.²⁴⁰

=> **לדעת טור שו"ע, ש"ך, ב"ח, פרישה ורש"ל** איסור כחוש והיתר שמן שניצלו יחד כל ההיתר נאסר, כדין צליה עם איסור שמן, **לדעת דר"מ** זה דווקא אם האיסור הוא כזה שטבעו להיות שמן אך עכשיו הוא כחוש כגון חלב כחוש, אך **לדעת הט"ז** אין כח בהיתר השמן לגרום לפעפוע של האיסור הכחוש ולכן ההיתר נאסר רק כדי נטילה.

²⁴⁰ המשך דבריו – ואלולי דמסתפינא להגיה הייתי מגיה בדברי הטור בלשון זה אלא אפילו חתיכת האיסור שמינה וחתיכת היתר כחושה כו' והכי קאמר לא מבעיא בחתיכה אחת שיש בה עצמה חלב דהיינו כההיא דגדי שצלאו בחלבו שזכר למעלה אלא אפילו אם יש שני חתיכות האחד איסור והאחד היתר ואותו של איסור שמן דמפעפע האיסור בכל ההיתר.

ה. פרטים נוספים* **חלב כחוש או שמן?**

מוכח מהראשונים (רשב"א, ר"ן, ראב"ד וכו') לגבי איסור הבלוע בחתיכה, לקמן, שחלב הוא כחוש ולא שמן. **וכ"מ מטור וש"ע ז**, **וכ"כ ש"ך ורש"ל**.

דר"מ קהו – טיפת חלב שנפלה על החתיכה והוי כמו חלב שמן. **וכ"כ ט"ז פז**, בדעת הרא"ש והטור **אך כתב** הט"ז – קשה דבסיי ק"ה סעיף ז' מוכח דלא אמרינן חלב הוי איסור שמן כמו שהוכחתי שם וצ"ע רב ליישב זה.

* **חתיכה שבקדירה ומחוץ לרוטב ונפל עליה איסור, מתי דינה כצליה ומתי כבישול. סעיף ז**

חולין קהא – **משנה**. טיפת חלב שנפלה על החתיכה (שבקדירה, והיא מחוץ לרוטב), **אם יש בה בנותן טעם באותה חתיכה** – **אסור**.

וכ"כ טור צב – טיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר שבקדירה **אם יש בה סי' לבטל החלב מותרת ואם לאו אסורה** ופיר"י דוקא שכל החתיכה חוץ ורש"י פירש אפי' מקצתה ברוטב אין הכל מצטרף לבטל החלב (דין זה מבואר בהרחבה לעיל בדין חני"נ באוכלים). **וכ"כ רשב"א**.

טור קה – נפל איסור על חתיכה שבקדירה שהיא חוץ לרוטב ולא ניער הקדירה ולא כיסה אותה **אינו אוסר אלא כדי נטילה** (אם האיסור כחוש), אבל אם היא ברוטב **לרש"י** כולה **ולר"י** אפי' מקצתה... הרוטב מפעפע הטעם ומערבו ונבלע בכלו. **וכ"כ הרשב"א**.

וקשה מדוע הטור והרשב"א כתבו שחתיכה שמחוץ לרוטב נאסרת רק בכדי נטילה, הרי במשנה בחולין כתוב שטיפת חלב אוסרת את כל החתיכה וכ"כ הטור והרשב"א בעצמם! ואמרו בזה שלושה תרוצים:

ר"ן (מג"א בדפי הרי"ף) על המשנה – קמ"ל שכל אותה חתיכה מצטרפת לבטל הטיפה לפי שהיא נכנסת ומתפשטת בכולה דאע"ג דחם בחם באיסור שאינו שמן שיהא מפעפע כל שאין בו רוטב אינו אוסר יותר מכדי קליפה (וכשיטתו, אך הטור סובר כדי נטילה), ה"מ בחום של צלי וכיוצא בו אבל **חתיכה זו כיון שעומדת בקדירה מתוך שיש בה הבל ולחות האיסור מתפשט בכל החתיכה. וכ"כ הש"ך, וכתב** – אע"ג דמיירי (הטור קה) נמי בקדירה, **י"ל דהתם מיירי באיסור גוש דאינו צלול (נוזל) דודאי אינו מתפשט בכל החתיכה ע"י הרוטב. וכ"כ רש"ל** (אמנם מסוף דברי הרי"ן שם משמע שלא סובר כטור אלא סובר שגם גוש אוסר הכל כבישול ע"י ההבל של הקדירה).²⁴¹

ש"ך – עוד י"ל דכאן (בסימן צב) מיירי שחתיכת הבשר הוא שמן.

דר"מ קהו – אפשר דלעיל (סימן צב) מיירי באיסור המפעפע כמו טיפת חלב שנפלה על החתיכה והוי כמו חלב שמן.²⁴²

* **מתי נטילה היא מן הדין ומתי היא חומרה ונפק"מ. פת"ש יא**

פמ"ג משב"ז יא – דע דהמנחת כהן כתב **דבשמן שיש סי' הנטילה חומרא**, וכל שלא נודע מקומו א"צ ליטול מסביב, **וכן כתב הפר"ח**, ובכחוש דמדינא נטילה סגי פשיטא דאם אינו יודע דצריך מספק ליטול מסביב. **ועפ"ז כתב שמן**

²⁴¹ נו"ב – ע"כ לא חילק הש"ך בין איסור צלול לגוש אלא כשאין האיסור דבוק ממש באותה חתיכה אלא נוגע בה אבל כשדבוק האיסור באותה חתיכה בתולדתו ונתבשל עמו בקדירה אז ע"י הבל הקדירה ולחלוחית גורם שמתפשט בכלו.

²⁴² וכתבו הט"ז והש"ך שתירוצי זה קשה דמשמע מדברי הרשב"א שחלב הוא כחוש, וכן מוכח בטור וש"ע קה, ז.

רוקח – אם בשלוהו כך בלי נטילת מקום ואין סי' נגד הנטילה דמותר, אמנם דווקא בדבר הנראה לשמן, אבל בדבר הנראה לכחוש והנטילה מדינא אסור באין ששים נגד הנטילה.

*** כליה שנצלחה בחלבה. סעיף ח**

שם – רב הונא בר יהודה אמר: כוליא בחלבה הוה - ושריא.

רא"ש – משום דמפסיק קרמא, ונראה שגם כדי קליפה אוסר בכוליא שהחלב מובלע בקרום כדאמרינן לעיל (סימן ט) תלתא קרמי הוו. ומיהו בקליפה סגי דדבר מועט הוא ואינו מתפשט כל כך, ואע"ג דרבי יוחנן ממרטט כל לובן הכוליא (חולין צב,ב) אין הלובן אוסר הכוליא וחומרא בעלמא שהיה מחמיר. **וכ"פ טור ושו"ע** – כוליא שצלאו בחלבו אינו אוסר אלא כדי קליפה, שהקרום מפסיק.

רי"ו – י"מ שאם צלאה בחלב שעליה דודאי אסורה הכוליא שאין כח בקרום להפסיק, אבל מיירי שצלאה בלובן שבתוכה שאין בו כח לפעפע בכל הכוליא אלא בכדי קליפה, וכן אם צלאה בקרום שעליה לא עם החלב שעליה אינו מפעפע כ"כ ואינו אוסר אלא כדי קליפה כמו כל שאר קרומות. **וכ"פ הג"מ** – אפשר דלא קי"ל כשינויא דכוליא בחלבה הוה. וכתב הג' הסמ"ק – וכן נראה דתימה גדולה הוא להתיר כוליא בחלבה משום קרום מפסיק, ודבר ידוע הוא כי החלב נבלע בכל הכוליא הלכך יש לאסור כוליא שצלאה בחלבה. **וכ"פ תה"ד**, והוסיף טעם נוסף להחמיר – שגם איכא למימר (לפי הטור) דצריך בדיקה אי מפתית הקרום כדאמרינן פ"ק דחולין (דף ט,א), איידי דמשמש ידא דטבחא מפתית. ועוד הוסיף ע"פ זה – וכיון דנימא דאפי' במליחה (וצליה) אין לפסוק על הפסקת הקרום, א"כ כ"ש בבישול דלא נסמוך אפי' לכי האי גוונא לשווייה אותה שדבוק בה רחוקה מבליעה כמו האחרות (אלא יש לה דין דבוק וכל הכוליה נעשית נבילה וצריך פי שישים כנגדה). **ובהגש"ד כתב** – ה"ה בקרום שעל היותרת. **וכ"פ רמ"א**.

13. מליח כרותח. סימנים צא הו; קה ט - יג

א. כמה מליח אוסר

(1) עיקר הדין

פסחים ע"א – אמר ר' מר: צונן לתוך צונן מדיח. אמר רב הונא: לא שנו אלא שלא מלחו, אבל מלחו - אסור. דאמר שמואל: מליח הרי הוא כרותח.

חולין צ"ב – הנהו אטמהתא (ירכות) דאימליחו בי ריש גלותא בגידא נשיא, **רבינא** - אסר, **רב אחא בר רב אשי** - שרי; אתו שיילוח למר בר רב אשי, אמר להו: אבא שרי. א"ל רב אחא בר רב רבינא, מאי דעתך, דאמר שמואל: מליח הרי הוא כרותח, כבוש - הרי הוא כמבושל, והאמר שמואל: לא שנו - אלא שנתבשל בה, אבל נצלה בה - קולף ואוכל עד שמגיע לגיד! וכ"ת, מאי כרותח דקאמר - כרותח דמבושל, והא מדקאמר כבוש הרי הוא כמבושל, מכלל דרותח דצלי קאמר! קשיא.

* איסור כחוש

רא"ש – לא אשכחן בשום מקום דסגי לצלי בקליפה ולא מצינו קליפה נזכרת לענין צלי, הילכך לצלי בעי נטילה, ומיהו יראה שאין צריך להחמיר ברותח דמליחה ודי בקליפה, וכמדומה שראיתי שהורה רבינו מאיר ז"ל כן.²⁴³ **וכ"פ טור ור"ן**.²⁴⁴

רא"ה – נוטל את מקומו ולא כדברי החכם שכתב קולף (כדין צלי).

רשב"א – מליח הרי הוא כרותח דקאמר היינו כרותח דצלי ולא כרותח דמבושל ונפקא מיניה לכל איסור שאינו מפעפע שנמלח עם ההיתר שאינו אוסר אלא קליפה כצלי. ולגבי צליה כתב – שיש לחוש לדברי המחמירין (ולחצריך כדי נטילה) באיסורין של תורה.

הג' הסמ"ק והג"מ (הובאו לעיל בדין צליה) כתבו שגם איסור כחוש אוסר בכולו ע"י מליחה וצליה (עיין לעיל בטעמם). **וכ"פ הגש"ד**, כיוון שאין אנו בקיאים בין כחוש לשמן.

רמב"ן (בחדושי על חולין קי"ב), – 'אם היה טמא מליח וטהור תפל (לא מלוח) - אסור' אע"ג דאמרין בפסחים חס לתוך צונן בקליפה מותר, והכא בין שטמא עליון או תחתון, טמא מליח שהוא פולט לתוך טהור תפל, חס לתוך צונן הוא, שזה פולט וזה בולע, ואמאי קתני אסור לגמרי, ויש לומר מתוך שהוא פולט לתוכו כל שעה ושעה טפות מלוחות שהן כחמות אוסרין אותו לגמרי, שלא אמרו קולף אלא כגון חתיכה רותחת לתוך חלב צונן שהוא מתגבר עליו ומצננו, אבל הכא כוליה חאים מרוב טפות מלוחות שהן חמות בעצמן, כך נראה לי וכן עיקר (שהלכה כרבינא). **וכ"נ מדברי הרמב"ם** (מאכ"א פט"ו הלי"ד).²⁴⁵

²⁴³ מעדני יו"ט – תמיהני דלא אתותב אלא אחא דבעי למימר דמליח כרותח דמבושל... וא"כ הא מילתא קאי דמליח כרותח דצלי הוא ומנליה לגרוע.

²⁴⁴ אמנם ר"ן פסק כך כי סבר שמליחה היא כצליה לגמרי ולדעתו גם בצליה מספיק כדי קליפה.

²⁴⁵ אמנם כתב הרמב"ם בפרק ז' – אין מולחין חלבים עם הבשר... וכל הדברים האלו אסור לעשותן, נאם נעשו לא נאסר הבשר. ותיירץ ב"י – (1) דאפשר דבפ"ז מיירי בחלבים שאינם אסורים אלא מדברי סופרים כשמונו של גיד וכיוצא בו וסובר דהא דאמרין בהנהו אטמהתא דרב אחא שרי בלי שום תיקון ובלוי שום שיעור שרי, (2) א"נ בפ"ז מיירי במליחה כל דהו כעין מליחת חלבים ובפרק ט"ו מיירי במליח שאינו נאכל מחמת מלחו (3) א"נ בפ"ז מיירי שמלח החלבים בפני עצמן אלא שמתוך שהבשר קרוב להם חיישינן שמא יגעו זה בזה ובפרק ט"ו מיירי שנמלחו יחד.

הקשה הר"ן – הנהו אטמתא דאימלחן בגידא דנשיא רבינא אסר, ומשמע ודאי דמשום שמנו של גיד קא אסר, דכיון דקי"ל דאין בגידין בני"ט, וכי הוי כרותח דצלי מאי הוי נימא דמפעפע כדאמרינן לעיל דחלב מפעפע אפילו לצלי (כלומר הגמרא הקשתה על רבינא מדברי שמואל, שמשמע ממנו שמליח כרותח דצלי, ואם שומן הגיד מפעפע, מה קושיית הגמרא?!)

נחלקו בתירוץ קושיא זו:

לדעת ראב"ה (הובא לעיל בדין צליה) בין בצליה ובין במליחה איסור שמן לא מפעפע בכלו ואוסר כדי קליפה, וצריך להעמיק בקליפתו קצת יותר מאיסור כחוש.

רמב"ן (בחדושי צו, א) – יש לומר דאפי' בחלב דשמן לא אמרינן במליחה מפעפע.²⁴⁶

רשב"א – ואין דברים אלו (של הרמב"ן) מחוורין בעיני כלל (אלא העיקר ששומן הגיד לא מפעפע) דאדרבה יותר י"ל דמפעפע אמרינן במליחה מבצלי מפני מוחל היוצא מן הבשר ע"י מליחה והוא כעין רוטב להוליך את האיסור ולפושטו בכל. ותדע לך מעובדא דהנהו אטמאתא והיאך אפשר שעלה על דעת רבינא שיהא יותר חזק המליחה מתם הצלי אלא שהיה סבור שעל ידי הציר והמיחל היוצאין על ידי המליחה האיסור הולך ונבלע בכל כדרך שהוא עושה על ידי רותח דמבושל... ואנו נקל ונאמר שאפילו כרותח דצלי אינו לפעפע חלב שמן זו אינה תורה. ונראים לי הדברים ברורים שכל איסור מפעפע כחלב של בהמה שמינה בין נתבשל עם החתיכה בין נצלה בה ואפילו נמלח עמה משערין אותו בששים ואם יש בהיתר ששים כנגד האיסור מותר ואם לאו אסור. **וכ"פ ר"ן וטור**. <= מליחה כצליה, ודבר שמן מפעפע ואוסר את כולו. ואם יש שישים, הדין תלוי במחלוקת לעיל לגבי צליה, **שלרא"ה** הכל אסור, **לרשב"א** צריך להסיר כדי נטילה, **ולדעת הרמב"ם והגש"ד** לא צריך כלום.

* פסיקת ההלכה

שו"ע כרשב"א – מליח שאינו נאכל מחמת מלחו, דינו כרותח ומפליט לאסור כדי קליפה, אם הוא שומן הגיד וקנוקנות שבו (כיוון שאסורים מדרבנן). והקרומות (כלומר אבל הקרומות. פ"ח וכריתי כדמוכח מהב"י, שיש בהם ספק אם אסורים מהתורה) יש להחמיר ולהצריכם נטילת מקום. ואם הבשר שנמלח עמו הוא שמן, אפילו (אם נמלח) בשומן הגיד וקנוקנות שבו (שהם איסור כחוש), צריך ס' לבטלו וליטול ממקום שנגע כדי נטילת מקום, ולפחות קליפה.

רמ"א – י"א דכל מליחה אינה אוסרת רק כדי קליפה ולפי שאין אנו בקיאים בין בשר שמן לכחוש, נוהגין לשער בכל מליחה בס' כמו בבישול... מיהו אותה החתיכה שהאיסור נגע בה צריך קליפה מעט (אע"פ שיש שישים). **והוסיף הרמ"א** – וע"ל סימן ס"ד אם הקרומים או חוטים של חלב (שהם כחושים) נמלחו עם בשר. י"א דבהפסד מרובה יש להתיר במליחה ע"י קליפה (בלבד), אע"ג שכבר נהגו לשער כל מליחה בס', אפילו באיסור כחוש; ויש לסמוך על זה באיסור כחוש, שאינו אלא מנהג לשער בס', אבל לא באיסור שמן שמדינא צריך ס'.

* איסור כחוש והיתר שמן

טור – אם החתיכה שמינה ונמלחה בחלבה או איסור מליח וההיתר תפל והוא שמן מפעפע בכלה ואוסר כולו. **וכ"פ שו"ע**.

רש"ל (הובא בט"ז ס"ק כו) – לא קי"ל כמ"ש הטור דגם במליח וההיתר שמן והאיסור כחוש דאסור הכל, דגם בצלייה הוה דבר זה חדוש ושום מחבר לא כתב כך, מ"מ במליחה ודאי לא מחמרינן כולי האי אלא אמרינן כל מקום

²⁴⁶ סותר את דבריו לעיל. בהגהות והערות טו כתבו בשם התפארת שמואל שכתב שהרמב"ן חזר בו וסבירא ליה כדבריו שכתב באחרונה שמליחה יותר חמורה מצלי ואוסרת הכל.

שהאיסור אינו יכול לילך ולפעפע אפילו החתיכה שמינה שרי. ע"כ. ה"ט"ז לעיל כתב שאפילו בצליה היתר שמן לא גורם לפעפוע.

(2) יבש

תרומה – הבשר שנמלח או גבינה שנתייבשו שאינם כלל לחים מבחוץ אפילו נוגעים זה לזה אינם אסורים, וכן אם הודחו ונרצצו, שעתה הם לחים, אין אוסר זה את זה, כי כשהם לחים מחמת מלח קרוי רותח המפליט לחלוחיתו, ואדרבה ההדחה מסירה הלחלוחית והמלח. וכ"כ הג"מ, מרדכי וטור, וכ"פ שו"ע.

(3) צלול (נוזלי)

לקמן בדין 'אחד מלוח ואחד לא' יתבאר שמוסכם שאם היתר נמלח עם איסור נוזלי ההיתר נאסר כולו, וכן בשר שנמלח עם חלב, שניהם אסורים, כיוון שהנוזל לח ורך ומפעפע בכולו ע"י המליחה.

ב. כמות המלח

פסחים עו"א – אמר רבא: הא דאמר שמואל מליח הרי הוא כרותח - לא אמרן אלא שלא נאכל מחמת מלחו, אבל נאכל מחמת מלחו - לא.

ר' יעקב ישראל – לא חשיב אינו נאכל מחמת מלחו א"כ נמלח כעין עבוד כדאמר פרק כלל גדול (שבת דף עה:): האי מאן דמלח בישראל בשבת חייב משום מעבד ומוקי לה דבעי לאורחא אבל לביתא לא משוי איניש מיכליה עץ. **רש"י** – אינו נוח ליאכל מרוב מלח שבו עד ששורין ומדיחין אותו במים כעין מליחת בשר להצניע. **ר"ת** – קשיא דאטו הנהו אטמהתא דאימליחו בגידא דנשיא בי ריש גלותא, וכן (לעיל דף קיא:): קערה שנמלח בה בשר אסור לאכול בה רותח וההיא פינכא (קערה) דהוה בי רבי אמי (שמלח בה בשר ושבר אותה), אטו כל הני הוו לאורחא או להצניע, לכן כל מליחות שאנו עושין לקדרה חשיבי אין נאכלין מחמת מלחן. **ונראה שכ"ד תוס', רא"ש, מרדכי, וכ"כ רשב"א, רי"ו ור"ן. וכתב הר"ן** – מליחה לקדרה מיקרי אינו נאכל מחמת מלחו לפי שאינו ראוי לאכלו אלא אם כן מדיחו וכן נמי מליח דקא בעי ליה לאורחא דאפילו אחר שהעביר מלחו מעליו אין דרך לאכלו אלא לאחר שרייה במים הוה כרותח לעולם ואפילו אחר הדחה ותרי הני גווני הוו בכלל אינו נאכל מחמת מלחו. **וכ"כ שו"ע**.²⁴⁷ **או"ה** – אפילו במליחה לצלי ראוי להחמיר ולאוסרו עתה לפי שאין אנו בקיאים עתה להבחין בין מליחה של קדירה למליחה של צלי. **כתב רמ"א** – טוב להחמיר במקום שאין הפסד מרובה.

* נמלח רק בצד אחד

תוס' וסמ"ק – מליח אין שם רותח עליו עד שימלחנו משני צדדיו.

רשב"א – בנמלח מצד אחד נמי סגי. **וכ"פ רמ"א**.

²⁴⁷ ביאר הרשב"א – ודאי מליח דצלי לא קרינן ליה אינו נאכל מחמת מלחו שהרי הוא נאכל עם המלח שבו וא"ת ומאי שנא מחום של בית השחיטה או מחומו של אש שאע"פ שאינו אלא חום מועט אמרינן דמבליע י"ל דמלח אין מבליע בחומו אלא בחריפותו וכל שאין בו אלא מלח מועט עד שנאכל עם אותו המלח אין בו כח להבליע ואף ע"פ שמלח מועט יש בו כח להפליט קצת היינו משום דעיקר טבע של מלח למשוך דם ולהפליטו וכיון שכן אע"פ שאין בו אלא מועט מפליט הוא אלא שאם יש בו הרבה מבליע ג"כ בחריפותו.

הג"מ בשם סמ"ק – מליחה מועטת דלצלי לא הוי הבשר כרותח ע"י כן, אבל הציר הנוטף ממנו הוי כרותח דהציר מיהא אינו נאכל מחמת מלחו. **וכ"כ מרדכי. הובא בב"י וכ"פ רמ"א.**

ג. הזמן שבו הוא מליח כרותח

רא"ש – בשר שנמלח ושהה שיעור צלייה (שהוא השיעור הנצרך למליחה כדי להכשיר את הבשר) ואח"כ נתנוהו לכלי בלא הדחה ונתמלא הכלי ציר, דבר זה נעשה בביתו של רש"י והתירו. דמשום הציר אין לאוסרו דאינו דם אלא מוהל הבשר ולחותו, ואם באנו לאוסרו מחמת המלח שעל הבשר (שמליח כרותח והמלח חוזר ומבליע את הדם בבשר) א"כ נאסור כל בשר שמניחין אותו במים להדיחו כי נמחה המלח והדם שבתוכו ונבלע בבשר, אלא ודאי דם המלח נתייבש בתוכו ואין לו עוד כח לצאת, א"נ פסק כח המלח מחמת שהפליט את הדם מן הבשר ויצא כח המלח עם הדם ומחמת אותו מלח לא יחשב עוד כרותח לאחר גמר פליטתו. ולא דמי לבר יונה דנפל לכדא דכמכא שהיה נחשב כרותח אם לא היה הכותח נאכל מחמת מלחו (אע"פ שהכותח מלוח הרבה יותר זמן מאשר שיעור צליה), דהתם לא פסיק כח המלח (שהרי לא פלט כלום). **וכ"כ תוס' וסמ"ג, וכתב הסמ"ג** שטעם זה (האחרון) הוא טעם הגון.

=> מלח בשר כדי להוציא את דמו, לאחר ששהה שיעור מליחה לקדירה, פסק כח המלח ולא חשוב כרותח, ורק תוך שיעור המליחה לקדירה חשיב רותח. **וכ"פ ראב"ה.**

שע"ד, או"ז, תרומה – בשר או גבינה מלוח חשובין רותח, כל זמן שהוא לח עד שיתייבש.

=> אף לאחר ששהה שיעור מליחה לקדירה לא פסק כח המלח וחשיב רותח, ולכן אם מלח בשר או גבינה חשובים כרותח עד שיתייבשו או שידיחם, ומשמע אף תוך שיעור המליחה חשיב רותח.

הרב הנשיא אלברצלוני (הובא בר"ן) – כל ששהה במלחו שיעור שהייה לקדירה הוי רותח ומקמי הכי לא. **וכ"כ ראב"ן.**

תה"ד – **שאלה**: בסעודת ברית מילה מלחו בשר הרבה בכלי מנוקב אחד, ומלחו ג"כ בכלי אחר אוזות. ואחר ששהו הכל שיעור מליחה ויותר, כמו חצי יום לקחו האווזות המלוחות, ושמו אותן על הבשר המלוח, והפכו כל הבשר עם האווזות מלמעלה למטה ומלמטה למעלה, עד שנגעו הכל זה בזה. ונמצא אח"כ שאווזת אחת טריפה היתה, ואין ס' בכל הבשר אפילו כנגד אווזת אחת. יש שום צד להתיר בכה"ג או לאו? **תשובה**: יראה דבכה"ג לעת הצורך לסעודת מצוה המקיל לא הפסיד כמו שאבאר... כתב בספר **התרומה ובשע"ד**, דבשר או גבינה מלוח חשובין רותח, כל זמן שהוא לח עד שיתייבש. וצריכים לומר דהני גאונים לא סבירא להו ההוא שינויא, דתוס' וסמ"ג ואשירי (שאחרי ששהה שיעור מליחה לקדירה לא חשוב כרותח), אפס הא קשה לן, דבסמ"ג גופיה כתב וז"ל: ובשר וגבינה שנוגעים זה בזה כשהן לחים אם שניהם מלוחים ואינם יבישים שניהם אסורים. משמע בפשיטות אפי' לאחר שיעור מליחה איירי, מדלא מסיק אלא שהן יבישים. לכך אין נראה כלל להקל בענין זה, אלא לצורך גדול כדפרישית.

=> **לדעת תה"ד** אין חילוק בין מליחת איסור והיתר לבין מליחת בשר מדם ולכן הבין שהראשונים לעיל נחלקו, וכתב שאין להקל אלא לצורך מצווה או צורך גדול. **וכ"פ רמ"א צא, ה וט"ז סט, מז**, שתוך שיעור מליחה לקדירה נחשב רותח ואין להקל, אך אחרי שיעור זה אפשר להקל לצורך מצווה או הפסד מרובה בין במליחת בשר לדמו ובין באיסור והיתר שנמלחו יחד.

ש"ך – הנלפע"ד ממשמעות הפוסקים דלא אמרינן שפסק כח המלח אלא היכא שהפליט דם כי דרך המלח להפליט דם ולא שאר דברים וכמ"ש הרא"ש והטור בס"ס צ' (שהמלח לא מפליט את החלב מהכחל) א"כ דוקא בכה"ג אמרינן דלאחר ששהה שיעור מליחה פסק כח המלח הואיל והפליט דם, משא"כ בשאר דברים, והלכך סה"ת וסייעתו דמירי בבשר וגבינה מאיסור בשר בחלב ולא מאיסור דם ולא פסק כח המלח שלא הפליט כלום פשיטא דאחר שיעור מליחה חשוב

כרותח... והיינו דכתבו הרא"ש והסמ"ג דבכותח לא פסק כח המלח שלא פלט כלום, זה נראה בעיני ברור, אשר לפי"ז לא פליגי הגאונים אהדדי גם דברי סמ"ג מיושבים שאינם סותרים זא"ז והצעתי דבר זה לפני הגאון אמ"ו ז"ל ושאר גדולי המורים ונשאו ונתנו בדבר והסכימו לדברי. אך למעשה כתב – מדברי שאר פוסקים גבי מעשה דרש"י משמע להדיא דאפי' גבי דם לא אמרינן דפסק כח המלח לאחר ששהה שיעור מליחה... והלכך הבו לה דלא לסיף עלה ואין להקל אלא במקום הפסד מרובה וסעודת מצוה, ומיהו בתוך שיעור מליחה לעולם אסור אפילו בהפסד מרובה וסעודת מצוה.

=> למעשה מליח כרותח בכל משך המליחה ואין להקל אלא בבשר שנמלח לדמו ובמקום הפסד מרובה וסעודת מצווה, אך באיסור והיתר שנמלחו יחד גם לאחר שיעור שהייה לקדרה אין להקל כלל.

שו"ע צא (כדעת הרב אלברצלוני שהובא בר"ן) – מליח, שאינו יכול ליאכל מחמת מלחו, דהיינו כעין מליח שמולחים לקדירה, ושהה כדי מליחה לקדירה, כל זמן שלא הדיחו מיקרי אינו נאכל מחמת מלחו. ואילו **בסימן סט, כ** כתב (כדעת הרא"ש והתוס') – בשר שנמלח, ושהה כדי מליחה, ונתנוהו אחר כך בכלי בלא הדחה ונתמלא מציר, מותר. **ותירץ הש"ך צא, יא** – והא דמבואר בדבריו סי' ס"ט דאפילו מקמי הכי (לפני ששהה שיעור מליחה לקדרה) הוי רותח וקצת משמע שם דלאחר ששהה שיעור מליחה לא הוי רותח (רק אפשר ולא ודאי, כיוון שאפשר שסובר כטעם הראשון שכתב הרא"ש להיתר במעשה של רש"י) צ"ל דשאני התם דאיירי באיסור דם, והלכך הדם והמלח רותחין הם בשעת המליחה, אבל לא כששהה שיעור מליחה שאז פסק כח המלח מחמת שפלט כל הדם, אבל הכא מיירי באיסור בשר וגבינה דכל כמה דלא נמלח כהוגן אין הבשר רותח אבל כששהה שיעור מליחה נחשב רותח שהרי לא פסק כח המלח שלא פלט כלום.

ד. אחד מלוח ואחד לא. סימן צא

(1) עיקר הדין

חולין קיג, א – דג טהור שמלחו עם דג טמא - מותר... (כיצד) היה טהור מליח וטמא תפל מותר, אבל אם היה טמא מליח וטהור תפל - אסור.

רא"ש – א"ת כיון שנמלח הטהור ומונח על הטמא או תחתיו או בצדו הרי נמלח גם הטמא ממלח שעל הטהור וי"ל שנמלח מכל צדדין רק לא במקום שהוא דבוק לטמא. אי נמי אחר שנמלח הטהור נגע לטמא ובמה שהוא נוגע בטמא אינו נחשב כרותח להיות פולט דהבשר אינו יוצא מידי דמו עד שימלחנו יפה יפה.

הרשב"א כתב כתירוץ השני – אם היה הטהור מליח והטמא תפל מותר לפי שאין חוס המלח גדול שיפליט החתיכה שלא נמלחה אע"פ שהחתיכה המלוחה נוגעת בה, אלא החתיכה המלוחה מבלעת את החתיכה התפלה מה שהיא פולטת ואינה מפליטה ציר של עצמה אלא מעט ואותו המועט אין בו כח להבלע בחתיכה המלוחה מפני שהחתיכה המלוחה פולטת וכל שהיא פולטת הרבה אינה בולעת אותו המועט. **וכ"פ הג"א וטור וכ"נ מהמרדכי, וכתב הג"א** – אם הטרפה תפל והכשרה מלוחה מדיח המלוחה במים היטב במקום שהיו נוגעים. **וכ"כ טור**.

ר"ן – דג טהור שמלחו עם דג טמא מותר לאו בנוגעים זה בזה עסקינן אלא שעומדים בסמוך בכדי שפליטה של זה נוגעת בזה, וטמא מליח וטהור תפל אסור משום דטמא מליח פולט ציר וציר זה שהוא רותח מחמת מלח נבלע בטהור ואוסרו ואע"פ שהטהור אינו מליח, מכל מקום ציר זה הנופל עליו רותח הוא ונבלע בו. **וכ"פ תרומה**. אך אם נוגעים זה בזה שניהם אסורים.

שו"ע צא – בשר וגבינה המלוחים שנגעו זה בזה צריך לקלוף שניהם מקום נגיעתם ואם אחד מהם מלוח והשני תפל המלוח מותר בהדחה והתפל צריך קליפה. **וכ"פ בסימן קה, י**.

רמ"א קה – ויש אוסרין (אפילו את המליח) אם נוגעין זה בזה (כר"ן), ויש להקל במקום הפסד.

(2) תתאה גבר באיסור שמן מליח

רשב"א – דברים אלו שאמרנו יראה לי דוקא כשהיה טמא המליח למטה והטהור התפל למעלה, שהתחתון גובר ומחמם את העליון ומבליעו. אבל אם היה הטהור התפל למטה והטמא המליח למעלה אינו אוסר את התחתון אלא כדי קליפה, שהטהור שהוא התחתון צונן וגובר ומצנן את העליון ואינו בולע אלא כדי קליפה. ובמה דברים אמורים כשהיה הטמא שמן לפי שהשומן מפעפע ואפילו ע"י צלייה ואפילו ע"י מליחה ונבלע בכל ההיתר ואוסר את כלו אלא אם כן יש בו ששים של היתר כנגד כל האיסור. אבל אם אין הטמא שמן אף על פי שהוא למטה והטהור למעלה אינו אוסר אלא כדי קליפה. לפי שאין בו כח לפעפע לא ע"י צלייה ולא ע"י מליחה שאין המליחה כרותח של מבושל אלא כרותח של צלי.²⁴⁸

תוס' ורא"ש 'טהור מליח וטמא תפל מותר' – גבי מליח כרותח לא שייך לא עילאה גבר ולא תתאה גבר. **וכ"פ תרומה, הג"מ, סמ"ק, הג' הסמ"ק וטור.**²⁴⁹

=> **לדעת הרשב"א** יש דין תתאה גבר במליחה של איסור שמן, שאם האיסור המליח למטה וההיתר התפל למעלה אוסר את כולו, אך אם האיסור המליח למעלה וההיתר התפל למטה אוסר רק כדי קליפה, אך **לדעת תוס' ורא"ש** גם אם האיסור המליח למעלה הוא אוסר את כולו, אם הוא שמן.

שו"ע צא – אין חילוק בין מליח עליון ותפל תחתון למליח תחתון ותפל עליון, לעולם המליח מבליע בתפל ואינו בולע ממנו. אך **בסימן קה, יא** (וכן בסימן ע, ד) כתב – זה שאמרנו באיסור מליח והיתר תפל שאם הוא שמן אוסר עד שיהא בו ששים לבטלו, דוקא כשהיה האיסור המליח למטה וההיתר תפל למעלה, משום דתתאה גבר. אבל אם היה ההיתר תפל למטה, והאיסור המליח למעלה, אינו אוסר אלא כדי קליפה. **ותירץ הש"ך** צא, יב – צ"ל דדוקא לאיסור כולה דהיינו בשמן יש חילוק, אבל לאיסור כ"ק כגון בכחוש אין חילוק דנהי דתתאה גבר מ"מ קליפה מיהא בעי, והכי משמע מדברי הרשב"א בת"ה הקצר בשו"ע שם (בסימן קה) וצ"ע בב"י בסי' זה דלא משמע הכי.²⁵⁰

רמ"א קה – ויש חולקין ואומרים דבמליח אין חילוק אם הוא למעלה או למטה, והכי נהוג.

(3) האיסור צלול (נוזלי)

מרדכי – בשר שנפל עליו חלב בין יש מלח בחלב לבדו או בבשר לבדו הכל אסור עד ששים כיון שהאיסור הוא צלול. **וכ"כ הג"מ, סמ"ג ושע"ד.**

הג' מרדכי בשם ר"פ – אם החלב לבדו מלוח החלב מותר. **וכ"פ תו"ח** (אמנם בהג"ה סתם).

ש"ך – צ"ע לדינא כיון דהמרדכי וסמ"ג אוסרים א"כ מאן לימא לן להקל, **וכ"כ רש"ל.**

²⁴⁸ הטור הביא את לשון הרשב"א בארוך, וכתב – ע"כ יראה שהוא סובר שחום ע"י מליח אוסר הכל, וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן (אלא כתב שאיסור כחוש אוסר כדי קליפה). ותמה עליו ב"י – באמת שאני תמה על רבינו שראה תחלת דברי הרשב"א ולא הספיק לעיין בסופם (שלא אמר שאוסר הכל אלא באיסור שמן, אך כחוש כדי קליפה). והט"ז כתב ליישב את דבריו, אך נלע"ד שדבריו מורכבים ודחוקים, ואף הפמ"ג כתב עליו שלא הבין את דבריו.
²⁴⁹ וכתב הג' הסמ"ק – ויש לתמוה דכיון דמליח כרותח אם כן הוי ליה להשוות מליחה לחם מחמת האור, אך בזה יש חילוק דמחמת האור אותו שהוא גובר מרתיח את חבירו או מצנן את חבירו כי כן הוא דרך תולדת האור אבל מחמת מליחה אין כח באותו שהוא תפל לבטל כח המליחה וכן אין כח במליח לעשות התפל מליח כי כן הוא דרך המליחה דאינה יכולה להתבטל כי אם ע"י הדחה.
²⁵⁰ ב"י צא – ואינו תלוי בין אם הוא עליון או תחתון אלא בין עליון או תחתון המליח מבליע בתפל ואינו בולע ממנו. כבר כתבתי בסימן ע' שזהו דעת התוספות והרא"ש בפרק כל הבשר גבי טהור מליח וטמא תפל וכתבתי שם שדעת הרשב"א לחלק בין מליח עליון למליח תחתון.

=< מוסכם שאיסור צלול מליח מפעפע בכולו, נחלקו מה הדין אם הצלול המליח הוא היתר האם הוא נאסר מהאיסור התפל, לדעת מרדכי והג"מ נאסר, ולכך נטו ש"ך ורש"ל. ולדעת הג' מרדכי בשם ר"פ לא נאסר. וכ"פ תו"ח.

(4) שניהם מלוחים ואחד מהם יבש

או"ה יב, ז – אם שניהם מלוחים ורק האחד לח והשני יבש אותו היבש חשוב לכל דבר כתפל שאם הנבילה יבישה והכשרה לחה מותרת. ע"כ. אך אם האיסור לח וההיתר יבש, הוא נאסר, כדין טמא מליח וטהור תפל. וכ"פ הגש"ד (הובא בב"י) וכ"פ רמ"א וש"ך.

14. דין איסור הבלוע במליחה וצליה. סימן קה סעיף ז

א. איסור הבלוע בחתיכה

(1) איסור כחוש

רשב"א – חתיכה שנאסרה מחמת שקבלה טעם ממקום אחר אינה אוסרת חברותיה (אפילו לא כדי קליפה. וכ"כ ט"ז ורש"י. ופשוט), אעפ"י שנוגעת בהן כששתיהן חמות ואפילו נצלו שתייהן כאחד ונוגעת זו בזו בשעה שהן על גבי האש, שהדבר הבלוע אינו יוצא מחתיכה לחתיכה אלא ע"י רוטב, שאם אתה אומר כן (שכן יוצא בלא רוטב) אין לך איסור קליפה, שהקליפה אוסרת קליפה הסמוכה לה וכן לעולם. ואפילו היתה חתיכת ההיתר שמנה ושומן שבה מפעפע, לפי שאין השומן של היתר מוליך עמו את האיסור, אלא במקום שהאיסור יכול להלוך בטבעו. **וכ"פ טור ושו"ע**.²⁵¹

*** חתיכת בשר הבלועה מחלב או להפך האם היא נחשבת איסור עצמי או איסור הבלוע?**

חולין קחב – אפשר לסוחטו עצמו - תנאי היא, דתניא: טפת חלב שנפלה על החתיכה (שבקדרה. לר"י - כולה מוחץ לרוטב. ולרש"י - אפילו מקצתה. כמבואר בסימן צב, ב), כיון שנתנה טעם בחתיכה - החתיכה עצמה נעשית נבלה, ואוסרת כל החתיכות כולן מפני שהן מינה - דברי ר' יהודה, וחכ"א: עד שתתן טעם ברוטב ובקליפה (פירורי בשר המתאספים בתחתית הקדרה) ובחתיכות, אמר רבי: נראין דברי ר' יהודה - בשלא ניער ושלא כסה, ודברי חכמים - בשניער וכסה. מאי לא ניער ולא כסה? אילימא לא ניער - כלל, ולא כסה - כלל, מבלע בלע מפלט לא פלט (החתיכה בלעה את החלב אך לא פלטה אותו)! ואלא, לא ניער - בתחלה אלא בסוף, ולא כסה - בתחלה אלא בסוף, אמאי, הא בלע והא פלט! קסבר: אפשר לסוחטו - אסור.

ראב"ד – ולדברי הכל אם לא ניער כלל אין שאר החתיכות נאסרות ומתניתין הכי משמע טיפת חלב שנפלה ע"י חתיכה ויש בה בני"ט באותה חתיכה אסור ניער את הקדרה אם יש בני"ט בכל הקדרה כל הקדרה אסורה למה לי ניער את הקדרה והלא החתיכה קבלה טעם חלב ונעשית נבלה בלא ניעור הרי יוצאת מאותה חתיכה רוטב לשאר חתיכות והוא רוטב נבילה אלא ש"מ דבעינן שיצא מן החלב האסור לחתיכות... ולר' יהודה נמי אע"ג דאמר חתיכה עצמה נעשית נבלה הא אמרינן בגמרא נראין דברי ר' יהודה בשלא ניער והוינן בה מאי לא ניער אי לימא לא ניער כלל מיבלע בלע ולא פליט, אלמא אע"ג דאמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה ואוסרת כל שאר החתיכות במשהו לא אמרו אלא בשניער. מ"מ – ואפשר שאף כן דעת רבינו (הרמב"ם) שהרי כתב בד"א בשלא ניער הקדרה בתחלה כשנפל החלב אלא בסוף הנה שהזכיר ניעור בסוף וכפשט הסוגיא דאמרינן מאי לא ניער ולא כסה אילימא לא ניער כלל מיבלע בלע מפלט לא פליט... ועיקר. הובאו בב"י צב, ובשו"ע שם כתב את לשון הרמב"ם. וכ"פ הרשב"א – חתיכה שנאסרה מחמת שקבלה טעם ממקום אחר אינה אוסרת חברותיה... ודברים אלו שאמרנו אפילו בבשר בחלב שהחלב אינו מפעפע ואפילו שעשאוהו כחתיכת נבילה כמו שבארנו לא עשאוהו כנבילה עצמה לדבר זה. וכ"כ **תרומה** (נא) **ומרדכי בשם ר"י** (כל הבשר, תרצא), **וכ"מ מתוס'** (קח, א' טיפת חלב) **וכ"פ רש"ל וט"ז, וכ"מ מהרמ"א צב, ב** (ש"ד).²⁵²

²⁵¹ השו"ע השמיט ולא כתב מה הדין אם חתיכת ההיתר שמנה. ועיין לעיל בדין צליה לגבי איסור כחוש והיתר שמן.
²⁵² **אמנם תמה על זה הראב"ד** עצמו שם – והוא תימה שהרי יוצא מן החתיכה רוטב בלא שום ניעור ואם היא נבלה מה צורך לניעור שיצא משם חלב. **וכן תמה הגש"ד נא וכתב** – ויראה לתרץ קצת דודאי בשר בחלב כל זמן שהוא מעורב מיקרי שורשו וגופו של איסור אפילו הבשר בלא החלב, כמו כלאי בגדים שבזמן שחוט הפשתן מעורב בטלית של צמר אסור להתכסות בכל הטלית אפילו באותו צד שאין חוט פשתן בו, אבל אם נחתך מן הטלית אותו צד שאין בו פשתן מותר אותו צד, הכי נמי קים להו לרבנן שאין שום טעם הולך מחתיכה זו רק טעם בשר לחוד בלא שום חלב אלא אם כן ע"י רוטב, והוי ליה כאלו בא אליה ז"ל ואמר לנו נחתך מן הבשר הזה חתיכה קטנה שאין בו שום טעם חלב, דהוי שריא כההוא כלאים. וצ"ע. מכל מקום אדברי רבינו ברוך (תרומה) בשם ר"י יש לסמוך דראיתו ברורה... מ"מ המחמיר בכל זה תע"ב כי הרבה יש לדקדק בסברות הללו.

ר"ן (על הרייף חולין מג,א) על דעת הראב"ד והרשב"א לעיל – הא ודאי לא נהירא דמ"ט נימא שיהא האיסור מתפשט בכל החתיכה ואפילו גסה כמה ולא יהא יוצא מחתיכה לחתיכה ואפילו בדקה שבדקות הא ודאי לא מסתבר, ועוד שאפילו נאמר כן דמילתא פסיקתא היא שאין האיסור יוצא מחתיכה לחתיכה לעולם מכל מקום היא עצמה פולטת מגופה לתוך החתיכה הסמוכה לה ותאסור בפליטתה כיון דס"ל חתיכה עצמה נעשית נבלה, דכיון דקיימא לן דחתיכה עצמה נעשית נבלה ואפשר לסוחטו אסור כלומר שאפילו היה אפשר לאיסור שיסחט ויצא מחתיכה זו אפ"ה החתיכה אסורה... ומה שהביאו ראה מן הצלי (שארין קליפה אוסרת חברתה) נראה לי דכיון דחתיכה עצמה נעשית נבלה מבשר בחלב למדנו אין אומרים כן אלא דומיא דבשר בחלב דרך בישול ואין בבשר בחלב קליפה מן התורה דדרך בישול אסורה תורה בדוקא.

ומאי דאמרינן 'מבלע בלע מפלט לא פליט' דאלמא כל שלא נער אין החתיכה אוסרת חברתה מחמת פליטתה ה"מ למאן דס"ל אפשר לסוחטו מותר, אבל למאי דמסקינן אפשר לסוחטו אסור אפשר דאפילו בשלא נער כלל ולא כיסה כלל אמרינן דכיון שגוף היתר של חתיכה זו נעשה איסור אוסרת כל החתיכות כולן, כיון שכולן עומדות בקדרה שיש בה הבל (וכשיטתו שחתיכה שמחוץ לרוטב שנוגעת בחתיכה שבקדרה דינה כבישול ולא כצליה, ודלא כטור ורשב"א המובאים בדין צליה).

טור – הא דחתיכת איסור אוסרת חברתה בנגיעתה דוקא שאיסורה מחמת עצמה כגון נבילה או בשר בחלב. **וכ"כ שו"ע כאן**.

מפשט דברייהם משמע שחתיכת בשר שנאסרה מחלב ונעשתה נבלה נחשבת כאיסור עצמי ואוסרת חברתה בצליה. **וכן הבינו הגש"ד, דרישה, ש"ך וב"ח** את הטור והשו"ע. **וביאר הב"ח** צב – לפע"ד נראה דודאי דינו של רבינו אמת דאף בלא נייער ולא כיסה אוסרת חברתה המונחת עליה (בחתיכת בשר שנאסרה מטיפת חלב) מיהו אינו אוסר אלא כדי נטילה בשאינו שמן, והא דקאמר בגמרא מיבלע בלע מיפלט לא פלט אינו אלא לענין שלא יהיו החתיכות האחרות אסורות לגמרי אבל נטילה ודאי בעינן. **וכ"פ הש"ך**, אמנם ביאר את הגמרא כר"ן שהיא דיברה רק למ"ד אפשר לסוחטו מותר.²⁵³

אך רש"ל תמה על הטור מדין טיפת חלב וכתב – הטור לא דק בכאן, אם לא שנפרש מ"ש כאן בבשר בחלב היינו בשר חם שנגע בגבינה שזה חשוב איסור מחמת עצמו. **וכ"כ הט"ז**. ולפי זה הטור והשו"ע סוברים כרשב"א.

=> מוסכם שחתיכת היתר שבלוע בה איסור כחוש אינה אוסרת חתיכה אחרת בלא רוטב, אפילו אם היא שמינה, כיוון שאין כח בצליה או במליחה להפליט ממנה את טעם האיסור הבלוע בה, וההוכחה לכך היא שחתיכה נאסרת כדי קליפה או נטילה בלבד ע"י מליחה או צליה, ואם חתיכה שבלוע בה איסור הייתה אוסרת, גם הקליפה או הנטילה שבלוע בהם איסור היו צריכות לאסור קליפה ועוד קליפה עד שהיו אוסרות את כל החתיכה.

ונחלקו האם גם בחתיכת בשר שבלוע בה חלב אומרים כך, לדעת ראב"ד, רשב"א, רמב"ם, תרומה גם בחתיכת בשר שבלוע בה חלב אומרים כך והיא לא אוסרת כלל בצליה ומליחה, ואע"פ שבשר בחלב הוא איסור עצמי כנבילה, זה רק כשהם התבשלו יחד, אך ע"י צליה ומליחה רק טעם הבשר נפלט ונבלע בחתיכה השניה. **וכ"פ רש"ל, ט"ז ורמ"א, וכך כתבו רש"ל וט"ז בדעת הטור והשו"ע, וכ"מ משו"ע צב,ב**.

אך לדעת הר"ן חתיכת בשר שבלוע בה חלב אוסרת ע"י צליה או מליחה כדי נטילה או קליפה, **וכ"פ ב"ח וש"ך, וכך פשט דברי הטור והשו"ע בסימן קה,ז, וכך הבינו בדעתם הגש"ד, ב"ח, דרישה וש"ך**.

²⁵³ ש"ך – אבל ל"ג דבלאו הכי לקי"מ (מדין טיפת חלב) דלא קאמר התם הכי (מבלע בלע מפלט לא פליט) אלא מקמי דהוי קי"ל חניי" כדאי" התם בהדיא אבל לבתר דמסיק אפשר לסוחטו אסור וחניי"א אייכ נחשב הבשר גוף האיסור ואהי"נ דאוסר דנהי דלא פליט החלב עצמו מ"מ כיון דע"י חבורן נאסרו אייכ הבשר שנחשב גוף האיסור אסור.

* האם גם באיסור הבלוע מחמירים לומר שאנחנו לא בקיאים בין כחוש לשמן?

לקמן מובא שאם האיסור הבלוע הוא שמן הוא מפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רוטב, וכ"כ רמ"א.

וא"כ קשה מדוע פסק הרמ"א שאם האיסור כחוש הוא לא אוסר כלל, הרי אנחנו לא בקיאים בין כחוש לשמן.

נחלקו בזה:

ש"ך – נ"ל דס"ל להרב דאע"ג דק"ל חס בחס בלא רוטב אוסר כולו היינו מטעם שאין אנו בקיאים בין כחוש לשמן אבל מ"מ מה שאינו גוף האיסור רק ע"י בליעה לא חמיר כ"כ ואוקמוה אדינא דאינו אוסר כשאינו מפעפע. וראיה לזה שבתו"ח כלל כ"ח כתב סתם דאם בלע איסור שאינו מפעפע אינו אוסר בנגיעה.

רש"ל – דדוקא בשני דברים יבשים חמים ע"י בישול ק"ל הכי (שלא אוסר בלא רוטב, ושם בסימן צב ברמ"א מדובר בחתיכה שנמצאת בקדירה מוחץ לרוטב) אבל בצלייה ומליחה אמרי' שפיר דמפעפע מחתיכה לחתיכה לדין אפי' באיסור שאינו שמן ואל תשגיח בדברי הרשב"א והטור שכתב דאפילו בצלייה אינו אוסר בלא רוטב דס"ל דאף בצלי אינו מפעפע.

* דם שבבשר

ש"ך – היכא דהחתיכה בלועה מדם אינה אוסרת שאר החתיכות ע"י מליחה וצלייה, ומ"מ נראה דהיינו דוקא שנמלח והודח כדינו ואח"כ בלע דם, וכדאיתא באו"ה, בכה"ג הוא דאינו יוצא מחתיכה לחתיכה ע"י מליחה וצלייה (אפילו אם נאסר מחמת דם עצמו. רש"ל) אבל בשר שלא נמלח עדיין ויש בו דם של עצמו פשוט בש"ס וכל הפוסקים שאוסר במליחה וצלייה. וכ"כ ט"ז.

(2) איסור שמן

רשב"א – במה דברים אמורים כשבלעה איסור שאינו מפעפע, אבל אם בלעה מן הדברים המפעפין בטבעם יראה לי שאוסרת חברותיה בין בצלי בין שנוגעת זו בזו חס בחס שהאיסור בעצמו הבלוע מפעפע ויוצא אפילו מחתיכה לחתיכה. וכ"פ טור, או"ה, תו"ח, ש"ך ושו"ע ז.

מהר"ם לגבי חלב שנמלח עם הרבה חתיכות בשר – אם אין בכל אחת מהם בפני עצמה ששים לבטל החלב אסורות ואין מצטרפות ביחד לבטל החלב כיון דאין חלב מפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רוטב כמו שהוכחנו מטפת חלב. וכ"פ שו"ע ט.

ט"ז – ואני תמה על השו"ע שפסקיו סותרין זא"ז... והוא תמוה מאד ואין לומר דלעיל מיירי לענין צלי והכא במליחה דהא מסקינן בגמרא מליח כרותח דצלי ומסקנת ב"י ושו"ע כן הוא דהוה כצלי.²⁵⁴

* תחתונה צוננת

רשב"א – נראה ודאי שאם החתיכה בלועה מאיסור מפעפע שהיא אוסרת שאר החתיכות בין בצלי בין שנפלו זו לתוך זו ביבש ושתייהן חמות או שהתחתונה חמה לפי מה שאמרו בצונן לתוך חם תתאה גבר. וכ"כ טור ושו"ע.

²⁵⁴ נקה"כ – לא קשה מידי, דלחומרא חייש דמפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רוטב, אבל הכא קאמר דסוף סוף אין מצטרף דאין חלב מפעפע בכולן בלא רוטב דנימא דהוי כבישול ממש ומתפשט בכולו בשוה, דיכול להיות דנשאר קצת בחתיכה אחת בענין שאין בה כדי לבטל. ע"כ. ולע"ד תירוץ זה קשה, שהרי כפי שיבואר לקמן יש בפסיקת השו"ע בסעיף ט גם קולא, שאם ברור שלא נגע אלא בחתיכה אחת רק היא אסורה והכל מותר כיוון שלא מפעפע, וצ"ע.

ש"ך – ומשמע הא אם התחתונה צוננת אפי' קליפה לא בעי, וטעמא נ"ל דהא דקיי"ל חס לתוך צונן קולף היינו משום דמקמי דמוקיר ליה א"א דלא בלע פורתא והיינו דוקא מגוף הדבר שאצלו בולע מיד ממנו מעט מקמי דמוקיר ליה כיון שנוגע בו, אבל אינו יוצא מחתיכה לחתיכה מקמי דמוקיר ליה.

פ"ח – אינו כלום, דהא באיסור שמן קיימינן שאוסר הכל, מכלל דבתחתונה צוננת בקליפה סגי. וגם דינו אינו נראה דמאן לימא לן שהאיסור שמן לא פעפע כבר למטה בהיתר ותחלת פליטתו מהאיסור, ואי אפשר להקל בלא ראייה, ועוד דהכי מסתבר. **וכ"פ פ"ח**. **וכתב פמ"ג** – נראה באין הפסד יש להחמיר כפ"ח ופ"ח.

* חלב שנמלח עם חתיכות בשר. סעיף ט

מהר"ם – כרס שלא ניקרוהו מן החלב ונמלח עם בשר אי איכא בכרס גופיה ס' כנגד החלב הדבוק בו אפילו הכרס מותר מיהו החלב שעליו ינקר עדיין ויסירו מעליו והשאר מותר, אבל שאר החתיכות בשר שאצלו שנגעו בחלב (או שספק אם נגע בכלום. ב"י, כדמוכח מסוף דברי מהר"ם מיד) שאין בהם בכל אחת בפני עצמו ששים לבטל החלב שעל הכרס אסורות ואין מצטרפין ביחד לבטל החלב, כיון דאין החלב מפעפע מחתיכה בלא רוטב. ואם יש ספק באותן חתיכות באיזו חתיכה נגע החלב ויש שם חתיכות הרבה דאיכא לאיסתפוקי דלמא בהא נגע או בהא נגע כל כי האי גוונא כולו מותר דחד בתרי בטל (וברור שנגע רק במיעוט. ב"י). **וכ"פ שו"ע**.

רבינו נתנאל – חתיכת בשר שלא ניקרה מחלבה ונמלחה עם שאר חתיכות... השיב (רבנו נתנאל) דהיה מחמיר ואוסר החתיכה שיש בה החלב אפילו יש בשאר החתיכות ס' מן החלב שמא אין חלב מפעפע מחתיכה לחתיכה²⁵⁵ (ובזה גם המהר"ם מודה) והיכא שאין בה ובשאר החתיכות ששים מן החלב היא אוסרת כל החתיכות דשמא חלב מפעפע מחתיכה לחתיכה ואין בהם ששים לבטלו (ובזה חולק על המהר"ם שהתיר כל מה שלא נגע).

או"ז – הואיל וחלב דבוק בה מיד כשמתחיל למלוח מתפשט בכל החתיכה ונאסרה זו החתיכה ושוב פולטת ומבלעת בחברתה לאחר שנאסרה ואוסרת כל החתיכות. ודייק דר"מ – דאם חלב דבוקה בו נ"נ משום דבודאי נמלח תחלה לחוד, אבל בלא"ה הוי כולן מצטרפין לבטל החלב א"כ אם אין החלב דבוק בחתיכה אלא שהחלב נמלח עם בשר הכל מצטרף לבטל החלב בין חתיכה הנוגעת בחלב בין אינה נוגעת. ע"כ. כלומר חלב מפעפע מחתיכה לחתיכה בין להקל ובין להחמיר. **וכ"כ האגור. וכתב הגש"ד** – ונראה שאין חילוק בין צלייה ובישול ומליחה היכא שיש ס' כנגד החלב לפי מנהגינו. **וכתב דר"מ** שכך המנהג. **וכ"כ רמ"א** – ולפי שאין אנו בקיאים בין בשר שמן לכחוש, נוהגין לשער בכל מליחה בסי' כמו בבישול, דאם איכא ס' בין הכל ביחד נגד כל החתיכה שהחלב דבוק בה, אז הכל שרי מלבד אותה חתיכה שהאיסור דבוק בה, מיהו אותה החתיכה שהאיסור נגע בה צריך קליפה מעט (כרשב"א, שאע"פ שיש שישים צריך להסיר כדי קליפה). ואם אינו יודע איזה נגע, הכל שרי (ומיירי שלא נגע ברוב), ואם אין ס', הכל אסור. ואין לשנות המנהג.²⁵⁶

= < **לדעת המהר"ם** איסור שמן הבלוע בחתיכה לא מפעפע מחתיכה בלא רוטב, לכן אם חלב נמלח עם חתיכות בשר רק החתיכה שנגעה בו נאסרת אם אין בה פי שישים כנגדו, וברור שאין שאר החתיכות מצטרפות לפי שישים וגם לא נאסרות אם החלב עצמו לא נגע בהן. אמנם אם לא יודעים באיזה חתיכות החלב נגע, אם ידוע שנגע בכולן או ברובן הכל אסור, אך אם ברור שנגע רק במיעוט מהם, בטלות ברוב.²⁵⁷ **וכ"פ שו"ע**.²⁵⁸

²⁵⁵ משמע שאין לו דין דבוק, שאם היה לו אפילו מפעפע מחתיכה לחתיכה, החתיכה שדבוק אליה החלב אסורה כיוון שאין בה פי שישים כנגד החלב.

²⁵⁶ המשך דבריו – ואע"פ שיש בזה קצת קולא אם היה האיסור שמן ומפעפע (כלומר לכאורה לשיטתנו שגם איסור כחוש אוסר עד שישים היינו צריכים להחמיר שמא הוא כחוש ולא מפעפע ולא הכל מצטרף והחתיכות שנגע בהם אסורות כולם), מ"מ יש לסמוך בכי האי גוונא אדברי המקילין וסבירא להו דאין אוסר במליחה רק כדי קליפה (אפילו בדבר שמן), כדי שלא נצטרך לשער בין איסור שמן לכחוש, כי אין אנו בקיאים. ע"כ. הסבר דבריו הוא ע"פ הש"ך והט"ז, אך הלוש חסביר שהקולא היא שאין אנו מצריכים קליפה, ואילו באיסור כחוש צריך קליפה במה שנגע, אך תמהו עליו הט"ז והש"ך שהרי כתב הרמ"א במפורש שאפילו אם יש פי שישים צריך קליפה.

²⁵⁷ והעיר הש"ך על סוף דבריו, שאם נגע במיעוט הכל מותר כיוון שבטלות ברוב – ע"כ מיירי כשיש בכל (פי שישים) לבטל החלב גופיה דאי לאו הכי אינו בטל ברוב מטעם דשמא יבשלם ויתן טעם וכדלקמן סי' ק"ט.

²⁵⁸ **כתבו מהר"ם ושו"ע** – שאר החתיכות בשר שאצלו שנגעו בחלב שאין בהם בכל אחת בפני עצמו ששים לבטל החלב שעל הכרס אסורות, ע"כ. מסתיתם משמע שבכל אופן שאין פי שישים בכל חתיכה בפני עצמה והחלב נגע בכולן (או ברובן ולא יודע במי נגע) הכל אסור. ועל זה הקשה הש"ך – דהא כשנגע בכולן וכן כשאין ידוע אם נגע בכולן ע"כ נמי (בהרבה מקרים) לא נאסר אלא א' מהן ע"ד משל כגון שהיו כאן י' חתיכות ויש בכל א' מהן נ' ותשעה נגד החלב דאי תימא שאי מהן נאסר מפני שנבלע בה החלב ואין בה ס' לבטלו א"כ שוב אין השאר נאסרין וא"כ ע"כ לא נאסר אלא א' מהן ובטל ברוב (ובפ"ח העמיד את השו"ע במקרה שאין ברוב החתיכות שנגעו בחלב פי שישים כנגד החלב)... מיהו אמהר"ם גופיה לק"מ דאפשר דהיינו טעמא דכשנגע באחד

לדעת רבינו נתנאל אנחנו מסופקים אם איסור שמן הבלוע בחתיכה מפעפע מחתיכה בלא רוטב, ולכן אנחנו מחמירים לשני הצדדים, ולכן אם חלב נמלח עם בשר, אנחנו מחמירים כמהר"ם שאין כל החתיכות מצטרפות לשישים, ואם אין בחתיכה שהחלב נגע בה שישים היא אסורה, שמא אין החלב הבלוע מפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רוטב. אך מצד שני אנחנו מחמירים יותר ממהר"ם שאם אין בכל החתיכות יחד פי שישים כנגד החלב כל החתיכות נאסרות שמא החלב מפעפע.²⁵⁹

לדעת או"ז, האגור, הגש"ד ורמ"א חלב מפעפע מחתיכה בלא רוטב, אפילו לקולא, ולכן אם חלב נמלח עם בשר ויש פי שישים בכל החתיכות יחד כנגד החלב, הכל מותר, אמנם בחתיכות שבהם החלב נגע צריך קליפה כדינו של איסור שמן, שאפילו אם יש פי שישים כנגדו צריך קליפה.

ב. איסור הבלוע בכלי

(1) צליה

הגש"ד – רבינו יצחק מאיבר"א כתב, מדאצטריך חזקיה (בחולין קיא,ב) להתיר דגים שעלו בקערה (של בשר), דהיינו ביבש, מטעם נ"ט בר נ"ט ולא התיר מטעם דאין איסור הנבלע בקערה הולך בדגים בלא רוטב, שמע מינה דלא אמרינן הכי אלא בחתיכה שיש לה לפלוט מגופה ולפיכך אינה פולטת הבליעה שאינה מגופה, אבל בקערה שאין לה פליטה מגופה שפיר פולטת מה שבלעה בלא רוטב. **וכ"פ או"ה ורמ"א**.

ט"ז – פשוט דכלי אין נאסר ממאכל שבלוע בו איסור שאינו מפעפע.

*** כמה כלי אוסר חתיכת היתר ע"י צליה ?**

רי"ז – מעשה היה שנפל לתוך תנור של פאנדש (מאכל של בשר) גבינה ובאו ושאלו לרי' יצחק והתיר הפאנדש בקליפה להסיר מעליה ואפי' שהגבינה לחה שאין דרך גבינה ליכנס כל כך. **ב"י צד, ח** – נראה ללמוד מכאן לגבינה בבצק שמטגנין בשמן שנתנוה חמה בקערת בשר בת יומא שאינה צריכה אלא קליפה בלבד (כלומר כלי דומה לגבינה שהיא כחושה ולא נבלעת כ"כ, ה"ה לאיסור שבלוע בכלי שלא מבליע כ"כ). **וכ"כ בשו"ע** – גבינה חמה בקערת בשר בת יומא, אינו אוסר אלא כדי קליפה. **וכתב הש"ך** – מיירי כשהקערה חמה מדמדמי ליה לפנאד"ש, ועוד דאל"כ מאי צריך למוד לזה פשיטא דחם לתוך צונן אפי' במאכל אינו אוסר רק כדי קליפה כדלעיל סי' צ"א וסי' ק"ה ודוכתי טובי, ועוד דאל"כ אפילו היה שם רוטב להבליע ולהפליט אינו אוסר יותר מכדי קליפה. וא"כ צ"ע דהרי בחידושי הרשב"א שהביא ב"י בסי' ס"ט גבי מליחה בכשאינו מנוקב מבואר דאם נתן דבר שיש בו רטיבות קצת כבשר רותח בקערה חמה צריך נטילה. וצ"ל דמיירי כאן בדבר נגוב שכי' הרשב"א שם דסגי בקליפה.

=> כלי שבלוע בו איסור, שהונח בו היתר, אוסר כדי קליפה, אך אם יש בו רטיבות קצת הוא אוסר כדי נטילה.

ונחלקו האם זה דווקא אם האיסור הבלוע בכלי הוא איסור כחוש או אפילו שמן :

ש"ך – מיהו באיסור שמן שנבלע בכלי אפשר דאפי' ביבש לגמרי אוסר בסי'.²⁶⁰

מהם לא ידעינן כמה נפק מיניה ונאסרו החתיכות ושוב חזר החלב ובלע מן החתיכה דהיתר ונעשו גם ההיתר איסור דאזיל לטעמיה דס"ל בכל האיסורים חז"נ וכן כשנגע בכולן. (בהמשך דבריו הש"ך כתב שרבינו נתנאל דיבר במקרה ששאר חתיכות הבשר לא נמלחו ורק החלב נמלח, ועי"פ זה כתב שאין מחלוקת בינו לבין המהר"ם, אך נראה שברבינו נתנאל שלפנינו אי אפשר לומר כך, שהרי הוא כתב במפורש שכל חתיכות הבשר נמלחו יחד עם החלב).²⁵⁹ המושך דבריו – אבל אם נוגע החלב גם בחתיכה אחרת מצטרפת אותה חתיכה עצמה לבטלו דכי האי גוונא לא קרינן פעפוע מחתיכה לחתיכה דכיון שנגע בה הוי כאלו דבוק בה. ע"כ. כלומר הוא חידש שאם בכל החתיכות שנגע בהם החלב יש פי שישים, הם מצטרפות לביטול וכולם מותרות.²⁶⁰ **ע"פ הבנה זו כתב הש"ך** – והרב שלא הגיה כלום (על השו"ע שכתב שכלי שבלוע בו איסור כחוש, לפי הבנת הש"ך, אוסר כדי קליפה בלבד) אפשר דמודה נמי לזה דאע"ג דבכל דברים של מאכל יבשים לגמרי ס"ל דאוסר כולו (כיוון שאין אנו בקיאים בין שמן לכחוש, והרי גם כאן לכאורה היה צריך

מג"א לגבי רחת שהשתמשו בה לעוגות עם שומן והשתמש ברכת זו לאפיית מצה – דבר שמן אוסר כולו, ודוקא שאינה נקיה אבל אם הודחה שפיר סגי בקליפה דבלוע בכלי לא מחמרי כוליה האי. **וכתב נ"ב** – יש להקל כדעת המג"א דלא שבקינן מה דפשיטא ליה להמג"א בשביל ספיקו של הש"ך.

*** שתי קדרות רותחות שנוגעות זו בזו. רמ"א צב,ח**

מרדכי – כש"כ שתי קדרות שאצל האש אחת של חלב ואחת של בשר והן רותחות אין נבלע מזו לזו אע"פ שנוגעין. **וכ"פ מהר"ם, הג"מ ואו"ה**. הובאו בדר"מ צב,ט. **הגש"ד** – המחמיר בכל זה תע"ב כי הרבה יש לדקדק בסברות הללו.

רמ"א – שתי קדרות נוגעות זו בזו דאין אוסרין זו את זו בנגיעה, כל שכן בזיעה, מיהו לכתחלה יש לזוהר בכל זה. **וכ"פ ש"ך וט"ז**.²⁶¹

(2) מליחה. סימן קה סעפים יב,יג

*** איסור מליח מבליע בכלי**

חולין קיא,ב – אמר רב יהודה אמר שמואל: קערה שמלח בה בשר - אסור לאכול בה רותח; ושמואל לטעמיה, דאמר שמואל: מליח - הרי הוא כרותח. כי אתא רבין א"ר יוחנן: מליח - אינו כרותח, וכבוש - אינו כמבושל; אמר אביי: הא דרבין ליתא, דההיא פינכא (קערה של חרס. רשי"י) דהוה בי ר' אמי דמלח ביה בשרא - ותבריה (כיוון שהיא מחרס ואין לה תקנה בהגעלה), מכדי, רבי אמי תלמיד דר' יוחנן הוה, מאי טעמא תבריה, לאו משום דשמיעא ליה מיניה דר' יוחנן דאמר: מליח - הרי הוא כרותח? יתיב רב כהנא אחוה דרב יהודה קמיה דרב הונא, ויתיב וקאמר: קערה שמלח בה בשר - אסור לאכול בה רותח.

כמה איסור מליח מבליע בכלי: או"ה כד,ט – הא דמצריכים ס' נגד כל הכלי כשאין יודע כמה בלע היינו דוקא אם נאסר הכלי מחמת בליעת איסור ע"י האור שאז שולט הבליעה בכל הכלים, אבל אם נאסר רק ע"י בליעת איסור שנחשב כרותח ע"י מליחה **כתב במרדכי פרק כל הבשר בשם ר"י** דסגי לה שיהא ס' במים נגד קליפתה לבדה **דאין** כח המלח יכול לשלוט בכלו בעץ הקשה כמו ששולט בבשר רך. **וכ"פ רמ"א צב,ד** – על ידי רתיחת מליחה אינו נבלע בכלי רק כדי קליפה, וא"צ לשער רק כדי קליפה.

פמ"ג – משמע בכלי אף שהיה דבר שמן אין מבליע בכלי יותר מכדי קליפה ע"י מליחה, כן משמע מסתימת לשון רמ"א... וצ"ע.

להחמיר, שהרי לפי הבנת הש"ך איסור שמן הבלוע בלי אוסר בכולו, מ"מ בכלי גרע כיון דאין האיסור בעין (ולכן היקל באיסור כחוש). ואע"ג דכתב בסי' ק"ה ס"ז דכלי עדיף שאוסרת היתר שנוגע בו באיסור שאינו שמן אפי' בלא רוטב י"ל דנהי דעדיף דמפליט בלא רוטב מאחר שאין בו פליטה מגופו, מ"מ אינו פולט בלא רוטב רק כדי קליפה. ומ"מ צ"ע. **אמנם רש"ל** – כל זמן שהוא חס שהיד סולדת בו אוסרת גם נאסרה מגוף האיסור בכלי, היכא דליכא ס', לפי מה דקיימא לן דחום הצלי וחום הבישול הכל בסי'. **וכתב עליו הש"ך** – משמע דס"ל דאף בכלי אוסר לגמרי, י"ל דמייירי שהוא דבר יבש שיש לו רטיבות קצת והלכך כיון דמדינא מפליט מיהו שפיר ואוסרת כדי נטילה וכמ"ש בסי' ס"ט ס"ק ס"ד לדין אוסר עד ס' משא"כ ביבש לגמרי דאינו מפליט רק כדי קליפה.

²⁶¹ ט"ז צב,כט – מטעם זה נראה לי להתיר באם אפו בתנור פלאדי"ן של חלב ואח"כ באותו מקום רותח הושיבו שם קדירה ובתוכו בשר, דכל שאין החלב בעין במקום ההוא בתנור הוי כקדירה של חלב, ושתי קדרות לא אסרי אהדדי. וכ"כ בסימן צז,ג, וכתב עליו בנקה"כ שם – ולי צ"ע בזה דלא דמי לשתי קדרות, דהתם האיסור הוא בלוע בקדירה אבל הכא האיסור מבחוץ על התנור (אמנם מהט"ז מוכח שהבין את המציאות אחרת).

* האם היתר מליח שהונח בכלי של איסור מפליט ממנו ונאסר?

תוס' 'טהור מליח וטמא תפל מותר' – יש ללמוד מכאן דא"צ להגעיל דפוס גבינות העובדי כוכבים ומותר לעשות בהם גבינות לישראל ולמולחן בתוכן דהוי כמו טהור מליח וטמא תפל דאין שייך מליחה בעץ ולא נעשה עץ רותח ע"י מליחה. **וכ"פ רש"ל**.

תרומה נא – אם עשה (ישראל) גבינות בדפוס של עכו"ם, שעשה בהם עכו"ם גבינות שלו ביומו וגם מלחן העכו"ם אפי"ה הגבינות של הישראל, ואע"פ שמלחן הישראל ונתן שם, אומר מורי רבינו דמותרים משום שהמלח אינו מפליט מה שבלוע בתוך העץ ובמתכת ובחרס ובאבן וא"כ הוי כמו טהור מליח וטמא תפל דמותר, אך לכתחלה הוי אסור לעשות שם גבינה משום הרחק מן הכעור ומן הדומה לו אבל בדיעבד שרי. **כ"פ הגש"ד**, **וכ"מ מהרא"ש והטור**, שדווקא בדיעבד אם עשה גבינות בדפוס הגויים הגבינות מותרות. **וכ"פ שו"ע ורמ"א**.

ראב"ה (אלף קכג) – והדפוסות של גבינות הגויים צריך להגעיל ובלא הגעלה אסור להניח בהם גבינות כשירות. **דלא דמי לטהור מליח וטמא תפל**, מפני שאין כאן טמא תפל, כי הדפוס מרוב המלח קיבל טעם החלב של גבינות הגויים דהיינו טמא מליח, וכשמכניס בו שוב את הגבינות הכשירות מלוחים הוה ליה טהור וטמא שניהם מלוחים. **או"ה** – והכי נהגינן לאוסרו אפי' בדיעבד.

=> למעשה כלי בולע מדבר המליח אך לא פולט על ידו, כיוון שכלי עצמו לא מליח, והרי זה כמו טהור מליח וטמא תפל, שמותר, כיוון שהתפל לא פולט טעמים. אך לכתחילה אסור למלוח היתר בכלי של איסור, משום הרחק מן הכיעור.

* מלח יבש בכלי בשרי או חלבי, או בכלי של איסור. כאן וסימן זה,

תרומה שם – וכן הוא רגילות לתת מלח בקערה יבשה או בקדירה יבשה שהיה בהם בשר ונותנין מאותו מלח בתבשיל של חלב או איפכא והיינו טעמא שמלח אינו מפליט מה שבלע בדבר שאינו אוכל. **וכ"כ הגש"ד**, **רא"ש**, **תוס' וטור**. **וכ"כ או"ח בשם הרא"ה** לגבי דבר חריף – כלים של גוים שהודחו יפה מותר ליתן בהם תבלין וכן בצל וכיוצא בו חריף שאינו מוציא דבר קשה **יבש ביבש**.

או"ה לגבי מלח שעמד בכלי חלבי נקי – לכתחילה יזהר מאחר שעמד בקערה של חלב שמא לא היה נזהר בו מחלב ונפל בו טיפה של חלב ולא אדעתיה ובדיעבד לא מחזיקין איסורא.

שו"ע – מלח או תבלין שהם בקערה של בשר, מותר ליתנם בחלב. **וכ"פ רש"ל וט"ז**.²⁶²
רמ"א – וה"ה אם היו בכלי איסור, **דמאחר שהם יבשים** אינן בולעים מן הכלי, רק שהכלי הוא נקי ואין איסור דבוק בו (ומן הסתם אמרינן שהיה נקי. ש"ד). **והמחמיר לכתחלה, תבא עליו ברכה**.²⁶³

כתב הרמ"א פ"ב – נוהגין ליחד כלי של מלח לכל אחד בפני עצמו, כי לפעמים טובלים במלח ונשארו שירי מאכל במלח. **וכתב רש"ל** (הובא בט"ז צ"ה, יח) – משבח אני מנהג אשכנז שיש להם כלים עשויים למלח אחד לבשר ואחד לחלב דלפעמים בתוך הסעודה שידיו מלוכלכות מן הבשר לוקח שם מלח ואחר כך יקח לחלב וכן איפכא.

²⁶² כתב הט"ז צ"ה, יח והמחמיר גם בזה תע"ב – זה כתב ע"פ התוספות וז"ל ויש ללמוד מכאן דטהור מלוח וטמא תפל שא"צ להגעיל דפוס גבינות העובדי כוכבים כו' ומעשים בכל יום דמלח הנתון בקערה שמשמשין בה בשר לוקחין ממנה לתת לתוך חלב ולא חיישי' שמא בלע מן הקערה והמחמיר תבא עליו ברכה עכ"ל הבין הרב דמה שסיימו התוספות והמחמיר תע"ב קאי גם כן אמ"ש ומעשים בכל יום כו' והוא תמוה מאד דמ"ש ומעשים בכל יום ע"כ מביא מאנשים חשובים לומדים וכי הם בכלל המוציאים עצמם מכלל הברכה אלא ברור דמ"ש המחמיר תע"ב קאי אדפוס עובדי כוכבים שמצינו בהם חומרות בקצת פוסקים אבל בזה המלח אין שום סברא לאסור אפי' לכתחלה, וכן מצאתי אח"כ לרש"ל פרק כ"ה ס"י פ"א דדין המלח אפי' לכתחלה מותר. ע"כ הט"ז. אמנם נלע"ד שמקור הרמ"א הוא מאו"ה שכתב להחמיר בזה לכתחילה, אך צ"ע מניין לו להחמיר גם בכלי של איסור, ששם יש פחות חשש לטעות.
²⁶³ כתב רדב"ז (הובא בפתי"ש צ"ה, ח) – מסתברא לי דלא אמרה הרב ז"ל אלא בכלים של חרס דנוח הוא לשאוב מדפנותיו אבל בשאר כלים לא שאיב המלח דרך דפנותיו.

* היתר מליח (או חריף) לח (קצת רטוב) או צלול (נוזלי) בכלי של איסור

ש"ך צא סוס"ק ג – מה שכתב או"ח שאינו מוציא דבר קשה יבש ביבש היינו לאפוקי תבלין ושאר דברים חריפים לחים. **ובסימן קה, מד** כתב על זה – אבל בדיעבד אפי' הוא לח מותר מטעם דאין מליחה לכלים (כדמוכח לעיל מדין גבינות בדפוס של גויים).

פת"ש טו – ולפע"ד נראה דיש להחמיר ולאסור אם הוא לח משום דהא טעמא דאין מליחה לכלים כתב הש"ך בס"ק מ"ב דהוי כטהור מליח וטמא תפל וא"כ י"ל לדעת הש"ך שם (לגבי טהור מליח וטמא תפל) להחמיר אם הוא צלול (כלומר אם הטהור המליח צלול הוא נאסר מהטמא התפל) וכ"פ האחרונים שם א"כ הכא אם הוא לח לא שייך אין מליחה לכלים ואסור. מיהו יש לחלק בין לח לצלול וא"כ הכא בדבר צלול אסור.

כעת ראיתי בפמ"ג בשפ"ד ס"ק מ"ב שכי דעיקר כוונת הש"ך הנ"ל במ"ש דהוי כטהור מליח כו' היינו דאין טבע המלח להפליט מכלי אלא להבליע אף שנמלח הכלי גופא הרבה דבשר המלח נכנס בחלקיו ומוציא מתוכו משא"כ מכלי ע"ש לפ"ז גם בדבר צלול יש להתיר.

15. בשר שנפל לתוך חלב צונן. סימן צא,ז

חולין קיב,א – ההוא בר גוזלא דנפל לכדא דכמכא (כותח), שרייה רב חנינא בריה דרבא מפשרוניא. קסבר: כי אמר שמואל מליח הרי הוא כרותח, הני מילי - היכא דאינו נאכל מחמת מלחו, אבל האי כותחא - הרי נאכל מחמת מלחו, והני מילי - תי, אבל צלי - בעי קליפה, ואי אית ביה פילי (בקעים) - כוליה אסור, ואי מתבל בתבלין - כוליה אסור.

רא"ש – צלי בעי קליפה ואפילו צונן, דעיי צלייה רכיך הוא ובולע, ואי אית ביה פילי אסור כוליה ולא סגי ליה בקליפה, לכאורה משמע דאצלי קאי. **וכ"פ הגש"ד, מהר"ם, סמ"ג, או"ז ועוד.** ²⁶⁴ **וכתבו הג"מ ואו"ה** – אבל רותח צריך להניח כדי נטילת מקום בעומק. **וכ"מ מתוס', רא"ש וסמ"ג** (בית אפרים הובא בפת"ש ז).

תרומה – אם היה צלי אפי' הוא צונן בולע שפיר איסור לח שאצלו אך אינו צריך רק קליפה ואפי' הוא חי אי אית ביה פילי אז אסור הכל ולא סגי בקליפה. **וכ"פ שע"ד, מהרי"ל וטור.** ²⁶⁵

ר"ן – 'חיי היינו צונן 'וצלי היינו רותח, אבל צלי צונן הרי הוא כשאר צונן דעלמא דסגי ליה בהדחה, ודאמרינן ואי אית ביה פילי כוליה אסור היינו בצלי רותח דאגב פילי בלע, ואי מתובל בתבלין והוי רותח אע"ג דלית ביה פילי כוליה אסור לפי שהתבלין מושכים את הכמכא ומבליעים אותו בכולו. **וכ"כ רש"י** (פסחים עו, א), **רשב"א וראב"ד.** ²⁶⁶

הגש"ד – ויראה דה"ה אפוי ומבושל (ולאו דווקא צלוי). **וכ"כ רמ"א.** ²⁶⁷

= < **מוסכם שבשר חי צונן שנפל לחלב מותר בהדחה.**

נחלקו מה הדין בבשר צלוי, אפוי או מבושל שנפל לחלב, **לדעת רי"ה צונן** - נאסר כדי קליפה, ורותח - כדי נטילה, **אך לדעת הר"ן צונן** - בהדחה, ורותח - בקליפה (כלומר לדעת הר"ן אין לו דין מיוחד והכל לפי הכללים).

נחלקו מה הדין של בשר שיש לו בקעים או מתובל לתבלין שנפל לחלב: **לדעת התרומה** אפילו אם הוא חי וצונן כולו נאסר. **לדעת הרא"ש** רק אם הוא צלוי אפוי או מבושל, אפילו צונן, כולו נאסר. **ולדעת הר"ן** רק אם הוא רותח כולו נאסר.

שו"ע ולבוש – הלכה כדעת הר"ן, **שרק אם הצלי רותח** נאסר בכדי קליפה, ואם יש בו בקעים או שהוא מתובל בתבלין נאסר כולו.

רש"ל – הלכה כדעת הרא"ש, **שאפילו אם הצלי צונן** נאסר בכדי קליפה, ואם יש בו בקעים או שהוא מתובל נאסר כולו. **וכ"פ רמ"א, ט"ז וש"ך.** ובדעה זו נחלקו בשתי שאלות:

1. **מה הדין בצלי צונן במקום הפסד מרובה** (כגון שיש בקעים, שאז נאסר כל הבשר) ²⁶⁸:

רמ"א – כן יש לנהוג אם לא במקום הפסד מרובה (אמר את דבריו ע"ג השו"ע שדיבר על חלב ישנאכל מחמת מלחו).

ט"ז – רמ"א שכתב כאן שבמקום הפסד מרובה יש להקל כסברא הראשונה, דמיקל בנאכל מחמת מלחו כל שאינו צלי רותח, ולעיל כתב הוא עצמו בסעיף ה' דאנן אין בקיאינן בדבר (בכמות המלח לענין מליח כרותח), ויש לאסור אפי' במליחת צלי (שהיא כרותח) באין הפסד מרובה, **נראה לע"ד דתרי קולי לא מקלינן בשביל הפסד מרובה** דהיינו לומר שמליחת צלי לא מקרי אינו נאכל מחמת מלחו וגם לסמוך על דעה הראשונה דהכא דאין לאסור ביש בקעים אלא

²⁶⁴ כלבו, או"ה, הגי' מרדכי בשם ר"פ וסמ"ק. הובאו בש"ך. **כתב רש"ל** – נראה בעיני דצונן לא בלע מצונן אפי' מתובל בתבלין, ולא אסרו חכמים אלא בגוזל שנפל לכותח, שהכותח היה מלוח קצת אז אסור באית ביה פילי, אבל מה נעשה ששה"ת וסמ"ג והגהו' מיימוני כתבו להדיא שכך הדין אפילו לא נמלח לא הבשר ולא החלב כו' מסתפינא לחלוק עליהם לכתחלה ולהתיר מה שהם אוסרים. **וכ"פ ש"ך וט"ז.**

²⁶⁵ הש"ך הבין שדעת הרא"ש כדעת התרומה, כי הביא אותו בסוף דבריו.

²⁶⁶ כתב הרשב"א – ואי קשיא לך לדברי רש"י כיון דצלי רותח הוא אפילו כי לית ביה פילי היאך מספיק לו בקליפה והלא הכמכא רך וחזר הבר יונה שנפל לתוכו חם כמתבשל בתוכו י"ל כל שנפל הבר יונה לתוך הכמכא הי"ל חם לתוך צונן וקיימא לן כשמואל דאמר תתאה גבר ואע"פ שהבר יונה שוקע לתוך הכמכא והכמכא צף על הבר יונה אינו כצונן לתוך חם וכל שהוא במקומו הוא הגובר והילכך כיון שנפל הבר יונה לתוך הכמכא שהוא במקומו הוא הגובר ומקרה הבר יונה דנפיל לגויה הילכך בקליפה סגי ליה.

²⁶⁷ מנח"י (הובא בפת"ש יא) – יש להסתפק אם נכבש הבשר תחלה תוך מים אי לענין זה נמי דינו כמבושל.

²⁶⁸ אך אם נאסר רק כדי קליפה לא יכול להגיע להפסד מרובה.

בצלי רותח דוקא. = < לדעת הט"ז רק אם החלב לא מלוח אפילו כמליחת צלי אפשר להקל בצלי צונן במקום הפסד מרובה.

ש"ך – צ"ע אם להקל במקום הפסד מרובה, דהרבה פוסקים סוברים כן אפי' בחי ועוד דבש"ס משמע דמיירי בצלי צונן.

2. כמה צלי רותח בולע:

שו"ע – צלי רותח שנפל למליח, אפילו נאכל מחמת מלחו, בעי קליפה. **וכתב עליו הרמ"א** – וי"א דאפילו הם צוננים, דינא הכי. **וכתב הש"ך** – מלשון זה משמע דבהא (ברותח) מודה (הרמ"א) להמחבר דסגי בקליפה (אם אין בקעים או תבלין). **וכ"פ פר"ח**.

בית אפרים – קשה להקל כנגד הפוסקים שהצריכו נטילה, ואין זה דומה לשאר חם לתוך צונן, דרותח דצלי מבליע טפי מרותח בשר חם מחמת כלי ראשון. (הובאו בפת"ש י).

16. ריחא. סימנים צז,ג; קח

א. עיקר הדין. צז,ג; קח א,ד,ה

(1) מקור הדין

פסחים עוב, – אמר רב: בשר שחוטה שמן שצלאו עם בשר נבילה כחוש (בתנור אחד) - אסור. מאי טעמא - מפטמי מהדדי (הריח מן השמן נכנס לכחוש ומפטמו, וחוזר זה ומוציא ריח גם הוא). **ולוי אמר**: אפילו בשר שחוטה כחוש שצלאו עם בשר נבילה שמן - מותר. מאי טעמא - ריחא בעלמא הוא, וריחא לאו מילתא היא. עביד לוי עובדא בי ריש גלותא בגדי ודבר אחר (חזיר).

מיתבי: אין צולין שני פסחים כאחד מפני התערובת (ונמצא שהפסח נאכל שלא למנויו). מאי לאו תערובת טעמים, וקשיא ללוי! - לא, מפני תערובת גופין (שלא יתערבו זה בזה). הכי נמי מסתברא, מדקתני סיפא: אפילו גדי וטלה. אי אמרת בשלמא מפני גופין - היינו דקתני אפילו גדי וטלה, אלא אי אמרת מפני תערובת טעמים מה לי גדי וטלה, מה לי גדי וגדי? אלא מאי על כרחיך מפני תערובת גופין הוא דאסור, אבל תערובת טעמים - שרי. לימא תיהוי תיובתיה דרב! - אמר רבי ירמיה הכא במאי עסקינן - כגון שצלאו בשתי קדירות. בשתי קדירות סלקא דעתך (וכי צולין את הפסח בקדירה)? - אלא אימא: כעין שתי קדירות (שפוד מכאן ושפוד מכאן ותל גדול של גחלים או אפר באמצע. רש"י).

אמר רב מרי: כתנאי, הרודה פת חמה ונתנה על פי חבית יין של תרומה - **רבי מאיר** אוסר **ורבי יהודה** מתיר, **ורבי יוסי** מתיר בשל חטין ואוסר בשל שעורים, מפני שהשעורים שואבות. מאי לאו תנאי היא, דמר סבר: ריחא לאו מילתא היא, ומר סבר: ריחא מילתא היא? - ללוי - ודאי תנאי היא. לרב, נימא תנאי היא? - אמר לך רב: דכולי עלמא ריחא מילתא היא. לאו איתמר עלה דההיא, אמר רבה בר בר חנה **אמר ריש לקיש**: בפת חמה וחבית פתוחה - דברי הכל אסור. בפת צוננת וחבית מגופה - דברי הכל מותר. לא נחלקו אלא בפת חמה וחבית חתומה, פת צוננת וחבית פתוחה. והא נמי (בשר שחוטה ונבילה שצלאם יחד בתנור), כפת חמה וחבית פתוחה דמיא.

תני רב כהנא בריה דרב חיננא סבא: פת שאפאה עם צלי בתנור - אסור לאכלה בכותחא. ההיא ביניתא (דג) דאיטווא (שנצלה) בהדי בישרא - אסרה **רבא מפרזיקיא** למיכליה בכותחא. **מר בר רב אשי אמר**: אפילו במילחא נמי אסורה, משום דקשיא לריחא (לריח הפה) ולדבר אחר (לצרעת).

עבודה זרה סוב, – האי בת תיהא (נקב בחבית שממנו שואפים את ריח היין כדי לבדוק את טיבו)... ישראל בדעובד כוכבים (האם מותר לישראל לשאוף את הריח מהחבית של הגוי)... **אביי אמר** אסור, ריחא מילתא היא; **רבא אמר** מותר, ריחא לאו מילתא היא. אמר רבא: מנא אמינא לה דריחא ולא כלום הוא? דתן: תנור שהסיקו בכמון של תרומה ואפה בו את הפת - הפת מותרת, לפי שאין טעם כמון אלא ריחא כמון. ואביי? שאני התם, דמיקלא איסוריה.²⁶⁹ אמר רב מרי, כתנאי: הרודה פת חמה וכו'... לרבא ודאי תנאי היא, לאביי מי לימא תנאי היא? אמר לך אביי: לאו מי איתמר עלה, אמר רבה בר בר חנה אמר ר"ל: בפת חמה וחבית פתוחה וכו'.

(2) הסברים שלכתחילה אסור ובדיעבד מותר

רי"ף – הא מילתא פסקו בה רבואתא כלוי וסייעוה למילתא מהאיך דגרסינן ע"ז סו,ב, לענין בת תיהא... אביי אמר אסור ריחא מילתא היא ורבא אמר מותר ריחא לאו מילתא היא וק"ל כל היכא דפליגי אביי ורבא דהלכתא כרבא בר מיע"ל קג"ם וכיון דהלכתא כרבא בהא דריחא לאו מילתא היא ממילא שמעינן מינה דהלכתא כלוי דקאי

²⁶⁹ שריח הכמון מגיע לפת כתוצאה משריפת הכמון ובשעה שהריח נכנס לפת הכמון כבר שרוף ולפיכך אין ריח זה נחשב כריח של איסור (שו"ט).

כרבא... ועוד דהא דתניא אין צולין שני פסחים כאחד כלוי דייקא ורב הא איצטריך לחסורה ולתרוצה לטעמיה ושינויא דחיקא הוא. והא דתני רב כהנא פת שאפאה עם הצלי אסורה לאכלה בכותח והיא בנייתא דאיטוויא בהדי בישרא ואסרה רבא מפרזיקיא למיכלה בכותחא לאו כרב אסרי בלחוד אלא אפי' כלוי אסירי למיכלינהו בכותחא מאי טעמא דכיון דשרי למיכלינהו בלא כותחא אי שרית להו למיכלינהו בכותחא אישתכח כמאן דשרי לאטוויי בשר שחוטה בהדי בשר נבלה לכתחלה ולוי לא קא שרי הכין אלא דיעבד דהא לוי שצלאו קאמר ולא אמר צולין לכתחלה.²⁷⁰ **וכ"פ רמב"ם ורשב"א.**²⁷¹ **וכתב שע"ד לה** – רבא נמי דקאמר ריחא לאו מילתא היא (אפילו לכתחילה) היינו דווקא בת תיוהא דלא מפטמא ולא עביד לריחא אבל מיני בשר דמפטמא מודה דלכתחילה מיהא אסור.

=< ריחא לאו מילתא, לכן אפילו בשר שחוטה כחוש שצלאו עם בשר נבילה שמן - מותר. אמנם זה דווקא בדיעבד, אך לכתחילה אסור לעשות כן, לכן פת שאפאה עם הצלי ודגים שצלאו עם הבשר אסור לאכלן בחלב, מפני שזה כמו לכתחילה. **וכ"כ שו"ע צז, קחא, ורמ"א שם.**²⁷² מותר לישראל לשאוף ריח מחבית של יין נסך (יבת תיהא). **וכ"כ שו"ע קחה, וכ"מ מהרמ"א שלא העיר.**

* פת חמה וחבית פתוחה

רי"ף – והא דר"ש בן לקיש (שאמר שלדברי הכל פת חמה וחבית פתוחה אסורה, ומשמע מפשט הגמרא שדעתו כרב, ולכו"ע ריחא מילתא) לא הויא ראייה למידחי להא דלוי ורבא דלוי רביה הוה לגבי רשב"ל... ורבא נמי דהוא בתרא הא לא סבירא ליה הא וקיי"ל דהלכתא כבתראי, הילכך כד מסלקת להאי מימרא דריש לקיש מהכא קאי רב כר"מ ולוי כרבי יהודה וקיי"ל דר"מ ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה ולא עוד אלא דרבי יוסי נמי לענין ריחא כרבי יהודה ס"ל דלא פליג רבי יוסי עליה דרבי יהודה אלא בשעורים מפני שהשעורים שואבות גופו של יין ולא ריחא הוא, אבל בחטים שאינן שואבות כרבי יהודה ס"ל דריחא לאו מילתא היא.

=< למ"ד ריחא לאו מילתא ר' יהודה ור' מאיר נחלקו גם לגבי פת חמה וחבית של תרומה פתוחה, ולכן כיוון שההלכה היא שריחא לאו מילתא, הלכה כר' יהודה שהפת מותרת. **וכ"פ רמב"ם ורשב"א בתו"ה**. **רשב"א בתשובה** – פת חמה וחבית פתוחה, דאפילו לרבא דאמר ריחא לאו מילתא היא מודה (שהפת אסורה), לפי שקולט הריח ביותר. **וכ"כ מרדכי. הובאו בב"י. וכ"כ או"ה**, והוסיף לגבי פת חמה וחבית פתוחה – היינו דווקא שמונח על פי מגופת החבית ממש ולא בצידו. **וכ"פ שו"ע קח, ורמ"א.**²⁷³

* קנייה מגוי נחשבת לכתחילה או דיעבד?

מהרי"ל – פת של גוי שנאפה בדיעבד עם צלי של איסור, ואם יש פת אחר לקנות דעתי נוטה דחשיב לכתחילה, ואמאי נשבוך היתירא וניכול הא, אבל אם יש דחק למצא פת אחר סמכינן ארבותינו המתירים בדיעבד. **הובא באגור. וכ"כ בהג"ה.**²⁷⁴

ב"י – ואין דבריו נראים בעיני דדיעבד מותר גמור הוא ואפילו יש פת אחרת לפניו מותר לאכול מזו. **וכ"כ דר"מ**.

²⁷⁰ רי"ף – ועוד דהאי פת שאפאה עם הצלי כיון דשריא בלחוד בלא כותחא הויא לה כדבר שיש לו מתירין [ביצה ג' ע"ב] וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל וכל דבר שהוא אחד באלף כריחא בעלמא הוא, ואפי"ה באלף לא בטיל הואיל ויש לו מתירין. והר"ן בפירושו על הרי"ף דחה את דבריו – אינו מחוור רבא כי אמר ריחא לאו מילתא היא אפילו בפני עצמו קאמר דהא בת תיהא הכי היא והיאך אפשר דבפני עצמו לאו מילתא וכשנתערב בדבר שיש לו מתירין יאסור תערובתו... ואכתי לא נהירא דהא אשכחן בבשר בחלב דמותר כל היכא דליכא נותן טעם דהא אמרינן [חולין דף קיא ב'] דדגים שעלו בקערה שנתבשל בה בשר שמותר לאכול בכותח משום דהוה ליה נ"ט בר נ"ט ולא אסרינן ליה משום דבר שיש לו מתירין מפני שאפשר לאכול הדגים בלא כותח אלמא לא חשיב דבר שיש לו מתירין כיון שנאסר עם כותח לעולם דלא מיקרי דבר שיש לו מתירין אלא כשיש היתר אחר איסורו לגמרי כביצה שנולדה ביום טוב. אך בחידושינו לנדרים נב, ב יושב את דבריו הרי"ף ופסק כמותם (הובא בדין דבר שיש לו מתירין).

²⁷¹ רשב"א שם – מדברי כולם נלמוד דלכתחילה אסור לעשות כן אלא שמדברי הירושלמי נראה דללוי אפילו לכתחילה שרי וראוי לחוש לדברי הראשונים.

²⁷² אמנם כתב הרמ"א שאם אין לו פת אחרת מותר לאכלה עם חלב, דזה מקרי דיעבד. וצ"ע מניין לו.

²⁷³ שו"ע ד – אבל אם הפת צוננת, אפילו אם החבית פתוחה, או פת חמה וחבית מגופה (פי' סתומה), מותר. ואם היה פת שעורים, אסור אם הפת חמה, אפילו חבית מגופה (כר' יוסף).

²⁷⁴ תו"ח – וטוב להחמיר במקום שאין צריך לו כל כך כדברי מהרי"ל, ומכל מקום המנהג להקל לקנות מן העכו"ם דברים המבושלים בכליהם שאין בהם משום בישולי עכו"ם הואיל וסתם כליהם אינן בני יומא ואע"ג דנותן טעם לפגם לכתחילה אסור לא חשיבין הקנייה לכתחילה. הובא בטי"ז.

(3) הסוברים שמותר לכתחילה

ר"ן – מאי דקאמר (הרי"ף) נמי דלוי לא שרי לכתחלה אלא בדיעבד ליתא, דהתם בפי' כיצד צולין [דף עו ב] מוכח דלוי אף לכתחלה קאמר מדמקשינן עליה ממתני' דקתני אין צולין שני פסחים כאחד מפני התערובות ולא משני התם לכתחלה הוא דלא הא דיעבד שפיר דמי, ועוד דגרסינן בירושלמי במס' תרומות מהו לצלות שני שפודין אחד של שחוטה ואחד של נבלה בתנור אמר רבי ירמיה בשם רב אסור שמואל בשם לוי אמר מותר אלמא דלוי אפילו לכתחלה שרי²⁷⁵, ועוד דרבא דאזיל בשיטתיה דלוי שרי בבת תיהא אפילו לכתחלה²⁷⁶ ומאי דקשיא ליה לרב אלפסי ז"ל מההיא דתני רב כהנא פת שאפאה עם הצלי אסור לאוכלו עם הכותח וההיא ביניתא דאיטויא בהדי בשרא ואסרה רבא מפרזיקא לאוכלה בכותחא לא קשיאן דאפילו אתיא ההיא מתניתא דלא כלוי לא איכפת לן דלוי נמי תנא הוא ותני מתניתא ואי משום עובדא דרבא מפרזיקא נמי לא איכפת לן דמימרא דרבא סתם דהוא מריה דתלמודא עדיפא לן והא דאמר רב אשי עלה אפילו באפי נפשה נמי אסור משום דקשה לדבר אחר לאו דמודה לדיניה דרבא מפרזיקא אלא לומר דבלא"ה מיתסר משום סכנתא, ועוד דאפשר דמתניתא דרב כהנא ועובדא דביניתא אפילו לוי מודה בהו משום דכיון שריח הבשר נרגש בהו הטועם אותן יהא סבור שממשו של בשר נבלע בהם וכי אכיל להו בכותחא מתחזי כבשר בחלב ומשום הכי אסור מה שאין כן בבשר שחוטה שצלו עם בשר נבלה שאין ריחה וטעמה של נבלה נרגש בשחוטה כלל ועוד שאפשר שחומרא הוא שהחמירו בבשר בחלב יותר משאר איסורין דמשום דלא בדילי אינשי מיניה מפני שכל אחד היתר בפני עצמו החמירו בו יותר משאר איסורין, הלכך בפת שאפאה עם הצלי נמי גזרו בו הואיל ויש בו ריח בשר שלא לאוכלו בכותח ולא משום דריחא מילתא היא דא"כ אפילו בפ"ע תהא אסורה וכדאמרין (פסחים דף לז, א) אין טשין (מורחים) את התנור באליה ואם טש כל הפת כולה אסורה (שהיו מדביקים את העיסה לדפנות התנור) מפני הרגל עבירה אבל כיון שאף בחלב אינה אסורה מן הדין דריחא לאו מילתא היא לא אסורה בפ"ע דהוה ליה גזירה לגזירה אבל לאכלה עם חלב אסורה לכ"ע משום חומרא דבשר בחלב ואפילו לוי ורבא דאית להו דריחא לאו מילתא היא מודו בה.

=> ריחא לאו מילתא אפילו לכתחילה, לכן מותר לצלות בשר שחוטה כחוש עם בשר נבילה שמן, ולהניח פת חמה על חבית פתוחה של יין של תרומה, וכן מותר לישראל לשאוף ריח מחבית של יין נסך. ולגבי מה שאמרו האמוראים שפת שאפאה עם הצלי ודגים שצלאן עם הבשר אסור לאכלן בחלב, הביא שלשה הסברים אפשריים:

1. לוי חולק עליהם ובאמת מותר לכתחילה לאכול את הפת והדגים עם חלב.
2. לוי מסכים, כיון שריח הבשר נרגש בהו הטועם אותן יהא סבור שממשו של בשר נבלע בהם וכי אכיל להו בכותחא מתחזי כבשר בחלב, ומשום הכי אסור מה שאין כן בבשר שחוטה שצלו עם בשר נבלה שאין ריחה וטעמה של נבלה נרגש בשחוטה כלל (ולכאורה ה"ה בכל מין בשאינו מינו שנרגש טעם האיסור).
3. לוי מסכים, וזו חומרא שהחמירו בבשר בחלב יותר משאר איסורים כיוון דלא בדילי אינשי מיניה.

(3) הסוברים שאסור אף בדיעבד

תוס' ע"ז סו"ב – ופי' רש"י (שריחא לאו מילתא) ... ולא נראה דהתם (בפסחים) קאמר דעובדא הוה בההוא ביניתא דאיטווא בהדי בשרא ואסריה רבא מפרזיקא למיכליה בכותחא ומעשה רב, וגם מר בר רב אשי אוסר שם אפילו במילחא, והלכה כמותו בר מתרי מילי, וע"ק דאי פליגי אביי ורבא בפלוגתא דרב ולוי א"כ ה"ל לאיתויי פלוגתייהו התם, לכ"נ

²⁷⁵ וצ"ע מה יענה הרי"ף על הוכחות אלו. אולי אפשר לומר כך: על הקושיא הראשונה, אפשר לומר שאין הכי נמי הגמרא הייתה יכולה לתרץ שלוי אסור לכתחילה, אבל תירצה שהברייתא דיברה בתערובת גופים כי זה פשט הברייתא, כמבואר בגמרא, וזה תרוץ עדיף יותר. על הקושיא מהירושלמי אפשר להשיב שהבבלי חולק על הירושלמי.

²⁷⁶ על קושיא זו השיב שע"ד (הובא לעיל) שבבת תיהא מותר לכתחילה כיוון שיין הוא כחוש ולא עשוי לריח.

דודאי הלכה כרב דהתם דריחא מילתא היא, והלכה כרבא נמי הכא גבי בת תיהא דריחא לאו מילתא היא, ואביי נמי דהכא דאמר ריחא מילתא היא א"ל אנא דאמרי אפילו כלוי דאמר התם ריחא לאו מילתא היא דשאני הכא שהוא נהנה ומריח מן האיסור היין עצמו הלכך הוי לגמרי כאילו שותה מן היין עצמו אבל התם אינו אלא ריח האיסור נכנס בתוך ההיתר והוא אוכל את ההיתר ובהא אפילו אביי מודה דריחא לאו מילתא היא, ורבא נמי דהכא א"ל אנא דאמרי אפי' כרב דאמר התם ריחא מילתא היא דשאני הכא שהריח מזיק לו לפי שנכנס בגופו ולכך אמר דריחא לאו מילתא היא, הלכך בין אביי בין רבא דהכא מצו סברי בין כרב בין כלוי דהתם.²⁷⁷ והשתא הוי טובא גוונני דריחא ריח החזק שבכולן פת חמה וחבית פתוחה דאסור לכ"ע (אפילו ללוי), וריח בשר פלוגתא דרב ולוי וקי"ל כרב, וריח דבת תיהא וקי"ל כרבא, למטה מהם פת צוננת וחבית פתוחה או פת חמה וחבית מגופה, והמותר לכ"ע פת צוננת וחבית מגופה, ולענין ריחא דהתם הלכה כרב דאמר ריחא מילתא היא.

= ריחא מילתא, ויש כמה מדרגות של ריח :

1. פת חמה וחבית פתוחה אסור לכ"ע אפילו ללוי.
2. צליה : בשר שחוטה שמן שצלאו עם בשר נבילה, וכן פת שצלאה עם בשר, נחלקו בזה רב ולוי, והלכה כרב שריחא מילתא ואסור אפילו בדיעבד (ולגבי פת אסור לאכלה בחלב אך מותר לאכלה עם בשר).
3. מותר לישראל לשאוף ריח מחבית של יין נסך, כרבא, שאף רב מודה בזה כיוון שריח היין מזיק.

ראבי"ה – נראה לי שרב לא אסר אלא בבשר שחוטה ובבשר נבילה, שקולטין הריח ביותר מפני הפטום, וכן בפת חמה וחבית פתוחה, שאין לו דרך לנטות ימין ושמאל אם לא דרך (הפתח ששם הייתה) המגופה, ולהכי מדמי להו רב, אבל לית ליה הא דתני רב כהנא פת שאפה עם צלי בתנור אסור לאכלה בכותח, דלרב נראה לי דשרי. ומזה הטעם נהגו למאן דאית ליה נמי ריחא מילתא היא שהפת אין מקפידין עליו, ואוכלין אותו עם מה שחפצים, בין עם בשר בין עם גבינה וחלב. וכן דעתי נוטה בפשטיד"א²⁷⁸ ופלדוני"ש²⁷⁹ שנאפו ביחד ריחא מילתא היא, אבל הפת שעמו שרי, כדפרישית לעיל, וגם מורי אבי היה נוהג בהם איסור, אבל בפת לא.

= סובר כדעת התוס', אך חולק עליו לגבי פת שאפאה עם בשר, וסובר שמותר לאכלה בחלב, כיוון שהריח שנקלט מהבשר בפת הוא לא כ"כ חזק.

ב. ריחא בצליה. סעיפים א, ב.

(1) אופן הצליה

* סוג התנור

סמ"ג – אומר רבנו יעקב (ר"ת) דווקא בתנורים קטנים דנפיש טעם פטומייהו, שהתנורים שבימי חכמים קטנים היו, אבל בתנורים גדולין כעין שלנו מותר לאפות פת עם צלי שיש שם אויר גדול, וכן כתב הר"ר אליעזר ממיץ. וכ"כ תוס' בפסחים, מרדכי, הג"מ, וסמ"ק. ובשיעור תנור גדול: כתב סמ"ק – ופירשו לי רבותי המחזיק י"ב עשרונים של מצה, זהו תנור גדול. אך רשב"א כתב – ובשם רבנו תם ז"ל דדוקא בתנור שהוא מקום צר אבל במקום רחב מותר. וכן כתב הרב ר' זרחיה הלוי ז"ל דיש שהתיר בפורני (בתנור) רחבה דהא שליט בה אוירא טובא. ב"י – נראה מדבריו דברחב קצת סגי ולא בעי מחזיק שנים עשר עשרונים.

²⁷⁷ לפי זה קשה איך רבא מביא ראיה לשיטתו מפת שצלאה בכמון של תרומה, וכן אביי לא צריך לתרץ 'מקלה איסוריה', אלא היה יכול לתרץ שכאן הדין חמור יותר כיוון ששואף מהיין עצמו. וצ"ע.
²⁷⁸ עיסה של בצק ממולא בבשר דק וביצים. עוז והדר פסחים ע"ב.
²⁷⁹ עיסה של בצק הממולאת בגבינה או תבשיל של חלב. שם.

רא"ש ע"ז – דוקא בתנורים קטנים שלהם שהיו מכסים פיהם כדמוכח פ"ק דשבת (דף יח, ב) ולכך נכנס ריח של זה בזה, אבל בתנורים שלנו ופיהם פתוח אין לחוש. **וכע"ז כתב תוס' בע"ז** – בתנורים גדולים שלנו אין לחוש לריחא ובלבד שלא יהא פי התנור סתום. **וכתב הגש"ז** – לפי דעת אשר"י דתלי טעמא משום דתנורים שלהן מכוסין היו, לא היה לנו להקפיד כשהתנור גדול קצת שיכול ההבל להתפשט (אע"פ שאינו מחזיק יב עשרונים. ט"ז, וכ"כ רש"ל בדעת הרא"ש).²⁸⁰ **מהר"י מינץ** – אין חילוק בין תנורין שלנו לשלהם. **וכ"כ או"ה** – נהגין להחמיר לכתחילה שריחא מילתא היא ואפי' בתנורים גדולים של האופין המחזיקין י"ב עשרונים, ודווקא כשהנקב קטן של מעלה בתנור העשוי לעשן הוא פתוח, דאל"כ הוא גרוע וודאי מתנורים שלהם שהיו פתוחים לגמרי, ואסור אפילו בדיעבד.

הג"מ (פרק ט"ו דפוס קושטא הלי"ג²⁸¹) – מצאתי כתוב דאפילו מאן דאמר ריחא לאו מילתא היא הני מילי בתנורים שלהם שפיהם למעלה, אבל בתנורים שלנו שפיהם מן הצד מחזיק ריחו ומפטם כל מה שבצדו ולכן מודו כולי עלמא דלכתחלה אסור וזה היפך ממה שפירשתי לעיל פרק ט' (שדין תנורים שלנו קל יותר).²⁸²

שו"ע – ואם התנור גדול שמחזיק י"ב עשרונים, ופיו פתוח, מותר לצלותם בו.²⁸³ **רמ"א** (כדעת האו"ה) – נוהגין להחמיר לכתחלה, אפילו בתנור גדול; ובדיעבד, להקל אפילו בתנור קטן (דריחא לאו מילתא). י"א דאין מתירין ריחא, אפילו בדיעבד (אפילו בתנור גדול), אלא אם כן התנור פתוח קצת מן הצד או למעלה במקום שהעשן יוצא. ובמקום הפסד (מרובה. תו"ח, ש"ד, וכ"כ בהגה בסעי' ב) אין להחמיר, בדיעבד, אפילו סתום לגמרי (כדמשמע משאר הפוס' שהקילו לגמרי בדיעבד אפילו לא במקום הפסד).

או"ה – אבל ע"ג כירה אפילו צלי בשר עם צלי של איסור מותר לכתחילה אם אין נוגעין יחד דאין שייך ריח כלל בכירה. **וכ"כ תו"ח וש"ך**.

* צליה תחת כלי

תוס' – הלכה כרב דאמר ריחא מילתא היא ה"מ בתנורים שלהם שהיו קטנים וה"ה תחת מחבת שלנו שקורין תרפי"ד בלע"ז שאופין תחתיה הפשטיד"א כמו כן ריחא מילתא היא. **דר"מ** – משמע דמ"מ לא גרע מתנורים שלהם ובדיעבד מיהו משרי שרי (לשיטתנו שריחא לאו מילתא בדיעבד).

=< צליה תחת כלי דינה כצליה בתנורים שהיו בימיהם שלכתחילה אסור ובדיעבד מותר.

או"ה – וכתב בפרנס ודווקא בתנור (אומרים ריחא לאו מילתא בדיעבד) אבל אם נאפה יחד תחת כלי אפי' לא נגע הפת לפשטיד"א אסור, דכה"ג ודאי אמרינן ריחא מילתא היא עכ"ל. ומיהא בכה"ג עם פשטיד"א (של בשר כשר של) ישראל לא אסרינן ליה לפת דיעבד לאוכלו עם בשר מאחר שאין כאן ממשות אלא ריח בעלמא.

²⁸⁰ **דעת הטור: טור צז** – בתנורים שלנו הגדולים שרי. **טור קח** – בתנורים גדולים שלנו ופיהם פתוחין אין לחוש. **דר"מ קח, ד** – אפשר ליישבו ולומר דלעיל סימן צ"ז לענין בשר בחלב נראה לרבינו סברת הסמ"ק דמחלק בין תנור קטן לגדול וכאן לענין שאר איסורין כתב סברת הרא"ש ותוספות דמחלקין בין תנור שפתוח והוא גדול לתנור מכוסה ולא סגי בתנור גדול לחוד עד שיהא פתוח ג"כ. **ב"ח** – בסימן צ"ז כשכתב רבינו דלרבינו תם פת שאפאה עם בשר שרי לאכול בחלב בתנורים גדולים לא הזכיר פתוחים אלא לפי דלשם איירי בשכבב אפאה דהוי דיעבד, אבל הכא דקאמר אין לחוש דאפילו לכתחלה שרי קאמר דבעינן גדולים ופתוחים, אי נמי האי אין לחוש נמי אדיעבד קאמר דאין לחוש כיון דאיכא תרתי למעליותא דגדולים ופתוחים ולא מייירי הכא במחזיק י"ב עשרונים אלא אפילו בסתם גדולים, אבל בסימן צ"ז דלא איירי אלא בתנורים שלנו שמחזיקים י"ב עשרונים מצה הילכך אפילו אינם פתוחים מתיר בדיעבד. ולא הזכיר פתוח נראה פשוט דרמזו במ"ש בתנורים שלנו דידוע שכל התנורים שלנו הם פתוחים.

²⁸¹ בדפוס קושטא הודפסו הג"מ מורחבות, והג"מ שיש לפנינו הוא דפוס ונציה (פורום אוצר החכמה).
²⁸² ב"י – ונראה דליתא להגה"ה זו שלא נודע מי בעל דבריה מקמי כל הנך רבוותא שלא חילקו בכך ואדרבה כתבו להקל בתנורים דידן.

²⁸³ **כתי קח, ד** – מחזיק י"ב עשרונים. היינו כמו בזמן התלמוד שהיו מדביקים הלחם בדופן התנור, וא"כ בכל ארבע הדפנות היו מדביקין, וא"כ אם בכל ד' דפנות היה יכול לדבק ביחד י"ב עשרונים, הרי זו תנור גדול, וכך היה קבלה, ולכך לא נתנו שיעור בגובה (אע"פ) דזה ממעט ריח, דכיון דכל הדפנות מצטרפים, וא"כ אם התנור גבוה, דפנות התנור גדול ונדבק בהן לחם רב, ואם התנור נמוך, יקטנו הדפנות ודביקות הלחם, וא"כ כשיעור י"ב עשרונים הכל בכלל.

יד אליהו – כל חלל התנור מחזיק י"ב עשרונים.
פמ"ג – שקרקעית התנור מחזיק י"ב עשרונים, שיעור פת עבה טפח, שבסמ"ק כתב שיעור מצה (מקסימלי) היינו טפח (לפי זה שטח קרקעית התנור הוא 58.4*58.4 ס"מ).

=< צליה תחת כלי חמורה יותר מתנור (דהיינו מתנור שאומרים בו ריחא לאו מלתא בדיעבד), ולכן פת שנאפתה עם פשטיד"א של בשר איסור תחת מחבת - אסורה, אך פת שנאפתה עם בשר כשר, לא נאסרה כפת בשרית, אמנם אסור לאכלה עם חלב.

שע"ד – צריך ליזהר שלא לאפות פת בצד פשטידא בין בתנור בין תחת הכלי חרס או כלי ברזל שמא יאכל הפת בחלב, ואפילו לא נגעו זה בזה דאזיל האי ומפטס האי, ואפילו לאכלו עם בשר אסור פן יאכלנו עם חלב (וכגזירת חכמים המבוארת בסימן צז שפת בשרית או חלבית אסורה באכילה). **הגש"ד** – תימא דלעיל, בדין אם ריחא מילתא היא סי' ל"ה, כתב דנוהגים היתר (בתנורים שלנו) באפיית פת עם בשר או עם חלב ולא חיישינן לפיטום, ובספר התרומה (סי' סא) כתב בזה הלשון, דאין לאפות תחת כלי ברזל או כלי חרס אפילו לא יגעו אהדדי דאזיל האי ומפטס להאי, ואפשר דבעל השערים רוצה לומר נמי (דווקא) בענין זה אלא שקיצר לשונו.

רמ"א – אם אפו או צלו איסור והיתר תחת מחבת אחת, מגולין, אסור אפילו בדיעבד. וה"ה אם אפו בכה"ג פת עם בשר, אסור לאכלו בחלב. ע"כ. משמע שסובר כאו"ה שהפת מותרת, ורק עם חלב אסור לאכלה. אך **הש"ך העיר על הרמ"א** 'אסור לאכלו בחלב' – היינו בפת מועט או שיש היכר בפת, אבל בפת מרובה ואין היכר אסור אפילו לאכלו לבדו, וכפי שכתב בתו"ח.²⁸⁴ ע"כ. ומה שהחמיר כאן בתחת כלי אפילו בדיעבד זה דווקא אם אין הפסד מרובה כדין תנור סתום וקטן, וכ"כ גר"א ס"ק טו.

* אחד מהדברים מכוסה

או"ה – אסור לאפות לכתחילה פת עם פשטיד"א דילמא יאכל אותה בכוח אפילו אם הפשטיד"א מכוסה בבצק כולה.

מרדכי – פת עם צלי של איסור בדיעבד שרי ולכתחלה לא, אא"כ הצלי מכוסה בבצק. **וכ"כ רמ"א**.

* שתי קדרות. סעיף ב

פסחים ע"ב – **אמר רב**: בשר שחוטא שמן שצלאו עם בשר נבילה כחוש (בתנור אחד) – אסור... ולוי אמר... מותר. מאי טעמא - ריחא בעלמא הוא, וריחא לאו מילתא היא... מיתבי: אין צולין שני פסחים כאחד מפני התערובת (ונמצא שהפסח נאכל שלא למנויו). מאי לאו תערובת טעמים, וקשיא ללוי! - לא, מפני תערובת גופין. הכי נמי מסתברא, מדקתני סיפא: אפילו גדי וטלה. אי אמרת בשלמא מפני גופין - היינו דקתני אפילו גדי וטלה, אלא אי אמרת מפני תערובת טעמים מה לי גדי וטלה, מה לי גדי וגדי? אלא מאי על כרחיך מפני תערובת גופין הוא דאסור, אבל תערובת טעמים - שרי. לימא תיהוי תיובתיה דרב! - אמר רבי ירמיה הכא במאי עסקינן - כגון שצלאו בשתי קדירות. בשתי קדירות סלקא דעתך (וכי צולין את הפסח בקדירה)? - אלא אימא: כעין שתי קדירות (שפוד מכאן ושפוד מכאן ותל גדול של גחלים או אפר באמצע. רש"י).

תו"ה הארוך – דוקא בצלי (אסור לכתחילה משום ריחא) אבל בקדירה (משמע תבשיל, שהיא ההיפך מצלו) ליכא למיחש כלל וכדאמרינן הכא כעין שתי קדרות לא דכיון דכל אחד בקדירה בפני עצמה ליכא ריחא כולי האי, ואמרינן נמי בפרק קמא דע"ז (יא,ב) לא הלכת לצור מימך וראית ישראל ונכרי ששפתו שתי קדרות זו אצל זו ולא חשו להם חכמים. ובתו"ה **הקצר כתב** – אפילו פה הקדרה מגולה מותר אפילו לכתחלה שאין ריח המתבשלים גדול כ"כ. **וכ"מ מהר"ן**, **וכ"כ טור**.

²⁸⁴ תו"ח – יש לחוש לדבריו (של שע"ד, שאסר את הפת לגמרי) בפת מרובה אבל בפת מועט אין לחוש (כמבואר בסימן צז, שלא גזרו חכמים על פת מועט). ע"כ.

ב"י – וקשה לי למה למד (הרשב"א) למתבשלים דמשמע אבל בנצלים אפילו בשתי קדרות לא, והא ההיא דפסחים בצלי היא ומדבעא ר' ירמיה לאוקמי בשתי קדרות אלא דאתמהינן עליה בשתי קדרות סלקא דעתך כלומר וכי פסח נצלה בקדרה משמע דאי לאו הכי הוה ניחא לן משום דכל שהוא נצלה בשתי קדרות אין הריח מתפשט להתערב עם מה שבקדרה אחרת, וכן למאי דאסיקנא כעין שתי קדרות בצלי אסיקנא הכי ולא במבושל דוקא (כלומר גם בבישול וגם בצליה בקדרה אין ריחא, מכיוון שהקדירה חוצצת בצדדים בין המאכלים והריח לא עובר ואוסר). **ובשו"ע סתם** – בד"א בצלי אבל אם בא לבשלם בקדרה זה לעצמו וזה לעצמו אפילו בתנור קטן ופיו סתום מותר. **וביאר הש"ך** שאע"פ שמסתימתו משמע שכוונתו להקל רק במתבשלים ממש ולא בצלי קדר 'אפשר דאורחא דמלתא נקט דכל צלי דרך לצלותו בשפוד וצלי קדר חשיב בישול, ובאמת דברי ב"י נכונים וברורים'.

הגש"ד – נראה למהר"ם שראה בחמין שקורין צאלני"ט (שמטמינים אותם בתנור סגור לגמרי. דר"מ ב) ונמצא טריפה בשבת והתירו האחרים בשבת, ודוקא שהיו האחרים מכוסים דאל"כ אסור כמו פשטידא ופלדין (שנאפו יחד, שאסורים לדעת הסוברים ריחא מלתא היא). **דר"מ** – משמע דאם התנור סתום מכל צד יש בו משום ריחא מילתא אפילו בקדרה, וא"כ צ"ל דמ"ש הרשב"א דבקדרה לית ביה משום ריחא מילתא היינו כשהתנור פתוח קצת אבל כשהתנור סתום כמו שטומנין אסור אף בבישול, **וכ"מ באו"ה**. **וכ"פ רמ"א**, שבתנור פתוח קצת מותר לכתחילה, ובתנור סתום אסור אפילו בדיעבד, אך במקום הפסד מרובה יש להקל (וכשיטתו לעיל בתנור סתום).

* צליה זה אחר זה

תשובות מיימוניות – היכא דאפו על הכירה פשטיד"א (עיסה של בשר) וכפו עליה מחבת של ברזל או של חרס ושוב אפו תחתיו פלדו"ן (עיסה של חלב) בלא ליבון או להפך, השיב ר"י ב"ר שמואל להיתר כי לא מצינו פטום וריחא מילתא בכלי שיחזור ויפטם גם לדברי הפוסקים ריחא מילתא היא, ואפילו אם הכלי בת יומא רק שלא יגע ממש שאז יש לחוש שבלע הכלי מה שפלטתה הפשטיד"א. **וכ"מ באו"ה**, **וכ"כ רמ"א** – בזה אחר זה אין לחוש. **וכתב הש"ך** – ונראה דאפילו דבר שנעשה להריח ועדיין ריחו בתנור אין לחוש לבזה אחר זה, והכי מוכח בש"ס פרק בתרא דע"ז (סו, ב) במאי דקאמר התם גבי ריחא דכמון שאני התם דמקלי קלי איסורא.

(2) מה צולים?

* דברים כחושים

תוספות ע"ז – א"ת אמאי לא הביא פרק כיצד צולין גבי פלוגתא דרב ולוי ההיא דכמון של תרומה דהכא ולדחותה כמו שהביא בשמעתין, וי"ל משום דלא דמי לריחא, דהתם מיירי בריחא דפטם כגון בשר ונבילה (שאחד מהם שמן) ולכך אמר רב דריחא מילתא היא דאזיל האי ומפטם האי, אבל גבי כמון שהוא מעשה תנור ולא פיטום אפי' רב מודה דריחא לאו מילתא היא. **וכ"כ רשב"א** – כששניהם כחושין כולי עלמא מודו שהוא מותר דריחא כי האי לאו מילתא היא. **וכ"כ טור, תה"ד ור"ת** (הובא לקמן לגבי איסור משהו). **וכן סתם שו"ע, וכ"כ ט"ז וש"ך**.

או"ה – חלה שלנו שהיא רק מדרבנן מותר לכתחילה לאפותה עם הפת. ע"כ. משמע דאיסור דאוי' כחוש אסור לכתחילה (ש"ך). **וכתב תו"ח** – טוב להחמיר לכתחילה שלא לאפות איסור והיתר כחושים (משמע ממנו שאפילו באיסור דרבנן

כחוש אסור, שהרי מקורו הוא תה"ד, כמבואר בהערה).²⁸⁵

²⁸⁵ לקמן יובא שתה"ד התיר לצלות תבשיל עם כבד כיוון שדם כחוש, והב"י כתב עליו שאין דבריו נראים. הרמ"א הבין שתה"ד התיר כיוון שגם התבשיל כחוש, והב"י סובר להחמיר בזה אע"פ ששניהם כחושים, ולכן כתב בתו"ח שטוב להחמיר לכתחילה, אך תמהו עליו ה"ט"ז והש"ך שהרי תה"ד במפורש דיבר על תבשיל שמן, וכן העתיק הב"י את דברי תה"ד.

* דבר חריף או שנועד לתת ריח

או"ה – איסור חריף או שנעשה לריח ונאפה אפי' עם הפת וּבַתְנוּרִים גְדוּלִים בזה ודאי אמרינן ריחא מילתא היא אפי' בדיעבד ואפי' אם פי התנור פתוח בצידן.²⁸⁶

רשב"א – בצל שצלאו עם נבלה בתנור אסור אפי' לרש"י (שריחא לאו מילתא) הואיל שהוא חריף שואב טובא מידי דהנה אפת חמה וחבית פתוחה, דאפילו לרבא דאמר ריחא לאו מילתא היא מודה לפי שקולט הריח ביותר. וכ"כ מרדכי.

נחלקו בדעת הרשב"א והמרדכי, ובפסיקה למעשה:

רש"ל – נראה דאיירי (המרדכי) בתנור קטן או מכוסה אבל בתנור גדול ופתוח שרי בדיעבד לכ"ע (וחולק על או"ה). וכ"כ ב"ח, וכ"פ למעשה.

בהגה סתם, שבכל אופן יש איסור בחריף – ואם האיסור דבר חריף, וכל שכן אם ההיתר דבר חריף, ריחא מלתא היא ואפילו בדיעבד אסור. וכתב הט"ז – ולי נראה כפסק רמ"א דהא במרדכי מדמי לה לפת חמה וחבית פתוחה. וכ"פ ש"ך.

* צליה עם כבד

תה"ד – ואשר שאלת אי שרי לכתחלה לצלות כבד בתנור עם תבשיל (שמן. כדמוכח מדבריו מיד, וכ"כ ב"י, רש"ל וט"ז) למ"ד ריחא מילתא היא. נראה דאין כאן בית מיחוש, דכל דם כחוש הוא כדמוכח בהיא דבי דוגי (חולין קיא, ב), ואומר כל דבר כחוש לאו מילתא בריחיה דיליה כדאיתא להדיא, דאפילו בשר כשירה (שמן) דאין טומנין עם נבילה היינו משום דאזיל האי ומפטם האי וחוזר האי ומפטם לאידך, והאי חששא ליתא גבי דם הנבלע בכבד והוא דבר קלוש, לא שייך ביה למימר תבשיל יפטם אותו. ותו דהצלייה דרכה להוציא דם ולירד למטה מיד, ואיך יתכן דנחוש לריחיה בשעה שנוטף על הגחלים, והריח העולה מן הגחלים עשן הוא מקרי ולא ריח, ובעוד שנבלע אינו מוציא ריח.²⁸⁷

ב"י – אין טעמו נראה בעיני.

* איסור משהו (חמץ)

תוס' ע"ז – אם אפו המצות בשבעת ימי הפסח ונמצאת חטה וחמץ באחת מהן כולן אסורות, וּבַתְנוּר (שאפו בו את המצות) נמי יש לאסור (אם מצאו באחת מהמצות חמץ) דאע"ג דתנורים שלנו ריחא לאו מילתא היא מ"מ נהי דטעם ליכא מ"מ משהו בעלמא איכא ואפי' במעשה תנור דלאו פטום. וכ"מ מהרי"ף.²⁸⁸ הג' הסמ"ק – מיהו גם לפי דבריו נראה שאם נאפה יחד בכירה אין לאסור כי אם אותה מצה ולא האחרות דלא שייך ריחא כי אם על ידי תנור המכוסה למעלה.

מהרי"ל – כמדומה שנסתפקת כיון דחמץ בפסח במשהו אי ריחא מילתא היא ע"י חמץ דאיכא פיטום, ונראה דאין חילוק למ"ד לאו מילתא היא. וכ"כ מרדכי – מעשה אירע בפסח שנכרי השליך עוגת חמץ בתנור מלא מצות והורו להם שאם נגע חמץ במצה אסור, אבל אם לא נגע מותר דקיי"ל ריחא לאו מילתא היא וכן השיב ר"ת לבני מינטפס

²⁸⁶ המשך דבריו – כדאי בגמרא תנור שהסיקוהו בכמון של תרומה וכי. ע"כ. לא הבנתי לכאורה משם אין הוכחה.
²⁸⁷ נחלקו האם דווקא כבד או אף בשר שנעשה נבילה מדמו: רש"ל – יראה היכא שנאסר הבשר משום דם, כגון שנמלח בכלי שאינו מנוקב, אוסר שאר בשר שנצלה או נתבשל עמו בתנור משום ריחא (אם אחד מהם שמן). ומה שנמצא כתוב בכתבים דכבד הצלוי בתנור עם בשר דאינו אוסר הבשר אפילו הוא שומן, היינו משום דדם הנבלע בכבד הוא דבר קלוש ולא שייך למימר גביה פיטום, אבל בנדון דידן כבר נעשית הבשר נבילה לפי מה דק"ל בכל מקום אמרינן חני"נ אפילו גבי דם, אי"כ מפטם הנבלה בכשרה.
 ב"ח – ולפעד"נ דאין לחלק כלל בין דם שבכבד לדם שבבשר דאידי ואידי הדם דבר קלוש הוא, ולא שייך ביה למימר תבשיל יפטם אותו, ואפילו הבשר שהדם בתוכו הוא שמן לא שייך לומר שהשומן יפטם אותו ואח"כ יוליך הריח טעם השומן עם הדם שבתוכו דלא אשכחן הך סברא אלא גבי נבילה ממש דאע"פ דהיא כחושה מיפטמא מבשר שחוטה שמינה ומוליך הריח האיסור נבילה שעמו אבל לא במה שהחתיכה נ"נ מפני הדם שנבלע בה, ואף בנבלה ממש חידוש הוא דהא קיי"ל אין הנאסר יכול לילך ולאסור במקום שהאוסר לא יוכל לילך שם. וכתב הט"ז שכי"מ מלשון תה"ד.
²⁸⁸ שכתב שרב שאמר שאם צלו בשר שחוטה עם נבילה השחוטה אסורה כיוון שריחא מילתא היא, זה כשיטתו שסובר מין במינו במשהו. כ"כ הגר"א בשיטתו.

על חמץ ומצה שנאפו יחד בתנור אחד, והשיב כמה ריחות מצינו בתלמוד ריח נבילה ריח כמון של תרומה וריח יין בפת אבל ריח פת איסור בפת היתר לא מצינו.²⁸⁹

רמ"א – י"א דאיסור האוסר במשהו, כגון חמץ בפסח, ריחא מלתא ואוסר אפילו בדיעבד, אם התנור קטן והוא סתום, והאיסור וההיתר מגולין תוך התנור.²⁹⁰ ויש אומרים שאין לחלק ובמקום הפסד יש לסמוך אדברי המקילין.²⁹¹

* האם מצרפים את כל חתיכות ההיתר שבתנור לפי שישים כנגד האיסור ?

או"ה – אם היה האיסור דבר מועט שהיינו פחות מס' בהיתר כגון חלב מועט שנאפה או נצלה עם הרבה פשטיד"א בתנור, דלא גרע מאלו נתבשלה או נצלה עמו. אמנם צריך שיהא שם ס' בכל פשטיד"א נגד כל החלב ואין אחת מהן מסייע לחבירו לבטל, דהא אפילו באיסור בלוע לא אמרינן שהולך מחתיכה לחתיכה בלתי רוטב ואפי' לחומרא (סימן קה,ז), מכ"ש שאין שייך לומר בריח שקיבלה שיתפשט מחתיכה לחתיכה ולקולא.

הג' או"ה – ואפשר דכל מה שנכנס בספק מהני לבטל כדלקמן סימן קיא,ז, אע"ג דבשאר איסורין לא קיי"ל כן, בריחא יש להקל.²⁹²

רמ"א – יש אומרים דכל מקום דאמרינן ריחא מלתא ואוסר בדיעבד היינו דוקא דליכא שישים מן ההיתר נגד האיסור אבל בדאיכא שישים מן ההיתר, אפילו בכל מה שבתנור מבטל האיסור ולצורך הפסד (מרוכה. תו"ח ורמ"א בתשובה, ש"ד) יש לנהוג כן (לצרף את הכל, אבל אם יש בחתיכה אחת שישים היא מותרת לכתחילה).²⁹³

ג. הרחת דברים האסורים בהנאה. סעיפים ה - ז

(1) עיקר הדין

ע"ז יב,ב – **משנה**. עיר שיש בה עבודת כוכבים, והיו בה חנויות מעוטרות ושאינן מעוטרות, זה היה מעשה בבית שאן, ואמרו חכמים: המעוטרות אסורות (לקנות מהם), ושאינן מעוטרות מותרות. **גמרא**. אמר רשב"ל: לא שנו אלא מעוטרות בוורד והדס, דקא מתהני מריחא.

פסחים כה,ב – איתמר, הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו (שמתעסק בדבר אחד וההנאה האסורה באה מאליה). אביי אמר: מותרת (ולא צריך לפרוש), ורבא אמר: אסורה.

=> ע"כ מדובר בהנאה מריח של דבר האסור בהנאה, שאם לא כיצד תצויר הנאה של איסור הבאה לו לאדם בע"כ.

ר"ת (הובא בתוס' ע"ז יב,ב 'אלא בוורד והדס') – מאי שנא מבת תיהא דאמרינן דשרי משום דריחא לאו מילתא היא, ותירץ דשאני וורד והדס דעיקרייהו לריחא קיימי. **וכ"כ רשב"א** (שו"ת ח"א תתמט) – הא דקאמר רבא (בפסחים כה,ב) ריחא

²⁸⁹ וכך הביין הדר"מ מהמרדכי שסובר שאין לחלק בין איסור משהו לשאר איסורים למי"ד ריחא לאו מילתא. אך הש"ך כתב – וצ"ע דבמרדכי ליתא אלא דלא שייך ריחא בפת חמץ שנאפה עם מצה מטעם דלא מצינו ריח פת בפת, אבל בהך סברא דמשהו מיהא איכא לא אשכחן דפליג אתוס' וסמ"ק ואה"נ דס"ל אלו היה תבשיל שמן בתנור שנאסר מחמץ שוב מפטם ואוסר במשהו. ע"כ. ונלע"ד שדברי הש"ך נכונים לגבי ר"ת שהתיר מטעם שלא מצינו ריחא בפת איסור עם היתר, כיוון שאין פיטום, אבל המרדכי התיר מטעם דקיי"ל שריחא לאו מילתא.

²⁹⁰ ש"ך – צ"ע דבתוס' משמע להדיא דאפילו בתנורים גדולים אסור וצ"ל להרב דהתוספות אזלי לטעמייהו דס"ל ריחא מילתא בתנורים קטנים הלכך מחמרינן טפי אבל לדין דקיי"ל ריחא לאו מילתא היא אין לאסור כלל בתנורים גדולים ודוחק וצ"ע.

²⁹¹ יד אברהם (הובא באוצר המפרשים יז) – וצ"ע, דאלו במקום שאין הפסד הרי כתב לעיל דיש להחמיר אפילו בשאר איסורים בתנור קטן וסתום לגמרי, ומאי איריא איסור האוסר במשהו, ונראה לי דדעתו כדעת המג"א או"ח תמו, ד דחמץ בפסח בתנור קטן וסתום לגמרי אפילו במקום הפסד אין להקל אא"כ שפתוח קצת במקום שהעשן יוצא, ובשאר איסורים שרי בכהאי גוונא אפילו באין הפסד, וזה נראה לי ברור.

²⁹² משמע מאו"ה והג' או"ה שהריח לא מתפשט בשווה בין כל החתיכות ויש ספק איזו חתיכה קיבלה מריח האיסור, ולכן נחלקו מה הדין אם החתיכות מצטרפות לפי שישים.

²⁹³ לכאורה זה נפק"מ לדעת הרמ"א רק לדבר חריף, שאסור לגמרי בדיעבד, אך בשאר דברים שאסרם בדיעבד, היקל בכל אופן במקום הפסד מרובה.

מילתא היא דוקא כמו ריח הקטרת דדרכו בכך לאורוחיה, אבל גבי יין נסך ובשר נבלה שדרך הנאתו לאכילה ריח דידהו לאו מילתא הוא וליכא איסורא להריח בס, וראיה לדבר מפרק לולב הגזול (לו, ב) 'הדס של מצוה אסור להריח בו, אתרוג של מצוה - מותר להריח בו. מאי טעמא? הדס דלריחא קאי, כי אקצייה - מריחא אקצייה, אתרוג דלאכילה קאי - כי אקצייה מאכילה אקצייה'.²⁹⁴ **וכ"כ מרדכי. וכ"כ או"ח** (הובא בב"י) - זה הכלל כל מידי דלא הוי להריח ריחא לאו מילתא היא אבל דבר שעומד להריח כגון ורד והדס אסור ליהנות מהריח.

תוס' ע"ז יב, ב - ואפילו לא הוי עיקרייהו לריחא שמא יש לאסור דהא דאמרינן (פסחים דף כד, ב) כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא כדרך הנאתן מכל מקום איסורא מיהא איכא, ושמא בעבודת כוכבים אפילו ללקות נמי לקי מידי דהוה אכלאי הכרם דלוקין עליהם אף שלא כדרך הנאתן משום דלא כתיבא בהו אכילה... ואפילו אם תמצא לומר דמלקות ליכא, איסורא מיהא איכא, אבל בת תיהא אע"ג דביין נסך מיירי, התם ליכא הנאה כי אדרבה חוזק היין נכנס בחוטמו ומזיקו, וטעם האוסר לאו משום הנאת הריח אלא משום דחשיב ליה כשתייה שהריח נכנס בגופו והוא חזק ביותר. **וכ"פ הר"ן** מטעם אחר, שכתב על דברי ר"ת - לפי פירוש ר"ח ז"ל אין אנו צריכין לזה שהוא פירש דהאי בת תיהא הוא קנה חלול של זכוכית ארוך ויש באמצעיתו דד נקוב ומכניס ראשו (של הקנה) בחבית וראשו אחר בפיו ושואב היין ומקלח ויוצא בדד ואינו נוגע אל פיו²⁹⁵ הלכך אביי אמר אסור משום ריחא ורבא אמר מותר דריחא כי האי גוונא שאינו מריח אותו באפו אלא בפיו לאו מילתא היא.²⁹⁶

שו"ע - בשמים של עבודת כוכבים וכלאי הכרם וערלה, אסור להריח בהם. ע"כ. ומשמע דוקא בשמים, שעשויים להריח, וכ"מ בב"י שהביא את האו"ח והרשב"א.

ש"ך - תוס' בע"ז שם מסקי דבע"ז אין חילוק, אבל בשאר איסורים מודים לר"ת, הלכך בע"ז עכ"פ אין להקל.²⁹⁷

(2) פרטים נוספים

* זילוף יין נסך וסתם יינם

הג' אשרי 'ריחא לאו מילתא' - מיהו לזלף (יין נסך) על גבי אישים (אש בלשון רבים) ולהריח היה אסור דחשיבא הנאה²⁹⁸, אבל לא חשיב כשותה, אם כן משמע דיין של עובד כוכבים השתא דנהגינן ביה היתר הנאה הוויא שרי לזלוף. מהרי"ח. **הובא בשערים, וכ"כ מרדכי בשם מהר"ם, והובא באו"ח. וכ"כ רמ"א** - אסור לזלף יין נסך שאסור בהנאה, אבל מותר לזלף סתם יינם, דמותר בהנאה. **אמנם כתב רמ"א בסימן קכג, שטוב להחמיר ושלא להנות מסתם יינם.**

שו"ע קכג - סתם יינם של עובדי כוכבים אסור בהנאה. וה"ה למגעם, ביין שלנו.

²⁹⁴ לכאורה אין להוכיח משם, שהרי שם מדובר בדין מוקצה שהוא מדרבנן התלוי בדעתו של האדם, ואדם מקצה את דעתו משימושו העיקרי, לכן יש חילוק בין דבר שעשוי לריח או לא. והש"ך כתב יותר מזה, שאפשר להוכיח הפוך, שמשמע שדוקא באיסור דרבנן יש חילוק בין דבר העשוי להריח ללא, אבל בדאוי אין חילוק ושניהם אסורים.

²⁹⁵ והרב בעל הערוך ז"ל פירש דבת תיוהא נקב הוא שמניחין במגופת החבית ומשם שואפים ריחו של היין בפיהם ויודעים אם טוב הוא ואם החמיץ. וכך פירש הרמב"ן. דלא כרש"י וטור.

²⁹⁶ וכ"כ הרשב"א בשו"ת ח"ג רלד, שאין להקשות מבת תיהא על ורד והדס, אמנם אעפ"כ כתב שם שרק איסור הנאה שעשוי לריח אסור להריח בו. ²⁹⁷ נלע"ד שמשמע מהתוס' להחמיר בכל האיסורים ולא רק בע"ז וכפי שהובא לעיל: "דהא דאמרינן (פסחים דף כד, ב) כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא כדרך הנאתן מכל מקום איסורא מיהא איכא".

²⁹⁸ פשוט שכך הדין לדעת ר"ת ודעמייה שפירשו שמותר להריח את היין נסך שבחבית (בת תיהא) כיוון שלא עומד לריח, אבל יין העומד לזילוף כדי להריח בו - אסור, ואף לדעת התוס' בע"ז שכתב שמותר להריח בבת תיהא מפני שחוזק היין נכנס לחוטמו ומזיק - אסור לזלף יין נסך, שכתב בע"ז סו, ב - זילוף (שפרכת מעט יין בבית) הנאה לחוד הוא דחשיב ומיתסר גבי יין נסך, ולא דמיא לבת תיהא שהריח יוצא דרך הנקב ונכנס בחוזק בגופו ומזיק אבל זילוף הריח מתפזר.

אך משער המלך (הובא בפתי"ג א) משמע שמותר לזלף יין כדי להריח בו, כפי שמותר להריח בבת תיהא, שכתב לגבי **הרחת טאבק שזילפו בו סתם יינם** - אף לדעת רובא דרבנותא שפסקו דסתם יינם אסור בהנאה מ"מ שרי לשאוף הטאב"ק דזה ממש כההיא דבת תיהא דשרי, ואף דכל זה אינו אלא בהניח יסוד שמה שזולפין אינו אלא כדי ליתן בו ריח. **האמנם אכתי איכא לספוקי שמא נותנין יין לחזק הטאב"ק** (הסתפק מה היין עושה לטאבק וממילא מה המטרה שלשמה הגויים מזולפים אותו בטאבק) דא"כ אין להתיר מטעמא דריחא לאו מילתא, דמ"מ הרי הוא נהנה מגופו של איסור שעל ידי היין מתחזק הטאב"ק. מ"מ יש להתיר בשופי דכיון דקיי"ל דייני מין בשא"מ בטל בסי' ובני"ד איכא לספוקי שמא יש בו סי' הוי ספק דרבנן לקולא כיון דסתם יינם דרבנן... איכא ספיקי טובא אעיקרא דמילתא אי סתם יינם בזה"ז אסור בהנאה ושמא מה שנותנין בו יין אינו אלא כדי ליתן בו ריח.

* **רשב"א** – עוד שאלת גויים הללו שמימין שק מלא פלפלין וזנגביל בתוך קנקני היין לתת טעם ביין, אותן בשמים מהו להריח בהם בהבדלה. תשובה: מסתברא שמותר להריח בהן ואפילו לכתחילה לפי שאין היין נותן בהם ריח, ואינן עושין כן ליתן היין טעם בתבלין, אלא אדרבא ליתן התבלין טעם ביין וגם זה שמריח בהן אינו מכוין לריח היין אלא לריח התבלין, ומ"מ מסתברא דלבשמים דהבדלה אסור משום הקריבהו נא לפחתך. וכ"פ שו"ע ו. 299

* **אמונת שמואל** – מה שכתבתי להתיר ריח בשאר אסורים שאינה אסור בהנאה ומותר להריח אפי' בדבר שעיקר לריח הוא ברור וכל זה דלא כמ"ש **בשלטי גבורים** (ע"ז לב,א), דברור בעיניו דכל שאסור באכילה ועקרו להריח אסור להריח ואין אלו אלא דברי שגגה.

²⁹⁹ **נחלקו האם פלפל נחשב בשמים**: ט"ז – משמע כאן דשאר פלפל מותר להבדלה, ולא כמו שמצאתי כתוב דאין לעשות במוצאי שבת הבדלה על פלפלין ומביא ראייה משבת צ,א (לגבי שיעור חיוב הוצאה) – משנה. פלפלת כל שהוא, מיני בשמים ומיני מתכות - כל שהן. גמרא. פלפלת כל שהוא למאי חזיא? לריח הפה, ע"כ הגמרא. שמע מיניה דפלפלין אינן בכלל בשמים אלא בכלל תבלין. ולא עיין שם ברש"י שכי' דאותו פלפלת אינה פלפל שלנו, ונראה דזהו פלפלין (לרש"י) לכך מדאיתא שם בגמרא פלפלת כל שהוא למאי חזיא לריח הפה ועל שאר בשמים לא מפרש בגמרא משום דסתמייהו לריח טוב אם כן גם פלפלין בכלל ע"כ פירש דמין אחר הוא.

נקה"כ – לא משמע מידי, דהכא לא מיידי מדניי הבדלה, גם מה שכתב הט"ז 'ולא עיין שם ברש"י כו' ונראה דזה דחקו כו', ולפענ"ד דליתא, אלא הלשון פלפלת בתי"ו דחקו לרש"י.

17. דין זיעה. סימן צב סעיף ה

מכשירין ב,ב – מרחץ טמאה זיעתה טמאה הבריכה שבבית הבית מזיע מחמתה אם טמאה זיעת כל הבית שמחמת הבריכה טמאה.

רא"ש – שאלת על אלפס חולבת אם יכולין לתת למטה בכירה תחת קדרה של בשר, נראה לי שאסור ואפילו בדיעבד אם נעשה הייתי אוסר הקדרה כי הזיע העולה מן האלפס הוא כמו חלב. כדתנן בפ"ב דמכשירין... מכל הלין שמעינן דזיעה היוצאת מן הדבר חשובה כאותו דבר, נמצאת זיעת האלפס חולבת היא כחלב והוה ליה כטיפת חלב שנפלה על קדרה מבחוץ שאוסר הקדרה. **וכ"כ טור. וכתב תה"ד** – אם אין היד סולדת בו בקדירה של בשר מחמת הזיעה, אפילו אם היה הזיעה עולה אפי' שעה אחת אפי' שתיים, אין איסור בדבר, אם לא שהקדירה רותחת בפני עצמה, ותדע שכן מנהג פשוט שתולים בשר לייבש למעלה מן הכירה שמבשלין עליה חלב תדיר, אע"פ שהזיעה עולה מן התבשיל של חלב, הואיל ואין היד סולדת בבשר מחמת חום אותה זיעה אינה אוסרת. **הובאו בב"י וכ"פ שו"ע ורמ"א, וכתב הרמ"א** אם היד סולדת בקדירה של בשר או בזיעה בעינן ששים בתבשיל שבקדירה נגד החלב (וכדין טיפת חלב שנפלה על הקדרה כנגד התבשיל, סימן צב, ה).

או"ה – לקח כיסוי צונן (מקדרה בשרית) ונתנו על קדרה רותחת של חלב (שיש בה תבשיל, אפילו פרווה) אם שהה מעט על הקדרה שיש לחוש שמא התחיל הכיסוי להזיע הכל אסור אם הכיסוי בן יומו דבעינן ששים נגד כל הכיסוי דלא ידעינן כמה נפק מיניה. וכ"פ רמ"א צג, וכתב הש"ך – ונראה שצריך שתהא היד סולדת בזיעה (לעיל).

והקשה דר"מ קח,ג הרי **בתשובות מיימוניות** כתוב שהיכא דאפו על הכירה פשטיד"א (עיסה של בשר) וכפו עליה מחבת ושוב אפו תחתיו פלדו"ן (עיסה של חלב) בלא ליבון או להפך, השיב ר"י להיתר כי לא מצינו פטום וריחא מילתא בכלי שיחזור ויפטם גם לדברי הפוסקים ריחא מילתא היא... צ"ע דמ"ש מכיסוי שעל הקדרה שאוסר, מיהו יש לחלק בין דבר מכוסה כגון פשטיד"א ופלאדי"ן (שמכוסים בבצק) ובין דבר שלא היה מכוסה ואפילו אם היה מגולה מכל מקום אין בהם לחלוחית וזיעה כמו בקדרה. וכ"כ רמ"א קח,א – אם אפו או צלאו איסור והיתר תחת מחבת אחת, מגולין, אסור אפילו בדיעבד. אבל בזה אחר זה אין לחוש, אלא אם כן הזיע המחבת משניהם, דאז אסור אפילו בזה אחר זה, אם היו שניהם מגולין, דהוי ככיסוי של קדרה.

*** זיעה באוכלים**

פמ"ג (הובא בפתי"ש ה) – כתב הרמב"ם פרק שביעי מטומאות אוכלין הלכה ד' דזיעת המשקין, משקין, אבל זיעת אוכלין כמו חלב המותך אין זיעתו כמוהו. א"כ יש לדון טובא אם היה עומד מחבת חלב למטה חם, ולמעלה עליה סמוך כשר, והזיעה עולה, אפילו יד סולדת בו בזיעה, או קדירה עליונה חמה אפשר שיש להתיר. **וכ"פ משאת משה** (חיו"ד סי' ד, דף ל ע"א) שי"ל שזיעת אוכלים אינה כמותן. **וכ"כ בשו"ת טוב טעם ודעת** (ג ס"ס קעו). **בית שלמה** (חיו"ד סי' קסד) – גם זיעת אוכלין כמותן. **וכ"פ ערוה"ש צב,נד ושואל ומשיב** (ה סו"ס ד).

*** דאו' או דרבנן. יבי"א ה,ז,ו**

מהרש"ג ח"ב (סימן נו אות ה) שהביא מ"ש הרא"ש והקשה – די"ל שאני התם דלא תליא מילתא בטעמא, ואנו רואים שהזיעה ג"כ מים היא, אבל לגבי איסורי אכילה מנ"ל שזיעת חלב או דם כמותם, והרי אנו רואים בחוש הטעם שאין בזיעת החלב טעם חלב כלל. והכי אמרינן (לגבי המיץ היוצא מהפירות) בפסחים (כד:): זיעה בעלמא הוא וכן בברכות (לח.). ופשוט אצלי דמכ"ש שזיעה היוצאת ע"י הבל מהמאכל של איסור אינה אלא מדרבנן. וכ"כ בס' מגן

האלף, ולולא דעת הרא"ש הו"א דאפילו איסורא דרבנן ליכא, אלא שבטלה דעתי נגד ד' הרא"ש והש"ע הנ"ל. ועכ"פ
נ"ל פשוט שאין בזיעה איסור אלא מדרבנן. **וכ"פ פני יהושע**, שזיעה דרבנן.³⁰⁰
חכ"צ כ – לענין איסורא, דבתר טעמא אזלינן, פשיטא דאיסור כגוף האיסור.

³⁰⁰ **אמנם כתב בית שלמה** (חיו"ד סי' קסב) – אף לדי הפנ"י, וס"ל דזיעת משקין דרבנן, הני מילי בשאר איסורין דכתיב בהו אכילה, אבל בבשר בחלב דלא כתיב ביה אכילה וחייב עליו אפילו שלא כדרך הנאתו, כמ"ש בפסחים (כה), ודאי שהזיעה אוסרת מדאורייתא.

18. תנור ומיקרוגל

א. תקציר המסקנות מסוגיית ריחא זייעה לעניינו

(1) ריחא

לדעת שו"ע אסור לאפות לכתחילה בתנור קטן וסתום איסור והיתר, שאחד מהם שמן, יחד, משום ריחא, אך בדיעבד מותר. **ולרמ"א** אם התנור סתום אפילו אם הוא גדול, אסור אפילו בדיעבד, ובמקום הפסד מרובה מותר, ואם פתוח קצת מותר בדיעבד. אבל בזה אחר זה כולם מודים שמותר כיוון שאין לחשוש שהריח יבלע בתנור ויפלט אח"כ להיתר. **ומוסכם** למעשה שבאיסור והיתר כחושים אין דין ריחא.

כתב הרמ"א שאם אחד מהדברים מכוסה (אפילו בבצק) אין ריחא ומותר לאפות יחד. עוד למדנו שבשתי קדרות אין ריחא **ולדעת השו"ע** מותר לאפות ולבשל אותם ביחד בתנור קטן וסתום, כיוון שדופני הקדרה חוצצים בין האיסור להיתר ומונעים מהריח לעבור, **ולרמ"א** אם התנור סתום אסור אפילו בדיעבד, אך מותר במקום הפסד, ורק אם הוא פתוח קצת מותר לכתחילה.

כתבו רמ"א ט"ז וש"ך שאם אחד מהמינים הוא דבר חריף או עשוי לריח אפילו בתנור גדול ופתוח אסור משום ריחא.

(2) זייעה

שו"ע – מחבת של חלב שנתנו בכירה תחת קדירה של בשר, הזייעה עולה ונבלע בקדירה, ואוסרתה. **והוסיף הרמ"א** – וגם מיירי שהוא בקרוב כל כך שהיד סולדת בזייעה במקום שנוגע בקדירה, ע"כ. כלומר זייעה נחשבת כמו המאכל עצמו ואם היד סולדת בה אוסרת.

עוד כתב הרמ"א שאם לקח כסוי בשרי וכיסה בו קדרה שיש בה תבשיל חלבי הכל אסור, כיוון שהתבשיל מזיע ובולע מהכסוי הבשרי, והזייעה חוזרת ונופלת לתבשיל החלבי, ע"כ. כלומר יש דין זייעה גם בזה אחר זה.

נחלקו האחרונים האם דווקא זיעת משקים נחשבת כמותם, אך זיעת אוכלים אין זיעתם כמותם. וגם נחלקו האם זייעה אסורה מדרבנן או מהתורה.

ב. תנור

לכאורה נראה מדין ריחא שאין לחשוש לזייעה גם בתנורים קטנים וסתומים, ומותר לצלות בשר כשר מיד לאחר שצלו בו בשר טמא. נחלקו הפוסקים האם בתנורים של ימינו צריך לחשוש לזייעה.

לדעת חלקת יעקב (יו"ד כג) רואים בתנורים של ימינו שיש זייעה וממשות שניתזת לתיקרת התנור ולדפנותיו, ולכן אסור לאפות בתנור בזה אחר זה בשר וחלב, ואפילו בדיעבד אם אפה אסור, ולכתחילה אין להכשיר את התנור בין לבין כדי להשתמש בו בתדירות, שמא ישכח ולא יכשיר, ובדיעבד אם הכשיר ואפה אח"כ מהמין השני מותר.

לדעת ישכיל עבדי (ז, יו"ד ד) מצד הדין מותר לאפות ולבשל בתנור מאכלים בשריים וחלביים יחד בשתי תבניות נפרדות אחת ע"ג השניה, כדין 'שתי קדרות' המובא בדין ריחא, שכיוון שיש חציצה ע"י התבנית העליונה בין הבשרי לחלבי ויש חורים וסדקים בתנור שבהם הריח מתפשט מותר אף לדעת הרמ"א (שהחמיר בתנור סתום בשתי קדרות)

לכתחילה, אך אחד ליד השני בתבניות נפרדות אסור לכתחילה מדין ריחא, ובדיעבד מותר (אם אין חשש שתינתז ממשות מאחד לשני).

ואין לחשוש בזה לזיעה, כיוון שזיעה שאוסרת זו רק זיעה מרובה מאוד, כגון זיעה הנוצרת מכסוי הקדרה במכסה, אך הזיעה שנוצרת ע"י אפיה ובישול בתנור אינה אוסרת כיוון שיש לזיעה מקום להתפשט. אמנם סיים למעשה שמהיות טוב לא יכניס שני תבשילים של בשר וחלב יחד אחד על גבי השני, ובעל נפש יחמיר וידליק את התנור מעט בין אפיה לאפיה כדי שהכל ישרף. וכ"פ אבן יקרה ג, יח, שאין לחשוש לזיעה, מטעם אחר, כיוון שבתנורים שלנו, שהסיקם מבפנים, הזיעה נשרפת. וכ"פ הרב קאפח על הרמב"ם מאכ"א טו, לג (אמנם לא כ"כ ביאר מדוע אין לחשוש לזיעה בתנור).

תפילה למשה ה, כג – תנור חשמלי שצלו בו בשר עוף וכיוצא בו ורוצה לאפות בו אח"כ עוגת גבינה צריך להסיקו כחצי שעה קודם שיאפה בו.³⁰¹ אבל אם אפו בו מיני בציקות ממולאים בבשר ורוצה לאפות בו אח"כ מיני בציקות ממולאים בגבינה מותר מעיקר הדין לאפות בו בלא שום הסקה קודם לכן (כיוון שאין בהם הרבה זיעה וגם אם יש היא נשרפת. כמבואר בתשובתו שם אות ז).

= < במאכלים שאין בהם זיעה כ"כ, כמו מאפים, מותר לאפות בשרי וחלבי בזה אחר זה, אך אם אפה דבר שיש בו יותר זיעה צריך להכשיר את התנור (להסיקו כחצי שעה) לפני שאופה בו דבר אחר.

יבי"א (ה יו"ד ז) – לכתחלה נראה ודאי שיש להחמיר שלא לבשל בקדירה מגולה תבשיל לח אפילו אחר מעת לעת, ורק באוכלין כגון אפיית עוגות גבינה לאחר צליית בשר, יש לצרף דעת הסוברים שאין דין זיעה באוכלין, ולכן יש להתיר: לאחר מעת לעת מצליית הבשר... ובתנאי שסיקו את התנור לפני האפיה כשליש שעה, באופן שחום התנור יסלק כליל את הזיעה המועטת במדה שישנה בתנור.³⁰² והנוהגים להקל בזה באוכלים גם בתוך מעת לעת אין למחות בידם, שיש להם על מה שיסמוכו.

פנה"ל כה, יד – מנהג ישראל לבצר את ההפרדה בין בשר לחלב, ועל פי זה נוהגים רבים לקנות תנור עם שני תאים, ולייחד אחד לבשרי ואחד לחלבי, או לקנות תנור עם תא אחד ולייחדו לאחד המינים בלבד. והרוצה להשתמש באותו תא, פעם לבשרי ופעם לחלבי, רשאי, ובתנאי שתהיה לו תבנית מיוחדת לבשרי ותבנית מיוחדת לחלבי, ויקפיד להכשיר אותו במעבר שבין שני המינים על ידי חימום התנור למשך כחצי שעה על החום הגבוה ביותר³⁰³, ונוהגים גם לנקותו לפני כן. ואף המהדרים שלא להשתמש באותו תא שבתנור פעם לבשרי ופעם לחלבי, רשאים בשעת הצורך לעשות כן. וכ"פ בשיח נחום מז, ובאור לציון ח"ג י, ב. אמנם בהערה 15 כתב – זיעה אוסרת רק בתנאים מאוד מיוחדים, כעין הזיעה שמתעבה על מכסה הסיר, ולכן מעיקר הדין אם אפו מאפה בשרי ומאפה חלבי בבת אחת בתא אחד, לא נאסרו (כדעת ישכיל עבדי ודעימייה). ואף אם בישלו בתוך התנור תבשיל בשרי ותבשיל חלבי בסירים פתוחים, כל שלא נכנסה זיעה רבה מסיר אחד למשנהו, לא נאסרו. ובמקרים של ספק יש לשאול שאלת חכם... לאחר בדיקות רבות התברר שאין לחשש שהעלו (המחמירים) מקום ואין אפשרות להרגיש טעם מזיעת שיירי המאכל הקודם.

ולגבי אפיית מאכל פרווה כתב – רבים נוהגים שכאשר רוצים לאפות בתנור בשרי או חלבי, מאכל פרווה שיהיה מותר לאוכלו עם שני המינים – מחממים לפני כן את התנור על החום הגבוה ביותר למשך כחצי שעה, כדי לעשותו פרווה. והרוצים להקל, רשאים לאפות את מאכל הפרווה בלא הכשרה, שכן ברור שאין שום אפשרות שיורגש במאכל הפרווה טעם בשר או חלב.³⁰⁴

³⁰¹ וכתב שהחמיר לקנחו מבפנים בסמרטוט וכיו"ב ולהסיקו אח"כ תע"ב.
³⁰² פנה"ל כה, 15 – קשה על סיבת ההמתנה עשרים וארבע שעות, שכן הכשרה בחימום התנור על החום הגבוה דינה כליבון קל, שלא רק מפליט את הטעמים כהגולה אלא גם שורף אותם, ועל כן אין צורך להמתין עשרים וארבע שעות.
³⁰³ פנה"ל שם 14 – יתכן שלעיתים מספיקות עשר דקות כדי לבער את כל שיירי טעמי המין השני, אלא שעד שהתנור יגיע לחום הגבוה יכולות לעבור עשר דקות ואולי יותר, לכן נוהגים להכשירו בחימום על החום הגבוה למשך כחצי שעה.
³⁰⁴ הכשרתו לפסח פנה"ל פסח יא, 3 – גבי דפנות התנור, כל החשש הוא מזיעה שאולי נבלעה בהן ותצא מהדפנות לאסור את מאכלי הפסח, ולשם כך פשוט שניתן להכשיר את התנור על ידי חימומו על החום הגבוה. ואף אם גלש פעם מאכל חמץ ונבלע טעמו בגוף התנור, כיוון שאין מגע בין גוף התנור למאכלי

שיח נחום מח – אפילו נחשוש פן הזיעו הכתלים של התנור גם כן אין לאסור מכיוון שכותלי התנור הזה אינם חמים ואף אם הזיעה היא חמה הלא מעטה היא כנגד שטח הכתלים אשר על כן אין לומר שנבלע מן האיסור כלל. יתר על כן, הלא יש חור מיוחד להוצאת האדים ולפיכך אין זיעה בדרך כלל. אלא שעדיין יש לחוש אולי אירע ששכחו לכבות את התנור בזמנו והתבשיל נתייבש לגמרי וניתז ונדבק על הכתלים ממשו והבליע, מלבד שזה דבר רחוק מ"מ אפילו נחוש לכך גם כן לא ייאסר שהרי אין המאכלים נוגעים בכתלים ואפילו הקדירות אינן נוגעות ואין מה שיפליט את בליעת החמץ מהם.

לסיכום אין צורך להכשיר תנור זה לפסח באופן מיוחד, פרט לניקוי יסודי במים חמימים וסבון ובדיקה כי כל דפנותיו חלקות ונקיות לחלוטין. כמו כן מותר להשתמש בתנור מיקרוגל לחימום מאכלי בשר וכן מאכלי חלב **בנפרד**, בתנאי שמקפידים על נקיונו שלא ימצאו בו שאריות מאכל הניכרות כלל.³⁰⁶ מן הראוי לכסות סוג אחד **באופן קבוע** אך אין צורך בכיסוי אטום לחלוטין, ובדיעבד אם חיממו בלא כיסוי המאכל מותר. **וכ"פ מגדל צופים** (וי"ד לא) שמותר להשתמש במיקרוגל לחימום מאכלי בשר וכן מאכלי חלב בנפרד.

פנה"ל כה, טו – ניתן להשתמש באותו מיקרוגל למאכלים חלביים ובשריים תוך יצירת הפרדה ביניהם. בהפרדה יש לשים לב לשני דברים: האחד, שלא יניחו מאכלים חלביים או בשריים ישירות על אותה צלחת. השני, שלא תיכנס זיעה רבה מחלל המיקרוגל למאכל המתחמם. לפיכך... יש לייחד מכסה מיוחד למאכלים חלביים ומכסה מיוחד למאכלים בשריים. ואף שיוצאים אדים דרך החרירים הקטנים שבמכסים המיועדים למיקרוגל, אין בכוח הזיעה היוצאת מהם להצטבר על דפנות המיקרוגל ותקרתו ולתת בו טעם, וקל וחומר שאין בכוחם להוציא טעם שאולי נבלע בדפנות המיקרוגל ולהכניסו למאכל שמתחמם.³⁰⁷

מיקרוגל שהשתמשו בו בטרף, צריך להכשירו. בדיעבד, כשאין זמן להכשירו או כשהוא שייך לאנשים שאינם מקפידים על כשרות, ניתן לחמם בו מאכלים על ידי הנחתם על צלחת נוספת והכנסתם לתוך שקית או קופסה שתעטוף אותם מכל צדדיהם, למרות שישאר שם פתח ליציאת אדים.

ובהערה 16 **כתב שבדיעבד אם חיממו בלא כיסוי כנדרש המאכל כשר** (כיוון שאין בליעה בכלי מתכת בימינו, אך צריך להכשירו,

כמובאר בהערה).³⁰⁸

הפסח, אלא כל החשש מזיעה שאולי תצא ממנו, חימום התנור על החום הגבוה מספיק. (וכן דעת רש"י בהליכות שלמה ג, ב. ואמנם בחזו"ע ע' קלב, וחוט שני י, ב, כתבו שגם צריך להמתין יממה כפי הנהוג לפני הגעלה, אולם למעשה אין בכך צורך, הואיל וההכשרה בליבון, כמובא בפנה"ל כשרות כה, 11). למרות שהכשרת התנור בחום הגבוה מכשירה את גוף התנור, נוהגים גם לנקותו.

³⁰⁵ במיקרוגל אין חום כלל, חימום המאכלים נעשה ע"י גלי מיקרו, שיש מיני חומרים בייחוד מים ומאכלים אשר ההקרנה נבלעת בתוכם ועל ידי כך נוצר חום גדול בתוך החומר הבולע (שיח נחום מח).

³⁰⁶ ולכאורה חשש שממשות בשר תיפול לתבשיל החלבי, ונראה שבדיעבד גם אם היו שאריות מותר, כל עוד מסתבר שלא נפלו לתבשיל החלבי. ³⁰⁷ המשך דבריו – כמו כן אפשר לקבוע שהמצב הרגיל של המיקרוגל הוא חלבי, ואם ירצו לחמם בו מאכל בשרי, יניחו על הצלחת הקבועה של המיקרוגל צלחת נוספת או משטח אחר, ויכסו את המאכלים הבשריים במכסה או קופסה או יעטפום בשקית. וכך ינהגו גם כאשר יחממו מאכל פרווה כדי לאוכלו עם מאכלים בשריים.

³⁰⁸ פנה"ל לג, י – יש להכשירו בשלושה שלבים: א) מנקים את שאריות האוכל שאולי נותרו בו מחמת גלישה ונתזים. ב) מגעילים את הצלחת המסתובבת במים רותחים. ג) מניחים בו צלוחית מים עם סבון ומחממים אותה למשך כעשר דקות על החום הגבוה ביותר, ובכך מכשירים אותו מהאדים והזיעה שדבקו ונבלעו בו בעת השימוש בטרף.

19. נותן טעם לפגם. סימן קג

א. נטל"פ במאכלים. סעיפים א - ד

(1) עיקר הדין. סעיפים א,ב

ע"ז סה"ב – משנה. יין נסך... נפל ע"ג תאנים או על גבי תמרים, אם יש בהן בנותן טעם - אסור. ומעשה בביתוס בן זונן שהביא גרוגרות בספינה, ונשתברה חבית של יין נסך ונפל על גביהן, ושאל לחכמים והתירום. זה הכלל: כל שבהנאתו בנותן טעם (שנהנה בטעמו של איסור) - אסור, כל שאין בהנאתו בנותן טעם - מותר, כגון חומץ שנפל ע"ג גריסין. גמרא. מעשה לסתור? חסורי מיחסרה והכי קתני: אם נותן טעם לפגם הוא - מותר, ומעשה נמי בביתוס בן זונן וכו'. ע"ז סז – זה הכלל וכו' אמר רב יהודה אמר שמואל: הכי הלכתא... תניא: אחד נותן טעם לפגם ואחד נותן טעם לשבח - אסור, דברי ר"מ; ר"ש אומר: לשבח - אסור, ולפגם - מותר. מ"ט דר"מ? גמר מגיעולי עובדי כוכבים, גיעולי עובדי כוכבים לאו נותן טעם לפגם הוא? ואסר רחמנא, ה"נ לא שנא. ואידך? כדרב הונא בריה דרב חייה, דאמר רב הונא בריה דרב חייה: לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא, דלא לפגם הוא. ואידך? קדירה בת יומא נמי אי אפשר דלא פגמה פורתא (בתבשיל הבא אחריו ואפ"ה אסר רחמנא). ור"ש מאי טעמא? דתניא: לא תאכלו כל נבלה לגר³⁰⁹ אשר בשעריך תתננה ואכלה - כל הראויה לגר קרויה נבילה, שאין ראויה לגר אינה קרויה נבלה. ור"מ? ההוא למעוטי סרוחה מעיקרא.³¹⁰ ור"ש? סרוחה מעיקרא לא צריכא מיעוטא, עפרא בעלמא הוא.

רשב"א – דברים הפוגמין אינו אוסרין תערובתן ואפילו נמחה גופו של איסור בתוך ההיתר... ושנינו בברייתא ר"ש אומר לשבח אסור לפגם מותר... ורבי שמעון מאי טעמיה דתניא לא תאכלו כל נבלה נבלה הראוי לגר קרויה נבלה שאינה ראוי לגר אינה קרויה נבלה. פגם זה שאמרו לא שפוגם לגמרי עד שאינו נאכל מחמת פגם זה אלא אפילו פוגם קצת שהרי קדירה שאינה בת יומה אינה פוגמת אלא מעט ואפילו הכי אמרו דקדירה שאינה בת יומה אינה אוסרת. וכ"פ רש"י (סז, ב, ד"ה 'כל שאינה חסרה'), ר"ן וטור.³¹¹

שו"ע א,ב – כל דבר שטעמו פגום, אינו אוסר תערובתו. ואפילו אין טעמו פגום מחמת עצמו, שבפני עצמו הוא מוטעם ומשובח, אלא שפוגם תערובתו, מותר. פגם זה אין צריך שיפגום לגמרי עד שיהא קץ לאכלו, אלא אפילו פוגם קצת אינו אוסר תערובתו.

(2) ההבדל בין דבר שפוגם בעצמו לגמרי לבין דבר שנטל"פ בתערובת. סעיף ב

רשב"א – ואם תאמר והלא נותן טעם לפגם מנבלה גמרינן לה וסתם נבלה הראוי לגר שמה נבלה (אפילו פגומה קצת), לא קשיא דהתם היינו להתירה בפני עצמה והילכך עד דמיפגמה לגמרי מאכילת גר אוסרה אבל איסור תערובת שהולכין בו אחר נתינת טעמו כיון שנותן טעם לפגם כל שהוא בתערובתו מותר לפי שאינו נותן טעם דאדרבה פוגם. ודוקא כשנתערב איסור מועט לתוך היתר מרובה אבל איסור מרובה לתוך היתר מועט ואפילו מחצה על מחצה מסתברא שאין אומר בזה נותן טעם לפגם מותר עד שיפגום לגמרי כנבלה לגר. ואם תאמר אם כן קדירה שאינה בת יומה שאינה אוסרת משום דנותן טעם לפגם הוא ולא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא אמאי, והא כולה משערינן

³⁰⁹ רש"י – גר תושב שקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה ואוכל נבלות.

³¹⁰ מוכת שחין מחיים דהואיל ואיפגמא מקודם שבאה לידי נבלה לא חל שם נבלה עליה אבל היכא דאיתר מעיקרא תו לא פקע איסור משום פגם. רש"י.
³¹¹ ר"ן – וראיה לדבר עוד משמן ודבש (שבשר פוגם אותם, כמובא לקמן) ודומיהן שהתירו בפרק אין מעמידין (דף לט, ב), משום נותן טעם לפגם ובודאי שאינן נפסלין מאכילת אדם שהרי כולן נאכלין הן אלמא כל דאיכא פורתא דפגם שרי.

דאי במאי דנפק מינה לא ידעינן, ואם כן מאי טעמא שרינן דהא ליכא רובא דהיתירא. י"ל כיון דליכא אלא טעמו של איסור ולא ממשו בכל ענין שרי דהא לא אסרת לה אלא מחמת טעמו וטעמו בתערובתו דוקא בשיש בו בהנאתו בנותן טעם אסרו הא לאו הכי שרי... (וכן כתב לגבי עכבר בשכר שהכירו וזרקו, והוסיף) והטעם בכל אלו מפני שבודאי ידענו שאין פליטתו בכולהו שהרי אינו ממלא את הכלי אלא כל שטעם לשבח אנו מחמירין בו שאנו חוששין שמא פלט עד שיתן טעם בתערובת. ובקצר כתב – אבל צירו של איסור וכ"ש כשנתערב בו גופו ממש של איסור אינו מותר עד שירבה ההיתר על האיסור או שיהא פוגם לגמרי אפילו לגר. וכ"כ טור.

ר"ן – צריך ליישב היכי גמרינן לה מנבילה ונ"ל דהיינו טעמא דמה מצינו בנבילה שלא אסרתה תורה אלא כשהיא ראויה לגר מפני שהאוכלה נהנה מן האיסור אע"פ שהיא נפגמה קצת אבל כל שאינה ראויה לגר כיון שאינו נהנה מן האיסור היתרתה תורה אף באיסור שני"ט בהיתר כיון שההיתר נפגם קצת מן האיסור נמצא שזה שאוכלו אינו נהנה מן האיסור אלא מצטער עליו... ולפ"ז קרוב אני לומר שאם הגדיל איסור מדתו של היתר עד שהוא משביח יותר כשאוכלו בגודל מדתו ממה שהוא פוגם בהפסד טעמו אסור עד שיפסל מלאכול לאדם כנבילה וכי אמרינן דבפגם כל שהוא סגי היינו כשפוסל יותר בקלקול טעמו ממה שמשביח בגודל מדתו, אבל הרשב"א ז"ל התיר כל שההיתר מרובה מן האיסור וקא יהיב טעמא לפגם... ואין דעתי נוחה בהיתר זה. ובחידושינו (ע"ז סו,ב) חלק בעוד דבר על הרשב"א, וז"ל – נ"ל ברור דכל דאיכא כזית בכדי אכילת פרס אף על גב דנותן טעם לפגם אסור עד שיפסל מלאכול לאדם דהיינו נבילה גופה.

שו"ע – יש מי שאומר דהיינו דוקא כשנתערב איסור מועט עם היתר מרובה, אבל איסור מרובה לתוך היתר מועט, ואפילו מחצה על מחצה, אין אומרים נותן טעם לפגם מותר, עד שיפגום לגמרי שאינו ראוי למאכל אדם... ויש מי שחוכך לומר שאם הגדיל האיסור מדתו של היתר עד שהוא משביח יותר כשאוכלו בגודל מדתו ממה שהוא פוגם בהפסד טעמו, אסור, עד שיפסל מלאכול אדם.

פנה"ל לד,ז – למעשה יש להחמיר, ובשעת הדחק אפשר להקל.

(3) לא תולים את הפגם בדבר אחר. סעיף ג

ע"ז סז,ב – אמר ריש לקיש; נותן טעם לפגם שאמרו, לא שיאמרו: קדירה זו חסירה מלח, יתירה מלח, חסירה תבלין, יתירה תבלין, אלא כל שאין חסירה כלום ואינה נאכלת מפני זה. ואיכא דאמרי, אמר ריש לקיש: נותן טעם לפגם שאמרו, אין אומרינן: קדירה זו חסירה מלח, יתירה מלח, חסירה תבלין, יתירה תבלין, אלא השתא מיהא הא פגמה. אמר ר' אבהו אמר רבי יוחנן... טעמו ולא ממשו - אסור ואין לוקין עליו, ואם ריבה טעם לפגם - מותר (הא ריבה קולא משמע שאע"פ שנפגם מחמת דבר אחר אם הועיל איסור זה לרבות את הפגם מותר. רש"י), ולימא: אם נתן טעם לפגם - מותר! הא קמשמע לן, דאע"ג דאיכא מילי אחרנייתא דפגמה בהדיה, והלכתא כלישנא בתרא דריש לקיש.

=> אין תולין הפגם בדבר אחר לומר חסירה היא מלח (או יתירה) ואילו היתה כתיקונה לא היה זה האיסור פוגמה שהמלח היה מבטל את פגימת טעם האיסור ומתקנו, אלא כיון דטעם האיסור פוגמה עכשיו כמות שהיא, הוי פגם ומותר. וכ"פ רשב"א טור ושו"ע.

(4) צריך שיהיה פגום מתחילתו ועד סופו. סעיף ב

ע"ז סז,א – 'זה הכלל: כל שבהנאתו בנותן טעם (שנהנה בטעמו של איסור) - אסור, כל שאין בהנאתו בנותן טעם - מותר, כגון חומץ שנפל ע"ג גריסין. ואמר רב יהודה אמר שמואל: לא שנו אלא שנפל לתוך גריסין רותחין, אבל נפל לתוך

גריסין צוננין והרתיחן, נעשה כמי שהשביח ולבסוף פגם ואסור. וכן כי אתא רבין אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן: לא שנו אלא שנפל לתוך גריסין רותחין וכו'... וכן כי אתא רב דימי כו'.

רש"י 'חומץ' – פוגם גריסין רותחין ומשביח את הצונן. **וביאר הר"ן** – נ"ל דה"ק (בגמרא) לא תימא כיון שסוף חומץ זה לפגום כשירתיח הגריסין, שנראה אותו כפוגם מתחלתו אלא נעשה כתבשיל שהשביח מחמת האיסור ולבסוף נפגם מעצמו דאסור עד שיפסל מלאכול לאדם.

רמב"ם – אם פגם זה האסור למותר והפסיד טעמו הרי זה מותר, והוא שיהיה פוגם מתחלה ועד סוף, **אבל אם פגם בתחלה וסופו להשביח**, או השביח בתחלה אע"פ שסופו לפגום הרי זה אסור. **וכ"כ טור ורשב"א**. **ב"י** – וטעמא משום דכל שכן הוא השתא פגם לבסוף אסור מפני שהשביח מתחלה אע"פ שאותו שבח על מנת לפגום הוא, פגום תחלה כל שכן דאסור דהא פגם זה אינו פגם כיון שהוא על מנת להשביח. **וכ"פ שו"ע**.
נחלקו לגבי פגום שסופו להשביח, האם אסור עכשיו כשהוא פגום או רק עד שישיביח:
ש"ך 'פוגם ולבסוף השביח אסור' – פי' אחר שהשביח אבל קודם שהשביח מותר אע"פ שאפשר שישיביח אח"כ כיון דהשתא פוגם הוא מידי דהוי אקדרת מלח (בסעיף ג, שאם האיסור פוגם בגלל שחסר מלח, כיוון שעכשיו פוגם מותר). **וכ"כ או"ה, ט"ז ולבוש**.

פ"ח – ואינו מחוור דכי היכי דהשביח ולבסוף פוגם אסיר אף בעודו פוגם, הכי נמי בפוגם ולבסוף השביח הוי דכוותיה דאף בעודו פוגם אסיר כיון שסופו להשביח. וכן יש לדקדק מדברי הרמב"ם וב"י, ומה שהביא הש"ך ראייה לסברתו מדין קדרה חסרה מלח דהשתא מיהא פגמא, אינה ראייה, דשאני התם דהשתא פגמא וגם אין סופה להשביח בכהאי גוונא דהא חסרה מלח מה שאין כן הכא דממילא סופו להשביח.

* **תערובת של היתר ואיסור שנטל"פ, שנפלה להיתר אחר שהאיסור נותן בו טעם לשבח**

או"ה – אם יפול אותו היין שנתבשל בו החלב או הנבילה (וטעמו נפגם מהם) אח"כ לתבשיל אחר שהחלב נותן בו טל"ש אוסרו אם אין בו ס' נגד איסור המדומע בו מידי דהוי אגריסין צוננין שהרתיח דלעיל (וכש"כ להיפך ברותחין והצטננו)... ומי"מ ס' נגד איסור המדומע בו סגי וא"צ ס' נגד כולו דלא שייך הכא ח"ע נ"נ ואפשר לסוחטו אסור, מאחר שאין שם איסור על כל התערובות דהא מותר אפי' באכילה. **הובא בד"מ ובט"ז** (ססיק ו).

(5) לא נותן טעם לא לפגם ולא לשבח

ירושלמי תרומות י, ד – לא לשבח ולא לפגם אסור. **וכ"כ הג"א בשם או"ז** – אם אינו נותן טעם לא לפגם ולא לשבח אסור. **הובא בב"י, וכ"פ תו"ח**.

ש"ך – ונ"ל ראייה (לכך) ממאי דקי"ל דאין בגידין בנ"ט, ואפ"ה קי"ל דגופו של גיד שנימוח צריך ס' נגדו, **דאע"ג דאינו אלא כעץ בעלמא התורה אסרתו**, וה"ה לכל דבר איסור דאע"ג דאינו נ"ט צריך ס' נגדו, והכי איתא בירושלמי פ"י דתרומות הלכה ד' הדא אמרת לא לשבח ולא לפגם אסור.

=> איסור שאינו נותן טעם לא לשבח ולא לפגם שאוסר, פירושו לא נותן טעם כלל והוא כעץ בעלמא, וראיה מגיד הנשה.

פ"ח – באמת דכד ניים ושכיב כתבינהו להני מילי, שהנה הבין דדבר שאינו נותן טעם לא לשבח ולא לפגם ר"ל איסור שיבש כעץ שאינו מפליט לא טעם ולא ממשות, ועל זה הביא ראייה מדין הגידין שאין נותנים טעם ואע"פ כן צריך ששים לבטל גופו של גיד, ודבר תימה הוא דשאני התם דאע"פ דעץ הוא התורה חייבה עליו וכדאיתא בפרק גיד הנשה דף צ"ב ע"ב, אבל בשאר האיסורין כל שחזר האיסור כעץ יבש שאין בו טעם מותר מן התורה לאכול...

והכי פירושו (לא לשבח ולא לפגם אסורי) שטעם האיסור נרגש בהיתר אלא שאין טעמו מעלה ומוריד בתבשיל ההיתר שאינו פוגמו ואינו משביחו, והיינו דקאמר שאינו נותן טעם לא לשבח ולא לפגם מכלל דטעמא וממשות איכא אלא שאינו לשבח ולא לפגם.³¹²

=> אסור שאין בו טעם כלל לא אוסר, ורק גיד הנשה שחידשה בו התורה איסור אוסר אע"פ שאין בו טעם. ואיסור שנותן טעם לא לשבח ולא לפגם פירושו שנותן טעם מורגש אך לא לשבח ולא לפגם, ולכן הוא אוסר.

(6) מאכלים שונים. סעיף ד

* דבש או שמן עם בשר

ע"ז להב – משנה. ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואין איסורן איסור הנאה... הפת והשמן שלהן. רבי ובית דינו היתירו השמן. **גמרא**. והשמן שלהן. שמן - רב אמר: דניאל גזר עליו, **ושמואל אמר**: זליפתן (פליטתן) של כלים אסורין אוסרתן. דריש רבי שמלאי בנציבין: שמן - ר' יהודה ובית דינו נמנו עליו והתירוהו, קסבר: נותן טעם לפגם מותר. **ע"ז להב** – אמר רב ששת: האי מישחא שליקא דארמאי - אסור. אמר רב ספרא: למאי ניחוש לה? אי משום איערובי (יין. רש"י) - מיסרא סרי, אי משום בישולי עובדי כוכבים - נאכל הוא כמו שהוא חי, אי משום גיעולי עובדי כוכבים - נותן טעם לפגם הוא ומותר.

עבודה זרה לטב – משנה. ואלו מותרין באכילה: חלב שחלבו עובד כוכבים וישראל רואהו, והדבש וכו'. **גמרא**. והדבש. דבש למאי ניחוש לה? אי משום איערובי - מיסרא סרי, אי משום בישולי עובדי כוכבים - נאכל כמו שהוא חי, אי משום גיעולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם הוא ומותר.

סמ"ג – שמן של גוים... שמואל אמר זליפתן של כלים אסורין אוסרתן, והמסקנא דר' יהודה הנשיא ובית דינו נמנו עליו והתירוהו משום שסובר נותן טעם לפגם מותר. לפי זה משנתינו שאוסרת השמן סוברת שנותן טעם לפגם אסור וקשה היאך יתכן לומר כן והלא שנינו שם (לט, ב) משנה שלמה שמתרת הדבש ומפרש בגמרא שאין לחוש לגיעולי גוים מפני שנותן לטעם לפגם מותר, וצריך לחלק דודאי בעניין הדבש הכל מודים בו מפני שאפילו היה בן יומו שמנונית בדבש פוגם מעיקרו, אבל שמנונית בשמן שאם היה בן יומו היה משביחו יש לנו לאסור, לפיכך צריך לומר שמה שחושבו בענין השמן נותן טעם לפגם מפני שסתם כלים של גוים אינן בני יומן. **וכ"כ תוס', רא"ש, הג"מ ומרדכי בשם ר"י, או"ה** (הובאו בש"ך). **וכ"פ ש"ך**.

רמב"ם – שמן של עכו"ם מותר... ואפילו נתבשל השמן הרי זה מותר, ואינו נאסר לא מפני בישולי עכו"ם מפני שנאכל כמות שהוא חי, ולא מפני גיעולי עכו"ם מפני שהבשר פוגם את השמן ומסריחו. וכן דבש של עכו"ם שנתבשל ועשו ממנו מיני מתיקה מותר מטעם זה. **וכ"פ שו"ע, לבוש, וכ"מ מהרמ"א**.³¹³

מוסכם שבשר פוגם דבש, אך נחלקו איזה דבש הבשר פוגם:

ב"י – ואני תמה שהרי העולם מבשלים דבש עם הבשר והוא משובח מאד, ושמא י"ל שעל ידי התבלין והבצלים הוא משביח אבל אילו היו בשר ודבש לבדם היו פוגמין. **וכ"כ שו"ע** שבשר פוגם דבש.

³¹² וכתב שכך מוכח מהרמ"א סו"ס ב שכתב – בדבר שאין לו טעם כלל, כגון היורה שמתכין בו הדבש, אע"פ שיש שם רגלי הדבורים, לא נאסרה היורה וכל כיו"ב, ע"כ. אמנם אע"פ שכך פשט הרמ"א, יש קושי בהבנה הזאת, שהרי המקור לדברי רמ"א הללו הוא האו"ה (כפי שצוין בדר"מ ותו"ח והובא לקמן בדין הקדרה), ושם מוכח שהקדרה שבישלו בה את הדבש עם חלקי הדבורים מותר, מכיוון שאין בהם שיעור גדול כ"כ כדי לתת טעם בדבש, אך באמת רגלי הדבורים נטל"פ.

³¹³ ש"ך כתב על השו"ע – הוא לשון הרמב"ם, וכתב הכסף משנה שם דס"ל דסתם כלים של עובדי כוכבים הם בני יומן וכ"כ בב"י לקמן סימן קכ"ב וא"כ קשה כיון דפסק לקמן סימן קכ"ב ס"ו דסתם כלים של עובדי כוכבים אינן בני יומן א"כ הכא בלאו הכי מותר וצ"ל דלא הביא כאן דברי הרמב"ם אלא ללמוד דבשר פוגם שמן ודבש. כתב הב"י שראה מהרמב"ם מפרש 'אי משום איערובי מסרא סרי' בערוב של בשר דלא כרש"י שפירש שהכוונה לערוב של יין.

מהרי"ל (על המרדכי) – שמא היה משקה דבש שקורין בל"א מעט"א ובהכי איירי נמי מתני'.³¹⁴ **וכתב דר"מ** – ומעתה אין אנו צריכים לחילוק של ב"י.³¹⁵ **וכתב בהג"ה** – ויש אומרים דבשר אינו פוגם דבש עצמו, רק משקה הנעשה מדבש ובמקום שאין הפסד גדול, יש להחמיר. **וכ"פ ט"ז**.³¹⁶

* **בשר או חלב עם יין**

הג"א – חלב³¹⁷ ובשר נבילה שנפל ליין א"צ ס' דהוי נותן טעם לפגם. **הובא בב"י**, **וכ"כ רמ"א**.

(7) איסורים שאינם בטלים בששים. רמ"א א ואו"ח תמוז, י

רשב"א – שאלה: חמץ פגום שנתערב במשהו בפסח והוא בעין אם נחמיר עליו כיון שאיסורו במשהו אם לאו. תשובה: לא נתברר לי פגם זה שאמרת מהו, אם הוא פגם גמור כמו פת שעפשה ויצא מתורת אוכל עפרא בעלמא הוא ולא אסרה תורה עפרא בעלמא. ולא סוף דבר משהו, אלא אפילו מחצה על מחצה או יותר, אבל אם אינו פגום גמור אוסר תערובתו ואפילו במשהו כדעת ר"י הזקן ז"ל, לפי שכל שבמשהו ואינו מחמת טעמו אין חילוק בין טעם לפגם לשאינו לפגם שהרי אין הולכין בו אחר טעמו.

=< חמץ שגופו פגום לגמרי – לא אוסר במשהו ואפילו אם הוא רוב. אך אם רק נטל"פ – אוסר במשהו. ואם כך הדין בחמץ שאוסר בטעמו במשהו, כש"כ שכל הדין גם באיסורי משהו שגופם אוסר במשהו אך לא טעמם, כגון בריה ודבר שבמנין.

תוס' ע"ז סו, א 'מכללי' – יש שהיו מפרשים דכל איסור דהוי במשהו לא אמרינן ביה נותן טעם לפגם מותר, דהא אין לך טעם בטל יותר ממשהו באלף ה"ה נותן טעם לפגם... ואין ראייה מכאן (מהגמרא)... ועוד דמשהו מין במינו אין הטעם בטל כלל אפילו באלף כיון שהטעם שוה, אבל לפגם הטעם בטל. **וכ"כ רא"ש**.

=< גם איסור שאוסר במשהו שנטל"פ בתערובת בטל, כיוון שטעם פגום בטל, ומשמע שדוקא דברים שאוסרים במשהו בטעמם (כמו חמץ), בטלים אם נותנים טעם לפגם, כיוון שטעמם בטל, אך יודו לגבי דברים החשובים שרק גופם לא בטל אך טעמם בטל, שאוסרים בגופם במשהו. **וכ"כ או"ח בשם ה"ר שם טוב פלכו** – אין אומרים נ"ט לפגם מותר אלא באיסור שהוא בטל בששים אבל איסור שצריך שיעור גדול מזה כגון בריה או תרומה אפילו פגום אסור. **וכ"כ או"ה**, והוסיף שאם גוף האיסור פגום לגמרי לא אוסר.

נחלקו האחרונים למעשה:

* **חמץ בפסח** (וה"ה לכל שאר הדברים שטעמם אוסר במשהו)

שו"ע או"ח, פסק כתוס' ורא"ש – נותן טעם לפגם, מותר גם בפסח.

רמ"א, פסק כרשב"א – ויש מחמירין, וכן נוהגין באלו המדינות. ובמקום שיש מנהג להחמיר, אפילו משהו ונותן טעם לפגם אסור (ע"פ תה"ד).

³¹⁴ וכ"כ רא"ש ע"ז ב, טו – דבש דמתניתין היינו משקה שעושה מדבש, מדקאמר עלה בגמרא אי משום בשולי עובד כוכבים וכי'.
³¹⁵ מרדכי (ע"ז תתלו) בשם ר"י – אשכחן דשמנונית בדבש הוי נותן טעם לפגם אפילו הוי השמנונית בעין בשעה שנתערב שם וכ"ש קדירה בת יומא. מרדכי (ביצה תרעד) – אם נמצא בדבש חתיכה של נבילה אסור כל הדבש דכבוש ג' ימים הרי הוא כמבושל (וכשיטתו בדין כבוש). והדר"מ כתב שע"פ מהרי"ל גם מיושב מרדכי דביצה דהתם מיירי דבש עצמו. וכ"כ הטי"ז.
³¹⁶ אמנם כתב – ולא ידעתי למה כתב (הרמ"א) כאן לקולא במקום הפסד גדול אפילו בדבש עצמו דלפי הנראה אין כאן קולא נגד המרדכי (שהרי לישטתו נותן טעם לשבח ואף במקום הפסד אין להקל).
³¹⁷ נחלקו האם הכוונה לקלב או חלב:

תו"ש ונו"ב – חלב.

פמ"ג – חלב.

בית יהודה – שניהם נותנים טעם לפגם ולא כתבו הפוסקים רק חלב סתם ולא פירשו דשניהם שווים בזה.

* **דברים החשובים** (שרק גופם אוסר במשהו)

ב"י – כתוב באו"ח בשם ה"ר שם טוב פלכו... בריה או תרומה אפילו פגום (נטל"פ) אסור, ובטור או"ח סימן תמוז (לגבי חמץ) נתבאר שאין דעת רוב הפוסקים כן (הבין שאין חילוק בין חמץ שאוסר במשהו בטעמו לבין דבר שאוסר במשהו בגופו, ושניהם אם נטל"פ מותרים).

רמ"א – דברים החשובים כבריה או כיוצא בה, אם אינן פגומים בעצמן אע"פ שפוגמין התבשיל, אינן בטלים אפילו באלף. **וכ"פ ש"ך וט"ז**.³¹⁸

נחלקו לגבי דבר שיש לו מתירין שפגום בעצמו:

ש"ך 'כבריה או כיוצא בה' – כגון חתיכה הראויה להתכבד ודבר שבמנין וכהאי גוונא. **וכתב פמ"ג** – ומלת וכהאי גוונא קאי אבעלי חיים ודבר שיש לו מתירין. **וכ"פ או"ה**.

פת"ש – לע"ד זה אינו דדשיל"מ אפילו פגום בעצמו לא בטיל דהא אין הטעם משום חשיבות ולא שייך לומר דהואיל ופגום בטיל חשיבותיה וכ"מ בספר תפארת למשה.³¹⁹

(8) דין הקדרה שבושל בה איסור הנטל"פ. רמ"א ב

או"ה – י"ינ שנפל ע"ג תאנים מותרים מפני שיין בתאנים נטל"פ, אבל הקדירה עצמה ודאי אסור לכתחילה לעולם אפי' לאחר שעבר עליה מע"ל. ואפי' לתבשיל שזה האיסור נותן בו טל"פ דהא לא שרינן שום נטל"פ בין במאכל בין בכלי כ"א בדיעבד וכמו שגזרינן בכלי שאין ב"י אטו כלי ב"י כד יש לגזור בהא בכלי איסור הנטל"פ אטו הנטל"ש. ועוד דיש לחוש שמא יבשל בה דבר שהאיסור נותן בו טל"ש, ובתוך מע"ל אסור המאכל אפי' בדיעבד אם בשל בה דבר שהאיסור נותן בו טל"ש.

אפילו אם לא נתבשל בקדירה זו האיסור עצמו אלא רק חממו בה התבשיל שנתבשל בו השרץ (שפגם את התבשיל) הקדירה אסורה, ואין שייך לומר כאן דבר שניתר פ"א באכילה אינו אוסר עוד בלתי תוספת איסור, דהא לא ניתר מטעם שנתבטל בה טעמא דאיסורא אלא שנטל"פ באותו המאכל דוקא, וזה לא מועיל לקדירה.

וכ"כ רמ"א – י"א אף על גב דהאיסור נ"ט לפגם והמאכל מותר, מ"מ הקדרה אסורה. ואם בשלו בה אח"כ תוך מעת לעת תבשיל שהאיסור הראשון נותן בו טעם לשבח, נאסר התבשיל השני אם לא היה בו סי' נגד האיסור הראשון.³²⁰

אמנם מרוב הפוסקים ומהשו"ע, שסתמו ולא כתבו את חידושו של האו"ה משמע שסוברים שהקדרה מותרת.

* **דבר שנטל"פ שאין בו שיעור גדול כ"כ כדי לתת טעם**

או"ה – כתב רב אלפס והמרדכי וכו' וכשמרתיח דבש ביורה להסיר ממנו השעוה לפעמים יש בו דבורים ואברי הדבורים מ"מ הוא מותר דנטל"פ הוא דטעם הדבורים בדבש פוגם הוא ומותר, רק שיסיר אח"כ כל ממשות

³¹⁸ **פנים מאירות** חלק על מה שכתב הרמ"א שבריה שפגומה בעצמה בטלה – באמת תמיה לי דעת רמ"א בזה (שבריה שפגומה בעצמה בטלה) דהא הך זבובים ויתושים בתשובת הרשב"א (סו"ס קד) שהביא הב"י (שכתב הרשב"א שם שזבובים וכיו"ב לא אוסרים בגלל שהם מאוסים ונטל"פ) יראה להדיא שלא דן הרשב"א כן אלא אם נמחה גופן אבל כשהן שלימין אף הרשב"א מודה דלא בטילין... וע"כ בריה לא ילפינן מנבילה שהתירה התורה כשאינה ראויה לגר, ובריה תלמוד ערוך בידינו שהאוכל נמלה כל שהוא חייב ואף לדעת הרשב"א הנמלה פגומה בעצמה אפי"ה חייב אי"כ אין חילוק כבריה כיון דחייב עליה בכל שהוא חשובה בריה ואפילו באלף לא בטל. **וכ"פ חו"י ותפארת למשה**.

³¹⁹ כתב בפת"ש שכ"כ תפארת למשה בשם או"ה, וצ"ע שהרי האו"ה כותב במפורש שדבר שיש לו מתירין שפגום מעצמו בטל.

³²⁰ **כיצד משער שישים: ש"ך** – אבל אי"צ סי' נגד כל הבלוע בקדרה דכיון דהיה פגום לא ני"נ. **וביאר לבושי שרד** (הובא בפת"ש ד) – ני"ל דאי"צ סי' נגד כל האיסור אלא לפי חשבון דהרי גם במאכל הראשון נשאר מן האיסור כמ"ש ה"ט"ז סימן צ"ב ס"ק כ"ד.

הדבורים ורגלי הדבורים והאברים כל מה שאפשר להוציא עכ"ל (המרדכי), ומה שנשאר מהם בתוכו שאין ניכר בטל בסי', ואף היורה מותר לכתחילה דאין כאן נ"ט כ"כ במעט דבורים שבה שניחוש ליורה. **וכ"פ רמ"א.**

*** תחב כף שבלוע בה איסור, לתבשיל היתר, והאיסור הבלוע בכף פוגם את התבשיל, מה דין הקדרה?**

הקדמה – דין נ"ט בר נ"ט ע"י בישול: בסימן זה מבואר ע"פ הגמרא בחולין קיא, שמאכל פרווה שבושל בקדירה בשרית נקרא נותן טעם בר נותן טעם, שהבשר נתן טעם בקדירה והקדירה בפרווה, ולמעשה כולם מודים שאם נוצר נ"ט בר נ"ט ע"י בישול, כגון דגים שהתבשלו בסיר בשרי, ואח"כ התערבבו עם חלב, הכל מותר (כך היא דעת הרמ"א למעשה, אך לשו"ע מותר אפילו לאוכלם לכתחילה עם חלב).

נחלקו מה הדין של נ"ט בר נ"ט בשני כלים, לדוג' תחבו כף בשרית בת יומה במים המתבשלים בסיר חלבי בן יומו, לדעת רא"ש ושו"ע הכל מותר כיוון שיש כאן נ"ט בר נ"ט, שהחלב נ"ט במים והמים בכף, וכן להיפך, אך לדעת תוס', רמ"א, ט"ז וש"ך הכל אסור, וזה לא נחשב נ"ט בר נ"ט, ונאמרו בזה שני טעמים: 1. כיוון שהכלים נוגעים זה בזה והטעם עובר ישר בין הכלים ולא דרך המים. 2. טעם הבשר וטעם החלב נפגשים בעצמם במים, בלא התיווך של המים. אך גם הם מודים שאם אחד מהכלים לא בן יומו, הכל מותר, ואפילו הכלי שאינו בן יומו (שהרי פשוט שהכלי הבן יומו לא נאסר מהטעם הפגום של הכלי השני), שאז כבר יש ג' נותני טעם עד הכלי. לדוג' אם הכף הבשרית לא בת יומה והקדירה החלבית בת יומה, החלב נ"ט בקדירה והקדירה במים והמים בכף.

או"ה – אם נפל לקדירה כלי שנבלע מאותו איסור שנטל"פ כגון כף שנאסר מחלב ונפל ליין רותח הקדירה מותרת אפי' אם אין סי' ביין כנגד הכלי דמאחר שהמאכל מותר אין שם איסור על התבשיל ושייך ביה שפיר נ"ט בני"ט דהיתר. **כ"כ בתו"ח וזר"מ.** מפשט דבריו של האו"ה משמע שבכף בלוע איסור גמור ולא פגום, **וכ"פ הט"ז** – אפילו אם היה איסור גמור בכף תחלה ותחבו לקדירה שיש בו תבשיל שאותו איסור שבכף הוא פוגמו הוה ליה הקדרה נ"ט בר נ"ט ואין אוסרת מה שיתבשל בו אח"כ אפילו אם אותו האיסור שבכף נותן טעם לשבח, דהכף נתן טעם פגום בתבשיל והתבשיל נותן טעם פגום לקדרה והקדרה שתתן אח"כ טעם לשבח במה שיתבשל אח"כ הוה ליה נותן טעם בר נותן טעם דהיתירא.

אך בהג"ה כתב – אבל אם נערו התבשיל הראשון בכף (כלומר ניערו בכף תבשיל שהאיסור נתן בו טעם לפגם. כמבואר שם מדבריו לפני כן), ותחבו אח"כ הכף לתבשיל שני שהוא ג"כ פגום, לא נאסרה הקדרה. **ותמה הט"ז** – וצ"ע למה שינה רמ"א ללא צורך וכתב ב"פ לפגם. **אך בנקה"כ כתב –** יפה כיון רמ"א, דעל כרחך גם כוונת האו"ה כן שהכף בלוע מאיסור פגום, דאם לא כן ליכא אלא שני נותני טעם, ואנן קיימא לן לעיל סימן צ"ה (סעיף ג בהגה) דלא שרי נ"ט בר נ"ט (בשני כלים) אלא היכא דהוי שלשה נותני טעם להיתירא (כשאחד הכלים לא בן יומו).

נלע"ד שהמחלוקת כאן של הט"ז והש"ך נובעת ממחלוקתם בסימן זה, ג, שנחלקו שם מה הטעם העיקרי לדעת המחמירים לכך שלא אומרים נ"ט בר נ"ט בשני כלים (עיי' בהערה בתחילת סימן זה, ג, שהבאתי את מחלוקת הט"ז והש"ך בזה), **לדעת הש"ך** הטעם העיקרי הוא הטעם הראשון, שכיוון שהכלים נוגעים זה בזה³²¹ הנ"ט השני הוא כבר באיסור ואוסר את הכלי. **אך לדעת הט"ז** הטעם העיקרי הוא הטעם השני, שהטעם הבשרי והחלבי נפגשים במים ואוסרים את המים, והמים חוזרים לקדירה ולכף ואוסרים אותם, ולכן דווקא בכף חלבית בתוך סיר בשרי הכל אסור, אבל כאן התבשיל לא נאסר אלא טעמו נפגם ונבלע בקדירה בעוד שהוא היתר, ובקדרה יש נ"ט בר נ"ט של איסור שנטל"פ, וגם אם יבשלו בקדירה תבשיל שהאיסור נותן בו טעם לשבח הוא לא יאסור אותו כיוון שזה נ"ט בר נ"ט, ולכן הקדרה מותרת בשימוש לכתחילה.³²²

³²¹ או לכאורה גם עלולים לגעת זה בזה, שהרי בכף לא מחייב שיגעו זה בזה, וטעם זה נאמר בתוסי' לגבי קערות שבתוך מחבת.
³²² אע"פ שני"ט בר נ"ט לדעת הרמ"א אסור לכתחילה, כאן לא שייך לאסור לכתחילה, כיוון שהסיבה שאסר הרמ"א את הקדרה שיש בה טעם פגום היא שמא יבשל בה תבשיל שהאיסור יתן בו טעם לשבח ויאסור אותו, והרי כאן גם אם יבשל לא יאסור.

* **תחב כף חלבית לקדרה בשרית שיש בה יין. פת"ש ג**

נו"ב – תשובה להרב... ע"ד שהורה ביין שבשלו בכלי בשר ב"י והגיסו בכף חלב ב"י והתיר הכל עפ"י הגהת רמ"א בסימן ק"ג סעיף ד' (שבשר פוגם יין וחלב). והנה מה שהתיר הכלים לא ידעתי טעם אפילו אם היה חלב פוגם ביין מ"מ הקדירה אסורה כמבואר בסעיף ב' בהג"ה וכן הכף נאסר, ובפרט עיקר מה שאנו אוסרים כלי בשר שהודחו ביורה חולבת בשניהם ב"י הוא מטעם שהטעם הולך מכלי זה עצמו לכלי שני בלי אמצעות המים, ולכן גם כאן הכלים אסורים לדעתי לדין. אבל היין נלע"ד להתיר אף שזה בלי ספק שמה שנזכר בסי' ק"ג שחלב פוגם ביין היינו חלב בציר"י כיון שחלב עצמו אינו אוסר היין אלא מטעם שנתערב עמו בשר והוה בשר וחלב וא"כ הרי הבשר פוגם. **חוו"ד** – תמוה לי (שאסר את הכלים), דהא עיקר הטעם בזה (לאסור נ"ט בר נ"ט בשני כלים) הוא כמו שכתב הט"ז סימן צ"ה ס"ק ח' בשם התוספות שתירצו כן בתירוץ השני (שטעם הבשר והחלב נפגשים בתוך המים ואוסרים את המים), וסיימו שם ונאסרין המים וחוזרין ואוסרין הכלים, וכך תירוצא קיימא לן, דהא מהאי טעמא מתירין בסימן צ"ד סעיף ה' כשיש ששים במים מחמת שהמים אינן נאסרין, כמו שכתב הט"ז שם ס"ק ז' ע"ש, ואם כן הכי נמי כיון שהיין אינו נאסר כיון שפוגמים בו, אינן חוזרין ואוסרין הכלים כמו ביש ששים.

=< **מוסכם** שהיין נפגם מטעם הבשר או החלב ומותר, ונחלקו מה דין הכלים, ומחלוקתם תלויה במחלוקת מה הטעם העיקרי של המחמירים בני"ט בר נ"ט בשני כלים, **לדעת הנו"ב** חוששים לטעם הראשון ששני הכלים נוגעים אחד בשני והטעמים עוברים ללא תיווך המים, ולכן הכלים נאסרים, **אך לדעת החוו"ד** העיקר כמו הטעם השני שטעם הבשר והחלב נפגשים בתוך המים ואוסרים את המים והמים אוסרים את הכלים, אך כאן שהיין מותר גם הכלים מותרים.

(9) תבשיל שנעשה חנ"נ שהתערב עם תבשיל אחר, התבשיל הראשון נטל"ש אך האיסור הבלוע נטל"פ

כנסת יחזקאל – נאסר התבשיל השני דכיון שהתבשיל הראשון נאסר מקודם ונ"י.
גבעת שאול – התבשיל שני שרי דאין הנאסר חמור מהאוסר. **וכ"פ פת"ש ב.**

ב. קדירה שאינה בת יומה. סעיפים ה - ז

(1) עיקר הדין. סעיף ה

עבודה זרה עה,ב – אמר רב חייה בריה דרב הונא: לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא, דלאו נותן טעם לפגם הוא. מכאן ואילך לישתרי! גזירה קדירה שאינה בת יומא משום קדירה בת יומא.

=< לדעת הסוברים נטל"פ מותר, הכלים הבלועים מאיסור שאסרה התורה להשתמש בהם הם כלים בני יומם, אך בכלים שאינם בני יומם הטעם הבלוע בהם נפגם ומותר להשתמש בהם, וחכמים אסרו להשתמש בהם לכתחילה גזרה משום כלים בני יומם, ובדיעבד אם השתמש התבשיל מותר.³²³

³²³ **תוס'** שם עו, א' מכאן ואילך' – ויש לתת טעם מה ראו להתיר המאכל ולאסור הקדרה: לפי שהקדרה היה בה איסור גמור תחלה אבל המאכל לא נבלע בו איסור מעולם. **וכ"כ רא"ש ורשב"א. הובאו בב"י צד,ד.**
עיי' בתחילת דין ריחא, שנחלקו לגבי מאכל שחכמים התירו אותו רק בדיעבד, **האם לקנות אותו מגוי נחשב לכתחילה או בדיעבד, שלדעת מהרי"ל נחשב לכתחילה ואסור, וכ"כ רמ"א. ולדעת ב"י נחשב דיעבד ומותר** (וכ"מ משע"ד נט שהובא בב"י עמ' רלב). **אמנם כתב בתו"ח** שאע"פ שטוב להחמיר לגבי ריחא המנהג להקל לקנות מן העכו"ם דברים המבושלים בכליהם שאין בהם משום בישולי עכו"ם הואיל וסתם כליהם אינן בני יומא ואע"ג דנותן טעם לפגם לכתחילה אסור לא חשיבון הקנייה לכתחילה.
מים שהתבשלו בסיר של איסור שאינו בני יומה: או"ה – נוהגין שלא להשתמש במים לכתחילה לשום דבר דהא בלעי עתה מפגם בשר בחלב, ובמים גרידא אין שייך דיעבד כמו בתבשיל, שהוא דבר חשוב והתורה חסה (על ממונם של ישראל). **וכ"כ רמ"א צה,ג.**

רש"י 'בת יומא' – שבישל בה עובד כוכבים היום, אבל בישל בה אתמול כבר הפיג בה טעמו בלינת לילה ושוב כשפולטו בתבשיל אחר אינו אלא לפגם. וכ"פ ר"ת (הובא בתוס') וכ"מ מהר"ן. וכתב תוס' – ודוקא שעמדה כל הלילה בלא בישול שאין ידוע מה גורם להפיג הטעם תחלת הלילה או סופו או כולו אבל מעת לעת לא בעינן. **רשב"ם** (הובא בהג"א) – ואיזו היא קדירה שאין בת יומא דהיינו קדירה ששהתה מעת לעת. **וכ"פ טור, וכ"מ מרא"ש ותרומה. וכתב ב"י** – והכי הוי סוגיין דעלמא (כלומר כך מקובל להורות). **וכ"כ בשו"ע.**

חוות יאיר (הובא בפת"ש צג, ה וצד, ב) – אם הקדרה התחילה לבלוע ע"י בישול לא אמרינן דבולע והולך אפילו אחר שנצטנן וצריך מעלי"ע אחר שהורק מתוכו, אלא חשבינן מעלי"ע משעה שבא לגדר פושרין.

(2) בשלו היתר בקדרה בת יומה האם היא נעשית שוב בת יומה מאותו רגע. סעיף ז

תרומה – שהחכם בא להתיר תבשיל שהיה בכלי של איסור ורוצה להתיר תבשיל בשביל כלי שלא עשו בו איסור מעת לעת, צריך לחקור אם בכלי הוחמו המים לבדן בתוך מעת לעת שעשו בו האיסור דכך שוה המים לבדן כמו האיסור עצמו דכל המים נעשו נבלה כיון שלא היה בהם ששים לבטל פליטת הכלי דבדידה משערי וחזרו ונבלעו (ולכן צריך מעת לעת מעת בישול המים, שהאם איסור חדש). אבל היתר בהיתר אין הדין כן כמו בשר בכלי של חלב או חלב בכלי של בשר דאם הכלי אינו בן יומו הכל מותר אע"פ שעשו בו המים חמין לעולם, לפי שכל המים אין להם דין פליטה מן הכלי (הן לא נעשים כמו החלב או הבשר הנפלט מהכלי) שהרי הן היתר וכי חזרו ונבלעו בכלי לא נבלע רק מעט מן הבשר שנפלט מן הכלי או מן החלב המעורב במים, דדוקא באיסור אמריי חתיכה עצמה נעשית נבלה שכל המים קרויים איסור.

סמ"ק – ויש הרבה מקילין, שאין בגוף האיסור בן יומו אין להחשיבו (את הכלי) בן יומו (ע"י המים שבישל בו תוך מעת לעת), וכן הדעת נוטה.

* דעת השו"ע והרמ"א

ב"י – לי נראה להתיר מפני שכבר כתבתי בסימן צ"ב שדעת רוב הפוסקים בעלי הוראה מסכמת לדעת רבינו אפרים דלא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה אלא בבשר בחלב אבל לא בשאר איסורין ולפי דבריהם בקדרה בלועת איסור אפילו הוחמו בה מים בתוך מעת לעת לית לן בה ולעולם חשבינן המעת לעת מעת שבישל בה האיסור ואם בשל בה בשר ואחר כך חלב או איפכא ובתוך מעת לעת לבישול ראשון הוחמו בה מים בעל התרומה מודה דחשבינן מעת לעת מבישול ראשון, מיהו היכא שהיא בלועה מבשר וחלב שנתבשלו ביחד או בזה אחר זה בהא נראה דלדברי הכל כשהוחמו בה מים בתוך מעת לעת חשיב כאילו חזר ונתבשל בה האיסור ומונין מעת לעת משעה שהוחמו המים דהא כולי עלמא מודו שהמים נעשו חתיכת נבלה דבבשר בחלב לדברי הכל חתיכה עצמה נעשית נבלה, אבל לפי הטעם שכתב סמ"ק בהא נמי איכא למישרי דאע"ג דאמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה היינו לענין שאם נפלה לקדרה אחרת צריך ששים כנגד כולה מכל מקום כיון שאין שם גוף האיסור עצמו לא חמיר כולי האי לאיסור הכלי להצריך למנות לו מעת לעת משעה שהוחמו בה המים ונראה לי דאם כבר עבר עליו לילה אחת קודם שהוחמו המים אפילו בבלועה מבשר בחלב אין מונין מעת לעת אלא משעה שבשלו בה האיסור כיון דאיכא רבוותא דסברי שכבר אינה בת יומא ואף על גב דלא סמכינן עלייהו להתיר מה שנתבשל בה אז, מכל מקום לענין זה שפיר דמי לסמוך עלייהו אבל

שו"ע – במחבת או יורה של גוי שיש בהן נותן טעם של איסור ונכנס טעמו של איסור במים אסור לכתחלה ללוש פת במים שנתחממו בהם אף על גב דסתם כלים של גוים אין בני יומן מכל מקום אסור ללוש פת בבתינו מן המים שחממו בהן דאין להתיר נותן טעם לפגם לכתחלה, אבל לאכול מפת של גוי מותר דהיינו דיעבד. **הגש"ד** – דאין להתיר נותן טעם לפגם לכתחלה משום שעדיין לא התחיל הנאתן שהרי לא הוחמו לשתיה אלא לאפייה ולענין זה הוי לכתחילה. **הובאו בב"י ובתו"ח. כתב מנח"י** (הובא בפת"ש ה) – היה נראה לי (מדברי השע"ד) היינו בלא הוחמו לשתיה, משא"כ בהוחמו לשתיה, אבל מ"מ כיון שהרב אינו מזכיר חילוק זה צ"ע למעשה דאולי יש לחלק.

אם קודם שעברה כל הלילה הוחמו בה מים נקטינן כדברי בעל התרומה אם היתה אסורה משום בשר בחלב כיון דלדברי הכל בבשר בחלב חתיכה עצמה נעשית נבלה. **וכ"כ בשו"ע**.

רמ"א – ה"ה בכל האיסורים (שאם בישל מים קודם שעבר הלילה הקדרה נעשתה בת יומה מעת בישול המים) לפי מאי דקיי"ל בכל האיסורים חני"נ, ובמקום הפסד יש להתיר בכהאי גוונא בשאר איסורים בכל ענין רק שיהא מעת לעת מזמן בישול האיסור.

=< מוסכם שקדרה שבלוע בה בשר וחלב אוסרת את המים שמבשלים בה ועושה אותם נבילה גם למ"ד שאין חני"נ בשאר איסורים, ולכן לדעת התרומה המים שבישל בקדרה זו תוך מעת לעת חוזרים ועושים את הקדירה בת יומה, אמנם למעשה חששו לשיטתו של התרומה רק אם לא עבר לילה קודם שהוחמו המים, אך אם עבר לילה ורק אז חימם בקדירה מים כיוון שלדעת רבים מהראשונים כבר הטעם הבלוע פגום ולא אוסר, והסמ"ק חולק על דינו של התרומה, מה שבושל בקדירה מותר אם בושל לאחר מעת לעת מבישול האיסור.

ונחלקו במקרה שהקדרה בלועה משאר איסורים, **לדעת השו"ע** כיוון שלא אומרים חני"נ אין הקדרה נעשית בת יומה, **ולדעת הרמ"א** הקדרה נעשת בת יומה, אם לא עבר לילה קודם שחימם את המים, אך במקום הפסד היקל לגמרי כדעת הסמ"ק, כיוון שיש מחלוקת אם אומרים חני"נ בשאר איסורים.

ב"י – אם קודם שעברה כל הלילה הוחמו בה מים נקטינן כדברי בעל התרומה אם היתה אסורה משום בשר בחלב כיון דלדברי הכל בבשר בחלב חתיכה עצמה נעשית נבלה. **וכ"כ שו"ע** – קודם שעבר לילה אחת הוחמו בה מים, חשיבה בת יומה עד שתשהה מעת לעת משעה שהוחמו בה המים.

=< השו"ע היקל וצירף את הפוסקים שסוברים שאחר לינת לילה הטעם נפגם רק אם לא בישל מים קודם שעבר הלילה, אך אם בישל מים קודם שעבר הלילה לא צירף אותם ופסק שרק אם עבר מעת לעת מבישול המים לא נחשבת בת יומה.³²⁴

דר"מ חלק עליו וכתב – נ"ל דה"ה אם לאחר בישול המים עבר עליו הלילה נמי הוי דינא כאילו עבר קודם בישול.³²⁵

וכ"כ בהג"ה, והוסיף – וכן אם עברה לילה בין בישול בשר לחלב, אף על גב דאח"כ הוחמו המים מיד, נמי דינא הכי.

* דעת הש"ך

ש"ך צד, כב – כתב ב"י להפוסקים דלא אמרי' חני"נ רק בבשר בחלב לא משכחת להאי דינא בשאר איסורים, אבל ודאי הטור שכתב להא דסה"ת בסתם להאי דינא ודאי דלא ס"ל הכי דהא איהו פסק נמי בסימן צ"ב דלא אמרינן חני"נ בשאר איסורים אלא נראה דס"ל דמטעם אחר (והטעם הוא ש) לא שייך כלל נ"ט בר נ"ט בדבר איסור וכמ"ש הר"ן דלא שרי נ"ט בר נ"ט אלא בשל היתר בבשר בחלב דכיון דטעם שני עדיין היתר הוא כיון דאיקלש כולי האי לא חשיב לאסור אבל במידי דאיסורא כל היכא דאיכא טעמא כלל אוסר עד סוף כל העולם עכ"ל (ומוסכם כמבואר בדין נ"ט בר נ"ט בסימן צה) והיינו דכתב הרא"ש בסוף עבודת כוכבים שם דאם נתבשל בה צריך מעלי"ע מבישול אחרון (כדעת התרומה, אע"פ שהרא"ש סובר שלא אומרים חני"נ בשאר איסורים) והלכך קדרה זו שהוחמו בה מים תוך מעלי"ע חשיבה בת יומה דהא בדבר איסור לא שייך נ"ט בר נ"ט משא"כ בבשר בחלב וזה נ"ל ברור.

עוד כתב הב"י וז"ל ומיהו היכא שהיה בלוע מבשר בחלב שנתבשלו בה יחד או בזא"ז נראה דלכ"ע כשהוחמו מים בתוך מעלי"ע חשיב כאילו חזר ונתבשל בה האיסור ומונין מע"ל משעה שהוחמו בה המים דהא בבשר בחלב כ"ע מודו שחני"נ עכ"ל ולא נהירא אף לשיטתו דהא טעמא דהפוסקים דאמרינן בבשר בחלב חני"נ הוא משום דבשר בחלב

³²⁴ ט"ז (הדף האחרון) – ולא עמדתי על דעתו כלל דתמיה לי כיון דהכריע כאן דמהני לינת לילה מכח תרתי לטיבותא דהיינו חדא דיש פגם מחמת הלילה ואת"ל אין כאן פגם מ"מ יש היתר מחמת שאין כאן גוף האיסור כמ"ש הסמ"ק למה לא נתיר גם באם שהה לינת לילה אחר חימום המים. וצ"ע רב על סברת ב"י בזה. וכ"כ מנח"י. אך ש"ך (קונטרס אחרון) כתב שדברי הב"י נכונים.

³²⁵ ובתו"ח כתב זאת בשם הב"י, והש"ך ומנח"י תמהו עליו.

כל חד באפי נפשי שרי וכי איתנהו בהדי הדדי אסור הלכך הבשר עצמו נעשה איסור משא"כ בשאר איסורים א"כ הכא שכבר נאסר הבלוע בקדרה לא שייך חני"נ וזה ברור בעיני.

=> דינו של ספר התרומה הוא לא רק במקרה שהמים נעשים נבילה, וגם הסוברים שלא אומרים חני"נ בשאר איסורים יכולים לפסוק כתרומה, כיוון שהטעם לכך שהמים עושים את הכלי שבלוע בו איסור בן יומו הוא נ"ט בר נ"ט דאיסורא, שאסור לכו"ע, שכאשר מבשל מים בקדרה שבלוע בה איסור, האיסור יוצא ונבלע במים, ואז חוזר ונבלע מחדש בקדרה, וכדי שיפגם צריך שוב שלא יהיה בן יומו מאותה שעה. בנוסף לכך סובר הש"ך שנבילה של בשר וחלב דינה מכאן ואילך כשאר איסורים ולדעת הסוברים חני"נ בבשר וחלב בלבד היא לא עושה דבר אחר חתיכת נבלה, לכן מים שנאסרו מטעם בשר בחלב נעשים נבילה רק לסוברים חני"נ בשאר איסורים.

(3) דין כלי מתכת וזכוכית נקיים בימינו

פנה"ל לב, 11 – אם ניקו סיר-מתכת (או זכוכית) טרף היטב עם סבון, ובאותו יום בישלו בו מאכל, נראה שגם כשלא היה שם גוי שבדק את התבשיל ואמר שאין בו טעם טרף – בדיעבד התבשיל כשר, הואיל וברור לנו שאין בו טעם טרף. וכן אם ניקו סיר-מתכת בשרי היטב עם סבון ובאותו יום טעו ובישלו בו חלב, אף שהסיר חייב הכשרה, החלב שבישלו בו בטעות כשר, הואיל ובפועל לא קיבל טעם בשר. ואמנם רבים רגילים להורות שכל זמן שהכלי היה בן יומו המאכל אסור, או מפני שכך מסורת הפסיקה ואין לשנות, או מפני החשש שמא לא ניקו את הכלי היטב. אולם נראה שהואיל ואנו יודעים שכל אימת שניקו כמקובל עם סבון לא מרגישים טעם, יש להתיר בדיעבד. אמנם אם זה שבישל ידע שהסיר צריך הכשרה, ולמרות זאת עבר ובישל בו, גם אם ניקו את הסיר עם סבון, התבשיל אסור על המבשל ועל כל מי שבישל עבורו. כשם שקנסו חכמים את מי שעבר ובישל בסיר טרף שעברה עליו יממה ולאחרים מותר לאכול מהתבשיל, הואיל ובפועל אין בו טעם איסור (פנה"ל לב, ג).

(4) טיחת האיסור שעל פני הכלים. סעיף ה

שם – ת"ר: הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים, דברים שלא נשתמש בהן - מטבילין והן טהורין; דברים שנשתמש בהן ע"י צונן - מדיחין ומטבילין והם טהורין; דברים שנשתמש בהן ע"י חמין - מגעילין ומטבילין והן טהורין... וכן שנשתמש בהן עד שלא יטביל ושלא יגעיל ושלא ילבן - תני חדא: אסור, ותניא אידך: מותר! ל"ק: הא כמאן דאמר נותן טעם לפגם - אסור, הא כמאן דאמר נותן טעם לפגם - מותר (כיוון שסתם כלים של גויים אינם בני יומם).

=> משמע שאם לא הטביל כלי של גוי והשתמש בו, אם ידוע שהכלי בן יומו - התבשיל אסור, ואם לא יודע אם הוא בן יומו למ"ד נטל"פ מותר, כיוון שסתם כלים של גויים אינם בני יומם. וקשה מדוע אם לא הטביל את הכלי מה שבישל בו אסור?

ראב"ד – הטביל לאו בדוקא נקיט ליה דמשום דההיא טבילה ליכא מאן דאסר דאי בחדשים אין כאן בלע כלל ואי בישנים אף הן לאחר שהוכשרו בהגעלה או בלבון לא נשאר בהן בלע ולמה יאסר תבשיל שנתן בתוכה מפני שלא הטבילה, ואי אמרת דהאי טבילה הדחה היא וכדנקיט לה תנא דמתני' בלשון טבילה וכדתנן, 'דתנן את שדרכו להטביל יטבילי שפירושו להדיח, ליתא, דתנא דברייתא לא נקיט לה להדיחה בלשון טבילה דהא קתני מדיחין ומטבילין, ועוד אי בהדחה קאמר מאי נותן טעם לפגם איכא הרי טיחת האיסור שעל פני הכלי הרי היא בעינה כ"ז שלא הדיח ואינה נפגמה מיום לחברו כאיסור עצמו. וכ"פ רשב"א, טור קכב, ואו"ה.

רמב"ם מאכ"א יז, ד – כולן שנשתמש בהן עד שלא הרתיח או עד שלא הדיח ועד שלא הלבין ועד שלא הטביל מותר שכל השומן שבהן נותן טעם לפגם הוא. **וביאר הר"ן ע"פ שיטה זו** את הגמרא – דהאי שלא הטביל שלא הדיח קאמר ונקיט להדחה בלשון טבילה כדנקיט לה תנא דמתניי, ואע"ג דהאי תנא דברייתא תני מדיחן ומטבילן דאלמא לא נקיט לה להדחה בלשון טבילה, היינו משום דבעי למתני ומטבילן דלא מצי תני מטבילן (בלבד, כיוון שרצה לומר שצריך גם להדיח וגם להטביל) אלא הטביל דהכא הדחה קאמר שאע"פ שלא הדיח שרי לפי שטיחת האיסור שעל פני הכלי נפגמה מיום לחברו כבלע שבתוכו ואינו כאיסור עצמו. **וכ"מ מתוס' ע"ז סו, ב** (לגבי דין המרדה שמובא לעיל).

=> נחלקו מה דין טיחת האיסור שעל פני כלי שלא הודח, **לדעת הרמב"ם** דינה כאיסור הבלוע שנפגם לאחר מעת לעת, **אך לדעת רוב הראשונים** דינה כאיסור עצמו שלא נפגם לאחר מעת לעת. **וכ"פ שו"ע, רמ"א, ט"ז, ש"ך, רש"ל ולבוש**.

נחלקו האם מספיק שיהיה פי שישים כנגד טיחת האיסור :

או"ה – ומיהו אפי' לא הודח מ"מ סגי כשיש ששים בתבשיל שני לבטל אותו הליכלוך בעין שעליו.³²⁶ **וכ"כ רמ"א, וכ"מ מרשב"א ושו"ע צה, א** (שפסק כרשב"א), **וכ"פ ש"ך**.³²⁷
יש"ש – לא נ"ל להקל בזה, כי אין לעמוד על הדבר, ומשערינן נגד הקדירה כולו, וזו א"א שיהא ס' במאכל שבקדירה נגד כל הקדירה, ועוד נ"ל, מאחר דאיכא ממשות בעין, אז הטעם שבקדירה בן יומו, אינו נותן טעם לפגם, והוי הכל טעם של ממש.

(5) מְרִדָה שֶׁל גוֹי. סִימָן קַח סְעִיף ג

תוספות ע"ז סו, ב – אם שמנונית האיסור על המרדה שקורין פאליה בלע"ז אסור ליתן היתר עליה כל היום מיהו כשאינה בת יומא מותר להשתמש בה לכתחלה ולא גזרו שאינה בת יומא אטו בת יומא אפילו לכתחלה כיון דלא אפשר, שהרי העובד כוכבים לא ישמע לו לעשות מרדה חדשה בכל פעם ופעם שישפוך עליה של איסור. **הובא בב"י סו"ס צז**.

שו"ע קח, ג – אם יש שמנונית של איסור על המרדה שקורין פאליה, אסור ליתן עליה היתר כל היום. מיהו כשאינה בת יומא, מותר להשתמש בה³²⁸, משום דאי אפשר בענין אחר.

ביאר הט"ז – נראה פירושו שהרי אנו קונין פת עובדי כוכבים ואין להם אלא מרדה אחת שמוציא עליה איסור גם כן ואי אפשר להזהר מזה שהרי העובד כוכבים לא ישמע לנו אם נאמר לו שיעשה מרדה חדשה תמיד **ע"כ הותר גם לישראל להשתמש בה** (במרדה של הגוי שאינה בת יומא) **לכתחלה**.³²⁹ **פרי"ח** – ולפי זה מרדה של ישראל אפילו שאינה בת יומא אסורה (שהרי כל ההיתר הוא כי אפשר לומר לגוי וכו'). **ומוסכם**.

³²⁶ המשך דבריו – ומסתמא סתם תבשיל לקדירה יש ששים בתבשיל נגד ליכלוך מרק שע"ג דפנותיו ומספיקא לא אמרינן שהיה בהן בני"ט.
³²⁷ פת"ש – ולא אמרינן בזה איסור דבוק דמיד שבא לתבשיל נמחה האיסור בתבשיל וכמ"ש הש"ך לעיל סי' ס"ט ס"ק ל"ה גבי מלח שעל החתיכה. ע"כ. נראה שמדבר בכלי חרס שלדעת הרמ"א בסימן צה, ה גופו נעשה נבילה.
³²⁸ ולכאורה צריך שלא יהיה עליה שומן, כיוון שהוא לא נפגם, אע"פ שלא משמע כך מפשט לשונו של השו"ע, צ"ל שכתב כך כי העתיק את לשון התוס' שכנראה סובר ששומן בעין הדבוק לכלי נפגם לאחר מעת לעת.
³²⁹ המשך דבריו – ובלבוש כתב הטעם בהיתר זה לכתחלה שלא גזרו בה משום בת יומא כמו בשאר כלים משום דלא שכיחא והוא פירוש בדוי מלב אין לו מקור. נקה"כ – ופשוט הוא דגם כוונת הבלבוש שאינו שכיח שהגוי יעשה לו בכל פעם מרדה חדשה.

* הכשרת המרדה

מרדכי – 'ועד כמה מלבנן עד שתסיר קליפתן (ע"ז עו, א)' **אומר ריב"א** דאותם סכינין הצריכין לבון לפי ר"ת אם השחזון בריחיים של אבן די להם אח"כ בהגעלה לפי שלבון מועיל כדי להעביר הקליפה והאבן מעבירה את הקליפה בטוב.

תה"ד – יש להחמיר שלא להכשיר מחמץ למצה עד המרדה לקלפו בכלי אומנות וגם להגעיל אח"כ כדברי ריב"א דלעיל, דאותו העץ חשיב תשמישו על ידי האור. **וכ"כ רמ"א** – כל זמן שהיא בת יומא לא מהני בה הגעלה ולא קליפה בכלי אומנות.³³⁰

* **הדין כשבישל דבר חריף בקדרה שאינה בת יומה** שהובא כאן בסעיף ו, מבואר בהרחבה בסימנים זה, צו.

³³⁰ דר"ת – נקיט בת יומה משום דקאי על המחבר דדוקא כשהוא ב"י אוסר בשל עכו"ם, אבל במרדה של ישראל פשוט הוא דגם כשאינה ב"י לא מהני הגעלה. יד יהודה.

20. דין עכבר ושאר בע"ח מאוסים. סימן קד וסימן קז,ב.

א. עיקר הדין

ע"ז סח,ב – ההוא עכברא דנפל לחביתא דשיכרא (ונכבש שם. רא"ש ותוס'), **אסריה רב** לההוא שיכרא; אמרוה רבנן קמיה דרב ששת, נימא קסבר: נט"ל אסור! **אמר להו רב ששת**, בעלמא סבר רב: נט"ל מותר, והכא חידוש הוא, דהא מימאס מאיס ובדילי אינשי מיניה ואפילו הכי אסריה רחמנא, הלכך נט"ל נמי אסור... **אמר רבא**, הלכתא: נותן טעם לפגם - מותר ועכברא בשיכרא לא ידענא מאי טעמא דרב, אי משום דקסבר: נותן טעם לפגם - אסור, ולית הלכתא כוותיה, אי משום דקסבר: נותן טעם לפגם - מותר, ועכברא בשיכרא אשבוחי משבח... **איבעיא להו: נפל לגו חלא, מאי?**... רב אחאי שיער בחלא בחמשין. ורב שמואל בריה דרב איקא שיער בשיכרא בשיתין. והלכתא: אידי ואידי בשיתין, וכן כל איסורין שבתורה.

=< **מסקנת הגמרא** שעכבר שנכבש בשכר ובחומץ אוסר, **ונחלקו מה הטעם לכך:**

לדעת רב ששת כיוון שעכבר הוא מאוס ואנשים בדילים ממנו ואעפ"כ התורה אסרה אותו, גם טעמו אסור, אע"פ שהוא נותן טעם לפגם, ולפי זה עכבר אוסר בטעמו כל דבר ולא רק שכר וחומץ.
אך לדעת רבא התורה חידשה איסור רק לגבי גופו של העכבר, אך טעמו מותר כיוון שהוא פגום, ולפי זה עכבר אוסר שכר ובחומץ כיוון שאנחנו חוששים שמא הוא משביח אותם.

רשב"א בארוך – קיימא לן כרבא דאפילו הדברים שחדש בהן הכתוב לאסור אותן ואעפ"י שהן פגומין ומאוסין, תערובתו אינו כיוצא בהן... אלא אם כן משביח את תערובתו כעכברא בשיכרא ובחלא שאעפ"י שהוא עצמו מאוס ופגום משביח בחלא ובשיכרא. **וכן מוכח מרי"ף, רא"ש רמב"ם וטור** שכתבו שהסיבה שעכבר אוסר שכר וחומץ הוא מפני שאנחנו חוששים שהוא משביח אותם, משמע שאם היה פוגם היו מותרים. ונראה שזה מוסכם.

נחלקו האם דווקא בשכר וחומץ חוששים שעכבר משביח או גם בשאר דברים. סעיף ב:

ר"ן – הורו רבותינו הצרפתים הלכה למעשה דדוקא בחלא ושכרא, אבל שמן ויין ושאר משקין פוגם הוא ומותר. **וכ"פ רשב"א. וכ"כ שו"ע** (וכתבו הר"ן והב"י שגם הרמב"ם מיקל בכל המשקים). **וכ"פ רדב"ז** (הובא בפת"ש ב), **וכתב** – ואני אומר דמכל שכן שפוגם בתבשיל.

רמב"ם – אבל אם נפל ליין או לשמן או לדבש מותר ואפילו נתן טעם מפני שטעמו פוגם, שכל אלו צריכין להיותן מבושמים וזה מסריחן ומפסיד טעמן. **וכ"כ מרדכי וטור. וכתב יש"ש** – משמע דשאר משקים אסירי, על כן נכון להחמיר, ולאסור כל המשקין, חוץ מיין ושמן ודבש מהותך.

אגור – אני המחבר לא ראיתי לנהוג הקולא הזאת רק הכל בששים. **וכ"מ מרא"ש** (כמובא לקמן) שכתב ששמן ושומן שנכבש בהם עכבר אסורים אם אין בהם שישים. **וכתב רמ"א** – ובמקום הפסד גדול יש לסמוך אדברי המקילין (השו"ע שהיקל בכל משקים).

נחלקו מה הדין בשאר בעלי חיים המאוסים:

רשב"א – הדברים המאוסים שנפש האדם קצה בהם כזבובים ונמלים ויתושים וכיוצא בהם שכל אילו אדם בודל מהם למאוסן אפילו נתערבו בתבשיל ונמחה גופן בתוך התבשיל אם ההיתר רבה עליהן מותר (כדין דבר הנטל"פ). **וכ"כ ר"ן** – שמעינן שכל הדברים המאוסין כעכבר וכיוצא בו אין אוסרין בפליטתן אלא דוקא בחלא ושיכרא דמשבחי

בהו.³³¹ וכ"פ ריב"ש וטור, וכ"פ שו"ע, וכתב הרמ"א (קז,ב) – וכן המנהג פשוט, ואין לשנות המנהג. ע"כ. אע"פ שלגבי עכבר החמיר וחשש שהוא נותן טעם לשבח בכל דבר, לגבי שאר בע"ח המאוסים היקל כשו"ע, וכ"מ מט"ז קד,ו.

רוקח (תסא) – אע"ג דק"ל עכברא בשיכרא אשבוחי משבח ה"מ עכבר אבל זבוב אינו נותן טעם.

הגש"ד³³² – אם הזבוב בקדירה בטל בשישים. וכ"כ רי"ו בשם ר"מ ורא"ש, או"ה (כו,א) ומהר"ם (קמג). וכתב הב"ח קד – כתב הרא"ש דעכברא בשמן אוסר עד ס', סבירא ליה נמי דחלא ושיכרא לאו דוקא דה"ה לשמן ונראה דמטעם זה אסרו מהר"ם והרא"ש ושאר גאונים הזבוב שנפל לקדירה עד ס' דמספקא להו דשמא אשבוחי משבח במשקין ובתבשילין. ובסימן קז כתב דהכי נקטינן, וכ"פ יש"ש³³³ וש"ך קז,ז. אמנם כתבו ב"ח וש"ך שבמקום הפסד מרובה או שעת הדחק אפשר לסמוך על דברי המקילים.³³⁴

* האם יש חילוק בין עכבר העיר לעכבר השדה?

ע"ז סח,ב – ההוא עכברא דנפל לחביתא דשיכרא (ונכבש שם. רא"ש ותוס'), **אסריה רב** לההוא שיכרא; אמרוה רבנן קמיה דרב ששת, נימא קסבר: נט"ל אסור! **אמר להו רב ששת**, בעלמא סבר רב: נט"ל מותר, והכא חידוש הוא, דהא מימאס מאיס ובדילי אינשי מיניה ואפילו הכי אסריה רחמנא, הלכך נט"ל נמי אסור. מתקיף לה רב שימי מנהרדעא: ומי מאיס? והלא עולה על שלחן של מלכים! אמר רב שימי מנהרדעא, לא קשיא: הא בדברא, הא בדמתא.

שו"ע – עכברא דדברא נותן טעם לשבח הוא (בכל דבר), שהרי עולה על שלחן מלכים. אבל עכברא דמתא, מספקא לן אם משביח בשכר וחומץ, או אם הוא פוגם.

ש"ך – בשי"ס מוכח דאע"ג דעולה על שלחן מלכים מספקא לן אי נט"ל בתערובות³³⁵ ע"ש ואע"פ שאפשר לדחוק וליישב מ"מ לא נראה כן מהרי"ף והרא"ש וטור והרמב"ם וראב"ן ושאר פוסקים שלא הזכירו כלל הא דעכברא דדברא אלא כתבו בסתם עכבר.

ב. עכבר שנמצא בתוך שומן (לדעת המחמירים שנטל"ש). רמ"א ב

(1) כשיש חשש שעירו על העכבר שומן רותח

רא"ש – ששאלת על העכבר הנמצא בשומן אווזים. אם שפכו מידי יום יום שומן (רותח) בקדירה, כשטגנו עוד האווזות, אם יש להסתפק שהיה העכבר בתוכו ושפכו עליו שומן רותח אז הכל אסור כי השומן שנאסר אז נתבלבל בכל הקדירה. וכ"פ או"ה ומרדכי.

תו"ח כב,ט – משמע דיש לאסור אפילו בדאיכא ששים, דכל מה שמערה ונוגע בעכבר נאסר ונתערב בשאר שומן ונאסר הכל.³³⁶ **וכ"פ בהג"ה. ובתו"ח** כתב שדין זה הוא נכון אפילו למ"ד שלא אומרים חני"נ בשאר איסורים (שהרי

³³¹ **המשך דבריו** – ואף בשנמחה גופן לגמרי ונתערב בהיתר מרובה מהן יש להתיר משום דמדאורייתא ברובא בטיל ולא מתהני מאיסורא כלל. **וכתב ב"י** – ואע"פ שהר"ן חולק על הרשב"א בשאר נותני טעם לפגם ואין דעתו נוחה להתירם בהיתר מרובה על האיסור וכמ"ש בסימן שקודם זה נראה דבדברים הפגומים מעצמם עכבר וכיוצא בו מודה להרשב"א ז"ל וטעם גדול יש לחלק ביניהם.

³³² ולא שע"ד כפי שכותבים הפוסקים. שהרי המקור הוא בליקוטים שבסוף הספר ומפרויקט השו"ת נראה שזה שייך להגש"ד.
³³³ **ז"ל יש"ש –** ז"ל שלא להקל (כרשב"א בכל בע"ח המאוסים), שלא ידעינן איזה שרץ פוגם, על כן אין לנו אלא עכבר, והדומה לו מן השרץ השורץ (שהוא פוגם דברים שצריכים להיות מבושמים, כמו שמן יין ודבש, וכדעתו לעיל), אבל זבובים ויתושים מניין לנו שפוגמין, שהן מין שרץ העוף, ואינו מאוס כל כך, ותדע שהרי כל האחרונים הזכירו דין זבוב בקדירה כו', שאוסר עד ס' (ובסיכום הסעיף כתב שה"ה לנמלים).

³³⁴ מהר"ם פאדווה כתב שהמנהג להחמיר לשער בזבוב שישים, אך המיקל כרוקח שכתב שזבוב לא נותן טעם, לא הפסיד.
³³⁵ שכוונת הגמרא הייתה להקשות על עצם אמירתו של רב ששת שעכבר מאוס מצד עצמו, אך עדיין יכול להיות שנותן טעם לפגם בשכר או חומץ. ובהמשך הגמרא האמוראים סותמים ומדברים על כל עכבר ומסתפקים האם נטל"פ או נטל"ש.

³³⁶ **המשך דבריו** – מיהו יש לדקדק דאף אם עירו עליו רותח אמאי כולו אסור, הלא לפעמים העכבר מונחת בשולי קדירה ואם כן היה לנו להתיר כל השומן שהוא למעלה מקליפה שעל העכבר (כיוון שאחרי שהעכבר התכסה בשומן, והשומן נקרש, מה שמערה אח"כ לא נוגע בעכבר), ויש לומר דשאני גבי שומן מהותך ידוע כשמערין עליו רותח חס נמס הכל ולכן העירו נוגע תמיד בעכבר ונאסר הכל.

דין זה הובא ברא"ש שסובר שאין חני"נ בשאר איסורים, ובאו"ה שסובר שרק לאחר שנודע נעשה נבלה). **וביאר חת"ס** (הובא בפת"ש צא,ו) – הטעם כי ידוע מטבע ההורקה והשפיכה בנחת... כי כל טפה אחר שנוגע בהעכבר בא חברו ודחפו ונוגע גם הוא וכן טפה שאחריו עד שנגעו כולם ולא מבעיא למאן דס"ל חני"נ... משקה הלז כולו נאסר זה אחר זה וכל טפה ממנו אינו אלא קליפה ופחות ממנו ונאסרה ונ"י וא"כ פשיטא שאסור הכל, אלא אפי' אי לא אמרי' חני"נ כלל מ"מ כיון שנאסרה הקליפות כולם שוב אינם חוזרים להיתרם ומשו"ה אוסר הרא"ש הכל. **וכ"כ פלתי ג.**

=> מצא עכבר בתוך שומן, ויש להסתפק אם עירו שומן רותח על העכבר מידי יום - הכל אסור, מכיוון שבכל פעם שעירה שומן רותח על העכבר כל השומן נאסר והתווסף לשאר השומן האסור, ואע"פ שלמדנו בסימן קה שתתאה גבר ורותח ע"ג צונן אוסר כדי קליפה, זה דווקא בדבר מוצק שנוגע רק במקום אחד באיסור, אך היתר נזולי שנוגע כולו באיסור נאסר כולו קליפה אחר קליפה. ואפילו אם בסופו של דבר יש פי שישים בשומן כנגד העכבר, הכל אסור, כיוון שהשומן שנאסר קודם לכן לא יכול לחזור להיתרו, כפי שלמדנו בסימן קו,א (הובא בדין חני"נ) שחתיכה שנאסרה לא חוזרת להיתרה, כיוון שאין הגעלה באוכלים.³³⁷

קשה! הרי כתב בשו"ע צא,ד – חלב רותח שנפל על בשר צונן, קולף הבשר, והחלב מותר כולו (כדעת ר"ת, כיוון שא"א לקלף את החלב, לא נאסר). **וכ"פ הרמ"א.**

פלתי צא,ב – הני מילי בבשר בחלב דטעם קלוש לא אסרה תורה, אבל באיסורים גמורים אוסרים כל טעם, כמ"ש בנותן טעם בר נותן טעם (שבבשר וחלב נ"ט בר נ"ט מותר ובאיסור לא), ולכך אף קליפה אוסר, ואתי שפיר. **חת"ס** (הובא בפת"ש צא,ו) – ודבריו רחוקים מן השכל להקל בב"ח משאר איסורים, ואה"נ דמכ"ש שיש להחמיר בזה בב"ח דחמיר טפי ומעכבר נשמע לבב"ח. אך כל זה אם הוריק מכלי אל כלי בכוונה ובנחת דרך שפיכה כמנהג השופכים שאז כל שיעור הורקה והקילוח נוגע אל האיסור ונעשה כלו קליפת האיסור אמנם בסי' צ"א מיירי חלב רותח שנפל על בשר צונן ונפל בבת אחת שפיכה מרובה על הבשר ועלה על כל גדותיו וסביבותיו של הבשר נמצא תחתית החלב נגע בבשר ואידך לא פגע ולא נגע ואח"כ כמעט קט נתערבו זה בזה וא"א לקלפם בזה התיירו ריב"א ור"ת ואשמעינן בב"ח ומכ"ש בשארי איסורים דקילי טפי.

* לקח מהשומן שנמצא בו העכבר ושם בתבשיל. פת"ש ד:

חוט שני (לגבי מקרה דומה שעכבר שנמצא בתוך חמאה) – אשיב מפני הכבוד לשאלתו בדבר החמאה שנמצא בה עכבר... אכן כיון דאיכא לספוקי דילמא נפל השרץ שם מיד בחמאה הראשונה לכן כל הכלים שנתבשל בה בודאי מחמאה זו משעה ראשונה אם כלי חרס הן ישברו ואם כלי מתכות הן צריכין הגעלה, אבל אותן כלים דאיכא לספוקי בהו אם נשתמש ונתבשל בהן מחמאה זו מותרין מטעם ספק ספיקא הא' שמא לא נשתמש בהן מחמאה זו ואת"ל נשתמש שמא היה ס' בתבשיל נגד החמאה שניתן לתוכה.

מנח"י – לא ידעתי כוונתו כיון שחשיב זו לספק שמא היה ששים בתבשיל נגד החמאה אם כן גם באותן כלים שנתבשל בו בודאי מחמאה זו ג"כ שייך להיתר מטעם ספק ספיקא דהיינו ספק אי שמא היה ס' נגד החמאה שמתבשל בתוכו ואת"ל שלא היה ס' מ"מ שמא לא היה העכבר בתוכו כשעירה עליו רותח.

בדר"מ הביא הסבר נוסף – הואיל ונעשה רך ע"י שפיכות אלו ששפכו עליו הוה ככבוש בתוכו דסתמא דמילתא דלא חזר והוקשה תוך שיעור כבישה ולכן אסור.

³³⁷ למדנו בסימן קו שמה שאמרו שחתיכה שנאסרה לא חוזרת להיתרה (ויש שהסבירו שזה מדין אפשר לסוחטו אסור) זה דווקא בחתיכה, שתמיד נשאר בה יותר טעם איסור משאר התבשיל, אך בלח בלח שהאיסור מתערב לגמרי, אם יש כדי ביטול האיסור - מותר. ולכאורה כאן השומן נימוח ומתערבב לגמרי, אלא ע"כ צ"ל שהם סוברים שכיוון שהשומן חוזר ומתקשה החמירו חכמים שיהיה דינו כחתיכה ולא חוזר להיתרו, אע"פ שבזמן הבישול הוא לח והאיסור מתערבב בשווה. וכך ביאר חו"ד (ביאורים ב) – דשומן תיכף נקרש והוי כאפשר לסוחטו דנאסר.

(2) כשאין חשש שעירו על העכבר שומן רותח

רא"ש – ואם ידוע שלא שפכו עליו שומן רותח אם השומן הוא רך שהעכבר מתנענע בקדירה ממקום למקום אז הכל אסור אף על גב דהוא צונן, כיון דשהא בתוכו זמן ארוך קיי"ל כבוש הרי הוא כמבושל ואוסר כל סביבותיו. ואם הוא קשה אז יטלו סביב העכבר כדי נטילה הוא חומרא בעלמא משום דמאיס, או דדרד שומן אוזא שלא להיות קשה כ"כ³³⁸. מניי ורע"א א.³³⁹

* נחלקו מה הדין אם השומן בא לפנינו קשה ויש ספק אם העכבר נכבש שם

או"ה (לגבי סוף דברי הרא"ש, כשנמצא קשה) – ונ"ל שאע"פ שידוע שבוודאי היה השומן רך בעת נפילת האיסור מאחר שנמצא העכבר בשולי הקדירה וספק דאורייתא הוא, מ"מ אחר עת מציאת האיסור ושאלת חכם אזלינן, וההיא שעתה קשה היה ואמרין מיד אחר נפילת העכבר נתקשה תוך שיעור כבישה.

דר"מ – דבריו צ"ע דהוא כתב דאחזוקי איסורא לא מחזיקין אף על גב דבוודאי העכבר היה שם כשהיה רך והרא"ש כתב בתחלת התשובה דאף אם הוא רק ספיקא אם העכבר היה שם אפילו הכי אסור ולא אמרין דלא מחזיקין איסורא לומר שבאותו פעם ששפכו עליו רותח לא היה העכבר שם ותו דלקמן סימן ק"ה (אות א) כתבתי בשמו דספיקא דכבוש אזלינן ביה לחומרא וכאן כתב לקולא, ולכן נ"ל דאין להקל במ"ש להתיר אם ידוע שהיה שם כשהיה רך. וכתב בהג"ה – יש לספק שמא העכבר היה שם... אם לא עירו עליו, או שעירו עליו וידוע שלא היה שם העכבר כשעירו עליו, והשומן בא לפנינו כשהוא קשה וכן נמצא העכבר עליו, סגי ליה בנטילת מקום ולא מחזיקין איסור שמא היה השומן רך כשנפל שם דכבוש הוי כמבושל, דמותר מכח ספק ספיקא, ספק נפל שם כשהיה קשה, ואם תמצא לומר כשהיה רך, שמא נתקשה קודם שיעור כבישה (אבל אם ודאי נפל כשהיה רך, אע"פ שיש ספק אם נתקשה קודם שיעור כבישה - אסור).³⁴⁰

(3) הדלקת נר של מצווה בשמן מאוס או אסור

1. רא"ש – נשאל גאון על עכבר שנפל לשמן של בית הכנסת ואמר אם השרץ נימוח בשמן משערין ליה בששים בשמן רותח ומותר באכילה ואין צריך לומר להדלקה. ולגבי נרות של בית הכנסת אם הוא מאוס אסור בהדלקה משום שנאמר 'הקריבהו נא לפחתך'.³⁴¹ **וכ"כ רי"ו**, ומשמע שגם אם יש שישים מכיוון שמאוס אסור. **וכ"כ רבינו בחיי** (במדבר כח, לא) **ואו"ה**.

=> כשהנר מאוס אסור להדליקו בבית כנסת, גם אם הוא מותר באכילה מן הדין. **וכ"מ משו"ע** (או"ח קנד, יב) **ומרמ"א** (בהגה ובתו"ח כלל כב). **וכ"כ מנחת יעקב** (כלל כב), **אפי רברבי**, **ש"ך** ו**פמ"ג** (משב"ז קד, ד). **וכתב פמ"ג** – כתבו האחרונים שם ה"ה לכל נר מצוה אסור אם הוא מאוס יע"ש, היינו נר חנוכה ויאצ"ט. ויראה נר של שבת ג"כ יש למנוע. **וכ"כ מ"ב**.

2. ר"ן (בשם הגאון) – כשם שאסור באכילה כך אסור להדלקה (לנר של מצווה) משום שנאמר הקריבהו נא לפחתך. **וכ"כ רשב"א** (תו"ה ד, א). **וכ"כ ט"ז**.

אפשר לכאורה להבין שיש מחלוקת בין הראשונים בשני מקרים:

³³⁸ לכאורה כוונתו שאז יש כבישה בכדי נטילה.
³³⁹ כך מובא במרדכי ואו"ה, אך בשו"ת הרא"ש כתוב – ואם הוא קשה אז יטלו סביב העכבר כדי נטילה והשאר מותר אם יש בשומן ס' לבטל העכבר. וכך ציטט בב"י, אך בדרי"מ תמה על גירסה זו, שהרי לא שייך שישים רק בכבוש, אלא ודאי זו הנוסחה מוטעת.
³⁴⁰ ש"ך ד – צ"ע בדברי הרב אמאי לא שרי בספק א' בכבוש לחוד דהא איכא נמי ספיקא אי משביח אי לא וספק א' דכבוש וא"כ הוי ס"ס ונ"ל דהאי ספק אי משביח או פוגם לא הוי ספק כיון דבש"ס גופיה מספקא להו או אפשר דדמי לספק בחסרון ידיעה דלעיל סי' צ"ח ס"ק ט' וצ"ע.
³⁴¹ מלאכי א, ח – 'וכי תגשון עור לזבח אין רע וכי תגישו פסח וחלה אין רע הקריבהו נא לפחתך הי"רצ"ד או הישא פניך אמר ק"ק וכו'. מצודת דוד – כי תגישו – ובעבור זה גם כי תגישו עור לזבח אין רע בעיניכם הואיל והמזבח הוא מבוזה בעיניכם וכאומר הנה בזה אתם מתעבים קרבני וזהו בזיון שמי. 'הקריבהו' – בחון אתה הדבר והקרב מאחת מאלה לדורון לפחתך (שר ושל"ט) האם יהיה מרוצה לך בזה הדורון להעביר ממך אשמתך אשר פשעת למולו או אם ישא פניך לכבדך בעבור מתן כזה אם תביא לו מבלי הקדמת פשע.

1. **אסור באכילה ולא מאוס מצד עצמו:** שלדעת הרא"ש ורי"ו רק דבר המאוס אסור בהדלקה, אך אם לא מאוס ואסור באכילה מותר, ואילו לדעת הר"ן אם אסור באכילה אסור גם אם לא מאוס.
2. **מותר באכילה אך מאוס:** שלדעת הרא"ש אסור. ולדעת הר"ן מותר.

אך הב"י (או"ח קנד, יב) הביא את רי"ו והוסיף 'וכ"כ הר"ן', משמע שסובר שגם הר"ן מודה לרא"ש ורי"ו שהאיסור מפני שהוא מאוס. **וכ"מ מהט"ז** שע"ג הרמ"א שכתב 'ובמקום שהשומן מאוס וכו' כתב – פירוש שהוא אסור דלית ביה שישים... וכ"כ ב"י בשם רבינו ירוחם בא"ח סי' קנ"ד ע"כ. וכן העיר על השו"ע באו"ח שם.³⁴²

וא"כ יוצא שלדעתם מוסכם שהכלל הוא שדבר מאוס אסור בהדלקה של מצווה, אך לפי זה קשה מדוע הר"ן והרשב"א תלו זאת באיסור אכילה?
ניתן לכאורה להבין זאת בשני דרכים:

1. מן הסתם שומן שנאסר באכילה מעכבר הוא מאוס ואם לא נאסר אינו מאוס. **וכ"כ ערוה"ש** קנד, טו – מבואר בתורת הבית להרשב"א דכיון שיש ס' אינו מאוס. ע"כ. ולפי זה דבר שנאסר באכילה ואינו מאוס מותר בהדלקה של מצווה.

2. כל דבר שהיה מותר ונאסר באכילה נחשב מאוס בעינינו ואסור בהדלקה של מצווה, אע"פ שמצד עצמו אינו מאוס. **וכ"כ במנחת יעקב** – אפשר לדחוק ולומר דאף המה (הרשב"א והר"ן) מודים דאם הוא מאוס דאסור בהדלקה משום הקריבהו נא לפחתך אך שאתא לאשמועינן דכל שאסור באכילה אף באינו מאוס אסור בהדלקה. **וכ"כ פמ"ג** (משב"ז קד, ד) – ואפשר הט"ז נמי יודה כל שמאוס אפילו יותר מס', ופחות מס' אפילו אין מאוס אסור. **אך כתב** – ודע דלאו משום איסור אכילה נגעו ביה, דא"כ חלב ליתסר. ובגר חנוכה בשער אפרים סימן ל"ח דמתיר להדליק בחמאה עם חלב, וחמאה של טריפה וכדומה, אלא כיון דמאוס הוא שאין בו ס' ונרגש טעם מש"ה אסור נמי לגבוה (כלומר כיון דנתערב שם דבר מאוס ואין שישים בתערובת אע"פ שעכשי אינו מאוס מ"מ אמרינן דנרגש כאן טעם איסור מאוס ואסור לגבוה. בניין יעקב עמי' תריב). **וכ"כ כה"ח** (או"ח קנד פט, צב).

=< (1) מוסכם למעשה שאסור להדליק **במאכל או משקה שנמאס**, אע"פ שמן הדין מותר לאוכלו.³⁴³
(2) יש אומרים שגם **במאכל שנאסר באכילה** מדבר מאוס אע"פ שלאחר שהתערב התערבות לא מאוסה - אסור להדליק בו נר של מצווה. אך מאכל אסור ואין בו דבר מאוס מותר להדליק בו, כמו חלב ושומן טריפה.³⁴⁴
(3) ובדבר שלעולם לא היה ראוי לאכילה מוסכם שמותר להדליק אע"פ שהוא מאוס לאכילה, מפני שרק מאכל שנמאס בעינינו מאכילה גנאי להדליק בו, אך דבר שלעולם לא היה ראוי לאכילה אין בזה גנאי, מפני שאינו מאכל אלא חומר בעירה שלא צריך שיהיה ראוי לאכילה ואין בזה חסרון (כדמוכח מהלכות הדלקת נרות חנוכה ושבח).
לכאורה כך הדין גם בדבר שעיקרו לאכילה אך מתחילתו לא היה ראוי לאכילה כמו שמן זית מר. **וכ"כ בן איש חי** (ש"ר וישב הלכות חנוכה יב). **הרב מרדכי אליהו** כתב (מאמר מרדכי שבת טו, ד) שרצוי להדר ולא להדליק בשמן זית כזה מכיוון שיעודו של שמן זית לאכילה ויש בזה קצת גנאי. ויותר מהודר להדליק בנרות פארפין וכד' מאשר שמן זית שלא ראוי לאכילה. ומסיבה זו כתב בהלכות חנוכה שעדיף לא להדליק משמן זית למאור, אך אם אין לו שמן זית שראוי לאכילה עדיף יותר שידליק שמן זית למאור מפני שלמעשה גם שמן למאור ראוי לאכילה ורק משום שמירת יתר משרד הבריאות פוסלו לאכילה.

³⁴² משמע מהמ"ב ומנחת יעקב שהבינו מהט"ז שהכל תלוי באיסור אכילה, וגם אם הוא מאוס אם הוא מותר באכילה מותר להדליק בו.
³⁴³ כף החיים או"ח קנד – ואם הוא מאוס לדידה אפילו שאין מאוס לאחרים אסור לו להדליק. כנסת הגדולה שם בהגהות בית יוסף סוף הסימן. פרי חדש שם. משבצות זהב שם. (וכ"מ מש"ך בשם או"ח ואפי' רברבי. אני)
ואם אינו מאוס לו אף שמאוס לאחרים מותר להדליקו. אליה רבה אות י"ח. פרי חדש שם משבצות זהב שם. ערך השלחן שם אות ז'. אשל אברהם בזה הסימן אות י"ט.
ועיין משבצות זהב בזה הסימן אות יו"ד שכתב דאפשר לבית הכנסת כל שמאוס לאחרים הקריבהו לפחתך ודוקא בביתו נר שבת וחנוכה ויאר צייט וכדומה שרי כל שאין מאוס לדידה יעו"ש ומשמע דנר יאר צייט שמדליקין בבית הכנסת אם הוא מאוס לאחרים לא ידליק.
³⁴⁴ וחדש בן איש חי (ש"ר וישב הלכות חנוכה יב) שגם דבר שנאסר משום רוח רעה נחשב מאוס במידה מסוימת ואסור להדליק בו.

ג. האם שרץ חי פולט טעם ואוסר ע"י כבישה. פת"ש ג

חתי"ס – רמ"א ק"ד עכבר שנפל לשומן (שספק אם שהה מעת לעת בשומן, שהרמ"א החמיר משום ספק דאוי לחומרא שאסור). והוקשה למעלתו נימא אוקמא בחזקת חיים... ואני לא ידעתי מה בכך שהיה בחיים אי שהה בתוכו זמן הראוי לפליטה ובליעה מחיים או במות לעולם השרץ אוסר. ותלמידי הרבני המופלג הביא ראייה ברורה מדברי המן הרשע שברא"ש בסוגיא דעכברא בשיכרא.³⁴⁵

עיקרי דינים בשם חקרי לב – אם נפל עכבר או דבר טמא חי כו' לא מנינן מעלי"ע רק משמת, כי עודנו חי אפילו שהה כמה ימים אינו אוסר. **וכתב פת"ש** – וכן הדעת נוטה וצריך ישוב הקושיא והראיה הנ"ל (שהביא בחתי"ס).

ד. עכבר שנחתך לחתיכות קטנות והתערב בהיתר. סעיף א

ע"ז סח"ב – איבעיא להו: נפל (עכבר) לגו חלא, מאי (נותן טעם לפגם ומותר או לשבח ואסור)? א"ל רב הילל לרב אשי: הוה עובדא בי רב כהנא, ואסר רב כהנא. א"ל: ההוא אימרטוטי אימרטט.

רש"י 'אימרטוטי אימרטט' – לחתיכות דקות קטנות ושרץ (שהוא משמונה שרצים המטמאים המוזכרים בתורה) איסורו בכעדשה כטומאתו וחיישינן דלמא בולע חתיכות שרץ בהדי חומץ.

ר"ן – תימה הוא למה הוצרך לכך דהא אף בשאר איסורין יש לחוש לפחות מכזית דהא קי"ל כר' יוחנן דאמר בפרק בתרא דיומא (דף עג, ב) דחצי שיעור אסור מן התורה, ותו קשיא עליו אי מש"ה אמאי אסריה רב כהנא, ליעבריה במסנתת ולישתרי. לכך פירשו ההוא אימרטוטי אימרטוט כלומר שהוסר צמרו וכיון דחזינן דשהא טובא איכא למיחש דלמא חורפיה דחלא מהדר ליה לטעמא לשבח.³⁴⁶

נחלקו בהבנת הגמרא לפי פרוש רש"י, ובפסיקה למעשה:

רשב"א (כתב על דברי רש"י) – לאו דוקא בשרצים המובדלין (שמונה שרצים, שלוקה עליהם בכעדשה) שאפילו בשאר האיסורין שנתערבו ביין וחומץ ושמן וכיוצא בהן יש לחוש אפילו לפחות מכזית שהרי חצי שיעור דאורייתא דקיימא לן כר' יוחנן דאמר הכי, הילכך ליעבריה במסנתת ולישתרי.

=> תערובת שיש בה חתיכות קטנות האסורות מהתורה, שאפשר לסנן אותה - אסורה כל עוד לא סינן, ואף אם ינסה להוציא רק את ההיתר אסור, כיוון שחוששים שמא יאכל גם את האיסור ביחד עם ההיתר.

או"ה – אם אימרטוט נחתך (העכבר) בעניין שאין יכול לבררו ולהוציא (בידיים) אסור הכל דדילמא חתיכה כעדשה נשאר בו והוי בריה, וע"י שסיננו במסנתת של בגד שרי, ודוקא במשקה לפי שאפשר לסננו הוי ליה כדבר שיש לו מתירין. אבל אם נאבד עד שאינו מכירו להוציאן אפי' בכזית מהחי' שרצים בטל שפיר כשאר איסורין בס' אחרי שאינו שלם.

=> אם א"א לסנן האיסור בטל, ולדעתו אפילו אם א"א להוציא ביד האיסור בטל, אך יש חומרה מיוחדת בחתיכת שרץ משמונה שרצים בגודל עדשה, שכאשר א"א להוציא בידיים אך אפשר לסנן במסנתת, החמירו חכמים שיהיה דינה כבריה ולא תתבטל.

³⁴⁵ ז"ל הרא"ש – תימה דהאי שיכרא וחלא דלקמן צונן הן למה נאסרו בנפילת עכבר. וכי אם נפל זבוב ביין צונן אסור והלא העיד הרשע (מגילה יג ב) שכך נהגו זרקו ושותה יש לומר ששהה בו זמן מרובה והוה ליה כמין כבוש ונפלט טעמו בשכר ובחומץ. ע"כ. שאם דבר חי לא היה פולט לא הייתה ראייה מהזבוב שנפל ביין.

³⁴⁶ המשך דבריו – הראב"ד ז"ל פירש שאין העכבר פוגם אלא מחמת צמרו וזה שהוסר צמרו משביח ולא נהירא כלל.

טור – עכבר שנפל לשכר... אם נחתך בתוכו לחתיכות דקות ויכול לסננו במסננת בענין שלא ישאר ממנו בתוכו כלום טעמו בטל בששים, וכן אם נימוח בתוכו לגמרי בטל בששים. ואם נחתך בענין שאינו יכול לבררו הכל אסור.
 = < עכבר שנחתך בשכר, אם א"א לסנן התערובת אסורה ואין בו ביטול.
 קשה! הרי קיי"ל שבריה שנחתכה והתערבה בטילה (שו"ע קא, ומוסכם)!!

דר"מ – וצ"ל לפי דבריו (של הטור) דבשרצים (משמונה שרצים. תפארת למשה וחוו"י הובאו בפתי"ש א) בכל מקום אינו בטל אם יש לחוש שנשאר בכעדה שהוא שיעור טומאתו וברייתו. וכ"פ בהגה, וכ"פ ש"ך³⁴⁷, דרישה (קט, א), וב"ח.
ב"י – דייק רבינו (הטור) לכתוב 'לגמרי' לומר דבעינן שנמוח ונתערב עם המשקה והיה כמוהו שאילו נשתייר שום ממשות ממנו אפילו היה כעדה חייב עליו דשרץ שיעורו בכעדה ואפילו בפחות מכעדה נמי איסורא מיהא איכא דחצי שיעור אסור מן התורה.³⁴⁸ **וכ"מ בשו"ע** – ואם נחתך לחתיכות דקות, והוא בענין שאינו יכול לסננו כגון שנתערב השכר או החומץ במאכל עב, הכל אסור ואין שם ביטול, דחיישינן שמא יפגע בממשו של איסור (משמע כל איסור, ולא דווקא שרץ) ולא ירגיש. ע"כ. וא"כ עדיין הקושיא מסימן קא (שבריה שנחתכה בטלה) במקומה עומדת, **ותירץ הדרישה** בדעת הב"י – שאני (בריה) דאמרינן נתרסקה כשרה דהתם איירי במין במינו³⁴⁹ ואינו ניכר האיסור תוך ההיתר, משא"כ הכא שאיירי שהוא במאכל עב וא"א לבררו מחמת קטנותו אבל מ"מ האיסור במקומו ניכר בין ההיתר דזה אסור. וכ"כ הט"ז – כן הוא האמת ודומה למ"ש ב"י בסי' קט"ו להרמב"ם לענין חמאה של עובד כוכבים³⁵⁰ וז"ל אבל החמאה היה האיסור ניכר דהיינו הקום אלא שא"א לבררו ולפיכך אינו בטל עכ"ל... ושפיר יש איסור אם יבלע אותו (את חתיכת האיסור) בעין על כן אסרו הכל כאן.³⁵¹

= < **כתב הטור** שעכבר שנחתך לחתיכות קטנות והתערב בחומץ וא"א לסננו לא בטל, **ונחלקו בטעם הדבר: לדעת רמ"א, דרישה, ב"ח וש"ך** זה דין מיוחד בשרץ משמונה שרצים שהחמירו בו שחתיכה ממנו לא תתבטל כדין בריה, מכיוון שלוקה על חתיכה ממנו בכעדה. **לדעת שו"ע וט"ז** דין זה הוא בכל האיסורים ולא רק בשרץ, ומדובר במקרה שהאיסור ניכר בתערובת וא"א לסננו ולכן לא בטל, וגם אם יקפיד לאכול רק מההיתר, אסור, שמא יאכל מהאיסור בלי שירגיש, ומשמע שרק באיסור תורה גזרו שמא יאכל מהאיסור, אך באיסור דרבנן לא חששו לזה ומותר לאכול רק מההיתר.

³⁴⁷ בנקה"כ כתב שרק בלח בלח החמירו בזה, אך ביבש ביבש בטל בששים.
³⁴⁸ וכ"כ רש"ל ביש"ש חולין ז, מט. אך בדרישה א כתב בשם רש"ל כדעת הרמ"א.
³⁴⁹ נראה שהכוונה שלא ניכר כמו מין במינו, שהרי לא יכול להיות היתר שהוא אותו מין כמו הבריה.

³⁵⁰ **שהרמב"ם כתב** – החמאה של עכו"ם מקצת הגאונים התיירו שהרי לא גזרו על החמאה וחלב הטמאה אינו עומד, ומקצת הגאונים אסרוה מפני צחצוחי חלב שישאר בה, שהרי הקום (הנוזלים) שבחמאה אינו מעורב עם החמאה כדי שיבטל במיעוטו. **וכתב עליו הרשב"א** – ואין טעם דברים אלו מחורין בעיני... שהטעם שכתב הרב ז"ל באיסור החמאה מפני שהקום שבחמאה אינו מעורב עם החמאה שיבטל במיעוטו אינו מחורר כלל שהביטול ברוב דעלמא אינו מצד שהמיעוט מתערב בתוך הרוב. וכתב ב"י ליישב את הרמב"ם – בחמאה הוי האיסור ניכר דהיינו הקום אלא שאי אפשר לברור אותו ולסלקו מן החמאה ולפיכך אינו בטל.

³⁵¹ המשך דבריו – אלא שיש עדיין להקשות להרשב"א שכתב באיסור החמאה שנתן הרמב"ם טעם משום שאין הקום מתבטל בחמאה שאינו מעורב בה שיתבטל במיעוטו והקשה עליו הרשב"א וכתב עליו שאע"פ שאינו מעורב בטל במיעוטו, אם כן מאי שנא מכאן בעכבר שאינו מתבטל בשכר או חומץ דהא גם שם בקום שבחמאה מכירו והוה לח ביבש ומתבטל כיון שאין יכול להפרישו וגבי עכבר נמי דהוה אין יכול להפרישו והוה יבש בלח ליבטל (אני - ובאמת אין הכי נמי לפי מה שכתב הרשב"א בדין העכבר לא קשה מידי, שדווקא באפשר לסנן אסור, אבל אם א"א לסנן בטל) ונראה לי דבעכבר יש לחוש שמא יאכל חתיכת האיסור בפני עצמו, בשלמא יבש ביבש נהפך האיסור להיתר מכח הרוב דגזירת הכתוב ומשום הכי מותר בדגן אבל בזה אין האיסור נהפך להיתר אלא הטעם בחמאה דמהני ביטול משום דאי אפשר להפרישו לאיסור וזה עיקר ההיתר אבל כל שניכר קצת מהקום ודאי זורקו, ואין אוכלו אלא בכלל החמאה (רק הקום שא"א להפריש מהחמאה הוא מתבטל ומותר) ע"כ מותר, אבל אין שייך בזה האיסור נהפך להיתר, משום הכי אסור בעכבר דשמא יאכל האיסור בפני עצמו.

21. מעמיד. סימן פז סעיפים י,יא

א. עיקר הדין. סעיף יא

חולין קטז,ב – אמר שמואל: מפני מה אסרו גבינת העובדי כוכבים - מפני שמעמידין אותה בעור קבת נבלה.
חולין קטז,א – משנה. המעמיד בעור של קבה כשרה - אם יש בנותן טעם הרי זו אסורה.

קשה! מדוע אמרו בגמרא בחולין שגזרו על גבינות של גויים מפני שמעמידין בקיבה של נבילה, הרי אפילו אם היו מעמידים בקיבת כשירה אסור משום בשר בחלב?

ר"ן בשם ר' יוסף – היינו טעמא דנקט עור קיבת נבלה משום דמאחר שהוא בעצמו אסור כיון דאוקומי אוקים לא בטל, אבל עור קיבת כשרה מאחר שהוא מותר בפני עצמו ולית ביה איסורא אלא משום חיבורו עם החלב ליכא למימר הכי דכל אימת דלא יהיב טעמא לאו בשר בחלב הוא אלא האי באפיה קאי והאי באפיה קאי. **וכ"כ רמב"ם ורשב"א. וכ"פ שו"ע, רמ"א וש"ך.**

=> אם העמיד היתר ע"י איסור, לא בטל. אך אם העמיד חלב ע"י בשר בטל בשישים.

ר"ת (הובא במרדכי) – אין העמדה אוסרת אלא בשישים. **וכ"פ יש"ש** – מה שהם (הראשונים לעיל) ר"ל דבעור נבלה הולכין אחר המעמיד, אפי' ביותר מסי', לא נהירא כלל, דמאחר שחזינן בבשר בחלב שאין הולכין אחר המעמיד, ה"ה בשאר איסורים, נהי דבשר בחלב דרך בישול אסרה תורה, מ"מ מדרבנן אסור בכל ענין, כמו שאר איסורים, ואם איתה דהוי אזלינן בשאר איסורים אחר העמדה, ה"ה בבשר בחלב באיסור דידה, שהוא מדרבנן.
=> אין דין מיוחד בדבר מעמיד והוא בטל בשישים.

מרדכי – אפילו יש בחלב יותר משישים באיסור (בעור הקבה הכשרה - אסור), כיון שהאיסור מעמיד היינו נותן טעם (דינו כאילו נותן טעם), והא דקתני המעמיד בעור הקיבה אם יש בה בנותן טעם הרי זו אסורה, מפני שהיה עם עור הקיבה דבר של היתר המסייע לו להעמידו דשריא בס'. **וכ"פ רי"ו.**
=> אפילו אם העמיד חלב ע"י בשר לא בטל.

ב. העמדה ע"י בשר וחלב שהתערבו קודם לכן. סעיף י

טור – אם מלח הקיבה בחלבה נאסרה משום בשר בחלב דמליח כרותח³⁵², ואם העמיד בה גבינות, אם יש בהן בנותן טעם אסורות. וכ"כ רמ"א בהגה. וכתב בדרי"מ – נ"ל דדברי הטור צ"ע דכאן פסק דבטל בשישים ובאוי"ח תמב (לגבי מעמיד בחמץ) פסק דדבר המעמיד חשוב בעין ואינו בטל. ובב"י הביא הרבה פוסקים שסבירא להו שבבשר בחלב אפילו העמיד בעור קיבה עצמו בטל בשישים ונראה שזו היא סברת הטור (אע"פ שכאן המקרה חמור יותר משם, שכאן מעמיד בבשר וחלב שהתערבו כבר ונעשו איסור). **וכ"כ ש"ך** – וי"ל דדוקא דבר מעמיד שאסור מעצמו ממש כגון נבילה אמרינן דלא בטיל משא"כ הכא שאין המעמיד אסור מעצמו אלא משום תערובת בשר בחלב ולכך בטיל שפיר.
אמנם אח"כ כתב הש"ך – ואפי' אי נימא דבשר בחלב ממש שנאסר ע"י בישול חשיב כגופו של איסור ואם העמידו בו אח"כ אוסר במשחו, מ"מ הכא כיון דלא נאסר אלא על ידי מליחה וכבוש דאינו אלא מדרבנן ס"ל להרב דלא חשיב כגופו של איסור לענין שיאסור במעמיד בכל שהוא (ולכאורה לפי זה ה"ה לכל איסור דרבנן), ודחוק קצת.

³⁵² בסימן פז לקמן נחלקו מה דין חלב הנמצא בקיבה, לדעת הרמב"ם הוא לא נחשב חלב אלא כפרש בעלמא, וכ"פ בשו"ע, לדעת ר"ת אם הוא צלול הוא נחשב חלב, וכ"פ רמ"א, ולדעת רש"י אפילו אם הוא קרוש הוא נחשב חלב.
בנוסף לכך צריך לדעת שבשר וחלב אסורים מהתורה רק בדרך בישול, אך אם נמלחו או נכבשו אסורים מדרבנן.

=> אם בשר וחלב התבשלו בדרך בישול הם אסורים מהתורה והרי הם כנבלה, ואם העמיד בהם דבר אחר אינם בטלים. אך אם נכבשו או נמלחו כיוון שמהתורה כל אחד היתר בפני עצמו, ורק מדרבנן הם נאסרים, כתבו **הטור והרמ"א** שאם העמיד בהם בטלים בשישים, **אמנם הש"ך** כתב שזה דחוק קצת.

ג. העמדה ע"י דבר המותר ודבר האסור (זה וזה גורם). סעיף יא

ע"ז מט, א – תנן: שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך העיסה, לא בזה כדי לחמץ ולא בזה כדי לחמץ, ונצטרפו וחימצו - **ר"א אומר**: אחר האחרון אני בא, **וחכ"א**: בין שנפל איסור לכתחלה ובין שנפל איסור לבסוף, אינו אסור עד שיהא בו (בשאור של התרומה) כדי לחמץ... אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי (שסובר שזה וזה גורם מותר).

=> זה וזה גורם מותר רק אם האיסור לא יכול לגרום לבדו. **וכ"כ תוס'** (ע"ז סח, ד"ה ירבי שמעון), **וכ"כ מרדכי** – קיבה (חלב שבקיבה. עיין בהערה לעיל בדינו של חלב שנמצא בקיבה) שהעמידו בה חלב הרבה ועשו בה גבינות ונמצא לאחר זמן בתוך השק שהקיבה נתונה בו מעט מן הדקין (ונמצא שהחלב שאיתו העמידו נכבש בבשר)... ר' ברוך (בעל התרומה) התיר מטעם דבסתמא לא העמיד כל החלב שבקדירה מקיבה שכולה אסורה דהיינו הצלול אלא מן הקרוש ואין רגילות שיתנו קיבות בקדירה להעמיד החלב שלא יהיה מעט מקיבה הקרושה, וגם פעמים יותר מן הקרוש, דה"ל זה וזה גורם דמותב, מידי דהוה גבי שאור פרק בתרא דע"ז... אם אין באיסור לבדו כדי להחמיץ אם לא שסייענו ההיתר לכ"ע מותר.

אך הרמ"א כתב – דבר האסור בעצמו, ומעמיד, אפילו באלף לא בטיל. ודווקא שלא היה שם מעמיד אחר, רק האסור, אבל אם היה שם **ג"כ מעמיד היתר**, הוי זה וזה גורם, ומותר אם איכא סי' נגד האסור. ע"כ. משמע שאפילו אם האיסור יכול להעמיד לבדו כיוון שיש היתר שמסייע לו הוי זה וזה גורם ומותר. **ותמה הט"ז** – ותימה לי דמוכח (מהמקורות לעיל) דלא מקרי זה וזה גורם אלא אם אין באחד מהן לבד כדי לחמץ ובזה פליגי ר"א ורבנן וקיי"ל דמותר, אבל אם יש באיסור לבד לחמץ לא מהני מה שמסייע לו ההיתר ואין זה בכלל זו"ג... צריך לומר דמיירי במצמצם בביור דודאי לא היה באיסור לחוד כדי להעמיד. וכ"כ הש"ך בתחילת דבריו, אך אח"כ כתב – מיהו יש לחלק, דכדי להחמיץ שאני (ממעמיד) דהוי נותן טעם ממש, אבל פשט דברי המרדכי לא משמעין לחלק בכך, וצ"ע לדניא.

ד. העמדה באיסור שייבשו אותו כעץ. רמ"א י

שבולי הלקט – קיבה שמולחין ומייבשין אותו וממלאין אותו חלב מותר דכיון שנתייבש העור הוי כעץ בעלמא ואין בו שום לחלוחית בשר. **הובא בב"י וכ"כ רמ"א י. וכתב הש"ך** – ה"ה שאר בני מעיים כשמייבשים אותן עד שנעשו עץ.

ש"ך – מ"מ נראה דלכתחלה אין לעשות כן. **וביאר רע"א** – היינו דלכתחילה חיישינן דלמא לא נתיבש לגמרי.

נחלקו מה הדין אם יש שישים כנגד העור היבש.³⁵³ פת"ש יט:

רע"א – דאיכא סי' וליכא איסור רק מדין אין מבטלין איסור לכתחילה, דמי למ"ש הש"ך (סי' צ"ב סק"ח) דאין בזה משום אין מבטלין כיון דהוי ספק אם מתערב איסור כלל, וגם אין כוונתו לבטל.

חת"ס – אפילו במקום הפסד מרובה אסור לכתחילה, דמאן לימא לן שהגיע לשיעור זה (יבש כעץ) ונמצא שהוא מבטל איסור לכתחילה.

³⁵³ לכאורה מחלוקתם היא דוקא בבשר וחלב שאם יש שישים אפילו בבשר ממש זה מותר בדיעבד, אבל בשאר איסורים גם אם אין טעם יש איסור מעמיד.

* עור וכיו"ב היבשים כעץ שהתרככו ע"י בישול או שריה, ודין בשר יבש כעץ. פת"ש כא

פמ"ג – בשר יבש כעץ אסור (כנראה מפני שמתרכך), עור הקיבה ובני מעיים בבישול יש לאסור דמתרכך ונותן טעם, והוא הדין ע"י שריה מעת לעת יש להחמיר בעור הקיבה. **וכ"פ בית לחם יהודה וחת"ס** (הובא בפתי"ש יט).
לחם הפנים – מאחר שנתייבש הוא כעץ בעלמא, ואפילו אם הוא בשר, ואפילו אם בישלו. **וכ"פ תפארת צבי, נו"ב, ש"ך קיד, כא, ושבות יעקב.**

* **האם דבר שהתייבש מותר דוקא בבו"ח או אף בשאר איסורים**

נו"ב – דוקא בבשר בחלב, דכיון שנתייבש מקודם לא נשאר בו טעם לאסור החלב ולא חל עליו שם בשר בחלב, אבל בשר איסור לא נפקע ממנו שם איסור ע"י שנתייבש.
תפארת צבי – תולעים אדומים שמייבשים אותם וצובעים בהם משקה יי"ש, מותר ג"כ מטעם זה (דהוי כעץ בעלמא).
וכ"פ ש"ך ושבות יעקב.

* **צבעי מאכל מבעלי חיים אסורים**³⁵⁴

פנה"ל לו, 6 – מקובל להורות, שאין להעניק כשרות למוצרים שיש בהם צבעי מאכל שמקורם בחי שעברו ייבוש ואין בהם טעם (מחשש לדעת פמ"ג ודעימיה שסוברים שרק בעור יבש הקילו, ומחשש לדעת הנו"ב שסובר שהקילו בזה רק בבשר וחלב).³⁵⁵ **אמנם** בדיעבד אם הוכנסו במאכל, בשעת הדחק אפשר יהיה לסמוך על דעת המקילים.

³⁵⁴ **איסור שניתן כדי לתת צבע במאכל.** או"ח תקי"ג, ג: **ראבי"ה** – וקבלתי מרבתי שאם לבנו בביצה שנולד ביום טוב את המרק דלא משערינן ליה בשישים, **חזא דלחזותא ולטעמא היא דעביד ולא בטיל**, ותו דבר שיש לו מתירין הוא ואפילו באלף לא בטיל. **וכ"כ מרדכי. וכ"כ שו"ע** – ביצה שנולדה ביו"ט... אם לבנו בו התבשיל וכיוצא בזה, **מידי דלחזותא וטעמא עביד**, לא בטיל. **וכתב הגר"א קב, ו** – ר"ל כל שבא לתקן בין לחזותא או לטעמא הוא כמין במינו **אבל משום חזותא בלא דשיל"מ אין אוסר. אך במנחת כהן** ג, כתב – כיון שנותן בו מראה הוא כאלו נותן בו טעם וחשיב כאלו האיסור בעין ואינו בטל. ע"כ. משמע שאיסור שעביד לחזותא אוסר גם אם הוא לא דבר שיש לו מתירין. **וכ"מ מש"ך קבה.** וכתב בפנה"ל לו, 6 שכך נטיית רוב האחרונים. ע"כ. מדרכי תשובה קב, הביא אחרונים רבים בסוגיה זו ומדבריו משמע שנטייית רוב האחרונים להקל.
³⁵⁵ והוסיף הרב מרדכי אליהו, שגם לדעת רוב המתירים דבר שהתייבש כעץ, הוא דווקא כשאוכלים אותו שלא כדרך אכילתו, אבל אם הוא נועד לצבע מאכל, הרי שהוא נאכל כדרך אכילתו ואוסר את המאכלים שנצבעו בו. ואף אם יהיה פי שישים כנגד צבע המאכל, אינו בטל הואיל והשפעתו על התערובת ניכרת, והרי דינו כדין מעמיד שאינו בטל (פנה"ל שם).

22. דבר שיש לו מתירין. סימן קב

א. עיקר הדין. סעיף א

ביצה ג,ב - ד,א – אחד ביצה שנולדה בשבת ואחד ביצה שנולדה ביום טוב אין מטלטלין אותה... וספיקא אסורה ואם נתערבה באלף - כולן אסורות... רב אשי אמר (ביאר למה ספקא אסורה למרות שאסורה רק מדרבנן): לעולם ספק יום טוב ספק חול הוא דבר שיש לו מתירין, וכל דבר שיש לו מתירין - אפילו בדרבנן לא בטיל (בתערובת, ומאותו טעם שמחמירים בדשלי"מ בתערובת כך מחמירים לאסרו מספק גם בספק דרבנן).

רש"י ביצה ג,ב – ואף על גב דמדאורייתא חד בתרי בטיל, דכתיב (שמות כג) אחרי רבים להטות - אחמור רבנן, הואיל ויש לו מתירין לאחר זמן - לא יאכלנו באיסור על ידי ביטול. **וכ"כ ט"ז**.

וכ"כ טור ושו"ע – כל דבר שיש לו מתירין כגון ביצה שנולדה ביום טוב, שראויה למחר, אם נתערבה באחרות בין שלימה בין טרופה אינה בטלה אפי' באלף.

* **צל"ח** (הובא בפתי"ש קי,יא) – לא אמרינן דבר שיש לו מתירין אפילו בדרבנן ספיקו אסור, אלא בדבר שלא היה לו חזקת היתר אבל בדבר שהיה לו חזקת היתר ונולד בו ספק איסור דרבנן אפילו הוא דבר שיש לו מתירין ספיקו מותר.

*** האם אומרים כל דפריש מרובא פריש. פת"ש א**

בסימן קי יתבאר דין קבוע ופריש, שאם יש תשע חנויות כשרות ואחת טרפה וקנה בשר מאחת מהן ולא יודע מאיזו - הבשר אסור, ולא הולכים אחרי רוב החנויות הכשרות, כיוון שבמקרה כזה שהאיסור ניכר וקבוע התורה אמרה שהוא נחשב כמחצה על מחצה. אך אם מצא בשר מחוץ לחנויות, זה נקרא פריש, ובזה הולכים אחרי הרוב, והבשר מותר. נחלקו האחרונים האם אומרים את הכלל 'כל דפריש מרובא פריש' גם בדבר שיש לו מתירין:

סידורו של שבת – לא אמרינן בדבר שיש לו מתירין כל דפריש מרובא פריש. **וכ"כ צ"צ ומג"א**.

צל"ח וחוות יאיר – אמרינן כל דפריש מרובא פריש.

* **דין ספק ספיקא בדבר שיש לו מתירין יתבאר לקמן בסימן קי סעיף ח.**

ב. באיזו תערובת דבר שיש לו מתירין לא בטל. סעיף א

משנה חלה ג,י – הנוטל שאור מעיסת חטים (שלא הופרשה ממנה חלה והיא טבל) ונותן לתוך עיסת אורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה ואם לאו פטורה אם כן למה אמרו הטבל אוסר כל שהוא? מין במינו, ושלא במינו בנותן טעם. **ע"ז עג,ב** – ר' יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו: כל איסורין שבתורה, בין במינן בין שלא במינן - בנותן טעם, חוץ מטבל ויין נסך, במינן - במשהו, ושלא במינן - בנותן טעם.

נדריים נא, ב-נב, א – הנודר מן הבשר – מותר ברוטב ובקיפה, ור' יהודה אוסר. אמר רבי יהודה: מעשה ואסר עלינו רבי טרפון בביצים שנתבשלו עמו. אמרו לו: כן הדבר, אימתי? בזמן שיאמר בשר זה עלי, שהנודר מן הדבר ונתערב באחר, אם יש בו בנותן טעם – אסור.³⁵⁶

=> טבל ונדריים הם דבר שיש לו מתירין (כמבואר לקמן), ואעפ"כ במין בשאינו מינו הם בטלים.

ביצה לז, א – משנה (לגבי איסור תחומין ביו"ט). הבהמה והכלים – כרגלי הבעלים (שאסור לאף אדם להוציא אותם מחוץ לתחום הבעלים)... וכן האשה ששאלה מחברתה תבלין (לקדרה) ומים ומלח לעיסתה (ביו"ט) – הרי אלו כרגלי שתייהן. **גמרא לח**. 'וכן האשה ששאלה מחברתה'... רבי יוחנן ורבי חנינא בר פפי ורבי זירא... ויתבי וקאמרי: אמאי? ולבטיל מים ומלח לגבי עיסה?... **אביי אמר**: גזרה שמא תעשה עיסה בשותפות (גמורה). **רבא אמר** (תירוץ למה התבלין לא בטל בקדרה): תבלין לטעמא עבידי, וטעמא לא בטיל. **ורב אשי אמר**: משום דהוי ליה דבר שיש לו מתירין, וכל דבר שיש לו מתירין – אפילו באלף לא בטיל.

=> אשה ששאלה מחברתה ביו"ט מים ומלח לעיסתה, אסור להוציא את העיסה מחוץ לתחום של שתייהן, וביאר רב אשי שהטעם שלא אומרים שהמים והמלח לא בטלים בעיסה הוא מפני שהתערובת של המים והמלח עם העיסה היא דבר שיש לו מתירין, וא"כ מוכח שדשלי"מ לא בטל גם במין בשאינו מינו.

ר"ת (ספר הישר חידושים תש) – 'חוץ מטבל ויין נסך דבמינו במשהו שלא במינו בני"ט'. וקשה לי הא טבל דבר שיש לו מתירין הוא, ואפ"י שלא במינו, ואמאי בטל. ובהדיא תניא בנדריים פ' הנודר מן הירק ר' שמעון אומר כל דבר שיש לו מתירין לא נתנו חכמים שיעור כגון טבל ומעשר שני, ובעל כורחך הא מתני' פליגא (וסוברת שטבל הוא לא דבר שיש לו מתירין).³⁵⁷ ונ"ל דבתערובת שנימוחו כגון שהאיסור אין בו ממש אפ"י יש לו מתירין בטל (ובזה מישב את הגמ' בנדריים לעיל שהתירה רוטב שנימוחו בו בשר, שיש פי שישים כנגדו, לאדם שהדיר את עצמו מאותו בשר).³⁵⁸

=> דבר שיש לו מתירין לא בטל בין במינו בין בשאינו מינו.

ר"ן נדריים נב, ב – יש לומר דכי אמרינן אפילו באלף לא בטיל הני מילי מין במינו אבל הכא כי קתני ונתערב באחר שאינו מינו דומיא דביצים שנתבשלו עמו וכל שאינו מינו אפילו בדבר שיש לו מתירין בנותן טעם, והיינו דתנן במסכת חלה... הטבל אוסר בכל שהוא במינו ושלא במינו בנותן טעם וטבל דבר שיש לו מתירין הוא ואפ"י קתני דשלא במינו בנותן טעם, וה"נ איתא בהדיא בירושלמי דפירקין, ע"כ. וביישוב הגמרא בביצה, שאמרה שמים ומלח בעיסה הוי דשלי"מ, כתב תוס' (ביצה לט, א) – הכא גבי תחומין שאני דחמירי כאילו הוי מין במינו בעלמא כיון דממונא הוא (כלומר זו תערובת של ממון של אדם אחד עם אדם אחר), ועי"ל דכיון דהעיסה אינה נלושה אלא ע"י המים, והקדרה נתקנה בשביל התבלין אם כן כשערב זה בזה הוי כאילו מין אחד.³⁵⁹

=> דבר שיש לו מתירין לא בטל במינו, אך בשאינו מינו בטל. וכ"פ רמב"ם, רשב"א, רי"ו, רא"ש ותוס'. וכ"פ **שו"ע רמ"א, ט"ז וש"ך. וכתב ש"ך** – נראה דהכא אזלינן בתר שמא ולא בתר טעמא, ע"כ. וכשיטתו בסימן צח.

נחלקו מה הטעם שלא בטל רק במינו:

תו"ח – מאחר שיהיה לו היתר אחר כך לא רצו חכמים שיתבטל וכל שנתערב שלא במינו אין ההיתר נקרא על דבר האסור אלא על שם הדבר שנתערב בו. וכ"כ ש"ך.

ר"ן – כך נראה לי בטעמו של דבר דחזינא לרבנן ולר' יהודה דאיפלגו במין במינו אי בטיל או לא וקסבר ר' יהודה דמין במינו לא בטיל לפי שכל דבר שהוא דומה לחבירו אינו מחלישו ומבטלו אלא מעמידו ומחזקו ורבנן לא משמע להו הכי דמכל מקום מין במינו דאיסור והיתר אין דומין זה לזה כיון דחד אסור וחד שרי ומשום הכי אמרינן דבדבר

³⁵⁶ אבל כי לא אמר בשר זה עלי אלא קונם בשר עלי דמשמע בשר ממש מותר ברוטב ובקיפה. רש"י.
³⁵⁷ וכן פירש שם תשכה על גמרא זו – כל דבר שיש לו מתירין לאחר זמן מעצמו כגון ביצה שנולדה היום מותרת למחר מעצמה בלי שום תיקון. אבל טבל אם יניחו כמות שהוא אסור לעולם אם אינו מתקנו בידיים מה שאין כן בביצה.
³⁵⁸ המשך דבריו – ואמרי' בשילהי ביצה גבי האשה ששאלה מים ומלח לעיסתה וקרי ליה דבר שיש לו מתירין משום דידיע ממשו, ומים נמי כמו ממש בעיסה אית להו.
³⁵⁹ תירוץ נוסף לגמרא תירץ הר"ן בנדריים נב, וכשיטתו, שתובא לקמן בהגדרת דבר שיש לו מתירין.

שיש לו מתירין נטו רבנן משום חומרא לדרבי יהודה, דכיון שאין דבר זה חלוק מן ההיתר לגמרי באיסור והיתר שהרי אף הוא סופו להיות נותר כמוהו אמרינן שאינו בטל במינו. **וכ"כ הט"ז**, וכתב שטעמו של התו"ח לא מספיק, ותמה מדוע לא הביא את טעמו של הר"ן.

* דבר שיש לו מתירין שניתן לתיקון בתערובת עם אינו מינו

רי"ו – כתבו המפרשים כי כל דבר שצריך עכ"פ זה לזה כגון מים בעיסה ומלח, שהעיסה אינה בלי מים ומלח וכל כיוצא בו חשוב כמין במינו ולא בטיל אם יש לו מתירין (כתירוץ השני של התוס' לגמרא בביצה). **וע"פ זה כתב שע"ד** – ביצה שנולדה ביו"ט אם לבנו בה מאכל או מלאו התרנגולת... אסור ואינו בטל בששים המאכל. **הגש"ד** – הכי נהוג, אע"פ דביצה במאכל ובתרנגולת מין בשאינו מינו הוא, נוכל לומר דסבר הוא כשינוייה בתרא דתוס' דביצה, דהיכא שהקדירה מיתקנת בכך חשיב מין במינו, ובליבון הביצה ג"כ מתקנת התבשיל, ואפשר התרנגולת חשיב מתקנת בכך דעושים כך לבשם התרנגולת. וכ"כ רמ"א קב – אם לבנו בה מאכל, או נתנו בקדירה לתקן הקדירה, כגון שמלאוה בתרנגולת (כדי לבשמה), אינה בטלה. **וכ"פ ט"ז**, **וכ"מ מהב"י** שהביא את התוס' ורי"ו.³⁶⁰

* תערובת טעמים של דבר שיש לו מתירין. רמ"א ד

הג"א (ע"ז ה, בט) **בשם מהרי"ח** – דוקא שיש ממשות איסור, אבל אין ממשות האיסור, שנימוח, בטל ואפי' מין במינו ויש לו מתירין. וכע"ז כתב ר"ת (הובא לעיל).³⁶¹ **וכתב הגש"ד** – מהרי"ח דמסיק דדוקא כשיש ממשות האיסור, נוכל לומר דליבון הביצה וכן אם מלאו בתרנגולת וכן כששוברין בצים ונתערבו (שכתבו הפוסקים לעיל שלא בטלים), כולו חשיבו ממשות האיסור, ולא חשיב נימוח אלא היכא שאינו ניכר במראה אלא בטעם.

=> דשלי"מ שנימוח בהיתר והוא אינו ניכר - בטל אפילו במינו.

רמב"ם – נתערב יין זה שאסרו על עצמו בין אחר, אפי' טפה בחבית, נאסר הכל, מפני שיש לו להשאל על נדרו נעשה כדבר שיש לו מתירין שאינו בטל במינו. **וכ"כ סמ"ג**. מוכח שממשות שנימוחה מדבר שיש לו מתירין לא בטלה. וכ"מ מתוס' ורא"ש בנדרים נח, א וממהר"ם (הובא בתשובת הרא"ש כלל ב), **וכ"מ מירושלמי**.

=> דשלי"מ שנימוח בהיתר לא בטל במינו, אפילו אם הוא לא ניכר במראה (לא ברור מה יגידו אם רק פלט טעם ולא נימוח).

הר"ן והרשב"א (הובאו לעיל) הוכיחו מהגמרא בנדרים שאמרה 'אמר רבי יהודה: מעשה ואסר עלינו רבי טרפון בביצים שנתבשלו עמו (עם בשר שנדרו ממנו הנאה)' שדבר שיש לו מתירין בטל בשאינו מינו, וא"כ מוכח מדבריהם ששוברים שגם טעם בלבד של דבר שיש לו מתירין לא בטל. **וכ"פ רי"ו** (הובא בשי"ד).³⁶²

=> אפילו אם רק פלט טעם בלבד, אפילו לא נימוח - לא בטל.

שו"ע רטז – נתערב יין זה שאסרו על עצמו בין אחר, אפי' טפה בחבית, נאסר הכל, מפני שיש לו להשאל על נדרו נעשה כדבר שיש לו מתירין שאינו בטל במינו. **וכ"מ משו"ע או"ח תקי"ג**, ביצה שנולדה ביום טוב שנתבשלה בשוגג עם בשר ותבשיל, אם (הביצה קלופה³⁶³ ו) יש ס' כנגדו הכל מותר חוץ מן הביצה. **וכתב מג"א** – משמע שהביצה עדיין שלימה (ורק פלטה טעם), ואפי"ה דוקא כשנתבשלה עם בשר שרי אבל עם בצים אחרים אסורים כל הבצים (אפילו אם הביצה האסורה ניכרת) משום דמין במינו הוא. **וכ"כ מ"ב שם בדעתו**. **וכ"פ ש"ך** – ובאמת לענין דינא נראה דאפילו הוציאו שלם טעמו לא בטיל, ובלא"ה דוחק לחלק בין טעמו דכשנשאר שם או לא דסוף סוף עד שאתה אוכלו באיסור תאכלנו בהיתר. **וכ"פ ב"ח**.

³⁶⁰ **ראבי"ה** כתב טעם נוסף לאסור תבשיל שלובן בביצה שנולדה ביו"ט – וקבלתי מרבתי שאם לבנו בביצה שנולד ביום טוב את המרק דלא משערין ליה בשישים, חדא דלחזותא ולטעמא היא דעביד ולא בטיל, ותו דבר שיש לו מתירין הוא ואפילו באלף לא בטיל. **וכ"כ מרדכי**. **וכ"כ שו"ע תקי"ג**, ביצה שנולדה ביו"ט... אם לבנו בו התבשיל וכיוצא בזה, מידי דלחזותא וטעמא עביד, לא בטיל. **וכ"כ ש"ך קב**, ה.

³⁶¹ בדעת הטור ואו"ה נחלקו, שבדרי"מ הבין מהם שטעם בטל, אך הש"ך דחה אותו והוכיח שהם סוברים שטעם לא בטל.

³⁶² וכן מוכח מהרשב"א בסעיף ג שכתב שהסיבה שכלי שבלוע בו טעם איסור שהתערב בכלים אחרים אינו דבר שיש לו מתירים, היא בגלל שיש הפסד בהכשרתו.

³⁶³ שאם אינה קלופה היא לא פולטת טעם, כמבואר לעיל בדין 'פליטת טעם מביצה של איסור'.

בתו"ח ודר"מ הביא למעשה את הג"א, ר"ת והגש"ד, **וכ"כ בהגה** – הא דדבר שיש לו מתירין אינו בטל, היינו דוקא אם האיסור בעין או שיש עדיין ממשות האיסור בתערובת, אבל טעמו בטל (אפילו ממשות שנימוחה ולא ניכרת במראה, כדמוכח מהראשונים שהביא התו"ח. וכ"כ ש"ך בדעתו). **וכ"פ פני אריה** (הובא בפת"ש ז). **וכתב מ"ב** – במקום מניעת שמחת יום טוב יש לסמוך ע"ז. **וכ"פ פנה"ל לד, 17**.

ט"ז ט – אם האיסור ניטל משם רק שפלט שם טעם אותו טעם אינו חמיר לאסור בשביל דבר שיש לו מתירין, ע"כ. ומשמע שאם איסור נימוח לא נחשב טעם ואינו בטל³⁶⁴, **וכ"כ בס"ק י** – טיפת יין שאסר עליו בנדר שנפלה בחבית הוה דבר שיש לו מתירין.

ג. מהו דבר שיש לו מתירין

(1) יגיע להיתרו בודאי לאחר זמן או שמסתמא יתירו האדם בעצמו. סעיף ב

נדריס נחא – תניא, רבי שמעון אומר: כל דבר שיש לו מתירין, כגון טבל ומעשר שני והקדש וחדש - לא נתנו בהן חכמים שיעור.

נדריס נטא – אמר רבי אבא: קונמות, הואיל ואי בעי מתשיל עליהו, הוה להו כדבר שיש לו מתירין, ואין בטיל ברוב. והרי תרומה דאי בעי מתשיל עלה, ובטלי! דתנן: סאה תרומה טמאה שנפלה לפחות ממאה חולין - תרקב, הא למאה - תעלה!... אלא אימא: בשלמא קונמות מצוה לאיתשולי עליהן משום דרבי נתן, דאמר רבי נתן: כל הנודר - כאילו בנה במה, והמקיימו - כאילו מקטיר עליה, תרומה מאי מצוה לאיתשולי עלה.

ביצה ג, ב – ביצה... ספק טרפה - דבר שאין לו מתירין היא.

רשב"א – מסתברא שלא אמרו דבר שיש לו מתירין אלא בדבר שהמתיר עתיד לבא בודאי או שהוא בידו להיתרו על כל פנים³⁶⁵ כיצד ביצה שנולדה ביום טוב וכיוצא בהן המתיר ודאי שהרי למוצאי יום טוב מותר על כל פנים ולפיכך דין הוא שלא יבטל את האיסור הואיל ולערב יהא הכל מותר, וכן הדין לחדש דעיצומו של יום מתיר ויום ששה עשר ממילא בא. וכן כשהמתיר תלוי במעשה והמעשה תלוי בידו וכגון טבל ומעשר שני והקדש שכל אלו קרויין דבר שיש לו מתירין, טבל הרי בידו לתקנו אם יש לו פרנסה ממקום אחר וכן מעשר שני בידו לתקנו שהרי יוכל לפדותו ולאכלו בכל מקום וכן הקדש יכול הוא לישאול עליו דהקדש טעות אינו הקדש, וכן קונמות הואיל ומצוה לאיתשולי עליהו. אבל כל דבר שאין המתיר בא בודאי וגם אינו בידו כגון ביצה וגבינה של ספק טריפה שאינן ודאי שתלד התרנגולת והבהמה ולא שתשהינה שנים עשר חדש וכן אין בידו להתירן אין זה קרוי בשום מקום דבר שיש לו מתירין ולפיכך נראה לי שהן כשאר האיסורין שאין להן מתירין ובטלין כדרך שבטלה ביצה של ודאי טריפה וגבינה של ודאי טריפה. **וכ"כ טור ושו"ע**.³⁶⁶

³⁶⁴ וכתב כך בדעת הרמ"א אך מוכח מהתו"ח שגם ממשות שנימוחה נחשבת טעם ובטלה, וכ"כ ש"ך. אמנם נראה שהפמ"ג על ה"ט"ז בס"ק ט ביאר את ה"ט"ז כש"ך.

³⁶⁵ ונלע"ד שדין דבר שיש לו מתירין שהיתרו בידיים, לדעת הרשב"א, הוא רק דבר שמן הסתם יבוא להתיר אותו, וכדמוכח מהגמרא בנדריס, שתרומה אינה דבר שיש לו מתירין, ואילו נדריס כן כיוון שיש מצווה להתירם. ולקמן בסעיף ג כתב הרשב"א שגם כלי שהכשרתו בהגלה שהתערב באחרים לא נחשב י"ש לו מתירין רק בגלל שיש הפסד בהכשרתו, אבל אם לא היה הפסד בהכשרתו היה נחשב כדבר שיש לו מתירין. ואע"פ שלכאורה אין מצווה בהכשרת כלים צ"ל שכל דבר שיש לו רווח מהתרת האיסור ומן הסתם יבוא להתירו נחשב כדבר שיש לו מתירין. ולקמן בסעיף ג נראה שכך גם דעת הש"ך, אך רש"ל שם כתב שכלי שבלע איסור שהתערב אינו נחשב דבר שיש לו מתירין כיוון שלא יגיע היתרו ממילא, וביארו אותו שם מני"י ובית יעקב שרק דבר שיש מצווה בהיתרו כנדריס נחשב דבר שיש לו מתירין.

³⁶⁶ אמנם השו"ע כתב זאת בשם י"ש מי שאומר. ותמה הש"ך – לא ידעתי למה כתב המחבר דין זה בשם י"ש מי שאומר שהרי הרשב"א והטור סוברים כן ואין חולק עליהם והכי מוכח נמי לפע"ד בש"ס רפ"ק דביצה.

(2) אם אין טירחה או הפסד בהתרתו. סעיף ג

בבא מציעא נב, ב-נג, א – אמר חזקיה: מעשר שני שאין בו שוה פרוטה, אומר: הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות (שכבר חיללתי עליהם מעשר שני ועדיין הם בידו), לפי שאי אפשר לו לאדם לצמצם מעותיו (אלא מוסיף עליהם דמים יותר ממה שצריך בצמצום כנגד שווי הפירות שמחלל, ונשאר בהם מקום לחלל עליהם מעשר פחות משהו פרוטה). - מיתבי: התרומה והביכורים חייבין עליהן מיתה, וחומש... ועולים באחד ומאה... מה שאין כן במעשר (שני). - מאי מה שאין כן במעשר לאו מכלל דמעשר בטיל ברובא? ואם איתא דחזקיה, הוה ליה דבר שיש לו מתירין - וכל דבר שיש לו מתירין - אפילו באלף לא בטיל!... תניא בהדיא: מעשר שני בטיל ברובא, ובאיזה מעשר שני אמרו - (1) במעשר שאין בו שוה פרוטה, (2) ושכנס לירושלים ויצא (שאו אין לו תקנה בחילול וצריך לאכלו בירושלים). - ואם איתא לדחזקיה - ליעבד ליה לדחזקיה, וניחל ליה על מעות הראשונות! - דלא פריק (שלא פדה מעשר שני עד עתה ולכן אין בידו 'מעות ראשונות')... 'ושכנס לירושלים ויצא', ואמאי? וליהדר ונעיליה (עם תערובתו ויאכל בירושלים)!

תוס' 'ליהדר ולעייליה' – לעיל גבי אין בו שוה פרוטה לא פריך הכי, דאיירי ברחוק מירושלים הרבה ומקרי בהכי אין לו מתירין אבל הכא דקתני משכנס לירושלים ויצא משמע אפי' לא יצא אלא פסיעה אחת ואמאי ולעייליה.

ע"ז עג, ב – ר' יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו: כל איסורין שבתורה, בין במינן בין שלא במינן - בנותן טעם, חוץ מטבל ויין נסך, במינן - במשהו, ושלא במינן - בנותן טעם. בשלמא יין נסך, משום חומרא דעבודת כוכבים, אלא טבל מ"ט: כהיתירו כך איסורו, דאמר שמואל: חטה אחת פוטרת את הכרי.

תוס' – ותימה דהכא משמע דטעמא דטבל במשהו דכהתירו כך איסורו ובירושלמי קאמר דטעמא משום דטבל יש לו מתירין והשתא תרי טעמי ל"ל וי"ל דצריכי תרוייהו דאי ליכא אלא חד טעמא דיש לו מתירין הוי אמינא דוקא היכא דהבעלים בעיר דאז יש לו מתירין שהבעלים יכולים להפריש אבל אי ליכא בעיר אף על גב דיכול לילך במקום שהבעלים שם מ"מ כיון שיש לו טורח והוצאה הוי כשאין לו מתירין כמו שפ"ר"ת בפ' הזהב (ב"מ נג, א).³⁶⁷ **וכ"פ רשב"א ורמ"א ג.**

(3) היה ניכר בפני עצמו לפני שהתערב. רמ"א ד

תרומה – גיגית מלאה ענבים ובוטטין אותן במקלות ושוהה שם היין קרוב לחדש עם הענבים בגיגית, (הענבים האלו שבעטו אותם במקלות) זהו מחוסרים דיכה שאינן בעוטין רק מעט לא ברגל ולא בקורה והיין היוצא מן הענבים בשבת (אסור) משום משקין שזבו (שמא יבוא לסחוט מהם בשבת) אמנם גם מאותן גיגיות מותר למשוך בברזא בשבת לשתות שהרי משקין הרבה צלולין יש כבר מע"ש חוץ לענבים בתוך הגיגית ואפילו יוצא בשבת משקה מתוך הענבים מתבטל הוא במשקה של היתר שכבר יצאו ולא דמי לדבר שיש לו מתירין שיכול להמתין עד לאחר השבת ואפי' באלף לא בטיל דהני מילי כשאיסור בעין מתחלה ואח"כ נתערב במינו בהיתר אבל הני לא ניתרו מעולם אלא מעט מעט שיוצאין ומתערבין עם המשקין של היתר שיצאו מאתמול³⁶⁸, וכן חבית מלאה ענבים שלמים וממלאין החבית יין והענבים לאחר זמן מרובה מתבקעין ויוצא מהן יין אף בשבת וקורין אותו רפיד מותר למשוך בשבת דרך ברזא ולשתות כדפירש שמעט היוצא בשבת מתערב והוא מתבטל עם היין שהיה כבר. **וכ"פ סמ"ג, סמ"ק, מרדכי, טור, או"ה. וכ"פ שו"ע או"ח שכ, ב ורמ"א.**

³⁶⁷ והרשב"א כתב תירוץ קצת אחר בשם ר"ת – דההיא דר' יוחנן בשאין לו טבל אחר להתירו ולא אמרו טבל דבר שיש לו מתירין אלא בשיש לו פרנסה אחרת להפריש עליו שאילו אתה מזקיקו לקנות ממקום אחר פעמים אין לו והרי הוא נפסד כדי להתירו ולא אמרו דבר שיש לו מתירין אלא בשהוא יכול להתירו בלא שום הפסד ממוון ממקום אחר.
³⁶⁸ המשך דבריו – וכי אסרינן במחוסרין דיכה היינו כי נתן אבנים או קורה על ענבים שנדוכין קצת והן במקום מדרון בכלי או בגת או בלא כובד אם הענבים במקום משופע שכל המשקה היוצא הוי בעין וניכר קודם שיתערב עם המשקים שיצא כבר מאתמול.

(4) איסור שאם יחכה עד שיותר יתקלקל. סעיף ד

מרדכי – כתב הר"ש מפליזא משם ר"ת דלא שייך דבר שיש לו מתירין היכא שהמאכל מתקלקל. **וכ"פ רשב"א וש"ע**.

יש"ש חולין ח, פז – הרמב"ם פסק להדיא, דחמץ בפסח נקרא דבר שיש לו מתירין, ומסתמא הרמב"ם לא חילק בין ביום א' של פסח, בין ביום האחרון, ולא חיישינן במה שיתקלקל המאכל, דסוף סוף אם יהא ראוי לו לאכול יהיה לו מתירין.

(5) דבר שיש לו מתירין שאסור גם משום איסור שאין לו מתירים. פת"ש ד

ר' נתן (הובא בצ"צ) – ביצת ספק טריפה שנולדה ביום טוב לא הוי דבר שיי"למ.

צ"צ – ביצת טריפה או ספק טריפה שנולדה ביי"ט ונתערבה אי בטלה או לא... נראה דמיקרי דבר שיל"מ ואינה בטילה והיינו משום דהשתא ביום טוב חייל עלה תרי איסורא איסור טריפה ואיסור נולד אף על גב דאין איסור חל על איסור מכל מקום באיסור כולל קיימא לן דחל איסור על איסור³⁶⁹ וכאן חל איסור נולד על איסור טריפה בכולל דמתחלה כשביצה היא במעי תרנגולת היא אסורה מחמת טריפה וכשנולדה ביום טוב מגו דחל איסור נולד על בצים שנולדו ביי"ט מן הכשרות חל נמי על ביצה שנולדה מן הטריפה. ולכך מסתברא למימר דלענין נולד מיקרי דבר שיש לו מתירין שהרי לאחר י"ט תהיה מותרת מאיסור נולד ולא תהיה אסורה רק משום טריפה אם כן למה יאכלנה ביי"ט על ידי תערובת שעדיין חל עלה גם איסור נולד דכל מה דאפשר למיעבד בהיתר עבדינן דטעם של דבר שיש לו מתירין שאינה בטל הוא מטעם זה כדפירש רש"י ריש ביצה דף ג' ע"ב והאי טעמא איכא נמי הכא. **וכ"כ פר"ח ומנ"י**.

* **נדר שלא לאכול בשר נבילה זה**

פמ"ג – נסתפקתי מי שנדר שלא לאכול בשר זה והוא מנבילה וטריפה וכדומה משאר איסורים, ונתערב מהו. מי אמרינן דלא בטיל וירויח האיסור הב', או דילמא דלא חל כלל איסור הב' דאין איסור חל על איסור. שהרי הר"ב אומר כן בצ"צ דטריפה שנולדה ביי"ט לא בטיל דמרויח נולד לאחר זמן דאיסור חל על איסור בכולל עכ"ל. משא"כ נשבע על טריפה לחוד דלית כולל. שוב ראיתי דלחד פירוש אף דאין איסור חל על איסור היינו ללקות שנים או ב' חטאות, אבל מ"מ ב' איסורים עביד, א"כ מיקרי דשיל"מ.

רע"א נשאל על המקרה של הפמ"ג הנ"ל – אכן מסתפקנא טובא דמ"מ יש מקום להתיר בני"ד והיינו במה דמחלק הש"ס דנדרים בין תרומה לנדרים, דתרומה לא הוי דשיל"מ כיון דליכא מצוה לאתשולי אבל נדרים מצוה לאתשולי, וא"כ בני"ד פשיטא דליכא מצוה לאתשולי, דל"ש לומר כל המקיימו כאלו הקריב קרבן דהא צריך לקיימו מחמת איסור נבילה, ואדרבא הא א"א לאתשולי דהא נדר לדבר מצוה א"כ לא הוי כלל דבר שיל"מ.

ובזה אני דן לספק אם נימא דמ"מ כיון דהשתא דפקע איסור נבילה על ידי ביטול (שהבשר התערב, ומצד איסור נבלה התבטל ברום) יש מצוה לאתשולי והוי דבר שיש לו מתירין, או כיון דלא מקרי דבר שיש לו מתירין רק מכח הביטול ממילא נתבטל בכולו ומותר, עכ"ל, ואח"כ הביא ראייה שנחשב דבר שיש לו מתירין, אך בכל זאת סיים וכתב שעדיין צ"ע.

³⁶⁹ איסור כולל – אחד האופנים בהם איסור חל על איסור כאשר האיסור האחרון כולל עמו דברים אחרים שהאדם לא היה אסור בהם מחמת האיסור הראשון, שמתוך שחל האיסור על הדברים האחרים, חל גם על אותו הדבר שהיה עליו האיסור הראשון. לדוגמא: האוכל נבילה ביום הכיפורים, חייב הן משום אכילת נבילה והן משום אכילה ביום הכיפורים, שכן איסור אכילה ביום הכיפורים כולל את כל המאכלים שבעולם.

(6) דבר שיש לו היתר לדבר אחד ואיסור לדבר אחר

פסחים ע"ב – תני רב כהנא בריה דרב חיננא סבא: פת שאפאה עם צלי בתנור - אסור לאכלה בכותחא.

ר"ף חולין לב, ב – הא דתני רב כהנא פת שאפאה עם הצלי אסורה לאכלה, אפי' כלוי (שאמר ריחא לאו מלתא היא) אסירי למיכלינהו בכותחא, מאי טעמא... דהאי פת שאפאה עם הצלי כיון דשריא בלחוד בלא כותחא הוא לה כדבר שיש לו מתירין... וכל דבר שהוא אחד באלף כריחא בעלמא הוא ואפי"ה באלף לא בטיל הואיל ויש לו מתירין. **וכתב הר"ן** בנדריס נב – אלמא דסבירא ליה ז"ל דאפילו שלא במינו לא בטיל ואי אפשר כמו שכתבנו בראיות ברורות... ולן נראין דברי הרב אלפסי ז"ל דכי תנן הכא דדבר שיש לו מתירין בשאינו מינו בטיל הני מילי כל שאסור עכשיו ועתיד להיות נותר אחר זמן כנדריס... דבדבר שיש לו מתירין נטו רבנן משום חומרא לדברי יהודה, דכיון שאין דבר זה חלוק מן ההיתר לגמרי באיסור והיתר שהרי אף הוא סופו להיות נותר כמוהו אמרינן שאינו בטל במינו. אבל כשיש לו עכשיו היתר...³⁷⁰ כיון שהיתרו קרוב אי אפשר לחילוק שיש בין מינו לשאינו מינו שישלימנו (לביטול) דהא הש"ס לרבנן חילוק דהיתר ואיסור עדיף להו מחילוק דמינו ושאינו מינו דבה הוא דפליגי עליה דר' יהודה. ועוד דאפי' לא בעית למידק כולי האי זיל בתר טעמא הרי אתה רואה שכל שהוא מוסיף היתר החמירו בבטולו שמפני שעתיד להיות נותר אמרו שלא יתבטל במינו וכיון שכן כל שהוא מוסיף עוד היתר שאף עכשיו יש לו שעת הכושר ראוי להחמיר בבטולו שלא יתבטל אפי' בשאינו מינו. וכ"פ תשובה מאהבה ושער המלך (הובאו בפת"ש ח).

מרדכי – **ראבי"ה** פליג על סברת האלפס וכתב מה שאמר הרב דהוי דבר שיש לו מתירין אין נראה לי דלאותו ענין שנאסר הוא אסור עד לעולם ולאותו דבר שהותר דהיינו כותח לא נאסר מעולם. **וע"פ זה פסק בתה"ד** – בשר ששהה שלשה ימים בלא מליחה (שמותר בצליה ואסור בבישול), ונתערבה אותה חתיכה בחתיכות אחרות, בטילה היא ברוב לענין שיהיה כולן מותרות לבשל, אע"פ שלאותו בשר יש היתר בצליה. **וכ"פ שו"ע סט, יד, ש"ך יא, נו"ב ופמ"ג**.³⁷¹

(7) חתיכה שלא אסורה מחמת עצמה אלא מחמת הבלוע בה. רמ"א ד

תה"ד – בשר ששהה ימים בלא מליחה (שאסור בבישול ומותר בצליה), ונתערבה אותה חתיכה בחתיכות אחרות, בטילה היא ברוב... דלא מיקרי דשיל"מ בצלייה משום דבצלייה לא נאסרו מעולם, ולבשל עדיין הוא אסור, ולא שייך לומר דשיל"מ אלא היכא שיש היתר לאותו צד הנאסר כבר, ונראה נמי דאפילו היתה חתיכה הראויה להתכבד אפי"ה בטילה, כיון דאינה אסורה מחמת עצמה אלא מחמת הדם הבלוע בה.

דר"מ – כתב מהרא"י (תה"ד) דחתיכה זו שלא מלחה לא הוי איסורה מעצמה ולכן יש לה ביטול עכ"ל משמע בהדיא דדבר שאין איסורו מחמת עצמו לא מקרי דשיל"מ. **וכ"כ בהג"ה**.

נחלקו בדעת הרמ"א:

פני אריה (הובא בפת"ש ח) – דאין כוונת הרמ"א דבכ"מ שאינו אסור מחמת עצמו בטל, אלא מיירי דוקא שהאיסור הבלוע אינו מינו עם מה שנתערב עכשיו דמאחר שהאוסר עצמו הוא מבשא"מ לא יפה כחו מכחו ונדון הכל כתערובת מבשא"מ דבטל אפי' בדבר שיל"מ. **וכ"פ למעשה**.

נקה"כ – מדברי רמ"א משמע דאין חילוק, דאפילו נאסרה החתיכה מפני שבלע דבר שהוא מינו דשאר החתיכות בטיל.

³⁷⁰ המשך דבריו – כי ההיא דפי' משילין שאף מים ומלח מותרין עכשיו במקום שרגלי שתייהן שוין בה הרי נתקרב הרבה היתר של עיסה למים ומלח שאף עכשיו שניהן מותרין.
³⁷¹ **ואע"פ שבתשובה מאהבה** פסק כרי"ף כתב שיש להקל בחתיכה ששהתה ג"י בלא מליחה שנתערבה באחרות להתיר התערובת אחרי שאין זה רק חומרת הגאונים.

ש"ך – הכל תפסו על הרב בזה כיון דדשיל"מ הוא מה לי בלוע הוא או לא סוף סוף יש היתר לאיסורו.³⁷² ומה שהוציא כן מתה"ד אדרבא משמע שם להדיא איפכא, דלא כ"כ שם אלא אחה"ל (כמו שכתבו הפוסקים), אבל בדשיל"מ משמע שם בתה"ד להדיא דלא בטיל אפילו אם אין איסור מחמת עצמו דהא חשיב התם חתיכה ששהתה שלשה ימים בלא מליחה דשיל"מ אי לאו משום דלצלי לא נאסר מעולם. ואדרבה מדכתבו הפוסקים גבי חה"ל שנבלע מאיסור דבטל משום דמ"מ האיסור שנבלע בה אינו ראוי להתכבד משמע דבדשיל"מ דס"ס האיסור יש לו מתירים לא בטיל. **וכ"פ ב"ש, רש"ל וט"ז**.³⁷³ **וכתב נקה"כ** – נראה להדיא דאפילו (הבלוע) אינו מינו של החתיכות (שהרי דיברו על בשר שבלוע בו דם שהתערב עם עוד חתיכות בשר), כיון דהחתיכות שנבלע בה האיסור הוא מינו דהחתיכות, לא בטל, דמאחר דיהא מותר לאחר זמן אין חילוק (וכש"כ אם הבלוע הוא מינו).

ד. פרטים נוספים

(1) תבשיל שבושל בשבת במזיד. רמ"א ד

יבמות פב,א – תניא: חתיכה של חטאת טמאה שנתערבה במאה חתיכות של חטאות טהורות... תעלה... אבל חתיכה של חטאת טהורה שנתערבה במאה חתיכות של חולץ טהורות - דברי הכל לא תעלה... מאי שנא רישא ומ"ש סיפא? רב אשי אמר: סיפא, משום דהוי ליה דבר שיש לו מתירין (שמותרים לכהן), וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל. והא דרב אשי בדותא היא³⁷⁴ למאן? אי לכהן, מישראל שרי (עכשיו)! אי לישראל, לעולם אסור! אלא, הא דרב אשי בדותא היא.

רי"ו בשם הרמ"ה – דבר שיש לו מתירין שהוא אסור לזה ומותר לזה, ואין לו מתירין למי שהוא אסור לו, פירוש כגון המבשל בשבת (במזיד דאסור לו לעולם ולאחרים מותר למוצאי שבת. ש"ך) וכיוצא בו לאו דבר שיש לו מתירין הוא ובטל, ודקדקה מפרק הערל (יבמות פב,א). **הובא בב"י. וכ"כ רמ"א.**

מג"א שיח,ב (הובא בפתי"ש יב) – ועבי"ד ססיי ק"ב דאם נתערב אותו דבר (שבשיל במזיד) באחרים בטיל ולא הוי דשיל"מ דומיא דתרומה (ולשון דומיא דתרומה הוא לאו דוקא, שהרי ראייתו של הרמ"ה היא מחטאת. מחה"ש), וצ"ע דאין הנידון דומה לראיה דתרומה לא הוי אצל שום אדם דשיל"מ דאי לכהן גם היום מותר ואי לישראל לעולם אסור, אבל הכא כיון שחל עליו שם דבר שיל"מ לאחרים אף לדידה לא בטיל... ומ"ש ב"ד ססיי ק"ב אפשר דאיירי כשנתערב אחר השבת דאז הוי ממש דומיא דתרומה.

חוו"ד – כוונתו (של רי"ו), שאם נתערב בשבת מותר לדידה, כיון דלדידה דבר שאין לו מתירין הוא, אבל לאחרים אסור בשבת כיון דלדידהו דבר שיש לו מתירין הוא.

(2) חמץ

פסחים לא,א – **אמר רבא**: הלכתא, חמץ בזמנו, בין במינו בין שלא במינו - אסור במשהו.

³⁷² ט"ז – ואין להקשות דאי"כ קשה גם על מה שכתבתי (לעיל) דאם אין שם ממש אלא הטעם דלא הוה דשיל"מ דהתם מיירי שלקח גוף האיסור שלא נתערב בה ממש אלא טעם אין לו לאיסור כח לאסור דהא לא נרגש הטעם במינו והוה כלא נפל האיסור לשם כלל משא"כ בזה דחתיכה שלא נמלחה הרי איסור ברור לפנינו ואפילו מן התורה צריך ביטול ברוב שפיר גזרו חכמים דלא מהני ביטול ברוב כיון שיש לה היתר בלאו הכי.
³⁷³ ולקמן בדין כלי שנאסר והתערב באחרים מובא שנחלקו בדעת האו"ה, שלדעת ה"ט"ז סובר כרמ"א כאן, ולדעת הש"ך לא.
³⁷⁴ רש"י – דהא דקיי"ל (ביצה דף ג:) דבר שיש לו מתירין לא בטיל כגון דמשתרייא למחר למאן דאסירא ליה השתא כגון ביצה שנולדה ביום טוב.

רשב"א – הא דאמרינן דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל דוקא כגון ביצה שאם ימתין לה לערב לא תפסד אבל חמץ בפסח בתבשיל כגון חביץ קדרה שאם ימתינו לו לאחר הפסח תפסד ותעבור צורתו לית ביה משום דבר שיש לו מתירין, אבל בפת שאינו מתפסד בהמתנתו מדינא אוסר בכל שהוא.

רמב"ם לגבי תערובת חמץ – לפי שאין התערובת אסורה לעולם שהרי לאחר הפסח תהיה כל התערובת מותרת כמו שביארנו, לפיכך אוסר בכל שהוא בין במינו בין שלא במינו... ואל תתמה על חמץ בפסח (שאוסר גם בשאינו מינו במשהו) שהתורה אמרה כל מחמצת לא תאכלו לפיכך החמירו בו. **וכתב רש"ל** – ומסתמא הרמב"ם לא חילק בין ביום א' של פסח, בין ביום האחרון, ולא חיישינן במה שיתקלקל המאכל, דסוף סוף אם יהא ראוי לו לאכול יהיה לו מתירין... וכן עיקר.

מרדכי – כתב הר"ש מפליזא ששמע מרבינו חיים דדבר החוזר לאיסורו מאליו כגון חמץ שחוזר לשנה הבאה לאיסורו לא שייך לומר דבר שיש לו מתירין. **ומשמע שכך גם דעת רוב הראשונים** (לקמן לגבי חמץ בער"פ ויבש ביבש) **וכ"פ רמ"א ופני אריה** (הובא בפת"ש יא).

* נפק"מ

למעשה בגלל חומרתו של איסור חמץ, הוא אוסר במשהו, בין במינו ובין שלא במינו, כמבואר בגמרא. וא"כ צ"ע מה הנפק"מ בין הדעות, ולכאורה יכולות להיות שלוש נפק"מ:

1. חמץ שהתערב בפסח שאם ימתין עד אחר הפסח יתקלקל

לדעת הרשב"א בטל כיוון דלא הוי דבר שיש לו מתירין.

אך לדעת הרמב"ם (ע"פ רש"ל) לא בטל כיוון שעדיין נחשב דבר שיש לו מתירין, **וכן לדעת המרדכי והרמ"א** לא בטל כיוון שהסיבה שחמץ אוסר במשהו היא מפני חומרתו, ולדעתם אין לו מתירין.

2. חמץ שהתערב בערב פסח. או"ח תמז, ב

רא"ש – חמץ משש שעות ולמעלה אע"פ שלוקין עליו מן התורה כיון שאין בו כרת הרי הוא כשאר איסורין ובטל בששים. **וכ"פ תוס', טור, תרומה, סמ"ג, סמ"ק, הג"מ ורי"ו. וכ"פ שו"ע** (משמע סוברים כמרדכי³⁷⁵).

מ"מ (הלכות חמץ א, ה) בדעת הרמב"ם – ויש מי שכתב דלפי טעם זה (שכתב הרמב"ם שחמץ הוא דבר שיש לו מתירין) **ה"ה בנתערב משש שעות ולמעלה בערב הפסח שהוא במשהו** (במינו. ש"ך יג). ולכאורה כך גם דעת **הרשב"א** לגבי חמץ שלא יתקלקל עד אחר הפסח.

ר"ן – 'אמר רבא הלכתא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור'. והאי בזמנו דקאמר רבא היינו משש שעות ולמעלה עד לאחר הפסח דליכא למימר דבזמנו לא מיקרי אלא בתוך הפסח אבל לפני הפסח ולאחר הפסח שלא בזמנו מיקרי.

3. יבש ביבש. יו"ד קט ואו"ח תמז, ט

בדין הכללי של תערובת יבש ביבש לעיל הובא שנחלקו הראשונים בדין תערובת חמץ יבש ביבש:
רשב"א, ראב"ד, רש"י – אוסר במשהו באכילה אך להנאה בטל ברוב.

³⁷⁵ אמנם ש"ך יג כתב שאפשר שסוברים כרמב"ם ורשב"א שבמין שמינו לא בטל אפילו בערב פסח, ומה שאמרו שבטל בשישים זה בשאינו מינו.

רא"ש – בטל ברוב אפילו לאכילה, ורק בלח אוסר במשהו. דבמקום דהוה שאר איסורי בנותן טעם הוי חמץ במשהו אבל דבר יבש דבשאר איסורים חד בתרי בטל ה"ה בחמץ בפסח (לכאורה סובר כמרדכי³⁷⁶).

רי"ף – אוסר במשהו אפילו בהנאה. **וכתב ב"י** – ונראה שטעמו מפני שהוא דבר שיש לו מתירין ומפני כך אפילו יבש ביבש לא בטיל אפילו באלף, או משום דסבר שלא התירו יבש ביבש חד בתרי אלא באיסורי נותני טעמים אבל באיסורים שהחמירו בהם ביותר מנותן טעם אין הפרש בין יבש לבלול.

בשו"ע או"ח תמוז, ט כתב בסתם כדעת הרי"ף ובי"א כדעת הרא"ש. ולפי מה שלמדנו לעיל בדין חמץ בע"פ שלדעת השו"ע חמץ לא נחשב דבר שיש לו מתירין הסיבה שהחמירו כאן בחמץ הוא מפני שאין הפרש בין יבש לבלול וגם ביבש החמירו בחמץ, וא"כ בין במינו ובין בשאינו מינו לא בטל.

נקה"כ צב,ה כתב שחמץ בפסח בדבר יבש לא בטל משום דבר שיש לו מתירין, ולכן לדעתו רק במינו לא בטל, אך בשאינו מינו בטל בשישים (כדין תערובת יבש ביבש מבש"מ).

(3) נדרים ושבועות. פת"ש י

רמ"א – מי שנדר מדבר אחד ונתערב אח"כ, לדידה מקרי דבר שיש לו מתירין, דהא אפשר לשאול על נדרו (כפי שלמדנו לעיל מנדרים נט ומוסכס).

* **אסר דבר על חבירו**

ברית אברהם כתב דדוקא בכה"ג דביד האוסר גופיה לשאול על נדרו הוי דשיל"מ אבל אם אסר דבר על חבירו בקונם לא הוי דשיל"מ, דהאוסר יכול לשאול ע"ז, כיון דלגבי הנאסר לא הוי בידו ולהכי דייק הרמ"א וכתב לדידה מקרי. וכ"כ מהרי"ט, לח"מ, חת"ס ורע"א. וכתב החת"ס – מי שאסר פירותיו על עצמו ועל חברו והוא יכול להתירו על עצמו ועל חברו מקרי דשיל"מ גם לחברו והיינו טבל (שאסור לו ולאחרים ורק ביד הבעלים להתירו).

* **נדר בעת צרה**

תורת יקותיאל – לפי מה דאמרינן בש"ס דלהכי הוי נדרים דשיל"מ משום דמצוה לאיתשולי א"כ היכא שא"צ לשאול על נדרו כגון שנדר בעת צרה וכיוצא בזה כמבואר בהלכות נדרים לא הוי דשיל"מ אכן אם רוצה לשאול על נדרו שנדר בעת צרה צ"ע ד"ל דהוי דשיל"מ דהא דאמר בש"ס משום דמצוה כו' היינו משום דבש"ס סתמא קתני אבל היכא שרוצה לשאול י"ל דבכ"ע הוי דשיל"מ.

* **שבועה**

בית יעקב – דוקא בנדר משום דאיכא מצוה לאיתשולי ביה הוי דשיל"מ אבל אם נשבע שלא לאכול מאכל פלוני ונתערב לא הוי דשיל"מ דליכא מצוה. וכ"כ תשובה מאהבה.³⁷⁷

פמ"ג – גם לשבועה יש דין דבר שיש לו מתירין.

³⁷⁶ אך הש"ך כתב שאפשר שסובר כרמב"ם ורשב"א, שכתב הש"ך – לפ"ז (כלומר לפי הדעה שאומרת שחמץ הוא דבר שיש לו מתירין) הא ד"א בא"ח ס"י תמ"ז שם דחמץ בפסח יבש ביבש חד בתרי בטיל (דעת הרא"ש) היינו שלא במינו דאילו במינו ה"ל דשיל"מ ולפ"ז מייירי דיש בהשתי חתיכות של היתב ס' כנגד החתיכה של איסור (כלומר כיוון שמהתורה מין בשאינו מינו יבש ביבש בטל ברוב אנתנו תולים לומר שהחתיכה הקטנה היא האיסור והגדולת הם ההיתר ויש בהם פי שישים כנגד האיסור) דא"כ אפי' בשאר איסורים לא בטיל כיון שאם יבשלם יתן טעם וכדלקמן ס"י ק"ט ס"ק ט' (שגזרו ביבש ביבש מין בשאינו מינו שלא בטל ברוב אלא בשישים שמא יבשל), מיהו י"ל דהשני סברות שהביא המחבר באו"ח שם נמי בהא פליגי אי חמץ הוי דשיל"מ או לא.

³⁷⁷ וכתב שאין חילוק בין שבועה סתם לשבועה בשם דבכלהו ליכא מצוה לאתשולי דלא כרב א' שרצה לחלק בזה.

חוות יאיר – מי שנדר מחבית יין ונשבע שלא יתיר נדרו ונתערבו שיורי קנקן בחבית אחר דודאי הוי דשיל"מ שהרי יכול להתיר תחלה השבועה ואח"כ הנדר, ואי משום דמ"מ עתה א"א לו להתיר נדרו מה בכך דמ"מ אפשר להביא הדבר להיתרו.

פת"ש – ולדברי תשובת בי"ע ותשובה מאהבה הנ"ל אין זה דשיל"מ מאחר שהיה כאן שבועה.

(4) כלי שנאסר והתערב באחרים. סעיף ג

רשב"א – כלי שנתערב באחרים אם אתה מצריכו להגיעל או ללבן את כולן נמצא מפסיד (מעות. כ"כ בקצר) על הכשירן ולא מיקרי דבר שיש לו מתירין כל שצריך להפסיד על הכשירן ואין הכשירן בא כדרכו בלא הפסד אחר, אלא הרי הוא כיבש ביבש, וכל שנתערב בין אחד בין שנים בטל ומשתמש בהן ואפילו לכתחילה.³⁷⁸ **וכ"כ טור קכב ואו"ה**.³⁷⁹

רא"ה (בבדק הבית על הרשב"א) – וזה אינו, דהכא טעמא אחרינא דאין לו בטול, לבד מטעמא שיש לו מתירין, דכל היכא דניכר האיסור אין לו היתר ואין לו ביטול ובכל דבר שאפשר להוציא האיסור מתוכו הרי הוא כניכר האיסור וכיון שכן בזה שאפשר בהגעה ולהפליט האיסור הרי זה כאלו ניכר ואין לו היתר, ותו דטעמא דיבש ביבש חד בתרי בטיל משום דליכא טעמא דאיסורא אבל כל היכא דאיכא טעמא דאיסורא אסור והכא לא סגיגא דליכא טעמא דאיסורא אי מתרמיא ליה האי קערה או האי כלי ויהיב ביה היתרא, הילכך אפילו באלף לא בטיל. וכ"כ מהרי"ל קסד – לבי נוקפי וחוכך להחמיר דאפשר להגיעלו בלא יציאה בורה של בלן ואופה, ואפילו איכא הפסד עצים, הפסד מועט הוא, וכן מוכח בתו' דהזהב דלטירחא והפסד מועט לא חשיב (ואח"כ כתב גם את הטעם השני הרא"ה).

שו"ע, רמ"א, ב"ח וש"ך הקילו מטעמים של הרשב"א והטור. **ש"ך** – ולפעד"נ דאסור להשתמש עד אחר מעלי"ע דהא הרשב"א והטור לא כתבו דלא הוי דשיל"מ אלא משום שצריך להוציא עליו הוצאות ובכה"ג דיש לו מתירין מן התורה בלא שום הוצאות לכ"ע אסור. **וכ"כ משאת בנימין בדעתם. וכ"כ פנה"ל לד, יד.**

משאת בנימין – למאי שכתב רמ"א ס"ד דלא אמרינן לא בטל אלא היכא דאיכא ממשות איסור בעין בתערובות אבל אי ליכא רק טעם האיסור בטל ברוב אע"פ דהוי דבר שיש לו מתירין לפי זה אין ראייה כלל לאסור הכלי תוך מעת לעת מאחר דליכא אלא טעם האיסור.³⁸⁰ **וכ"כ רש"ל מטעם אחר** – שלא נקרא דבר שיש לו מתירין אלא זה שתלוי בזמן, ואחר זמן שרי ממילא.³⁸¹ **וכ"כ פת"ש ו מטעם אחר** – ובאמת לענ"ד בלא"ה לא הוי כאן דשיל"מ לפמ"ש בנחלת צבי שם בשם הגאון בעל צל"ח, דהא דדבר שיש לו מתירין לא בטיל היינו לענין אכילה דממ"נ מה שיאכל היום לא יאכל למחר א"כ אכילה זו שרוצה לאכול היום באיסור יאכל למחר בהיתר אבל לענין טלטול לאיזה

³⁷⁸ ט"ז – קשה לי למה צריך הרשב"א לטעם זה דצריך הוצאות הא אין הנאסר שהוא הכלי יכול לאסור טפי מן האוסר ואילו האוסר שהוא הבלוע בו לא יהיה עליו דין דבר שיש לו מתירין דהא האיסור ההוא אין לו מתירין וא"כ לא יהא הנאסר חמיר מן האוסר (כמבואר בסימן קה, יד הובא בדין חני"ט) וי"ל דכיון שיש לו מתירין אין לנו להשגיח בשום סברא לקולא דאין לנו לסמוך על שום קולא כיון שבלאו הכי יש לו מתירין.

³⁷⁹ או"ה כתב טעם נוסף – לא נקרא מחמת זה דשיל"מ לאסור כולן עד שיעגילו מאחר שאין איסורין מגופו. **נחלקו בדעתו** :

ט"ז – האו"ה סובר כרמ"א שדבר שאינו אסור מחמת עצמו אלא מחמת איסור הבלוע לא נחשב דבר שיש לו מתירין.

נקה"כ חלק עליו וביאר – מה שכתב לא מיקרי דבר שיש לו מתירין לאסור כולם עד שיעגילו מאחר שאין איסורם מגופו כו', כבר כתבתי בספרי דשאני התם שהדבר הנבלע בכלי הוי מין בשאינו מינו לגבי הכלים האחרים, והלכך אף על גב דהכלי גופו הוי מין במינו לגבי שאר הכלים, מכל מקום מאחר שאין איסורו מגופו, לא חמור מגוף האיסור דהוי בטיל כיון דלא הוי מינו.

³⁸⁰ ט"ז – קשה על רמ"א אמאי הוצרך לתת טעם גבי כלי משום שצריך הוצאות, ולא אמר הטעם דלא הוה אלא איסור בלוע ונראה דרמ"א כתב דברים אלו על פי או"ה (שכתב את טעמו של הרשב"א וטעם נוסף כמובא בהערה לעיל)... הרי לפניך על דין הכלי ב' טעמים ועל כן כתב רמ"א תחלה גבי כלי טעמו של הרשב"א ללמוד ממנו כלל דלא נקרא דבר שיש לו מתירין במיד דצריך הוצאות בכל מקום ואח"כ כתב גבי חתיכה שלא נמלחה דלא שייך האי טעמא כתב בו טעם אחר של או"ה שהוא מפני בלוע.

³⁸¹ **ותמה עליו הש"ך** – ולא ירדתי לסוף דעתו דהא אפילו בא היתר בלא זמן חשיב דשיל"מ כגון נדרים וכה"ג, ע"כ. **וכתב מנ"י** (הובא בפת"ש 1) – ובאמת דברי מהרש"ל נכונים ופשוטים דנדרים שאני כיון דמצוה לאתשולי עליה כאלו איתשל עליה דמיא לכן אף שבא היתר בלא זמן מקרי דבר שיל"מ משא"כ בדברים אחרים דליכא מצוה אי לא בא היתר ממילא מכח זמן לא מיקרי דבר שיל"מ משום דאולי לא יגרור הוא היתר. **וכ"כ בית יעקב**.

צורך לא שייך דשילי"מ שהרי יכול לטלטלו היום וגם למחר ע"ש א"כ ה"ה גם בזה לא הוי דשילי"מ דהא יכול להשתמש בכלי זה היום וגם למחר וא"כ השימוש שרוצה להשתמש היום בכלי זה אין לה מתירין.³⁸²

=> **מוסכם** על האחרונים להקל שכלי שבלוע בו איסור שהתערב בכלי היתר בטל ברוב ואינו נחשב דבר שיש לו מתירין, ונחלקו בטעם ההיתר, **ש"רשב"א, טור, שו"ע, ש"ך, ורמ"א**, ההיתר הוא בגלל שיש הפסד בהכשרת כל הכלים, ולפי טעם זה כתבו הש"ך ומשאת בנימין, שתוך מעת לעת התערובת אסורה כיוון שיש לה מתירין מהתורה בלא הפסד, לאחר שיעבור מעת לעת. **אך משאת בנימין, רש"ל ופת"ש** כתבו טעמים אחרים להיתר ולשיטתם גם כשאין הפסד, כלי שבלוע בו איסור אינו נחשב כדבר שיש לו מתירין ובטל ברוב.

* **כלי של איסור שהתערב בכלים של היתר מין בשאינו מינו כגון כלי חלבי שהתערב בכלים בשריים**

מהריב"ל – לא כתב הרשב"א ז"ל דבר זה (שבטלים ברוב) אלא דוקא בכלי של איסור נבלה שנתערב בכלים אחרים של בשר שחוטה דהוי מין במינו... כי אמרינן דיבש ביבש בטיל חד בתרי אפילו מדרבנן הני מילי מין במינו, אבל במין בשאינו מינו לח בלח אפילו מדאורייתא אזלינן בתר טעמא דאפילו דיבש נמי בעינן ששים כי היכי דאי מבשל להו כהדדי לא ליתי לידי טעמא דהוי איסורא דאורייתא. ויראה לי דאפילו שנתערב הקערה חולבת בששים של בשר שאינה בטלה אם היא בת יומא משום דאפשר דאתי לידי איסורא דאורייתא דדילמא ישתמשו באותם הכלים בהיותם בני יומן (בבשר באותו זמן) ואתי לידי טעמא (ובדאות יבוא לידי טעם בשר בחלב באחד מהתבשילים) דהוי איסורא דאורייתא ואם נאמר דנשהום אותם הכלים עד שלא יהיו בני יומן כי היכי דלא ליתי לאיסורא דאורייתא א"כ אפילו שנתערב הקערה חולבת בתרתי של בשר תהיה מותרת כיון דלא אפשר למייתי לידי איסורא דאורייתא והרשב"א ז"ל קא דייק ותני כלי של איסור שנתערב באחרים דנראה דדוקא של איסור ולא כלי של חלב שנתערב בכלי בשר, אלא ודאי דאית לן למיחש דדילמא ישתמש באותן הכלים בהיותם בני יומן.

=> הרשב"א דיבר דווקא בכלים שבלועים מאותו מין, ולכן הם בטלים ברוב, אך כלי של איסור שהתערב בכלים של היתר מין בשאינו מינו, כגון כלי חלבי שהתערב בכלים בשריים, אינם בטלים, כיוון שאם יבשל בכולם יחד ודאי החלב יתן טעם בבשר, וגם אם הכלים אינם בני יומם הם לא בטלים גזרה אטו בני יומם.

ב"ח – לא נהירא דא"כ קשה אמאי כתב הרשב"א בסתם דמשמע אעפ"י שמשמש במין בשאינו מינו ה"ל לפרש ולא קשה אמאי כתב הרשב"א דין זה בכלי איסור שנתערב ולא כתבו בכלי בשר וחלב שנתערבו יש לומר דכיון דמנהג ישראל לחרוץ כלי חלב אין רגילות שיתערבו אבל כלי איסור בכלי בשר רגילות הוא שיתערב ומילתא דשכיחא נקט, גם תימא שבה לחמיר בכלי יותר מבחתיכה, דחתיכה הוא דבעינן ס' כמו בסופו אם יבשלם יחד... א"כ בכלי שנתערב פשיטא הוא דאם לא ישתמש ביחד בכל הכלים אין כאן איסור אפילו מדרבנן דאכל חדא וחדא תלינן דהיתר הוא (ולכן לא שייך לגזור ולאסור הכל יותר מחתיכה, שמא ישתמש בכולם יחד, ושלא יתבטל כלל, שהרי מצד האמת יש ביטול גם מדרבנן ורק מחשש חיצוני שמא יבשל יחד החמירו) והלכך בטל הוא ברוב. **ומשמע מהש"ך** שהסכים לדחייתו של הב"ח.

* **פרטי דינים כשתערובת הכלים בטלה ברוב**

ב"ח – יש להסיר כלי אחד (ולא ישתמש בו או שיגעיל אותו) לחומרא בעלמא כמו שנהג מהר"ם גבי חתיכה (של איסור שהתערבה בהיתר יבש ביבש). **וכתב עליו הש"ך** – ל"ד דהא כל הפוסקים הסכימו לקמן סימן ק"ט דא"צ להסיר אפילו בחתיכה ומהר"ם דעבד הכי הא כתב מהר"ם טעמא דצדיק ות"ח היה והחמיר שהיה נראה דרך גנאי שיזדמן אכילת איסור לפיו כו' וזה לא שייך בכלים, ומ"מ כיון דליכא פסידא יש להחמיר כדברי הב"ח.

³⁸² **וגם רע"א** (הובא בפת"ש ו) כתב שלכאורה לא הוי דבר שיש לו מתירין אפילו תוך מעת לעת, כיוון שגם ימתין לאחר מעת לעת הטעם הבלוע אסור מהתורה ורק בגלל שהוא מתבטל בתבשיל ברוב התבשיל מותר (כמבואר בסימן קג שאם האיסור הנותן טעם לפגם היה רוב התבשיל היה אסור), וא"כ אין לו מתירין אלא ע"י ביטול, וגם עכשיו הרי הוא בטל ברוב. ובנוסף לכך הקשה על הרשב"א שכתב שהטעם שאין לו מתירין הוא בגלל ההוצאות של ההגעלה, הרי גם ההגעלה מתירה את הכלי מדין ביטול. והשאר בצ"ע.

משאת בנימין – אבל מ"מ לא ישתמש תוך מעת לעת אלא כל כלי בפני עצמו אבל להשתמש אותן ביחד ודאי אסור

(כדין תערובת יבש ביבש בחתיכות, שאסור לאכלם יחד כמבואר בסימן קט). **וכ"כ ב"ח**.³⁸³

³⁸³ הט"ז כתב – נראה שאין להשהותם זמן מרובה אא"כ יכשיר כולם מספק כיון שהאיסור בטל ברוב הוה עליהו דין יבש שבטל ברוב יבש שמבואר דינו בסי' ק"ט שאסור לאוכלם כולם יחד ויש כאן לחוש שמא בזמן מרובה ישתכח התערובות ויבא לערב התבשיל שמתבשל בכל התערובת יחד ויאכלם ויבא לידי איסור על כן ראוי לו להכשיר כולם מספק. ע"כ. אני לא מבין מה החשש הרי אחרי מעת לעת כבר אין איסור בתבשיל.

23. דברים חשובים שלא בטלים. סימנים ה, קא, קי, סעיפים א,ב

א. הקדמה כללית

מוסכם שדבר חשוב בטל מהתורה, אך חכמים החמירו בגלל חשיבותו שלא יתבטל, וכ"כ במפורש בגיטין נד, ב לגבי דבר שבמנין 'הכא דמדאורייתא חד בתרי בטל, ורבנן הוא דגזור'. וכ"כ רמ"א קי, א.

(1) ספק

או"ה כה, ז – אי הוי ספיקא לנו אי הוי בריה או לאו הוי ספיקא דרבנן ומתבטל כשאר איסורים. פ"י שהאיסור ודאי והחשיבות ספק. כגון שספק לנו בבריה, ודרכו לימנות, אי הוי שלם, ואי הוי ראוי להתכבד. וכ"כ רמ"א קא, א.

או"ה שם – אבל אם הוא חשוב בודאי וספק לנו באיסורא אם הוא אסורא אם לאו זה לא נקרא ספק בריה ואם הוא דאורייתא ואפי" באלף לא בטיל. **וכ"כ ט"ז ק, א, וש"ך קא, ב** (עיין לקמן בכללי ס"ס של הש"ך בסימן קי, שנחלקו בזה, ולפי הב"י רק אם נודע מהספק דאוי לפני שהתערב אסור, ולפי דר"מ, ש"ך וט"ז גם אם לא נודע אסור).

(2) באיזה תערובת דבר חשוב לא מתבטל

או"ה – כתב במרדכי בשם ר"ת והרמב"ם פ' ט"ו דא"מ והא דדבר שיש לו מתירין לא בטל היינו דווקא כשנתערבה במינו אבל בשאינו מינו בטיל שפ"י בס'... ונקט הרמב"ם והמרדכי דשיל"מ וכ"ש שאר דברים שאין מבטלין דקילי טפי דספיקו מותר שהו דווקא במינו אבל שלא במינו בטלין שפיר בשיעורא ואפילו אם נשאר גוף האיסור בתוך התערובות.³⁸⁴

רשב"א – קדרה של מרק שנפלה שם בריה ונאבדה אסור הכל. **וכ"כ שו"ע ק, ג**. ומשמע שדבר חשוב אוסר אף שלא במינו, אך לגבי דברי שבמנין **כתב הרמב"ם** – דבר חשוב שהוא **אוסר במינו** בכל שהוא שבעה דברים ואלו הן. **וכ"כ שו"ע קי, א. וביאר הש"ך קי, א** – הרמב"ם והמחבר לא נקטו מינו אלא משום **דלא משכחת לה** שלא במינו דהא **יהא ניכר האיסור** (בשונה מבריה שהיא יכולה להיות קטנה ואינה ניכרת גם בשאינו מינו) ונמשך אחר הטור ס"ס ק"ט שכתב דדבר יבש שלא במינו היינו כגון שנפרך לחתיכות דקות א"כ דבר חשוב שאינו נפרך לחתיכות דקות לא משכחת לה שלא במינו. **אמנם בשע"ד כתב** – טיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר, אם יש שם ששים לבטל הטיפה, בטילה, דטיפה אינה ראוי להתכבד. **ודייק דר"מ קא, ב** – משמע הא אי הוי ראוייה להתכבד לא בטיל (אע"פ שאינו מינו). **וכ"פ רמ"א קא, ו. וכ"כ ש"ך** – אף שלא במינו אוסר דבר חשוב בכל שהוא ומשכחת לה שפיר נתערב שלא במינו כמ"ש בס"י ק"ט סק"ח. שכתב שם – נ"ל דמשכחת לה נמי כגון שיש כאן ב' או ג' מינים ונודע שאחד מהן אסור ואינו ידוע איזה מהן כגון ששחט כמה מינים וידוע שאחד מהן נשחט שלא כהוגן ואינו ידוע איזהו. **וכ"פ פנה"ל לד, ט**, שדברים החשובים בין במינן ובין שלא במינן לא בטלים.

³⁸⁴ וכתב הט"ז – ובאמת דבריו עצמם של או"ה סותרים זא"ז דבכלל מ"א כתב הרבה דינים בתולעים שאוסרים בתערובות.

(3) תערובת של דבר חשוב שאסור בהנאה. ש"ך קי,ב

* מכירה לגוי חוץ מדמי איסורו

עבודה זרה עד,א – משנה. יין נסך שנפל לבור (יין כשר) - כולו אסור בהנאה; רשב"ג אומר: ימכר כולו לעובד כוכבים חוץ מדמי יי"נ שבו.

תוס' יבמות פא,ב – וא"ת ומה טעם לא אמרי' בכל הנך (דברים חשובים) דמס' ערלה (פ"ג מ"ו) ימכרו כולן לעובד כוכבים חוץ מדמי איסור שבו. **בירושלמי** פריך לה ומשני דחיישינן בכולהו אם ימכור לעובד כוכבים שמא יחזור וימכור לישראל (אך אין חשש שישראל יקנה יין מגוי). **וכ"כ ר"ש, רע"ב, אגודה, ר"ן וראב"ד.** אך אם אין חשש שישראל יקנה מהגוי גם שאר דברים מותר למכור לגוי חוץ מדמי האיסור שבו.

* לזרוק את דמי ההנאה לים המלח

עבודה זרה מט,ב – משנה. נטל ממנה (מהאשרה) עצים - אסורין בהנאה... אפה בו את הפת (בתנור שהוסק מעצים אלו) - אסורה בהנאה. נתערבה באחרות - כולן אסורות בהנאה, ר"א אומר: יוליד הנאה לים המלח (יוליד דמי אותה הפת שנתערבה באחרות לים המלח וכל הכרות מותרות אף באכילה. רמב"ם וש"ע קמב,ד)

רשב"ם – ה"ה בשאר איסורין. **וכ"פ לבוש** (לגבי חמץ).

רא"ש – נראה דדוקא בעבודת כוכבים משום דתופסת דמיה וכשמוליד הנאה לים המלח נראה כמוליד גוף האיסור. **וכ"כ תוס' ור"ן.** **וכ"פ ש"ך.**

ב. בריה. סימן ק

(1) עיקר הדין. סעיף ב

חולין צו,ב – משנה. גיד הנשה שנתבשל עם הגידים, בזמן שמכירו - בנותן טעם, ואם לאו - כולן אסורין. **גמרא צט,א,** 'גיד הנשה שנתבשל' וליבטול ברובא! **בריה שאני.**

טור וש"ע – דבר שהוא בריה שנתבשל עם ההיתר, אם אינו מכירו הכל אסור, והרוטב בנותן טעם. ואם מכירו, זורקו, והאחרים והרוטב צריך שיהיה בהם ס' כנגדו.

כתב הרשב"א – קדרה של מרק שנפלה שם בריה ונאבדה אסור הכל ואם נתנו מהמרק בכף או בקערה וראו שאין שם כלל הכל מותר ואף הקדרה (לא תכולתה, אלא גוף הקדרה, כיוון שאין בריה אוסרת בפליטתה אלא עד שישים). **וע"פ זה כתב שו"ע** ג – קדרה של מרק שנפל שם בריה ונאבדה, אסור הכל.

* גיד הנשה ושומנו

חולין צו,ב – משנה. גיד הנשה שנתבשל עם הגידים, בזמן שמכירו - בנותן טעם. **גמרא צט,ב.** מתני' דלא כהאי תנא, דתניא, רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר: אין בגידין בנותן טעם, והלכתא: אין בגידין בנותן טעם.

רש"י 'והילכתא אין בגידים בנותן טעם' – ובין נתבשל ובין נמלח ובין נצלה משליכו ומותר ודוקא בו, אבל שמנו יש בו בני"ט ואם לא נטל שמנו אוסר (פסחים פג,ב – תניא: שמנו מותר, וישראל קדושים הם ונוהגין בו איסור). **וכ"פ רי"ף, רא"ש, ר"ן ורמב"ם**.³⁸⁵ **וכ"כ שו"ע א** – ...חוץ מגיד הנשה שאין טעמו אוסר, דאין בגידים בנותן טעם, אבל שמנו, אוסר, וצריך ששים כנגדו להתיר הרוטב. לפיכך ירך שנתבשל עם גידו, אם מכירו זורקו, וכל השאר מותר, אם יש בו ס' כנגד שמנו.³⁸⁶ ואם אינו מכירו, כל החתיכות אסורות.

רשב"א – אם נמחה גופן (של גיד הנשה) צריך הוא ששים דאע"ג דעץ הוא התורה אסרתו, ואפשר שבטל ברוב דכיון דלעולם אינו נותן טעם ואפילו בשאינו מינו לא אסרוהו לעולם כל שהוא מעורב ברוב היתר ואינו דומה לשאר האיסורין שהצריכוהו ששים לבטלן ואפילו במינן דהתם הוא דאסרו מינו משום דכנגדו בשאינו מינו נותן טעם אבל כאן שאינו נותן טעם כלל ואפילו בשאינו מינו לא החמירו עליו והעמידוהו על דינו לבטלו ברוב. וכתבו טור ושו"ע – ואם נמוח הגיד ואינו ניכר, צריך גם כן ס' כנגדו. **וכתב הט"ז** 'ואם נימוח הגיד' – מסיק על זה בת"ה הארוך ואפשר שבטל ברוב. ואע"פ שהטור והשו"ע לא העתיקו זה מ"מ נראה לסמוך להקל בספק כזה כגון אם נשפך ואין ידוע אם היה שם ס' רק שהיה רוב בודאי דאסור לעיל ס' צ"ח באינו מינו מכל מקום כאן שרי.³⁸⁷

או"ה – גיד הנשה אינו מקרי אלא שעל הכף בלבד ברוחב ארבע אצבעות בשור הגדול ושני אצבעות בכבש קטן ואז מקרי שלם ובריה. **וכ"כ רמ"א וט"ז**.

* האם בריה בטלה ב-960

משנה תרומות י,ח – דג טמא שכבשו עם דג טהור כל גרב (חבית) שהוא מחזיק סאתים אם יש בו משקל עשרה זוז ביהודה שהן חמש סלעים בגליל דג טמא (וכל השאר דג טהור), **צירו אסור** (אך אם יש יותר דג טהור אז משמע שמוותר). **ובירושלמי תרומות י,ה כתוב** – (השיעור שכתוב במשנה לעיל הוא): אחת מתשע מאות וששים, הורי ר' יוסי ב"ר בון בעכברא חד לאלף.

ר"ש – אמרינן בירושלמי הורי ר' יוסי בר בון בעכברא אחד לאלף כלומר מצא אחד לאלף מותר והוא הדין אחד לתתק"ס היה מתיר (ליתר דיוק אם היה קצת יותר מזה היה מתיר) והאי דבעי שיעור' רבה כ"כ משום דהוי בריה ולא בטלה ובאלף בטלה. **וכ"פ רשב"א**.

רא"ש – י"מ דעכברא שם מקום כדאיתא פרק השוכר את הפועלים (בבא מציעא פד,א) לא שבקוה בני עכברא למיקבריה. וקאי אציר (כלומר על פליטת ציר דג טמא) דאיירי ביה וקאמר שרי יוסי הורה כן באותו מקום דיהיב טעמא עד קרוב לאלף³⁸⁸ וכן מסתבר דלא איירי בעכברא שנתערב בהיתר, דאי צורת עכבר עליו ניכר בין חתיכות של היתר משליכו והשאר מותר ואם נימוח ואין ניכר טעמו בטל בששים. **וכ"פ ר"ן ותוס'**.

ב"י – ולענין הלכה כיון שהתוספות והרא"ש והר"ן מסכימים לאסור **וגם דעת הרי"ף והרמב"ם נראה כן** מדלא הזכירו דבר זה הכי נקטינן. **וכן סתם בשו"ע**.

³⁸⁵ אך הרב ר"מ (הובא בתוס' צז,א שאני חלבי) וריב"ם (הובא ברא"ש שם) מפרשים כיון דשומן הגיד לא מיתסר אלא מדרבנן דגזרו ביה אטו הגיד, כשאין הגיד אוסר, גם בו לא החמירו.

³⁸⁶ קשה דהיאך סתם הרב (הרמ"א) כדברי הטור והמחבר, וכן בת"ח כלל מ"א העתיק בסתם לשון הטור וכן בעט"ז וזה אינו אלא לדעת הטור דס"ל דלא אמרינן בשאר איסורים וכן לא אמרינן באיסור דבוק דנ"נ אבל לד"ד דק"ל לעיל ס' ע"ב דאף בשאר איסורים באיסור דבוק צריך ס' נגד כל החתיכה שהאיסור דבוק בה אם אין בחתיכה עצמה ס' לבטל האיסור א"כ ה"נ ירך שנתבשל עם גידו אין השאר מותר כיון דאין בירך עצמה ס' נגד שמנו עד שיהא בהשאר ס' נגד כל הירך ואדרבה הפוסקים הוציאו דין זה דאיסור דבוק ממאי דתנן ירך שנתבשל בה גיד הנשה אם יש בה בני"ט אסור. וצ"ל דסמך עצמו אלעיל סימן ע"ב וע"ג ודוכתי טובא והא דכתב דברי הטור בסתם היינו משום שאפשר לדחוק ולפרש דירך שנתבשל עם גידו דקאמר היינו שנתבשל הגיד חתוך מן הירך עם הירך בקדרה ואורחא דמילתא נקט.

ונראה שלט"ז זה היה פשוט, מפני שהעיר על השו"ע בלי להקשות, שאם השומן דבוק ואין פי שישים בירך צריך פי שישים כנגד כל הירך.

³⁸⁷ צ"ע מה חידש הט"ז הרי בכל מקרה זה ספק דרבנן.

³⁸⁸ ר"ן – ופליג אנמרא דידן דברקא בתרא דע"ז (סט). משמע דלא יהיב טעמא אלא עד ששים.

(2) הגדרת בריה. סעיף א

מכות יג,א – משנה. כמה יאכל מן הטבל ויהא חייב? **רבי שמעון אומר**: כל שהוא, **וחכמים אומרים**: כזית. אמר להן רבי שמעון: אי אתם מודים לי באוכל נמלה כל שהוא שהוא חייב? אמרו לו: מפני שהיא כברייתה. אמר להן: אף חטה אחת כברייתה. **גמרא יז,א**. ורבנן (מה ענו לר' שמעון)? בריית נשמה חשובה, חטה לא חשובה.

זבחים ע"ב - ע"ב,א – כל הזבחים שנתערבו בהן חטאות המתות (שלא ראויות להיקרב על המזבח ומניחים אותן למות) או שור הנסקל, אפילו אחד בריבוא - ימותו כולן. וניבטלו ברובא! וכי תימא, חשיבי ולא בטלי, הניחא למאן דאמר: כל שדרכו לימנות שנינו, אלא למאן דאמר: את שדרכו לימנות שנינו, מאי איכא למימר? (ולא אמר שלא בטלים משום בריה) => חטאות המתות ושור הנסקל לא נחשבים בריה.

חולין ק"ב,ב – אמר רב (לגבי חיוב מלקות): אכל צפור טהורה, בחייה - בכל שהוא (משום אבר מן החי), במיתתה - בכזית (משום נבלה³⁸⁹), וטמאה, בין בחייה בין במיתתה - בכל שהוא!
=> אבר מן החי וחיה טמאה נחשבות בריה, אך נבלה לא נחשבת בריה.

רש"י 'טמאה בין בחייה בין במיתתה בכל שהוא' – חייב, דבריה היא ולא צריכה שיעור כדתנן באלו הן הלוקין, אבל לאו דנבלה ליכא לחיובי משום בריה דכשנבראת לא היה עליה שם נבלה.

רא"ש – וקשה (על פרוש רש"י) הרי חלב המכסה את הקרב וחלב הכליות וערלה וכלאי הכרם דאסירי משעת ברייתן ובטילי. וי"ל דכל דבר שאם יחלק אין שמו עליו נקרא בריה דעוף טמא שלם נקרא עוף וכשאיין שלם אין קורין אותו עוף אלא חתיכת עוף טמא וכן גיד נקרא חתיכת גיד. וכן אבר מן החי, אבל נבילה אפילו חתוכה מיקריא נבילה דכל דבר שנתנבל קרוי נבילה ואינו שם העצם. וכן שור הנסקל לא מיקרי בריה כדמוכח פרק התערובות משום דכתיב ולא יאכל את בשרו דמשמע אפילו חתיכה אחת ממנו אבל הכא קאמר לא תאכל אותם בין גדול בין קטן כי על שלמותו נקראין כן. וכן מוכח בפרק שבועות שתיים (דף כ"א ב) דקאמר וכי היכן מצינו באוכל כל שהוא חייב, ופריך והרי מפרש, פירוש מפרש שלא אוכל כל שהוא. ומשני מפרש נמי כברייה דמי.³⁹⁰ משמע דטעמא דבריה הוי כאילו פירש הכתוב לא תאכלנו בכל שהוא. והא דתנן בפרק אלו הן הלוקין וכו' ומסיק (דף י"ז א) ורבנן בריית נשמה חשיבא חטה לא חשיבא. הרי גיד ואבמ"ה דלאו בריית נשמה הן וחשיבי בריה, וי"ל דרבנן לדברי ר"ש קאמרי לדידן אפילו הוי חטה נשמה לא מיקריא בריה דהא כתיב לא תאכל טבל ולא כתיב לא תאכל חטה דהוה משמע דאשלימות של חטה קפיד קרא כמו בהני דמיקרו בריה ודמו למפרש אלא לדידך דחשבת ליה בריה אלמא לית לך טעמא דמפרש מ"מ לא דמי לנמלה דהתם איכא נשמה והכא ליכא נשמה. **וכ"כ תוס', סמ"ג ותרומה.**
=> בריה היא כל דבר שהתורה אסרה אותו בשלמותו ולכן אם נחלק אותו גם שמו ישתנה.

ר"ן – האחד שיהא איסורא מגופא. השני שתהא ברית נשמה. איסורא מגופא כיצד כגון גיד הנשה וכיוצא בו שהוא אסור מתחלת ברייתו אבל צפור טהורה וכיוצא בה שהיא מותרת אע"פ שנתנבלה כיון שדבר אחר גרם לה ליאסר לאו בריה, והיינו נמי דאמרינן בפרק התערובות (דף ע"ב א) גבי שור הנסקל. תנאי שני דהיינו ברית נשמה כיצד כגון צפור אי נמי גיד הנשה דהוה ביה חיותא אבל היכא דלאו ברית נשמה הוא אע"פ שהוא כברייתו כגון חטה וכיוצא בה לאו בריה הוא וכדאמרינן בהדיא במסכת מכות, ומיהו חלב לא מיקרי בריה אע"פ שהוא ברית נשמה לפי שאין כולו במקום אחד ואינו כעין בריה שהיא מקובצת כאחד. **וכ"פ או"ה.**

³⁸⁹ דנבלה אכילה כתיב בה וכל אכילה בכזית בר מאבר מן החי דרבייה קרא וקפיד אאבר לחודיה. רש"י.
³⁹⁰ שבועות י"ט, ב – משנה. שבועות שתיים שהן ארבע: שבועה שאוכל ושלא אוכל, שאכלתי ושלא אכלתי. שבועה שלא אוכל, ואכל כל שהוא - חייב, דברי רבי עקיבא. אמרו לו לר"ע: היכן מצינו באוכל כל שהוא שהוא חייב, שזה חייב? אמר להם ר' עקיבא: וכי היכן מצינו במדבר ומביא קרבן, שזה מדבר ומביא קרבן? גמרא כ"ב. 'אמרו לו לרבי עקיבא: היכן מצינו באוכל כלשהו שהוא חייב? ולא? והרי נמלה! בריה שאני. והרי מפרש (שבועה שלא אוכל כלשהו ואכל חייב)! מפרש נמי כברייה דמי.

=> שלושה תנאים כדי שתוגדר בריה: 1. שאסורה מעצמה ולא דבר אחר גרם לה להיות אסורה (כעין מה שכתב רש"י) 2. צריכה להיות בריית נשמה, כלומר דבר שבא מדבר שיש בו חיות. 3. שתהיה מקובצת כאחת.

שו"ע, היקל ופסק שכדי שתחשב בריה צריך את כל התנאים של כל הדעות – בריה, דהיינו כגון נמלה או עוף טמא וגיד הנשה ואבר מן החי וביצה שיש בה אפרוח וכיוצא בהם, אפילו באלף לא בטל. ואין לו דין בריה, אלא אם כן הוא דבר שהיה בו חיות, לאפוקי חטה אחת של איסור. וכן צריך שיהא דבר שאסור מתחלת ברייתו, לאפוקי עוף טהור שנתנבל ושור הנסקל. וכן צריך שיהיה דבר שלם, שאם יחלק אין שמו עליו, לאפוקי חלב.

תנאי נוסף: בריה צריכה להיות שלימה

נזיר נא, ב – בעי רבא: נמלה שחסרה, מהו? שיעורא גמירין לה והא חסר, או בריה גמירי לה והאיכא? **רש"י** 'בעי רבא נמלה שחסרה' – כל שהו ואכלה מהו, שיעור נמלה שלימה גמירי לה דכי אכיל חייב ואילו היכא דחסרה הוי פטור או דלמא בריה גמירי לה דכי אכיל בריה מיחייב וכי חסרה נמי חייב דהאיכא בריה ואמרינן רובו ככולו.

=> הסתפקה הגמרא לגבי בריה שחסרה כלשהו אם יש לה דין בריה.

מכות טז, ב – אמר רבא בר רב הונא: ריסק תשעה נמלים והביא אחד חי והשלימן לכזית - לוקה ו', ה' משום בריה (שהאוכל נמלה אחת חייב חמש מלקות, כמבואר שם בגמרא), ואחד משום כזית נבילה.

=> לבריה מרוסקת אין דין בריה.

רא"ש – הא דאמר דבריה לא בטלה הני מילי כשהוא שלם אבל נתרסק או נחתך ממנו קצת תו לא איקרי בריה ובטל ברוב. וכן נמצא בתשובה לרב אלפס נמצא מכל הרמשים בקדירה בין שנפל בחמין בין שנפל לצונן אם נפסק מאותו שרץ שיעורו בששים כשאר איסורין שבתורה. **וכ"כ ר"ן, רמב"ן, רשב"א, שע"ד³⁹¹, או"ה, טור, וכ"פ שו"ע**.

הגש"ד – יראה דאם הוא שלם לגמרי רק שנפל ממנו קצת על ידי בישול כמו שרגילות הוא להתפרפר, ודאי חשוב בריה. וכי האי סברא משמע קצת בפרק כיצד מברכין באשר"י גבי ההוא דירושלמי דאם אכל פרידה אחת של ענב או של רמון דחשוב בריה (לעניין חיוב ברכה אחרונה), אבל אם נפרד ממנו קצת מגופו ושדרותו וכל שכן ראשו אפילו רובו שלם יש לסמוך אשאר דיעות דכתבו להתיר. **הובא בב"י קא, ו**.

* שרצים הגדלים בפירות ובקמח. פת"ש א

פלתו – הנה בזה יצא לנו דין גדול, שהתולעים הקטנים המתהוים בעפושי פירות שקורין מילבין, כל זמן שלא פירשו מותרים, ואינם קרוים שרץ על הארץ אפילו יעמדו ימים רבים (כמבואר בסימן פד, ד), **א"כ אין כאן איסור לתחלת ברייתו**, דכי ברייתו של המילבין כשירחש.

טור האבן פסק דמקרי בריה.

* כחל. ש"ך צ, ה

ב"ח – הוה ליה בריה (אם התבשל עם בשר ונאסר) כמו גיד הנשה ועוף טמא שאם יחלק אין שמו עליו כחל אלא חתיכת כחל

³⁹¹ וכתב שיש מפרשים דאם רוב הדג טמא שלם חשוב בריה.

ש"ך – הוא תמוה כדאיתא בש"ס ופוסקים לקמן סימן ק' דלא הוי בריה אלא מה שנאסר מתחלת ברייתו וכן מבואר ברמב"ם פט"ו מהמ"א דין י"ז דגיד הנשה הוי בריה וכחל לא הוי בריה.

*** אבר מן החי. פת"ש ב**

פני אריה – הא דאמ"ה אינו בטל משום דהוי בריה היינו דוקא בשיש כזית מן הבשר גידים ועצמות אבל אמ"ה שהוא פחות מכזית שנתערב בטל כשאר יבש ביבש.
פמ"ג – אבר מן החי בפחות מכזית והוא שלם הוה בריה.

*** ביצה**

ביצה שהיא עצמה איסור, כגון ביצת מעוף טמא או מטרפה:

חולין צז, ב – ביצה (של איסור, שבישל אותה עם ביצי היתור) בשישים ואין ביצה מן המנין. אמר ליה רב אידי בר אבין לאביי: למימרא דיהבה טעמא? והא אמרי אינשי 'כי מיא דביעי בעלמא'! א"ל: הכא במאי עסקינן, בביצת אפרוח (שהבשר נותן טעם)³⁹², אבל טמאה (בלא אפרוח) – לא.

ראב"ד – מדקא פריך הכא למימרא דיהיב טעמא ושני ליה דאית ביה אפרוח, ולא שני ליה הא דאמרינן ביצה בשישים לבטולי גופה קאמרינן (כשיטתו שתערובת יבש ביבש מין במינו בשישים), משמע דביצה גופה חשיבא כבריה ולא בטלה, ובפ"ק דביצה (ג' ב') משמע דבטלה אליבא דרבי יוחנן דאמר את שדרכו לימנות שנינו, ואיכא למימר דאינו מקדש ובטל באחד ומאתים, אבל בסי' לא בטלה כיון דבריה היא.

=> ביצת איסור דינה כבריה, שלא בטלה בשישים, אך במאתים בטלה.³⁹³

רמב"ן – ומה שכתב שהביצה בריה היא ולא בטלה אלא במאתים אינו, כדאמרינן במסכת מכות 'ברית נשמה חשיבא ולא בטלה' אבל ביצה כחטה אחת כברייתא דמיא ובטלה היא.³⁹⁴ **וכ"מ מהרשב"א, וכתב באו"ח** שדעת רוב הפוסקים כהרמב"ן. **הובאו בב"י קי, א, וכ"פ ש"ך**.
=> ביצת איסור לא נחשבת בריה כלל ובטלה ברוב.

ביצה שיש בה אפרוח או דם:

רמב"ם – ביצה שנמצא בה אפרוח... היא בריה בפני עצמה. **וכ"כ שו"ע**.

נחלקו בשיטתו של הרמב"ם:

רשב"א – כלומר שיש בה אפרוח שהוא בריה שלמה. **וכ"כ ב"י**.

ש"ך פו, טז – ר"ל שהביצה עצמה היא בריה בפני עצמה, ע"כ. כלומר הרמב"ם סובר שכל ביצת איסור היא בריה ולא דווקא ביצת אפרוח, וכשיטת הראב"ד לעיל.

ב"י קי, א – יש להסתפק אם קורא אותה (הרמב"ם) בריה מפני האפרוח שבה אבל אם יש בה דם ואין בה אפרוח לא חשיבא בריה כיון שאינה בריית נשמה או דילמא כיון שיש בה דם שדא תיכלא (לשון שיכול וריעותא. רש"י חולין סד, ב) בכוליה (שהחל ריקום האפרוח בכולה) וחשיב כיש בה אפרוח ולא בטלה. **וכתב בנדק הבית** – והראשון נראה יותר. **וכן**

³⁹² נחלקו הראשונים (סביב הגמ' בחולין סד, ב) האם ביצת אפרוח אסורה מהתורה משום נבילה או מדרבנן והסמיכו זאת על איסור שרץ. וכך סובר הרמב"ם.

³⁹³ וכתב בארוך משי"ך שנראה שכך גם דעת ההתוס' והרא"ש שלא מצריכים בריית נשמה אלא שלא יחלק שמו עליו.

³⁹⁴ ומיהו מה שהקשה הרב ז"ל אמאי לא שנינן לבטולי ביצה גופה לא תקשי לן ולא מידי לפי סברת רבותינו בעלי התוס' ז"ל שכתבו שלא אמרו בשישים אלא באיסור בלול אבל חתיכה קטנה בין חתיכות של היתר בזמן שאין מכירה אף מדרבנן ברובא בטלה.

סתם בשו"ע, וכ"פ ש"ך – ולפעד"נ דלא הוי בריה (ביצה שיש בה דם) כיון שעדיין אין בה חיותא, וגם בביצת אפרוח לא אשכחן דהוי בריה (לדידן שמצריכים בריית נשמה, וכשיטתו לעיל בדעת הרמב"ם), ומן הסברא נראה דלא הוי בריה דהא האי ביצה מתחלת ברייתה היתה מותרת, והלכך אף שאין להקל בביצת אפרוח מ"מ ודאי בביצת דם אין לאסור כלל כיון דלית בה חיותא.

ר"ן בן חניב – גם ביצה שיש בה דם נחשבת בריה.

(3) מצא שרצים בתבשיל. סעיף ד

רשב"א – שאלת באשה שבדקה ירקות ומצאה בהן תולעים. ואחר ששלקן מצאה עוד בהן שלושה תולעים. ויש מי שמתיר את הכל בבדיקה כיון שהשאר בטל בששים. וראיתי מן הגדולים שהורו לאיסור משום דבתרי זימני הויא חזקה. ומכח השליקה בישול נשתנית צורתן לצורת הירקות ושמה יש ואינן ניכרין ובריה אינה בטלה. תשובה רואה אני בזה לאיסור וכך אנו מורים בכל יום. ולא מן הטעם שאמרת שאין אני רואה בזה ענין תרי זימני. שאילו בדקה ומצאה תולעת אחת וחזרה ובדקה ומצאה אחרת לא הוחזקה זו בכך לומר שוב אין לו בדיקה יותר ממה שתבדוק ותמצא שתיים בבת אחת. שאם אתה אומר כן כל שבדקת קודם ששלקה ומצאה וחזרה ובדקה ומצאה אחרת הכל אסור שכבר הוחזקו ואסרת כל הירקות שבעולם. אלא עיקר הענין שכל שנמצאו תולעים מרובין בקדרה בין בפעם אחת בין בהרבה פעמים צריכין בדיקה יפה, שהרי הוחזקו הירקות האלו בתולעים וכל שהוחזק צריך בדיקה לצאת מאותה חזקה. וכשהן חיינן יש להן בדיקה יפה, אבל במבושלין ומבולבלין אי אפשר לבדקן. ולפיכך אסורין שצריכין הן בדיקה ואין להם. אבל מי השלקות מותרין לפי שאפשר לסנן. כן אם בשלה בהן בשר אפשר לרחוץ אותו ולבדוק.

שו"ע – ירקות מבושלות שנמצאו בהם ג' תולעים, הירקות אסורים; אבל מי השלקות, מסנן ומותרים. וכן הבשר, ירחצנו ויבדקנו ומותר. **וכ"פ ש"ך וט"ז וכ"כ הב"י ק.**

בב"י בסימן פד כתב בשם תשובת הרשב"א הנ"ל – יש לחוש אם מצא שתי פעמים שמא יש ואינם ניכרות. **וכתב הב"ח** – היינו כרבי (ביבמות סד, א) דבתרי זימני הויא חזקה וכך ראוי להחמיר ולאסור במצא שם תרי זימני. **אך הט"ז כתב** – ולא נלע"ד כן דהא כ' הרא"ש (יבמות סד, א) דבנשואין ומילה קיימא לן כר' (כמבואר בגמרא, והסביר הרא"ש שזה) משום ספק נפשות להקל, משמע בשאר דוכתי קיימא לן כרשב"ג דדוקא בתלתא זימני הוה חזקה.³⁹⁵

ג. חתיכה הראויה להתכבד. סימן קא

(1) עיקר הדין. סעיף א

עבודה זרה עד, א – משנה. אלו אסורין ואוסרין בכל שהו: יין נסך, ועבודת כוכבים, ועורות לבובין³⁹⁶, ושור הנסקל, ועגלה ערופה, וציפורי מצורע, ושער נזיר, ופטר חמור, ובשר בחלב, ושעיר המשתלח, וחולין שנשחטו בעזרה - הרי אלו אסורין ואוסרין בכל שהוא. **גמרא**. תנא מאי קחשיב? אי דבר שבמנין (שהדרך למנות אותו) קחשיב, ליתני נמי חתיכות נבילה! אי איסורי הנאה קא חשיב, ליתני נמי חמץ בפסח! א"ר חייא בר אבא, ואיתימא ר' יצחק נפחא: האי תנא תרתי אית ליה, דבר שבמנין ואיסורי הנאה. => כדי שדבר לא יתבטל צריך שני תנאים: 1. שיהיה דבר שבמנין. 2. אסור בהנאה.

³⁹⁵ יש קושי נוסף בדברי הב"י, שהרי הרשב"א במפורש דחה את מי שסובר שלענין חזקה הולכים לפי מספר הפעמים שמצאו חרקים ולא לפי מספר החרקים.

³⁹⁶ עורות בהמה שיש בהם קרע כנגד הלב כדרך שעושים לע"ז.

חולין צו,ב – משנה. חתיכה של נבלה, וכן חתיכה של דג טמא שנתבשלה עם החתיכות, בזמן שמכירן - בנותן טעם, ואם לאו - כולן אסורות. **גמרא צט,א.** 'חתיכה של נבלה וכו' ותבטיל ברובא! שאני חתיכה - הואיל וראויה להתכבד בה לפני האורחים.
=< איסור חשוב, כמו חתיכה הראויה להתכבד, לא בטל, אף אם הוא לא אסור בהנאה.

רש"י ע"ז 'תרת' – דאיכא תרת' לחשיבותא דחשיב איסור דידהו הוא דלא בטיל, אבל חמץ פרוסה בפסח הואיל ואין דרכו למנות בטיל... חתיכת נבילה אף על גב דדבר שבמנין הוא כיון דלאו איסור הנאה הוא בטלה ברובא וחדא שדי לכלבים ואינך שרו באכילה. **וכ"מ שהבין הר"ף** שהעתיק את הגמרא בע"ז והשמיט את הגמרא בחולין. שדבר חשוב, כדבר שבמנין או חתיכה הראויה להתכבד בטלים ברוב, ורק אם אסורים בהנאה לא בטלים (כ"כ הר"ן והרא"ש בדעתו).

רא"ש – ולפרש"י פליג האי תנא אתנא דפרק גיד הנשה (דף צו,ב) דתנן... חתיכה של נבילה ושל דג וכו' ומפרש בגמ' משום דהויא חתיכה הראויה להתכבד לפני האורחים ואפי"ן באלף לא בטיל. וי"ל דלא פליג אלא דלא חשיב האי תנא אלא מידי דאית ביה תרת' והא דקאמר למעוטי ה"ק למעוטי דלא חשיב להו.
=< הגמרות לא חולקות, והתנא מנה רק את הדברים החשובים שאסורים גם בהנאה, אך באמת גם הוא מודה שגם איסורים חשובים שאינם אסורים בהנאה לא בטלים, אלא שלא מנאם כאן. **וכ"פ רשב"א, ראב"ד, רמב"ם וטור, וכ"פ שו"ע.**

* **רא"ש –** חתיכת בשר בחלב אמר בפ' בתרא דמס' ע"ז (דף עד,א) דלא בטיל משום חתיכה הראויה להתכבד אף על גב דבשר בחלב אסור בהנאה, אלא ודאי כל דבר הראוי להתכבד אם היה מתבטל חשיב ולא בטיל. **וכ"כ תוס', ר"ן וטור, וכ"פ שו"ע.**

* **רמב"ם –** חתיכה של שנתערבה בכמה אלפים חתיכות הכל אסור... והחתיכה חשובה אצלו שהרי מתכבד בה לפני האורחין... והוא הדין בחתיכה של חולין שנשחטו בעזרה שהרי הן אסורים מדבריהן בהנייה (ואכילה) כמו שיתבאר בהלכות שחיטה אוסרין בכל שהן עד שיגביה אותן. **הובא בב"י ז.** **וכ"פ תרומה כט,** ואו"ה שביצת נבילה שאיסורה מדרבנן לא בטלה, **וכ"מ מטור ושו"ע פו,ג,** **וכ"כ רמ"א א –** ואפילו אינה אסורה רק מדרבנן, אינה בטילה. **וכ"פ ש"ך** (בסימן קי, בכללי ס"ס סוף כלל יט).

(2) חתיכה שבלוע בה איסור. סעיף ב

רשב"א – דוקא חתיכה שאסורה מצד עצמה כחתיכת נבלה וחתיכת דג טמא וכיוצא בה אבל חתיכת היתר שקבלה טעם מן האיסור בטלה היא בששים ואפילו למאן דאמר חתיכה עצמה נעשית נבלה שהרי האיסור הבלוע אינו דבר חשוב ולא אמרו בבשר בחלב בדבר חשוב שאינה בטלה כדתנן התם בפרק בתרא דע"א אלא משום דבבשר בחלב כל שנתבשלו זה עם זה חזר הכל להיות כגוף אחד של איסור משא"כ בשאר האיסורין. וכן דעת רבותינו הצרפתים ז"ל ועיקר. **וכ"פ רא"ש, ר"ן, סמ"ג, תרומה, או"ה, טור, הגש"ד, ומרדכי בשם מהר"ם.** **וכ"פ שו"ע ורמ"א.** **וכתב רמ"א** (ע"פ הגש"ד) – כל חתיכה שלא נאסרה רק כדי קליפה, בטלה, דהרי הקליפה אינה ראויה להתכבד. **והקשה לחם חמודות –** וצ"ע דמהיכא נאסרה כדי קליפה כ"א ע"י שקבלה טעם האיסור מדבר אחר, וא"כ אפילו כשנאסרה כולה. **וכתב הש"ך –** ולק"מ דהא משכחת לה בבשר בחלב.

מרדכי בשם רבינו שמואל וריב"א – מלח חלב ובשר יחד וידוע מקום שנגע בו צריך קליפה (סוברים כמ"ד שחלב לא מפעפע)... ואם יש חתיכות הרבה ונגע האיסור באחד מהם ואין ידוע באיזה מהם אם ראוי להתכבד בפני אורחים לא

בטלה והכל אסור (וצריך קליפה) ואם לאו בטלה ברוב ולא בעינן קליפה דחד בתרי בטיל. **וכ"מ מרי"ו** (הובא בש"ד ו).
 => אם איסור בלוע בחתיכה הראויה להתכבד, אפילו בלוע בכדי קליפה, החתיכה לא בטלה.³⁹⁷

* חתיכת בשר שנאסרה מדמה

או"ה – חתיכת בשר שנתבשל בלא מליחה או נמלח בלתי הדחה, אם נתערב בטל שפיר אפי' אם החתיכה ראויה להתכבד היא דהא אין איסור בבשר עצמו אם היה מתקנו כראוי והיה מותר לאוכלו חי בלתי מליחה כלל. **וכ"כ רמ"א**.

(3) הגדרת חתיכה הראויה להתכבד. סעיף ג

רשב"א – ואי זו חתיכה תקרא ראויה להתכבד בפני האורחין כל שדרךן של בני אדם להניח בפני אורח אחד שהיא חתיכה בינונית שאינה קטנה ולא גדולה יותר מדאי. שאלו קטנה אינה חשובה ואין אדם מתכבד בה בפני אורח נכבד. וכן הגדולה עומדת היא לחתוך שאין דרכן להניחה כולה בפני אורח אחד אלא ראוי ובינונית. ותדע לך מדאמרין התם בפרק התערבות וליבטלו ברובא ומשני משום דבע"ה לא בטלי (זבחים עג,א) אלמא שחוטה בדכוותיה בטל. **וכ"כ ר"ן**.

=> חה"ל היא חתיכה בינונית שדרך להניח אותה בפני אורח נכבד, אך חתיכה גדולה בטלה. ומשמע שגם חתיכה חיה שאינה מבושלת אם היא בגודל בינוני נחשבת ראויה להתכבד (וכ"כ במפורש בתורת הבית בית ד שער ב דף ל,א).

רא"ה (בדק הבית בית ד שער ב) – כתב (הרשב"א) דחתיכה חשובה של בשר חי אוסרת תערובתה אפילו באלף כדין חתיכה הראויה להתכבד בה בפני האורחין ע"כ. ואינו נכון, שאין דין חתיכה הראויה להתכבד בה בפני האורחין אלא בשהיא ראויה עכשיו להתכבד בה כגון שנתבשלה אבל כשהיא חיה לא. **וכ"כ הרא"ש בשם יש מן הגדולים**.

רא"ש – בחתיכה הראויה להתכבד רבו דעות יש מן הגדולים שאמרו דוקא חתיכת איסור שנתבשלה עם חתיכת היתר הראויה לכבד בה אורחים אבל חתיכה חיה ואפילו שלימה בטלה ברוב ודברי הבל הם דהא דקאמר ראוי להתכבד בפני האורחים לאו למימר שתהא ראויה כמו שהיא עתה אלא משום שיעור נקטינן דגדולה כי האי שראויה ליתן לפני אורח נכבד אחר שנתבשל חשובה כזאת שדרכו למנות ולא בטלה, ומשום שהיא חיה לא בטיל חשיבותא, וכן משמע מתוך דברי רבינו שמשון ז"ל בשם ר"י. וגם שמעתי דיש אומרים דכבש שלם או אווז שלם לא מיקרי ראויה להתכבד לפני האורחים לפי שאין דרך לתת לפני אורח כבש שלם או אווז שלם. גם אלה דברי הבאי הם וכי בשביל שראוי לחלק לכמה חתיכות חשובות גרע טפי. וגם יש אומרים שתרנגולת בעודה בנוצתה לא חשיבא ובטלה. גם זה אינו כיון שאחר תיקונה ובשולה ראויה להתכבד בה אורח. **וכ"כ תוס'**.
 => 'ראויה להתכבד' הוא שיעור ולא צריך שתהיה ראויה בפועל, ולכן אם היא חתיכה בגודל הראוי להתכבד או יותר מזה, אפילו אם היא מחוסרת תיקון גדול, לא בטילה.

שע"ד – ומעשה בא לפני ר' יעקב בתרנגולת נבילה שנתערבה בשתי שחוטות כשירות והאסורה לא ניטלה נוצתה, והתיר רבינו תם דהואיל ולא ניטלה נוצתה אינה ראויה להתכבד לפני האורחים כמה שהיא, דמחוסרת תיקון היא. אבל חתיכת נבילה שלא נמלחה שנתערבה בכשירות, אע"פ שאינה ראויה להתכבד לפני האורחים כמה שהיא, לא בטילה, דמליחה לא הוי מחוסר מעשה ולא בטילה, אבל נטילת נוצה הוי מחוסר מעשה ובטילה. **וכן הביא המרדכי, וכתב הגש"ד** – הכי נהגינן, וכן יראה ברגלים שלא נחרכו להסיר השער מעליהם, וכן רגלים של אווזא, מ"מ אם לא

³⁹⁷ וכתב הש"ך – וצ"ל דראבי"ה (נראה שצ"ל ריב"א) וסייעתו מיירי שאם יקלפה יהיה חתיכה הראויה להתכבד. ע"כ. כלומר נראה שכוונתו שבכדי קליפה יהיה שיעור הראוי להתכבד.

הוחרכו עדיין להסיר עורן מעליהן כמו שרגילין, דמו כולן לתרנגולת בנוצתה. אבל חתיכה שלא נמלחה ורגלים שהוסר שערן ועורן אע"פ שלא נטלו טלפיהן אפשר לקוצצן כולן ולא חשיב מחוסר מעשה כולי האי. וכן כבש או אווזא שלימה וחתיכה חיה בכל אלה נהגינן דלא בטלין.
 => מסכים לרא"ש, שלא צריך שתהיה ראויה להתכבד בפועל, אך לדעתנו אם היא מחוסרת תיקון גדול, כגון תרנגולת בנוצתה, אינה חשובה ראויה להתכבד ובטלה.

בדק הבית – ולענין הלכה כיון דהא דחתיכה ראויה להתכבד לא בטלה אינו אלא מדרבנן הלכה כדברי המקילים. **וכ"כ שו"ע** – תרנגולת בנוצתה שנתערבה באחרות, בטלה, שהרי אינה ראויה להתכבד לפני האורחים כמות שהיא. וכן לא חשיבה ראויה להתכבד אלא אם כן היא מבושלת.³⁹⁸ וכן כבש שלם או חתיכה גדולה יותר מדאי, לא חשיבה ראויה להתכבד, שאין דרך ליתן לפני האורח כבש שלם או חתיכה גדולה יותר מדאי.³⁹⁹ **וכ"כ פרי"ח** (הובא בפת"ש ד).
רמ"א – וכן נוהגין (כדעת החולקים, שחתיכה גדולה או אינה מבושלת נחשבת ראויה להתכבד), מלבד תרנגולת בנוצתה (וכש"כ כבש בעורו. ש"ך, רש"ל וט"ז) דמחוסרת מעשה גדול, דנוהגים בה שהיא בטילה. וכן רגלים או ראש שלא נחרכו משערן, אבל אם כבר נחרכו, חשיבי חתיכה הראויה להתכבד, אפילו לא נמלחו עדיין.⁴⁰⁰ ואפילו כבש שלם אינו בטל.⁴⁰¹
פנה"ל לד, 15 – כיוון שהדין דרבנן, בשעת הדחק בני כל העדות רשאים לסמוך על המקילים.

*** מהו השיעור המינימלי של חתיכה הראויה להתכבד ?**

פנה"ל לד, יב – חתיכה שראוי להתכבד בה היא חתיכה שניתן להגיש לאורח נכבד כעיקר הארוחה, כדי שישבע ממנה יחד עם לחם או אורז וכיו"ב, בימינו שהמזון מצוי יותר בשפע, חתיכה הראויה להתכבד בה צריכה להיות לכל הפחות רבע עוף גדול, וכגודל הזה בשר בקר (וכפי שלמדנו לעיל נחלקו מה הדין אם מחוסרת תיקון). ובהערה כתב – אם הארוחה כוללת שתי מנות כבר לא יתכן שתהיה שם חה"ל, הואיל וחה"ל היא חתיכה אחת שהיא עיקר הארוחה.

*** דוג' לדברים שאינם ראויים להתכבד**

הגש"ד – הדרא דכנתא (מעיים דקים המקיפים גוש שומן הנקרא כנתא, ומסוף דבריו משמע שהכוונה למעיים עם השומן) אינה ראויה להתכבד דאין דרך לתת לאורחים הדורא דכנתא בקערה, ולא עבידי אינשי דאכלי שומן בעיניה. **וכ"כ פ"א או"ה**. **וכ"כ שו"ע** – שומן הכנתא אינו ראוי להתכבד.

סמ"ג וטור קי – ה"ר יהודה הורה על קורקבן טריפה שנתערב באחרים שהוא בטל דלא הוי ראוי להתכבד כדאמרין (נדריס נד, ב) 'רשב"ג אומר: קרביים לאו בשר ואוכליהן לאו בר אינשי ולפי זה הוא הדין נמי בכל בני המעים. **וכ"כ שו"ע** – קורקבן וכן שאר בני מעיים, אינם ראויים להתכבד.

וכתבו רש"ל ש"ך וט"ז – הכל לפי הזמן והמקום.⁴⁰²

³⁹⁸ משו"ע בסימן קי, משמע שגם חתיכה שלא מבושלת נחשבת ראויה להתכבד, ותמהו עליו שם רע"א ופמ"ג (שם סק"ז), שהרי סותר את מה שכתב כאן.

³⁹⁹ והוסיף – ויש חולקים בכל זה.
⁴⁰⁰ באו"ה כתב דכל בני מעיים שבעוף ושבהמה וכן הראש והרגלים של עוף לא מקרי ראוי להתכבד וכן אין דרכן למוכרן במנין ובטלים, וכתב דר"מ – ומה שכתב דרגלים לא מקרי ראוי להתכבד אפשר דוקא בשאר עופות, אבל בשל אווז מודה לדברי מהרא"י (בהגש"ד) דלעיל כי נראה לעינים שרגל אווז הוא ראוי להתכבד כי טוב למאכל. וכ"כ בהנה. והוסיף – וכן רגלי בהמה דקה במדינות אלו, לא חשיבי כלל, ובטלים.

⁴⁰¹ נ"יב (הובא בפת"ש ד) – כיון שהכריע רמ"א שתרגולת בנוצתה או כבש בעורו לא מיחשב חה"ל מטעם טרחה גדולה א"כ חלקי האחורים אין לך טרחה גדולה מן הניקור ובלי ניקור אינה ראויה להתכבד. ואף שכי' רמ"א שכבש שלם מיחשב חה"ל ואף שכשהוא שלם יש בו חלק אחורים בלי ניקור מ"מ אינה ראייה לסתור סברתי דלא בעינן שכולה תהיי ראוי להתכבד וכיון שחלק הפנים ראוי להתכבד די.

⁴⁰² או"ה ורמ"א – עור שומן אווז מקרי ראוי להתכבד ואינו בטל.

* מספר חתיכות שיחד הן ראויות להתכבד

מהרי"ל (הובא בהערות על או"ה) – עור אווזה לא בטיל ברובא, ואם נחתך לרצועות בטיל חשיבותה. **וכ"כ נקה"כ** – דכל חתיכה וחתיכה עצמה אינה ראויה להתכבד.
ט"ז י – לע"ד יפלא דעיקר כיבוד בעור האוואזא אחר שחותכין אותו לחתיכות לטגנם עינינו רואות שמכבדין בכל מקום באותן החתיכות המטוגנות בפני אנשים חשובים ע"כ ודאי הוה חתיכה הראויה להתכבד אפי' בנחתכה.

(4) גבינה

* האם יש דין חתיכה הראויה להתכבד בגבינה של איסור?

רשב"א (תו"ה הארוך בית ג שער ו) לגבי גבינה שנעשתה מחלב של טריפה – ולענין גבינה שגבנו אותה מבהמה ידועה ואחר כך נשחטה הבהמה ונמצאת טרפה ואפילו גבן מששים בהמות ונמצאת אחת מהן טרפה שאין גבינת אותה טריפה בטלה בתוך השאר אם ידוע שהיתה טרפה בזמן שחלבו ממנה, כולן אסורות. **הובא בב"י פא, וכ"פ רמ"א פא, ב** – אם נתערבו הגבינות (עם הגבינות שעשו מהטרפה) אינן בטילות, דהוי חתיכה הראויה להתכבד ואפילו באלף לא בטיל. **וכ"כ או"ה ומרדכי בשם ר"ש**, שגבינה שהעמידו אותה ע"י חלב שנכבש בבושר נחשבת חתיכה הראויה להתכבד (ואין זה איסור הבלוע כיוון שבשר וחלב נחשב גופו של איסור). = < גבינה של איסור נחשבת חתיכה הראויה להתכבד. **וכ"פ ט"ז**.
רש"ל – ולי נראה דבודאי אין שם חתיכה הראויה להתכבד נופל על הגבינות דאם היא לחה אינה חשובה ואף יבשה שחשובה בזמנינו מכל מקום אינה חשובה כל כך לאכול בה כדי שביעה שהיא קשה לגוף ובפרט מאחר שכמה בני אדם אין אוכלין אותה אפי' על ידי הדחק.

* גבינה שהועמדה ע"י חלב טרפה או סתם גבינה של גויים (שיש חשש שעירבו בה חלב טמא)

או"ה – גבינה מבהמה טרפה אם יש בה כל כך שהיא ראויה להתכבד לפני אורח אפילו באלף לא בטיל... ואפי' סתם גבינות של אינו יהודי, ואע"פ שאין איסורא אלא ע"י בליעה (ורק איסור מגופו חשוב חה"ל), ושמא מטעם דמאחר שאסרו חכמים אף כל סתם גבינות מחמת חשש איסור שיש בקצת, וגם תחלת עשייתם ע"י האיסור הוי כנולד באיסורו.

גבינה שהועמדה ע"י חלב טרפה:

הדר"מ הבין שמה שכתב האו"ה 'גבינה מבהמה טרפה' כוונתו לגבינה שהועמדה ע"י חלב טרפה, ולכן כתב עליו – זה אינו דהא לא הוי איסורו מחמת עצמו.
נקה"כ – האו"ה לא אסר אלא גבינה שנעשה מחלב בהמה טרפה... ולא השיג על האו"ה אלא לפי מה שהבין דמיירי מגבינה שהועמדה בחלב טריפה.
 = < מוסכם שגבינה שהועמדה ע"י חלב של טרפה אינה נחשבת ראויה להתכבד.

גבינה של גויים:

ט"ז וב"ח הבינו שהדר"מ חלק גם על הסיפא של דברי האו"ה וסובר שגם סתם גבינה של גויים אינה נחשבת חתיכה הראויה להתכבד. **וכ"פ ט"ז** (אמנם הב"ח פסק למעשה כהבנתו באו"ה שסתם גבינה של גויים נחשבת חה"ל).⁴⁰³ **וביאר הט"ז** שסתם

⁴⁰³ **כתב תו"ה בשם או"ה** – גבינות של עכו"ם אע"פ שעיקר איסורו אינו אלא מדברי סופרים שאסרוהו מכח ספק שמא נתערב בו מחלב טמא מכל מקום חשוב כגופו של איסור ודאי ואם נתערב באחרים אינו נותר מטעם ספק ספיקא לומר שמא לא נתערב דבר טמא ואם תמצא לומר נתערב אינו זה שאוכל ע"כ. **והב"ח הבין** שכונתו לומר שגבינה של גויים לא חשובה כאיסור הבלוע אלא כגופו של איסור ויש לה דין חה"ל, ולכן תמה על הרמ"א שסותר את עצמו, ולכן פסק הב"ח כאו"ה, **אך הט"ז כתב** – ולי נראה דשם קמ"ל דלענין ס"ס החמירו בה מטעם דאע"פ שנאסרו כל גבינות עובדי כוכבים מספק מקרי ודאי איסור כיון שחכמים אסרוהו מתחילה מכח ספק דאורייתא וזהו שקורא אותו איסור מגופו כלומר איסור ודאי ואין לו היתר מכח ספק ספיקא... ולא דיבר שם כלל מראוי להתכבד.

גבינה של גויים – הוה אינה ראויה להתכבד דהא כ' הטור סיי קט"ו בטעם איסור גבינות של עובד כוכבים שמא עירבו בה חלב טמא אע"פ שאין חלב טמא נקפה חיישינן שמא ישאר ממנו מעט בין נקביה עכ"ל וזה פשוט שאין שייך באותה חלב שבין הנקבים ראויה להתכבד כיון שאין גוף הגבינה נעשית ממנה, ולא אמרינן דאתיא מחלב בהמה טריפה דבתר רוב אזלינן ורוב הבהמות כשירות וראייה מדאיתא הרבה טעמים בפרק אין מעמידין למה אסרו גבינות עובדי כוכבים כמו שהביא ב"י בס"י קט"ו ולא זכר טעם זה דנעשה מטריפה אלא שמא עירבו בה חלב טמא וזה לא הוה ראויה להתכבד ודינו כמו איסור בלוע, אכן טעם אחד חשב שם שמעמידין אותו בעור קיבת נבילה ומכח זה יש לה דין הראויה להתכבד כי איסור בשר וחלב יש כאן, ע"כ במקום שידוע שאין מעמידין בעור קיבת בהמה של עובד כוכבים לא הוה חתיכה הראויה להתכבד.

נק"ה – האו"ה לא אסר אלא גבינה שנעשה מחלב בהמה טרפה או גבינה של גויים.. ונראה לי פשוט דגם התורת חטאת מודה לדינא בגבינה של גויים, ולא השיג על האו"ה אלא לפי מה שהבין דמירי מגבינה שהועמדה בחלב טריפה.

(5) חתיכה שנעשתה ראויה להתכבד לאחר שהתערבה

סמ"ק – בהמה עם הצמר או עוף עם הנוצה אין זה ראויה להתכבד ובטלים. **וכתב הג' הסמ"ק** – ואף על גב דלאחר מכאן מסירים הנוצה והעור מ"מ כיון דבתחלת התערובת נתבטלו שוב אין חוזרין ונייעורין.

וכ"כ שו"ע – תרנגולת בנוצתה שנתערבה באחרות, בטלה, שהרי אינה ראויה להתכבד לפני האורחים כמות שהיא. ואע"פ שאחר שנתערבה הסירו הנוצה. **וכתב רדב"ז** (הובא בפת"ש ה) – אם לא נמצאת הטריפה עד אחר שנעשה ראויה להתכבד לא בטיל, ע"כ. כלומר אם נודע מהתערובת רק לאחר שנעשתה ראויה להתכבד, התערובת נאסרת.

(6) נחתכה או התרסקה ונעשתה אינה ראויה להתכבד. סעיף ו

תוספתא ח, כ – חתכה אסורה שנתערבה בחתכות אפלו הן אלף כולן אסורות, הרוטב בנותן טעם. אם נמחה הרי זה בנותן טעם.

גיטין נד, ב – תניא: (לגבי אגוזי פרך של ערלה, שהם דבר שבמנין שאינם בטלים) נפלו (למאתיים אגוזים של היתר) ונתפצעו (נשברו)... **רבי יוסי ור' שמעון אומרים**: בשוגג - יעלו, במזיד - לא יעלו.

רשב"א – חתיכה הראויה שאינה בטלה מצד חשיבותה אם לאחר מיכן נחתכו החתיכות וחזרו חתיכות שאינן ראויות חזרו והותרו ברוב או בששים כשאר האיסורין שהרי בטל חשיבותה, ודוקא כשנחתכו בשוגג אבל במזיד הרי הן אסורות כמו שהיו. **וכ"כ ר"ן, רא"ש וטור וכ"פ שו"ע.**⁴⁰⁴

⁴⁰⁴ **רש"ל** – חכמי קראקא הורו על בשר אווז שעל החזה אע"פ שהופשטה האווז אעפ"כ נקרא ראוי לכבד, ולי נראה דשלא כדין הורו, אע"פ שהאמת במקומות הללו שראוי לכבד לפני אורחים בצלייה מ"מ מאחר שהופשט האווז וניטל תפארתה בטל ממנה החשיבות וקצת דומה לבריה שנטל ממנה מעט בטל חשיבותה וכן כאן בטל חשיבותה מאחר דכשלא היתה מופשטת היתה חשובה ביותר.
וכתב הט"ז – ותמה אני אם יצאו דברים אלו מפי רש"ל שמאדם תמוהים הם וכי בחתיכה גדולה וחשובה מאד ונחתך ממנה קצת נאמר שבטלה חשיבותה, וע"כ אין לסמוך ע"ז למעשה רק כמו שהורו חכמי קראקא.
והפרי"ח כתב (הובא בפת"ש ו) – לי נראה דגם מהרש"ל מודה בחתיכה גדולה שנחתך ממנה קצת שכיון שנשאר בה עדיין חשיבות להתכבד לפני האורחים דמקריא חתיכה הראויה להתכבד ופשוט הוא, ומכל מקום לא דמי להאי דמהרש"ל דכיון שהופשט העור אין דרך להתכבד בו כך מופשט, דאע"פ שהוא מאכל חשוב מצד עצמו מכל מקום אינו ניתן לפני האורחים מופשט.

(7) מציאת החתיכה בתוך התערובת.⁴⁰⁵ סעיפים ח, ט

ע"ז מ,א – מעשה בעובד כוכבים אחד שהביא גרב (חבית) של חתיכות ונמצא סימן (טהרה, שיש קשקשים) באחת מהן, והתיר רשב"ג את הגרב כולו! תרגמה רב פפא: כשחתיכות שוות (כשמחברין אותן יחד מתחברות וניכרות ונראות שהיו כולן מדג אחד). א"ה, מאי למימרא? מהו דתימא ניוחש דלמא אתרמי, קמ"ל.

וע"פ זה כתב בתה"ד – ראש כבש נמצא טריפה ולא נודע מאיזה כבש הוא והקיפו (קירבו) הראש לצוארו של אחד מהכבשים ונמצאו החתיכות דומים ומכוונים יפה יש לסמוך על זה להתיר האחרים.

וכיו"ב כתב הג"מ – מעשה בא לפני רבי בקרקבן תרנגולת שניקב והוסר ממנו ונתערבה אותה תרנגולת טריפה בכשרות ודימה השומן שבקרקבן אל שומן התרנגולת של מקום חיבור הקרקבן ואידמו לגמרי והכשיר האחרים ע"י כך.

או"ה – עתה שאין אנו בקיאים כ"כ אין לנו להתיר בכה"ג אם לא שיהא ההפרש גדול וניכר לכל. **הובא בט"ז**.
שו"ע בסעיף ח כתב את דברי הג"מ ובסעיף ט כתב את דברי תה"ד⁴⁰⁶.⁴⁰⁷

ד. דבר שבמנין. סימן קי סעיפים א, ב

ביצה ג,ב – אחד ביצה שנולדה בשבת ואחד ביצה שנולדה ביום טוב אין מטלטלין אותה... וספיקא אסורה. ואם נתערבה באלף - כולן אסורות... ספיקא דרבנן היא, וכל ספיקא דרבנן לקולא! סיפא אתאן לספק טרפה. - אי הכי, אימא סיפא: נתערבה באלף - כולן אסורות... ותבטל ברובא! וכי תימא: ביצה חשובה ולא בטלה, הניחא למאן דאמר כל שדרכו לימנות שנינו (אפילו דבר שנמכר לפעמים במניין), אלא למאן דאמר את שדרכו לימנות שנינו (משמע: את המיוחד לכך, שאין אדם מוכרו באומדן), מאי איכא למימר? דתנן: מי שהיו לו חבילי תלתן (מן קטנית) של כלאי הכרם - ידלקו. נתערבו באחרות, ואחרות באחרות - כולן ידלקו, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים: יעלו באחת ומאתים. **שהיה רבי מאיר אומר**: את שדרכו למנות מקדש, **וחכמים אומרים**: אינו מקדש אלא ששה דברים בלבד. **רבי עקיבא אומר**: שבעה. ואלו הן: אגוזי פרך (שם מקום⁴⁰⁸), ורמוני באדן (שם מקום), וחביות סתומות (גדולות. ש"ך ד⁴⁰⁹), וחלפי (ענפי) תרדין, וקלחי כרוב⁴¹⁰, ודלעת יונית. רבי עקיבא מוסיף אף ככרות של בעל הבית (ולא של נחתום). הראוי לערלה (מיני אילן) - ערלה, הראוי לכלאי הכרם (כגון תרדין, כרוב וככרות) - כלאי הכרם. ואתמר עלה (נחלקו בדעת ר' מאיר. רש"י), **רבי יוחנן אמר**: את שדרכו למנות שנינו, **ורבי שמעון בן לקיש אמר**: כל שדרכו למנות שנינו.

סמ"ק – נראה דהלכה כרבי יוחנן דאמר את שדרכו למנות שנינו. **וכתב רי"ו** – הרוב הסכימו דאת שדרכו לימנות שנינו וכן כתב הרמ"ה. **וכ"פ ריצב"א** (הובא בסמ"ג), **רי"י** (הובא בטור).

⁴⁰⁵ לא קשור דווקא לחה"ל אלא לכל תערובת יבש ביבש שאפשר להוציא את האיסור ולהות אתו.
⁴⁰⁶ הקשה בשמש צדקה (הובא בפת"ש ז) – דדברי המחבר סתרי אהדדי דכאן מייירי בכבשים שלימים גם התרנגולת נראה דמייירי שהיא חיה דלאחר בישול אי אפשר לכיין השומן, ולעיל סעיף ג' כתב המחבר דלא חשיבה אלא א"כ היא מבושלת וכן כבש שלם כו'. ע"כ. ולא ראיתי מה הוא תירץ, אך נלע"ד דלא קשה מיד, שהרי כאן אפשר שמדובר כשאין רוב כנגד האיסור. והראיה שכ"כ תה"ד שכתב בספרו הגש"ד שכבש שלם שלא הופשט מעורו לא חשוב ראוי להתכבד.

⁴⁰⁷ **ב"ח** – קבלתי מחכם אחד שקיבל מפי חכמים אם נמצא מים בראש כבש א' דמיטרפא ביה ולא נודע מאיזה כבש הוא יש לבדוק בחוט השדרה של הכבשים וכל כבש שנמצא בו מים במוח שבראש יהיה מים בחוט הנמשך מהמוח לשדרה ותולין שהראש הוא מאותו כבש להתיר האחרות.

⁴⁰⁸ **ט"ז** – ולעדיין שאין בדבר זה כדאי להתיר עליו ספק טריפות כיון שלא נמצא בתלמוד ובפוסקים.

⁴⁰⁹ **חביות יין נסך. ש"ך ה: עבודה זרה עד, א** – משנה. אלו אסורין ואוסרין בכל שהו: יין נסך, ועבודת כוכבים וכו'.

תוס' זבחים עד, א – כיון דהני דע"ז כששה דברים חשיבי אם כן יין נסך דקתני התם היינו חביות סתומות והא תנא ליה גבי ששה דברים ולא הוה ליה למיתנייה כי היכי דלא חשיב ככרות של בעל הבית משום דתנא ליה גבי ששה דברים כדמפרש התם, ושמה החמירו ביין נסך לאסור אפי' חביות פתוחות משום דחמירא עבודת כוכבים משאר איסורין דמטמאה ותופסת דמיה. וכ"פ רי"ו.

תוס' ע"ז עד, א – במתני' על כרחך מייירי בחביות סתומות כיון דתרתיה אית ליה וא"כ אמאי תנייה הכא הא כבר תנא ליה התם במס' ערלה (פ"ג מ"ז) דקתני וחביות סתומות וצ"ל דאיצטרך לאשמועינן חומרא אפי' בסתם יינם אע"פ שהוא מדבריהם.
⁴¹⁰ רש"י – קלחי כרובין גדולים עם עלין שלהן, וכרוב של ארץ ישראל היה גדול כאילן, כדאמרינן בכתובות (ק"א, ב).

=> רק דבר שמוכרים במנין בלבד מפני חשיבותו נחשב דבר שבמנין ואינו בטל. כר' יוחנן.
תרומה – כל דבר שבמנין מה שרגילין למכור במנין ביצה טריפה או של נבלה או פירות גסות של ערלה אפילו באלף לא בטיל. **וכ"פ העיטור, שע"ד והגש"ד ואו"ה**.

=> גם דבר שנמכר לפעמים במנין, כגון ביצה, נחשב דבר שבמנין ולא בטל. כריש לקיש.
רמב"ם – דבר חשוב שהוא אוסר במינו בכל שהוא שבעה דברים ואלו הן: אגוזי פרך, ורמוני בדן, וחביות סתומות, וחלפות תרדין, וקלחי כרוב, ודלעת יוונית, וככרות של בעל הבית... (אח"כ כתב שגם חה"ל ובריה אוסרים בכלשהו) אבל שאר הדברים אע"פ שדרכן לימנות הרי אלו עולין בשיעורן. כיצד אגודה של ירק מכלאי הכרם שנתערבה במאתים אגודות, או אתרוג של ערלה שנתערב במאתים אתרוגים הכל מותר וכן כל כיוצא בזה. יראה לי שכל דבר שהוא חשוב אצל בני מקום מן המקומות, כגון אגוזי פרך ורמוני בדן בארץ ישראל באותו הזמנים, שהוא אוסר בכל שהוא לפי חשיבותו באותו מקום ובאותו זמן, ולא הוזכרו אלו אלא לפי שהן אוסרין כל שהן בכל מקום, והוא הדין לכל כיוצא בהן בשאר מקומות ודבר ברור הוא שכל איסורין האלו מדבריהם.⁴¹¹

שו"ע קיא, כתב כרמב"ם. אך בסימן פו, ג כתב כדעת התרומה, שביצת טרפה לא בטלה אפילו באלף. והש"ך והט"ז
 תמהו עליו והשאירו בצ"ע.⁴¹²

רמ"א – ויש אומרים דכל דבר שבמנין, דהיינו שדרכו למנותו תמיד, אינו בטל. וכן נוהגין.
רש"ל – נהגין כספר התרומה. **וכ"פ ב"ח וכ"מ מהש"ך ט, וכ"פ ט"ז**, אך כתב שבמקום הפסד אפשר לסמוך על הרמ"א.

רש"ל, ב"ח, ט"ז, תשובה מאהבה (הובא בפת"ש א) **וש"ך** – האידנא הוה ביצה דבר שמוכרין תמיד במנין ואפילו רבי יוחנן מודה.⁴¹³

פנה"ל לד, 12 – לכל הדעות דברים שרגילים למנותם מפני שכך נוה יותר לחשב את מחירם, אינם חשובים, שאם לא כן גם סוכריות שעולות כמה אגורות נמכרות לפי מנין. וכ"כ פר"ת ומטה יהונתן. הרי ששלוש הדעות קרובות זו לזו, שהכל מסכימים שמדובר בדברים חשובים ביותר, אלא שהשאלה עד כמה הם חשובים.
בפועל קשה להחיל את הדעות השונות לדורנו. ונראה פשוט שחבילות סוכר ואורז ובקבוקי יין, אינם בכלל הדברים החשובים, עובדה שהם נמכרים גם בארגזים, הרי שאינם נמכרים אחד אחד. וכן יש ללמוד ממה שחבית יין קטנה אינה בשבעה דברים, ואין היא פחות חשובה מבקבוקי יין טובים שבימינו. ובכל אופן כל אימת שיש לנו ספק אם הוא דבר חשוב, יש להקל, כדין ספק דרבנן. ורק כאשר הדבר חשוב ביותר עד שאינו מתבטל בתודעה, או מפני מחירו היקר או מפני איכותו המיוחדת, אינו בטל. וכתב בהלכה למעלה – דוגמא לדבר חשוב בימינו, בקבוק יין או וויסקי איכותי במיוחד, שמחירו מאות שקלים.

* אם נחתך או התרסק בטלה חשיבותו

גיטין נד, ב – תנ"א: (לגבי אגוזי פרך של ערלה) נפלו (למאתיים אגוזים של היתר) ונתפצעו (נשברו)... **רבי יוסי ור' שמעון אומרים**: בשוגג - יעלו, במזיד - לא יעלו. **פשוט ומוסכם** כמבואר לעיל לגבי תחיכה הראויה להתכבד.

⁴¹¹ דעת הטור: הט"ז הבין מהטור כאן שהביא בהתחלה את דעת ר"י, שסובר כמותו, שהלכה כר' יוחנן שרק דבר שדרכו תמיד להימכר במנין אינו בטל. אך הטור בסימן פו כתב כדעת התרומה שביצה טרפה לא בטלה. וכתב הש"ך – היינו טעמא משום דדעת הטור דדבר שפעמים נמכר במנין ופעמים באומד כמו ביצה לא בטיל כמו שהביא בשם בעל העיטור בר"ס ק"י ואף שהביא דעת הרמב"ם שם באחרונה מ"מ אפשר דס"ל דעת בעל העיטור עיקר להחמיר, וכ"כ בת"ח כלל מ"ב סוף ד"א שדעת הטור כדעת בעל העיטור, א"נ דהטור אזיל לטעמיה דס"ל כהתוספות והרא"ש דביצה חשוב בריה דלא בעינן בריית נשמה.

⁴¹² ובסימן פו הש"ך תמה גם על הרמ"א שלא העיר על השו"ע דבר, שהרי גם הוא לא סובר כתרומה.
⁴¹³ בתשובה מאהבה הביא שיש מי שהורה להקל בזה, ואחרי שהאריך להוכיח שטעה בהוראתו, לימד עליו זכות – אמנם ידידי כבר הורה להקל אמינא קצת היתר על העבר עפ"י מה שפירש"י (זבחים ע"ב ע"א) יאת שדרכו לימנותי – שדרכו מיוחד לכך שאין לך אדם דמוסיף עליהן יתירה ללוקח, ולא מוכר בלא מנין עכ"ל ועתה במדינות האלו שמוסיפין יתירה ללוקח והוה נמי אין דרכו למנות, גם יש לצרף דעת המחבר בסי"י ק"י ע"פ א' והיא דעת הרמב"ם.

* דבר שלא נאכל בפני עצמו

יש"ש – והיכי שנתערב הכרכשתא כתב המרדכי בפ"ק דביצה (סימן תרמ"ז) בשם ר"ת דבטילה, משום דאינו חשיב, משום דקרבים לאו בני מיכל נינהו, וגם אינה ראוי לאכול אלא ע"י מילוי כו', נ"ל לנהוג כוותיה, נאף שהאינדנא אין רגילין למכור אותם אלא במנין, מ"מ מאחר שאין דרכן לאכלן כלל בכל המקומות שלנו, אלא ע"י מילוי, א"כ אינו דומה לשאר חתיכות, הראויות לאכול כמות שהוא, וגרע חשיבתיה, ולא מהני ליה דבר שבמנין, אף שבקורקבן היה מהני דבר שבמנין, אע"פ שאינה ראויה להתכבד לפני האורחים, כדמשמע לעיל, שאני התם, אפי" אינשי יקירי לא אכלי, מ"מ סתם בני אדם אכלי, מה שאין בה בכרכשתא, שאין אוכלין אותה שום אדם, אם כן נתקלקל חשיבותא לגמרי. וכ"כ ט"ז.

* בעלי חיים

זבחים עגא, (לגבי שור הנסקל) – בעלי חיים חשיבי ולא בטלי. **וכ"כ רמב"ם ושו"ע קי,א.** ש"ך – אף על גב דלא אסירי מתחלת ברייתן כגון שור הנסקל וכה"ג לא בטילי מכח חשיבותן, כך פשוט בש"ס ופוסקים.

* דבר המחוסר מעשה תיקון גדול האם נחשב דבר שבמנין (כגון בהמה שלא הופשטה)

טור – בעלי חיים שנתערבו באחרים ונשחטו בטל חשיבותן ובטלין והוא שנשחטו בשוגג. **וכ"כ רשב"א ושו"ע.**

הקשה הב"י – ויש לתמוה על רבינו שסתם וכתב שאם נשחטו בטל חשיבותן דמשמע שאע"פ שהם שלימים בטלים ובסימן ק"א פסק כהרא"ש דכבש שלם חשיב ראוי להתכבד.

ונאמרו בזה שלושה תירוצים:

ט"ז – ולי נראה דחשיבות של בעל חי הוא חשיבות בפני עצמו דהיינו אם הוא דבר כחוש ואינו ראוי לאכילה ממילא אין לו חשיבות מצד חתיכה ראויה להתכבד כשנשחט רק כ"ז שהוא חי יש לו חשיבות מצד שהוא בעל חי ועל זה אמר הטור דכאן שהוא חשוב מצד בעל חי בטל חשיבותו כשנשחט אבל אם יש לו חשיבות מצד ראויה להתכבד זה כתבו כבר בס"י ק"א.

תו"ח מב – הטור מייירי בבעלי חיים קטנים שלאחר שנשחטו בטל חשיבתן ולא הויין אחר כך אפילו חתיכה הראויה להתכבד או דבר שבמנין, אבל בעלי חיים גדולים אע"פ שנשחטו ובטלה חשיבתן מכח דבר שבמנין מכל מקום הם חשובין מכח חתיכה הראויה להתכבד, וכן תירץ באו"ה. **וכן העיר בהג"ה** – ודוקא בעלי חיים קטנים (בטל חשיבותן לאחר שחיטה), שאינם ראויים להתכבד לאחר שחיטתן. **ותמה הב"ח** על הרמ"א – יש לתמוה דבסי" ק"א ס"ג פסק דאפי" תרנגולת בנוצתה בטילה וכ"ש כבש בעורו וצמרו וכנראה דדבריו סותרים זא"ז. **וכתב הש"ך** – ולק"מ דהא כתב בת"ח (מ,ג), דהא דכבש בעורו וצמרו בטל היינו דוקא משום חה"ל, אבל מ"מ אינו בטל מטעם דבר שבמנין כיון דחשוב הוא דלענין דבר שבמנין לא איכפת במאי דמחוסר מעשה. וכ"כ בסוף כלל מ"ב דוקא ב"ח קטנים שלאחר שנשחטו בטל חשיבותן ולא הוי אח"כ חתיכה הראויה להתכבד או דבר שבמנין כו' לזה כתב כאן ודוקא ב"ח קטנים שאינן ראויין להתכבד ר"ל לא חשיבי וא"כ לא הוה דבר שבמנין ולעיל ס"י ק"א לא כתב דבטל אלא מטעם חה"ל.

רש"ל – ולא דק (הב"י), דלא פליג הרא"ש בכבש שלם אלא כשהופשט, דס"ל, דלא גרע חשיבותיה מחמת שהוא ראוי לחלק לכמה חתיכות, אבל בעלי חיים שנשחטו, ולא הופשטו, שאינן ראויין כלל, אפילו להיחלק קודם הפשטה,

אינה קרויה חתיכה הראויה להתכבד, ואף שהרא"ש ס"ל שאפי' התרנגולת בנוצתה קרויה חתיכה הראויה להתכבד, כדלקמן, שאני התם שאינו מחוסר מעשה ממש, דבקל יכולה להתמלג בכלי שני, ואפי' דרך המרטה בקל הוא שנעשה, משא"כ בהפשטה, וא"כ כ"ע מודים בזה דבטלה.

אבל מ"מ קשה, נהי דבטלה חשיבות דבעל חי, וגם חתיכה הראויה להתכבד, מ"מ חשיבות דדבר שבמנין לא בטלה... וכ"ש האידנא, דלעולם אין מוכרין תרנגולים אלא במנין, וכ"ש שאר בעלי חיים, ונ"ל, מאחר דנשחט, ולא הופשט עדיין, אין רגילות כלל למכור בהמה או עוף שחוטין קודם הפשטה, ואע"פ שלאחר הפשטה יהיו ראויין למכור, מ"מ עכשיו אין ראויין, לכן אינן קרויין דבר שבמנין, כמו שאין קרויין ראויין להתכבד, וכעין זה משמע בסמ"ק (סימן רי"ד). וכ"מ מהש"ך קא, ז.

ה. נחתכו חלק מהחתיכות שבתערובת בשוגג. קא, ז.

זבחים עד, ב – א"ר אלעזר: חבית של תרומה שנפלה בק' חביות... נפתחה אחת מהן (ואיבדה את חשיבותה) - נוטל הימנה כדי דימוע ושותה.⁴¹⁴ א"ר אושעיא: חבית של תרומה שנתערבה במאה וחמשים חביות ונפתחו מאה מהן - נוטל הימנה כדי דימועה ושותה, ושאר אסורין עד שיפתחו, לא אמרינן איסורא ברובא איתה.

רא"ש לגבי תבשיל עם חתיכות איסור והיתר הראויות להתכבד – כל חתיכה שנפרסה ואינה ראויה להתכבד עוד היא מותרת והשאר אסורות (או"ה – והיינו אם יש שם ס' בקדירה נגד האיסור. וכ"כ ט"ז), ואין אנו תולין מספק שמא אותו של איסור נפרסה והותרו כולן. והכי אמר בפ' כל הזבחים 'א"ר אלעזר חבית של תרומה שנתערבה במאה חביות ונפתחה אחת מהן נוטל ממנה כדי דימוע ושותה אבל האחרות אסורות'. ולא תלינן למימר של תרומה נפתחה והותרו כולן, ולא עוד אלא אפילו נתפרסו רובן, השלימות אסורות. ולא אמר איסורא ברובא איתה דאמר בפרק התערובות 'א"ר אושעיא וכו'. וכ"כ ר"ן וטור, וכ"כ שו"ע.

וביאר הגש"ד – אע"ג דבכל דוכתא תלינן ברוב, יראה דהכא איכא למימר אדרבא כל שנשתנה מקדמותו מן הרוב הוא והוה כמו דכל דפריש מן רובא קפריש ונמצא האיסור שהוא המיעוט לא נשתנה והופרש מקדמותו. **והובא בט"ז.**

⁴¹⁴ כיון שתיקנו חכמים שכל תרומה שהתערבה באחד ומאה נוטל ממנה חלק אחד ממאה מכל התערובת ונותן לכהן. הרי גם כאן, משנפתחה החבית ובטלה במאה, נוטל הימנה חלק אחד ממאה שבה, הנקרא "כדי דימועה", ושותה את כל החבית, חוץ מאותו חלק, שאותו הוא נותן לכהן.

24. קבוע ופריש. סימן קי סעיפים ג, ה, ו

א. עיקר הדין. סעיף ג

סנהדרין עה, ב - עט, א – משנה. נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם, לנכרי והרג את ישראל, לנפלים והרג את בן קיימא - פטור... נתכוון להכות את הגדול והיה בה כדי להמית את הגדול, והלכה לה על הקטן ומת - חייב. רבי שמעון אומר: אפילו נתכוון להרוג את זה והרג את זה - פטור. **גמרא.** רבי שמעון אהייא? אילימא אסיפא - רבי שמעון פוטר מיבעי ליה! אלא ארישא: נתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם, לנכרי והרג את ישראל, לנפלים והרג את בן קיימא - פטור. הא נתכוון להרוג את זה והרג את זה - חייב. רבי שמעון אומר: אפילו נתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור... מאי טעמא דרבי שמעון? - אמר קרא: 'וכי יהיה שגא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו נפש ומת וכו'⁴¹⁵ עד שיתכוון לו. ורבנן? - אמרי דבי רבי ינאי: פרט לזורק אבן לגו ולתוך חבורה של בני אדם נכרים וישראלים, אבל נתכוין לישראל זה והרג את חברו לא אתא קרא למעוטי. היכי דמי? אילימא דאיכא תשעה נכרים ואחד ישראל ביניהן - תיפוק ליה דרובא נכרים נינהו. אי נמי פלגא ופלגא - ספק נפשות להקל! - לא צריכא, דאיכא תשעה ישראל ונכרי אחד ביניהן, דהוה ליה נכרי קבוע, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי.

רש"י – וילפינן מהאי קרא ('וארב לו') דכל קבוע לא פחות מלהיות נדון כמחצה על מחצה והוי ספק נפשות להקל, ומהכא נפקא לן בכל דוכתי דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי.

כתובות טו, א – א"ר זירא: כל קבוע כמחצה על מחצה דמי, בין לקולא בין לחומרא. מנא ליה לר' זירא הא? אילימא מתשע חנויות, כולן מוכרות בשר שחוטה ואחת בשר נבלה, ולקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח - ספיקו אסור... התם לחומרא!... אלא מתשעה שרצים (מתים, המטמאים) וצפרדע אחד (מת, שלא מטמא) ביניהם, ונגע באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן נגע, ברה"י - ספיקו טמא, ברשות הרבים - ספיקו טהור. ומדאורייתא מנא לן? אמר קרא: וארב לו וקם עליו... דאיכא תשעה ישראלים וכנעני אחד ביניהם, דהוה ליה כנעני קבוע, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי (ופטור ולקולא).

רשב"א – שנינו בברייתא תשע חנויות... אסור... טעמא דהא מילתא משום דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי וכיון שיש שם אחת ידועה וניכרת מוכרת בשר נבלה הרי הנבלה אינה בטלה ברוב ואעפ"י שאין שם חתיכה הראויה להתכבד בה בפני האורחים, משום דכל איסור שנודע מקומו וניכר אינו בטל והרי הוא קבוע בתוך ההיתר ואינו בטל. **וכ"פ שו"ע.**

ב. פריש

פסחים ט, ב – תשע ציבורין של מצה ואחד של חמץ, ואתא עכבר ושקל ולא ידעינן אי מצה שקל אי חמץ שקל⁴¹⁶ - היינו תשע חנויות. פירש ואתא עכבר ושקל - היינו סיפא. דתנן (צ"ל דתניא): תשע חנויות וכו' ספיקו אסור, ובנמצא הלך אחר הרוב.

⁴¹⁵ רש"י 'וארב לו' – קרא יתירא הוא נכתוב כי יהיה איש שונא לרעהו וקם עליו.
⁴¹⁶ ונכנס לבית בפנינו, ולא ידעינן אי חמץ שקל, וכיון דחזינא - צריכין אנו לבדוק, או דילמא מצה שקל. רש"י.

רשב"א – מה שאמרו כל קבוע כמחצה על מחצה דמי הני מילי בשלקח הוא מן הקבוע לפי שהספק נפל לו בקבוע אבל אם לקח אחד מן הקבוע ונפל מידו או שהניחו במקום חוץ ממקום קביעותו ולא נודע אם מן ההיתר המרובה או מן האיסור המועט אין זה קבוע שהרי לא נפל לנו הספק בקבוע אלא בפורש ובכל כי הא אמרינן כל דפריש מרובא פריש והיינו סיפא דתניא ובנמצא הלך אחר הרוב. ואעפ"י שדלתות מדינה נעולות ואין בשר נכנס למקום זה אלא מאותן חנויות וכל שבה לכאן מאותן חנויות בא אפילו הכי מותר דהא לא נפל לנו הספק בקבוע אלא בדפריש. והני מילי בשלא ראינוהו יוצא מן המקולין אבל ראינוהו לוקח ויוצא מן המקולין הרי נפל לנו הספק בקבוע ואסור. וכדאמרינן בפרק קמא דפסחים תשעה צבורין של מצה ואחד של חמץ ואתא עכבר ולא ידעינן אי חמץ שקל אי מצה שקל היינו תשע חנויות. **וכ"כ רא"ש, סמ"ג, סמ"ק וטור** (דלא כר"ן, יובא לקמן בדין קבוע דרבנן, שכתב שמדאוי נחשב פריש, אך מדרבנן גזרו שמא יקח מן הקבוע. וכ"מ מב"ח ס"ק ה"ד "יומ"ש ויראה"), **וכ"כ רמ"א, ש"ך כב וט"ז ג.**

* מה עדיף רוב או קרוב?

רי"ו – הא דאמרינן ובנמצא הלך אחר הרוב אפילו נמצא קרוב לנבילה, דרוב וקרוב הלך אחר הרוב (בבא בתרא כג, ב). **הובא בבדק הבית.**

* בחנות הנבילה יש יותר בשר מתשע החנויות הכשרות, האם הולכים לפי רוב החנויות או לפי הבשר. פת"ש ב

בית אפרים – ודאי דבכל גווני אזלינן בתר רוב הבשר, וביאור הענין כך הוא... שאם נמכר מכל חנות בהמה א' או שנים א"כ אעפ"י שיש בחנות א' יותר בשר מ"מ כיון שלא נתקלקל הרוב ונעקר ממקומו א"כ מה יושיענו זה הבשר שהוא הרבה בחנות זה כיון שנשאר מונח במקומו ולכך אזלינן בתר החנויות דהוא הרוב עצמו של הבשר הנמכר היום... אבל אם יש בא' י' בהמות נבלה ובט' יש בכל אחת א' כשרה ומכרו כולם כל הבשר שהיה בחנויות פשיטא דבכה"ג כל הנמצא ביד א' שבשוק אזלינן בתר רוב הבשר שנמכר היום דמה איכפת לן בחנויות ובמוכרין כיון שמוכר א' מכר יותר משאר המוכרים כולם.

כנסת יחזקאל – בפשיטות דמדלא מפלגינן דלפעמים בחנות א' יש הרבה בשר שהוא רוב חתיכות נגד ט' המוכרות בשר שחוטה נראה דאין נ"מ בזה וכל חנות וחנות נחשב כאילו כולם שוים. **וכ"כ נו"ב, אמנם כתב** – ועם כל זה אינני תוקע עדיין יתד קבוע בדבר זה להקל אבל להחמיר ודאי יש לחוש.

* בשר שנמצא ביד גוי

חולין צה, א – אמר רב: בשר, כיון שנתעלם מן העין - אסור (שמא נתחלף בבשר נבלה ע"י עורבים). מיתבי, רבי אומר: מקולין וטבחי ישראל, בשר הנמצא ביד עובד כוכבים - מותר (כיוון שהטבחים ישראל, הוא ודאי לא שחטה)! נמצא ביד עובד כוכבים שאני (משום שהגוי משמר את הבשר מעורבים ומשאר חיות, ואין לנו ודאות שנתעלם מן העין), תא שמע: תשע חנויות כולן מוכרות בשר שחוטה, ואחת מוכרת בשר נבלה, ולקח מאחת מהן, ואינו יודע מאיזה מהן לקח - ספקו אסור, ובנמצא - הלך אחר הרוב! הכא נמי: בנמצא ביד עובד כוכבים.

=> בשר שנמצא ביד גוי, במקום שרוב הטבחים ישראל, מותר. **וכ"כ רשב"א וטור.**

ירושלמי שקלים ז, ב – א"ר יוחנן הנמצא ביד גוי כנמצא בפלטיא (בשר הנמצא ביד עכו"ם כאילו נמצא ברה"ר אם רוב טבחי ישראל מותר) רבי לעזר בי רבי חגיי הוה מסמך לר' מנא, חמא לחד ארמאי מקטע מן סוסיה (וראה עכו"ם א' חותך בשר מן הסוס) ומפיק לברא אמר ליה הדא היא דאמר רבי יוחנן הנמצא ביד גוי כנמצא בפלטיא (ניחוש דלמא מן בהמתו חתך ואפ"י מקולין וטבחי ישראל נינהו יש לאוסרו)? א"ל כן אמר רבי יוסי רבי והן שראו אותו יוצא ממקולין של ישראל... רב נחת לתמן חמתון מקילין וחמר עליהן (רב ירד לבבל. ראה אותן שהן מקילין באיסור בשר להניחו ביד עכו"ם והחמיר עליהן ואסר כל בשר שנתעלם מן העין).

רמב"ם – בשר הנמצא ביד עכו"ם ואינו ידוע ממי לקח אם היו מוכרי הבשר ישראל מותר, זה הוא דין תורה, וכבר אסרו חכמים כל הבשר הנמצא בין בשוק בין ביד עכו"ם אע"פ שכל השוחטין וכל המוכרין ישראל. **וכתב מ"מ** – רבינו שכתב דכשנמצא ביד עכו"ם שאסור נראה שסמך על מ"ש בירושלמי במס' שקלים... ואינו מתחוויר לפי גמרתנו, וכבר כתבתי שדעת הרבה מן המפרשים לומר דנמצא ביד עכו"ם במקום שרוב טבחי ישראל מותר ומכל מקום ראוי להחמיר בדבר. **ובשו"ע** כתב כרמב"ם.

* נמצא ביד ישראל קטן או גדול

רוקח – לקחו קטן דינו כלקחו גוי (שנחשב פריש). **הובא בש"ך**. **וכתב פר"ח** – מסתברא דלפי מה שכתב הרשב"א דהקטנים החריפין שלוקחין על ידיהם בשר ויין שפיר דמי דאין עשויין לקלקל לקנות ולהביא מן האיסור ולהניח את המותר ואין זה מדרך עדות אלא חזקה היא, וכן נתפשט המנהג. לפי זה אם נמצא ביד קטן חריף מקרי נולד הספק במקום קביעותו כנמצא ביד ישראל גדול ואסיר. וביאר פמ"ג – איכא לעיונא בהא מילתא אי לאחר שפירש אם כן אף גדול ישראל לישתרי, ותדע שהרי הרשב"א אומר כן וז"ל לקח אחד מקבוע ונפל מידו כו' מותר שלא נפל הספק בקבוע (הובא לעיל), ולכך נראה לי בירורן של דברים כן הוא דאם נמצא ביד גוי אין אנו מחוייבין לשאול לו וכן נמצא ביד קטן והיינו כל זמן שלא ראינו יוצא ממקולו ואמנם נמצא ביד גדול ישראל ולא ראינו פירש ממקולו כל זמן שהוא לפנינו מחוייבין לשאול לו דאיכא לברורי וה"ה קטן חריף ובגוי ששאלוהו צ"ע אי אומר שהוא מטריפה ועדיין צ"ע בכל זה.

ג. קבוע דרבנן (דבר חשוב שלא בטל)

(1) עיקר הדין

זבחים עג – **משנה** (ע,ב). כל הזבחים שנתערבו בחטאות המתות (שלא ראיות להיקרב על המזבח ומניחים אותן למות) או בשור הנסקל (שור שהרג אדם ונגמר דינו של השור וחייב סקילה), אפילו אחת בריבוא - ימותו כולן. **גמרא**. וניבטלו ברובא!... רב אשי אמר: אפילו תימא רבנן (שסוברים שרק שישה דברים חשובים ולא בטילים) בעלי חיים חשיבי ולא בטלי. ונמשוך ונקרב חד מינייהו (נמשוך את הבהמות אחת ונקריב אותן על המזבח), ונימא: כל דפריש מרובא פריש! נמשוך! הוה לה קבוע, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. אלא ניכבשינהו דניידי (נגרום להם לנוד אנה ואנה, כדי שלא תהיינה קבועות במקומן), ונימא: כל דפריש מרובא פריש! אמר רבא: משום קבוע (גזרה שמא יקח מן הקבוע).

=> אע"פ שדין קבוע לא נאמר בתערובת, אלא רק כשהאיסור ניכר וידוע במקומו, תיקנו חכמים שבכל מקרה שהאיסור דבר חשוב הריהו נחשב כקבוע מחמת חשיבותו ואין הולכים בו אחר הרוב, ומדרבנן נחשבת התערובת כאילו היתה מחציתה היתר ומחציתה איסור. ומשמע שאף החמירו שדינה יהיה חמור יותר מקבוע רגיל, שאם פריש מהתערובת - אסור, ולא אומרים כל דפריש מרובא פריש, גזרה שמא יקח מן הקבוע.

נחלקו מתי גזרו בקבוע דרבנן שמא יקח מהקבוע:

רא"ש חולין ז, כ – וא"ת ואמאי לא גזרינן בנמצא ביד עובד כוכבים גזירה שמא יטול מן הקבוע, וכי תימא התם (בזבחים, לגבי קבוע דרבנן) נמי אם פירשו מעצמן שרי אבל לכתחלה אסור לעשות כן (לגרום להם לפרוש) גזירה שמא יטול מן הקבוע, א"כ אמאי ירעו עד שישתאבו כיון דפירשו מעצמן מותרין, וכן הא דאמרין התם (זבחים דף עד, א) גבי כוס של עבודת כוכבים שנפל לאוצר מלא כוסות כולן אסורין, פירש אחד מהן לריבוא ומריבוא לריבוא כולן מותרים למה לי שנתערב לריבוא מכי פריש יהא מותר אע"פ שלא נתערב דמרובא פריש. אלא משמע דאסור גזירה שמא יקח

מן הקבוע וי"ל דהכא (בקבוע דאוי, ונמצא ביד גוי) שהאיסור ידוע במקומו לא גזרינן שמא יקח מן הקבוע דמידע ידיע דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, וגם כל אדם נזהר ליקח משם כיון שידוע שיש חנות אחת מוכרת נבילה עד שידוע שמן הכשרות הוא לוקח. אבל כשהאיסור מעורב בהיתר אי שרית ליה כי פריש אתי ליקח מן הקבוע, ור"ת לא היה סובר חלוק זה וכשנכנס זאב לעדר ודרס בהן שנים או שלשה לעיני הרועה ולא נגע באחרים (והתערבבו ולא יודע איזה מהם דרס) היה מתיר כל חד וחד דפריש, ולדידה צריך לחלק בין קדשים ועבודת כוכבים (שבהם גוזרים שמא יקח מהקבוע) לשאר איסורין ולא מסתבר כן. וכ"כ תוס'.

=< לדעת רא"ש ותוס', גזרו חכמים ב'קבוע דרבנן' שכל פריש, שלא בפנינו⁴¹⁷, אסור, גזרה שמא יקח מן הקבוע. וכ"פ ר"ש (הובא ברשב"א), טור, הגש"ד ואו"ה (הובאו בש"ד). אך לדעת ר"ת גם בקבוע דרבנן אומרים כל דפריש מרובא פריש, והרא"ש כתב בדעתו שהוא מחלק בין קדשים וע"ז שבהם גוזרים שמא יקח מן הקבוע ובזה דיברה הגמרא בזבחים, לבין שאר איסורים שלא גוזרים.

שאלות סח – אי איערב ספק דרוסה אפילו בריבוא כולן אסורות, וְדָאֵי (ושאם) איבדר מינהון רובא לחדא דוכתא ומיעוטא לחדא דוכתא אמרינן איסורא בהך רובא איתיה והנך מיעוטא שריין, ודאי מישקל חוטרטא ובדרינון לא, גזירה דילמא אתו למישקל מקבוע איסורא ומיכל. וכ"כ רשב"א – בשפירש שלא בפנינו או שנתפזרו כולן ואפילו בפנינו כבר נתבטל הקביעות ומותר. וכן דעת רבנו תם ז"ל דכל שפירש מעצמו מותר ולא אסרו שם בשור הנסקל גזירה שמא יקח מן הקבוע אלא בכובש ביד כדי שיתפזרו שאם אתה מתיר לכבוש כדי שיתפזרו ויקח מן הפורשים ודאי איכא למיגזר שמא לא יפזר ויקח מן הקבוע.⁴¹⁸

=< גם בקבוע דרבנן ופריש שלא בפנינו אומרים כל דפריש מרובא פריש, ואם כל התערובת פירשה ממקומה אפילו בפנינו הכל בטל ברוב היתר. אך אם גרם בידו שיתפזרו אסרו חכמים שמא לא יפזר ויקח מהקבוע.

ר"ן – ל"נ שכל שלא בא לידו ממקום קביעותו אע"פ שראה אותו פורש מן הקבוע מדינא שרי, דמדאורייתא לא מיקרי קבוע אלא במקום קביעותו אלא שחכמים גזרו בשראוהו פורש מן הקבוע גזרה שמא יקח מן הקבוע והיינו סוגיין דפרק התערובת, דכיון דכביש להו כי היכי דנינדאין הרי הוא רואה אותן פורשין מן הקבוע, והיינו טעמא דתשעה צבורין ואתא עכבר ושקל דאע"ג דמדינא לא מיקרי קבוע כיון שלא נכנס בבית אלא לאחר שפירש מ"מ דנו אותו כקבוע כיון שראוהו פורש מן הקבוע.

=< פריש בפנינו אסור מדרבנן שמא יקח מן הקבוע, ושלא בפנינו מותר (שהולכים אחרי רוב ההיתר) ואין הבדל בזה בין קבוע דאוי לקבוע דרבנן.

שו"ע, כשאלות ורשב"א – בעלי חיים ושאר דברים החשובים שנתערבו בהיתר, שאינם בטלים אפי' באלף, אפי' אם פירש אחד מן הרוב... אסור. והוא שהפרישו במתכוין, אבל אם פירש ממילא, שרי.

רש"ל, כרא"ש ותוס' – ובדבר המעורב נמי, אם הוא חתיכה ראויה להתעכבד, וכל דבר חשוב, אמרינן נמי כל קבוע כו', וכל הפורש מהם אסור, ואפי' פירש מעצמו, מאחר שאין האיסור ניכר, גזרינן שמא יקח מן הקבוע. וכ"פ אפי' **רברבי וש"ך**, וכ"מ מט"ז.⁴¹⁹ וכתב רדב"ז (הובא בפת"ש ח) – אף דלא קיי"ל כדעת ר"ת שהתיר אפילו ודאי דרוסה שנתערבה ע"י דניכבשינהו וכל דפריש מרובא פריש, ולא גזרינן שמא יקח מן הקבוע, היינו דוקא בודאי דרוסה אבל בספק דרוסה ונתערב באחרות יש לפסוק כדבריו ולהתיר ע"י דניכבשינהו וכל דפריש מרובא, והשתים האחרונות אסורות, ולא גזרינן בזה שמא יקח מן הקבוע דאפילו אם יקח הוי ס"ס שמא אינה זו ושמא אינה דרוסה.

ב"ח – ולפעד"נ ליישב דמ"ש הרשב"א בשער א' (שפירש ממילא מותר) מייירי דוקא בעלי חיים שנתערבו... ולפיכך בפירשו ממילא המעוט מותרין לגמרי אפילו לא חזרו ונתערבו דלא גזרינן שמא יקח מן הקבוע בב"ח בפירשו ממילא

⁴¹⁷ התוס' כתב כך במפורש בחולין צה"ב, וכך מוכרחים לומר לדעת הרא"ש, שאם פריש לפנינו פשיטא שאסור לשיטתו, שהרי דינו כקבוע, כמובא לעיל.
⁴¹⁸ ודחה את ראיית הרא"ש והתוס' מכוס של ע"ז שפירשה ונפלה לתערובת – ונ"ל שאין ראיית הרב ז"ל בזה מחוורת דהתם כשפירש לפנינו מן הקבוע ובודאי כל שפירש לפנינו מן הקבוע הרי זה כלוקח מן הקבוע ואסור ואפילו הכי אם חזר אותו שפירש לפנינו ונפל לתוך היתר מרובה מותר שאני אומר איסורא לתוך רובא אישתאר דהוה ליה ספר ספיקא ומותר.
⁴¹⁹ הרמ"א בהג"ה לא העיר על השו"ע ומשמע שמסכים להקל, אך בתו"ח כתב שטוב להחמיר, ובתו"ח הקצר (סימני תו"ח) סתם לגמרי כדעת הרא"ש.

וה"ט דכיון דרגילות הוא שיפרשו ממקומן קא סמיך אינש ומימר אמר מסתמא יפרשו מעצמן, ולמה לי למיעבד איסורא ליקח ביד, אלא א"כ כשהוא גורם נדנודם ביד דהשתא כיון דגלי אדעתיה דצריכין לו חיישינן שמא לא ימתין עד שיפרשו מעצמם, אבל בלא גלי דעתיה מסתמא ימתין עד שיפרשו מעצמם, אבל בשאר דברים חשובים שאינן בע"ח... כיון דאין רגילות שיהיו נפרשין מעצמן אלא ע"י סבה רחוקה חיישינן אם נתיר בפירשו ממילא שמא יקח מן הקבוע ולפיכך לא התירם אא"כ כשחזר המעוט ונפל למקום אחר.⁴²⁰

* **או"ה** – אפילו אם היא (התרנגולת) טרפה בודאי ויש רק ב' תרנגולין כשרים אצלה בחצר כל הביצות מותרות, דביצות הנמצאות הוו פירש, וכל דפריש מרובא קא פריש, והכא ליכא למגזר שמא יקח מן הקבוע מאחר שניכר האיסור במקומן (התרנגולת הטרפה ניכרת, וכדין קבוע דאוי). **וכתב רמ"א** שאפילו אם נתערבו התרנגולות (והוי קבוע דרבנן), אע"פ שהתרנגולת של האיסור לא ניכרת, הביצים מותרות, מפני שלא גוזרים על הביצים אטו תרנגולות.

(2) האם יש איסור לקחת מהחתיכות שלא ראויות להתכבד

רשב"א – מי שלקח בשר מן המקולין ואפילו חתיכה הראויה להתכבד ואחר כך נמצא טריפה במקולין ולא נודעו חתיכות הטרפה בין שאר החתיכות והוא אינו יודע מאיזה לקח, כל מה שלקחו מן המקולין קודם שנמצאת טריפה זו במקולין מותר, שלא נפל בו ספק בעודן בקבוע אלא לאחר שפירשו (דין זה יתבאר לקמן). אבל ליקח מכאן ואילך אסור. במה דברים אמורים בחתיכות הראויות להתכבד שאין להם ביטול מחמת חשיבות כמו שבארנו ואעפ"י שאין מקומן ניכר, אבל שאר החתיכות מותרות דיבש ביבש מתבטל הוא. ויש שאוסר במקולין (אפילו את אלו שאינן ראויות להתכבד), שאין הכל בקיאין בדברים אילו, ואם אתה מתיר להם בשאינם חשובות קרוב הדבר לטעות וליקח אפילו מן החשובים. וכך אנו נוהגים.

טור – ואיני מבין מה שכתב להתיר בחתיכות שאינן ראוין להתכבד, אלא שהחמיר לאוסרן, שנראה שאסורין מן הדין ולא מטעם חומרא דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ואסור בכל דבר, וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל דכל מה שלקחו קודם הספק הכל מותר ולאחר שנודע הספק הכל אסור.

נחלקו בהבנת דברי הטור ובהלכה למעשה:

ב"י – תמהני עליו (על הטור) היכי חשיב להרשב"א לקטיל קני באגמא שלא ידע דין קבוע כמחצה על מחצה שהתלמוד מלא ממנו... ומבואר הוא שדבריו נכונים וברורים דכשנתערבו חתיכות הטרפה עם חתיכות הכשרה במקולין עצמם דינם כמו שנתערבו בבית וכאן וכאן בטלים הם ברוב אם אינם ראויות להתכבד ואין זה ענין לקבוע כמחצה על מחצה כלל... ומ"ש וכ"כ הרא"ש ז"ל... ואני אומר שלא מצאתי להרא"ש שכתב כלשון הזה ממש ואף אם היה כותב כן אין משם ראיה כלל דהא איכא למימר דמיירי כשהיו חתיכות ראויות להתכבד שאינן בטילות. **ובשו"ע כתב כרשב"א.**

דר"מ – לטעמיה אזיל (הב"י) שרצה לומר שהספק הוא שנתערבו החתיכות זו בזו ולכך כתב דפשוט הוא דחד בתרי בטיל, אבל ל"נ דהטור הבין מדברי הרשב"א שמי"ש לפיכך מי שלקח כו' עד ולא נודעו חתיכות הטרפות בין שאר החתיכות דר"ל בנפל טריפה במקולין ולא נודע איזה מהמקולין היא טריפה ולכן נשאר הטרפות בקביעתו והוי כמחצה על מחצה, ולכן כתב הטור שאינו מבין דברי הרשב"א ולכן ג"כ כתב בשם הרא"ש דכל מה שלקח אחר

⁴²⁰ אמר את דבריו כדי לתרץ סתירה לכאורה שיש בדברי הרשב"א בין שער א לשער ב, שבשער א משמע שפרש ממילא מותר, ובשער ב משמע שאסור ורק אם נפל לתערובת אחרת מותר. אך לכאורה ההסבר לסתירה זו פשוט, שבשער א דיבר במקרה שפרש ממילא שלא בפנינו, ובשער ב דיבר בפירוש בפנינו. ובב"י וש"ע מוכח שמקילים בפירוש ממילא בכל הדברים החשובים, וכ"כ ט"ז י ושי"ך (ס"ק לו) בדעת השו"ע. ולגבי הסתירה ברשב"א עיין בזה בהערה לקמן תחילת דין ספק ספיקא בשתי תערובות.

הספק אסור.⁴²¹ וכ"כ פרישה וב"ח. ולמעשה כתב הב"ח – ולמאי דפרישית הדבר פשוט דלהלכה ליכא פלוגתא דאם אין האיסור ניכר ולא קבוע כלל אלא שהחתיכות טרפות מעורבות ברוב חתיכות הכשרות בתוך חנות אחת אף רבינו מודה שאם לקח מהם לאחר שנמצאת הטרפה חה"ל אסורה, ואם אינה חה"ל מותרת, אלא שראוי להחמיר במקולין. אבל אם לא נודע החנות שיש בה האיסור קבוע כגון שנמצאת ריאה טרפה ולא נודע מאיזה חנות נקטינו כהרא"ש ורבינו דמדינא אסורין כל החתיכות שבמקולין אפילו אינם חה"ל דזה הוי קבוע, ואפשר דגם הרשב"א אינו חולק על זה דלא קאמר בהא מידי ולא איירי ביה.

הש"ך תמה על פירושו של הדר"מ וצידד בהבנתו של הב"י.⁴²²

=> למעשה במקרה שחתיכות התערבו זו בזו נראה שמוסכם על כל הפוסקים לעיל, שמצד הדין החתיכות שאינן ראויות להתכבד מותרות, אך נוהגים לאסור את כל החתיכות שבמקולין שמא יטעו לקחת גם מהחתיכות שראויות להתכבד, אך אם התערובת בבית מותר לקחת מהחתיכות שאינן ראויות להתכבד, וביארו ב"ח ורש"ל – כיוון שהתערובות במקולין היא שרבים קונים משם קרוב הדבר לטעות מה שאין כן בנתערב כך ליחיד בביתו דאין להחמיר. הובאו בש"ך.⁴²³

ט"ז תמה על דעת הפוסקים לעיל⁴²⁴ – והנראה לע"ד דדברי רבינו הטור נכונים ואדהקשה ב"י קושיא מדנפשיה הוה ליה להקשות ממה שכתב הטור גופיה למעלה בסימן זה 'וכן חתיכה שנחתכה לאחר שנתערבה בטילה' כדפרישית לעיל ואם כן חס ליה לרבינו שישתור דברי עצמו תוך כדי דיבור⁴²⁵ על כן נראה לע"ד דיפה כוון דע"כ לא שרינן לעיל בסוף סימן ק"א בנחתך אחד מהתערובות אלא מכח ממ"נ דאי האיסור נחתך הרי כולן מותרין כו' וזה שייך באין כאן כי אם חתיכה אחת אסורה ואז אפשר לנו לומר שהאיסור נחתך והשאר כולו היתב מה שאין כן כאן דנמצאת בהמה אחת טריפה במקולין ולא נודע איזה היא נמצא אף כשתתיר חתיכה שאינה ראויה להתכבד מצד ביטול ברוב מ"מ החתיכות הראויות אסורין עדיין... ואם כן אי אפשר לך לומר אם זו החתיכה של איסור כולן מותרות והרי בודאי עדיין יש חתיכות אחרות הראויות שהם אסורות וע"כ אין לנו להתיר בכל החתיכות אפילו שאינן ראויות דהא מגוף אחד יש לפנינו איסור והיתר וזה דבר שאי אפשר⁴²⁶ אלא ודאי גם החתיכות שאינן ראויות נאסרות כמו הראויות כיון ששניהם מגוף אחד.

(3) התפזרה כל התערובת

בה"ג – היכא דאיכא עיגלא... דאישתחיט אימיה, ואיהו איערב בהדי אחריני ולא ידיע הי מיניהו וקא בעי למישחט הם ביומיה מיניהו, לעיילינהו לדוכתא ולמחינהו וכל דפריש מרובה פריש, וכד פיישי (כשנותרו) תרין לא לישחטינהו עד למחר. וכ"כ רא"ש וטור יו"ד טז, וכ"פ שו"ע.

⁴²¹ המשך דבריו – ובאמת שדברי הרשב"א בספר תורת הבית שהביא בית יוסף מבוארין כפי מה שהבינו הטור ולא כפי מה שהבינו בית יוסף. ע"כ. אמנם נלע"ד שמוכח מהרשב"א כהבנת הב"י, שכתב "שלא נודעו חתיכות הטרפה בין שאר החתיכות".

⁴²² ז"ל – לא משמע כן בתשובת הרא"ש דמיירי התם להדיא בנתערבו החתיכות זו בתוך זו. וגם דברי הטור לכאורה לא משמעין כן, וגם הב"י הבינים דמיירי בתערובות דחתיכות.

⁴²³ ט"ז – אני תמהתי עוד למה לא הקשה בית יוסף גם על הרשב"א למה החמיר כאן לאסור אפי' אין ראויות מטעם שמא יטעו טפי ממה שנמצא בבית וכי תימא דבמקולין ששכיחי רבים גזרינן טפי וכן מצאתי לרש"ל פרק גיד הנשה סימן כ"ד והא איפכא מצינו במשנה בפרק חבית (דף קמ"ז) אבל עשרה בני אדם כו' ופרש"י הואיל ומרובין הם מדכרי אהדדי וביחיד גזרו טפי אלא ע"כ דליתא להאי סברא.

⁴²⁴ נקה"כ – לא קשה מידי, דשאני הכא דאין הכל בקיאות בדין חתיכה הראויה להתכבד, וקרוב הדבר שיטעו. ומחותני הגאון מהר"ר גרשון השיג עליו מטעם אחר דלא דמי לההיא דעשרה בני אדם, דהתם העשרה בני אדם הם במעמד אחד על כן אמרינן מדכרי אהדדי, מה שאין כן הכא דיש לחוש שיבואו ליקח בזה אחר זה.

⁴²⁵ תחילת דבריו של ט"ז – ופירוש תמוה הוא דהיאך כ' הטור על זה וכן כתב א"י ז"ל דכל מה שלקחו קודם הספק הכל מותר דבנדון כזה שהוא ספק דאורייתא ודאי אפי' קודם שנולד הספק אסור ולא התיר הרא"ש אלא בקבוע דרבנן. נקה"כ – לא קשה מידי מזה, דסבירא ליה כמו שכתב הר"ן (יובא לקמן) דדין קבוע חידוש הוא ואינו אוסר למפרע, וכמו שכתבתי בש"ך סי"ק י"ד, אבל מטעם אחר פירוש זה אינו.

⁴²⁵ נקה"כ – לא קרב זה אל זה, דהתם שרי מטעמא דבטל החשיבות, ולא שייך התם גזירה (כי ברור לכולם שההיתר הוא בגלל שבטלה החשיבות ע"י החיתוך), מה שאין כן בקבוע דתנויות.

⁴²⁶ נקה"כ – אין בכך כלום, דחתיכה הראויה להתכבד דלא בטלה היא מדרבנן, והם אמרו להתיר כהאי גוונא.

קשה למה כאן מתירים להפריש בידיים ולא גוזרים שמא יקח מהקבוע, ובמיוחד קשה על הטור והרא"ש שפסקו כר"י שכל פריש מקבוע דרבנן אסור שמא יקח מהקבוע?

דר"מ – האמת הוא מה שתירץ לי הגאון מורי חמי מוהר"ר שכנא ש"ן בישוב קושיא זו דמ"ש הטור כאן היינו בעוד שהדברים החשובים נשארם במקומן רק שפירש אחד מהן או ב' ולכן לא אמרין דפריש מרובא קפריש דהואיל ועדיין מונחים במקומן הו"ל עדיין קבוע וכל קבוע כמע"מ דמי אבל אם פירשו וניידי כולן ממקומן שלא נשאר שם קבוע ואחד פירש מהן אותו שפירש שרי דליכא למיחש שמא יקח מן הקבוע דהרי לא נשאר שם קבוע דהרי פירשו כולן. **וכ"כ בהגה** – הא דאסור אם הפרישו במתכוין, היינו שלא פירש רק מעט ונשארם מקצת האיסורים במקומם, דאז חיישינן שמא יקח מן הקבוע גם כן. אבל אם נתפרשו כולן ביחד, ולא נשארם במקומן, ובשעת עקירתן פירשו קצתן, אותן שפירשו אז, מותרים, רק שנים האחרונים אסורים.⁴²⁷

נחלקו האם התיר לפזר לכתחילה או רק כשהתפזר בדיעבד מותר:

מדברי הרמ"א בדר"מ מוכח שהתיר לפזר את כל התערובת לכתחילה, שהרי כתב את דבריו כדי ליישב את דברי הטור. **וכ"פ הט"ז**.⁴²⁸

ש"ך – הרב לא הזכיר כאן (בהגה) שמותר לפזר לכתחילה ולא קאמר אלא דאם הפרישן דיעבד אפילו הפרישן במתכוין דלא ידע דאיכא איסורא בדבר אף על גב דפירשו לפנינו, שהרי הפרישן במתכוין, מותר, כיון דנתפזרו כולן חשוב כפירשו שלא בפנינו (שלרא"ש וטור אסור, ולר"ת ושו"ע מותר).⁴²⁹ אכן בת"ח כלל מ"ג דין ב' כתב ליישב דברי הטור דסבירא ליה פירש שלא בפנינו אסור... וחילוק זה אינו מוכרח דמנא לן דפירשו כולן עדיף טפי מפירש ממילא שלא בפנינו.

=> לדעת הש"ך לכו"ע אסור לפזר לכתחילה את כל התערובת, ומה שהתיר הרמ"א זה בדיעבד, כשפיזר את התערובת בלי שידע שיש בזה איסור, וכל זה נכון רק לדעת ר"ת ושו"ע שהתירו פריש ממילא בקבוע דרבנן, אך לדעת הרא"ש והטור, שאסרו כל פריש מקבוע דרבנן גם כאן יאסרו. ותמה על הרמ"א שכתב בדר"מ ותו"ח שגם הטור מודה ומתיר כשהתפזרה כל התערובת.

ב"ח – לפעד"נ שאין לסמוך על פירוש זה לענין מעשה (של הרמ"א) כלל כי איננו אמת בכאן. ולפעד"נ דדעת רבינו (הטור) היא מדכתב הרא"ש דברי בה"ג בדין אותו ואת בנו בסתם בלי מחלוקת אלמא דכך הלכה ולא חיישינן שמא יקח מן הקבוע כיון דאפשר ע"י דנכבשינהו דניידי, והא דכתב בפג"ה מחלוקת ר"ת והשאלות עם ר"י אף על גב דסוף דבריו הם שנראה הלכה למעשה כדברי ר"י אין זה אלא לומר דלענין מעשה ראוי להחמיר כדברי ר"י ולאן מדינא אלא לחומרא בעלמא מאחר שיצא הדבר מפי ר"י, דלהלכה העיקר כר"ת שהסכימו עמו השאלות ובה"ג וכמו שפסק גבי אותו ואת בנו בשם בה"ג בסתם... נראה דמאי דכתב רבינו בסימן י"ו ונ"ז דנכבשינהו דניידי וכו' צ"ל שלא ינידן ביד וגם לא יראה אותן פורשין כגון ע"י גוי הא לאו הכי אפילו לר"ת אסור.

=> **הב"ח חלק על הרמ"א** וכתב שאין היתר לפזר את כל התערובת, ואפילו בדיעבד אם פיזר אסור לכו"ע. וכדי ליישב את הסתירה בדברי הטור כתב שמה שהתיר הטור בסימן טז הוא כדעת ר"ת שהתיר פריש ממילא גם בקבוע דרבנן ומדובר שם שלא מפזר את הבהמות בידיים וגם לא רואה אותן פורשות, כגון ע"י גוי, וכך הטור סובר מן הדין, אך למעשה כתב בסימן קי להחמיר כשיטת ר"י.

⁴²⁷ **הקשה הב"ח** – אין פירוש זה (של הרמ"א) מחוור דא"כ למה כתב רבינו דהב' האחרונות אסורות הלא כיון שנעקרו כולן ונתפזרו נתבטל הקביעות ושוב אין לחוש שמא יקח מן הקבוע (ולא צריך שיפרשו יותר כדי שלא נגזרו), אלא ודאי דלא איירי בנעקרו כולן ממקומן אלא נעקרו אחת אחת. **ותירץ הש"ך** – ולפי עניות דעתי דעת הרב דאע"פ שחזרו ובאו יחד במקום אחד כל שנתפזרו תחלה כולן ונעקרו מקביעות הראשון שוב לא חשיב קבוע דדין קבוע חידוש הוא ואין לך בו אלא חידוש דהיינו שנשאר במקומו הראשון (כלומר החידוש הוא שאע"פ שבאו במקום אחד לא אומרים שחזרו לדין קבוע, אלא דינם קל יותר ולא גוזרים במה שפרש מהם שמא יקח מן הקבוע, כיוון שאין לך בו אלא חידוש).

⁴²⁸ ט"ז – ותמהתי דהא להדיא אמרין בזבחים (דף ע"ג) דלא מהני זה (לפזר את כל התערובת)... ופריך נכבשינהו דניידי... ומשני רבא גזירה שמא יקח מן הקבוע, אם כן הרי בהדיא דאפילו בעקירת כולן לא מהני. והנראה לע"ד נכון דע"כ לא פליג ר"י על ר"ת דמחלק בין קדשים לחולין (כמו שכתב הרא"ש בדעתו) אלא לענין גוף הדין דהיינו דלא שרי באם פירשו יחידים משם, דבזה ס"ל לר"ת דבחולין שרי אפילו בכהאי גוונא אפילו פירשו בפנינו רק שלא יפזר אותם בידיים, אלא גם בחולין אסור (לדעת ר"י), דמאי שנא כיון שנתנו על זה שם קבוע, אבל מ"מ באם ניידו כולן בזה מותר מן הדין רק משום גזירה שמא יקח מקבוע כדאי שם בגמ' בזה מודה ר"י דבחולין לא גזרו כ"כ דבקדשים החמירו יותר... והא דלא כתב הטור כאן התקנה שיכבוש עד דניידי לפי שאין כולל גם שאר דברים חשובים דלא שייך בהו כן, וסמך עצמו על מ"ש לעיל בסי' נ"ז דיש תקנה זו בבעלי חיים, כן נראה לע"ד נכון.

⁴²⁹ ותמה עליו רע"א – לא הבנתי איך תלוי זה במחלוקת הרשב"א והרא"ש.

ד. קבוע למפרע**(1) קבוע דרבנן**

רשב"א – **ולפי דברי רבנו יצחק ז"ל** (תוס' לעיל בדין קבוע דרבנן) אם לקח אדם מן המקולין חתיכה הראויה להתכבד בה בפני האורחין ואחר כך נמצא טרפה במקולין אעפ"י שלא נודע עד שפירשה זו וכשנולד הריעותא במקולין לא היתה זו בקבוע אפילו הכי אסורה גזירה שמא יקח מן הקבוע הואיל ולא נודעו חתיכות הטרפה בין חתיכות ההיתר... דעת רבנו תם ז"ל (לעיל בדין קבוע דרבנן)... כל אותן שלקחו מכבר מן המקולין קודם שנדע שיש שם טרפה מותרות לפי שלא נודע האיסור אלא לאחר שפרשו אלו וכשבא לאלו הספק בפורש בא להן וכל דפריש מרובא פריש. וכ"ז הרשב"א למעשה.⁴³⁰

רא"ש – ונראה לי דמה שלקחו מן הבשר קודם שנולד הספק אפילו חתיכה הראויה להתכבד מותרת דתלינן דמרובא פריש. ולא אשכחן דאסור בגמרא משום גזרה שמא יקח מן הקבוע אלא היכא שכבר הם עומדים בחזקת איסור, דאי שרית ליה אותם שפירשו אתי נמי ליקח מן הקבוע. אבל קודם שנולד הספק לא שייך למיגזר מידי שכלן בחזקת היתר הם עומדים, מאי אמרת גזרה שמא יקח אחר שנולד הספק, הך גזרה לא אשכחן בגמרא. ועוד דבהא ליכא למיטעי, דאם לקח בעוד שהיו בחזקת היתר בשביל זה לא אתי ליקח לאחר שנאסרו. וכ"פ טור ור"ן (מובא לקמן).
 = < אע"פ שהרא"ש והטור פסקו כתוס' בדין קבוע דרבנן, פסקו שאם לקח מהמקולין לפני שנודע הספק - מותר, מכיוון שאין הדינים תלויים אחד בשני.

למעשה מוסכם שאם לקח לפני שהתעורר הספק מותר, ולא אומרים בקבוע דרבנן קבוע למפרע. **וכ"פ שו"ע, רש"ל, דר"מ, וש"ך.**

*** חלק מהחתיכה נשארה בתערובת וחלקה פריש קודם שנודע מהאיסור. פת"ש ד**

מהרי"ט – מעשה בקצב אחד ששחט שבעה בהמות בביתו והיו כולם כשרים והוציא מביתו למקולין שני בהמות. ועוד הוציא מבהמה שלישית החצי, והחצי השנית הניח בביתו עם ארבעה בהמות שנשארו בביתו (4.5 בבית 2.5 במקולין). ונתערבו הבני מעיים של כל השבעה בהמות ונמצא מחט בבית הכוסות שהוא טריפה ע"פ דין ואינו יודע בשל איזה בהמה היה טריפה, והנה עפ"י דין הארבעה אשר בביתו הם טריפות ודאי והשנים אשר פירשו דהיינו שהוציאו מבית למקולין ודאי מותר משום דמרובא פריש והוא נקרא פריש ממילא (שהרי פרשו קודם שנודע האיסור). אך הספק על החצי שהוא במקולין לומר דחלק שבחוץ הוא כשר מטעם דמרובא פריש א"כ גם חלק הפנימי שהוא בביתו יהא נמשך לחוץ ויהיה ג"כ כשר או איפכא שהחלק שבבית הוא ודאי טריפה וחלק שבחוץ נמשך לבפנים ויהיה ג"כ טריפה.

חלקת מחוקק – שני החצאים מותרים. **וכ"פ מוהר"ר העשיל מקראקא.**

בית הלל – שני החצאים אסורים. **וכ"פ הרב מו"ה שמואל קיינדאווייר.**

פר"ח – החצי שבחוץ כשר והחצי שבפנים טריפה. **וכ"כ שאילת יעב"ץ, וכ"מ מחת"ס.**⁴³¹

⁴³⁰ אמנם בתשובה כתב שבמקום שנהגו להחמיר ימשיכו בו כמנהגם.
⁴³¹ בכור שור כתב עליו – אין לעשות דבר התמוה לרבים אף על גב דמעיקר הדין כן הוא ואין לך תימא גדולה מזו שחציה בהמה תהיה כשרה וחצי טריפה וכי אפשר שחציה תחיה וחציה תמות ופשיטא דכה"ג כחוכא הוה.

(2) קבוע דאורייתא

ר"ן – כתבו בתוס' דלא מיקרי קבוע אלא כשהיה האיסור נודע קודם שלקח אבל אם לא נודע האיסור בשעה שלקח אע"פ שלאחר שלקח נתגלה האיסור ונעשה קבוע לא אמרי' ביה דליהוי קבוע למפרע. ונ"מ למי שלקח בשר מן המקולין ואח"כ נודע שהיתה טרפה ביניהם דשרי כיון דבשעה שלקח לא היה קבוע דדין קבוע שיהא כמחצה על מחצה חדוש הוא ואין לך בו אלא משעת חדושו ואילך כלומר משנעשה קבוע אבל למפרע לא. **וכ"פ פר"ח.**

רא"ה – ולפי מה שכתב (הרשב"א) בענינים אלו (לעיל בדין קבוע דרבנן שלא אומרים קבוע למפרע), הוא הדין אם היו בעיר זה עשר חנויות מוחזקות לנו כלן בבשר שחוטה ולקח מאחת מהן ואינו יודע איזו היא, ואחר כך נתברר לנו שאחד מהחנויות אלו בשר נבלה הרי מה שלקח מותר שבשעה שנולד הספק כבר פירשה זו ואזלינן בתר רובא ע"כ. ואגב חורפא אמרה וליתה, וכדמעיינת בה שפיר משגחת להו דלא דמיין כלל דאלו בנמצא דאזלינן בתר רובא הספק שנולד לנו על שעה זו על חתיכה זו... אבל בשר שניקח מן החנויות בעודן כלן בחזקת היתר כשנתברר שאחת מן החנויות אסורה אין תורת הספק הזה על שעה זו שאין תולדת הספק מצד עצמה אלא מצד ברירת החנויות שנתברר עכשיו שאחד מהן אסורה ומתוך כך נולד בה ספק על אותה שעה שהוא פירשה בידי הלוקח מהן אם כן ספק זה אינו מחודש אלא גלויי מילתא בעלמא הוא שתחילה היה נעלם ממני שהייתי סבור שכולן מותרות וכשנתברר שאחד אסור איגלי מילתא למפרע שבשעת מקח חתיכה זו כשפירשה מהן באותה שעה היה ספק שלה. **וכ"מ שסובר ט"ז ה.**⁴³²

הרשב"א במשמרת הבית השיב לרא"ה – אמר הכותב: שהמחבר לא על חנות אחד מוכרת בשר נבלה בידוע אמרה דאעפ"י שזה לא ידע שיש כאן חנות מוכרת בשר נבלה כיון שלקח משם מן הקבוע לקח, והמחבר לא כתב כן אלא בשנמצא שם ספק טרפה או אפילו וודאי טרפה לאחר שלקח שזה לא נולד לנו במקולין עד לאחר שקנה זה וכל מה שלקח מתחלה ולאחר שפירש נולד לנו הספק הזה אם לקח מן הטרפה או מן הכשרה מותר דזה כנמצא הוא.

נחלקו בדעתו:

ש"ך – אף הרשב"א מודה לו (לרא"ה) בזה, אלא שמחלק שם וביאר דדוקא שנתערב בין הכשרות בחתיכה הראויה להתכבד... כיוון שלקח קודם שנמצאת הטריפה לא אזילנן בתר האי שעתא אלא בתר השתא דהוי פירש ממילא ושרי.

=< **הרשב"א מודה לרא"ה** שאומרים קבוע למפרע בקבוע דאוי' ורק לגבי קבוע דרבנן אמר שלא אומרים קבוע למפרע.

פר"ח – הרשב"א אגב שיטפא לא עיין ולא נתכון בכונת הרא"ה והבין שכונת הרא"ה היתה להשיג שאם היו בעיר חנויות מוחזקות בבשר שחוטה ללוקח לבד שטעה בכך ואחר כך נודע לו שמעיקרא אחת מהן היתה מוכרת בשר נבלה, מה שלקח מותר לפי שכשנולד לו הספק כבר היתה פירשה בידו, ולזה השיב יפה שהוא לא כיון לזה דאע"פ שהלוקח לא ידע מה בכך סוף סוף האיסור כבר היה קבוע וניכר במקומו ומן הקבוע לקח ופשוט הוא לאיסור, אלא המחבר מיירי כשנולד הספק אחר כך ואף בספקא דחנויות שרי כיון שפירש מקמי דאתיידע האיסור.

=< **הרשב"א סובר כר"ן** שלא אומרים קבוע למפרע אפילו בקבוע דאורייתא, אם נמצאה נבילה באחת מהחנויות רק אחרי שקנה, אך אם כשלקח מהקבוע היה ידוע שאחת מהחנויות מוכרת נבלה ורק הוא לא ידע מזה, דינו כדין מי שלקח מהקבוע. אך הרא"ה סובר שבכל אופן אומרים קבוע למפרע בקבוע דאורייתא.

⁴³² שכתב – בנדון כזה שהוא ספק דאורייתא ודאי אפי' קודם שנולד הספק אסור ולא התיר הרא"ש אלא בקבוע דרבנן.

ה. האם יש דין קבוע בחנויות כשהאיסור לא ניכר. פמ"ג (בהקדמה לדין קבוע)

המקרה – ידוע שבאחת החנויות יש טריפה אך לא ידוע באיזו חנות.

ב"ח – כיון דדין קבוע מוארב לו (דברים יט, יא) נפקא פרט לזורק אבן לגו והתם כיון שנודע שיש שם ישראל אף על גב דאינו נודע הישראל כלל הוה ליה קבוע הכא נמי דכוותה (לגבי חנויות שיש בהם טריפה ולא ידוע באיזו). = משמע שנחשב קבוע מדאורי. **וכ"כ בדעת הטור והרא"ש, וכ"מ מדרי"מ** (הובאו לעיל ג, 2). **וכ"פ ש"ך יז וט"ז ה** (אמנם חלקו על הבנתו בטור וברא"ש), **וכתב הש"ך** – אם פירש שלא בפניו נראה דלהרא"ש וסיעתו דאסרי גבי קבוע דחה"ל פירש ממילא אף על גב דכל דפריש מרובה פריש מגזרה דשמא יקח מן הקבוע ומחלקים דל"ד לט' חנויות דהאיסור נודע איזה מהן נבילה וכשירה ולכך ליכא למיחש שמא יקח מן הקבוע א"כ הכא כיון דאין האיסור נודע נמי איכא למיחש שמא יקח מן הקבוע, וכן משמע בב"ח.

פרישה טו – הואיל והמקולין דבר קבוע הוי דומה לדבר שבמנין ואינה בטלה והרי היא דבר הקבוע וכמחצה על מחצה דמי ולא נתבטל ברוב ובדין הוא אסור = משמע שנחשב קבוע מדרבנן.
תוס' נזיר יב, א 'אסור' – לא אמרינן קבוע כמחצה דמי אלא כשהאיסור ניכר לעצמו וההיתר ניכר לעצמו אבל כשאין האיסור ניכר לעצמו לא אמרינן קבוע. **וכ"פ ר"ש מקינון. וכתב פמ"ג** – ומשמע דאפילו קבוע מדרבנן לא הוי.

25. ספק ספיקא וכללי ספקות. סימן קי סעיפים ז, ז - י

א. אבדה מן העולם חתיכה מתוך תערובת. סימן קי סעיף ז

(1) עיקר הדין

זבחים עב, – משנה. כל הזבחים שנתערבו בחטאות המתות (שלא ראויים להיקרב על המזבח, שמניחים אותן למות) או בשור הנסקל, אפילו אחת בריבוא - ימותו כולן.

זבחים עד, א – אמר ר"נ אמר רבה בר אבוה אמר רב: טבעת של עבודת כוכבים שנתערבה במאה טבעות, ונפלה אחת מהם לים הגדול - הותרו כולן (בהנאה, ומותר למוכרו לגוי), דאמרינן: הך דנפל היינו דאיסורא. איתיביה רבא לרב נחמן (ממשנתנו): אפילו אחת בריבוא - ימותו כולן, אמאי? נימא, דמית איסורא מית! א"ל: רב דאמר כר' אליעזר; דתנן, רבי אליעזר אומר: אם קרב הראש של אחד מהן, יקרבו כל הראשים כולן.⁴³³ והא אמר ר"א (ר' אלעזר האמורא): לא התיר רבי אליעזר אלא שנים שנים (להקריב הנותרים אלא שנים שנים דודאי חד מינייהו דהיתירא... ובכל חד אמרינן מדתבריה לאו דאיסורא איהו נמי לאו דאיסורא הוא. רש"י), אבל אחד אחד לא (יקריבו דבכל חד מספקין דלמא דאיסורא הוא דליכא למימר מגו. רש"י)! א"ל: אנא תרתי קאמינא.

זבחים עד, ב – אמר ר"ל: חבית של תרומה שנתערבה במאה חביות, ונפלה אחת מהן לים המלח - הותרו כולן, דאמרינן: הך דנפל דאיסורא נפל. ואיצטריך דר"נ ואיצטריך דר"ל, דאי מדר"נ, הוה אמינא: ה"מ עבודת כוכבים דאין לה מתירין, אבל תרומה דיש לה מתירין (שיכול למוכרה לכהן ואין בה הפסד כ"כ) לא⁴³⁴; ואי מדר"ל, ה"א: חבית דמינכרא נפילתה (וחסרונה ניכר ויבינו שהיא הסיבה להיתר), אבל טבעת דלא מינכרא נפילה לא, צריכי. אמר רבה: לא התיר ר"ל אלא חבית דמינכרא נפילתה, אבל תאינה לא (ולכאורה כך הדין גם בטבעת, וא"כ סובר שריש לקיש חולק על רב נחמן); **ורב יוסף אמר:** אפילו תאינה, כנפילתה כך עלייתה.⁴³⁵

רשב"א – קיימא לן דאפילו בתאנה מותב, חדא דהא רב נחמן אמר אפילו טבעת, ושניהם לא מינכרא נפילתן ואפילו הכי קא שרי רב נחמן משמיה דרב, ואפילו פליג רבה הוה להו רב נחמן ורב יוסף לגבי רבה תרי והלכתא כוותיהו. והילכך בין בחביות של יין נסך בין בשאר האיסורין שאינן בטלין ברוב אם נתערב יבש ביבש ונפל אחד לים הגדול או שנאכל השאר מותרין שאני אומר הך דאיסורא נפל... והילכך אפילו תאנה של ערלה או של תרומה ובריה וחתיכה הראויה להתכבד בה בפני האורחין שנתערבו יבש ביבש אפילו חד בתרי ונפלה אחת מהן לים הותרו כולן, וכן מה שהתירו שם בפרק התערובות אפילו לאכילה התירו. וכ"מ בירושלמי, וכ"פ רא"ש, ר"ן, וכ"מ מטור, וכתבו שמותר רק אם אוכל מהתערובת שתיים שתיים.⁴³⁶ **וביאר רשב"א –** דוקא בשנאבדה כגון שנפלה לים או נאכלה, אבל פרשה למקום אחר לא דאדרבה אנו אומרינן איסורא לתוך רובא אישתאר. וטעמא דמילתא דכל שישנה בעין ואתה צריך לדון עליה ועל השאר מפני מה נאמר בזו האחת שהיא היא האסורה אדרבה יש לנו לומר שהאיסור נשאר בתוך הרוב אבל בשנאכלה אחת מהן או נאבדה ואין אתה צריך לדון על אותה שכבר הלכה ואין בפנינו לדון אלא על אלו אני אומר שאותה שנאבדה אותה היא שאסורה. והעיקר לכל זה משום שכבר נתבטל ברוב דבר תורה וכל בדרבנן יכולין אנו לתלות ולומר אני אומר הך דאיסורא נפל והני דהיתירא נינהו. **וכ"פ שו"ע ורמ"א.**

⁴³³ שנינו במשנה עז, ב לגבי עולת בהמה בעלת מום שנשחטה ונתערב אבר ממנה באברי עולות כשרות אחרות, שר"א אומר שאם קרב ראש של אחד מהם יקרבו כל הראשים שבתערובת, שאנו תולים שהראש שכבר קרב הוא הראש של בעלת המום.

⁴³⁴ כמובן שאין הכוונה כאן לדון 'דבר שיש לו מתירין', שהרי מבוואר בסימן קב שלתרומה אין מתירין שהרי לעולם אסורה באכילה ולא תותר ממילא, אלא השתמשו במושג הזה כאן בהשאלה.

⁴³⁵ כשם שתחילת נפילתה לתוך ההיתר נחשבת בעיניך לאסור את כולן, כך גם פרישתה מהתערובת חשובה להתיר את כולן.

⁴³⁶ וכ"כ הרשב"א בתשובה א, רע.

רמב"ם ע"ז ז, י – טבעת של עבודת כוכבים שנתערבה בכמה טבעות ונפלו שתים מהן לים הגדול הותרו כולן שאני אומר אותה הטבעת היתה בכלל השתים. **כס"מ שם** – ורבינו מפרש שנים (לא התיר ר"א אלא שנים שנים) דהיינו שהקריב שנים מהמעורבים שחל הספק בשניהם יחד והנשארים כשרים.⁴³⁷

רמב"ם תרומות טו, ב – חבית שתומה שנתערבה במאה חביות ונפלה אחת מהם לים הגדול הותרו כולן ואומרין של תרומה היא שנפלה, **מה שאין כן בתאנה** שנפלה למאה ונפלה אחת מהן לים הגדול אלא צריך להפריש אחת, **לפי שהחבית נפילתה ניכרת ותאנה וכיוצא בה אין נפילתה ניכרת.**

יש קושי לכאורה בהבנת דעתו של הרמב"ם. מה ההבדל בין טבעת של ע"ז לחבית שתומה של תרומה, שבטבעת הצריך ששתיים יפלו מהתערובת כדי להתיר, ואילו בחבית מספיקה אחת. וכן לא ברור מדוע יש הבדל בין תאנה, שתערובתה לא ניתרת ע"י נפילה, ואילו בטבעת התערובת ניתרת, שאם סובר כרבה לחלק בין חבית שנפילתה ניכרת לתאנה, היה צריך להחמיר גם בטבעת? **וביאר כס"מ (בהלכות ע"ז שם)**⁴³⁸ – ועי"ל (ליישב את הקושי האחרונה שהובאה לעיל) דרבה נמי לא אסר אלא בתאנה אחת אבל **בשתי תאנות שרי דמינכר נפילתייהו** והנך אמוראי דשרו בטבעת לא שרו אלא בנפלו שתים כדאמרין אנא תרתי קאמינא (ולכן אין הבדל בין טבעת לתאנה). והשתא דאתינן להכי נתיישב למה גבי תרומה פסק רבינו בחבית אחת שנפלה הותרו כלן ובטבעת הצריך שתים, דחבית אחת נפילתה ניכרת ובטבעת אחת לא מינכרא נפילתה כלל ולכך לא הותרו השאר אבל כשנפלו שתי טבעות דמינכרא נפילתן קצת הותר השאר. = לדעת הרמב"ם ע"פ הכס"מ **התערובת ניתרת רק אם הנפילה הייתה נפילה ניכרת**, שאז החיסרון ניכר ובינו שזאת הסיבה להתיר, וכשיטת רבה בדעת ריש לקיש, ולכן כדי שתערובת של טבעות או תערובת של תאנים תותר ע"י נפילה לא מספיק שאחת תיפול, שהרי אין נפילתה ניכרת, אלא צריך ששתיים יפלו.⁴³⁹

(2) אופן אכילת התערובת

*** עיקר הדין**

רא"ש – חד בתרי יבש דאפילו מדרבנן בטל דלא משום ספיקא שרינן ליה דאפילו אי אכיל ליה חדא חדא ליכא אלא חדא ספיקא וספיקא דאורייתא לחומרא. אלא משום דגזירת הכתוב הוא דכתיב אחרי רבים להטות הלכך חד בתרי בטל ונהפך איסור להיות היתר ומותר לאוכלן אפילו כולן כאחת. לא דמי לטבעת של עבודת כוכבים שנתערב באלף טבעות ונפל אחת מהן לים הגדול הותרו כולן ופר"י דאסור להנות מהן כולן כאחד.... ולא שרינן להו אלא ע"י ספק ספיקא דאמרת דילמא דאיסורא נפיל ואת"ל דלא נפיל דאיסורא כיון דלא אכיל כולן כאחד אמרינן הנשאר הוא האסור. אבל דבר יבש חד בתרי הוא דבטל ברוב לאו משום ספיקא מותר אלא דגזירת הכתוב הוא הילכך מותר לאוכלן כולן כאחד. וגם מטעם זה לא מצרכינן ביבש לאוכלן שנים שנים כדאמר"י גבי טבעות ואיברי קדשים. משום דהתם נאסרו ע"י תערובות ומקילין בהו לתלות האיסור באותו שפירש ולהכי בעינן שיאכלם או **שיקריבם שנים שנים** דממה נפשך איכא בההיא אכילה ובההיא הקרבה חדא דהיתירא. אבל יבש ביבש לא נאסר תערובתו הילכך מצי למיכלינהו כולהו חדא חדא. **הובא בב"י וש"ך** ונראה שזה מוסכם.

= תערובת יבש ביבש בטלה ברוב ומותרת לגמרי, ולדעת הרא"ש אפילו מדרבנן מותר לאכול את כולה כאחת. אך בתערובת יבש ביבש שלא בטלה ברוב (כגון בדברים החשובים) אם אבדה חתיכה אחת מהתערובת, שאר התערובת מותרת משום ספק ספיקא, שמא האיסור הוא זה שאבד, ואף אם האיסור עדיין בתערובת אולי אותה חתיכה שהוא אוכל היא היתר, אך אסור לאכול את כל התערובת שנתרה כאחת שאז יש רק ספק אחד. בנוסף לכך לא התירו לאכול אלא שתיים שתיים כדי שתהיה באכילתו לפחות היתר אחד. **וביאר רש"י** דאמרין מדחבריה לאו דאיסורא

⁴³⁷ וכן פירש הרא"ה את הגמרא (הובא בש"ך).

⁴³⁸ והביא שם כמה פירושים, וזה הפירוש האחרון שם, והבאתי אותו כי לע"ד הוא הסבר מובן ופשוט יותר מהאחרים.

⁴³⁹ **הר"ן כתב פירוש שונה בדעת הרמב"ם** – איכא נסחי דגרסינן התם אמר רבא לא התיר ריש לקיש אלא בטבעת אבל תאנה לא, ולפי"ז לא שרינן בהכי אלא לענין איסורי הנאה אבל לאכילה לא וכן דעת הר"מ במז"ל. ע"כ. כלומר לפי הרמב"ם היקלו בטבעת, כיוון שנפילת הטבעות מתירה את התערובת בהנאה בלבד, כיוון שאינה דבר מאכל וההיתר היחיד בה הוא ההנאה ממנה, אבל נפילה לא מתירה באכילה, ולכן בתאנה של תרומה החמירו. אלא שעדיין קשה, הרי הרמב"ם כתב שאם נפלה חבית של תרומה כל החביות מותרות באכילה, ונלע"ד לומר שכאשר הנפילה ניכרת, כמו בחבית, הנפילה מתירה אפילו באכילה, ואפילו אם נפלה רק אחת, אך אם הנפילה לא ניכרת כמו בטבעת ותאנה, התערובת ניתרת בהנאה בלבד ורק אם נפלו שתיים.

איהו נמי לאו דאיסורא. **וכתב הש"ך** – ומזה משמע דאם נתערבו שתיים צריך לאכול ארבע ארבע וכן ג' צריך לאכול שש שש דאלי"כ ליכא למימר מדחבריה לאו דאיסורא כו' (שאם נפלו שתיים ויאכל שלוש, לא יוכל לומר מכך שאחד מהם הוא ודאי לא איסור אז גם השניים האחרים לא) דלמא בחד דהוה המיעוט אמרינן לאו דאיסורא אלא איסורא ברובא דהיינו בשנים איתא, וכן מוכח מתוך דברי מהרש"ל.

* האם מותר לאדם אחד לאכול את כל התערובת שתיים ולשני בני אדם לאכול את הכל בבת אחת?

טור – שאוכלם כולם אדם אחד אסור (ומשמע אפילו שתיים שתיים).

נחלקו בהבנת דברי הטור:

ב"י – זה לא מצאתי מבואר וקשיא לי דמדכתבו התוספות והרא"ש, דליהנות מכולן בבת אחת פשיטא דאסור משום דודאי אכיל בהיא אכילה חד דאיסורא משמע דלאוכלם שתיים שתיים אפילו לאוכלם אדם אחד שרי דאלי"כ לישמענין דלאדם אחד אסור אפילו שתיים אחר שתיים וכ"ש שהוא אסור לאוכלם בבת אחת, ושמא י"ל דרבינו מפרש דליהנות מכולן בבת אחת דאסור אפילו בשני בני אדם נהנין מהם אסור דכיון דבשעה אחת נהנין מכולן ודאי חד מתהני מאיסורא בהיא שעתא ואסור וכך לי אכילת אדם אחד שתיים אחר שתיים כמו אכילת כולם בבת אחת לשני בני אדם. וכ"פ רמ"א.

ט"ז – ואני אומר כבודם במקומם מונח דקושייתו של ב"י לאו כלום היא דאשתמיטתיה דברי התוס' פ' גיד הנשה (דף ק') בראש העמוד שכתבו בלשון זה ומיהו לחד גברא שמא היה אסור עכ"ל בדין דבר שאין חשוב דבטל ברוב נמצא דכ"ש כאן... נמצא דלא קשה מידי ממ"ש התוס' בזבחים דליהנות מכולן בבת אחת פשיטא דאסור דודאי כן הוא דאלו לאדם אחד לאוכלן כולן שלא בבת אחת לאו פשיטא להו דאסור אלא שמא אסור אבל בכולן בבת אחת הוא איסור פשוט נמצא דבריהם מכוונין ואין שייך כאן לומר רבותא אלא דרבינו כאן בנאבד א' מהן אזיל לחומרא ואוסר גם מה שמסתפק להו להתוספות בבטל ברוב אלא דלענין ביטול ברוב בסי' ק"ט ס"ל כהרא"ש אביו דמותר אפילו לאדם אחד מטעם גזירת הכתוב אחרי רבים להטות... וכיון דנסתר היסוד של הב"י בזה במה שהקשה על הטור ממילא אזדא ליה הבנין שבנה על זה דיהיה אסור לשני בני אדם ליהנות בפעם אחד מהם דאין לנו לבדות איסורא מעצמינו... כן נראה לע"ד להלכה אבל אין בידי להקל בזה מאחר שכבר פסקו לאיסור בעלי הש"ע.

=> לדעת הט"ז אסור לאדם אחד לאכול את כל התערובת אפילו שתיים שתיים, אך לשני בני אדם מותר לאכול את התערובת בבת אחת, אך למעשה כתב שגם בזה יש להחמיר כיוון שאין בידו להקל כנגד הרמ"א בזה. פרישה – 'או שאכלם כולם אדם אחד יתד אסור'. כן נ"ל שצריך להגיה מילת יחד... וכמו שהגהתי כן מצאתי בתה"ד קע"ה שהביא מהרא"י ספר יורה דעה וכתב כמ"ש וז"ל ודוקא לאכול האחרים שנים שנים דממ"נ איכא חד דהתירא או שיאכלום שני בני אדם, כה"ג דוקא שרי עכ"ל הרי בהדיא לפנינו שס"ל כמ"ש דבשני בני אדם מותר לאוכלם אפילו אחד אחד ואדם אחד מותר לאכול כולן שנים שנים, ולפי"ז נסתלקה תמיהת בית יוסף. וכ"מ שפסק הש"ך,

וכ"מ מסתימתו של השו"ע.⁴⁴⁰

⁴⁴⁰ טור ושו"ע קמ – עבודת כוכבים ומשמשיה ותקרובתה, אוסרים בכל שהוא, שאם נתערב אחד מהם, אפילו באלף, כולן אסורות... אם אחד מהתערובות הראשון נפל לים או נשרף בענין שנאבד מהעולם, כל הנשארים מותר ליהנות בהם שנים שנים ביחד... ובלבד שלא יהנה אדם אחד מכולם. ע"כ. משמע שלאדם אחד אסור להנות מהכל אפילו שנים שנים, והט"ז הביא זאת כראיה לשיטתו. אך הפרישה כתב – ולפי מה שהגהתי צ"ל דשאני עבודה זרה דחמירי. והש"ך כתב – ויותר נראה דהתם (לגבי ע"ז) מיירי שלא יהנה מהן מכולן כאחד.

(3) נפל או נאכל בשוגג*** נפל בשוגג**

רשב"א – דוקא בשנפלה מאיליה אי נמי שהפילה הוא בשוגג, אבל הפילה במזיד לא, כדין כל מבטל איסור בידיים במזיד.

תוספות – דוקא נפלה ממילא אבל הפילה אפילו שוגג קנסינן אטו מזיד. **וכ"פ טור ורא"ש**, **וכ"פ שו"ע ורמ"א**.

*** נאכל בשוגג**

הגש"ד – יראה דדוקא נקט ר"י הפילו שוגג, אבל אכלו שוגג ליכא למיקנסיה אטו מזיד דודאי לא יאכל אחד במזיד להתייר האחרות, דלפי דעת זו קאכיל ודאי איסור שהרי בדעתו שהאיסור ילך לו. **וכ"כ בתה"ד** – ונראה דאפילו לדברי ר"י אם האכילו בשוגג לבן ברית שרי האחרות ולא קנסינן כה"ג שוגג אטו מזיד... **אבל האכיל בשוגג לבהמה לכלב ולנכרי קנסינן אטו מזיד** שמא יאכיל להם מזיד דליכא להו איסור והוי כמו הפילה בשוגג. **וכ"פ שו"ע ורמ"א**. **מתשובת הרא"ש** (יובא לקמן מיד) **מוכח שגם אם נאכל בשוגג קונסים אטו מזיד** (שי"ך וט"ז). **וכתב הש"ך שני טעמים** שבגללם יש לקנוס בנאכל בשוגג – **ניחוש כי שרינן ליה נאכל בשוגג יפילו במזיד לים, ועוד דכיון דשריא לדידיה נאכל, ניחוש שמא יאכיל לעכו"ם או לכלב** (וכ"כ הט"ז את הטעם השני). **וכ"פ הט"ז** – ובלי ספק שבעל תה"ד לא ראה התשובה הנ"ל ואלו ראה אותה לא היה חולק עליה ובפרט שהטעם מסתבר ע"כ נראה לע"ד להחמיר בזה בנאכל אחד מהם בכל גוונא ואין היתר אלא בנאכלת מעצמה לכלב והדברים ברורים.⁴⁴¹

*** הפיל או אכל בשוגג מהתערובת קודם שנודע שהיה איסור בתערובת**

רא"ש בדעת התוס' – נראה כיון שנאכל קודם שנודע הספק לא שייך למקנסיה, דלא שייך קנס אלא אחר שנודע התערובת, דקנסינן שוגג כגון ששכח שנאסרו על ידי תערובת אטו מזיד... כללו של דבר כל זמן שעומד בחזקת היתר לא שייך למקנסיה. **וכ"פ טור**.

(4) מה נחשב אבוד מן העולם?

כסף משנה – ונ"ל דהיינו דנקט רב נחמן לים הגדול ור"ל לים המלח לומר דסתמן אבודין הם וה"ה לכל מקום שהוא אבוד כגון נהר עמוק וכיוצא בו אבל אם נפלו למקום שאפשר להמצא לא הותרו השאר. **וכ"כ ש"ך**.

*** אחת מהחתיכות נאסרה או נמכרה לגוי האם נחשבת כנאבדה (אע"פ שהיא קיימת). פת"ש ז**

תפארת למשה – ונ"ל דה"ה אם פרש אחד מהן ונתבשל או נתערב עם דבר איסור בענין שאינו בטל ואסור מדאורייתא ג"כ השאר מותרים **דהא אי אתה צריך לדון עליו** (פת"ש – וצ"ע באם הוא בענין שאינו בטל מדרבנן, מה דינו). ונ"ל ה"ה אם נמכר לגוי דג"כ אין צריך לדון עליו. **וכ"כ פנים מאירות** לגבי תערובת של בהמות – אם מת אחד מן בעלי חיים שכולם מותרים... ונראה לי דאם בהמה אחת נעשית טריפה בחייה כגון שניקב קרומו של מוח כיון דאין צריך לדון עליה דהרי היא אסור תלינן איסור' בה כמו שנפלה לים דחד טעמי הוא, **דהא דפריך הגמרא ואמאי נימא דאיסור מית אף שהנבילה קיימת**.

⁴⁴¹ השי"ך כתב שדברי תה"ד אינם מוכרחים, ולא ברור מה דעתו בזה למעשה.

* פרשה מהתערוכת ואח"כ אבדה מן העולם

ש"ך – ונראה דהיינו דוקא נאכל או נפל אחד מהם קודם שפירש מהן, אבל אם פירש מהן... כיון שהנפרש הוא בעין אי"כ כשנפל אח"כ לים לא מן התערוכות הוא נפרש שנאמר הך דנפל דאיסור נפל אלא עמד בפני עצמו, והלכך התערוכות נשאר באיסורו.

* מקרה שהובא בפת"ש ט

פנים מאירות – שאלתי אם נולד אסור טריפה במקולין והיה בהם חתיכה הראוי' להתכבד באופן שכמה חתיכות ידועו' שהם מבהמה אחת דרך משל שהי' תלוי לשון של בהמה עם הכתף במקום אחד וכן לכל בהמה ובהמה מונחים כל החתיכות במקום אחד לבד ובא כלב ואכל לשון אחד של בהמה אם יש להתיר שאר הלשונות לאכול שנים שנים? תשובה לזה דלכאורה יש להביא ראיה מהא דאמרין בפרק התערוכות ד' ע"ז ע"ב איבריין באיבריין בעלי מומים ר' אליעזר אומר אם קרב ראש אחד מהן יקרבו כל הראשים כרעים של אחד מהן יקרבו כל הכרעים משמע דאף דהכרעים נשארו באיסור מ"מ הראשים מותרים אי"כ ה"ה הכא אף דשאר הבשר אסור מ"מ אותו אבר שנאכל שאר איברים מותרים, אבל אחרי העיון אין הנדון דומה לראיה דהתם מיירי שאין מכירים שהם מראש זה שנאכל אי"כ שפיר אמרין דאיסור הלך וכל הראשים מותרים ושאר הכרעים אסורי' שמעורבי' בהם אחד של איסור, אבל הכא בנדון דידן כיון ששאר איברים ידועים שהם מזה הלשון שנאכל אי"כ צריך אתה לומר על שאר איברים שגם הם מן האיסור ויתבטלו כל האברים... אי"כ בנדון דידן שעכ"פ צריך אתה לדון עליה על החתיכות הנשארות ואי אפשר לומר' שהיא אסורה דאדרבה דנימא איסורא ברובא איתא אי"כ אף מה שנאכל ממנו קצת אין אומרי' בו שזה האיסור.

ב. ספק ספיקא ע"י תערוכות. סעיפים ד, ה.

(1) עיקר הדין (בקבוע דרבנן). סעיף ח

זבחים עד, א – אמר רב: טבעת של עבודת כוכבים שנתערבה במאה טבעות... אם פרו ארבעים כולן למקום אחד - אין אוסרות, ששים למקום אחד - אוסרות. כי אמריתה קמיה **דשמואל**, א"ל: הנח לעבודת כוכבים, שספיקה וספק ספיקה אסורה עד סוף העולם. מיתבי: ספק עבודת כוכבים אסורה, וספק ספיקה מותרת; כיצד? כוס של עבודת כוכבים שנפל לאוצר מלא כוסות - כולן אסורין, פירש אחד מהן לריבוא ומריבוא לריבוא - מותרין! **תנאי היא**; דתניא, ר' יהודה אומר: רימוני באדן אסורין בכל שהוא, כיצד? נפל אחד מהן לתוך ריבוא ומריבוא לריבוא - אסורין; ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש: לריבוא - אסורין, ומריבוא לשלשה ומשלשה למקום אחר - מותר. שמואל דאמר כמאן? אי כרבי יהודה, אפילו בשאר איסורים אסור! אי כר"ש, אפילו בעבודת כוכבים נמי שרי! וכי תימא, שאני ליה לר"ש בין עבודת כוכבים לשאר איסורים, אלא הא דתניא: ספק עבודת כוכבים אסורה, וספק ספיקה מותרת, מני? לא רבי יהודה ולא ר' שמעון! לעולם רבי שמעון, ושמואל סבר לה כר' יהודה בחדא ופליג עליה בחדא. אמר מר: מריבוא לשלשה ומשלשה למקום אחר - מותר. מ"ש שלשה? דאיכא רובא, שנים נמי איכא רובא! מאי גי דקתני? תרתי והוא.

=> תערוכות של איסור חשוב או איסור של ע"ז, לא בטלים.

אם הרוב פרש כאחד מהתערוכות הוא אסור, כיוון שאנחנו תולים שמן הסתם האיסור ברוב, ואפילו אם הרוב פרש ונפל לתערוכות אחרת התערוכות אסורה.

אך אם מיעוט פרש מהתערובת, אע"פ שהוא אסור בפני⁴⁴², נחלקו תנאים ואמוראים מה הדין אם התערב בהיתר אחר⁴⁴³:

ר' יהודה – התערובת אסורה, וגם אם פרש ממנה לתערובת אחרת וכן הלאה התערובת אסורה, שדבר חשוב לא בטל לעולם. ר"ש – היקל והתיר, אם נפלה חתיכה מהתערובת הראשונה לשניה ומהשניה לשלישית. מחלוקתם של התנאים היא בין בע"ז ובין בשאר איסורים חשובים שלא בטלים. ומוסכם על רב ושמואל שהלכה כר"ש בשאר איסורים, נחלקו לגבי טבעת של ע"ז שנפלה לטבעות היתר, ומתערובת זו נפלה טבעת לתערובת שניה, לדעת רב התערובת השניה מותרת, ולדעת שמואל אסורה. וכתבו רשב"א, תוס', סמ"ג, שהלכה כרב, דהא כל רב ושמואל הלכה כרב באיסורי (בכורות מט, ב).

* דעות הראשונים

נחלקו הראשונים בגירסת הגמרא בדעת ר"ש, ומתי התיר:

רשב"א (תו"ה הארוך) – גרסינן בזבחים בפרק התערובות אמר רב יהודה אמר רב טבעת ע"א שנתערבה במאה טבעות... פירשו ארבעים כולן למקום אחד אין אוסרין פירשו ששים כולן למקום אחד אוסרין... ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון לריבוא אסור לשלש ומשלש למקום אחר מותר. והילכך חתיכת איסור חשובה שנפלה לתוך של היתר ומאותן חתיכות נפלה אחת מהן לתוך חתיכות אחרות או לקדירה כל אותן תערובת השני מותר שאני אומר האיסור לתוך הרוב נשאר... משמע דדוקא כשנפל האיסור לרוב ומאותו רוב נפל למקום אחר הוא שאמרו ס"ס להקל שכבר נתבטל מדאורייתא הא לאו הכי לא. **וכ"כ טור**.

= < התערובת השניה מותרת, משמע שמותר לאכול את כל התערובת כאחת. **ודייק בית יוסף** – ויש ללמוד מדבריהם דתערובת שני לא בעינן שיהיה בטל ברוב אלא אפילו נתערבו בכמותן שרי ואפשר דאפילו בפחות מהן נמי דכיון שנתבטל בתערובת ראשון מן התורה לא החמירו עליו חכמים כל שאינו ניכר שהוא מאותו תערובת, אלא לפי זה אפילו נתערבה חתיכת היתר במיעוט תערובת ראשון או במחציתו אית לן למישרי משום ס"ס.

רש"י, תוס' רמב"ם גרסו – ר"ש: לריבוא - אסורין, ומריבוא לשלשה ומשלשה למקום אחר - מותר. לכאורה משמע מגירסה זו שרק תערובת שלישית מותרת, אך מדברי רב לפני כן משמע שאם פרשו ארבעים לתערובת אחרת הכל מותר כבר בתערובת השניה. **נחלקו בביאור דעת ר"ש לפי גירסה זו:**

תוס' פירש אחד מהן לריבוא ומריבוא לריבוא מותרין – לא אצטריך מריבוא לריבוא אלא למימר מאן דאסר אסר בכלהו כדפרישית לעיל, **א"נ** משום דיש חילוק בין ריבוא ראשון לריבוא שני דריבוא ראשון אי מתהני מכולהו בבת אחת אסור דקמתהני בחדא ספיקא כיון דבבת אחת מתהני אבל ריבוא שני אפילו נהנה מכולם בבת א' ספק ספיקא

⁴⁴² כך משמע מפשט הגמרא, שרק אם התערב אח"כ הוא מותר. וזה תלוי במחלוקת לעיל לגבי קבוע דרבנן (וכ"כ ש"ך נא), שהרשב"א כתב שמדובר כאן שפירש לפנינו, אך אם פירש ממילא מותר, וכ"פ שו"ע. ותוס' ורא"ש כתבו שאפילו אם פרש ממילא אסור גזרה שמא יקח מהקבוע. עיין שם בדין קבוע דרבנן ששם התוס' הביא את הגמרא הזאת כהוכחה לשיטתו והרשב"א בחידושי דחה וכתב שמדובר כאן שפרש לפנינו ולכן אסור. אמנם הרשב"א בתורת הבית בסוגיה שלנו כאן, ומפורש יותר במשמרת הבית, הבין שכל התערובת פירשה, ארבעים למקום אחד וששים למקום אחר, והארבעים מותרים גם אם לא התערבו, וכפי שכתב בשם השאילתות (הובא לעיל) שאם התפזרו כולם לפנינו הכל מותר, ובמקרה שלנו הארבעים מותרים ואומרים שהאיסור נשאר ברוב.

והב"י שראה את דברי תורת הבית (שפחות מפורשים מדבריו במשמרת הבית), והאריך להסתפק בפירוש דעת הרשב"א וכתב שתי הבנות אפשריות ברשב"א, הבנה אחת שהמיעוט שפרש באמת אסור, וצריך להבין אחרת את דבריו, או שהדברים כפשוטם והמיעוט שפרש מותר. ומצאתי שהרשב"א (שו"ת המיוחסות לרמב"ן קפא) בעצמו כתב שמצד אחד השאילתות כתב שהארבעים מותרים, וכך נראה שסובר הרשב"א ומצד שני זה לא מסתדר עם פשט הגמרא, וז"ל – אפילו לדעת ר"י שכתב שלא אמרו כן אלא בספק הבא מכח שתי התערובות. כגון מריבוא לריבוא, אפ"ה דכולן נתפזרו בכולן המועטים שפירשו לצד אחד או אומרין בהם כל דפריש מרובא פריש. ואיסורא לגו רובא דנייד אשתאר. וזהו דעת רב אחאי בסדר ויקרא. אלו מערב ספק דרוסה אפילו ברובא כולן אסורות. ואי בריר כולהו לחדא דוכתא ומיעוטא לחדא דוכתא אמרין איסורא בחד רובא איתא. והנך מיעוטי שריין. ודוקא בספק טריפה. ואין נראה כן מן הגמרא. דאפילו בודאי טריפה נראה שהדין כך. ודוקא דנדו כולן. אבל מה שנשאר נדון שלפנינו שלא פירש ונולד הספק במקולין קודם שפירש אסור. אלא דקשה לי קצת מדאמר אלא אימא פירשו ארבעים למקום אחר אין אוסרות. פירוש תערובתן. ומשמע דהן עצמן אסורות. ומה שאין אוסרות טעמא איכא דכל אחת מאותן שנתערבו דהם ס"ס = ספק ספיקא = א"כ פירשו שלא בפניו. דאמרין כל דפריש מרובא פריש. או שנתפזרו כולן. והיינו דאמר כי אמריתיה קמיה דשמואל. כלומר מאי דאמרת משום ס"ס שרי, אינה כס"ס ע"ז אסור. אלמא טעמא דרב משום ס"ס. אבל הן עצמן אסורות.

⁴⁴³ רשב"א – מסתברא שאם פירשו מחצה על מחצה ונפלו החמישים למקום אחד כולן מותרין דהא איכא ספק ספיקא.

הוא ושרי וכן מריבוא לגי ומגי לגי מותר אבל אסור ליהנות מגי הראשונים בבת אחת ומן השניים שרי מהאי טעמא דפריש.

= < התערובת השניה מותרת משום ספק ספיקא ואסור לאוכלה כאחת, ואת התערובת השלישית מותר לאכול כאחת. וכ"פ מהר"ם, רא"ש, ר"ן, נמוק"י, סמ"ג, אגודה, מרדכי, הגש"ד ואו"ה⁴⁴⁴ (הובאו בש"ך).

רש"י – ריבוא הראשון שהאיסור עצמו נפל שם אסור אבל פירש אחד מאותו ריבוא לגי רמונים ומן השלוש פירש אחד למקום אחר מותר אף הגי אמצעיים דספק ספיקא בטיל. ב"י – משמע מדברי רש"י דהא דשרינן כשנתערבו המועטים באחרים הוי מטעם ספק ספיקא שאני אומר שמא האיסור לא היה לתוך אלו שנפלו כאן ואם ת"ל כאן היה זה שאני אוכל עכשיו לא זהו האיסור. ולפי זה נראה שאין יכול לאכלם כולם כאחד דא"כ ליכא אלא חד ספיקא ואסור.

= < מפשט דבריו של רש"י משמע שאם נפלה חתיכה מהתערובת הראשונה לשניה, התערובת השניה אסורה, אפילו אם לא אוכל אותה בבת אחת, ורק אם מהתערובת השניה נפלה לתערובת שלישית מותר, שרק אז יש ספק ספיקא. וקשה הרי כבר כשנפל מהתערובת הראשונה לשניה יש ספק ספיקא, ספק אחד שאולי האיסור לא נפל, וגם אם נפל יש ספק נוסף שאולי מה שאוכל הוא היתר (אם לא אוכל את כל התערובת כאחת), ונלע"ד להסביר שרש"י לא מחשיב את זה כספק, מכיוון שהתערובת הראשונה אסורה מדינא, משום קבוע דרבנן, ולכן גם את מה שנופל ממנה רש"י מחשיב כאיסור ודאי. ולכן רק אחרי שנפל לתערובת שלישית הותרה גם התערובת השניה, שאז יש ספק ספיקא, ספק אם האיסור בתערובת שהוא אוכל וגם הוא בתערובת אולי מה שהוא אוכל עכשיו מותר. וכתב ב"י מכיוון שהתיר רש"י משום ספק ספיקא אסור לאכול את התערובת השניה או השלישית כאחת, שאם יאכל אז יהיה רק ספק אחד. אך הש"ך כתב שנראה שאף רש"י מודה לתוס' שהתערובת השניה מותרת מיד גם אם לא נפל ממנה לתערובת השלישית ומה שאסר את התערובת השניה כוונתו לאכילת כולה כולה כאחת, ואחרי שנפל לתערובת השלישית גם התערובת השניה מותרת כאחת.

רמב"ם מאכ"א – נפל רמון אחד מן התערובת הזאת לשני רמונים אחרים מרמוני בדן, ונפל מן השלשה רמון אחד לרמונים אחרים הרי אלו האחרים מותרין שהרי הרמון של תערובת הראשונה בטל ברוב, ואם נפל מן התערובת הראשונה רמון לאלף כולן אסורין, לא נאמר בטל ברוב אלא להתיר ספק ספיקן שאם יפול מן התערובת השנייה למקום אחר אינו אוסר וכן כל כיוצא בזה. אך מצד שני בהלכות ע"ז ז, כתב – ספק עבודת כוכבים אסור ספק ספיקה מותר, כיצד כוס של עבודת כוכבים שנפל באוצר מלא כוסות כולן אסורים מפני שעבודת כוכבים וכל משמשיה אסורין בכל שהן, פירש כוס אחד מן התערובת ונפל לכוסות שנים הרי אלו מותרין.

נחלקו בתירוץ הסתירה ברמב"ם:

כס"מ – קשה דאטו עבודת כוכבים מיגרע גרע מרמוני בדן. ואפשר שהוא ז"ל לא היה גורס בברייתא דכוס של עבודת כוכבים ומרבו לרבוא ובברייתא דרמוני בדן היה גורס בדברי ר"ש מרבוא לשלשה ומשלשה למקום אחר, וטעמא דמלתא משום דאע"ג דמדינא בשתי תערובות סגי כברייתא דעבודת כוכבים ברמוני בדן החמירו להצריכן שלש תערובות מפני שהוא דבר שאפשר שיהיו לו מתירין אם יתפררו הרמונים ואף על גב דלהרשב"א לא חשיב בכי האי גונא דבר שיש לו מתירין כדמשמע בטור יורה דעה סימן ק"ב לרבינו חשיב. א"נ דברמוני בדן חיישינן דילמא אתו לזלזולי ביה ולפיכך החמירו יותר אבל בעבודת כוכבים דכולי עלמא פרשי מינה לא גזור כולי האי. אבל מדבריו בפרק ט"ז גבי רמוני בדן משמע דשורת הדין כן וצ"ע.

ש"ך – ואחד המיוחד מבני החבורה שלי האלוף מה"ר מרדכי אשכנזי תירץ דקשיא ליה להרמב"ם דבכולה סוגיא דזבחים קאמר התם רב גבי כוס וטבעת של עבודת כוכבי' דהתערובות ה' מותר ובתת הכי בברייתא דרמוני בדן קאמר ר"ש בן יודא לרבוא אסורים מרבוא לגי ומגי למקום אחר מותרים ורב ע"כ אתי כר"ש כדאיתא התם בש"ס

⁴⁴⁴ הרמ"א הבין אחרת את האו"ה, יובא לקמן.

להדיא וניחא ליה דעי"כ לא בעי ר"ש ג' תערובות אלא ברמוני בדין להתירה באכילה אבל בהנאה בבי' תערובות שרי והלכך בכוס וטבעת של עבודת כוכבים בבי' תערובות שרי וכן נ"ל.

שו"ע, כרמב"ם – דבר שאינו בטל מחמת חשיבותו, שנתערב באחרים ונפל מהתערובת הזאת אחד לשנים אחרים, ונפל מן השלשה אחד לשנים אחרים, הרי אלו האחרים מותרים. **אמנם לגבי ע"ז בסימן קמ** פסק שרק התערובות השלישית מותרת, בשונה מהרמב"ם.

רמ"א (ע"פ הבנתו באו"ה) – דוקא שהאיסור שנתערב הוא ודאי אסור (רק התערובת השלישית מותרת) אבל ספק איסור (או ודאי איסור דרבנן. ש"ך נד ע"פ או"ה) שנתערב ונפל מאותה תערובת למקום אחר התערובת השני שרי.

רש"ל ועט"ז פסקו כתוס' ורוב הראשונים שהתערובת השניה מותרת ואסור לאכלה כאחת, והשלישית מותרת כאחת.

ש"ך – נראה דבהפסד מרובה וכהאי גוונא ודאי שרי התערובות השני כשאינו אוכלו כולו כאחד.

* **לשיטת הרמ"א, כיצד מותר לאכול את התערובת שהותרה ע"י ספק ספיקא** (תערובת שלישית בודאי איסור ותערובת שניה בספק איסור)?

דר"מ הארוך יג – כתב ב"י דאסור לאדם אחד לאכול כולם ביחד. **ובהג"ה** משמע שמחמיר יותר, שכתב – אין לאדם אחד לאכול את כולן (משמע אפילו שלא כאחד).

ש"ך הבין שכוונת הרמ"א בהגה היא כפי שכתב בדר"מ שאסור לאכול את הכל כאחת, ולכן כתב – זה הוציא בדר"מ ממ"ש הבי"ו ז"ל ומשמע מדברי רש"י דהא דשרינן כשנתערבו המועטים באחרים הוי מטעם ס"ס... ולפי"ז נראה שאין יכול לאכלן כולן כאחד דא"כ ליכא אלא חד ספיקא ואסור עכ"ל אבל באמת לא ירדתי לסוף דעת הרב דהא הבי"ו לא קאי אלא אמאי דפירש רש"י בדברי רב דהמעוטים שפירשו בתערובות ב' מותר מטעם ס"ס דבתערובות ב' ודאי ליכא ס"ס כשאוכלן כולן כאחד... אבל התערובות הג' ודאי דמותר לאכול כולו כא' דהא איכא שפיר ס"ס ספק אם היה האיסור בתערובות הב' ואת"ל היה שמא לא נפל לתערובות הג', וכ"כ התוס' והרא"ש.⁴⁴⁵

ט"ז הבין את דברי הרמ"א בהגה כפשוטן – וצ"ע ליישב דבריו (של הרמ"א) דלפי הנראה שרי התערובות השלישי בבת אחת... אמנם מצאתי סמך לרמ"א לאסור לאכול את כולן או להשליך אחד מהן מדברי הגש"ד ז"ל פעם אחת שחט ר"י הרבה תרנגולין לחופה אחת ובדק הסכין בין כל אחת ואחת ולאחר ששחט הרבה מצא הסכין פגום (ואז התרנגולת האחרונה ששחט התערבבה בכל שאר התרנגולות) ולא הכיר באיזה תרנגולת, ושאל את ר"ת והשיב תשליך אחד (וכשיטתו בתערובת יבש ביבש) ואז הכל מותרין דבטילה היא דאינה ראויה להתכבד כיון דעדיין נוצות עליה ומחוסר תיקון גדול, ואף על גב דכל אחת קיימא בספק ספיקא ספק אם זו היא ואת"ל זו היא דלמא בעצם המפרקת נפגמא (ואז לכאורה לפי זה היה אפשר להתיר לגמרי אפילו בלי להשליך אחד) מ"מ ודאי שנפגם הסכין היתה אסורה (כלומר כשהתרנגולת הייתה בפני עצמה לפני שהיא התערבה היא הייתה ודאי אסורה, כיוון שיש רק ספק אחד. נראה שכך הבין הטי"ז) ואין להתיר בלא השלכת אחד עכ"ל. ולכאורה הג"ה זו תמוה היא דהא לר"ת מהני ספק ספיקא אף על גב דאינה שוה אלא א' בגוף האיסור והשני בתערובות ואם כן מה השיב מ"מ ודאי כשנפגם כו'... ונראה שבאמת יש היתר גם מכח ספק ספיקא אלא דר"ת... קאמר דאע"ג דיש כאן ספק ספיקא בכל אחת ואם כן יש תרי טעמים לקולא ואין צריכין להשליך א' על זה תירץ כיון דמ"מ כיון שנפגם הסכין היה על אחד שם איסור ודאי ע"כ יש להחמיר ואין להתיר בלא השלכת אחד. ועל כן יפה פסק הרמ"א שבמקום שיש היתר מכח ספק ספיקא יש להשליך אחד והוא מצד החומרא כיון שעכ"פ היה על אחד שם איסור ברור תחלה ואם כן גם בנתערב איסור ספק שדינו שא"צ רק שני תערובות הכי נמי יש לאסור עכ"פ אחת מהן דמאי שנא (שהרי בתערובת הראשונה היה איסור ברור, ורק בתערובת השניה היה ספק ספיקא).

⁴⁴⁵ **צבי לצדיק** (הובא באוצר מפרשים נב) – לא אבין זה (את תמיחת הש"ך), אם אין מתירין מה שלוקח מהתערובות השניה אי"כ מה יועיל כשנתערב שלישית, אם אוכל כולה בבת אחת, הרי זה כאוכל אחד מהתערובות שני וא"כ אתי שפיר דברי רמ"א. (כפי שמבואר בשיטת רש"י).

=> לפי הט"ז, לדעת הרמ"א צריך להחמיר שאדם אחד לא יאכל את התערובת שהותרה ע"י ספק ספיקא, אלא צריך להשליך אחד, כיוון שבספק ספיקא שנוצר ע"י תערובת יש כמה שלבים (תערובת ראשונה ואז תערובת שניה וכו') ובשלב הראשון (בתערובת הראשונה לדוג') זה היה ודאי אסור, לכן זה יותר חמור מספק ספיקא שבא כאחד.⁴⁴⁶

(2) ספק ספיקא בקבוע דאו'. סעיף ד

רשב"א – מקולין שמוכרין שם בשר שחוטה ובשר נבילה אע"פ שרוב חניות ששם מוכרת בשר שחוטה ולקח מאחד מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח, הרי זה אסור שכל איסור קבוע ונדע מקומן וניכר הרי הוא כמחצה על מחצה... מצא ביד אחד אעפ"י שהדבר ידוע שאין לוקח בשר אלא מן המקולין והוא אינו יודע מאיזה לקח מותר שבפורש נפל לו הספק. במה דברים אמורים שלא ראה אותו יוצא מן המקולין אבל ראה אותו יוצא מן המקולין באותה שעה נפל לו הספק ונמצא שבמקום קבוע נפל לו הספק ואסור. ויראה לי שלא אסרו אלא בזמן שהיא בפני עצמה אבל אם נתערבה באחרות בטלה היא ברוב משום ספק ספיקא. וכ"פ טור ומ"מ, וכ"פ שו"ע⁴⁴⁷, עט"ז ורש"ל⁴⁴⁸.

או"ה (בלשונו של הדר"מ) – לא נהיגין כן הואיל ונעשה הספק לפנינו הוי איסור דאורייתא דכל שנעשה הספק במקום הקביעות הוי איסור דאורייתא, א"כ הואיל והוא איסור דאורייתא לא מהני ביה ס"ס, אמנם אם פירש מן התערובות שאינו קבוע אע"פ שבעצמו אסור דחיישינן שמא יקח מן הקבוע מ"מ הואיל ואינו אסור אלא מדרבנן אם נתערב אח"כ באחרים מותר מטעם ס"ס. **וכ"פ רמ"א, ב"ח וש"ך. אך הש"ך כתב** להקל במקום הפסד מרובה בפריש לפנינו ולא בלקח מן הקבוע, כיוון שאפשר לצרף את דעת הר"ן שסובר שאם פרש לפנינו אסור מדרבנן.

ג. ספק ספקא בגוף ובתערובת ומה נחשב ספק ספקא. סעיף ט

ביצה ג, ד, א – אחד ביצה שנולדה בשבת ואחד ביצה שנולדה ביום טוב אין מטלטלין אותה... וספיקא אסורה ואם נתערבה באלף - כולן אסורות.

ר"י (הובא ברשב"א) – לא אמרו ספק ספקא להקל אלא בשתי ספיקות הבאות מכח שתי תערובות כגון זו שאמרנו שנפלה טבעת של ע"א לריבוא ומריבוא לריבוא. ועל כן הוא מפרש בריש פרק קמא דביצה כי מה שאמרו שם 'נתערבה באלף כולן אסורות' אספיקא אסורה קאי כלומר שאפילו ספק נולדה ב"יט ספק לא נולדה ב"יט אם נתערבה באחרות כולן אסורות.

ר"ת (הובא ברשב"א) – פירש התם בריש פרק קמא דביצה דאודאי קאי דליכא אלא חדא ספקא אבל ספק נולדה ספק לא נולדה אם נתערבה באחרות כולן מותרות דכל ספק ספקא מותר. **וכתב הרשב"א** – ובירושלמי מצאתי כדבריו, ומדברי רבנו יעקב ז"ל נלמוד דכל ספק ספקא אפילו בדבר שיש לו מתירין מותר לאלתר.

⁴⁴⁶ ע"י בנקה"כ שדחה את דבריו.

⁴⁴⁷ **ש"ך** – צ"ע דלא יהא אלא תערובות הא המחבר ס"ל בסעיף ח דלא שרי אלא בג' תערובות והרשב"א לטעמיה אויל דס"ל דשרי בב' תערובות, וצ"ל דס"ל להמחבר דכיון דקבוע חידוש הוא גרע מתערובות וכל שנתערב אח"כ אזלינן בתר רוב ושרי ועוד ס"ל כיון דבלא"ה הרבה פוסקים מתירים בב' תערובות א"כ בקבוע דחידוש הוא אין לך בו אלא חידושו ושרי בנתערב אח"כ ודוחק.

⁴⁴⁸ **הב"ח** כתב על דברי הרשב"א 'ויראה לי וכו'' – אדסמך ליה קאי כשפירש לפנינו מן הקבוע אבל לא קאי אלקח ממקום הקבוע ממש דלשם אין להתיר מטעם ס"ס כיון שספק הראשון היה מן התורה, ולכן אמר הרשב"א ויראה לי וכו' פירוש דאע"ג דגם בזה אמרו חכמים דיש לו דין קבוע אפ"ה יראה לי דלא נתנו לו דין קבוע ממש אלא דוקא לאסרו בפני עצמו אבל לא נתנו לו דין קבוע ממש לאסרו אף בנתערבה באחרות. ע"כ. כלומר הב"ח הבין שפירש לפנינו גם בקבוע דאו' איסורו מדרבנן, וכדעת הר"ן, והבין שכך סובר הרשב"א ולכן היקל רק בזה. **אך מ"מ, שו"ע, עט"ז וש"ך** כתבו שהרשב"א היקל אפילו בלקח מהקבוע, שאין הבדל בין פרש לפנינו ללקח ולשניהם יש דין קבוע מהתורה. **והט"ז כתב** שהרשב"א היקל רק בקבוע דרבנן, ושאין מחלוקת בין האו"ה לרשב"א, אך דבריו לכאורה קשים, שהרי הרשב"א כתב במפורש את זה לגבי קבוע דאו'.

רשב"א – יש לחוש לדברי רבנו יצחק ז"ל שלא התיר בספק ספקא אלא בשתי ספיקות הבאות מכח שתי תערובות ונפקה מינה לספק טרפה שנתערבה באחרות שאין מתירין אותן מכח ספק ספקא. **וכ"פ טור ואו"ה, וכ"פ שו"ע ורמ"א**.⁴⁴⁹

*** מה הטעם שספק ספקא בגוף ובתערובת אסור, ומתי ספק ספקא מותר?**

הרי למדנו לעיל שספק ספקא בתערובות מותר. וכן יש מקורות נוספים שמשמע מהם שספק ספקא מותר: **כתובות ט, א** – האומר פתח פתוח מצאתי⁴⁵⁰ – נאמן לאוסרה עליו.⁴⁵¹ ואמאי? ספק ספקא הוא, ספק תחתיו (משנתארה זינתה) ספק אין תחתיו (אלא קודם שנתארה זינתה), ואם תמצא לומר תחתיו, ספק באונס (ואנוסה שריא באשת ישראל) ספק ברצון! לא צריכא, באשת כהן (שהאונס אסור בה הלכך חד ספק הוא).
נדה נט, ב – **משנה**. איש ואשה שעשו צרכיהן לתוך הספל, ונמצא דם על המים, רבי יוסי - מטהר. **גמרא**. ורבי יוסי, בחד ספקא - מטהר (כמבואר שם בתחילת המשנה), בספק ספקא מיבעיא? מהו דתימא: הני מילי - דיעבד⁴⁵², אבל לכתחלה - לא, קא משמע לן.

כתב הסמ"ג – אם נשא הזאב שה מן העדר בפיו והצילו הרועה כבר ביארנו שאין דריסה בשן ומותר ואם ספק לו אם דרסה ביד אם לאו ואחר כך נתערב עם הרבה בהמות שמא יש להתיר כל אחת מטעם ספק ספקא שמא אין זאת הבהמה שנגע בה הזאב ואפילו היא זו שמא לא דרסה ביד אפס רבינו יצחק פירש דבריה או דבר שבמנין שיש בו ספקא דאורייתא אין להתיר בתערובת על ידי ספק ספקא.

וביאר או"ה – (1) הואיל והספק הראשון הוא דאורייתא שהיינו קודם שנתערב היה באיסור ודאית פי' דכשנודע מתחילה שזאב דרסה הוא ספק אחד באיסור דאורייתא ונעשית באותו פעם כודאי וכשנתערבה אח"כ הוא כודאי אסור שנתערב. (2) ועוד דאין השני ספיקות מעניין א' דהספק הראשון היה מחמת עצמו שמא אינה טריפה וכשנתערבה אז בא הספק הב' מטעם תערובות ולכך לא נחשב אלא ספיקא אחת. (3) ועוד דאין הב' ספיקות בגוף אחד את"ל דורס שמא אינה זאת היינו בשני גופים אבל בכתובות הו"ב ספיקות בגוף אחד ספק לא נבעלה ואת"ל נבעלה שמא לא היתה תחתיו וכן באיש ואשה שעשו צרכיהם בספל אחד יש בדם גופא ס"ס שמא אינו מן האשה ואת"ל מן האשה שמא מפרוזדור.

נחלקו האחרונים מדוע לא מקילים בספק ספיקא בשני גופים ושני עניינים:

לפי הטעם הראשון שכתב האו"ה כיוון שקודם נודע הספק הראשון ורק אח"כ התערב ונוצר הספק השני, לא אומרים ספק ספיקא כיוון שקודם כשהיה ספק אחד אסורנו בודאי, ואח"כ שהצטרף ספק נוסף הספק הקודם לא חוזר ומתעורר ונמצא שיש רק ספק אחד, אך אם הספקות נודעו יחד אע"פ שאחד בגוף ואחד בתערובת מותר. **וכ"כ ב"י בס"ס נו בשם 'מצאתי כתוב'**⁴⁵³, **וכ"פ משאת בנימין**.

⁴⁴⁹ **הרמ"א** כתב על השו"ע – ויש אומרים הטעם דאסור הואיל והספק הוא איסור מדאורייתא ולא נוכל לומר עוד ספק (שאו"ה) אין כאן איסור (שהרי אסורנו אותו), רק שנתערב באחרים, לא מקרי ספק ספקא ואסור. ע"כ. ובפשטות לא בא לחלוק על השו"ע אלא בא לומר מה הטעם להחמיר בספק ספקא בגוף ובתערובת, וכתב בלשון יש אומרים כיוון שראה פוסקים מעטים (רשב"א, או"ה וסמ"ג) שהתייחסו לטעם. **וכ"כ שו"ע בסוף ס"ק סב**.
אך בתחילת דבריו כתב השו"ע שהם חולקים ושיש נפק"מ – דאילו לטעם המחבר אפילו היה הספק הראשון מדרבנן, כיון שהיה בגופו אינו בטל בתערובות, ולטעם הרב בטל. ונפקא מינה אם נתחלפה גבינה שאינה ידוע אם היא גבינת ישראל או גבינת גוי, דבכהאי גוונא הוי ספק דרבנן ולחומרא וכדלקמן ס"ק סג דין יח (ושם השו"ע פסק שאם התערבה היא מותרת).

* **קושיה על השו"ע והרמ"א: שו"ע** – אבל קשה דהטור והרשב"א ופוסקים לא הוצרכו לחילוק זה אלא לשיטתם דס"ל דהתערובות השני מותר אבל המחבר דס"ל בס"ח דהתערובות הב' אסור א"כ אפילו לא היה הספק הראשון בגופו אסור ספק טריפה שנתערב דלא יהא אלא ב' תערובות וא"כ ל"ל להמחבר לטעמא דכיון שהספק הראשון היה בגופו כו' וכן קשה על הרב... וצ"ע.

⁴⁵⁰ וטענת דמים אין לו כגון שהיא ממשפחת דורקטי שאין להם דם בתולים כדלקמן (י, ב) או שנאבדה ממנו מפה ולא ידע אם היה דם אם לאו אבל זאת ברורה לו שפתח פתוח מצא. רש"י.

⁴⁵¹ ואע"פ שאין הדבר הזה יכול להתברר אלא על פיו לגבי נפשיה הוי מהימן לשוייה עליה חתיכה דאיסורא אבל להפסידה כתובתה לא מהימן. רש"י.

⁴⁵² כגון שנתעסקה בטהרות אבל לכתחלה אומרים לה אל תתעסק. רש"י.

⁴⁵³ לשוננו ומה שהשיב עליו הדר"מ מובאים לקמן בכללי הספקות (קונטרס השו"ע).

אך בדבר"מ נו, טו הבין שהעיקר כמו ההסברים האחרונים, ולכן גם אם שני הספקות בגוף ובתערובות נודעו יחד, אסור, וספק ספקא מותר רק אם הוא בעניין אחד וגוף אחד. וכ"פ הג' או"ה, שארית יוסף (הובא בטי"ז), ט"ז⁴⁵⁴ וש"ך (כלל א⁴⁵⁵).⁴⁵⁶

ד. כללי הספקות של הש"ך

(1) הכלל ספק דאו' לחומרא הוא מהתורה או מדרבנן

רשב"א (בתו"ה ד, א) – מסתברא לי דכשאמרו ספיקא דאורייתא לחומרא דבר תורה הוא דספיקא דאורייתא כודאי מן התורה. וכ"פ הר"ן (קדושין טו, ב) וכ"פ ש"ך בכלל כה. רמב"ם טומאת מת ט, יב – דבר ידוע שכל אלו הטומאות וכיוצא בהן שהן משום ספק הרי הן של דבריהן, ואין טמא מן התורה אלא מי שנטמא טומאת ודאי אבל כל הספיקות בין בטומאות בין במאכלות אסורות בין בעריות ושבתות אין להם אלא מדברי סופרים.

(2) ס"ס בשני גופים ושני עניינים. א - י

* לא אומרים ס"ס בשני גופים ושני עניינים. א - ג

או"ה כו, ד – אפילו ביצה שנמצא בקליפתה בתרנגולת שאירע לה טריפות בקרוב (כלומר בזמן קרוב להטלת הביצה) הוי ספיקא דאורייתא דשמא בשעת שנטרפה היתה בלא קליפה והוי ירך האם ונתגדלה באיסור ואם נתערבה אינה בטלה אפילו באלף דבריה הוא (צ"ע אם כוונתו לומר שזו בריה, נראה לי שכוונתו שזה דבר שבמנין). ואין להפרידה ג"כ ולהתיר כל אחת מהן מטעם ס"ס שמא היה הקליפה קודם שנטרפה האם ואת"ל לא הוי ליה קודם, שמא אין זאת הביצה, הואיל והספק הראשון הוי דאורייתא ואין הספיקות מענין א' ובגוף א'. ואפי' בתרנגולת שנולד בו ספק טריפות בקירוב אין להתיר הביצה שהטילה או שנמצא בה, מטעם ס"ס, ספק אין טריפה ואת"ל שהיא טריפה שמא בשעת שנטרפה היה הביצה קליפה, דגבי ביצה עצמה ה' ספיקות מ' גופות וגם אין ה' ספיקות מע"א, וגם התרנגולת היתה בחזקת טריפות בשעה שהטילה או שנמצא בה. והילכך אף אם נתערבה אח"כ באלף כולן אסורות מאחר שלא היה חשוב בה קודם אלא ספק א'. ונמצא שאין חילוק והיתר מצד תערובת בדבר שאין מתבטל דאם יש בו מתחלה ס"ס גמורים אף בלא תערובת מותרין כדאיתא לקמן ואם לא היה בה ס"ס אף אם נתערב באלף כולן אסורות. וכ"כ ש"ך.

* כשהספקות באים כאחד (אומרים ס"ס). ד - ט

⁴⁵⁴ וכתב הטי"ז שגם זאת כוונתו של האו"ה בפירוש הראשון – אין רצונו לומר דדוקא אם נודע בנתיים אסור דא"כ לא היה ליה לכתוב דבריו דרך פירוש אלא היה לו לומר והיינו אם נודע, אלא ברור הוא דהכי קאמר כיון דכשנודע לנו בנתיים היינו אוסרין אותו מספק נמצא שחל עליה שם איסור.

⁴⁵⁵ ובקיצור הכללים כתב – ויש מתירים אם לא נודע הספק איסור קודם שנתערב ויש לסמוך עליהם במקום הפסד מרובה ויש צורך סעודת מצוה ג"כ ובלבד שלא יאכלנו כולו כאחד ויאכלנו שנים שנים.

⁴⁵⁶ נחלקו מה הדין בספק ספקא בעניין אחד וגוף אחד שנועד בינתיים:

הג' או"ה – ה"ה אם היו ה' ספיקות ס"ס גמורות דהיינו בענין א' ובגוף א' מ"מ לא ניתן ע"י כך אם לא שיבואו בפעם אחת אבל אם נודע הספק האחד קודם חשוב אותו פעם כאיסור ודאי וכשיבוא הספק השני אפילו בלתי תערובות לא הוה אלא ספק אחד. וכ"מ מלשון הרמ"א.

ט"ז – ולא הבנתי דברים אלו כלל דמדאמר אם לא שיבואו בפעם אחת דזה משמע שלפעמים אפשר שלא יבואו בפעם אחת והיכי תמצא שיהיה נודע בין ספק האחד לספק השני בספק ספיקא שהם בגוף אחד וענין אחד כגון בספק זינתה תחתיו וספק אונס דלעיל דאין שייך לומר דנודע הספק האחד קודם שנועד השני, ואם תרצה לומר שתחלה הרגישו בספק האחד ולא הרגישו בספק ה' וכשמרגישין בו איגלאי מילתא למפרע דלא היה אסור מעולם דהא לא נולד לנו שום ענין חדש אלא הידיעה היתה חסירה, ובדברי רמ"א יש קצת לדחוק ולפרש דהכי קאמר כל שנועדו שני הספיקות דוקא ביחד זהו סימן לספק ספיקא שהוא כראוי דאלו בס"ס בשני גופים אפשר להיות נודע בנתיים. וכ"כ משאת בנימין – אין להשגיח בהג"ה זאת כי פשוט הוא שבס"ס שעי" שני תערובות מותר אפילו בנודע בנתיים (והביא ראיה נכונה. לזה. ט"ז) ממילא הי"ה בס"ס אם יש כאן איסור.

או"ה שם – ודווקא שהביצה היה בודאי מספק טריפה או שיש בה ספק אם היא מודאי טריפה או לאו כגון **ביצה שנמצאת בחצר שאין בה כ"א ב' תרנגולין אחת כשרה ואחת טרפה**, אבל **אם יש בתרנגולת רק ספק טריפות - הביצה מותרת מטעם ס"ס דשמא (הטרפה) לא הטילה ואת"ל הטילה שמא אינה טרפה**, ואף על גב דלא נתערב אלא חד בחד מ"מ לא הוי בספק ראשון ספיקא דאורייתא כדלקמן דהא אין בתרנגולת טריפות ודאית **והו"ב' ספיקות בע"א ובגוף א' ובאין כאחת**. **וביאר הרמ"א** (בכתב יד שמצא השי"ד על או"ה) – לא הוי בספק ראשון (אם הביצה מכשרה או מהספק טרפה) ספק דאוי' כי **לא נולד הספק הראשון מיד רק עם השני**, מה שאין כן אם היה האיסור בספק אחד לבד דאז מיקרי ספק איסור דאוי'.

=> חצר שיש בה שתי תרנגולות אחת כשרה ואחת ספק טריפה, ונמצאה בה ביצה שיש ספק איזו תרנגולת הטילה אותה, הביצה מותרת משום ספק ספיקא.⁴⁵⁷

כיוון שהספקות באים כאחד וא"א להפריד אותם, שהרי כשאתה בא לדון בספק הראשון לחומרא שמא היא מהספק טריפה, באותה עת אתה חייב לדון מה הדין בספק השני (ספק טריפה ספק אינה טריפה), ונמצא ששתי הספקות באים כאחד, ולכן הם נחשבים כס"ס בענין אחד וגוף אחד.⁴⁵⁸

אך אם אחת כשרה ואחת ודאי טרפה אין להתיר את הביצה משום ספק ספיקא, ולומר ספק היא מהכשרה וגם אם היא מהטרפה אולי היא הייתה גמורה בקליפתה לאחר הטרפות, כיוון שאפשר להפריד בין הספקות, שאת הספק הראשון אתה מכריע לחומרא משום ספק דאוי' שמא היא באה מהטרפה, וכאשר אח"כ אתה בא להוסיף עוד ספק כבר זה ספק מעניין אחר.⁴⁵⁹

* ס"ס בדרבנן (אומרים ס"ס). כלל י

אגור – כזית ספק שומן ספק חלב שנתערב בין שני שעורי כזית של היתר ואינו נכר (ובטל ברוב, אך מדרבנן התערובת אסורה משום חתיכה הראויה להתכבד, אע"פ שעכשיו כשטל מהתורה הספק התגלגל לספק דרבנן, כמבואר בכלל יט) ואח"כ נפל אחד מאלו לתוך קדרה של בשר ואין בקדרה שעור לבטל הכזית שנפל. התבשיל מותר מטעם ספק ספקא. שמא הכזית הראשון שנתערב בין שני הכזיות היה שומן ואם תמצא לומר היה חלב שמא לא זו שנפלה בקדרה **וזוהו ספק הראשון מדרבנן**. דמדאורייתא חד בתרי בטיל בכל דבר.

=> ספק איסור תורה שנפל לתערובת ובטל ברוב מהתורה (אך מדרבנן לא בטל), ואח"כ מהתערובת הזאת נפלה חתיכה אחת לתוך קדרה, ואין בה פי שישים כנגדה, הקדרה מותרת משום ספק ספיקא.

או"ה – איסור מהדברים שאין מתבטלין שנתערב אפי' באלף נאסרה כל התערובות מטעם שהאיסור חשוב קבוע מדרבנן וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, אם אז פירש א' מהתערובות הוא אסור כאלו נשאר עדיין תוך התערובות ולא פי' מעולם גזירה שמא יקח מן הקבוע, ודוקא כשהפירש מן התערובות עומד לבדו **אבל אם נתערבה מעצמו אותו שפי' תוך רוב היתר אחר** דהוי כמו מריבוא לריבוא אז כל אחד מהתערובות שני מותר אפי' מדרבנן מטעם ס"ס ואפי' אם כל התערובות רק חד בתרי, והיינו אם נתערב בו ספק איסורא דאורייתא.

=> ספק איסור תורה, שנפל לתערובת ובטל ברוב מהתורה, ואח"כ מהתערובת הזאת פרשה חתיכה אחת לתערובת אחרת, רק אם יש רוב כנגד החתיכה הכל מותר, אך אם התערבה חד בחד, אסור. **וכ"פ רמ"א קי,ח**.

⁴⁵⁷ בכלל ז כתב דוג' נוספת, שיש שתי חנויות, אחת ספק טרפה ואחת כשרה, ופרשה חתיכה מאחת מהן. **לדעת או"ה ושי"ך** כדי להתיר משום ספק ספיקא במקרים האלו, צריך שהתערובות והחנויות יתערבבו ולא ידע מי הכשרה ומי הספק טרפה. אך פ"ח (הובא ברע"א ח) **כתב שרק אם לא התערבבו** מותר משום ספק ספיקא, ואם יתערבבו אסור.
⁴⁵⁸ כתב השי"ך (כלל ו) – נראה מבואר דאפילו נודע מתחלה הספק טרפות בתרנגולת מותרת הביצה, דמה בכך שנודע בה הספק טרפות הרי אין אתה דן על התרנגולת אלא על הביצה וביצה לא נולד ספק טרפות מעולם רק שאח"כ נולד הספק הראשון עם השני.
⁴⁵⁹ **ובכלל ה** כתב בשם הג' או"ה שה"ה במקרה של שתי תרנגולות אחת ספק טרפה ואחת כשרה, וכל אחת מטילה כמו חברתה, ויש שתי ביצים שהתערבבו **לא אומרים ספק ספיקא**, כיוון שודאי אחת מהביצים ספק טריפה, ולכן אחת מהביצים אסורה ודאי משום ספק דאוי'. **ובכלל ח** נתן דוג' נוספת לזה שיש שתי חנויות, אחת ספק טרפה ואחת כשרה, ופרשו שתי חתיכות מהן, וודאי חתיכה אחת מהספק טריפה.
וכתב בכלל ט – נראה דאפילו נאבד אחד מהן (מהביצים או החתיכות) למקום אחר אין להתיר מכת ס"ס לומר שמא אין כאן איסור כלל כו', דהרי היה בודאי כאן ספק איסור וא"כ ע"כ צריך אתה להתחיל ולומר שמא אין זה הספק איסור (ושמא)הספק איסור נאבד א"כ אתה מתחיל בשני גופים וכן כשתאמר אח"כ את"ל זו היא שמא אינה טרפה אתה עושה ב' ענינים להקל, ונראה דאפילו נאבד אחד מהן מן העולם לגמרי לא מהני בכה"ג דאף ע"ג דהיכא דנתערב דבר חשוב חד בתרי ונפל אחד מהן לים או נאבד מן העולם הותרו כל השאר כדלעיל סעיף ז' הא אמרינן התם טעמא דמן התורה כבר נתבטל ברוב ורבנן גזרו בדבר חשוב שלא להתבטל הם אמרו והם אמרו שאם נאבד אחד מהן תולין להקל מה שאין כן הכא.

לכאורה האגור והאו"ה חולקים, אלא שכתב הש"ך – ונראה דס"ל (לאו"ה) דכיון דתערובות הראשון היה כל א' מהן אסור משום דבודאי יש כאן ספק איסור א"כ ה"ה כשעומד בפני עצמו, דכיון דידוע שזה פירש מן התערובות דינו כתערובות עצמו דגזרינן שמא יקח מן הקבוע ולא שרינן משום ס"ס ואפילו נתערב חד בחד, מ"מ כל שאין רוב ה"ל כידוע שזה פירש מן התערובות, והלכך כל שנתערב אח"כ בעינן רוב דדבר יבש אינו בטל פחות מרוב, אבל אם נפל אח"כ לקדרה הקדרה מותרת דהרי אין אנו דנין על החתיכה עצמה רק על הקדרה, כן נ"ל להשוות דברי הפוסקים להדדי.

(3) ס"ס משם אחד. יא, יב

* לא אומרים ס"ס משם אחד

כתובות ט, א – האומר פתח פתוח מצאתי - נאמן לאוסרה עליו. ואמאי? ספק ספקא הוא, ספק תחתיו (משנתארסה זינתה) ספק אין תחתיו (אלא קודם שנתארסה זינתה), ואם תמצא לומר תחתיו, ספק באונס (ואנוסה שריא באשת ישראל) ספק ברצון! לא צריכא, באשת כהן (שהאונס אסור בה הלכך חד ספק הוא). ואיבעית אימא: באשת ישראל, וכגון דקביל בה אבוה קידושין פחותה מבת ג' שנים ויום אחד.

פירש רש"י 'פחות מבת ג' שנים' – הלכך חד ספק איכא ספק אונס ספק רצון, אבל ספק תחתיו ספק אין תחתיו ליכא שאילו נבעלה קודם לכן היו בתוליה חוזרים כדתנן במסכת נדה (דף מד:): פחות מכאן כנותן אצבע בעין שהדמעה יוצאת וחוזרת.

תוס' – וא"ת אכתי איכא ספק ספיקא ספק באונס ספק ברצון, ואת"ל ברצון ספק כשהיא קטנה ופתוי קטנה אונס הוא כדאמרינן בהבא על יבמתו (שם סא:), וי"ל דשם אונס חד הוא. **וכ"כ מ"מ. וכ"מ מתה"ד** שס"ס משם אחד לא נחשב. **וכ"פ ש"ך**.

* כשספק אחד מוסיף יותר מהשני (אומרים ס"ס)

תה"ד, נשאל לגבי שני עזים תאומים זכרים שנולדו ויש ספק אם אחד מהם הוא בכור – איכא ס"ס שמא ילדה כבר ואלו גדיים שניהם פשוטים הם, ואת"ל לא בכרה כבר איכא למימר אכל אחד אינו זה הבכור. ומי"ש דשם חד ספיקא הוא, ליתא! דודאי **אם ילדה העז זכר ונקיבה** והוי מספקא לן איזה נפק תחילה, כהאי עובדא אירע מקרוב קודם זה בטררוויז"א, ושאלני מה"ר משה, על הדבר, ורוצה לומר גם הוא דשם חד ספיקא הוא, והבאתני לו ראיות דחשיב שפיר ס"ס אפי' כה"ג, ואף לפי דבריו לא דמי לס"ס דידך, דהתם הספק האחרון אינו מוסיף ומתיר כלום יותר מן הראשון, וכן הראשון יותר מן האחרון, דספיקא שמא ילדה כבר ונפטר כבר רחמה קודם שילדה עכשיו הני תאומים, וספק האחרון נמי היינו מעין זה דשמא הנקיבה ילדה תחלה ונפטר הרחם קודם לידת הזכר, דנקיבה גופא אין נפקותא. אבל נ"ד (שילדה שני זכרים) דהספק הראשון מתיר טפי מן האחרון דאם ילדה כבר, א"כ אילו התאומות שניהם פשוטות וכה"ג חשיב שפיר ס"ס דב' הספיקות אינם מענין (משם) אחד.⁴⁶⁰ **וכ"פ ש"ך** – דסבירא ליה דבהך עובדא לאו שם אחד הוא כיון דהספק הראשון מתיר טפי, וכן נמי באחד מהן נקבה סבירא ליה

⁴⁶⁰ המשך דבריו – אמנם נראה דודאי לא מהני ס"ס כה"ג כלל, כדאיתא בהדיא בשע"ד אהא דבא זאב בתוך העדר ודרס בהמה אחת, דכתב ר"י דאין להתיר מכח ס"ס שמא בשן דרס ואת"ל ביד דרס שמא אינה זאת, דספק הראשון דאורייתא אינו בטל אפי' ברוב כ"ש חד בחד.

דלאו שם אחד הוא כיון דבספק הראשון אין שום אחד מהן בכור, אע"ג דאין נפקותא בנקבה מכל מקום עתה לא יצא שום אחד מהם תחלה.⁴⁶¹

(4) ס"ס שלא מתהפך. יג - טו

*** לא אומרים ס"ס שלא מתהפך**

אגור – ספק ספקא שלא תוכל להפכו. הדמיון שחט ונמצא הסכין פגום דאיכא ספק ספקא שמא במפרקת נפגם (ששוחטים מהצוואר והמפרקת היא בעורף אחרי השחיטה), ואת"ל שלא נפגם במפרקת שמא במיעוט בתרא דסיי נפגם.⁴⁶² וזה הספק ספקא לא תוכל להפוך ולומר שמא במיעוט בתרא נפגם, ואת"ל שלא נפגם במיעוט בתרא אלא במיעוט קמא א"כ ודאי נבלה. ולא תוכל לומר כך שמא במיעוט בתרא נפגם ואם תמצא לומר שלא נפגם במיעוט בתרא אימר בעצם נפגם דתרווייהו אין חשש אסור והכל אחד הוא א"ת בעצם נפגם או א"ת במיעוט בתרא נפגם ולכן לא תוכל לומר כך כי לא יקרא ספק ספקא. ולכן לא תוכל להפוך אותו. והתוס' מפרשים בהדיא כל ספק ספקא שאי אתה יכול להפכו אין לו דין ספק ספקא אבל שכחתי המקום שפירשו כך התוס'. **וכ"פ ריב"ש, רמ"ע, הליכות עולם, מהריב"ל ודברי ריבות. וכ"פ ש"ך.**

דוגמה נוספת: רמ"ע – מעשה בעוף אחד שנשבר בו העצם מן הארכובה התחתונה ולמעלה ואין עור ובשר חופין את רובו (שהיא טריפה) ולא הרגיש השוחט בשבירה זו בשעת שחיטה, ונסתפק השואל אם יש להתירו מכח ספק ספקא ספק אם נשבר קודם שחיטה או אחר שחיטה ואת"ל קודם שחיטה נשבר ספק יצא לחוץ קודם שחיטה או לא. תשובה, כבר ידעת שאין מתירים שום אסור מכח ספק ספקא אלא בזמן שבי' הספקות מתהפכין, וכאן א"א להפכן א"כ אין זה אלא ספק אחד. **וביאר הש"ך** – ר"ל דליכא למימר את"ל יצא לחוץ שמא לאחר שחיטה, דלאחר שחיטה לא שייך לפלוגי בין יצא לחוץ או לא וכיון שאמרת את"ל יצא לחוץ ע"כ קודם שחיטה הוא. ע"כ. כלומר א"א להפוך את הספקות, כיוון שאם תאמר ספק אם יצא לחוץ, ברור שאתה מדבר קודם שחיטה, ואח"כ אתה לא יכול לומר גם אם זה יצא לחוץ קודם שחיטה אולי זה קרה אחרי השחיטה.

*** כשהס"ס בשני גופים (אומרים ס"ס)**

רשב"א – בא ארי בתוך השוורים ונמצאת צפורן בגבו של אחד מהן קיי"ל כשמואל דאסר ואפ"י האחרים שלא נמצאת צפורן יושבת על גביהן צריכין בדיקה, ונראה דדוקא בשראינוהו שנכנס לבין השוורים אבל שור שבא לפנינו וצפורן יושבת לו על גבו לכ"ע שרי, כי לא ידענו דעל (שנכנס), איכא תרתי ספקי אימר עאל אימר לא עאל ואת"ל עאל צפורן זה לא מידי הארי ישבה לו בגבו אלא בכותל נתחכך. **וכ"כ ב"י סימן נז.**

ש"ך – ויש להקשות... והשתא הא אינו מתהפך, דליכא למימר אם תמצא לומר מן הארי שמא אינו נכנס (הרי אם זה מהארי הוא ודאי נכנס). ונראה לומר דשאני הכא גבי נשבר העצם דהבי' ספיקות הם בגוף העצם אם כן כיון ששניהם בגוף אחד מאן לימא לן להתחיל שמא לאחר שחיטה כו' אימא לאידך גיסא שמא יצא לחוץ ולא תוכל שוב לומר כלל שמא לאחר שחיטה, אבל הכא כשתרצה לומר שמא צפורן זה מיד הארי הוא א"כ תתפוס שבודאי נכנס וא"כ היאך

⁴⁶¹ המשך דבריו – והשתא ניחא דלא תיקשי ממאי דקיי"ל לקמן סי' קכ"ב סעיף ו' ז' סתם כלים אינן בני יומן וכתבו שם התו' והפוסקים הטעם משום דהוי ס"ס ספק נשתמשו בו היום ואת"ל נשתמשו בו היום שמא נשתמשו בו בדבר שהוא פוגם בעין או שאין נותן טעם עכ"ל דקשיא לכאורה דהא שם אחד הוא דאפילו את"ל שלא נשתמשו בו היום לא שרי אלא משום דנותן טעם לפגם כדלקמן ריש סימן קכ"ב אלא ודאי היינו טעמא דהספק הראשון דהיינו שמא לא נשתמש בו היום אם כן אי הוה ידענו בודאי שלא נשתמש בו היום לעולם הוא נותן טעם לפגם בכל תבשיל שבעולם אבל ספק האחרון הוא שמא נשתמש בו בדבר שפוגם תבשיל זה או שאין נותן טעם בתבשיל זה ואם היה ידענו מה נשתמש בו אפשר דאע"ג דהיה פוגם תבשיל זה היה משביח תבשיל אחר אם כן הספק הראשון מתיר טפי מן האחרון ולא הוי שם אחד.

⁴⁶² כלומר, כדי שהשחיטה תהיה כשרה צריך לשחוט רוב שני סימנים (קנה וווט) וכוונתו לומר שיש ספק שמא נפגם אחרי ששחט את רוב הסימן השני ונשאר מיעוט.

תתפוס מתחלה בודאי נכנס וע"כ מתחלה צריך אתה לדון אם נכנס כלל או לא ואת"ל נכנס שמא לא דרס וצפורן זה מהכותל הוא ואף שלא תוכל להפכו מיקרי שפיר ס"ס כיון דהספק הראשון הוא שמא לא נכנס. **וכ"כ הרמ"ע**.

דוגמאות נוספות לס"ס בשני גופים:

* **רשב"א** – עברו עליהם (על הפירות) שני עשר חדש משנתלשו אוכל והולך בלא בדיקה ואין נמנע, שכל בריה שאין בו עצם אינו חי ואינו מתקיים שנים עשר חדש, ולפיכך בידוע שאין רחש מן הרחשים הגדלים במחובר. עבר ובישל תוך שנים עשר חודש בלא בדיקה, יכול לבדוק בודק, ואם לאו יראה לי שמותר. הא למה הדבר דומה לבה זאב ונטל בני מעים של בהמה דמעמידים אותה בחזקת היתר. ועוד שהרי יש כאן שתי ספיקות, ספק היה שם רחש ספק לא היה, ואם תמצא לומר היה שם שמא נימוח ונתבטל. וכ"פ שו"ע פד, ט.

* **ר"ש**, לגבי גבינות שספק אם הועמדו בעור קיבת נבילה – ספק ספיקא הוא דשמא לא העמיד בעור הקיבה ואפילו העמיד שמא אין בו נותן טעם. **הבוא במרדכי ותשובות מיימוניות.**

* **ש"ך** – נשבר גף של עוף (שיש ספק שמא ניקבה הריאה) ואינו ידוע אם קודם שחיטה או לאחר שחיטה מותר מטעם ס"ס שמא לאחר שחיטה ואת"ל קודם שחיטה שמא לא ניקבה הריאה. **וכ"כ או"ה ורמ"א קי, ט.**

דברי הש"ך כאן קשים להבנה, והפרי"ח דחה את דבריו, וכן דעת רוב הפוסקים שאומרים ס"ס גם אם הוא לא מתהפך.

(5) ס"ס: ספק האם מותר או אסור, ואם אסור, ספק אם מהתורה או מדרבנן. כלל טז

סמ"ק – דגים טהורים שנמלחו עם דגים טמאים אסורים. וספיקא י"א דמותרים דאמרין ציר זיעה בעלמא הוא דאין איסורו רק מדברי סופרים וספיקא לקולא, ויש מפרשים דגם ציר הדגים היכא שיש שמנונית אסור מן התורה, ודגים המלוחים כמו ארינג"ש וכיוצא בהם מותרין מטעם ספק ספיקא, ספק אם נמלחו עם דגים טמאים או לאו, ואם תמצא לומר נמלחו, שמא לא היה בהם שומן ואז צירם אינו אסור כי אם מדרבנן. הובא בב"י פג, וכ"כ או"ה, וכ"פ תו"ח, ש"ך, פרי"ח ושער המלך (הובא בפת"ש טז), שספק כזה נחשב ספק ספיקא ומותר.

(6) ספקות באסורי דרבנן. יז - כד

*** שתי מדרגות של אסורי דרבנן**

או"ה – גבינות של ישראל שלא היו מסומנים היטב והניח בבית כנעני השיב מהר"ר שמואל ב"ר ברוך לאסור כולה... לא ניתרין הכא מכח ס"ס ספק לא הוחלפו ואם תמצא לומר הוחלפו שמא לא הועמדו בעור קיבת נבלה דמאחר שאסרו חכמים גבינות מחמת אותו ספק (שמא העמידו בעור קיבת נבלה) כל גזירות חכמים ודאי איסור היא (כלומר כודאי איסור דא"י הוא. ש"ך) והרי הוא כאלו ראינו להדיא שהועמד בעור קיבת נבילה, דהא אם נודע לנו שהוחלפו היו אסורין בודאי מחמת גבינות הכנעני שאסרו חכמים וכשאין יודע אז הוי רק ספק א' ויצא מכלל ס"ס ע"י גזירה דידהו. ונא"כ אין נותר בס"ס עד שיהא בו ב' ספיקות מלבד הספק הא' שאסרו חכמים עליו. והא דאיסור דרבנן נותר בספק א' דספיקא דרבנן לקולא משום דבספיקא לא גזרו, היינו דוקא בדבר שעיקר איסורו רק מדרבנן שגזרוהו אטו דבר אחר בלתי חששת בגופו כגון ביצת נבילה ובשולי גויים ומוקצה וכה"ג. וכ"פ ש"ך בכלל יח.

=< איסור דרבנן שאסרוהו משום ספק איסור תורה, נחשב כאיסור תורה ודאי, ורק אם יש לגביו ספק ספיקא (נוספים חוץ מהספק שבגללו אסרוהו חכמים) הוא מותר. דוג' לאיסור כזה: גבינה של גויים, שאסרו אותה מחשש שהעמידו אותה בעור קיבת נבילה. לכן גבינה שיש ספק אם היא גבינה של גויים או של ישראל - אסורה, אך אם גבינה זו התערבה בתערובת אחרת (כגון שהיא ראויה להתכבד ולא בטלה), התערובת מותרת משום ס"ס, ואסור לאכלה כאחת (כ"כ הש"ך בסוף כלל יז). ואע"פ שלא אומרים ס"ס בספק בגוף ספק בתערובת, כתב **או"ה כה"ב** – דברבנן אין צריך שיהיו שני הספיקות בגוף אחד (אפילו אם נודע מהספק הראשון קודם השני. ש"ך).⁴⁶³

אך הט"ז ס"ק יד כתב – אף על פי שעיקר האיסור הוא מדרבנן כמו ספק ביצה שנולדה ביי"ט ושוב נתערבה לא מהני בה ס"ס כיון שאין הספיקות בענין אחד.⁴⁶⁴

ומה שהקילו חכמים באיסורים מדבריהם ואמרו ספק דרבנן לקולא (ביצה ג,ב) זה רק באיסורים שלא אסרו מחשש לאיסור תורה. לדוג': ביצת נבילה⁴⁶⁵, בישולי גויים ומוקצה.

* **בשר שנתעלם מן העין. כלל יז**

או"ה – בנמצא (בשר שנמצא בשוק) ולקחו אינו יהודי שלא בפנינו שאיסורו רק מדרבנן (משום בשר שנתעלם מן העין, שמא הוחלף בנבילה ע"י עורב) ודאי אם נתערבה באחרות בטל ברוב בעלמא, אף על פי שהחתיכה ראויה להתכבד, מטעם ס"ס פירוש שבכל אחד מהתערובות יש בו ס"ס שמא אין זאת שנתערבה ואת"ל זאת שמא כשירה היא, ובדרבנן א"צ שיהיו הספיקות בגוף אחד ומ"מ צריך ס"ס להתיר, ומיהו רובא דהיתרא מיהא צריך דאי לא נתערב אלא בחד בזה אין אומר שכל אחד יש בו ס"ס דמאחר שהאיסור בודאי בתוכו בלתי רובא דהיתרא הוי ככולא איסורא, ומיהו אם יש ספק בחתיכה עצמה אם היא זאת שנמצאה בשוק או לאו ודאי אף בלא תערובות מותר משום דבספק לא גזרו.

וביאר הש"ך – לא תימא כיון דאסור משום בשר שנתעלם מן העין דאיכא למיחש שמא נתחלף בנבלה יהא דינו כאיסור דרבנן שיש בו חשש איסור דאורייתא בגופו כגבינות (לעיל), אלא איסורו רק מדרבנן מכח חומרא בעלמא (דבנמצא ביד עובד כוכבים ולקחו שלא בפנינו מחמת חומרא בעלמא אסרוהו והרבה אמוראים בש"ס מתירין וגם האוסר הוא מטעם חומרא בעלמא כמו שכתבו התוספות פרק גיד הנשה דף צ"ה ע"א ד"ה אמר רב ע"ש) וגרע אפילו מביצת נבלה וכה"ג שאיסורו מדרבנן דאינו בטל ברוב והיינו טעמא דביצת נבלה אסורה ודאי מדרבנן אטו דבר אחר אבל בנמצאת ולקחו עובד כוכבים שלא בפנינו אינו אסור מדרבנן אלא משום ספק ולכך אם נתערבה בטלה ברוב מטעם ס"ס.

=< בשר שנתעלם מן העין איסורו קל יותר משאר איסורי דרבנן, מכיוון שהוא נאסר מחמת חומרא ולא מן הדין, ולכן אע"פ שאסרו אותו מחשש לאיסור תורה, אין הוא נחשב כאיסור ודאי מהתורה כמו גבינות של גויים, אלא דינו קל יותר ואם יש ספק לגבי חתיכה אם היא בשר שנתעלם מן העין או לא, היא מותרת, וכן חהר"ל של בשר שנתעלם מן העין בטלה ברוב משום ספק ספיקא, שעל כל חתיכה מהתערובת יש ספק אם היא הבשר שנתעלם, וגם אם זאת החתיכה, יש ספק אם היא באמת אסורה, שאולי היא לא התחלפה.

* **מתי אומרים ספק דרבנן לקולא (באיסור דרבנן רגיל)**

שיש כנגדו ס"ס להחמיר. פת"ש טז:

⁴⁶³ בס"ק סב העלה הש"ך אפשרות שנחלקו בזה השו"ע והרמ"א, שהשו"ע החמיר והרמ"א אסר. הוא הובא לעיל בהערה בדין ספק בגוף ספק בתערובת.
⁴⁶⁴ נקה"כ – זה אינו, דברבנן מהני ספק ספיקא אפילו אין הספיקות מענין אחד, כדאיתא בכמה דוכתי, וכמו שכתבתי בש"ך... ומספק ביצה שנולדה ביום טוב אין ראייה, דהוי דבר שיש לו מתירין.
⁴⁶⁵ מותרת מהתורה, הואיל ותהליך היווצרותה היה בעת שהעוף היה כשר, אבל חכמים אסרו אותה, כיוון שיצאה מנבילה שאסורה מהתורה.

משנה למלך – אני סבור דאף דספק דרבנן לקולא, היכא דאיכא ס"ס לחומרא אזלינן לחומרא, כגון הא דק"ל (לגבי תערובת טעמים מין במינו) דאיסור דנפל לתוך היתר ואיכא רובא דהיתר ולא ידעינן אי איכא ששים אזלינן לקולא משום דששים הוא מדרבנן, והגע עצמך שיש כאן חתיכת חלב שהוא ספק אם אסורה מדרבנן או לא⁴⁶⁶ ונפלה חתיכה זו לתוך (תבשיל) חלב גמור וידעינן דיש בחתיכה זו המסופקת רוב אך לא ידעינן אם יש בה ששים דהשתא איכא ס"ס להחמיר ספק אם יש ששים ואת"ל דאיכא ששים אפשר דהחתיכה מצד עצמה היא אסורה, אפשר דבכה"ג אזלינן לחומרא דלית לן למינקט תרי קולי ולומר דהחתיכה מצד עצמה היא היתר ויש ששים. **וכ"פ נו"ב**, אך כתב שאם יש חזקת היתר נגד שני הספקות לא מהני ס"ס להחמיר.

שער המלך – אפילו היכא דאיכא תרי ספיקי להחמיר אזלינן לקולא.

ספק אם נעשה מעשה המתירו. פת"ש כ:

משנה למלך – לא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא אלא היכא שנעשה שום דבר המתירו רק שיש ספק אם נעשה בזמן המתירו או בשיעור המתירו אבל אם יש ספק אם נעשה כלל דבר המתירו בכי הא ספיקו לחומרא. **הובא בפמ"ג**.

ט"ז סט, כד – מעשה בא לידנו באשה אחת שבשלה בשר ושכחה אם מלחה אותו תחילה אם לאו והתרנו מכח זה דלא הוי אלא ספיקא דרבנן ולקולא.⁴⁶⁷ **וכ"פ כנה"ג**. מוכח שגם בספק אם נעשה דבר המתירו אומרים ספק דרבנן לקולא. **וכ"פ שער המלך, וכ"מ מש"ך ומג"א**.

*** ספק דאורייתא שהתגלגל לרבנן. כלל יט**

סמ"ג – אם נשא הזאב שה מן העדר בפיו והצילו הרועה כבר ביארנו שאין דריסה בשן ומותר ואם ספק לו אם דרסה ביד אם לאו ואחר כך נתערב עם הרבה בהמות שמא יש להתיר כל אחת מטעם ספק ספקא שמא אין זאת הבהמה שנגע בה הזאב ואפילו היא זו שמא לא דרסה ביד אפס רבינו יצחק פירש דבריה או דבר שבמנין שיש בו ספקא דאורייתא אין להתיר בתערובת על ידי ספק ספקא.

ב"י נז – ומצאתי כתוב קשה וכי פליג ר"י על התלמוד בכל מקום (זבחים עד). דאמר ספק ספקא בדאורייתא ועוד קשה למה אין כל העדר מותר מכח ספקא דרבנן לקולא (ביצה שם) שהרי אפילו אי ודאי דרס לא היה אסור העדר רק מדרבנן, ונראה לי דלא איירי ר"י אלא דוקא היכא שנודע שדרס הזאב קודם שנתערב באחרים. **וכ"פ משאת בנימין**.

דר"מ נז, טו – הקושיא הב' אינה כלום דמה שהקשה הלא כל ספקא דרבנן לקולא שהרי אפילו ודאי דרס כו' דלא דמי דבודאי דבמקום דעיקר הספק הוא באיסור עצמו ומצד עצמו הוא דרבנן הולכים להקל אבל כאן דמצד האיסור בעצמו הוא ספק איסור דאורייתא אלא שמצד אחר בא לו שהוא מדרבנן הואיל ונתערב ומדאורייתא חד בתרי בטל אלא דרבנן גזרו בדבר חשוב דלא להתבטל זו לא מיקרי ספקא דרבנן לילך בה להקל. **וכ"פ ט"ז וש"ך** (הובאו לעיל לגבי ס"ס בגוף ובתערובת).⁴⁶⁸ **וכתב הש"ך** בכלל א (בכללים המקוצרים) שמקום הפסד מרובה וסעודת מצווה אפשר להקל אם לא נודע מהספק הראשון קודם השני, ובלבד שלא יאכלנו כולו כאחד ויאכלנו שנים שנים.

כלי שבישלו בו ספק איסור תורה ונשתהה לאחר מעת לעת. פת"ש יט:

⁴⁶⁶ כגון חתיכת חלב שהיא ראויה להתכבד שהתערבבה ברוב שומן היתר, ולקח חתיכה אחת מתוך תערובת זו.

⁴⁶⁷ המשך דבריו – ועוד יש לתת טעם להתיר דבודאי עשתה האשה כדרכה ומלחה תחלה כעין ההיא דאמרינן גבי ק"ש טעה בוכתבתם והתחיל למען ירבו כו' א"צ לחזור דסיריכה נקיט ואתי כנלע"ד והאי דלא אזלינן כאן בתר חזקה דיש רוב נגד החזקה דרוב פעמים מולחין תחלה ורוב עדיף מחזקה.

⁴⁶⁸ **כתב הש"ך** – ואין להקשות הא לקמן סימן קי"א אמרינן באיסור דאורייתא שנפל לשתי קדרות (אחת של איסור ואחת של היתר ולא יודע לאיזו מהן נפל) ויש בקדירה רוב בענין שהוא מותר מן התורה אף על גב דמדרבנן אסור הוה ליה ספק שאינו ידוע באיזו קדירה נפל ספק דרבנן לקולא, ויש לומר דשאני התם דאין הספק מצד עצמו אסור מן התורה שהרי הקדירה מותרת לנמרי שהיא של היתר אלא שיש ספק אם יש בה איסור כלל והלכך אמרינן נהי דיש בה איסור מ"מ מה"ת בטל ברוב וא"כ לא הוה ליה אלא ספק דרבנן דכיון שאפשר שאין כאן איסור כלל א"כ הספק בא לו מצד עצמו ומצד עצמו הוא מדרבנן מה שאין כן הכא דאי אפשר לומר שמא אין חשש איסור כלל דהא ודאי יש בתערובת זה ספק טריפה, ע"כ. וכע"ז הקשה ותירץ הט"ז בסיומן קיא, סוס"ק א.

מהריב"ל – בישלו תרנגולת ספק טריפה בכלים ונשתהו הכלים מעל"ע דאסורים כיון דהספק בעצמו הוא איסור תורה ורק ע"י גלגול בא לדרבנן. **פמ"ג** – יש להקל בזה בהפ"מ. **וכ"פ רע"א**.

הטעם שספק דאו' המתגלגל לדרבנן אסור, ונפק"מ:

רע"א – יש להתבונן בטעמא דמלתא... דלכאורה (הדין של מהריב"ל לעיל) דמי לדין הנ"ל, דספק טריפה שנתערב והוא דבר חשוב דלא בטל, כיון דהספק בעצמותו הוא לחומרא הוי כמו ודאי אסור דלא בטל הי"נ לענין אינו בן יומו. נ"ל לענין ביטול (כלומר הטעם להחמיר בספק טריפה שהתערבה שלא בטלה) דעדיין יש מקום לדון על התרנגולת עצמה אם יתברר שזאת התרנגולת שנתערבה ויהיה ניכר האיסור, ויהיה הדין דספיקו לחומרא משי"ה חל על התרנגולת שם איסור וצריך ביטול כמו ודאי איסור... בדינא דמהריב"ל י"ל דהבליעה בעצמותו אף דאינה ב"י (וא"כ לכאורה הותרה לגמרי ולא מדין ביטול, ולכן לא שייך להחמיר מהטעם לעיל) מ"מ (הבליעה) לא הותרה (באמת לגמרי) כיון דמ"מ עדיין ראויה לגר, אלא כיון דטעמו פגום אינו אוסר התבשיל דבטל ברוב ובפליטה אמרינן דמסתמא איכא רוב, וא"כ ממילא בבשלו כלי ספק טריפה ונעשה אב"י אסור, דהא כשאנו דנין על הבליעה בעצמותה הוי ספק דאורייתא והוי כודאי איסור דאסור לבשל כשהכלי אב"י, ודמי לענין ביטול בדבר חשוב הנ"ל.⁴⁶⁹

אולם מפשטות דברי מהריב"ל משמע כיון דמקודם כשהיה ב"י דנין על ספיקא להחמיר קם דינא והוי כודאי איסור, ולא מהני מה דנעשה אח"כ אב"י.

=< שני טעמים למה ספק איסור תורה שהתגלגל לספק דרבנן אסור:

1. יש עדיין מקום לדון על האיסור עצמו, שאם באופן תאורתי האיסור יהיה ניכר ספיקו יהיה לחומרא, לכן חל עליו שם איסור וצריך ביטול כודאי, וה"ה לטעם הבלוע בקדרה שאם נדון עליו בפני"ע לפני שהתערב הוא אסור מהתורה.

2. לפני שהתערב (או לפני שנעשה אינו בן יומו. במקרה של מהריב"ל) ספיקו היה לחומרא ואילו היינו יודעים זאת היינו דנים אותו לחומרא, לכן דנים אותו כודאי איסור שהתערב (או שנעשה אינו בן יומו).

רע"א – והנה הנ"מ בין ב' טעמים אלו לכל אחד קולא וחומרא.

דאם בשלו בכלי מאכל שהיה יודע בשעת הבישול אם המאכל כשר או טריפה אלא דאחר כך כשנעשה אב"י נשכח ממנו אם היה המאכל טריפה, דבזה לטעם הא' יש לומר דספיקו לחומרא דמ"מ עתה כשאנו דנין על הבליעה בעצמותה הוא ספק דאורייתא הוי כודאי איסור, אבל לטעם הב' יש לומר דבכה"ג אזלינן לקולא כיון דלשעתו לא היה מקום ספק בעולם, ועתה כשנעשה אב"י נולד הספק.

וכן נ"מ בהיפוך (ספק) אם בשלו בו בשר או ירק והכלי אב"י דבזה לטעם הב' לחומרא כיון דהיה הספק כשהיה ב"י, אבל לסברתינו (טעם א) יש לדון להקל, דל"ש בזה כיון דאנו דנין עתה על הבלוע בעצמותו הוי ספק איסור דאורייתא דהא עדיין הבלוע היתר ודנין רק באם יתערב הבלוע בחלב וכיון דעתה אב"י ואם יתערב עם חלב לא יהא אסור דאורייתא א"כ לית כאן מציאות איסור בדאורייתא לא על עצמות הבלוע בפני עצמו ולא על התחברו בחלב, והוי רק ספק דרבנן ולקולא.⁴⁷⁰

* ספק איסור דרבנן שיש לו חזקת איסור. כ, כא, כד⁴⁷¹

ערובין לה - לו,א – משנה. (הניח ערוב תחומין בסוף התחום ונתגלגל חוץ לתחום. נפל עליו גל, או נשרף, (אם עשה ערוב) התרומה ונטמאת; מבעוד יום - אינו עירוב, משחשיכה - הרי זה עירוב. אם ספק... רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: ספק עירוב

⁴⁶⁹ המשך דבריו – אף דיש לחלק קצת דאב"י למאי נ"מ לדון על הבליעה לבדו כיון דאינו במציאות להוציא הבלוע בפ"ע רק ע"י תערובות בתבשיל, ואם כן לעולם לא יהי' כאן איסור דאורייתא מכל מקום יש לומר דחל על הבלוע בעצמותו שם ספק איסור דאורייתא או דצריכים לדון עלה באם יוצא הבליעה בתערובות תבשיל בדבר חריף.

⁴⁷⁰ רע"א נשאל שם מה דין כלי חרס שלא השתמשו בהם י"ב חודש ולא יודעים אם בישלו בהם בשר או חלב, וכתב בהתחלה ע"פ זה שלכאורה הכלים מותרים לבשר או חלב, כיוון שלפי שני הטעמים לעיל אומרים כאן ספק דרבנן לקולא, אך אח"כ פקפק בזה, דהוי כמו ס"ס דסתרי אהדדי, כיוון שהכלי ודאי אסור לחד מלתא, לבשר או לחלב, ממילא אסור לתרוויהו, ובסוף העלה להתיר ע"י הגעלה שלוש פעמים אף שהם כלי חרס, מכיוון שיש הרבה סינפים להקל.

⁴⁷¹ בכלל כג, כו אין חידוש ואת כלל כב הבאתי בדין תערובות יבש ביבש מין בשאינו מינו.

כשר. אמר רבי יוסי: אבטולמוס העיד משום חמשה זקנים על ספק עירוב שכשר. **גמרא**. תנן: טמא שירד לטבול... בטומאה קלה (שנטמא מדרבנן), כגון שאכל אוכלין טמאין ושתה משקין טמאין, והבא ראשו ורובו במים שאובין וכיוי ספק טבל ספק לא טבל... טהור, רבי יוסי מטמא... קשיא דרבי יוסי אדרבי יוסי! - **אמר רב הונא בר חיננא**: שאני טומאה, הואיל ויש לה עיקר מן התורה. - שבת נמי דאורייתא היא! - קסבר רבי יוסי: תחומין דרבנן. ואיבעית אימא: הא דידיה, הא דרביה. דיקא נמי, דקתני: אמר רבי יוסי: אבטולמוס העיד משום חמשה זקנים שספק עירוב כשר - שמע מיניה. **רבא אמר**: התם היינו טעמא דרבי יוסי: העמד טמא על חזקתו, ואימא לא טבל. - אדרבה, העמד מקוה על חזקתו ואימא לא חסר! - במקוה שלא נמדד.

=> טמא מדרבנן שיש ספק אם טבל, **לדעת חכמים** טהור, שספק דרבנן לקולא, **ולדעת ר' יוסי** - טמא, ולא אומרים ספק דרבנן לקולא. **נחלקו בדעת ר' יוסי** למה לא אומרים ספק דרבנן לקולא: **לדעת רב הונא בר חיננא**: זה דווקא בטומאה, שיש לה עיקר מהתורה. **לדעת רבא** בטמא שטבל יש חזקת איסור ומעמידים את הטמא על חזקתו.

ש"ך כלל כ, הלכה כר' יוסי וכרבא בשיטתו – בספק דרבנן שיש לו חזקת איסור אמרינן בפרק בכל מערבין דאזלינן לחומרא. וכתב שכ"מ מרשב"א. **וכ"פ שער המלך** (הובא בפת"ש כ).
פ"ח (הובא בפת"ש כ) – לדעתי נראה דבכיוצא בזה איסורא מטומאה לא ילפינן ואף בדאיתחזק איסורא אמרינן ספק דרבנן לקולא.

* איסור דרבנן שהתערב חד בחד. כא, כד

ש"ך כלל כא – נראה דאם נתערב איסור דרבנן חד בחד אף על פי שאינו דבר חשוב ואחר כך נאבד אחד מהן ולא נודע איזה הוא לא אמרינן בהא ספק דרבנן לקולא, דכיון שהיה מוחזק איסור באחד משתים ה"ל חזקת איסור. **ובכלל כד כתב** – ומהאי טעמא יצא לנו דהיכא דנתערב אחר כך אחד מהב' בתערובות לא הוי ס"ס לומר שמא זו שאני אוכל לא זו היא שנפלה לכאן ואת"ל זו היא שמא מותרת, דחד בחד לא הוי ספיקא כלל אלא חזקת איסור והוה כאיסור דרבנן שאינה בטיל בתערובות, ועוד דחד בחד בכל דוכתא חשוב כגופו של איסור, וכן משמע להדיא באו"ה כלל כ"ו דין י"א דאיסור דרבנן שנתערב חד בחד ואחר כך נתערב אחד מהן בתערובות אינו בטל מה"ט דחד בחד הוי כגופו של איסור.

פ"ח (כללי ס"ס טו) – אף בדאיתחזק איסורא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא. וזו היא דעת הגהות שערי דורא בשם אור זרוע שהביא הב"י בשמו בסימן ק"ט וז"ל אם הוא דבר יבש ואינו אסור אלא מדרבנן אם נתערב האיסור חד בחד מותר באכילה לשני בני אדם ע"כ. וטעמו משום דסבירא ליה דספיקא דרבנן לקולא הוי אף בדאיתחזק איסורא וכדכתבינא, ואף על פי כן כתב על זה הרב בב"י דיחיד הוא בדבר הזה ואין לסמוך עליו בזה, יפה כתב. וטעמא דמילתא משום דתערובת חד בחד לא מקרי תערובת ולא מקרי ספק מצד עצמו וספקו כודאן. וע"פ זה כתב בס"ס בקצרה אות לד – הילכך אם נתערב איסור דרבנן חד בחד ונפל אחד מהם לים או שנאבד אף שאפשר להמצא כיון שאינו לפנינו ואין לנו באין לדון עליו כי אם על האחר הנמצא לפנינו תלינן לקולא שהאיסור הוא אותו שהלך לו וזה הנשאר מותר.⁴⁷²

(7) ס"ס כשיש חזקת איסור. כה, כז - לב

או"ה כו,ב – הרמב"ם (לא מצאתי את הרמב"ם הזה) אוסר תרנגולת שספק אם נתנבלה בשחיטה או נשחטה כדינה אפי' אם נתערבה באלף מטעם חזקת איסור וז"ל ואין להתיר כל אחת מהן מס"ס שמא אינה זאת ואת"ל שהיא זאת

⁴⁷² ובשער המלך כתב שדין זה שנוי במחלוקת הפוסקים האם אומרים אין ספק מוציא מידי ודאי בדרבנן, שלדעת הטור והתוס' שאומרים כך גם בדרבנן, אז גם כאן יהיה איסור כש"ך. (הובא בפת"ש כא).

שמה נשחטה כדינה דהא מסיק בגמ' דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת עד שיוודע לך במה נשחטה הילכך ליכא אלא ספק אחד שמא אינה זאת דאין לומר את"ל היא זאת שמא נשחטה כדינה דכל דבר שהוא ספק לנו ואסרינן ליה משום חזקה הוי ודאי אסור ולא ספק (אע"פ שזה ספק בגוף ובתערובת ובכל אופן לא אומרים בזה ס"ס מ"מ למדנו מזה שכאשר יש חזקת איסור לא אומרים ס"ס). **וכ"פ הרא"ה** (הובא בש"ד).

רשב"א – שאלת עוד ספק ספקא דקיימא לן דמותר אם נאמר כן אפי' במקום דאיתחזק איסורא או לא? ואם תאמר אסור תרוץ לי הא דאמרינן בפרק קמא דכתובות (דף י"ד) דקיל ספק ספקא מרוב, דרוב אינו מתיר ביחוסין וספק ספקא מתיר?

תשובה: ... אם אתה קורא איתחזק איסורא כל שנתערב בו דבר, שהחזקנו אותו (כל חתיכה מהתערובת) באיסור מחמת תערובתו, ואע"פ שאין חזקת איסורו אלא מן הספק (כגון תערובת שנפל לתוכה איסור חשוב שהחמירו חכמים שכל התערובת אסורה כאיסור ודאי). אם כן הרי שאלתך מתבררת מכל שכן מטבעת של עבודה זרה שנפלה לרובא ורובא לרובא. דרובא שני כולן מותרין כרבי שמעון כדאיתא בריש פ' כל הזבחים שנתערבו (דף ע"ד), ואע"ג דאיתחזק בדרך זה ודאי איסור של עבודה זרה. ומעתה נתברר עיקר השאלה דאפי' בדאיתחזק איסורא מתירין בו ספק ספקא ואפילו בעבודה זרה החמורה.

ואל תשיבני מדרב הונא דאמר בפרק קמא דחולין (דף י') דעובדא הוה דשחט תריסר חיותא ונמצא סכין פגומה ואתא קמיה דרב יוסף ואסר... ואפילו בקמייתא. ומינה שמעינן דאע"ג דבקמייתא איכא ספק ספקא... (אל תשיבני משם) משום דאזיל לטעמיה דאמר בהמה בחייה באיסור עומדת עד שיוודע לך ודאי שנשחטה (ביאור דבריו בהערה)⁴⁷³ ותדע לך עוד דהא ספק ספקא עדיף כרוב, ואפשר דאלים התרו יותר מרוב. דהא רבי יהושע לגבי יוחסין פסיל בחד רובא ומכשר ספק ספקא, וכיון שכן כי היכי דאזלינן בתר רובא להתיר בכל איסורין שבתורה ואפילו בדאיתחזק איסור כגון חתיכת איסור שנתערב בשתים של התר, הוא הדין בתרי ספיקי דשריא ואפי' בדאיתחזק איסורא.

=> יש קושי בהבנת דברי הרשב"א, שבהתחלה כתב שמתירים ס"ס בחזקת איסור, ואח"כ הביא את הגמרא בחולין שממנה משמע שלא אומרים ס"ס בחזקת איסור, ואח"כ הוכיח מהגמרא בכתובות שס"ס עדיף מרוב, ולכן אפילו כשיש חזקת איסור מותר.

נחלקו בהבנת דברי הרשב"א:

דר"מ הביא את האו"ה ואח"כ כתב – אמנם בתשובת הרשב"א (ח"א) סימן ת"א כתב דאנו מתירין כל ספק ספקא אפילו דבר שיש לו חזקת איסור. וכ"כ ש"ך, וכתב שיש שיבוש וטעות סופר בדברי הרשב"א.

משאת בנימין – מה שהביא ראיה מדברי הרשב"א ז"ל (נגד האו"ה) דמהני ס"ס אפי' בדבר שהיה לו חזקת איסור, האי חזקת איסור לא מיירי בכה"ג (כלומר החזקת איסור של הרשב"א לא דומה לחזקת איסור של האו"ה) כמו שכתב הרשב"א בהדיא באותה תשובה דהיכא דהוה ליה חזקה גמורה לא מהני ס"ס אלא מיירי בחזקת ספק איסור (דהיינו בחתיכה מתערובת של קבוע דרבנן שאסורה חכמים והחזיקו אותה כאיסור אע"פ שיש ספק אם היא האיסור). ולפי דעת השואל קרא אותו חזקת איסור כמבואר שם ועל זה כתב שם דשרינן ספק ספקא אפי' אי איתחזק איסורא, אבל חזקה גמורה כגון האי דרב הונא כתב שם בהדיא דלא מהני ס"ס.

הקשה הט"ז הרי מסוף דברי הרשב"א, שכתב שס"ס עדיף מרוב, משמע שאפילו בחזקה גמורה אומרים ס"ס, ולכן כתב – כי דייקת תמצא דשאני ליה להרשב"א בהיחזקת איסור של רב הונא דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת

⁴⁷³ **חולין ט, א** – רב הונא אמר: בהמה בחייה בחזקת איסור (אבר מן החי) עומדת עד שיוודע לך במה נשחטה. **שם י** – איתמר: השוחט בסכין ונמצאת פגומה; אמר רב הונא: אפילו שיבר בה עצמות כל היום - פסולה, חיישינן שמא בעור נפגמה; ורב חסדא אמר: כשרה, שמא בעצם נפגמה, בשלמא רב הונא כשמעתייה (שבהמה בחייה בחזקת איסור), אלא רב חסדא מאי טעמא (הרי היא בחזקת איסור)? אמר לך: עצם ודאי פוגם, עור ספק פוגם ספק לא פוגם, הוי ספק וודאי, ואין ספק מוציא מידי ודאי... הוה עובדא, וטרף רב יוסף עד תליסר חיותא (כי בסוף השחיטה מצא שהסכין פגומה). כמאן? כרב הונא ואפילו בקמייתא (שמא נפגמה הסכין בעור בשחיטת הבהמה הראשונה). <= שחט כמה בהמות ואחרי ששחט את כולן מצא את הסכין פגומה, כל הבהמות אסורות, שמא הסכין נפגמה מהעור של הבהמה הראשונה. אע"ג שלגבי הבהמה הראשונה יש ס"ס, ספק אם הסכין נפגמה בראשונה או באחרונה וגם אם נפגמה בראשונה אולי נפגמה אחרי שחיתת הראשונה מהעצם שלה ולא מהעור, לא מקילים כיוון שבהמה בחייה בחזקת איסור. **הקשה הש"ך** הרי זה ספק שלא מתהפך שלא נחשב ס"ס כמבואר בכלל יג, וכתב שיש טעות סופר ברשב"א ואפשר וקרוב הדבר שחסר המסקנה דלא מיקרי ס"ס בכהאי גוונא.

עד שיוודע לך שנשחטה כראוי וע"כ כיון שהספק אח"כ בשחיטה עצמה אם נעשית כראוי ולהוציאה מחזקת שלא נשחטה אין מועיל ס"ס כיון דבאותו איסור עצמו שהיתה קודם לא יצאת ממנו בודאי, משא"כ אם החזקה של האיסור מחמת ד"א דהיינו שהיה לו חזקת אבר מן החי ונשחט כראוי רק שיש ספק מחמת ד"א כגון שנתערב תחילה ואח"כ נתערב בתערובות אחר ודאי מהני ס"ס, ונמצא לפי דברינו לא הקשה רמ"א כלום על או"ה דאוי"ה לא אסר אלא בספק שחיטה וכההיא דזכר הרשב"א דההיא דרב הונא דהתם ודאי לא מהני ס"ס מטעם שזכרתי.⁴⁷⁴

נחלקו מה הדין למעשה בזה :

רמ"א – אם היו ב' ספיקות אם היה כאן איסור כלל (כלומר וזה לא ס"ס בגוף ותערובת), מתירים ספק ספיקא בכל מקום, אפילו באיסור דאורייתא וגופו של איסור, ואפילו היה לו חזקת איסור.

ט"ז – העולה מדברינו להלכה דאפילו בכל איסור ודאי מהני ס"ס להיתר אם אינו סותר את החזקה עצמה, כההיא דספק בשחיטה, דאם מועיל בה ס"ס תסתור החזקה, שהיה בחזקת שאינו שחוט אלא אבר מן החי בזה אמרינן דלא יועיל, אבל בשאר חזקת איסור שנולדו ספיקות להיתר מצד אחר כגון מצד התערובות ודאי מועילים ס"ס להוציאו מן האיסור דמתחילה דאין כאן דבר הסותר זה את זה. וכ"פ משאת בנימין וש"ך.⁴⁷⁵ נחלקו בדעה זו האם שלושה ספיקות מועילים כנגד חזקת איסור : ה"ט"ז כתב – ודומה לזה האשה שהיא בחזקת אשת איש ונולדו אח"כ ספיקות במיתת הבעל או בגירושה אפילו הוה כמה ס"ס לא יועילו כיון שאתה בא להוציאה מכלל אשת איש שהיתה תחילה ואתה בא לסותרה ממש. אך הש"ך כתב (בכללים כה, לב) – נהי דהחזקת איסור משוי הספק הראשון כודאי מ"מ היכא דאיכא ס"ס בלא הספק הראשון ודאי דשרי דלא יהא אלא גופו של איסור דמותר מס"ס.

כלל כה – ה"ה ספק איסור דאורייתא שנתערב חד בחד חשוב כגופו של איסור (דהו"ל חזקת איסור) ואם נתערב אחד מהן אח"כ ברוב אינו בטל מטעם ס"ס.

(8) כשהספק לא שקול ונוטה לאיסור הוא לא נחשב ספק. כלל לג

ש"ך – לעיל סי' נ"ג ס"ק י"ג נתבאר דלא הוי ס"ס אלא היכא דהאיסור והיתר שוים אבל היכא דאיכא למתלי באיסור טפי מבהיתר לא, וכן נתבאר בסימן נ' (ס"ק א) דהיכא דהאיסור שכיח טפי מן ההיתר לא הוי ספק.

(9) ס"ס כשאפשר לברר. כלל לה⁴⁷⁶

תה"ד – אשר כתבת דסמכינן אספק ספיקא אפי' היכא דאפשר לברר ע"י בדיקה, דודאי סמכינן כדמוכח בהא דהיתר ר"ת בזאב שנכנס לעדר מכח ס"ס, ור"י נמי היה מתיר מכח ס"ס, אלא דסבר כיון דספק הראשון הוא דאורייתא וגם הוא דבר שבמנין לא בטל, הא לאו הכי משום הא דאפשר לבדוק לא היה אוסר. דר"מ נז, טו – א"כ משמע דהא דיכולין לברר גריעותא היא ואפילו הכי אזלינן לקולא ושרי בלא בדיקה כלל.

רשב"א – יש לומר דלא שריא ספק ספקא אלא היכא דלא אפשר לעמוד על בוריו של דבר אם הוא אסור אם לא אבל במקום שאפשר לעמוד על בוריו של דבר בודקין וכן הדין נותן. וכ"מ מאו"ה (הובא בדרי"מ שם).

⁴⁷⁴ ה"ט"ז הבין שהמשאת בנימין לא סובר כך ברשב"א, ולדעתו בכל אופן לא אומרים ס"ס כנגד חזקת איסור, אך בנקה"כ תמה על ה"ט"ז שהרי משאת בנימין כותב במפורש את החילוק שחילק ה"ט"ז, והוא רק בא לבאר רק את תחילת דברי הרשב"א.

⁴⁷⁵ אע"פ שהש"ך הבין שהרשב"א היתר ס"ס בחזקת איסור כתב – כיון דנתבאר תשובת הרשב"א הנ"ל משבשתא היא, אם כן אין ללמוד הימנה היתר, וגם הרא"ה כתב דאין מתירין ס"ס כשיש לו חזקת איסור. וכתב שאף הרמ"א סובר שאם הס"ס סותר את החזקה - אסור, ומה שכתב שאומרים ס"ס נגד חזקת איסור זה דווקא אם זה לא סותר את החזקה. אך נלע"ד שלא משמע כך מפשט דבריו בהגה ומדבריו בדרי"מ ותו"ח.

דוג' לס"ס כנגד חזקת איסור: כלל ל – יצא לנו הדין דאם יש חתיכה שיש בה ספק אם היא מכשרה או מבהמה שאירע לה ספק בשחיטה, אף על גב דנתערבו הבהמות מתחלה חד בחד, אף על גב דהוי ס"ס ככה"ג וכמו שנתבאר בדין ז', הכא כיון דאיכא חזקת איסור - אסור. כלל לא – ואפילו נתערבה אח"כ חתיכה זו אינה בטלה כמ"ש למעלה בדין ג' בשם או"ה דכל היכא דלא הוי ס"ס אינו בטל גם כן בתערובות.

⁴⁷⁶ ש"ך כלל לד – חסרון חכמה לא הוי ספק לא לענין ספק אחד ולא לענין ס"ס (התבאר בהרחבה בסימן צח סעיף א).

* נחלקו בדעת הרשב"א, מתי צריך לברר. פת"ש לה

כשאפשר לברר רק ספק אחד:

נדה סו"א – תנו רבנן: הרואה דם מחמת תשמיש - משמשת פעם ראשונה ושניה ושלישית, מכאן ואילך - לא תשמש. עד שתתגרש ותנשא לאחר ניסת לאחר וראתה דם מחמת תשמיש - משמשת פעם ראשונה ושניה ושלישית, מכאן ואילך - לא תשמש, עד שתתגרש ותנשא לאחר. ניסת לאחר וראתה דם מחמת תשמיש - משמשת פעם ראשונה ושניה ושלישית, מכאן ואילך לא תשמש עד שתבדוק עצמה.⁴⁷⁷

תרומה וסמ"ג – מה שלא פירש התנא בדיקה לאחר פעם שלישית של ראשון עצה טובה קא משמע לן דהשתא מותרת בלא בדיקה מטעם ספק ספיקא שמא לא בא הדם מן המקור אלא מן הצדדים ואפילו בא לראשון מן המקור שמא לא יבוא לבעל שני דאין כל האצבעות (כנוי לאבר של האיש) שוות, אבל אם היתה בודקת לראשון וטראה דם בראש המכחול שעכשיו נתברר שמן המקור בא לא תהא מותרת לשני מטעם שאין כל האצבעות שוות בלבד. **וכ"כ מרדכי בשם ר"י**.

ש"ך כתב שהתרומה ודעימיה חולקים על הרשב"א שכתב שלא אומרים ס"ס במקום שאפשר לבדוק. **נו"ב** – הנה לכאורה דבריו נפלאו דעד כאן לא קאמר הרשב"א דהיכא דאפשר לברר לא סמכינן אס"ס אלא היכא שיתברר האיסור בבירור כמו בסרכא תלויה שאפשר לבדוק הריאה ואם תבצבץ הרי היא נקובה בודאי, אבל היכא שיתברר ספק אחד ועדיין נשאר הספק השני אף שמשום ספק אחד אין להתיר, מ"מ עתה שהוא ס"ס א"צ בדיקה כלל... כמו בבדיקת השפופרת שאף שתבדוק וטראה בראש המכחול עדיין אין האיסור בבירור לשני כי אולי לא יהיה אצבע השני כמו הראשון. **וכ"כ רע"א, רש"ל וחוו"ד**.

כשאפשר לברר רק את צד האיסור אך לא יכול לברר אם מותר בודאות:

פת"ש – דוקא היכא דיכול לברר שני הצדדים דלאחר הבדיקה יתוודע בבירור אם הוא אסור בודאי או אם הוא מותר בודאי בזה צריך לברר אבל היכא דליכא לברר אלא צד אחד אם הוא איסור בודאי אבל צד הב' אם הוא מותר בודאי א"א לברר א"צ לברר כלל דהא גם עכשיו הוא מותר מטעם ס"ס, אלא דליתר שאת חייב לבדוק כדי לאכול בודאי בהיתר וכיון שלא יוברר ההיתר לגמרי א"צ לבדוק.⁴⁷⁸

* **דעות האחרונים למעשה**

רמ"א – יש להתיר מכח ס"ס אע"פ שיש לברר על ידי בדיקת הריאה אין לחוש. **וכ"פ שער המלך**⁴⁷⁹ (הובא בפת"ש). **ש"ך** – נראה דהיכא דאפשר לבדוק כגון שהוא לפנינו ואין הפסד בדבר יש לבדוק, אבל בלאו הכי אין להחמיר.

(10) אין לבדות ס"ס להקל מדעתנו. כלל לו

ש"ך – יען כי דיני ס"ס רחבים מני ים ושום אחד מגדולי הראשונים או מהאחרונים לא ירדו לדיניהם ולא הזכירו הכל באר היטב ויש בהם ענינים וחלוקים הרבה כמו שנתבאר בארוכה בס"ד ע"כ נראה שאין לנו עכשיו לבדות שום ספק ספיקא (או ספק דרבנן. כ"כ בכללים בקצרה) להקל אפילו לדמות מלתא למלתא אם לא באלו שנתבארו למעלה או

⁴⁷⁷ המשך הברייתא – כיצד בודקת את עצמה - מביאה שפופרת ובתוכה מכחול, ומוך מונח על ראשו, אם נמצא דם על ראש המוך - בידוע שמן המקור הוא בא, לא נמצא דם על ראשו - בידוע שמן הצדדין הוא בא.

⁴⁷⁸ **נו"ב (הובא בפת"ש) צימצם מאוד את המחלוקת בין תה"ד לרשב"א, וכתב** שבס"ס במקום שיש חזקת איסור (והספק סותר את החזקה) כולם מודים שצריך לברר ולא אומרים ס"ס בלי לברר, ובוה דיבר הרשב"א. אך אם יש חזקת היתר או שאין שום חזקה לא להיתר ולא לאיסור, כולם מודים שלא צריך לברר. ונחלקו (הרשב"א ותה"ד) האם ספק דרוסה זה נחשב ספק שסותר את חזקת האיסור שבהמה בחייה בחזקת איסור אבר מן החי.
⁴⁷⁹ וכתב שכך סוברים כל הפוסקים, והרשב"א בתורת הבית חזר בו מדבריו בחידושים.

הדומה להן ממש או שיש צדדין להתיר בלאו הכי. (ובכללים בקצרה הוסיף) וגם זה אחר רוב העיון, שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול.

ה. ספק ספיקא בדבר שיש לו מתירין

* ספק ספיקא בגוף ובתערובת. סימן קב סעיף א

ביצה ג, ב - ד, א – אחד ביצה שנולדה בשבת ואחד ביצה שנולדה ביום טוב אין מטלטלין אותה... וספיקא אסורה ואם נתערבה באלף - כולן אסורות.

ר"י (הובא בתו"ה ד, ב) – 'נתערבה באלף כולן אסורות' אספיקא אסורה קאי כלומר שאפילו ספק נולדה ביי"ט ספק לא נולדה ביי"ט אם נתערבה באחרות כולן אסורות. **וכ"כ טור, וכתב מ"מ שכ"נ מהרמב"ם (יו"ט א, כ).** **וכ"פ שו"ע קב, א.** **וכפי שמובא לעיל, שמוסכם למעשה שספק ספיקא בגוף ובתערובת לא נחשב ספק ספיקא בכל האיסורים.** **ר"ת (שם)** – אודאי קאי דליכא אלא חדא ספיקא אבל ספק נולדה ספק לא נולדה אם נתערבה באחרות כולן מותרות דכל ספק ספקא מותר.

* ספק ספיקא גמור (ע"י תערובות או שלא ע"י תערובות). סימן קי סעיף ח

מהר"ם – מה שאנו שותים שכר יש אומרים משום ספק ספיקא ספק חדש ספק ישן ואם תמצוי לומר חדש שמא השריש קודם לעומר, ואני אומר דבר שיש לו מתירין אפילו ספק ספיקא אסור אלא להכי שרי דבטל בששים והא דאמרינן אפילו באלף לא בטיל הני מילי מין במינו כדאיתא בירושלמי (שרק במין במינו דבר שיש לו מתירין לא בטל). **וכ"מ מאו"ה כו, ה** – **אפי' אם יהא בו ס"ס גמור** לפי שהוא דבר שיל"מ שאסור בדבר אפי' יש בו ס"ס. **ר"ן** – כתבו שהרב רבינו אשר דלונל ז"ל התיר ספק מוכן ביום טוב שני ואמרו שאין התירו מכוון, אבל אצלי יפה הורה משום דהוה ליה ספק ספקא דאית לן למישרייה אפילו בדבר שיש לו מתירין דכיון דאנן לא עבדינן יום טוב שני אלא משום מנהג אבהתינן לא מחמרינן ביה טפי מנייהו (מאבותינו), וכי היכי דלדידהו ספק לדידן נמי דינו כספק הלכך ספק מוכן ביום טוב שני כיון דמוקצה לא מיתסר אלא מדרבנן הוה ליה ספק ספיקא בדרבנן ורב אשי לא אחמיר בריש מכלתין (ביצה ד, א) בגמ' בדבר שיש לו מתירין אלא אחד ספק אבל בתרי ספיקא לא אמר מידי וכיון דחומרא מדרבנן היא הבו דלא לוסף עלה, ע"כ. משמע שלדעתו ספק ספיקא בדבר שיש לו מתירין אסור גם שלא בתערובת, כדעת מהר"ם ואו"ה, אך באיסור דרבנן מותר.

רא"ש על מהר"ם – ואני אומר שהשומע טעה שמה שהביא ראיה מירושלמי אדרבה משם ראיה לאסור השכר דשלא במינו בנותן טעם והדבר ידוע שהשעורים נותנים טעם במים, ומ"ש בשם רבינו דדבר שיש לו מתירין אפילו ספק ספיקא אסור היינו דוקא על ידי תערובת כי ההיא דפרק קמא דביצה (דף ג:) ביצה שנולדה בשבת וספיקא אסורה נתערבה באלף כולן אסורות משום דמאי נפקא מינה להתירה בביטול בלאו הכי יש לו היתר, אבל ספק ספיקא כי האי שעל התבואה אני אומר שהוא ישן ואם תמצוי לומר הוא חדש שמא השריש קודם העומר ואין כאן איסור חדש כהאי גוונא לא אסרינן ספק ספיקא.

=> ספק ספיקא ע"י תערובות אסור, אך ספק ספיקא שלא ע"י תערובות מותר, אפילו בדבר שיש לו מתירין.

רשב"א – חתיכת איסור חשובה שנפלה לתוך של היתר ומאותן חתיכות נפלה אחת מהן לתוך חתיכות אחרות או לקדירה כל אותו תערובת השני מותר שאני אומר האיסור לתוך הרוב נשאר וכן בכל האיסורין ואפילו באיסורין החמורין כחתיכה הראויה להתכבד בפני האורחין ובריה דגיד הנשה ודבר שיש לו מתירין. => ס"ס בדבר שיש לו מתירין מותר גם אם הוא בתערובת.

שו"ע ז כדעת הרשב"א – דבר שיש לו מתירין, שנתערב באחרים ונאכל אחד מהם בשוגג, או נפל מעצמו לים בענין שנאבד מן העולם, הותרו כל האחרים. **וכתב הש"ך** – א"כ דעת המחבר כאן (בסעיף ח, לגבי ספק ספיקא שע"י תערובות) דגם דשיל"מ מותר (וכתב ש"מ מעט"ז).

הרמ"א כתב, לגבי תערובת שלישית שנחשבת ספק ספיקא גמור – יש אומרים דדבר שיש לו מתירין אין להתיר מכח ספק ספיקא וטוב להחמיר, אם לא לצורך מאחר שיש לו היתר בלאו הכי. **ש"ך** – מיהו קשה דבא"ח סימן תצ"ז ס"ד סתם הרב כדברי המחבר (והר"ן) דספק מוכן בי"ט שני מותר משום דהוי ס"ס (ולא כתב שמוטר רק אם יש צורך). **ואפשר לומר** דשאני התם וכדכתב הר"ן נמי שם... י"ט שני דאינו אלא מנהג אוקמוה אדינא, **א"נ** סתם י"ט לצורך הוא, **א"נ** והוא העיקר כמ"ש הרא"ש בתשובה וז"ל... דדבר שיל"מ אפילו ס"ס אסור היינו דוקא בתערובות עכ"ל וספק מוכן בי"ט שני דמי ממש לספק חדש, ואף על גב דהרב בת"ח הביא דברי הר"ן וכתב עליו דבאו"ה כלל כ"ו כתב דהמנהג לאסור ס"ס אפילו בדשיל"מ עכ"ל היינו משום דהאו"ה שם אוסר להדיא אפילו בס"ס גמור, אבל מ"מ אפשר דדעת הרב כאן בהג"ה לחלק כהרא"ש וכדפי.⁴⁸⁰

ש"ך לגבי ספק ספיקא בתערובות שכתב הרמ"א להקל במקום צורך – וצ"ע אם יש להקל בזה שלא במקום הפסד מרובה כיון דגדולי הפוסקים סוברים כן.

* ס"ס באיסור דרבנן לדעת המחמירים

הר"ן היקל בספק ספיקא שלא ע"י תערובת באיסור דרבנן.

בדר"מ קב ותו"ח כתב הרמ"א שהר"ן ואו"ה חולקים, ושלא נוהגים כר"ן אלא כאו"ה. כלומר הרמ"א הבין שהר"ן היקל אפילו בספק ספיקא גמור ואפילו באיסור תורה, ומצד שני הבין שהאו"ה חולק על הר"ן וסובר להחמיר בכל ספק ספיקא, אפילו באיסור דרבנן, ולכן בלא צורך כתב שטוב להחמיר בכל ספק ספיקא. **וכ"כ נקה"כ** שהאו"ה החמיר גם באיסור דרבנן.

תמה עליו הט"ז – הוא תמוה והנה בר"ן שם מבואר דדוקא באיסור דרבנן מותר בס"ס בדבר שיל"מ... דקשה מאי דסיים שבארוך חולק על זה, ואפשר שגם הוא מודה בזה ולא החמיר אלא באיסור דאורייתא... ויותר צ"ע למה כתב כאן סתם להקל במקום צורך ממילא אפי' באיסור דאורייתא וזה אסור אפילו להר"ן וצ"ע.⁴⁸¹

ו. ספק אם יש טריפה בתערובת והבודק אומר שודאי לא התערבה בהמה טריפה. סעיף י

רא"ש בתשובה – בהמות הרבה שנשחטו ביום אחד ונמצאו מקצתן טרפות וכל הריאות כשרות היו תלויות במוט אחת ונמצאת ריאה אחת ביניהם שהיתה סרוכה מאונא לטרפשא (שבאופן כזה הסירכה מטרפה) ועתה נולד ספק בכל הכבשים דאיכא למיחש שמא הבודק לא הרגיש באותה סירכא והכשירה שלא כדין ונמצאת טריפה מעורבת עם הכשרות או שמא הבודק הרגיש בה והטריף הכבש אלא שאח"כ בשגגת הקצבים נתערבה ריאה הטריפה בין הכשרות, ועוד כתבת ששאלו לבודק ואמר שהיה יודע באותה סירכא ובשגגה נתערבה אותה ריאה טריפה בין הכשרות ומעולם לא היתה ערבוביא בין הכבשים. בנדון זה כיון דליכא ריעותא בין הכבשים כיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי תלינן לקולא דכיון שנשחטו הכבשים ונבדקו ויצאו בחזקת היתר מיד הבודק מוקמינן להו אחזקתיהו ולא אסרינן להו מספק כדאמר רב הונא (חולין ט). נשחטה בחזקת היתר עומדת עד שיודע במה נטרפה וכ"ש בנדון זה דהעמד בהמות בחזקת כשרות והעמד הבודק בחזקת צדיק שלא יצאה תקלה מתחת ידו והעמד הקצבים בחזקת כשרות אלא ריאה טריפה נתערבה בין הכשרות, ועוד כיון שהבודק אומר שידע באותה סירכה

⁴⁸⁰ ש"ך ז – ולפי"ז (הרמ"א שכתב שטוב להחמיר בספק ספיקא בדבר שיש לו מתירין) נראה דכ"ש דאין להתיר (ללא צורך) בדשיל"מ נפל אי מהן לים. והא דלא הגיה כן הרב בס"ז היינו משום שסמך עצמו אמ"ש כאן.
⁴⁸¹ ובפתי"ש יא כתב שבהגהת טעם המלך הבין מהמג"א והפ"ח שדעתם כט"ז.

ובשגגה נתערבה הריאה הטרפה בכשרות ומעולם לא היתה ערבוביא בכבשים הרי נאמן הבודק להתיר דכל מידי דלא איתחזק ביה איסורא נאמן עד אחד להתיר כדאמרינן בפרק האשה רבה (יבמות פח.) כ"ש בנדון זה שהוחזקו הבהמות בחזקת היתר ועד אחד מעיד על הספק הנולד דלאו כלום הוא שאין לפקפק בדבר ומותרות כולם. **וכ"פ שו"ע.**

26. דין תליה ודין צירוף. סימן קיא

א. עיקר דין תליה 'שאני אומר איסור נפל לתוך איסור'. סעיפים א - ד

(1) באיסור דרבנן

* שתי חתיכות ושתי קדרות

יבמות פב – וסבר ר' יוחנן תרומה בזמן הזה דאורייתא? והתניא: שתי קופות - אחת של חולין ואחת של תרומה, ולפניהם שתי סאין - אחת של חולין ואחת של תרומה, ונפלו אלו בתוך אלו - הרי אלו מותרים, שאני אומר: תרומה לתוך תרומה נפלה, וחולין בתוך חולין נפלו... הא מני? רבנן היא (שסוברים שתרומה בזמן הזה דרבנן), ואנא דאמרי (שהתרומה בזמן הזה מדאורייתא) כרבי יוסי; דתניא בסדר עולם: אשר ירשו אבותיך וירשתה - ירושה ראשונה ושניה יש להן (כלומר פעמיים נזקקו לקדש את הארץ), ושלישית אין להן (אין צורך בירושה וקידוש בשלישית), וא"ר יוחנן: מאן תנא סדר עולם? רבי יוסי.

רשב"א – איסור שנפל למקום אחד ואינו ידוע לאיזה מהם. כיצד שתי קדרות אחת של היתר ואחת של איסור ונפלו אילו לתוך אילו אם איסורן של דבריהם הוא אני אומר איסור לתוך קדירה של איסור נפל והיתר לתוך קדירה של היתר נפל. כיצד שתי קדרות אחת של בשר שחוטה ואחת של נבילה וכיוצא בו ולפניהם שתי חתיכות אחת של שומן ואחת של חלב גיד הנשה ונפלה אחת מהן לתוך קדירה זו ואחת לתוך קדירה זו, אני אומר שומן לתוך היתר נפל וחלבו של גיד לתוך האיסור נפל. **וכ"פ טור ושו"ע**.

שמן רוקח (הובא בפת"ש ב) – אף אם אחת מהקדרות אינו אסור אלא מספק אפילו הכי תולין בו, אך אם לא נודע הספק הראשון עד אחר שנולד השני (שנפלה החתיכה לאחת מהם ולא יודע לאיזה) יש להתיישב בדבר ובהפסד מרובה יש להקל.

* שתי חתיכות וקדרה אחת

תוספתא תרומות ח"ז – היו לפניו שתי מדוכות אחת של חולין ואחת של תרומה ולפניו קדרה אחת של חולין נתן מאחת מהן ואין ידוע מאי זה מהן נתן הריני אומר מתוך של חולין נתן.

רשב"א – היו שתי חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור מן האיסורים של דבריהם כגון שומנו של גיד וקנוקנות שבו וכיוצא בו ונפלה אחת מהן בידוע לתוך הקדירה של בשר שחוטה ואינה ידוע איזה חתיכה אם של שומן גיד הנשה מותר שאני אומר של היתר נפלה כאן. **וכ"פ טור ושו"ע**.

ש"ך – נראה דכאן מיירי דהבי חתיכות היו ניכרות בפני עצמן קודם נפילתן איזה מהן של היתר ואיזה מהן של איסור דאי נתערבו מתחלה חד בחד א"כ כיון דאתחזק איסור בבי חתיכות כל א' וא' דיינין ליה כגופו של איסור ותו לא אמרינן ספקא דרבנן לקולא כמ"ש בדיני ס"ס דין כ"א.⁴⁸²

פ"ח – ודברי תימה הם דמה לי שהחתיכות ניכרות או שאינן ניכרות סוף סוף איתחזק איסורא הכא בודאי... וכבר העליתי בכללי הספק ספיקא כלל ט"ו דאף בדאיתחזק איסורא ספיקא דרבנן לקולא ואם כן הכא בכל גוונא מיירי בין שניכרות החתיכות ובין שאינן ניכרות ואף דאיתחזק איסורא תלינן לקולא.

⁴⁸² המשך דבריו – ומ"ש הפרישה ס"ב דמיירי דהבי חתיכות נתערבו מתחלה זה בזה קאי להדיא אבי קדרות דאפילו דיינינן כ"א כגופו של איסור מ"מ הא אפילו בחתיכה א' (של איסור) איכא ספיקא דרבנן לקולא בבי קדרות משא"כ בקדרה א'.

שער המלך סובר כש"ך שלא אומרים ספק דרבנן לקולא באתחזק איסורא, אמנם כתב – דוקא באם נתערב איסור דרבנן חד בחד ואח"כ נאבד א' מהם לא אמרינן ספק דרבנן לקולא כיון דאיתחזק אבל בנפל אחד מהם לתוך קדרה של היתר דאיכא חזקת היתר כנגדה דהעמד קדרה בחזקת היתר תלינן לקולא.⁴⁸³

* חתיכת איסור אחת ושתי קדרות

משנה תרומות ז,ה – שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין שנפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזו מהן נפלה הרי אני אומר לתוך של תרומה.

רשב"א – כל שכן בשאין שם אלא חתיכה אחת של איסור ונפלה לתוך אחת מהן שיש לתלות בזה להקל ולומר לתוך של איסור נפלה שהרי לא ראינו שנפל כלום לתוך של היתר, וכן שנינו במסכת תרומות. **וכ"פ טור וש"ע**.

* כמה צריך להיות בקדירת היתר כנגד חתיכת האיסור. סעיף ב

יבמות פב – תניא: שתי קופות - אחת של חולין ואחת של תרומה, ולפניהם שתי סאין - אחת של חולין ואחת של תרומה, ונפלו אלו בתוך אלו - הרי אלו מותרים, שאני אומר: תרומה לתוך תרומה נפלה, וחולין בתוך חולין נפלו; **ואמר ריש לקיש**: והוא שרבו חולין (שבקופה) על התרומה (שבסאה), **ור' יוחנן אמר**: אע"פ שלא רבו חולין על התרומה... וסבר רבי יוחנן בדרבנן לא בעינן רבייא? והא תנן: מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות, נתן סאה (של משקים הפוסלים את המקווה מדרבנן. ע"י תוס' ד"ה 'נתן סאה') ונטל סאה - כשר, וא"ר יהודה בר שילא אמר ר' אסי א"ר יוחנן: עד רובו; מאי לאו דנשתייר רובו! לא, דלא נשקול רובו (שאין ליטול רובם של מי המקוה). ואיבעית אימא (שר' יוחנן צריך רוב לבטל איסור דרבנן): שאני הכא, דאיכא למימר שאני אומר (ובמקוה לא שייך לתלות שהסאה שנטל היא הסאה שנטל קודם לכן).

רשב"א – ושמעינן מיהא דאקשינן ממקוה לר' יוחנן דאע"ג דלא בעי ר' יוחנן ריבויא מכל מקום שיהו חולין כתרומה מיהא בעיא דאי לאו הכי לא אמרינן שאני אומר. וקשיא לי באיסורין דרבנן למה לי ריבויא לריש לקיש ואפילו חד בחד לרבי יוחנן דהא כיון דמספקא לן אי נפלה תרומה לתוך חולין או לא הוה ליה ספק בדרבנן ולקולא. ושנינו בתוספתא תרומות היו לפניו שתי מדוכות אחת של חולין ואחת של תרומה ונתן מאחת מהן ואין ידוע מאי זה מהן נתן הריני אומר משל חולין נתן אלמא לעולם תולין להקל בשל דבריהם. ונראה לי דכיון שבודאי נפלה כאן תרומה אלא שאין ידוע לאיזו ז' אין אומרין בכי הא ספיקא דרבנן לקולא.

רא"ה – ואינו נכון, דכיון דאמרינן בלישנא אחרינא דהוא לישנא בתרא והוא עיקר 'שאני התם' (בגירסה שלפנינו כתוב 'הכא') דאיכא למימר שאני אומר' לא בעינן לא רבייה ולא פלגא דכיון דאיסורין דרבנן תולין להקל כל היכא דאיפשר לומר דלא נפל הכא איסורא כלל.

טור וש"ע – שתי קדרות אחת של היתר ואחת של איסור ולפניהם ב' חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור... וכן הדין אם לא היה כאן אלא קדירה אחת של בשר שחוטה ונפל בה אחת מאלו השתי חתיכות ואין יודע איזו היא אנו תולין דשל היתר נפלה אפילו אין ההיתר רבה על האיסור... במה דברים אמורים שתולין בכל אלו להקל אפי' אין ההיתר רבה על האיסור שאין האיסור גם כן רבה על ההיתר אבל אם האיסור רבה על ההיתר אין תולין כל כך להקל.

ש"ך – קשה לי דמדברי הרשב"א בתה"א לא משמע כן דלא הזכיר שם אלא ב' קדרות ואח"כ כתב וז"ל... נ"ל דכיון שבודאי נפלה כאן תרומה אלא שאין ידוע לאיזו א"א בכי האי גונא ספיקא דרבנן לקולא עכ"ל אלמא דדוקא בב' קדרות משום דבודאי נפל שם איסור אלא שאין ידוע לאיזו בעינן חד בחד לר' יוחנן אבל בב' חתיכות וקדירה א'

⁴⁸³ וחלק גם על מה שכתב הפר"ח שאם החתיכות ניכרות, שידע מה היתר ומה איסור לפני שנפלה אחת מהחתיכות, שזה נחשב איתחזק איסורא, אלא הוא סובר כש"ך גם בזה, שלא נחשב אתחזק איסורא.

שי"ל שלא נפל כלל האיסור לקדירה מותר אפילו האיסור רבה על ההיתר דומיא דנתן משתי מדוכות ואינו ידוע מאיזה.

חתיכת איסור ושתי קדרות, כיצד יכול להיות ספק לאיזו קדרה נפלה במקרה שיודע שהאיסור יותר מההיתר:

טור ושו"ע – אם לא היה כאן אלא חתיכה אחת מאיסור דרבנן, ויש שתי קדירות, אחת של היתר ואחת של איסור, ואין ידוע לאיזו נפלה, גם בזו תולין להקל. במה דברים אמורים שתולין בכל אלו להקל אפילו אין ההיתר רבה על האיסור, שאין האיסור גם כן רבה על ההיתר. אבל אם האיסור רבה על ההיתר, אין תולין להקל.

הקשה הדרישה – צ"ע בחתיכה אחת של איסור שנסתפק אם נפל תוך האיסור או תוך ההיתר היכי משכחת לה בהאי ענינא שיהא איסור מרובה מההיתר ויהיה ספק באיזה קדרה נפל (כפי ששמע מטור ושו"ע) דהא מדידיעין שהאיסור הוא טפי ש"מ שאנו יודעין כמה היה שיעור האיסור ושיעור ההיתר א"כ נבדוק בקדירה של היתר ונראה אם יש בו עודף משיעור הראשון או לא.⁴⁸⁴

שלושה תירוצים:

דרישה – וצ"ל דה"פ כגון שראינו האיסור שהוא כשיעור מלא אגרוף ובקדרה של איסור ושל היתר לא ידעין שיעור החתיכות ובשעת הבדיקה והשיעור אנו מוצאין בתוך קדרה של האיסור ושל ההיתר חתיכה גדולה כמו אגרוף ועוד חתיכה קטנה ממנה נמצא שאם נאמר שהאיסור נפל בתוך ההיתר ע"כ האי חתיכה גדולה הוא האיסור והקטנה היא ההיתר נמצא שהאיסור גדול מההיתר אלא שיש להסתפק ולומר דלמא חתיכת אגרוף דבקדרה של האיסור הוא החתיכה שנפלה להקדרה וחתיכת אגרוף הנמצאת בקדרה של היתר היא היתה כבר בתוכו והוא של היתר ע"ז אמר שאין תולין בו להקל.

ש"ך – י"ל דמשכחת לה שפיר כשקדם וסלק האיסור קודם לכן.

ט"ז – י"ל שזה יודע בבירור שהיה באיסור יותר כיון ששמע מאחר דבר זה אבל הוא אינו יודע כמה הוא שיעור ההיתר בעצמו.

*** איסור משהו**

נמוק"י – אפשר דלענין איסורי משהו החמורים לא אמרינן שאני אומר אפי' באיסורי דרבנן בפחות מרבייה ומיהו ברבייה אמרי' שאני אומר אפילו באיסורין של תורה (כמבואר לקמך). **הובא בד"מ, וכ"כ ש"ך.**

(2) איסור תורה ושיעור דרבנן. סעיפים ג, ד

פסחים מד, א – איתביה: שתי קופות, אחת של חולין ואחת של תרומה, ולפניהם שתי סאין אחת של חולין ואחת של תרומה, ונפלו אלו לתוך אלו - מותרין, שאני אומר: חולין לתוך חולין נפלו, תרומה לתוך תרומה נפלה. ואמר אמרת כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא - אמאי אמרינן שאני אומר? - אמר ליה: הנח לתרומה בזמן הזה, דרבנן.

רשב"א בתו"ה הארוך – אלמא מאן דמקשה מעיקרא הוה סבירא ליה דאפילו בתרומה דאורייתא קאמר, ואפילו הכי למאי דסבירא ליה כזית בכדי אכילת פרס דרבנן הוה ניחא ושיעורין דרבנן שפיר אמרינן בהו שאני אומר, דהא

⁴⁸⁴ המשך דבריו – בשלמא בשניהן שוין איכא למימר דלא ידע אלא שיעור (החתיכות) האיסור שהיתה חתיכה אחת, ועתה נמצא בקדרה של היתר שני חתיכות שוות דאיכא למימר דלמא האיסור לא נפל לכאן ואלו שניהם היו בקדרה ואת"ל דאחת מהן של איסור הרי חתיכה של היתר שווה לה ומותר וכן אם ההיתר מרובה מיירי נמי כה"ג שידע שיעור חתיכת האיסור ועתה מצא בקדרה שלש חתיכות דומות זו לזו או אפילו אחת מהן גדולה קצת מהנשארות מותר ג"כ משום דאיכא למימר כולן של היתר ואת"ל אחת של איסור הרי היא בטלה משא"כ בזה כשהאיסור הוא טפי.

מכל מקום עכשיו אין כאן אלא איסור דרבנן. **ולכן כתב בקצר** – היה איסור מאיסורי תורה אין תולין בו לומר לתוך איסור נפל עד שירבה ההיתר על האיסור עד כדי שיתבטל בתוכו מדברי תורה. כיצד שתי קדירות אחת של בשר שחוטה ואחת של בשר נבלה ונפלה חתיכת נבילה לתוך אחת מהן אם רבה ההיתר שבקדירת ההיתר קצת על חתיכת נבילה שנפלה כאן תולין להקל כמו שאמרנו, לפי שדבר תורה מין במינו בטל ברוב ואעפ"י שהחמירו חכמים להצריך ס' כל ששיעורו של דבריהם הקילו בו כמו שבארנו (ואפ"י בחתיכה חשובה דאפילו בדבר שבמנין מדאורייתא חד בתרי בטיל. נמוק"י וכ"כ פרישה, ט"ז ושי"ד).⁴⁸⁵ היו שתי הקדירות ממין אחד ושתי החתיכות ממין אחד אין תולין להקל עד שירבה ההיתר על איסור ס' מפני שאין מתבטל מין בשאינו מינו דבר תורה בפחות מס'. ויש מקילין כל שאין בו כזית בכדי אכילת פרס (הסוברים שטעם כעיקר דרבנן). **וכ"כ טור, וכ"פ שו"ע** ולגבי מין בשאינו מינו כתב – היו שתי הקדירות ממין אחד והאיסור ממין אחר (לאו דווקא, אלא שהאיסור הוא אינו מינו עם ההיתר. ש"ך וט"ז) אין תולין להקל עד שירבה ההיתר ששים על האיסור (כיוון שקיי"ל טעם כעיקר דאו).⁴⁸⁶

ב. דין תליה בשתי קדירות של היתר. סעיפים ה,ו

(1) עיקר הדין

ביצה ג,ב - ד,א – תניא⁴⁸⁶: ליטרא קציעות (ליטר תרומה של תאנים מייבשות) שדרסה על פי עגול (על פתח העגול ולא על תוך העגול, ועגול זו תבנית עגולה שדורכים לתוכה תאנים לעשות מהן גוש עגול), ואינו יודע באיזה עגול דרסה; על פי חבית, ואינו יודע באיזו חבית דרסה; על פי כורת (סל), ואינו יודע באיזו כורת דרסה. רבי מאיר אומר (נחלקו התנאים): **רבי אליעזר אומר**: רואין את העליונות כאילו הן פרודות, והתחתונות מעלות את העליונות (כאילו הכל מעורב, ולא צריך מאה פומין כדי לבטל את התאנה תרומה שבאחד מפיות הכלים). **רבי יהושע אומר**: אם יש שם מאה פומין יעלו, ואם לאו הפומין אסורין, והשולים מותרין.

= **מוסכם** שאם תאנה של תרומה נפלה לחביות חולין ולא יודעים באיזו חבית נפלה, אם אין בכל החביות שיעור כדי לבטל את התרומה (100 חולין), כל החביות אסורות (ונחלקו במקרה שידוע שהתרומה היא במקום מסויים בחבית).

רשב"א – קשיא לי (מדין תליה שלמדנו לעיל, למה צריך כאן שיעור ביטול, הרי לכאורה אפשר לתלות ולומר על כל חבית שלא נפלה שם התרומה, שהרי תרומה דרבנן, וברור שאין בתרומה רוב כנגד החולין שבחבית), **ושאלתי את פי הרב רמב"ן** ז"ל ותיירץ לי **דהתם כשהם של אדם אחד אי נמי בשל שני בני אדם וכשבאו לישראל בבת אחת** אבל אם היו חביות של **ב' בני אדם ובאו לישראל בזה אחר זה אפילו לא היו שם מאה כד כולן מותרות דכל בדרבנן תולין להקל דומיא דשני שבילין**⁴⁸⁷ ובשיש ביניהן אחת של תרומה אני תולה להקל אפילו בשבאו שניהם בבת אחת.

ומיהו אינו מחוור בעיני דאם איתא הוה להו לפרושי התם בחביות של אדם אחד או שבאו לישראל בבת אחת וכדרך שפירשו בשני שבילין. ועוד דאדרבה בתוספתא תרומות משמע בהיפך דכשהן של אדם אחד שראויות להתפנות ולהתערב יחד אנו רואין אותן כאלו הן אחת ומצטרפות אבל כשהן של שני בני אדם או אפילו של אדם אחד ואין דרכן להתערב יחד אין מצטרפות (לקמן בדין צרוף)... ולפי דברי הרב ז"ל אדרבה כשהם של שני בני אדם אין צריכות שיעור אלא בכל אחת ואחת אני אומר לא בזו נפלה וכל אחד ואחד אוכל את שלו ואפילו לא היה בשתייהן כדי להעלות. **אלא מסתברא לי לפי שאין אומרין שאני אומר אלא במקום שאינו צריך לביטול כלל כשתמצא לומר כאן**

⁴⁸⁵ ט"ז – ה"ה מין במינו ואינו מינו דאמרין סלק שאינו מיו כאילו אינו ומינו רבה עליו ומבטלו. ע"כ. בסימן צח מובא שהש"ך חלק על הט"ז ולדעתו תערובת מין במינו ושאינו מינו שאין פי ששים באינו מינו כנגד האיסור, האינו מינו נאסר מהתורה.

⁴⁸⁶ תוספתא המבארת את המשנה **בתרומות ד,י** – דורס ליטרא קציעות ע"פ הכד ואינו יודע איזוהי **רבי אליעזר אומר** רואין אותן כאילו הם פרודות והתחתונות מעלות את העליונות. **רבי יהושע אומר** לא תעלה עד שיהיו שם מאה כדים.

⁴⁸⁷ **משנה טהרות ה,ה** – שני שבילין אחד טמא ואחד טהור הלך באחד מהן ועשה טהרות ובא חבירו והלך בשני ועשה טהרות רבי יהודה אומר אם נשאלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו טהורין (שספק טומאה ברשות הרבים טהור) ואם נשאלו שניהם כאחד טמאים רבי יוסי אומר בין כך ובין כך טמאים. **פסחים י,א** – אמר רבא ואיתימא רבי יוחנן: בבת אחת - דברי הכל טמאין, בזה אחר זה - דברי הכל טהורין. לא נחלקו אלא בבא להשאל עליו ועל חבירו. רבי יוסי מדמי ליה לבת אחת, ורבי יהודה מדמי ליה לזה אחר זה.

נפלה, כגון שתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה דכשתמצא לומר תרומה לתוך תרומה נפלה לא מדין ביטול אתה מתירה אלא ממילא יש לה מתירין שקופת התרומה נשארה בהיתרה כמו שהיתה וכן החולין. וכ"כ בקצר – היו שתי קדירות ושתייהן של היתר ולפניהן שתי חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור ואפילו מאיסורים של דבריהם ונפלה אחת כאן ואחת כאן שתייהן אסורות שאי אפשר לתלות בזו יותר מבזו.

=> נפל איסור דרבנן לקדירות של היתר ולא יודע לאיזו קדירה, רק אם יש בכל הקדירות יחד כדי ביטול, הכל מותר (ודין זה שהקדירות מצטרפות יבואר לקמן סעיף ז), אך אם אין בקדירות יחד כדי ביטול - הכל אסור⁴⁸⁸. ולא שייך לתלות ולומר 'שאני אומר' שלא נפל האיסור להיתר, כיוון שרק אם אחת מהקדירות אסורה תולים ואומרים שאני אומר איסור לתוך איסור נפל ולא לתוך ההיתר, אך כאן אין קדירה של איסור לתלות בה, וא"א לתלות בזו יותר מזו.⁴⁸⁹ **נחלקו מה הדין** כשאין בכל קדירות ההיתר כדי לבטל את האיסור שנפל, והקדירות שייכות לשני בני אדם שבאו לשאול בזה אחר זה, **לדעת הרמב"ן** הרי זה כדן שני שבילין, ולכל אחד אומרים ספק דרבנן לקולא, **וכ"פ הג' מרדכי** (הובא בש"ך יט). **אך לדעת הרשב"א** אסור, **וכ"פ טור**.

שו"ע סתם כרשב"א.

ש"ך יט – ולפע"ד נראים דברי הרמב"ן... דהכי מוכח להדיא רפ"ק דפסחים (דף י', לגבי שני שבילין ובדיקת חמץ)⁴⁹⁰, דאפילו בשניהם של היתר תולין להקל באיסור דרבנן כשבאו זא"ז ע"ש ומה שהשיג עליו הרשב"א דא"כ ה"ל לפרושי בהך מתני' דליטרא קציעות דמיירי באדם א' או בבת א' לק"מ דלא מיירי התם מדין תולין להקל כלל אלא מדין צירוף דפליגי התם ר"א ורבי יהושע אי התחתונות מעלות העליונות וכן מה שהקשה עליו עוד הרשב"א מהא דבב' בני אדם אין מצטרפין כיון שאינם עתידים להתערב ולפי דברי הרמב"ן א"צ צירוף כלל נמי לק"מ דהתם נמי לא מיירי אלא מדין צירוף ולא מדין תולין להקל ומיירי כשבאו שניהם בבת א' וכל זה ברור.⁴⁹¹ **וכ"פ ב"ח**.

(2) מתי תולים להיתר?

רשב"א – ואם היו שתי הקדירות של היתר ונפל איסור בתוך אחת מהן ויודע לאי זה מהן נפל ואין בה כדי להעלות ונאסרה מחמת מעוטה ואחר כך נפל איסור בתוך אחת מהן ואינו יודע לאי זה נפלה אני אומר למקום שנפל איסור ראשון לשם נפל איסור שני ומן הטעם שאמרנו, דתניא בתוספתא תרומות נפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן וידוע לאי זה מהן נפלה ואחר כך נפלה שניה ואין יודע לאי זה מהן נפלה הריני יכול לתלות ולומר למקום שנפלה ראשונה נפלה שניה.

נפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן ואין יודע לאי זה מהן נפלה ואחר כך נפלה שניה וידוע לאי זה מהן נפלה אינו יכול לתלות ולומר למקום שנפלה שניה נפלה שם ראשונה.

היו שתי קדירות של היתר ונפל איסור לתוך אחת מהן אם יש באחת מהן כדי להעלות את האיסור ובשניה אין שיעור להעלות גם בזו תולין להקל ואומרים לזו שיש בו שיעור כדי לבטל נפל, ומן הטעם שכתבנו שאף כשאתה תולה בזו שיש בו כדי לבטל נשארה הכל על היתרו כמו שהיה מתחילה. ותניא בתוספתא תרומות 'בזו מאה ובזו אין מאה הרי אומר לתוך מאה נפלה'. **וכ"פ טור וש"ע**.

⁴⁸⁸ כך מוכח בפשטות מדברי הרשב"א, **וכ"כ ט"ז, דר"מ וש"ך** שלא מדובר כאן באופן שהקדירות יכולות להצטרף לבטל את האיסור, שהרי אם היה בהם כדי לבטל את האיסור הכל היה מותר. **אך ב"ח ורש"ל** הבינו שאפילו אם יש שיעור ביטול בקדירות כנגד האיסור הם לא מצטרפות, ולכן הקשו על זה מסעיף ז שפסקנו שהקדירות מצטרפות לבטל את האיסור, ותירצו – דהכא שאני שיש שתי נפילות אחד היתר ואחד איסור (שהרשב"א בקצר והטור דיברו במקרה ששתי חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור נפלו לשתי קדירות של היתר) וזה גרע טפי מהא דלקמן בסעיף ז שאין שם אלא נפילה אחת. ט"ז וש"ך דחו את דבריהם וכתבו שלא מסתבר לחלק כך, ושגם מהרשב"א משמע שאין חילוק.

⁴⁸⁹ **ש"ך** – לפ"ז משמע להדיא דאפילו שתי הקדירות ההיתר אינן שוות אלא אחת מהן קטנה ואחת גדולה אין בידינו להתיר הגדולה ולומר דהאיסור לתוך הקטנה נפל דסוף סוף אתה אוסר אחת מהן מהיתרא ומאי חזית כו' וכן הרשב"א והנמשכים אחריו לא חלקו כלל בזה וכן נראה לי, ודלא כאו"ה כלל כ"ט דין ה' שכתב שתולין להקל שעל הקטנה נפל.

⁴⁹⁰ וכן הקשה הט"ז על הרשב"א והשאיך בצ"ע.

⁴⁹¹ **המשך דברי** – ואפשר גם הטור והמחבר ושאר האחרונים שהעתיקו דברי הרשב"א מודים לזה שאע"פ שהטור העתיק נמי גבי ב' קדירות של היתר ואין חילוק בין הן של אדם אחד או בני אדם י"ל דמיירי באיסור דאורייתא. ע"כ. אמנם נלע"ד דחוק שהרי ידעו במחלוקת רשב"א ורמב"ן ואעפ"כ סתמו וכתבו כרשב"א.

נחלקו מה החידוש במקרה הראשון הרי זה בדיוק הדין המבואר בעיקר דין תליה, של שתי קדרות אחת של איסור ואחת של היתר:

ב"ח 'היו כאן ב' קדרות של היתר ונפל איסור לתוך אחת מהן וידוע לאיזו נפל וכו' – ותימה לאיזה צורך חזר וכתבו כאן שהרי כבר כתב דין זה לעיל דב' קדרות אחת של איסור וכ"ש כאן דאיכא למימר דלמקום שנפל האיסור הראשון נפל גם השני וי"ל דודאי דלא היה צריך לחזור ולכתבו כאן אלא כדי לאשמועין דהיכא דנפילה הראשונה לא היה ידוע לאיזו נפל והשנייה היה ידוע לא תלינן לקולא לומר דלמקום שנפל האיסור האחרון נפל גם הראשון ועי"ל דהכא אשמועין דאפילו באיסור דאורייתא תלינן לקולא לומר דלמקום שנפל האיסור הראשון נפל גם השני דכל מ"ש כאן מהיו כאן ב' קדרות של היתר ולפניהם שתי חתיכות וכו' עד סוף הסימן אין לחלק בין איסור דרבנן לאיסור דאורייתא וכ"כ באו"ה.

ט"ז – ואינו נכון כלל דמבואר פי' הערל דף פ"ב דבכל איסור דאורייתא לא אמרינן שאני אומר וכאן כל ההיתרים מכח שאני אומר למקום שנפל האיסור הא' כו' ובעינן שיהא מותר מן התורה עכ"פ הן באיסור עצמו שאינו רק מדרבנן הן בשיעור ביטולו דמותר מן התורה אף שהאיסור עצמו מן התורה וכן בכל הנך דנקט עד סוף הסימן וחלילה להקל בזה באיסור דאורייתא ושיעור דאורייתא כגון שאינו בטל ברוב. ובאו"ה סוף כלל כ"ו העתיק דברי הטור בענינים אלו מתחלת הסימן עד דין וא"א למקום שנפל השני נפל גם הראשון כו' וכתב על זה ונראה דבכל זה אין חילוק בין אם האיסור דאורייתא או דרבנן עכ"ל הרי שכלל כל דיני הסי' הזה וכונתו הן באיסור דאורייתא ועכ"פ השיעור דרבנן כמ"ש הוא עצמו לפני זה איסור דאורייתא וההיתר רבה על האיסור וזהו פשוט לעי"ד. **וכ"כ ש"ך**.⁴⁹²

ג. דין צירוף. סעיף ז

תוספתא תרומות ו, יב – שתי קופות בשתי עליות (שנפלה סאה של תרומה לתוך אחת מהן ואין ידוע לאי זה מהן נפלה), שתי מגורות בעליה אחת⁴⁹³ הרי אילו יעלו (אם יש בשניהם ביחד שיעור ביטול הכל מצטרף יחד לבטל את התרומה. וכן מוכח מהגמרא לעיל לגבי 'ליטרא קציעות').⁴⁹⁴ בזו מאה ובזו אין מאה הריני אומר לתוך מאה נפלה.

ר"ש – תניא ב' קופות בב' עליות שתי מגורות בעליה אחת הרי אלו יעלו... ודוקא ב' מגורות בעליה אחת אבל ב' מגורות בב' עליות לא ומפרש בירושלמי (שם) מה בין מגורות (שבשתי עליות) לקופות (שבשתי עליות) קופות דרכן להתפנות מגורות אין דרכן להתפנות (אך אם המגורות בעליה אחת משמע שדרכן להתפנות), ולפי טעם זה נראה דהאי דמעלות זו את זו בשיש בזו ובזו נ' היינו בששתיהן של אדם אחד שדרכן להתפנות ולהתערב אבל ב' בני אדם לא וניחא השתא הא דתני בתוספתא (שם) בזו מאה ובזו אין מאה הריני אומר לתוך ק' נפלה למאי נפקא מינה הא כיון דלא ידיע מעלות זו את זו, אלא משום ב' גברי איצטריך.

רשב"א – ולו נראה דבין של אדם אחד בין של שני בני אדם מצטרפין ומעלין שאם כן ליטרא קציעות דוקא בשכל הכדין לאדם אחד הא בשני בני אדם אינן מצטרפין ואם כן היה להם גם כן לחלק בין אדם אחד לשני בני אדם. ומיהו מה ששנו בתוספתא בזו מאה ובזו חמשים אני אומר לתוך של מאה נפלה מסתברא לי שאינה ראייה דוקא להעמידה בשני בני אדם, אלא נראה לי שהטעם בזה לפי שאין דבר מצטרף לבטל את האיסור אלא מה שנכנס בספק מחמת האיסור דכלפי שהאיסור מכניסו בספק מתעורר הוא לבטלו מה שאינו נכנס בספק איסור מחמת האיסור מה לו להצטרף עם אחר לבטל את האיסור. וכיון שכן כשיש באחת מאה לא נכנסה היא בספק איסור שהרי אפילו

⁴⁹² וכתבו הסברים שונים למה בכל זאת יש כאן חידוש: ט"ז – נראה דקמ"ל כאן אע"פ שאין כאן איסור מן התורה דבטיל ברוב היא אלא דנאסרה מחמת מיעוטי מדרבנן דאין בה ס', והוה אמינא דלא לתלות באיסור בזה קמ"ל. ש"ך – י"ל דאשמועין הכא דאע"פ שהקדירה היתה כבר מוחזקת בהיתר אלא דהשתא בנפילה איתרעי אפי"ה תלינן לקולא.

⁴⁹³ כך הגירסה לפי ר"ש ורשב"א, וכך אמרו בירושלמי, אך הגרסה לפנינו היא: 'שתי קופות בשתי מגורות שתי מגורות בעליה אחת הרי אילו יעלו'.

⁴⁹⁴ המשך הברייתא – ר' יהודה אומר לא יעלו ר' שמעון אומר אפי' הן בשתי עירות מעלות זו את זו. ע"כ. וכתבו ר"ש ורשב"א שהלכה כת"ק וכ"מ מירושלמי.

תמצא לומר שבתוכה נפלה הרי זו מותרת... ולפיכך שנינו שאעפ"י שאין להתירה מצד אותה מדה שאנו מצטרפין שתי קופות להעלות את האיסור מכל מקום יש לנו להתיר מצד מדה אחרת שאנו תולין במקום שיש מתירין. ומכל מקום צריכין אנו לחוש לדברי הרב רבי שמשון ז"ל שרב גדול ומובהק הוא.⁴⁹⁵ ובקצור כתב – היו שתי קדירות של היתב ונפל איסור לתוך אחת מהן ואינו ידוע לאיזו נפל ואין באחת כדי לבטל האיסור אבל יש בין שתיהן כדי לבטל, שתיהן מצטרפות לבטל את האיסור. ולא עוד אלא אפילו היתה אחת בבית והשניה בעלייה מצטרפות לבטל את האיסור. במה דברים אמורים בשהיו שתיהן לאדם אחד עשוי להתערב במקום אחר ולפיכך רואין אותן מעתה כאילו נתערבו. אבל היו לשני בני אדם אין מצטרפין. ויראה לי שאפילו היו לשני בני אדם. אלא שאחד מגדולי המורים אוסר ויש לחוש ולהורות הלכה למעשה כדבריו. וכ"פ טור.

רא"ה – מה שכתב (הרשב"א) במטבע קצר שלו בשתי קדירות שנפל איסור באחת מהן שמצטרפין לבטלו, זה אינו, שלא נאמר זה הדין בשום דבר שיש בו בנותן טעם או שראוי ליתן טעם אף על גב דלית ביה כגון מין במינו אלא אם כן בשיעור מאה לתרומה ויש ששים בכל אחת ואין ידוע באיזו נפל האיסור.

או"ה נו, יג הביא את דברי הטור, ולדרי"מ הייתה גירסה באו"ה שאחרי שהביא את הטור כתב – השיב מהר"ש דאנן לא נהיגין לפסוק כן אפילו באדם אחד⁴⁹⁶ ואפילו למאן דמתיר אין לאוכלו רק לאחר שעירבו יחד שכבר נתבטל טעם האיסור.⁴⁹⁷

שו"ע פסק כרשב"א.

רמ"א – ויש מחמירין דאפילו באדם אחד אין להקל ולצורך הפסד (מרובה. ש"ך קח, יג ע"פ תו"ח) יש להתיר באדם אחד. ומיהו אין לאכלו אלא לאחר שיערבנו יחד דאז כבר נתבטל האיסור.

ש"ך – נראה בדין דאין להתיר (בפדירות) אלא במקום הפסד מרובה דהא הרא"ה בבדק הבית חולק על הרשב"א.

* היחס לחנ"נ בצירוף שתי קדירות

ב"ח – היינו דוקא למ"ד דלא אמרינן חנ"נ רק בבשר וחלב ולא בשאר איסורים אבל לדידן דק"ל חנ"נ בכל האיסורים אין מועיל צירוף אפי' נתערבו הקדירות אח"כ שוגג יחד.

ש"ך – קשה דהא כל האחרונים האו"ה ומהרש"ל והרב בת"ח והעט"ז כולם העתיקו דברי הרשב"א בסתם דב' קדורות מצטרפים... אלא נראה ברור דאפילו לפי מאי דק"ל חנ"נ מצטרפים דלא אמרינן חנ"נ אלא היכא דידוע להיכן נפל אבל כאן דלא ידענו להיכן נפל א"כ כל שנכנס הכל לספק והוא עתיד להתערב רואין אותו כאלו הוא כבר מעורב כדכתב הטור מתה"ק וא"כ כיון שרואין אותו כאלו הוא כבר מעורב קודם הנפילה הרי הוא כאלו נפל מתחלה לקדירה שיש בה לבטל האיסור. וכ"כ ט"ז. וכ"כ מ"מ בדעת הרמב"ם, שנפסק בשו"ע בסימן צב סו"ס ב, הובא בש"ך וט"ז שם.

* צריך שיהיו ראויות להתערב

מוסכם שכדי שהקדורות יצטרפו לבטל צריך שיהיו ראויות להתערב:

⁴⁹⁵ **דרי"מ** – ומשמע הא דאינו מצטרף בבי' בני אדם היינו שאחד בבית ואחד בעליה אבל בעליה אחת מצטרפים אפילו בשני בני אדם.

⁴⁹⁶ אמנם הש"ך קה, ל שלא גרס כמו הדרי"מ, הבין שהאו"ה פסק כטור, ורק אם האיסור שנפל הוא אינו מינו של ההיתר כתב האו"ה יד, ה שלא אומרים דין צירוף, כיוון שאפשר לטעום ולברר, וכפי שהובא לקמן בשאלה האם דין צירוף הוא רק באיסור דרבנן.

⁴⁹⁷ **ט"ז** – ונ"ל תמוה במה שכתב דמאן דמתיר לא מתיר אלא לאחר התערבות וזה אינו דהא הרשב"א הוא דמתיר והוא מביא בת"ה הארוך דף קי"ד הירושלמי שאמר ר' זירא ורבי חייא בשם ר"ש היו לפניו ב' קופות בזו נ' סאה ובזו נ' סאה ונפלה סאה תרומה בתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזה נפלה רצה להעלות מזה מעלה מחצה מזה ומחצה מזה מעלה עכ"ל פירוש לענין שצריך לתת חלקו של כהן נותן דוקא ממקום שנתבטלה התרומה, ואם כן אם תאמר שאין היתר אלא לאחר התערבות היאך שייך לומר שמעלה מחצה מזו ומחצה מזו הא ע"כ כבר נתערבו ונעשה הכל אחד דאלי"כ הכל אסור, ותו דאם אין היתר אלא אחר התערבות למה נקט שמצטרפין שניהם לשון צירוף אינו שייך בזה כיון שכבר היו אחדים ע"י התערבות... ומ"ש האו"ה דאפי' למאן דמתיר לא נתכוין על דעת הרשב"א דמתיר בזה אלא דה"ק שאין לפסוק כן להלכה להקל ואפילו מי שירצה להתיר כן להלכה לכל הפחות לא יתיר אלא אחר התערבות, אבל לעולם דעת הרשב"א שמותר אפילו בלא תערבות עדיין... אלא דהוא (האו"ה) החמיר בזה לערבו תחילה וזהו ג"כ כוונת רמ"א כאן (לקמן).

* דר"מ – שאין בי הקדרות מין אחד לא מצטרפי ביחד לבטל האיסור.

* רש"ל – ענינים שאין עומדים להתערב אע"פ שהכל מין א' הוא אלא שזו נתבשל במתיקות וזו בקיוהא בחומץ או בכה"ג אין מצטרפים. הובא בש"ך וט"ז.⁴⁹⁸

* האם דין צירוף הוא גם באיסור תורה או רק באיסור דרבנן, ומה הדין כשהאיסור אינו מינו של קדירות ההיתר?

ט"ז קיא, ז – לא אמרינן להקל בכל הסימן אלא היכא דמותר מן התורה. וכ"כ בס"ק י – ע"כ נראה פשוט שאף אם לא נתערבו כיון שמן התורה מותר ע"י ביטול ברוב רק מדרבנן צריך ס' וכיון שיש ספק לאיזה נפל ונכנסו שניהם בספק שניהם מצטרפים לבטל ומותר כל אחד בפני עצמו דכיון שעתידיים להתערב חשבינן כאלו כבר נתערבו. וכ"פ פר"ח.

ש"ך קיא, טז – כל שנכנס בספק מחמת איסור מצטרף לבטלו ובארוך (תו"ה) כתב לחד תירוצא דוקא שאין באחד מהן לבטלו רק בשתיהן אבל יש באחד מהן לבטלו ואין בשני לבטלו אין אומרים בזה שהוא מותר וכו', ולפ"ז היכא דליכא למימר שאני אומר כגון שהוא איסור דאורייתא אסור. ע"כ. משמע שדוקא דין תליה לא שייך באיסור תורה, אך יש דין צירוף אפילו באיסור תורה (וכן דייקו ממנו דגמ"ר ופמ"ג). וכ"פ ב"ח (הובא בש"ך יט) ובסימן קז, א כתב הש"ך – במין בשאינו מינו כיון דאיכא למיקם אטעמא מתחלה לא נכנס הכל בספק דהא היה אפשר לבא לידי בירור, דהכא גם הרשב"א והטור מודים דאין מצטרפין כל מה שנכנס בספק. ע"כ. וכ"כ בסימנים צב, ח וקה, ל. וכתב פמ"ג קיא, טז – דווקא באינו מינו דאיכא לברורי ע"י קפילא (ואפילו בדרבנן לא מצטרף) מה שאין כן במינו וליכא רוב. וכ"כ דגמ"ר (הובא באוצר המפרשים ה).

⁴⁹⁸ עט"ז – נ"ל דאפילו של אדם א' נמי אם ידוע בבירור שאינם עתידיים להתערב כגון שהיה א' תבשיל של חלב וא' של בשר אין מצטרפין. וכ"כ ט"ז. ש"ך – ונראה דגם דעת העט"ז כן (כדעת רש"ל) ולא נקט בשר וחלב אלא לדוגמא וה"ה לכל דבר שידוע שאין דרכו להתערב.

27. תבשיל שיש חשש שיש בו איסור כיצד מותר להוציאו מהקדרה

ומה הדין בדיעבד. סימן קז סעיף א

א. דברים קטנים שהדרך לבשל הרבה מהם יחד (דגים קטנים)

ריב"א (הובא בתרומה לה) – אותן תולעים הנמצאים בשרביטי... של פולין, אם נתבשלו ואח"כ מצא התולע... אפילו אם יש ששים בין פולין אחרים ובין המים מכל מקום הכל אסור. לפי דכשעירה המים רותחין מכלי ראשון (שבשלו בו הפולין) שמא בסוף הערוי שלא נשאר רק עד מעט מים בכלי באותו מעט מים שרביט שבתוכו תולעת ואסור כל מה שבתוך המים שאין ששים בתוך אותן מים מועטין עם הפולין כשרים לבטל שרביט האסור, וגם אחרי כן נתערבו אותן מועטין שנשארו עם אותן שהיו למעלה (מעליהם מחוץ למים) ונאסרו משום שנגעו בעודן רותחין המותרין אל האסורין. וכן הדין בבישול דגים קטנים הרבה ואחרי כן לאחר שעירה המים מצא דג קטן (טמא)... אלא החכם כד יעשה ימתין מלערות עד שיצטננו המים או אם ירצה ישים מים צוננין במדה בכלי לצנן הרותחין ואז כשיערה המים אחר כן אם היה תחלה סי' במי הבשול כולן הוו מותרין.

תרומה – ברם נראה לי דמותרין כולן כיון שיש רוב דגים חוץ למים אם כן האסורים שבתוך המים מועטין (שנאסרו) בטלים (כאשר הם מתערבים) בהם, ואם משום שנגעו האסורין לכל השאר אין בכך כלום דדבר שאינו אסור מחמת עצמו אלא מחמת אסור (הבלוע בו) אינו אסור בנגיעה לדבר אחר אע"פ ששניהם חמין. ואי משום שהדג טמא עצמו מתגלגל ונוגע לאחרים בלא מים אין נוגע לרוב אם כן המיעוט שנגע כיון שאין מכירן בטלים ברוב דלא שייך בהו טעמא דבריה לא בטלה כיון שאין אסורין מחמת עצמן (ואת הדג הטמא מוציא וזורק). **וכ"פ ר"ש** (הובא בסמ"א) מטעם אחר – שיש לנו לומר דאיסורה ברובה איתא כדאמרינן בפרק התערובות (זבחים עד, א) גבי טבעת של עבודה זרה שנתערבה, הילכך אין לתלות שבסוף העירווי עם מעט מים נשאר שם הדג הטמא. **וכ"פ שו"ע** (כ"מ מכך שלא כתב מה הדין בדגים), **רש"ל, ב"ח, ש"ך וט"ז**.

אמנם הרמ"א בתו"ח (יובא לקמן, וכ"מ גם בהגה) כתב שיש להחמיר לכתחילה ולהמתין מלערות עד שיצטנן, אך בדיעבד ודאי שאין להחמיר, שהעיקר כמו שכתב הר"ש 'דלא מחזקינן איסור לומר דנשאר האיסור בלא ששים'.

נחלקו האחרונים בביאור המקרה :

ש"ך – נלפע"ד מוכח דריב"א וסייעתו (סוברים) דהיכא דעירה הרוטב מתחלה לכלי ולא הדגים אפ"ה כולם אסורים דחוששין שמא נשאר הדג טמא בצד מטה בסוף, כשמתמעט הרוטב ע"י עירווי, עם מעט מים ורוטב עם כ' או ל' דגים או יותר עד פחות מששים וא"כ נאסרו אותן הכ' ול' אע"פ שמערה לבסוף כל הרוטב לכלי, שכל אותן דגים שחוץ לרוטב לצד מעלה אין מצטרפין לבטל כיון שהן חוץ לרוטב ואח"כ חוזרים אותן הכ' ול' ואוסרים בנגיעתן השאר דגים שבמחבת שמונחים עליהם במחבת בעודם חמים או שמתערבים במחבת אותם שחוץ לאיסור לצד מעלה עם אותן שהיו במיעוט מים לצד מטה שבסוף העירווי עד שנוגעין הכל זה בזה א"כ נאסרו כולם, ודעת ר' ברוך בעל סה"ת וסייעתו הוא דנהי דאיכא למיחש דנאסרו הכ' או הל' שבסוף העירווי מ"מ בטלים ברוב לפי שדרך להיות הרבה דגים קטנים דיש רוב נגד אותן שנאסרו ואין אותן שנאסרים חוזרים ואוסרים השאר בנגיעתן דכיון דאין איסורן מחמת עצמן אין חוזרין ואוסרין בלא רוטב וכמו שנתבאר בס"י ק"ה ס"ז. אבל אם נשאר מעט מים ורוטב במחבת (והתערבו) הרוטב מערב הטעם בכל המחבת וכן אם לא עירה כל הרוטב ואח"כ הדגים רק עירה הדגים מעט מעט עם הרוטב הכל אסור אף לר"ב כדי קליפה דעירווי מבשל כדי קליפה. וכן פירשו או"ה וב"ח. אמנם לשיטת **ר"ש** לא חוששים שהאיסור נשאר עם המיעוט ואסר, לכן גם אם עירה את מעט הרוטב שנשאר עם המיעוט על רוב הדגים, הכל מותר בלא קליפה.

ב"י – ביאור הדברים שדג טמא זה נמצא בתמחוי שהאוסרים חוששין שמא כשעירה הדגים מהאלפס לתמחוי לא עירה בבת אחת לגמרי ואחר שהתחיל לערות שמא נשאר הדג הטמא באלפס עם מעט דגים ומעט מים עד שאין במים ובדגים ההם ששים כנגדו ונאסרו הם וכשגמר העירוי על הראשונים שעירה בתחלה נאסרו גם הם מחמת אותם הדגים שנשתתירו עם הדג טמא האחרון ועכשיו נגעו בהם בעודם חמין (לדעת ריב"א אך לדעת התרומה לא נאסרו). **וכ"כ תו"ח ויש"ש** (חולין ז, מד).⁴⁹⁹

ב. דברים יחסית גדולים שאין דרך לבשל מהם הרבה יחד (ביצים)

תרומה – אמנם בביצים אינו כל כך דבר קל להתיר לפי שאינו רגילות לבשל כל כך ביצים ביחד שיתבטלו אותן שהם תוך המים מועטין שנאסרו (שהיה בהם קצת פחות משישים כנגד הביצה האסורה) ברוב ביצים שהם חוץ למים כאשר מתערבין יחד אחרי כן. **וכ"כ מרדכי, הג"מ ושע"ד. וכתב סמ"ג** – לכן טוב להמתין עד שיצטננו קודם שיוציאם מן המים שנתבטלו שם ואם רוצה למהר להסירם ישם מים צוננין עמהן לצננם תחילה. **וכ"כ הג"מ**.
 => לגבי דגים קטנים, כיוון שרגילים לבשל מהם הרבה מאוד יחד, תמיד ברוב הדגים יש פי שישים כנגד הדג הטמא ורק מיעוט יכול להאסר, ולכן גם אם מיעוט יאסר כיוון שאח"כ הוא מתערבב עם רוב הדגים הוא בטל ברוב, אך לגבי ביצים, לא רגילים לבשל מהם כ"כ הרבה יחד, וברוב הביצים אין פי שישים כנגד הביצה האסורה, ואז יש חשש שרוב הביצים יאסרו מהביצה האסורה וכשיתערבו עם מיעוט הביצים יאסרו את כולם.

שו"ע – המבשל ביצים הרבה, בקליפתן, לא יוציאם מהמים שנתבטלו בהם עד שיצטננו, או יתן עליהם מים צוננים לצננם ואחר כך יוציאם, משום דחיישינן שמא ימצא באחת מהן אפרוח, ואם היה מוציא מהם קודם שיצטננו שמא היתה נשאר אותה שיש בה אפרוח עם האחרונות והיתה אוסרתן, לפי שלא היה נשאר שם ששים לבטל (לא ברור מה דעתו בדיעבד כשעירה ואז גילה שיש ביצה אסורה).

תו"ח – לענין הלכתא נראה לכתחלה כמו שכתבו ריב"א וראבי"ה דכל ירא שמים יזהר כשמבשל דגים או ביצים שיצנן המים טרם יוציאם ואז לא יאסרו האחרים הנוגעים בו דהוה צונן עכ"ל אמנם בדיעבד יש להקל כדברי רבינו שמשון דכתב טעם להיתר דתלינן דאיסורא ברובא איתא ויש להתיר אף בביצים⁵⁰⁰... ולפי זה בכל ענין שרי דלא מחזקינן איסורא דלמא נשאר לבסוף בלא ששים... ועוד דמאחר דיש להסתפק בדבר אזלינן לקולא דלא גרע מאילו נסתפק לן אם נשפך הרוטב (כמבואר בסימן צח, ב) דכל שיש שם לבטלו במינו ברוב לא הוי אלא ספיקא דרבנן ואזלינן לקולא, ועוד דהא כתב בורה דעה סימן קי"א דכל הנכנס בספק, ועתיד להתערב ביחד מצטרף לבטל האיסור כל שכן ככהאי גוונא. **וכ"פ בהג"ה** (וכתב בתו"ח שכ"מ משמע מהשו"ע שלא כתב שאסור בדיעבד. והובא בט"ז).

רש"ל – לפי ר"ש מותרים אף הביצים עצמם, מ"מ נראה שאין להקל, שהרי בהג"מ הביא כל דבריו (של התרומה), ולא הביא הא דר"ש, לכן הטור לא הביא אלא דעת ר"ב (התרומה), ומשום הכי גבי ביצים אין להתיר. **וכ"פ ט"ז, ש"ך וב"ח. וכתב ש"ך** – ובאמת יש לעיין בדבר דהא טענת הרב בת"ח לכאורה נכונה היא דלא גרע מנשפך דאזלינן לקולא (וכמו שנתבאר בסי' צ"ח ס"ב) משום דכיון דהוי דרבנן ויש ספק אם יש שם ששים אזלינן לקולא א"כ ה"ה הכא וגם טענה השנייה נכונה היא כיון דקיי"ל כהרשב"א והטור ס"ס קי"א דהכל נכנס בספק ולמה לא יצטרף כאן הכל לבטל,

⁴⁹⁹ לפי הסבר זה, למה לדעת התרומה הדגים לא נאסרים כדי קליפה ממעט המים האסורים שמערה עליהם: **התו"ח הסביר** (ע"פ הבנתו בהגש"ד) – אף לדברי המתירין דוקא כשעירה המים (שנאסרו) קודם שעירה הדגים האחרונים הנשארים במחבת אבל אם נשאר מים או רוטב עם מעט דגים לבסוף ועירה אותן לקערה הכל אסור דעירווי ככלי ראשון ואם כן הרוטב מוליד אחר כך הטעם מחתיכה לחתיכה ואין שם ששים נגד מה שנאסר תחלה (ש"ך) – וקשה לי למה לי ששים הא קי"ל דעירווי אינו מבליע יותר מכדי קליפה, וכן מאי אהני ששים כיון דאין האיסור מתפשט יותר מכדי קליפה).

אך מהב"י לא משמע כך, וכתב הש"ך – ונראה לי דסבירא ליה לב"י דקליפה על כל פנים בעינן ולא נחלקו אלא לאסור הכל. **אך רש"ל כתב** – אין לומר שאותה מעט מים גופא הנאסר בסוף העירווי יאסר הדגים שבקערה, לפי שבטל בקערה בסי' (לדעת רש"ל ערוי מתפשט בכלו). **וכ"כ ט"ז, וכתב** – לפי זה אם יש לחוש שאין ששים נגד אותן המים שנשארו בקדרה ודאי יש לאסור כל הדגים אח"כ (לכאורה מכאן מוכח שסובר כרש"ל לגבי ערוי או שמדובר שהדגים חמין ואז אע"פ שהוא מקיל בדין גוש שדינו ככלי שני, הרי דעת הטי"ז שכלי שני בולע בכלו), ועוד כתב שלפי זה אין הבדל בין שני הפירושים של המקרה לדינא.

⁵⁰⁰ וכ"כ רש"ל וטי"ז בדעת ר"ש, שיתיר גם בביצים. אך הש"ך כתב – ודעת ר"ש דמתיר מטעם דתלינן דאיסור ברובא איתא נראה דעכ"פ בעינן שיהיו אותן של צד מעלה הרוב ואם כן בביצים דאסור ר"ב מטעם שאין רגילין להיות רוב אף לר"ש אסור ולא אבין מ"ש מהרש"ל דלר"ש מותרים אף הביצים וכן משמע בת"ח שם וכאן בהג"ה.

ונראה דכל הנד פוסקים מייירי במין בשאינו מינו שהדג טמא אינו מינו וכן הביצת אפרוח או ביצה של טפת דם הוא אינו מינו עם שאר הביצים והלכך במין בשאינו מינו כיון דאיכא למיקם אטעמא מתחלה לא נכנס הכל בספק דהא היה אפשר לבא לידי בירור, דהכא גם הרשב"א והטור מודים דאין מצטרפין כל מה שנכנס בספק.⁵⁰¹ וכ"כ ט"ז קיא, ז. = לדעת הש"ך רק באיסור תורה וכשהאיסור אינו מינו יש להחמיר ולאסור.

=> **לדעת השו"ע** חוששים לדעת התרומה לכתחילה ולכן לא יערה תבשיל של ביצים וכיו"ב עד שיצטנן (ולגבי דיעבד לא התייחס, אך התו"ח דייק ממנו שבדיעבד מותר) **לדעת הרמ"א** לכתחילה חוששים לכל הדעות ולא מערים עד שיצטנן, בין בדגים ובין בביצים, אך בדיעבד בכל אופן מותר.⁵⁰² **לדעת רש"ל, ט"ז, ש"ך וב"ח** הלכה כתרומה, וכתבו ש"ך וט"ז שזה דווקא במין בשאינו מינו שאסור מהתורה, אך באיסור דרבנן אמרינן ספק דרבנן לקולא (וכדין נשפך בסימן צח, ב).

* אם עירה בבת אחת לא חוששים

ב"י – חוששין שמא כשעירה הדגים מהאלפס לתמחוי לא עירה בבת אחת לגמרי. **וכ"כ רמ"א** – ולא עירה כולם בפעם אחת אל תוך הקערה, דאז יש לחוש שמא נשאר האיסור לבסוף. **וכתב הט"ז** – ואם יש ספק בדבר אם עירה בפעם אחת, משמע בטור להחמיר וכ"פ או"ה.

* דין הכלי

סמ"ג (בדעת ריב"א המחמיר אפילו בדגים) – כתב מורי רבינו יהודה כי אע"פ כן לא היה מצריך רבינו יצחק להגעיל המחבת כי אמר בשביל ספק כזה אין לחוש שנשארו לבסוף אלא העמד המחבת בחזקת כשרות שהיתה מתחילה.

רמ"א – ואפילו לדעת האוסרים, אין לאסור הכלים שנתבשלו בו, דמעמידין הכלי על חזקתו.

מהרי"ל – יותר נ"ל דלא התיר (הסמ"ג) המחבת אלא אחר שכבר נפגמה משום דהוי ספיקא דרבנן. **וכ"כ ש"ך**.

⁵⁰¹ המשך דבריו – והרב בת"ח ע"כ מייירי במינו דוקא כדמוכח מהראייה שהביא מנשפך הרוטב דהיינו דוקא במינו וכמו שנתבאר בסימן פ"ג ... (וא"כ) לעולם מייירי (הפוסקים) שלא במינו... דהא ודאי ביצת אפרוח או דם בשאר ביצים מין בשאינו מינו הוא דהא טעם אפרוח ודם לחוד וטעם ביצה לחוד, וגם רחוק שחדג טמא יהיה שוה בטעמא עם דגים טהורים.

ואפשר דגם הרב (הרמ"א) אע"פ שהבין דהם מייירי שלא במינו הקשה מנשפך משום דציר דגים טמאים דרבנן וכמו שנתבאר בסימן פ"ג וכן ביצת אפרוח ודם הוא מדרבנן וכמו שנתבאר בסי' פ"ו צ"ל דכל הנד פוסקים מייירי בשיש בדגים שמנונית דאז אסור מדאורייתא וכמו שנתבאר בסימן פ"ג א"נ והוא העיקר דוקא ציר ע"י מליחה הוא מדרבנן משא"כ טעם ע"י בישול דיוצא עיקר הטעם והלחלוחית וכמ"ש מהרא"י בהגהת ש"ד סי"כ דג טמא שכבשו עם הדג טהור אסור מדאורייתא שאז יוצא עיקר הציר והלחלוחית עכ"ל אם כן כ"ש ע"י בישול.

⁵⁰² כתב הט"ז – אפילו לדעה זו יש להחמיר אם בישל ביצים הרבה בקדירה והיה ביניהם אחת שהיא אסורה והוציא כל א' בכף אחת דיש לחוש שמא הוציא האסורה בראשונה ונאסר הכף ממילא נאסרו האחרים אח"כ דהא דאמרי' לא מחזקינן איסורא כו' היינו מטעם דאמרינן איסורא ברובא איתא, משא"כ בדין זה, ע"כ. וקשה, למה לא נגיד כאן שהאיסור ברוב ולא במה שהוציא בכף, ובנוסף לכך אם הבין שהרמ"א מיקל רק כשיש לתלות כשהאיסור ברוב, כיצד היקל גם בביצים, וכפי שהקשה הש"ך על רש"ל ורמ"א שהבינו שר"ש מיקל בביצים. וכן הקשה הפמ"ג והשאיר בצ"ע.

בשר בחלב. סימנים פז - צא, צג - צז

1. גדרי האיסור. סימן פז

א. עיקר הדין

חולין קטוב, ב – בי רבי ישמעאל תנא: 'לא תבשל גדי בחלב אמו' ג' פעמים, אחד - לאיסור אכילה, ואחד - לאיסור הנאה, ואחד - לאיסור בשול. **וכ"כ טור ושו"ע א.**

חולין קיג, א – **משנה**. בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה - אסור לבשל ואסור בהנאה. **גמרא**. מנא הני מילי? אי"ר אלעזר, אמר קרא: 'וישלח יהודה את גדי העזים' כאן - גדי עזים, הא כל מקום שנאמר גדי סתם - אפילו פרה ורחל במשמע. **שם קיד, א** – תנו רבנן: בחלב אמו - אין לי אלא בחלב אמו, בחלב פרה ורחל מנין? תלמוד לומר: בחלב אמו (פעם נוספת).

וכ"כ טור ושו"ע ב – גדי לאו דוקא דהוא הדין נמי שור, שה ועז. ולא שנא בחלב אמו ולא שנא בחלב אחרת שדבר הכתוב בהווה.⁵⁰³

* שיעור אכילה ובישול לחיוב מלקות

חולין קח, ב – חצי זית בשר וחצי זית חלב שבשולן זה עם זה, **אמר רב**: לוקה על אכילתו, ואינו לוקה על בשולו; מה נפשך, אי מצטרפין - אבשול נמי לילקי! אי לא מצטרפין - אאכילה נמי לא לילקי! לעולם לא מצטרפין, ובבא מיוורה גדולה (שבישל כזית בשר עם כזית חלב ואכל מכל אחד חצי זית, חייב מאחר שאכל כזית שלם של איסור בשר בחלב). **ולוי אמר**: אף לוקה על בשולו, וכן תני לוי במתניתין: כשם שלוקה על אכילתו כך לוקה על בשולו, ובאי זה בשול אמרו - בבשול שאחרים אוכלין אותו מחמת בשולו (מאכל בן דרוסאי. לפי רוב הפוסקים, פנה"ל).

רמב"ם פסק כלוי – בשר בחלב אסור לבשלו ואסור לאכלו מן התורה ואסור בהנאה, ומי שיבשל משניהם כזית כאחד לוקה שנאמר לא תבשל גדי בחלב אמו, וכן האוכל כזית משניהם מהבשר והחלב שנתבשלו כאחד לוקה ואע"פ שלא בשל.

* אכילה שלא בדרך הנאה. פת"ש א

רמב"ם (ע"פ פסחים כד, ב) – כל האוכלין האסורין אינו חייב עליהם עד שיאכל אותן דרך הנאה, חוץ מבשר בחלב וכלאי הכרם לפי שלא נאמר בהן אכילה אלא הוציא איסור אכילתן בלשון אחרת בלשון בשול ובלשון הקדש לאסור אותן ואפילו שלא כדרך הנייה. **הובא בפמ"ג**.

⁵⁰³ רשב"ם שמונת כג, יט – דרך העזים ללדת שני גדיים יחד, ורגילים היו לשחוט אחד מהם, ומתוך שרוב חלב בעזים כדכתי' ודי חלב עזים ללחמך וגוי', היו רגילים לבשלו בחלב האם, ולפי ההוה דבר הכתוב.

ב. דרך בישול

סנהדרין ד,ב – אמר רב אחא בריה דרב איקא: אמר קרא לא תבשל גדי, דרך בישול אסרה תורה. **פסחים מד,א** – רבנן: מבשר בחלב לא גמרינן (טעם כעיקר), דחידוש הוא... דאי תרו ליה כולי יומא בחלבא - שרי, בשיל ליה בשולי - אסור.

רש"י 'תרו ליה שרי' – כלומר: מותר לשרותו בתוכו, ואינו עובר עליו אפילו על אכילתו, דלא אסרה תורה אלא דרך בישול, ואפילו יהיב ביה טעמא, ומיהו, מדרבנן אסור.⁵⁰⁴ **וכ"כ רשב"א, טור, שו"ע וש"ך**.

מהי דרך בישול ומה לא. פת"ש ג

* **ש"ך וט"ז** – כבוש ומליחה אינו דרך בישול. **וכ"מ משו"ע צא,ח**.

* **פמ"ג** – נגע חתיכה חמה בשר לגבינה חמה בלא רוטב לדעתי הוה רק דרבנן, דלא הוה דרך בישול. **וכ"כ יש"ש** (חולין ז, מה).

* **פר"ח** – טיגון בכלל בישול.

מנחת יעקב ומהר"ם שיף – טיגון לא הוי בכלל בישול.

פמ"ג – בהפסד מרובה יש להקל.

* **ירושלמי נדרים ו,א** – הנודר מן המבושל מהו שיהא מותר מן המעושן, מהו שיהא מותר בתבשיל שנתבשל בה מי טבריה. רבנן דקיסרין שאלון מעושן מהו שיהא בו משום בשר בחלב.

רמב"ם – המעושן והמבושל בחמי טבריא וכיוצא בהן אין לוקין עליו. **מ"מ** – המעושן הוא בעיא בירושלמי ולא איפשיטא וספיקא דאוי לחומרא, ומבושל בחמי טבריה נראה שם שהוא שוה למעושן.⁵⁰⁵ **וכ"פ טור ושו"ע ו**.

* **פר"ח** – צליה בכלל בישול. **וכ"פ פמ"ג**.

* **פר"ח ובאר היטב** – צונן לתוך חם הוא דרך בישול וכן עירוני מבשל לפחות כדי קליפה.⁵⁰⁶

פת"ש – מ"מ אף באלו, שאינם אלא דרבנן, לא יבשל מתחלה דא"כ עובר על הבישול ואסור בהנאה מהתורה, דאף דהחתיכה בלעה שלא כדרך בישול מ"מ הרי אח"כ נתבשל הבשר עם החלב הבלוע בו, וזה פשוט. **וכ"כ נו"ב**.

ג. איסור הנאה. כאן וסימן צד סעיף ג

תמורה לג,ב – **משנה**. ואלו הן הנקברין... ובשר בחלב... כל הנקברין לא ישרפו. **גמרא**. מ"ט: משום דנקברין - אפרן אסור, ונשרפין - אפרן מותר.

⁵⁰⁴ חולין קטז, א – המעמיד (גבינה) בעור של קבה (דהוא בשר) כשרה - אם יש בנותן טעם (בחלב) הרי זו אסורה. הובא בביאור הגר"א כמקור לכך שאסור מדרבנן אע"פ שאינו דרך בישול.

⁵⁰⁵ פמ"ג – כתב המגיד משנה דנראה דחמי טבריא שוה למעושן ולכאורה לא ידענא מנלן וצריך לומר מהא דמיבעיא התם הנודר ממבושל מהו שיהא מותר במטונן ומבושל בחמי טבריא ומעושן ובתר הכי אמרינן רבנן דקיסרין מיבעיא מעושן מהו בבשר בחלב משמע דדין אי להם.

⁵⁰⁶ אמנם הר"ן בחולין (על הרי"ף מג,א) כתב – ואין בבשר בחלב קליפה מן התורה דדרך בישול אסורה תורה בדוקא. ע"כ. כלומר לדעת הר"ן רק בישול ממש שמפעפע בהכל נחשב דרך בישול, ולכן צליה וערוי מכלי ראשון שמבליעים כדי קליפה בלבד לא נחשבים דרך בישול.

רמב"ם – בשר בחלב אסור בהנאה וקוברין אותו ואפרו אסור כאפר כל הנקברין. **וכ"כ פת"ש ב.**

ירושלמי – לא יאכל חמץ אפילו לכלבים... אפילו לכלב אחרים, זאת אומרת שאסור להאכילן לבהמת הבקר. **וכ"פ שוע או"ח תמח,ו**, לגבי חמץ. **מג"א** שם – דמהנה הוא כשנותן לבהמה.

מקור חיים 'אפילו לבהמת הפקר' – זהו דוקא בחמץ בפסח משום דכתיב לא יאָכַל בציירי אבל בשאר איסורי הנאה דנפקא מלא יאכל מותר, כמו שמשמע בשו"ת פני יהושע (סי' יב), וכן מוכח מהא דלא כתב השו"ע דין זה בשאר איסורי הנאה. **וכ"פ בביאור הגר"א** שם.

שע"ד – המאכל הנאסר משום בשר בחלב אסור בהנאה. לא מבעיא דאסור ליתן לשפחתו או לכלבו שהרי נהנה הוא ממנו, אלא אפילו לכלב דעלמא או לגוי דעלמא שלא ראה אותו מימיו אסור ליתן. **וכ"פ או"ה**. **וכתב באו"ה** – לכך נוהגים לשפוך התבשיל בבית הכסא והיא קבורתו או ישליכנו לנהר (שאיין בו דגים או שיפורר. רב פעלים ג יו"ד ה) דהוי כנשרף דאינו יכול לבוא לידי שיהנה ממנו שום בריה, ואין די במה שיזרקנו לרחוב אפי' בשאין שם כלב. **וכ"כ רש"ל, תו"ח וט"ז**, שכל שיש סיכוי שבע"ח יאכל, אסור.

מג"א תמח,ב – אם השליכו לבית הכסא א"צ פירור וליכא למיחש שיאכלנו כלב או חזיר (בבית הכסא, בעבר, שהיה בחוץ) דא"כ במים נמי יאכלו אותם הדגים, אלא לא חיישינן כיון שהוא אינו נתן לפניו לאכול.

פנה"ל כה, 1 – בשר וחלב שהתבשלו - אסורים בהנאה, ולכן אסור למוכרם לגוי, ואפילו לתת לו במתנה אסור, הואיל ויש לישראל הנאה מכך. וגם אם ישרוף אותם, אסור ליהנות מחום שריפתם או מהאפר שיצא מהם. ואפילו לתת אותם לפני בעלי חיים של הפקר אסור, הואיל ויש לישראל נחת מכך. אלא יש לקבור את האיסור, וכאשר קשה לקבורו, אפשר לזרוקו בשדה או בפח (ולסמוך על המג"א), ואף שמסתבר שבעלי חיים יאכלו ממנו, אין בכך איסור הואיל ואינו מתכוון לכך.

* **הנאה מכלי שבלוע בו בשר וחלב. סימן צד, ג.**

שימוש בחם:

שע"ד – הכלים שנאסרו מחמת בשר בחלב, מותר להשתמש בהם דבר צונן או פירות, או כל דבר שאין צורך אכילה ואפילו חמין כגון מים לרחוץ ראשו שקורין בל"א לויג"א, מאחר שאין ההנאה מגוף האיסור. **הובא בב"י, וכתבו תו"ח ורש"ל** שכך המנהג.

או"ז – קדירה שבשלו בה בשר בחלב אם שוב בישלו בה היתר אסור באכילה אעפ"י שאינה בת יומא, דבאיסורי הנאה אין לחלק בין בת יומא לשאינה בת יומא (שהרי נהנה מגוף הקדירה), אלא אם היתה בת יומא המאכל אסור ולית ליה תקנה ואם אינה בת יומא ישליך דמי הנאת הקדירה בנהר והמאכל מותר. **וכ"כ הגש"ד והג' אשירי**. **או"ה** – אם חזר ובישל בקדירה שנאסרה מבשר וחלב והיא אינה ב"י אין צריך לזרוק דמי הנאת הבישול לנהר.

תו"ח – ולי נראה דלפי מה שנהגו לחום בו חמין אין לחוש גם לזה (לאו"ז, כיוון שסוף סוף לא נהנה מהאיסור הבלוע). **רש"ל** – ולא דבר נכונה, כי לא נהגו לחום אלא לאוג"א בעלמא לחוף ראש (והוא לא ראוי למאכל כיוון שיש בו אפר), אבל לא מים הראויים לשום מאכל ומשתה, והא ראייה, שמותר שם לכתחילה.

* **חת"ס** (הובא בפת"ש צד,ו) – למכור לגוי קדרה הבלועה מבשר בחלב אין בו בית מיחוש כלל אפילו ביומיה.

שימוש בצונן:

מרדכי – קדרות הבלועות מבשר בחלב... מותר לתת בהן דבר יבש כגון אגוזים ותפוחים ודברים אחרים משום דליתיה לאיסוריה בעיניה אבל דבר לח לא. **וכ"כ תוס' (ע"ז לב,ב) בשם ר"ת. וכ"פ ט"ז צא,ג**, כיוון שדבר לח נוגע באיסור הבלוע.

סמ"ק – לתת לתוכה פירות או צונן מותר אחרי שאין הנאה מגוף האיסור. **וכ"כ טור וכ"פ שו"ע**, וכתב **בב"י** שמשמע שאפילו דבר לח צונן מותר. **וכ"פ ש"ך צא,ג** – דהא לא נגע באיסור ומה שבלע בו אינו מפליט בצונן.⁵⁰⁷

עיינן בסימן צא סעיף ב **בדין שימוש בכלי שהשתמשו בו איסור והדין למעשה בזה**.

*** להדליק נר חנוכה מנר של בשר וחלב. פת"ש ד**

שער אפרים – חמאה שנתבשלה בקדרה של בשר ב"י אסור להדליק בה להאיר הבית מטעם שאסור בהנאה וגם להדליק בה נר חנוכה אף דמצות לאו ליהנות ניתנו מ"מ אסור כיון דבני"ח בעי שיעור ובב"ח כיון שאסור בהנאה כתותי מכתת שיעורא.⁵⁰⁸

*** חיוב מלקות על הנאה. פת"ש ב**

פשוט ומוסכם שאם אכל או בישל בשר בחלב לוקה, **ונחלקו** מה הדין אם נהנה, וכתב **באר היטב טז, י** – **נפקא מינה** אפילו לדידן במה שלוקין דאז הוה פסול לעדות מן התורה, כדקיימא לן בח"מ סימן ל"ד, וכן לענין קדושי אשה בא"ע סימן מ"ב (שצריך עדים כשרים).

רמב"ם – כל מאכל שהוא אסור בהנאה אם נהנה ולא אכל כגון שמכר או נתן לגויים או לכלבים **אינו לוקה**.

פת"ש – ושאר פוסקים סוברים דלוקה.⁵⁰⁹

*** האם איסור הנאה חל על חלב, נבלה וטרפה שבושלו בחלב. פת"ש ו**

רמב"ם משנה תורה – המבשל בשר מתה או חלב וכיוצא בהן בחלב לוקה על בשולו ואינו לוקה על אכילתו משום בשר בחלב, שאין איסור בשר בחלב חל על איסור נבילה או איסור חלב. **פמ"ג** – ממילא דאסור בהנאה, דלא שייך אין איסור חל על איסור בהנאה. **וכ"פ חת"ס וכנפי יונה**.

רמב"ם פה"מ כריתות טו, ו – בשר בחלב לא נאסר בהנאה אלא מחמת שאסר הכתוב אכילתו לפי הכלל שבארנו שכל שנאסר באכילה נאסר ליהנות בו עד שיפרוט לך הכתוב, ואין בו פסוק האוסר אכילתו ופסוק האוסר ליהנות בו, אלא שני הדברים יחד הם אסור בשר בחלב, וכיון שאמרנו אין אסור חל על אסור ולפיכך לא יחול אסור בשר בחלב על אסור נבלה הרי לא יהא אסור בהנאה אלא יהא מותר בהנאה. **דגמ"ר** – לדעת הרמב"ם, אע"פ שלוקה על בישולו,

⁵⁰⁷ **וכתב שם הש"ך** על דעת המרדכי שאסר להניח דבר לח – אפשר דמייירי בלא קנוח (דהכללי לא מקונח) אי"נ והוא העיקר דס"ל דכלי חרס שאני, והטור והמחבר אזלי לטעמייהו דס"ל באו"ח שם דאפילו בכלי חרס מותר להשתמש בהן צונן ע"ש כן נ"ל להשוות הפוסקים יחד.

⁵⁰⁸ באליהו זוטא תמה דהא בלאו הכי אסור משום בישול בשר בחלב. ולכאורה יש להשיב ששער אפרים סובר שאין בישול אחר בישול.

⁵⁰⁹ ונחלקו מהו שיעור שמתחייב עליו מלקות:

בבא קמא מא, א – אמר רבי אבהו: כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל לא תאכלו, אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע, עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפרט לך נבילה... אבל הכא (לגבי שור הנסקל) דאיסור אכילה מסקל יסקל נפקא, אי סלקא דעתך האי לא יאכל את בשרו איסור הנאה הוא, נכתוב רחמנא לא יהנה.

ע"פ זה כתב רע"א – אי נימא דשיעורו (שיעור הנאה שלוקים עליו) בכזית, דלמא משי"ה אפיק בלשון אכילה (בשור הנסקל) להורות דשיעורו בכזית (כמו באכילה), אע"כ דבכל ענין שיעורו בפרוטה.

צל"ח – על כרחך צריך לומר שגם על ההנאה אינו לוקה כי אם בכזית, כיון דההנאה בלשון אכילה נאמרה שיעורו כמו אכילה, ולפי זה צריך עיון בבבא קמא דף מ"א ע"א וכו'. **ובשיטה זו נחלקו האם יש איסור תורה אם נהנה מחצי שיעור**: הפמ"ג הסתפק בזה (והסתפק אף לגבי בישול), אך הצל"ח כתב שאף בהנאה מחצי שיעור יש איסור תורה.

מותר בהנאה, והסומך על זה במקום הפסד לא הפסיד.⁵¹⁰ **חתי"ס** – ודאי המורה ובא כהגאון דגמ"ר אין מזיחחים אותו.

ד. אלו בע"ח יש בהם איסור בשר בחלב

(1) חיה ועוף

חולין קיג,א – **משנה**. בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה - אסור לבשל ואסור בהנאה... **ר"ע אומר**: חיה ועוף אינם מן התורה, שנאמר לא תבשל גדי בחלב אמו ג' פעמים, פרט לחיה ולעוף ובהמה טמאה. **רבי יוסי הגלילי אומר**: נאמר 'לא תאכלו כל נבלה', ונאמר 'לא תבשל גדי בחלב אמו', את שאסור משום נבלה - אסור לבשל בחלב, עוף שאסור משום נבלה, יכול יהא אסור לבשל בחלב - ת"ל: בחלב אמו - יצא עוף שאין לו חלב אם. **גמרא קטז,א**. מאי איכא בין רבי יוסי הגלילי לרבי עקיבא (הרי שניהם מודים שעוף לא אסור מהתורה)! **איכא בינייהו חיה**, רבי יוסי הגלילי סבר: חיה דאורייתא, ור' עקיבא סבר: חיה דרבנן; **איבעית אימא**: (גם) עוף איכא בינייהו, ר' עקיבא סבר: חיה ועוף אינן מן התורה - הא מדרבנן אסירי, ור' יוסי הגלילי סבר: עוף אפילו מדרבנן נמי לא אסירי⁵¹¹; תניא נמי הכי: במקומו של רבי יוסי הגלילי היו אוכלין בשר עוף בחלב.

רי"ף, רא"ש, רמב"ם, רשב"א, טור (כר' עקיבא) – בשר חיה ועוף אפילו בחלב טהורה אינו אלא מדרבנן. **וכ"פ שו"ע**.⁵¹² **תוס'** 'בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה' – הוא הדין בשר עוף לרבנן דאסור מן התורה דדוקא ר"ע הוא דאמר חיה ועוף אינם מן התורה, ונפקא לן מדדריש לקמן את שאסור משום נבלה אסור לבשלו בחלב. ובתוס' חולין קד,ב כתב – העולם נהגו שלא לאכול גבינה אחר בשר כלל ואפילו אחר עוף ואע"ג דתני אגרא עוף וגבינה נאכלין באפיקורן דמשמע עוף תחלה, דילמא משום דסבר בשר עוף בחלב לאו דאורייתא ולא קיימא לן הכי. **וכ"פ או"ה מ,ו, וכתב הב"ח** – קשה הדבר להקל כנגד דעת התוספות.⁵¹³ **וכ"פ יש"ש** (וכש"כ שיחמירו בחיה).⁵¹⁴

(2) בהמה טהורה וטמאה

חולין קיג,א – **משנה**. בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טמאה, בשר בהמה טמאה בחלב בהמה טהורה - מותר לבשל ומותר בהנאה. **גמרא**. בחלב אמו - ולא בחלב טמאה. **רמב"ם** – אין אסור מן התורה אלא בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה שנאמר לא תבשל גדי בחלב אמו. **וכ"פ טור ושו"ע**.

* **האם יש איסור בשר בחלב מדרבנן בהמה טמאה וחלב טהורה ולהיפך?**

טור – ואינו נוהג אלא בטהורה כגון בשר בהמה טהורה בחלב טהורה אבל בשר טהורה בחלב בהמה טמאה... ובשר חיה ועוף אפילו בחלב טהורה אינו אלא מדרבנן ומותר בבישול ובהנאה.

ונחלקו בהבנת דברי הטור:

⁵¹⁰ היקל דוקא במקום הפסד, מפני שמדברי התוס' בחולין קא,א ד"ה 'איסור כולל' אין הכרח לדברי הרמב"ם.
⁵¹¹ כתבו הראשונים (ת"ה ג,ד, תוס' רא"ש, פה"מ לרמב"ם) שאין כוונת הגמרא בלשון זה לחלוק על הנפקא מינה שביארה בלשון הקודם, אלא כוונת הגמרא בלשון זה היא להוסיף נפקא מינה לענין עוף ולומר שר"ע סובר שבין חיה ובין עוף מדרבנן, ור' יוסי סובר שחיה מדאורייתא ועוף מותר.
⁵¹² תפארת למשה – וה"ה איפכא, בשר בהמה טהורה בחלב חיה טהורה אינו אסור מן התורה. הובא בפת"ש ז.
⁵¹³ וכ"כ בהגש"ד, אך לדינא מודה דבשר עוף בחלב דרבנן שהרי כתב דביצים גמורות מותר לאכול בחלב משום דבשר עוף בחלב דרבנן. כ"כ ש"ך.
⁵¹⁴ כתב הש"ך – מדברי התוס' אין מוכרח לומר כן אלא שבאו ליטב מנהג העולם. ובאמת י"ל דרך אחרת דאף למאי דקיי"ל בשר עוף בחלב דרבנן אסור לאכול גבינה מיד אחריו, וכדלקמן ריש סימן פט.

ב"י – ולשון רבינו אינו מכוון... מ"ש אינו אלא מדרבנן לא מצי קאי אלא לחיה ועוף בחלב טהורה, דאילו לבשר טהורה בחלב טמאה... לא אשכחן שיאסרוהו חכמים באכילה משום בשר בחלב וגם לא היה להם ענין לאסור מדבריהם אחר שכבר הוא אסור ועומד מן התורה משום בשר טמא או משום חלב טמא וכך ה"ל לכתוב וכו'. ע"כ. ולכן **בשו"ע** תיקן ושינה מנוסח הטור, **ורש"ל** כתב שלאחר 'אבל בשר טהורה... טמאה יש לגרוס 'לא'. **וכ"כ ט"ז וש"ך** שכך יש להבין בדברי הטור, וכתבו שכך מפורש מרש"י ור"ן שאין בהם איסור דרבנן.

ב"ח – ולע"ד דמכוון הוא... ואע"פ שכבר אסור הוא מן התורה, נפק"מ לענין חענין דקיי"ל כרבינו אפרים דלא אמרינן נעשה נבילה אלא בב"ח, אי"נ אפילו לר"ת דבכל שאר איסורין נמי אמרינן נעשה נבילה נפק"מ לענין חהר"ל⁵¹⁵, אבל אם לא היה שם איסור בשר בחלב מדרבנן אין לו דין חהר"ל מאחר דאין איסורו מחמת עצמו אלא מחמת שקיבלה טעם איסור. **וכ"כ הפרישה, אמנם כתב** – עדיין קשה שלא מצינו זה בשום מקום שבשר או חלב טמאה יש בו איסור בשר בחלב דרבנן. **וכ"כ ט"ז וש"ך**, שמטעם זה יש לדחות את דברי הב"ח, **וכתבו עוד שני טעמים**: 1. **ט"ז** – עיקר הטעם לרבינו אפרים דמחמיר בב"ח הוא מטעם שכל אחד בפני עצמו מותר רק בתערובת אסורים, משא"כ כאן, וגם לגבי חתיכה ראויה להתכבד הא דהחמיר שם בבשר בחלב הוא מטעם שהחתיכה עצמה נעשית נבילה.⁵¹⁶ 2. **ש"ך** – אין טעם כלל שחכמים יאסרוהו דהא בלאו הכי ליכא למיחש למידי כיון דבלאו הכי אסור משום בשר או חלב טמאה (כפי שכתב הב"י).

(3) דגים וחגבים

חולין קג,א – **משנה**. כל הבשר אסור לבשל בחלב - חוץ מבשר דגים וחגבים.

רשב"א – לישנא דקרא נקט דאפיק אכילה בלשון בישול אבל הוא הדין לאכילה, דדגים וחגבים מותר לבשל ולאכול. **וכ"כ רמב"ם, ר"ן, טור ושו"ע**.

* **אכילת דג וחלב מפני הסכנה. פת"ש ט**

ב"י – מ"מ אין לאכול דגים בחלב מפני הסכנה כמו שנתבאר בספר או"ח קעג (שם התבאר שאסור לאכול בשר ודג מפני הסכנה). **וכ"כ לבוש, וכ"כ רבינו בחיי** (שמות כג, ט) – דעת הרופאים בתערובת דג וגבינה שנתבשלו כאחד, שמוליד תכונה רעה וחולי הצרעת. **וכ"כ חינוך בית יהודה, כנה"ג, ופמ"ג, וכתב אדני פז** – שלפי זה אפילו בדעיבד אסור.⁵¹⁷ **אמנם כתבו** (פמ"ג ואדני פז) שבחמאה ושומן הנקלט מע"ג החלב אין סכנה.

דר"מ – ולא ראיתי מימי נזהרין בזה וגם באו"ח אינו אלא שלא לאכלו בבשר משום סכנה אבל בחלב שרי ולכן נראה שנתערב להרב ב"י בשר בחלב. **וכ"כ ט"ז, ב"ש וש"ך, וכתב חת"ס** – ונאמן עלינו הרמב"ם גדול הרופאים. **וכתב פת"ש** – ונראה לי דהאידינא שכל העולם מבשלים גם עם חלב שרי דכיון דדשו בה רבים.⁵¹⁸

פנה"ל – למעשה מותר כיום לבני כל העדות לאכול דגים עם חלב, כיוון שהרופאים בימינו מסכימים שאין בכך סכנה, וגם אלה שהיו מחמירים בזה בעבר רשאים לאכול דגים עם חלב.

⁵¹⁵ וכתב הש"ך – אף לדין דקיי"ל חענין בכל האיסורים היה נפקותא בדבר לענין מה שכתב הרמ"א צב, ד, ע"ש. שהחמיר בחני"נ בבשר וחלב יותר משאר איסורים לגבי חתיכה שמקצתה מחוץ לרוטב.

⁵¹⁶ ובנקה"כ דחה טעם זה וכתב – לא קשה מידי דמ"מ משום בשר בחלב כל חד באפי נפשיה שרי.

⁵¹⁷ ובפת"ש הבין מהפמ"ג שבדעיבד אין לאסור, אך איננו בטוח שזאת כוונת הפמ"ג.

⁵¹⁸ וכתב הש"ך שגם בפסחים עו, ב משמע בהדיא דלית ביה אפילו משום סכנה, שם כתוב – ההיא ביניתא דאיטווא בהדי בישרא - אסרה רבא מפרזיקיא למיכליה בכותחא. ע"כ. כלומר רק מפני שנצלה עם בשר אסור לאכול עם כותח. וכ"מ מחולין קיא, ב לגבי ידגים שעלו בקערה'.

ה. איסור הנאה ובישול בדברים האסורים מדרבנן משום בשר בחלב⁵¹⁹

רמב"ם – בשר חיה ועוף בין בחלב חיה בין בחלב בהמה אינו אסור באכילה מן התורה לפיכך מותר לבשלו ומותר בהנייה ואסור באכילה מדברי סופרים. **וביאר מ"מ** – דלא יפו כחם מבשר בהמה טהורה עם חלב טמאה שמותרין בבישול ובהנאה כנזכר למעלה אלמא לא גזרו בישול והנאה אטו בישול והנאה ואין הגזירה אלא על אכילה בלבד (וכ"כ רש"י ושאר אחרונים בדעת הרמב"ם, ודלא כב"ח. ש"ך).⁵²⁰ **וכ"פ טור, או"ה, חינוך, וכ"פ שו"ע**. וע"פ זה כתב **שו"ע צא, ט** – אין בשר בחלב נאסר ע"י מליחה או ע"י כבוש אלא באכילה אבל לא בהנאה.⁵²¹ **וכ"כ רמ"א** כאן – כל בשר בחלב שאינו אסור מהתורה מותר בהנאה. **וכ"פ ט"ז וש"ך**.⁵²²

יש"ש – לא נהירא, דלא מצינו שחלקו חכמים בדבריהם, אבל מ"מ אני מורה שמותר לבשל בשר בהמה טהורה בחלב של טמאה, או איפכא, וליהנות הימנו, שהרי לא גזרו עליו חכמים מידי, שכבר אסורה באכילה.

* **עירוב מי הדחה של כלי בשר וכלי חלב ולתת לבהמה. רמ"א ו**

או"ה – יש מתירין מה"ט (שאין איסור הנאה בב"ח שכבשו) לכתחי' ליתן לבהמה מי הדחה כלי של בשר וחלב צונן בכלי אחד ואעפ"י ששרוי יחד מע"ל, מאחר שמותר בהנאה, ועוד מאחר שאין בשר וחלב ממש ויש מחמירין לכתחילה והמחמיר שלא לשופכם בכלי יחד תע"ב.

מהרי"ו – אין מערבין מים שהודחו בו קערות של בשר עם מים שהודחו בו קערות של חלב וליתן אותם לפני בהמתו דהוי בשר בחלב ואסור בהנאה. **וכ"כ רמ"א, וכתב** – בדיעבד אין לחוש ואף לכתחלה אין בזה אלא חומרות בעלמא והמיקל לא הפסיד.⁵²³

ו. איסור מראית עין

(1) בדאורייתא

כריתות כא, ב – אמר רב: דם דגים שכינסו (בכלי) - אסור. מיתביב: דם דגים, דם חגבים - מותר ואפילו לכתחלה!... אלא כי תניא ההיא מותניתא - דאית ביה קשקשים (בדם הכנוס), כי קאמר רב אסור - דלית ביה קשקשים. **וכ"פ ר"ן, רשב"א, ראב"ד טור ושו"ע סו, ט, י.**

רשב"א – עוד שאלת בשר בחלב אשה מהו, כיון שחלב האשה אחר שפירש מותר א"כ אין בזה איסור כלל, או אסור משום מראית העין כמו שחששו בדם דגים בזמן שאין בו קשקשים. תשובה מסתברא שאסור לבשלו (עם בשר) כל שכן לאכלו כל שנכר בו, מאותה דדם דגים (שכנסו). ומה שהוציאו בשר בהמה טהורה בהדי חלב טמאה ובשר טמאה בהדי חלב טהורה לא דברו אלא בחיוב אכילתו ובשולו שאין באלו חיוב כלל לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים

⁵¹⁹ כגון חיה ועוף, או בשר בהמה טהורה וחלב בהמה טהורה שלא כדרך בישול.
⁵²⁰ המשך דבריו – ואע"פ שיש לדחות דשאני התם שיש אחד מהם כבר אסור באכילה ואין לחוש שמא יאכלם אבל בחיה ועוף בחלב שכל אחד בפני עצמו היתר גזרו על הבשול ועל ההנאה שמא יבא לידי איסור אכילה וכשם שגזרו באיסור העלאה על השלחן כמו שיתבאר בפי' זה וכולה חדא גזירה היא זהו דעת רבינו שלא נאסרו אלא באכילה בלבד.

⁵²¹ מרדכי – (נחלקו בע"ז לה, מה הטעם שאסרו גבינות של גויים) 'אמר שמואל מפני שמעמידין בקיבה, רב חסדא אמר מפני שמעמידין אותה בחומץ רב נחמן אמר מפני שמעמידין אותה בשרף ערלה וכי' ופרכינן ולרב חסדא ולרב נחמן תתסר בהנאה קשיא, ולשמואל לא פריך אע"פ דהוי בשר בחלב ש"מ דאינו אסור אלא באכילה ומכאן יש להוכיח דאם נאסר בשר בחלב ע"י מליחה או ע"י כיבוש דדוקא באכילה אסור ולא בהנאה ויש דוחין הלכך המתיר בהנאה אין מוחין בידו כל כמה דלא אשכחן ראייה לאיסור. וכ"כ אגור, או"ז והגהת אשרי. הובאו בש"ך כאן, ובב"י בסימן צא סעיף ט.

⁵²² לדעת בא"ח (ש"ב בהעלותך ס"א) ופרי תואר סימן צא ס"ק יז, מותר לישראל לכבוש או למלוח לגוי בשר בחלב. אך כה"ח (סימן צא ס"ק עג) הבין מלשון השו"ע צא, ח שדוקא בדיעבד שכבר נמלח או נכבש אין איסור הנאה, אבל אסור לעשות כן לכתחילה. וכ"מ הרמ"א לקמן מיד שאסור לערב מי הדחה של כלי בשר וכלי חלב ולהנות מהם לכתחילה אע"פ שהם צוננים (אמנם הש"ך העמיד שאסור במים רותחים).

⁵²³ **מדרי"מ משמע** שגם מהרי"ו דיבר בצונן, וא"כ אין כאן אלא חומרא, שהרי מן הדין אין בזה איסור הנאה, ולפי זה דברי הרמ"א בסוף הסעיף 'אין בזה אלא חומרות בעלמא' מוסבים גם על דין זה. **וכ"כ מנחת יעקב** (הובא ברע"א), וכלע"ד פשט דבריו. אך הש"ך כתב – היינו כשהדיחם במים רותחים ועירבם כך רותחין, הא לאו הכי אינם אסורים בהנאה. ע"כ. ולפי זה דברי הרמ"א בסוף הסעיף לא מוסבים על דין זה, שהרי מים אלו אסורים מן הדין.

אבל באיסור מראית העין לא דברו. והפרש גדול יש בין מה שאיסורו משום גזרה בין מה שאיסורו משום מראית העין כי מה שאיסורו משום מראית העין כל שיש בו היכר אינו נאסר כדם דגים שכנסון בזמן שיש בו קשקשים מותר, וכן אינו אוסר תערובת, וכן אם הוא במקום מכוסה כדם שעל השנים מוצצו ואוכלו.

כ"כ שו"ע – אסור לבשל בחלב אשה מפני מראית העין ואם נפל לתוך התבשיל בטל ואין צריך שיעור. **ומוסכס.**

מתשובת הרשב"א מוכח שאסור לבשל בשר בהמה טמאה עם חלב טהורה ולהיפך, משום מראית העין, כחלב אישה, אך מכיוון שלפני האחרונים לא הייתה את כל תשובת הרשב"א, נחלקו האם יש איסור מראית עין בבישול בשר בהמה טמאה בחלב טהורה ולהיפך:

רמ"א – ונראה לפי זה (שבחלב אישה יש איסור מראית עין) דכש"כ דאסור לבשל לכתחלה בחלב טמאה או בשר טמאה בחלב טהורה. ⁵²⁴ **וכ"פ ט"ז**.⁵²⁵

ש"ך – דברי הפוסקים שכתבו סתמא מותרים בבישול משמע דאפילו משום מראית עין ליכא, וכך משמע דעת המחבר, לכן נראה לי ברור דשאני התם כיון דעל כל פנים אחד מהם אסור באכילה (וא"כ השאלה היא רק לגבי הבישול) דודאי בבישול לחודיה ליכא משום מראית העין דהא יכול להיות שמבשל לצורך רפואה או שאר דברים⁵²⁶ והאין אסור לבשל (שכתב הרשב"א לגבי חלב אישה) היינו לאכול. ⁵²⁷ = < אין איסור מראית עין בבישול שהרי אפשר שמבשל לצורך רפואה, אלא האיסור הוא דוקא באכילה, ולכן אין איסור מראית עין בבישול בשר בהמה טמאה עם חלב, וכן מה שאמרו הרשב"א והשו"ע שאסור לבשל חלב אישה בבשר, כוונתם שאסור לאכול.⁵²⁸

* בישול עוף בחלב בהמה טהורה

ט"ז – מ"מ פשוט בעיני דלפי זה (שהחמיר הרמ"א בהמה טמאה) כש"כ שיש לאסור מפני מראית עין לבשל בשר עוף בחלב (בהמה), שגזרו בו רבנן בהדיא איסור בשר בחלב, ולחד תנא הוי באמת דאו', וודאי מצינו לפעמים שנחתך בענין שלא מינכר, ותו דהרואה לא ידע לחלק בין בשר עוף לשל בהמה.

לבוש – בשר חיה ועוף אפילו בחלב בהמה טהורה אינו אסור באכילה אלא מדרבנן, ומותרים בבישול ובהנאה שאינם נקראים גדי, וגם משום מראית העין אין בהם דמינכרי. **וכ"כ רמ"א ד** – אסור לבשל לכתחלה... בשר טמאה בחלב טהורה, ודוקא בשר בהמה אבל עוף דרבנן אין לחוש.

(2) בדרבנן (אכילת עוף עם חלב שקדים)

יש"ש (חולין ח, נב) – דם דגים שכנסו אסור וכו' ומשום הכי נראה, בפורים, שרגילין לאכול תרנגולת בחלב שקדים, שאסור, אם לא שיניח שקדים קלופין בתוכו, ובצינדן, להיכרא, ובפרט גבי בשר עוף, דאיכא למיחש טפי, שלא ידמו לומר בשר עוף שרי בחלב, כר"י הגלילי. **וכ"פ ב"ש וש"ך, וכתב הש"ך** – דהא אפילו במידי דרבנן חיישינן למראית העין בכמה דוכתי, ומהם בפרק במה בהמה, 'ולא בזוג אע"פ שהוא פקוק משום דמיחזי כמאן דאזיל לחינגא', ופירש רש"י לשוק למכור, וכן מוכח להדיא בתוס' בכתובות. **וכתב בס"ק ח שכך דעת הרשב"א והמחבר** שלא חילקו לגבי חלב אישה בין בשר בהמה לעוף.

⁵²⁴ ט"ז – ולשון לכתחילה שזכר הרמ"א נראה שנתכוין שיש ליהרר במקום שאין צורך גדול אבל במקום צורך לרפואה אף שאין סכנה בדבר יש להתיר. ע"כ. וכ"כ רש"ל לגבי חלב אישה, שלרפואה מותר אפילו אין בו סכנה כלל, מאחר דאין בו איסור כלל אלא משום מראית העין. הובא בש"ך.

⁵²⁵ ט"ז – כתב הרשב"א בהדיא דבחלב טמאה מותר בבישול והנאה ולא זכר שום איסור מראית עין. ונלע"ד דאין זה ק"ו (מה שכתב הרמ"א), דנראה דלא גזרו משום מראית עין אלא במידי דכשר לאכילה כל אחד לחוד דאז דומה לבשר טהור וחלב טהור. כנלע"ד ברור, אלא שאין בידי להקל במה שהחמיר רמ"א.

⁵²⁶ והקשה רע"א הרי עדיין יש מראית עין, שגם אם יחשבו שהוא מבשל לצורך רפואה אם זה היה בשר וחלב ממש זה היה איסור תורה. והשאר בצ"ע.

⁵²⁷ וכאזי גוונא מצינו במקרא ובמשנה דאפקיה לאכילה בלשון בישול.

⁵²⁸ כתב הש"ך הבנה נוספת – אי נמי בבשר טמאה ליכא למיחש למראית העין דניכר לעין שהוא בשר טמאה וכן בחלב טמאה כדאיתא בע"ז להב, אבל חלב אישה וחלב שקדים לא מינכר, ואסור משום מראית עין. ומי"מ הראשון עיקר.

דר"מ סו, ט – ואין הכרח בדבריו (של רש"י) דשאני דם שהוא איסור כרת משא"כ בשר עוף בחלב דאינו אלא מדרבנן, וכן המנהג פשוט להתיר. **וכ"כ בהג"ה** – ונהגו לעשות חלב משקדים ומניחים בה בשר עוף הואיל ואינו רק מדרבנן אבל בשר בהמה יש להניח אצל החלב שקדים משום מראית העין.⁵²⁹ **וכתב נחלת צבי** (הובא בפת"ש י) – ולפע"ד ודאי גם הרמ"א מודה דאפילו בדרבנן חיישינן למראית עין אך היינו דווקא במראית עין גמור שהוא בפני הרואים מה שאין כן הכא דמיירי שמבשל בביתו ואין חשש לאסור רק משום הא דקיי"ל (שבת טז, ב) דכל מקום שאסרו חכמים משום מראית עין אפילו בחדרי חדרים אסור, וזה אינו אלא במידי דאוי' דהלא כן כתבו התוס' בהדיא בכתובות ס, א.⁵³⁰

ט"ז ד – אע"פ שדברי רמ"א נכונים וכבר נתפשט המנהג כן, מ"מ נראה שיש להניח לכתחלה שקדים גם אצל בשר עוף דכל מאי דאפשר לתקוני מתקנינן.⁵³¹

ז. סוגי חלב שונים

(1) חלב מתה וחלב זכר. סעיף ו

חולין קיג, ב – אמר שמואל: בחלב אמו - ולא בחלב זכר (של בהמה. כ"מ מהגמרא, ש"ך⁵³²), בחלב אמו - ולא בחלב שחוטה (שלא ראויה להיות אם. רש"י).

רמב"ם טור וש"ע – המבשל בחלב מתה או בחלב זכר פטור.

* חלב מתה

חולין קט, א – **משנה**. הכחל (הדד של הבהמה) - קורעו ומוציא את חלבו, לא קרעו - אינו עובר עליו.

רמב"ם וש"ע ז – הכחל אסור מדברי סופרים שאין בשר שנתבשל בחלב שחוטה אסור מן התורה. = חלב מתה אסור מדרבנן, וכ"כ או"ה, וכ"פ ש"ך ורמ"א.⁵³³

* חלב זכר

מ"מ – 'בחלב אמו ולא בחלב זכר בחלב אמו ולא בחלב שחוטה' ובכל אלו נראה סבור רבינו שהוא פטור אבל אסור וכן עיקר, ע"כ. ונראה שכך דעת **הש"ע** שכתב את לשון הרמב"ם, **וכ"כ הש"ך, וכתב** – כ"מ קצת בש"ס דקאמר 'בחלב אמו ולא בחלב זכר בחלב אמו ולא בחלב שחוטה', ואם כן כיון דמחד קרא מפיק להו הכי נמי בחלב זכר (שאסור מדרבנן).

או"ה – חלב של זכר אי נפל לקדירה אפי' בוודאי א"צ לבטלו כלל דאין עליו תורת חלב כלל אפי' מדרבנן דבמילתא דלא שכיחא לא גזרו ולא גרע מחלב אשה אחר שפירש. **הובא בדר"מ, וכ"כ בהג"ה. ש"ך** – מיירי בחלב זכר דאדם דלא גרע מחלב אישה, ולפי זה המחבר והרב בהגה לא פליגי.⁵³⁴

⁵²⁹ וכתב הש"ך ס"ק ו – ולפי זה מיירי בבישול, דאי לאו הכי אפילו בשר בהמה ליכא איסורא דאוי' ואין צריך להניח שקדים.

⁵³⁰ כתובות ס, א – תניא, נחום איש גליא אומר: צינור (המקלח מים מן הגג) שעלו בו קשקשין (קשים ועשבים שסותמים את הצנור ומעכבים את קילוחו והמים מתפשטים לגג ודולפים לבית), ממעכן ברגלו בצנעא בשבת ואינו חושש. מאי טעמא? מתקן כלאחר יד הוא, ובמקום פסידא לא גזרו בה רבנן. וכתבו תוס' – הא דאמר כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור היינו דווקא באיסור מלאכה דאורייתא כמו שותחן בחמה אבל לא כנגד העם שאם יראו יסברו שכבסן בשבת אבל הכא לא יראו אלא מלאכה כלאחר יד דהויא דרבנן ולא גזרי רבנן לאסור בחדרי חדרים.

⁵³¹ עוד כתב הטי"ז – אם אין לו שקדים אין לאסור האכילה בשביל זה (אפילו בבשר בהמה), וכן משמע לשון רמ"א שכתב יש להניח, דמשמע בדיעבד (לא הבנתי מה התיר בדיעבד) או שאי אפשר להניח לא מעכב האכילה בשביל זה.

⁵³² רש"י – שהיה לו חלב מועט מן הדדים כגון אם נשתנה והיו לו דדים.

⁵³³ לכאורה קשה הרי למדנו לעיל שהאסור מדרבנן משום בשר בחלב מותר בבישול והנאה, ונלע"ד ליישב שכאן (וכן בסעיפים ז, ח), מדובר בחלב בהמה טהורה ובשר בהמה טהורה בדרך בישול, אלא שמגזרת הכתוב למדו שאינם אסורים מהתורה, ולכן בזה החמירו חכמים יותר ואסרום אף בבישול ולכאורה אף בהנאה. וצ"ע.

⁵³⁴ אמנם נלע"ד שלא משמע כך מאו"ה ורמ"א שכתבו את דבריהם בניגוד למה שכתבו קודם שחלב שחוטה אסור מדרבנן.

* חלב בת פקועה. פת"ש יז

רע"א – נסתפקתי בחלב בת פקועה אם מקרי חלב שחוטה (שהרי לא צריכה שחיטה וכאילו נשחטה). כיון דממעטי לה דבחלב אמו ושחוטה אינה ראויה להיות אם וזה לא שייך לבת פקועה (שהרי היא חיה ויכולה ללדת) ונ"ל ראייה מסוגיא דבכורות (דף ו') 'וחלב דבהמה טהורה מנלן דשרי?... מדאסר רחמנא בשר בחלב, הא לחודיה שריא'. ודלמא אצריך לחלב בת פקועה (אולי בה הפסוק ללמד שחלב בת פקועה אסור בבשר, וממילא רק הוא מותר בפני"ע) אע"כ דמקרי חלב שחוטה (ולא צריך ללמוד מהפסוק) ⁵³⁵ אח"כ מצאתי כן בעז"ה **בשער המלך**, ועדיין לדינא צ"ע.

נו"ב – זהו דוחק. תדא דלא אשכחן בשום אחד מהפוסקים הראשונים והאחרונים שיזכירו חידוש זה שחלב בת פקועה אין בו איסור בישול בב"ח מן התורה. ועוד שהרי הא דחלב שחוטה אינו אסור דרשינן מבחלב אמו ולא חלב שחוטה ופירש"י דאמו משמע הראויה להיות אם ולא משנשחטה עכ"ל רש"י, והרי בת פקועה ראויה להיות אם. וצריך לומר דסוגיא זו כאן במסכת בכורות אזלא לר"מ דאמר במסכת חולין דף ע"ז ע"א במשנה דהשוחט בהמה ומצא בה בן תשעה חי טעון שחיטה.

(2) מי חלב ונסיובי דחלבא. סעיף ח

חולין קיד, א – מבשל במי חלב - פטור.

תוספות 'המבשל במי חלב פטור' – איסורא מיהא איכא, דהא כותח מנסיובי דחלבא (ממי חלב שנשארו לאחר עשיית הגבינה. רש"י בפסחים) עבדי ליה כדאמר בריש אלו עוברין (פסחים מב, א) ואמרינן לעיל (קיא, ב) דאסור לאכול בשר בכותח. **רא"ש** – ואני אומר דנסיובי דחלבא אסור מדאורייתא ומי חלב דפטור היינו שהוציאו ממנו כל האוכל. דאחר שעשו הגבינה מבשלין החלב (את הנסיובי דחלבא) והאוכל צף למעלה ולא נשאר בו אלא מים בעלמא והוא הנקרא מי חלב. **ב"י** – ואפשר דאיסורא דרבנן מיהא איכא לבשל בו (במי חלב) בשר מדקתני פטור ולא קתני מותר. **וכ"פ שו"ע**.

(3) חלב הנמצא בקיבה. סעיפים ט, י

חולין קט, ב – קבה שבשלה בחלבה - אסור.

חולין קטז, ב – **משנה**. כשרה שינקה מן הטרפה - קבתה (החלב שבתוך קיבתה) אסורה, טרפה שינקה מן הכשרה - קבתה מותרת, מפני שכנוס במעיה.

=> חלב שבקיבת הבהמה נחשב חלב.

חולין קטז, ב – הלכתא: מעמידין... בקבת כשרה שינקה מן הטרפה, וכ"ש בקבת טרפה שינקה מן הכשרה, מ"ט - חלב המכונס בה, פירשא בעלמא הוא.

=> חלב שבקיבת הבהמה הוא פירשא בעלמא.

נחלקו הראשונים כיצד ליישב את הסתירה:

⁵³⁵ בכורות ו, ב – וחלב דבהמה טהורה מנלן דשרי? אילמא מדאסר רחמנא בשר בחלב הא לחודיה שרי ואימא חלב לחודיה - אסור באכילה ומותר בהנאה, בשר בחלב - בהנאה נמי אסור. ע"כ. נלע"ד שאין הוכחה כלל מהגמרא, שהרי הגמרא דחתה את הלימוד מהפסוק מסיבה אחרת, ולא הייתה צריכה לדחות שמא דיבר הפסוק בבת פקועה. ובנחלת צבי וחת"ס דחו את ראייתו מטעם אחר.

ר"יף – הא דקתני קיבה שבשלה בחלבה אסורה קודם חזרה הוה אבל האידינא הא איפסיקא הילכתא בהדיא דפירשא בעלמא הוא. וכ"פ רמב"ם ושו"ע.

תוס' – קבה שבשלה בחלבה אסורה, אומר ר"ת דהני מילי חלב צלול שבתוך הקבה דלא חשוב פירשא, אבל הקרוש שבתוך הקבה חשוב פירשא. וכ"פ רמ"א ט וש"ך. ש"ך – נראה דלכתחילה אסור אף בקרוש משום מראית העין, כמו שכתוב בסעיף ד (לגבי חלב אישה). ונחלקו בשיטה זו, מה הדין אם היה צלול לאחר השחיטה ורק אח"כ נקשר: מרדכי – יש מי שסובר דחמאה וחלב הצלול כשחזר ונקפא נעשה פירשא. וכ"מ משע"ד, תרומה ותשובת מיימוני. אך הרשב"א כתב (בדעת ר"ת) – בשנקרש בחיי הבהמה מותר דכיון שנקרש בחיי הבהמה חשוב כפרש.⁵³⁶ וכתב רמ"א י – אם היה הקיבה צלול מתחילה ונקרש יש לו דין צלול ויש מקילין בזה ובמקום הפסד יש להקל. וכ"פ ש"ך, אך הב"ח כתב – נקטינן להחמיר באיסורא דאוי ויש לו דין צלול ואפילו בהפסד מרובה.⁵³⁷ רש"י קטז, ב' הרי זו אסורה' – חלב גמור הוא מדתנא במתניתין כשרה שינקה מן הטרפה קבתה אסורה שמע מינה חלב הוא ותניא נמי קבה שבשלה בחלבה אסורה (ולא גרס 'והלכתא וכו'). וכ"פ ר"ן ואו"ה, וכ"כ רש"ל – קולא גדולה להתיר בקרוש, כי מי יודע מה שיעור הקרישה, והעיקר כרש"י.⁵³⁸

* כיצד החלב שבקיבה בולע טעם בשר מהקיבה. סעיף י

או"ה – ר' שמחה אוסר קיבה שנשתהה בתוכה חלב עד לאחר שנצטנן בתוכו משום בשר בחלב אפילו לא נמלח עמה לפי שהחלב חמוץ וחרוף (וכדין כבוש בדבר חרוף) שהרי מעמידין בו. וכ"כ או"ז והגהות אשרי. רש"י – חלב הנמצא קרוש בעור הקבה שמולחין אותה בעורה בין שנותנין עמו חלב אחר ובין שמולחין אותה עמה נראה בעיני איסור גמור כבשר בחלב ממש לאסור הגבינה איסור גמור. וכ"כ תוס' וטור בדעת ר"ת שאם החלב הוא צלול ומלח אותם עם הקיבה אסור משום בשר בחלב.

שו"ע – חלב הנמצא בקיבה, שנמלח בקיבתה, או שעמד בו יום אחד, אסור להעמיד בו. רמ"א – חלב הנמצא בקיבה לכתחלה אין להניחו בקיבה עד שיצטנן החלב בתוך הקיבה, אבל בדיעבד אין לחוש עד שנמלח בקיבתה, או שעמד בו יום אחד, ואז אסור להעמיד בו.⁵³⁹

* דין חלב שהוא פירשא (ר"ת קרוש, ולר"י רמב"ם אפילו צלול) שבלע טעם בשר

נחלקו מה הדין אם החלב הנמצא בקיבה נחשב פירשא, ומלח או כבש אותו יום שלם בקיבה, האם בלע טעם בשר ואסור להעמיד איתו גבינות:

⁵³⁶ ב"י – ומתוך דברי הרשב"א שכתב נקרש בחיי הבהמה יתבאר לך שאינו סובר כן (כמרדכי) וכן הוא משמעות דברי הפוסקים. ש"ך – י"ל שאין בדבריו (של הרשב"א) הכרע כ"כ, י"ל דאורחא דמילתא נקט, כדי להשוותו עם כל הנך פוסקים, ומה שכתב הב"י שמשמעות כל הפוסקים דבעינן נקרש בחיי הבהמה אינו מוכרח כלל.

⁵³⁷ ש"ך – ותימה, דמאי איסורא דאוי איכא הכא, ואולי לא קאי אלא אחלב שנמצא בקיבה כשרה שינקה מן הטרפה, אלא דפשוט לשונו משמע דבכל גווני מיירי, ועוד דא"כ מאי השיג על הרב, מיהו נראה דיש להתיר אפילו בכשרה שינקה מן הטרפה בצלול ונקרש במקום הפסד מרובה, דהא הרבה פוסקים מתירים אפילו בצלול.

⁵³⁸ נחלקו בדעת הרא"ש, לדעת הטור פסק כר"ת, ולדעת הב"י הרא"ש נוטה יותר לדעת רש"י, ולב"ח הוא נוטה לדעת הר"י.
⁵³⁹ ש"ך – צריך שישהא במליחתו כדי שיתנו על האור (סט, יח) וצריך שישהא נמלח כל כך שאינו נאכל מחמת מלחו (צא, ה). ונראה דאף לדין דקיי"ל במליחה לאסור מיד, וכן אפילו לא נמלח רק מעט כדרך שמולחין לצלי (צא, רמ"א ה), מ"מ יש להתיר כאן בדיעבד אם העמידו בו גבינות אם לא נמלח ככהאי גוונא, כיוון דבלאו הכי הרבה פוסקים והמחבר מכללם חשבי ליה פרש בעלמא אפילו לצלול, וגם הוא מילתא דרבנן. וכתב פמ"ג (הובא בפת"ש טז) – אם נמלח מליחה מועטת ולא שהה, והעמיד גבינות ובישלו הגבינות אח"כ אפשר דאין להקל דתו הוי דאוי.

ר"ש (לגבי העמדה ע"י חלב קרוש שבקיבה) – מטעם פירשא ודאי היה ר"ת מתיר אפילו נמלחה הקיבה בעורה דטעם היוצא מן הבשר נעשה פירשא.⁵⁴⁰ **כ"מ מטור**.⁵⁴¹

ר"י – יש מי שכתב דאפילו לשיטת הגאונים (ר"י ורמב"ם) אם נמלח הקיבה בתוך העור שאסור להעמיד בה גבינה שאע"פ שהוא פרש בעלמא מ"מ כבר לקחה טעם הבשר וכשמעמיד בה הוה ליה בשר בחלב, וכן נראה עיקר. **וכ"מ ממרדכי בשם ראבי"ה ותרומה**.

ב"י – ולענין הלכה נראה דאפילו לדידן דנקטינן כהר"ף והרמב"ם יש להחמיר שלא להעמיד בחלב הקיבה שנמלח בקיבתה או שעמד בו יום אחד ומיהו היכא שהעמיד כבר בדיעבד נראה שיש לסמוך על דברי המתירין. **וכ"פ בשו"ע**. **רמ"א וש"ך** פסקו באופן עקרוני כב"י, שבדיעבד יש לסמוך על המתירים, שטעם הבשר שנספג בפירשא נעשה פירשא כמוהו, אבל לשיטתם זה דוקא בקרוש, שרק הוא נחשב פירשא, אך אם העמיד בחלב צלול שנחשב חלב גמור, הוא אוסר את כל הגבינות עד ס' כנגד החלב הצלול שהעמיד ע"י את הגבינות.⁵⁴²

ח. חלקי בשר שונים. סעיף ז

חולין קיגב – אמר שמואל: גדי - לרבות את השליל (בן פקועה).
וכ"כ רמב"ם ושו"ע – המבשל שליל בחלב חייב וכן האוכלו.

חולין קיגא – גדי - להוציא את השליא... שליא נמי - פירשא בעלמא הוא.
חולין קידא – העצמות והגידים והקרנים והטלפים שבשולן בחלב - פטור.

רמב"ם ושו"ע – המבשל שליא או עור⁵⁴³ וגידין ועצמות ועקרי קרנים וטלפים הרכים בחלב פטור, וכן האוכלן פטור.⁵⁴⁴ **ש"ך** – הכא נמי איסורא מיהא איכא.⁵⁴⁵

חולין קידא – דם שבשלו בחלב - פטור.

רמב"ם ושו"ע – בישל דם בחלב, פטור, ואין לוקין על אכילתו משום בשר בחלב. **ש"ך** – אבל איסורא מיהא איכא (אפילו על בישולו).⁵⁴⁶

⁵⁴⁰ **ב"י** – הטעם משום דאין כח בטעם שקבל פרש זה מן העור לכשיחבר אח"כ עם חלב גמור שממנו נעשה גבינה שיוליך עמו טעם בשר ויעשה אח"כ בשר בחלב, שהרי דגים שקבלו טעם בשר מותר לחברם אח"כ עם חלב וכל שכן זה שהוא פרש ודבר בטל שאין בו כח לקבל טעם בשר ולהוליד זה הטעם עמו לחבר אותו עם חלב הגבינה הנקפא בו לעשות אז בשר בחלב דהוי גרוע מנ"ט בר נ"ט מצד שהוא פרש גמור. **וכ"כ לבוש**.

אך בדרי"מ חלק וכתב – נראה שמה שדימה זה לדגים שעלו בקערה דלא דמי כלל דהתם לא קיבל טעם מן הבשר עצמו אלא מן הקערה שקבלה טעם מן הבשר והוי נ"ט בר נ"ט לאפוקי כאן שקיבל החלב טעם מן הקיבה הוי טעם ראשון אלא נ"ל טעם המתירים משום דלא מיחשב טעם הואיל והחלב הוי פירשא גם הטעם שקיבל מן הבשר הוי פירשא. **וכ"כ ש"ך**.

⁵⁴¹ פמ"ג (הובא בפת"ש יח) – המנחת יעקב כתב דם שנבלע בפרש הקורקבן אוסר אח"כ, וחילק בין טעם בשר הנבלע בקרוש, דאף הוא נעשה פירשא ובין דם בעין וצלול שנבלע בפרש, ולפי"ז חלב גמור שנבלע בקרוש ואח"כ לבשר אוסר, ומיהו יש לחלק בין שאר איסורין לבב"ח שכל א' לחודי שרי ונבלע בפרש אין בו כח להתחבר עם בשר אח"כ והוה כעין נ"ט בר נ"ט דאינקלש, הוא הדין כאן.

⁵⁴² **וכ"כ הטור** בדת ר"ת, **והקשה הט"ז** הרי מבואר בב"י שדברי הטור מבוססים על שיטת הרא"ש (לגבי מין במינו שאוסר בשישים ולא במשהו) והרי דעת הרא"ש שמליחה אוסרת כדי קליפה בלבד ומדוע כאן צריך פי שישים כנגד על החלב הצלול הרי מספיק כנגד הקליפה, ותיירץ שחלב הוא איסור שמן שמפעפע ואוסר הכל גם במליחה, אך השאיר בצי"ע כיוון שבסימן קה סעיף ז משמע שחלב הוא כחוש. **ובנקה"כ תמה עליו וכתב** – לא קשה מידי, דשאני הכא כיון שכנס בתוך הקיבה ונמלח בתוכו כשיעור שיתנו על האור וירתיח, דמי לכבוס (בדבר המליח) ואסור כולו, ודמי לנמלח בכלי שאינו מנוקב ושהה בו כשיעור שיתנו על האור וירתיח דאסור גם להרא"ש כל מה שנכבס.

⁵⁴³ **ב"י** – עור סובר הרמב"ם שהוא שווה לגידים ועצמות.

⁵⁴⁴ כי חלקים אלו אינם בכלל גדי, כי גדי בכתוב של בשר בחלב מתייחס לחלק הנאלל של הגדי (ע"פ לבוש פז, ז).

⁵⁴⁵ פמ"ג (הובא בפת"ש טו) – יש להסתפק לענין עור בחלב דאינו אלא דרבנן, אפשר באותן שעורותיהן כבשרן כגון עור השליל ועור שתחת האליה ועור בית הבושת, שמא דינם כבשר גם לענין בשר בחלב ואסור באכילה ובהנאה.

⁵⁴⁶ פת"ש ה – מהר"ם שיף כתב בכבד שרצו לטגנו בשומן וטיגנו בחמאה, וצידד להקל דכבד הוי דם, וגדי אסרה תורה ולא דם. ובפמ"ג כתב על זה דעל זה לחוד ודאי אין לסמוך ולהקל מכת גדי ולא דם ומהר"ם שיף לא כתב זה רק לסניף בעלמא.

ט. ביצים שנמצאו בעופות לאחר השחיטה, עד מתי הן נחשבות בשר עוף. סעיף ה

(1) הקדמה - התפתחות הביצה

בתוך השחלה (לתרנגולות יש רק שחלה אחת) של התרנגולת, בדומה לשחלות של בני אדם מיוצרת הביצית. בתרנגולת הביצית היא החלמון של הביצה. פעם ביום או יומיים השחלה עוברת תהליך ביוץ (בהשוואה לפעם בחודש בבני אדם). בתהליך הביוץ השחלה משחררת חלמון (או שני חלמונים) לתוך צינור בחלק העליון של מערכת המין של הנקבה. הביוץ בתרנגולות כמו בבני אדם יתקיים בלי קשר לנוכחות זכר. לאחר הביוץ החלמון יורד לתוך צינור הנקרא "צינור הביצים". הביצה מתחילה תהליך איטי של ירידה בצינור הביצים שדפנותיו מפרישים את החלבון של הביצה. בהמשך צינור הביצים החלבון מתעטף בשני קרומים דקים. בסוף צינור הביצים מתוספת הקליפה מעל החלבון והתרנגולת מטילה את הביצה כ-24 שעות לאחר הביוץ.

(2) מקור הדין ודעות הראשונים

ביצה ז, א – השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות - מותרות לאכלן בחלב. **רבי יעקב אומר** : אם היו מעורות בגידין - אסורות. מאן תנא להא, דתנו רבנן : האוכל מנבלת עוף טהור : מן השלל של ביצים (של הנבלה) - טהור. מן האשכול של ביצים - טמא. מאן תנא מן השלל של ביצים טהור? - אמר רב יוסף : דלא כרבי יעקב. דאי כרבי יעקב - האמר : אם היו מעורות בגידין אסורות.⁵⁴⁷

=< **מוסכם** שהאשכול של ביצים נחשב כחלק מבשר העוף, ונחלקו לגבי שלל של ביצים, דהיינו ביצים גמורות שמעורות בגידים, **לדעת חכמים** הן לא נחשבות כחלק מהעוף, ולכן מותר לאכלן עם חלב, אך **לדעת ר' יעקב**, כל עוד הן מעורות בגידים הן חלק מהעוף ואסור לאכלם עם חלב.

נחלקו הראשונים בהגדרת 'אשכול' וביצים גמורות :

רש"י 'מן האשכול' – מבשר השדרה שהביצים אדוקים שם. 'ביצים גמורות' – ואפילו בלא קליפה לבנה (חלבון), אלא שהחלמון לבדו גמור, ואע"פ שמעורה עדיין בגידין - שריא. 'מן השלל של ביצים' – כשהן כבושין ושולולין וקבועין בשדרה (באשכול), כלומר, האוכל אותם ביצים בעודן מעורין בגידין.

=< האשכול הוא הבשר הדק המחובר את החלמונים בשחלה, וביצים גמורות הן כשהחלמון לבדו גמור, ומעורות בגידין זה כשהן דבוקות ומחוברות בגידים לבשר הדק (אשכול) המחובר אותם לשאר החלמונים בשחלה. **וכ"כ רא"ש רי"ו**⁵⁴⁸, **וכתב רי"ו** שהלכה כדעת חכמים שאם החלמון גמור אפילו אם הוא מעורה בגידים לבשר השחלה מותר לאוכלו עם חלב. **וכ"מ מסתימת הרא"ש**.⁵⁴⁹

⁵⁴⁷ יש עוד ליטנא בגמרא אך היא לא חשובה להבנת הסוגיא כאן.

⁵⁴⁸ אמנם במקום אחר כתב שאם אין לה חלבון עדיין בשר היא וטעונה מליחה. הובא ברי"י, ולכאורה סותר את עצמו. וצ"ע.

⁵⁴⁹ טור – רש"י פירש כשנגמר החלמון ועדיין היא אדומה ומעורה כמן השלל של הביצים המחובר באשכול שרי.

רשב"א – פירוש גמורות כל שיש להן חלמון וחלבון ושאינן גמורות כל שאין לה אלא חלמון... מאן תנא משליל של ביצים טהור אמר רב יוסף דלא כר' יעקב דאי ר' יעקב הא אמר אם היו מעורות בגידין אסורות, ומשליל של ביצים היינו גדולות שיש להן חלמון וחלבון, ואשכול היינו בעודן קטנות שאין להם אלא חלמון לבד... וקיימא לן כרבנן חדא דיחיד ורבים הלכה כרבים, ועוד דבשר עוף בחלב דרבנן ודברבנן הלך אחר המיקל, וכן פסקו כל הפוסקים. = < אשכול הן ביצים קטנות שאין להם אלא חלמון בלבד, וביצים גמורות הן ביצים שיש להם חלמון וחלבון, ונראה שלשיטתו מעורות בגידים הן ביצים המחוברות לצינור הביצים, והלכה כדעת חכמים שאע"פ שהן מחוברות לצינור הביצים ואינן גמורות לגמרי הן מותרות בחלב. **וכ"פ מ"מ ור"ן**.

או"ח – **וי"א** דוקא ביצים גמורות באותה קליפה דקה ולבנה אלא שעדין היא רכה. **והר"י הונתן הכהן ז"ל** כתב דאפילו בלא קליפה דקה החיצונה מותר והוא שנעקרו מן האשכול, אבל אם הם עדיין תלויין באשכול אסור.

= < משמע מר' יונתן שהאשכול הוא צינור הביצים, וביצים גמורות הן ביצים שיש להן חלבון וחלמון, כרשב"א, אמנם פסק כר' יעקב שכל עוד הן מעורות בגידים לצינור הביצים הן נחשבות חלק מהעוף.⁵⁵⁰

מרדכי – השוחט התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מותר לאכלן בחלב כך **פירש רשב"ם** שנגמר לגמרי עם קליפתן החיצונה אבל אם לא נתקשה הקליפה החיצונה כדרך הנמכרת בשוק דין בשר עליה לכל דבר. **וכ"פ שע"ד, או"ה, אגודה והגש"ד** (הובאו בש"ד). **וכתב ארוך מש"ך** – ותימא דא"כ איך הם מעורות (ר"ל אם הת"ק מיירי בנגמר הקליפה החיצונה הקשה איך קאמר ר' יעקב ע"ז אם הן מעורות אסורות הא א"א להיותן מעורות באם שנתקשה קליפה החיצונה הקשה) מכל מקום אפשר לומר דהם פירשו בצים גמורות כהרשב"א ופסקו כר' יעקב דמעורות אסורות והא דלא כתבו דאינן מעורות מותרות (דמכ"ש קליפתן קשה דא"א להיות מעורות דמותרות) היינו שהחמירו כיון דאין העולם מדקדקים לראות אם הם מעורות או לאו לכך אסור כל מין בצים שקליפתן רכה שיכולין להיות מעורות.⁵⁵¹

(3) דעות האחרונים וההלכה למעשה

שו"ע (כדעת הרשב"א) – ביצים הנמצאים בעופות אם הם גמורות דהיינו שיש להם חלבון וחלמון אע"פ שהיא מעורה בגידים הרי זה גמורה ומותר לאכלה בחלב. **וכ"פ פנה"ל**.⁵⁵²

רש"ל – נראה בעיני עיקר, כל זמן שמעורה בגידין חשוב כבשר לכל מילי, וכן פי' הרב ר' יהונתן, אלא שהוא כתב שאם אינה מעורה אינה חשובה כבשר, אפי' בלא קליפה החיצונה הדקה, ובודאי יפה כתב, אלא שאין להעמיד על הדבר, כי כל זמן שאין לה קליפה החיצונה כלל, אפי' בדקות, ברוב פעמים היא מעורה, על כן נראה עיקר דתלוי הכל בקליפה החיצונה, אפילו היא בדקות, שלא נתקשה כלל, אינה חשובה כבשר, ולאפוקי ממ"ש הרשב"ם, שנגמרה לגמרי קליפה החיצונה, אבל לא נתקשה הקליפה, כדרך הנמכרת בשוק, דין בשר עלה לכל דבר ע"כ, וחומרא גדולה היא זה.

תו"ח – דוקא שהם בקליפתן כשאר ביצים גמורות אבל בלא קליפתן אסור לאכלן בחלב דמקרי בשר. אבל כל שיש להם חלבון אע"פ שעדיין רכים הם מכל מקום שרי אם נתערבו בחלב, שיש לסמוך ארש"י והרשב"א והרא"ש שכתבו דבכהאי גוונא לית בהו משום בשר בחלב. = < לכתחילה כרשב"ם, ובדיעבד כרשב"א.

⁵⁵⁰ ב"י – משמע שהוא מפרש בשכבר פירשה מן האשכול עסקינן ומפני שעדיין היא אדומה ואית בה שורייני סומקי קרי לה מעורה בגידין, ומפני שהיא דומה לאותן שמחוברות באשכול. **אך הש"ך** דחה את הבנת הב"י בטור וכתב שאי אפשר לומר כך בפירוש רש"י. גם בירושלמי פסקו כר' יעקב, וכ"פ רי"ף, בה"יג ויראים (הובאו בש"ך), אמנם לא ברור אם פירשו כרש"י או רשב"א.
⁵⁵¹ המשך דבריו – אבל מדברי המרדכי משמע שהרשב"ם פי' גמורות דקאמר בגמרא הם שקליפתן קשה אם כן תימא איך אפשר שהן מעורות גם הרשב"א כתב בת"י שאין השיטה מתחזרת לפי"ז ע"ש וע"כ נ"ל דהרשב"ם לא קאי אגמרא אלא לדינא.
⁵⁵² **חולין סד, ב** – תנו רבנן: גיעולי ביצים - מותרות. **ערוך** – הם ביצים שהתרנגולת מטלת קודם זמנה מחמת הכאה וכיוצא בה. **וכ"פ רא"ש רשב"א ור"ן**. **וכתבו הרשב"א והר"ן** – במה דברים אמורים שאינה מעורה בגידין אבל היתה מעורה בגידין הי"ז כבשר הפורש מן החי ואסורה. **וכ"פ שו"ע פו, ד**. **וקשה**, הרי כאן כתבו רשב"א, ר"ן וש"י שאף אם הביצה מעורה בגידין אינה בשר ומותר לאוכלה עם חלב.
רש"ל (הובא בט"ז) – (1) הטעם לפי שאין להם טעם בשר כלל, אכן כשהכה עד (=קודם) שהפילה כל זמן שהם מעורים חשוב כבשר מן החי ולא בטעם תליא מלתא.

ש"ך – (2) שאני הכא דלעניין בשר בחלב דעוף שהוא מדרבנן הקילו, (3) אי נמי, שאני הכא כיון דכל חד בפני עצמו שרי, כן כתבו האחרונים (ע"פ תוס' חולין נח, א ורשב"א שכתבו כך כדי לחלק בין ביצת נבילה ובין חך דהכא). (4) ונראה לי דבלאו הכי לא קשה מידי דאע"ג דלא חשיב בשר מ"מ אפילו חלב ממש הוא אסור משום אבר מן החי אי לאו דגלי לן קרא 'ארץ זבת חלב ודבש' (בכורות ו, א), וכתב ר"ת (חולין סד, א) שאם ריקמה ואכלה' דאפילו ביצים ממש היו אסורות משום אבר מן החי אי לאו דגלי לן קרא דשרי (לגבי שילוח הקן, ע"ש בתוס'), א"כ ודאי כשהן מעורות דלא גלי לן קרא, דאסירי משום אבר מן החי.

ש"ך – לכתחילה אין לאכול בחלב אפילו אותן שנגמרו בחלמון וחלבון וקליפתן רכה עדיין ואפילו אינן מעורות, כדעת רשב"ם (שצריך קליפה קשה). וכבר הוכחתי (בארוד) דהעיקר דגמורות היינו שנגמרו בחלמון וחלבון אותן שקליפתן רכה, דאם מעורות אפילו דיעבד אסור ואם אינן מעורות מותר (בדיעבד).⁵⁵³ מיהו נראה דאפילו לא נגמר אלא החלמון והן מעורות יש להקל במקום הפסד מרובה.

הגש"ד – כמדומה שנוהגין הנשים איסור אפילו אם הקליפה קשה לגמרי. ואפשר משום דאמרינן (כתובות ס, ב) אפילו ביעתא בכותחא לא לישרי איניש במקום רביה⁵⁵⁴, משום הכי היו נמנעים לפעמים להורות בו לפי שזכר בתלמוד בהדיא, ועיי' כך נשתרבו המנהג, ואין להחמיר בזה אלא לכתחילה. **הובא בדרי"מ, וכ"כ רש"ל ורמ"א** עה, א.⁵⁵⁵ **וכתב הש"ך** – משמע דאינו אלא חומרא בעלמא והלכך במקום שאין מנהג אין לחוש לזה כלל.

ר' יונתן (הובא באו"ח) – ודוקא מעורבין בבשר בחלב הוא דאסירי, אבל אם אכלן בפני עצמן מותר לאכל אחריהן גבינה או חלב בלא קנוח הפה ובלא נטילה. **וכ"כ שו"ע** – אם אין לה אלא חלמון אסור לבשלם (ר"ל לאכלם. ט"ז וש"ך) בחלב, אבל אם אכלם בפני עצמם מותר לאכול אחריהם גבינה או חלב. **וכ"פ ש"ך**, וכתב שמשמע מר' יונתן שאפילו אם הם מעורות בגידים.

(4) מליחה. סימן עה, א

ר"ן – ביצים גמורות לא בעו מליחה אבל שאין גמורות בעו מליחה דבשר גמור נינהו. **וכ"כ רשב"א ורי"ו. הובאו בב"י. וכתב ב"י** – העולם נוהגין שכל שאין להם חלבון מולחין אותם ואפילו עם בשר (ולא חוששים לרשי"י ודעימיה). **וכ"כ רמ"א, והוסיף הרמ"א** – אפי' הקליפה הקשה עליו כמו שהיא נמכרת בשוק, נוהגין למלחה, אך יזהר שלא למלחה עם בשר. מיהו בדיעבד, אין לחוש (אולי מפני שכבולעו כך פולטו).

רש"ל – יראה שאין להקל כלל ולמלוח אותה ביצה שנמצא בתרנגולת עם התרנגולת... אפי' נגמר החלמון לבד דחשבינן כבשר מדינא ולא כרשי"י סוף סוף עינים רואות שאין בה דם וגם אין לה ציר שפולט ממנה וא"כ אינה טרודה לפלוט ותבלע דם התרנגולת ואסורה. **וכ"פ ט"ז, ש"ך וב"ח**.

י. חומרות כדי להתרחק מאיסור בשר בחלב. רמ"א ו

הגהות מרדכי בשם רבינו ברוך (התרומה) – אסור לבשל (עיי' שפחה גויה) בשר אסור בבית ישראל בקדרה של גוי שמא יחתה הישראל בגחלים תחתיה ושמא בישל בה הגוי בשר בחלב או בשר וחלב לבדו ובחיתוי עובר על לא תבשל, והיה מצריך לשפחה היושבת ברשות ישראל שתי קדרות אחת של חלב ואחת של בשר. הובא בדרי"מ וכ"פ בתורת חטאת. ובש"ך כתב – אין בזה אלא חומרא בעלמא ואין העולם נזהרין בזה. **ובהג"ה כתב** – יש אומרים דאסור לחתות האש תחת קדירה של גויה לפי שהם מבשלים בהם פעמים חלב פעמים בשר והמחתה תחת קדרה שלה בא לידי בישול בשר בחלב (ולא כתב שיש לגזור שגוי לא יבשל בבית ישראל, כנ"ל).⁵⁵⁶

⁵⁵³ תוקן ע"פ ההערות על השו"ע, וכפי שכתב במפורש בספרו הארוך.

⁵⁵⁴ תוס' – מפרש בערוך דלאו בסתם ביצים איירי דאין לך עם הארץ שלא ידע שהן מותרות בחלב אלא בשוחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מיירי שמוותר לאוכלן בחלב כדתניא בפ"ק דביצה.

⁵⁵⁵ שאילת יעביץ – אף לפי המנהג דוקא בנמצאות במעי אמה אחר שחיטה, אבל אם הטילה אותה בחייה כדרכה אפילו אם הקליפה רכה מותר לאכלה בחלב לכתחילה. הובא בפת"ש יב.

⁵⁵⁶ חמודי דניאל (הובא בפת"ש ח) – מותר לבשל בשר לגוי בקדרה של חלב אינו בן יומו דכל שאינו אסור רק מדרבנן לא גזרו בבישול והנאה וכאן ליכא מראית עין, דמי יודע אם הוא קדירה של בשר או של חלב, מ"מ יש להחמיר מדכתב רמ"א דאסור לחתות.

מהרי"ל – מים שחופפין בו הראש אסור לתקנו בכלי כשר (ולשתמש בכלי זה לצורך אכילה) משום דהקיטמא שעושין בו המים (לחפיפה) רובן נוטלין מן הכירה אצל האש ונתבשלו שם קדרות חלב וקדרות בשר נמצא בשר וחלב מעורבין בה ופעם אחת רצו לבשל בסיר של נחושת שעושין בו אלו המים וצוה מהרי"ל להגעילו.

מהרי"ו – הקדרות שהן עשויין בתוך התנורים של בית החורף ומחממין בו מים אין להסתפק מאותן מים לא לבשר ולא לחלב משום דלפעמים משימין קדרות עם בשר לתוך התנור ומתיז ממנו על אותן קדרות או צולין בו בשר ולפעמים משימין לשם קדרות של חלב ומתיז עליו. **דר"מ** – ובמדינות אלו נוהגין בהן היתר והטעם נ"ל משום דאין לחוש להחזיק ריעותא בדבר דלא חזינן, ובפרט במדינות אלו שאין רגילין כ"כ לבשל ולצלוח באותם תנורים במקום שהקדרות עומדות שם כנ"ל.

רמ"א כתב בהגה על הדינים לעיל – ובדיעבד אין לחוש בכל זה ואף לכתחלה אין בזה אלא חומרות בעלמא והמיקל לא הפסיד.⁵⁵⁷

⁵⁵⁷ לכאורה זה מפני שבכל החומרות הנ"ל אין לחוש להחזיק רעותא בדבר שלא ראינו.

2. העלאת בשר וחלב על שולחן אחד. סימן פח ואו"ח קעג

א. עיקר הדין

(1) אדם אחד. סעיף א

חולין קגב – משנה. כל הבשר... אסור להעלות עם הגבינה על השלחן - חוץ מבשר דגים וחגבים. **גמרא. אמר רב יוסף:** שמע מינה בשר עוף בחלב דאורייתא, דאי סלקא דעתך דרבנן, אכילה גופה גזירה, ואנן נגזר העלאה אטו אכילה! מנא תימרא דלא גזרינן גזירה לגזירה⁵⁵⁸ - דתנן: חלת חוצה לארץ (שאסורה לזר מדרבנן) נאכלת עם הזר על השלחן. **אמר ליה אביי:** בשלמא אי אשמועינן חלת חוצה לארץ בארץ, דאיכא למיגזר משום חלת הארץ דאורייתא ולא גזרינן - איכא למשמע מינה, אלא חו"ל משום דליכא למיגזר הוא, אבל הכא - אי שרית ליה לאסוקי עוף וגבינה, אתי לאסוקי בשר וגבינה, ומיכל בשר בחלב דאורייתא. מתקיף לה רב ששת: סוף סוף, צונן בצונן הוא!⁵⁵⁹ אמר אביי... גזירה שמא יעלה באילפס (רותח) ראשון (שהוא כלי ראשון ויגיע לידי בישול בשר בחלב).

חולין קדב – משנה. באיזה שולחן אמרו - בשולחן שאוכל עליו, אבל בשולחן שסודר עליו את התבשיל - נותן זה בצד זה ואינו חושש.

שו"ע – אפילו בשר חיה ועוף אסור להעלותו על שלחן שאוכל עליו גבינה שלא יבא לאכלם יחד אבל בשלחן שסודר עליו התבשיל מותר ליתן זה בצד זה. **ש"ך –** וה"ה איפכא גבינה אסור להעלות על שלחן שאוכל עליו בשר, ופשוט.

* **אכילה כשיש על השולחן נר של חמאה או שומן או חלב. פת"ש א**

אליהו זוטא – יש לזהר שלא להדליק בחמאה דגזרינן שמא ינטף ממנה על הבשר.

בית לחם יהודה – בנרות של שומן נמי.

פמ"ג – חמאה מהותך בנר שקורין קרוזי"ל (כנראה כמו נר בכוסית שכל החמאה נעשית נוזלית) יש לחוש ע"י נענוע ישפוך, משא"כ נר שומן עשוי כעין פתילה, לא חיישינן שמא יטוף.

פת"ש – הא דלא כתבו ג"כ שלא להדליק בחלב י"ל דחלב בדיל מיניה ונזהר שלא להחזיקו אצל מאכל (כמובא לקמן לגבי איסור העלאה בשאר איסורים).

⁵⁵⁸ תוס' – בכמה מקומות אמר היא גופה גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה בפ"ק דשבת (דף יא: וכו') במה מדליקין (שם דף כא.) ובריש ביצה (דף ג.) והכא בעינן לאתויי ראייה לענין גזירה דהעלאה אטו אכילה ויש מקומות נמי דגזרינן גזירה לגזירה ולא חיישינן אין לדמות גזירות חכמים זו לזו אלא במקומות שהשי"ס מדמה.

⁵⁵⁹ תוס' 'מתקיף לה רב ששת' – לא אאביי קא פריך אלא ארב יוסף. ע"כ. לפי פירושו יוצא שאביי סובר שכאן גזרינן גזירה לגזירה ולכן קושיית רב ששת לא קשה עליו אלא על רב יוסף, ותירוצו של אביי 'שמא יעלה באילפס' הוא לשיטת רב יוסף. לכן לדידן שעוף בחלב מותר מהתורה, ע"כ שגזרו כאן גזירה לגזירה שמא יאכל את העוף עם החלב, ושמא מזה יבוא לאכול בשר בהמה עם חלב, ושמא מזה יבוא לאכול בשר וחלב מבושלים יחד. וכ"מ מהרמב"ם – אסור להעלות העוף עם הגבינה על השלחן שהוא אוכל עליו גזירה משום הרגל עבירה שמא יאכל זה עם זה, אע"פ שהעוף בחלב אסור מדברי סופרים. וכ"כ שו"ע וט"ז.

אך מפירוש רש"י לא משמע כך, שהרי בד"ה 'שמא יעלה (באילפס)!' פירש 'שמא יעלה בשר בהמה עם הגבינה בתוך אילפס', ואם הקושיא הייתה על רב יוסף היה צריך לומר בשר עוף, שהרי הוא הבין שעוף בחלב זה דאורייתא, אלא ע"כ שהבין שהקושיא היא אף על אביי, ואביי טוען שני דברים 1. אין הוכחה מהמשנה בחלה 2. העלאה ואכילה זו גזירה אחת. ולכן לבסוף אביי מותרץ שהגזירה היא שמא יעלה באילפס ראשון. אמנם יש שפירשו את רש"י כתוס'.

(2) שני בני אדם. סעיף ב

חולין קז,ב – משנה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: שני אכסנאין אוכלין על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה ואין חוששין. **גמרא.** אמר רב חנן בר אמי אמר שמואל: לא שנו - אלא שאין מכירין זה את זה, אבל מכירין זה את זה - אסור. תניא נמי הכי, רבן שמעון בן גמליאל אומר: ב' אכסנאים שנתארחו לפונדק אחד, זה בא מן הצפון וזה בא מן הדרום, זה בא בחתיכתו, וזה בא בגבינתו - אוכלין על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה ואין חוששין.

שו"ע – הא דאסור להעלותו על השלחן דוקא בשני בני אדם המכירים זה את זה... אבל אכסנאים שאין מכירים זה את זה מותר.

(3) איסור העלאה בשאר איסורים

ר"ן – חומרא הוא שהחמירו בבשר בחלב יותר משאר איסורין דמשום דלא בדילי אינשי מיניה מפני שכל אחד היתר בפני עצמו... שלא להעלותו עם בשר על השלחן משא"כ בשאר איסורים שאם אוכל עם הגוי על השלחן מעלה עליו יין נסך ושאר איסורים. **הובא בב"י צז. וכ"כ ש"ך.**

ש"ך – מה שכתב הרא"ש לגבי המודרים הנאה דלא חיישינן שמא יאכל עמו דכיון שהדירו מסתמא שונאים זה את זה טפי משני אכסנאים. **י"ל דנדרים** כיון שאינו אסור אלא מצד נדרו חשוב כבשר וחלב שכל אחד היתר בפני"ע. או"ח (הובא בב"י או"ח תמ) כתב וז"ל אם רוצה הגוי לאכול **חמץ** בבית ישראל מותר ואפילו על שלחן ישראל קרוב הדבר להתיר זה מצה וזה חמץ דומיא דשני אכסנאים, ע"כ. ומדהתיר מטעמא דומיא דשני אכסנאים דוקא מכלל דס"ל דאפילו דבר שהוא אסור בפני עצמו אסור להעלות עמו על השלחן, ומ"מ דברי הר"ן נראים וכן משמעות כל הפוסקים שלא כתבו איסור זה אלא גבי בשר וחלב וגם נ"ל דהא"ח מודה לזה, אלא דשאני התם דעל הלחם יחיה האדם ורגיל בו כל השנה ולא בדילי אינשי מיניה וכה"ג כתב הרא"ש בפרק אין מעמידין גבי בישול גוי דפת צריך הרחקה טפי משום דעל הלחם יחיה האדם ומביאו ב"י ר"ס קי"ד. תדע דהא ע"כ הר"ן גופיה מודה בלחם דהא אמרינן חלת ח"ל אי לאו דהיא דרבנן הוי גזרינן העלאה אטו אכילה, אע"ג דאסירה באפי נפשה אלא ודאי דבלחם שייך למיגזר טפי ודו"ק, ולפ"ז אסור להעלות לחם של איסור על השלחן כדרך שאסור בבשר וחלב.

=> עיקר איסור העלאה הוא דוקא בבשר וחלב, דלא בדילי אינשי מיניה, אלא שבשני איסורים החמירו חכמים וגזרו בהם איסור העלאה על שולחן אחד: 1. מאכל שאדם מודר הנאה ממנו, כיוון שאינו אסור אלא מצד נדרו הוא דומה לבשר וחלב, שכל אחד היתר בפני"ע. 2. לחם אסור, שהוא עיקר מאכלו של אדם, ולכן הרחיקו בו חכמים יותר.

ב. גדרי איסור העלאה על שולחן אחד בשני בני אדם המכירים. סעיף ב

(1) מתי מותרים לאכול זה עם זה

* מכירים ומקפידים

חולין קז, ב – אי"ל רב יימר בר שלמיא לאביי: שני אחין ומקפידין זה על זה, מהו? אמר ליה: יאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי בייתוס מותרין.⁵⁶⁰

ב"י (או"ח) – משמע לי דאחים לאו דוקא אלא ה"ה לאכסנאים המכירים זה את זה. **וכ"פ טור, שו"ע, ט"ז וש"ך**.
רש"ל – לא נהירא, דהא לא מבעיא ליה בשאר בני אדם מכירין זה את זה ומקפידין, אלא שמע מינה דוקא אחין שמקפידין, אבל בשאר בני אדם אין שייך מכירין ומקפידין דלשון מכירין משמע שאוהבין זה את זה בלא הקפדה.

* מודרים הנאה. פת"ש ג

רא"ש (לגבי מודר הנאה מחבירו שאוכל באותו שולחן) – לא חישינן שמא יאכל עמו דכיון שהדירו מסתמא שונאים זה את זה טפי משני אכסנאים האוכלים על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה. **הובא בש"ך. פת"ש** – מבואר דאם נדרו הנאה זה מזה מותרים לאכול בשר וגבינה. **וכ"כ פמ"ג**.

* יושבים רחוקים. פת"ש ג

ב"ח בשם רש"ל – יושבים רחוקים זה מזה בכדי שאין יכול האחד לפשוט ידו ולאכול ממה שאוכל חבירו שרי לדברי הכל בלא היכרא. **הובא בפת"ש ג. וכ"פ פנה"ל כה, ג**.

* האם לבשרי מותר לאכול פרווה עם מי שאוכל גבינה וכן להיפך. פת"ש ג

בית יעקב – מי שאכל בשר אסור לישב אצל מי שאוכל גבינה, כי יש לחוש מאחר דחבירו אוכל גבינה לא ידע דאכל בשר, ויושיט לו ויאכל. **הובא בבה"ט**.
פמ"ג – לא ראיתי נזהרין בזה. **וכ"פ פנה"ל כה, ג**.

(2) האם יש היתר ע"י היכר. סעיף ב

חולין קז, ב – תניא נמי הכי, רבן שמעון בן גמליאל אומר: ב' אכסנאים שנתארחו לפונדק אחד, זה בא מן הצפון וזה בא מן הדרום, זה בא בחתיכתו, וזה בא בגבינתו - אוכלין על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה ואין חוששין. ולא אסרו אלא בתפיסה אחת; תפיסה אחת סלקא דעתך? אלא: כעין תפיסה אחת.

תוס' 'כעין תפיסה אחת' – **(1) ואם יש דבר מפסיק לא הוי כעין תפיסה אחת** כהיא דמסכת ע"ז בפרק רבי ישמעאל (דף נ.) גבי אבני מרקוליס דאמר כאן בתפיסה אחת כאן בשתי תפיסות והיכי דמי כגון דאיכא גובה ביני וביני **ולפיכך**

⁵⁶⁰ רש"י – לענין מצות דפסח תנא אין עושין סריקין המצויירין בפסח מפני שהאשה שוהה עליהן ומחמצתן, ונחתום אחד ובייתוס שמו היה לו דפוס אחד מצוייר והיה מושיב לתוכו את הסריק והוא מצוייר מיד, אמר להם אפשר יעשנה בדפוס ויקבענה מיד אמרו לו אי"כ יאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי בייתוס מותרין והכא נמי יאמרו כל האחין אסורין ואלו מותרין.

נוהגין עכשיו כשזה אוכל בשר וזה אוכל גבינה על שלחן אחד מניחין לחם או קנקן או שאר כלים להפסיק בינתיים או אוכל על מפה אחרת דהוי כעין שתי תפיסות

(2) וי"מ דלא אסרו אלא בתפיסה אחת כלומר שהן בהוצאה אחת כגון אחים שקנו אתרוג בתפיסת הבית דיש נוהלין (ב"ב קלז:) ופריך תפיסה אחת ס"ד מה לי בהוצאה אחת ומה לי בשתי הוצאות אם מכירין זה את זה ומשני כעין תפיסה אחת דהיינו שמכירין זה את זה ולפי זה לא איירי כלל שיהא מותר לאכול על שלחן אחד בשביל הפסק שבינתיים.⁵⁶¹ **וכ"כ רא"ש**. = נהגים כפירוש הראשון שהיכר מועיל, **וכ"כ רי"ו, טור ורשב"א, וכ"פ שו"ע, רש"ל וש"ך**.

רי"ף לא הזכיר הא דכעין תפיסה ונראה שהוא היה מפרש כפירוש אחרון שכתבו התוס'. **וכ"נ דעת הרמב"ם** (ב"י).

* מהו היכר?

תוס' ורא"ש – מניחין לחם או קנקן או שאר כלים להפסיק בינתיים או אוכל על מפה אחרת.

הגהות אשירי – וכגון שאינם אוכלים מזה הלחם כגון שיש להם לחם אחר.

נחלקו מה הדין **בקנקן** שאין דרכם להניחו על השולחן:

ב"ח – אם שותים ממנו לא הוי היכר, אע"פ שאין דרכו להיות על השולחן.

ב"י – יש לחלק ולומר דדוקא בלחם שכן דרך להניחו על השלחן ליכא היכרא אי אכלי מיניה אבל קנקן אם אין דרכו להניחו על השולחן והניחו עכשיו להפסיק אע"פ ששותים ממנו מינכרא מילתא ושפיר הוי הפסק. **וכ"כ רמ"א וש"ך**. **וכתב רמ"א** – כש"כ אם נתנו שם מנורה או שאר דברים. **ש"ך** – היינו כשאין דרכו להיות שם, כגון ביום.

או"ה – צריך שיהא ההיכר קצת גבוה כגון מנורה וקנקן. **הובא בד"מ, וכ"כ הט"ז**.

משאת בנימין (הובא בפתי"ש ד) – אין לך הפסק גדול מזה שכל בני הבית אוכלין, ואע"פ שיש לגמגם בזה שהרי גבי אשתו נדה רבים הם המחמירים שלא לאכול מקערה אי אפילו עם בני הבית מכל מקום נראה דמדינא אין לאסור ולא נמצא איסור זה ברור בשום דוכתא.⁵⁶²

(3) שתיה מכוס אחת ואכילה מלחם אחד. רמ"א ב

הגהות אשירי – מנהג רבינו קלונימוס ורבינו יהודה שלא היו שותין מכוס אחד כשאוכלים בשר וגבינה, אפילו מוחלקין על השלחן (שאוכלים בשתי שולחנות), אבל איסורא ליכא אלא משום הרחקה היה עושה כד. הובא בב"י.
או"ה – שני אכסנאים הבאים משני דרכים ואין מכירין זה את זה מתיר רשב"ג לאכול יחד לפי שאין לבו של זה גס בזה כדי שיאכל עמו, ומיהו לשתות בכוס אחד ודאי אסור דמתוך כך יתחבר זה לזה ויבאו גם לאכול יחד, וכן מטעם שמנונית שדבוק בכלים. **וכ"כ רמ"א** – ויהיו זהירים שלא לשתות מכלי אחד משום שהמאכל נדבק בכלי וכש"כ שלא יאכלו מפת אחד.

⁵⁶¹ לפירוש זה קשה, הרי כבר מתחילת הברייתא ברור שרק אם לא מכירים מותר 'זה מן הצפון וזה בא מן הדרום' ואם כן למה צריך את הסיפא 'לא אסרו אלא כעין תפיסה אחת', שהרי לפי פירוש זה הכוונה היא שלא אסרו אלא שמכירים זה את זה, ויש לומר שהברייתא באה לבאר מה הכוונה מכירים שאסור להם לאכול יחד זה בשר וזה גבינה, שרק אם הם מכירים באופן כזה שיש חשש שיאכלו אחד משל השני כמו השותפים יש להם איסור, אך פחות מזה לא נחשבים מכירים.

⁵⁶² אמנם לגבי נדה כתב – המחמירין יפה הם עושים באיסור חמור שהוא איסור כרת.

3. אכילת בשר וגבינה בזה אחר זה. סימן פט סעיפים א-ג ואו"ח קעג

א. עיקר הדין

חולין קד,ב - קה,א – **תנא אגרא** חמוה דרבי אבא : עוף וגבינה נאכלין באפיקורן, הוא תני לה והוא אמר לה : בלא נטילת ידים ובלא קינוח הפה. **רב יצחק** בריה דרב משרשיא איקלע לבי רב אשי, אייתו ליה גבינה - אכל, אייתו ליה בשרא אכל, ולא משא ידיה ; אמרי ליה : והא תאני אגרא חמוה דרבי אבא עוף וגבינה נאכלין באפיקורן, עוף וגבינה - אין, בשר וגבינה לא! אמר להו : הני מילי - בליליא, אבל ביממא - הא חזינא... בעא מיניה רב אסי מרבי יוחנן : כמה ישהה בין בשר לגבינה? א"ל : ולא כלום ; איני, והא **אמר רב חסדא** : אכל בשר - אסור לאכול גבינה, גבינה - מותר לאכול בשר! אלא, כמה ישהה בין גבינה לבשר? א"ל : ולא כלום.

אמר מר עוקבא : אנא, להא מלתא, חלא בר חמרא לגבי אבא, דאילו אבא - כי הוה אכיל בשרא האידנא לא הוה אכל גבינה עד למחר עד השתא, ואילו אנא - בהא סעודתא הוא דלא אכילנא, לסעודתא אחריתא - אכילנא.

תוס' עוף וגבינה אין בשר וגבינה לא' – תימה דהיכי פריך מגבינה אחר בשר אבשר אחר גבינה, דרב יצחק גבינה ואח"כ בשר אכיל ולא דמי כדאמר בסמוך ויש לומר דהכי פריך דברייתא דאגרא משמע עוף וגבינה נאכלין באפיקורן בלי נטילת ידים ובלא קינוח הפה, אבל שאר בשר בעי נטילה וקינוח הפה והיכי דמי אי בשר תחלה אפילו בנטילה וקינוח לא סגי עד סעודה אחריתי כדאמר בסמוך אלא לאו אגבינה תחלה והא דנקט הכא בשר וגבינה לא דק אלא גבינה ובשר לא. **וכ"כ רא"ש**. = **'אכל בשר - אסור לאכול גבינה'** עד סעודה אחרת, ולא מספיק נטילה וקינוח (ומר עוקבא), אך **'גבינה - מותר לאכול בשר'** אם יטול ידיו ויקנח את פיו (דיוק מדברי אגרא). **וכ"פ רי"ף, רמב"ם, רשב"א, ר"ח, עיטור, טור ושו"ע.**

ר"ת ובה"ג – אכל בשר אסור לאכול גבינה היינו בלא נטילה וקינוח, אבל בנטילה וקינוח שרי, אכל גבינה מותר לאכול בשר אף בלא נטילה וקינוח ומר עוקבא דלא אכיל עד סעודה אחריתי היינו בלא נטילה וקינוח, אי נמי מחמיר על עצמו היה, ולפירושו קשה מאי פריך הכא ארב יצחק וצ"ל דלענין נטילת ידים אין חילוק בין בשר תחלה לגבינה תחלה ולגבי קינוח דווקא יש חילוק. = **'אכל בשר - אסור לאכול גבינה'** בלא נטילה וקינוח (ומר עוקבא לא נטל וקנח או החמיר על עצמו), אך **'גבינה - מותר לאכול בשר'** בלא קינוח, אך צריך נטילה.

* עוף וגבינה

חולין קד,ב – **תנא אגרא** חמוה דרבי אבא : עוף וגבינה נאכלין באפיקורן, הוא תני לה והוא אמר לה : בלא נטילת ידים ובלא קינוח הפה.

רמב"ם – מי שאכל גבינה או חלב תחלה מותר לאכול אחריו בשר מיד, וצריך שידיח ידיו ויקנח פיו... במה דברים אמורים בבשר בהמה או חיה, אבל אם אכל בשר עוף אחר שאכל הגבינה או החלב אינו צריך לא קנוח הפה ולא נטילת ידים. **ר"ן** – כתב (הרמב"ם) דחיה כבהמה, ואפשר שטעמו לפי שבשר החיה דומה לבהמה.

רשב"א – אם אכל גבינה תחילה אוכל אחריה עוף או חיה בלא קינוח ובלא נט"י. = לדעת רמב"ם ורשב"א אפילו אם אכל בשר עוף אסור לאכול אחריו גבינה, אלא עד סעודה אחרת, כדין בשר בהמה. אך מותר לאכול גבינה ואז עוף בלא הדחה וקינוח, לרשב"א ה"ה לחיה, ולרמב"ם דוקא עוף.

רמב"ן – ואין זה נכון כלל, אלא עוף וגבינה נאכלין בכל ענין בלא קינוח הפה ובלא נטילת ידים, טעמא דעוף וגבינה משום דדבריהם, ולפי שפסקו המחברים כר' עקיבא בבשר חיה דהוא מדרבנן נלמוד מכאן דנאכלת נמי באפיקורן.

וכ"כ תוס' ורא"ש, וביארו – נקט עוף משום דשכיח והוא הדין חיה דהכי נמי קאמר לעיל הא עוף אסור מדאורייתא כמאן דלא כר"ע והוה ליה למינקט נמי חיה.

ר"ת (גם פירש שהתיר לאכול עוף ואז גבינה), כתב – טעמא דאגרא משום דעוף אינו נדבק בידים ובשיניים וחניכיים. ע"כ. ולפי זה דוקא בעוף היקל.

=> לדעת רמב"ן, תוס', רא"ש ור"ת אם אכל עוף מותר לו לאכול מיד גבינה ולא צריך קינוח והדחה, ולרמב"ן, תוס' ורא"ש ה"ה לחיה, ולר"ת דוקא עוף, מפני שאינו נדבק בשיניים ובחניכיים.

שו"ע (כדעת הרמב"ם) – אכל בשר אפילו של חיה ועוף לא יאכל גבינה אחריו (ואף רא"ש ותוס' כתבו שכך המנהג) ... אכל גבינה מותר לאכול אחריו בשר... וצריך לקנח פיו ולהדיחו... במה דברים אמורים בבשר בהמה וחיה אבל אם בא לאכול בשר עוף אחר גבינה אינו צריך לא קינוח ולא הדחה ולא נטילה.⁵⁶³

ב. בשר ואז גבינה. סעיף א

(1) שיעור ההמתנה בין בשר לחלב

למדנו לעיל שלדעת ר"ת ובה"ג אם אכל בשר אסור לו לאכול גבינה בלא נטילה וקינוח, אך אם נטל ידיו וקנח את פיו מותר לו לאכול מיד גבינה, אך לדעת רוב הראשונים ושו"ע אסור לו לאכול גבינה אפילו אחר בשר עוף עד סעודה אחרת, ונחלקו מהו שיעור 'סעודה אחרת':

רא"ש – 'בסעודה אחרתא אכילנא' פ"י בזמנה שרגיל אדם לסעוד דהיינו מזמן סעודת הבקר עד זמן סעודת הערב ופחות משיעור זה אין לאכול גבינה אחר בשר דלא אשכחן מאן דשרי אף בהאי שיעורא אלא מר עוקבא וקא קרי נפשיה חלא בר חמרא. **וכ"כ רמב"ם** – שיהיה ביניהן כדי שיעור סעודה אחרת והוא כמו שש שעות. **וכ"פ רשב"א וטור**.⁵⁶⁴

תוס' 'לסעודתא אחריתא אכילנא' – לאו בסעודתא שרגילין לעשות אחת שחרית ואחת ערבית אלא אפילו לאלתר אם סילק השולחן ובירך מותר דלא פלוג רבנן. **וכ"פ ראב"ה** (וצריך גם קינוח והדחה. רמ"א, פשוטט וק"ו מגבינה ואז בשר). **או"ה בשם מהר"ח** – לדברי התוס' וראב"ה אין לו לברך ברכת המזון על מנת לאכול גבינה.

הגש"ד – רבים נוהגים להקל ועושין להם פשרה מדעתם להמתין שעה אחת אחר סעודת בשר וסלקו וברכו ואז אוכלין גבינה, אע"ג דלא אשכחן טעמא ורמז לשיעור זה מ"מ מי ימחה בידיהם הואיל והתוס' והראב"ה מתירין,⁵⁶⁵ אמנם הצנועים מושכין ידיהם עד מסעודת שחרית לסעודת ערבית. **וכ"כ או"ה** – וממתנין ג"כ השעה אחר בשר חיה ועוף. **דר"מ** – ונ"ל דלאחר שסלקו וברכו הוא דמהני שעה אבל באותה סעודה קודם ברכת המזון פשיטא דלא מהני שיעור שעה לפי הטעם שכתב מהרא"י (הגש"ד) דאין למחות בידם הואיל עבדי כתוס' וראב"ה.⁵⁶⁶

שו"ע – אכל בשר אפילו של חיה ועוף לא יאכל גבינה אחריו עד שישהה שש שעות (לא זמניות. חכ"א, פמ"ג, כנה"ג, כו"פ ופתי"ש ג). **וכ"פ רש"ל**.⁵⁶⁷

⁵⁶³ פנה"ל כו, א – אמנם רבים נוהגים להחמיר גם בעוף, וכ"כ כנה"ג, שולחן גבוה, זב"צ, ובא"ח. ואף שהרוצה להקל רשאי, לכתחלה טוב שלא להכביר בחילוקים ולהשוות את דיני העוף לבהמה.

⁵⁶⁴ גרי"א – דסעודת שחרית של ת"ח הוא בשעה ששית כמ"ש בפ"א דשבת (י' א') ואמר מר עוקבא מסעודתא כו' ומדינא קאמר דהא קרי נפשיה חלא שלא עשה גדר להחמיר.

⁵⁶⁵ וכתב פנה"ל כו, ב בטעם מנהג זה שעל ידי כך ניכר בבירור שהן שתי סעודות נפרדות.
⁵⁶⁶ המשך דבריו – ומדברי או"ה משמע דהמתנת שעה צריכה להיות אחר ברכת המזון, אבל אם המתין קודם ברכת המזון אע"ג דבירך לא מהני, דהא אמר 'ונהגו להמתין שעה אחר ברכת המזון' אמנם לפי הטעם שכתב מהרא"י (שם) דאין למחות בידם משום דהואיל ועבדי כתוספות וראב"ה נראה דאין לחלק בהא ואפשר דאף הוא לא קאמר אלא אורחא דמילתא וה"ה אם המתין השעה קודם ובירך שרי.

⁵⁶⁷ **חולה: חת"ס** (הובא בפתי"ש ג) – מימי חלב אחר שהוסר כל האוכל נהי דנאסר נמי מדרבנן (עם בשר, כמבואר בסימן פז) אבל כבר קלישי ל"י איסורא ופשיטא דאין להחמיר לחולי קצת אחר אכילת בשר בשיהוי שעה. **ערוה"ש ז** – ונ"ל באדם שאינו בריא שצוהו הרופאים לשתות חלב יכול לסמוך על ידיעה זו בהמתנת שעה ובהדחת פיו אף שאין בו סכנה וכן נער או נערה כחושים ורפואתם לשתות חלב די להם בהמתנת שעה. **וכ"פ פנה"ל כו, ח.**

רמ"א – המנהג הפשוט במדינות אלו להמתין אחר אכילת הבשר שעה אחת ואוכלין אח"כ גבינה, מיהו צריכים לברך ג"כ ברכת המזון אחר הבשר⁵⁶⁸ דאז הוי כסעודה אחרת⁵⁶⁹, אבל בלא ברכת המזון לא מהני המתנת שעה⁵⁷⁰ ואין חילוק אם המתין השעה קודם ברכת המזון או אח"כ, וי"א דאין לברך ברכת המזון ע"מ לאכול גבינה אבל אין נזהרין בזה⁵⁷¹, ויש מדקדקים להמתין שש שעות אחר אכילת בשר לגבינה וכן נכון לעשות. וכתב רש"ל על הנוהגים להמתין שעה – א"א למחות ביד בני אדם שאינם בני תורה, אבל בבני תורה ראוי למחות בידם, ולגזור בהם, שלא יקילו פחות משש שעות. והביאוהו הט"ז והש"ך.

פנה"ל כו,ב – רבים מפוסקי אשכנז האחרונים עודדו את הכל להמתין שש שעות בין בשר לחלב (רמ"א פט, א; ש"ך ח). אולם נראה למעשה, שהואיל ויסוד הלכה זו מדברי חכמים, ונכון לכבד את מנהגי ישראל שנוסדו על ידי גדולי תורה, אין לשכנע את הנוהגים להקל להמתין שעה אחת או שלוש שעות לשנות ממנהגם. אבל לכל מי שאין למשפחתו מנהג מובהק להקל, נכון שיקפיד לשמור שש שעות כמנהג רוב ישראל. ובהערה 3 כתב – ויש נוהגים להמתין אחר בשר שש שעות ואחר עוף שעה או שלוש או ארבע. וכפי שלמדנו כל אדם רשאי להמשיך במנהג אבותיו.⁵⁷²

(2) טעם ההמתנה בין בשר לחלב והנפק"מ

רמב"ם – מפני הבשר של בין השיניים שאינו סר בקינוח.
רש"י – משום דבשר מוציא שומן והוא נדבק בפה ומאריך בטעמו.

*** לעס לתינוק, האם צריך להמתין?**

טור – אכל בשר לא יאכל גבינה... לפי שהבשר מוציא שומן ומושך טעם עד זמן ארוך (**רש"י**) ולפי זה הטעם אם לא אכלו אלא שלעסו לתינוק א"צ להמתין, דכיון שלא אכלו אינו מוציא טעם, **והרמב"ם** נתן טעם לשהייה משום בשר שבין השיניים, ולפי דבריו והלועס לתינוק צריך להמתין.

*** האם צריך להסיר בשר שבין השיניים לאחר שהמתין כשיעור**

חולין קה,א – אמר רב חסדא: אכל בשר - אסור לאכול גבינה... אמר ליה רב אחא בר יוסף לרב חסדא: בשר שבין השיניים מהו? קרי עליה: הבשר עודנו בין שיניהם (אלמא מיקרי בשר).

רש"י 'בשר שבין השיניים מהו' – מי חשיב בשר שלא לאכול גבינה עמו עד שיטלנו? = בשר בין השיניים נחשב בשר, ולכן אף לאחר שהמתין כשיעור צריך להסירו. **וכ"כ רשב"א בשם העיטור, וכ"כ הטור בדעת רש"י.** ר"ן – קינוח הפה מיהא בעי (לאחר שנטל את הבשר).

⁵⁶⁸ ש"ך – אם אכל בשר בלא סעודה צריך לברך ברכה אחרונה מקודם ובלאו הכי לא הוה סילוק.
⁵⁶⁹ נחלקו האם לפי מנהג זה צריך גם קינוח והדחה, שהרי הרמ"א כתב בדעת התוס' וראבי"ה שצריך גם קינוח והדחה בנוסף לברכת המזון. הט"ז כתב – שצריכים ג"כ קינוח והדחה, אך הש"ך כתב – סגי אפילו בלא קינוח והדחה וכ"כ באו"ה ומביאו בתורת חטאת להלכה, וכן נוהגין, ומה שכתב הרב (בדעת התוס' וראבי"ה) אם סילק ובירך מותר ע"י קינוח והדחה, משמע דקינוח והדחה מיהא בעי, היינו אם בא לאכול מיד אחר שסילק ובירך. וכ"פ פנה"ל.

⁵⁷⁰ **רש"ל** – מודה אני לפי ר"י, שתלוי בסילק ובירך, דאי לא סילק ובירך אפי' כל היום כולו אסור, דהא בעינן סעודה אחרת, והרבה בני אדם מקילין בזה, וטעות הוא בידם. **הובא בש"ך ובט"ז. וכתב הש"ך** – ומה שכתב הרב 'המתנת שעה' הוא לאו דוקא דאין הכי נמי דכל היום כולו אסור.

⁵⁷¹ **ט"ז** – לא ידעתי במה סמכו בזה, דהא עיקר הקולא הוא דס"ל כהי"א שזכר רמ"א, שהוא דעת התוס' וראבי"ה ושם הוזכר בפי' בתוס' בלשון זה, אלא אפי' לאלתר אם סילק ובירך שפיר דמי עכ"ל משמע דלא מהני ברכת המזון אלא כשכבר סילק עצמו מן הסעודה של בשר... והירא דבר ה' יחדול עצמו מלישב עם שאינן נזהרין בזה במסיבה אחת. **בכור שור** (הובא בפת"ש ב) – וזה אינו, וראיה ממ"ש הטור ושו"ע או"ח סימן רצ"א (ס' ג') דאם נמשכה סעודת שחרית דשבת עד המנחה יברך בהמ"ז ויטול ידיו ויאכל סעודה שלישית, אלמא אע"ג דבשעת בהמ"ז היה דעתו לאכול מיד מ"מ מקרי בי' סעודות דברכת המזון מקרי סילוק סעודה אע"ג דדעתו לסעוד אח"כ שנית.

⁵⁷² פנה"ל כו,ג – בשעת הצורך אפשר להקל אחר חמש שעות וחצי, ובשעת הדחק אפשר להקל אף לאחר שיעברו יותר מחמש שעות. והרוצה להקל לכתחילה אחר יותר מחמש שעות, יש לו על מה לסמוך. והמהדרים מחמירים להמתין גם בשעת הדחק שש שעות שלמות. ועיין שם בהלכה ובהערה במקורות לזה.

טור – הרמב"ם נתן טעם לשהייה משום בשר שבין השיניים, ולפי דבריו לאחר ששהה כשיעור מותר אפילו נשאר בשר בין השיניים. **מהר"ם מלובלין** – ולפי סברא זו לא יתיישב הא דבעי הכא 'בשר שבין השיניים מהו וכו' דמאי בעי הא טעמא דרב חסדא דמצריך שהייה עד סעודה אחרת אינו אלא מטעם בשר שבין השיניים, ונראה דלפי סברת הרמב"ם צריך לפרש דהא דקאמר ליה רב אחא בר יוסף לרב חסדא בשר שבין השיניים מהו לאו בלשון בעי קאמר ליה אלא בלשון קושי וסתירה לדבריו, ור"ל מפני מה אמר דאכל בשר אסור לאכול גבינה משום בשר שבין השיניים, בשר שבין השיניים מהו ר"ל הא אינו חשוב עוד בשר, וקרי עליה רב חסדא לתרץ דבריו הבשר עודנו בין שיניהם ש"מ דמקרי בשר ולכך שפיר אמרתי דאכל בשר אסור לאכול גבינה אחריו משום בשר שבין השיניים.

שו"ע (החמיר כשתי הדעות) – אפילו אם שהה כשיעור אם יש בשר בין השיניים צריך להסירו והלועס לתינוק צריך להמתין. **וכ"פ ט"ז. רמ"א** – ואם מצא אח"כ בשר שבין השיניים ומסירו צריך להדיח פיו קודם שיאכל גבינה.⁵⁷³

ר"ן – מי שאכל בשר ושהה קצת ואח"כ מצא בשר בין שיניו אינו צריך שהייה כדי סעודה מאותו זמן שנטל הבשר משם. **הובא בב"י באו"ח, וכ"כ ש"ך, וכתב תורת חטאת** דה"ה לענין המנהג בהמתנת שעה.⁵⁷⁴

* **תבשיל שיש בו שומן. פת"ש א**

פמ"ג – ודע דאם לועס לתינוק תבשיל שיש בו שומן לכאורה לכל הפירושים אין צריך להמתין דמושך ליכא כיון דלא אכל (אך אם אכל צריך להמתין לרש"י) ובין שיניים ליכא, מכל מקום יש להחמיר להמתין שש שעות משום לא פלוג וישראל קדושים ואין לפרוץ גדר. **וכתב כה"ח ס"ק ד** – ודוקא לועס אבל טעם בלשונו ופלט מיד אין צריך להמתין לכוי"ע. **וכ"כ זבחי צדק** (הובא שם).

* **ט"ז ס"ק ד** הבין שיש נפק"מ נוספת בין הטעמים לגבי **אכילת בשר לאחר גבינה קשה** (כמובא לקמן במקומו), אך נראה ששאר הפוסקים לא הבינו כך.

ג. גבינה ואז בשר. סעיף ב

(1) עיקר הדין

למדנו לעיל שלדעת **ר"ת ובה"ג** אם אכל גבינה מותר לאכול בשר מיד בלא קינוח והדחה, אמנם צריך לבדוק את ידיו או ליטולן, אך **לדעת רוב הראשונים ושו"ע** מותר לו לאכול בשר מיד, **רק אם יקנח וידח את פיו ויטול את ידיו**, ודין זה נוהג דווקא בבשר בהמה וחיה, אך אם רוצה לאכול עוף אחרי גבינה, מותר בלא קינוח ונטילה.⁵⁷⁵

רשב"א – הטעם שמותר לאכול בשר אחר גבינה מיד הוא מפני שהגבינה רכה היא ואינה מתעכבת בין השיניים. **וכ"כ הג"מ**.

⁵⁷³ ש"ך – הר"ן כתב שצריך קנוח הפה ולא הזכיר הדחת הפה וכן העתיק בב"י בא"ח שם ובתורת חטאת, והיינו דאזיל לטעמיה דס"ל בעלמא (לגבי גבינה ואז בשר) דלא בעינן הדחת הפה, אבל לדידן דבעינן הדחת הפה וכמ"ש הטור והמחבר בסעיף ב', ה"ה הכא, ולזה כתב הרב צריך להדיח פיו ופשיטא דבעי נמי קנוח אלא שקיצר בלשון.

⁵⁷⁴ פנה"ל כו, 5 – בדיעבד אם בלע בשר שהיה תקוע בין שיניו אינו צריך להמתין שש שעות מבליעתו, מפני שטעם הבשר מתפוגג במשך הזמן, ולרמב"ם אם לאחר שש שעות נותר בשר בשיניו, אין בו איסור, משום שטעמו כבר התפוגג על ידי הנוזלים שבפה. ואף אם נאמר שלפי רש"י אין טעמו מתפוגג, בדיעבד אפשר לסמוך על הרמב"ם, מה עוד שאולי גם לרש"י אחר שכבר המתין שש שעות, אין לחוש לטעם הנמשך מחתיכה קטנה שכזו. ויש לצרף את שיטות הראשונים שמסתפקים בקינוח.

⁵⁷⁵ פנה"ל – אם עברה שעה בין אכילת החלב והבשר, אין צריך לקנח את הפה ולהדיחו ולבדוק את האצבעות, כי מן הסתם שאריות החלב התמוססו והתכלו. ומי שחש שגם לאחר שעה עוד נותרו שאריות חלב בפיו, יקנח את פיו וידיחו לפני אכילת הבשר.

(2) דיני הנטילה

חולין קד"ב – **רב יצחק בריה דרב משרשיא** איקלע לבי רב אשי, אייתו ליה גבינה - אכל, אייתו ליה בשרא אכל, ולא משא ידיה; אמרי ליה: והא תאני אגרא חמוה דרבי אבא עוף וגבינה נאכלין באפיקורן, עוף וגבינה - אין, בשר וגבינה לא! אמר להו: הני מילי - בליליא, אבל ביממא - הא חזינא.

טור ושו"ע – אכל גבינה מותר לאכול אחריו בשר מיד ובלבד שיעיין ידיו שלא יהא שום דבר מהגבינה נדבק בהם ואם הוא בלילה שאינו יכול לעיין אותם היטב צריך לרחצם. **וכתב רי"ו** – ה"ה בלילה אם יש לו נר יפה אינו צריך נטילה. **הובא בב"י, ש"ך** – ונראה דדוקא נקט נר יפה אבל בסתם נר צריך נטילה, ומהרש"ל פירש נר יפה כעין אבוקה.

כתב הג' הסמ"ק – מיהו נכון להחמיר ואפילו ביממא, לפי שפעמים שהגבינה שמינה ונדבק הלחלוחית על ידו אע"פ שאינו נראה. **הובא בטור. וכתב הש"ך** – וכן דעת האחרונים **וכ"כ לבוש** דכן נוהגין.

*** אכילה בסכו"ס. פת"ש ד**

פ"ח – האוכל במגריפה (מזלג) בין ביום ובין בלילה אין צריך נטילה. **הובא בבה"ט. פמ"ג** – נכון להחמיר בדבר שאין בו טורח.

*** הנוגע במאכלים בלי לאכול (מלצר)**

חולין קז"ב – איבעיא להו: אוכל מחמת מאכיל (אדם שאוכל מיד חבירו התוחב לתוך פיו), צריך נטילת ידים או לא? תא שמע, דאמר רבי זירא אמר רב: לא יתן אדם פרוסה לתוך פיו של שמש, אא"כ יודע בו שנטל ידיו... שאני שמש דטריד.

רש"י 'דטריד' – לשמש את המסובין ושוכח שלא נטל ונוגע באוכלין שיאכל ואע"פ שנוגע בכל הסעודה לא איכפת לן שלא הצריכו נטילה לנוגעין אלא לאוכלין.

ב"י כתב לגבי נטילת ידיים בין גבינה לבשר – כתב רש"י על שמש המשמש בסעודה אע"פ שנוגע בסעודה לא איכפת לן שלא הצריכו נטילה אלא לאוכלין לא לנוגעין. **וכ"כ רמ"א ג.**

ש"ך – ובאמת לא דקדקו כלל דרש"י לא איירי התם אלא לענין נט"י הראשונים לאכילה, אבל מים אמצעים דטעמא הוא דנדבק בידים פשיטא דאין חילוק בין אוכל לנוגע.

*** במה מים אמצעים חמורים יותר ממים אחרונים?**

ראב"ד (סימן סז) – כל הדברים הנוהגים ב(מים)אחרונים נוהגים באמצעיים שבין גבינה לתבשיל בין להקל בין להחמיר, חוץ משפשוף בגופו או בכותל או בהיסח דעת שפוסלים באמצעיים (אם עשה דברים אלו לאחר שנטל ידיו. מנח"י⁵⁷⁶) ואינם פוסלים באחרונים מפני שעדיין רוצה לאכול וידיו צריכות שימור, וחוץ מניגוב הידים שאף האמצעיים צריכים ניגוב כראשונים. וחוץ משאר משקין שאינם כשרים לאמצעיים מפני שהם שמנים ואינם מנקים את השומן ואת המאכל. **הובא באו"ח, וכ"פ בב"י, תו"ח וש"ך.**

⁵⁷⁶ וכפי שכתב הראב"ד בסימן סז לגבי מים ראשונים – אם שפשוף בגופו או בכותל אחר הנטילה צריך נטילה אחרת שמא נגע במאכולת או בזיעה או בשרץ שבכותל או ברוק שעליו, ומים אחרונים א"צ רחיצה אחרת.

(3) דיני הקינוח וההדחה

חולין קה,א – תניא, בית שמאי אומרים: מקנח (את פיו. גמרא), ובית הלל אומרים: מדיח... בית שמאי אומרים: מקנח והוא הדין למדיח, וב"ה אומרים: מדיח - והוא הדין למקנח, מר אמר חדא, ומר אמר חדא, ולא פליגי.

ר"ף – הלכך בעי קינוח והדחה. **וכ"כ רש"י, רא"ש, ר"ן, טור ורמב"ם.**
רשב"א – יש אומרים שמקנח או מדיח ודי לו באחד מהם ולזה הדעת נוטה.

נחלקו מה זה הדחה:

רמב"ם – צריך שידיח ידיו ויקנח פיו. **וכ"כ ר"ן.**

רש"י – מדיח דקתני היינו הדחת פה. **וכ"כ מתוס' ורא"ש, וכ"כ רשב"א וטור. וכתב ב"י** – העולם נהגו לקנח ולהדיח וכן נכון לעשות כדברי המחמיר בדבר שאין בו טורח. **שו"ע** – צריך לקנח פיו ולהדיחו.

*** אופן הקינוח וההדחה**

חולין קה,א – הלכתא: בכל מילי הוי קינוח, לבר מקמחא תמרי וירקא (עשבים. או"ה מ,ח).

הג"מ בשם מהר"ם – אין צריך לדקדק בקינוח פה והדחה אלא איזה מהם שירצה יקדים. **הובא בב"י וכ"פ ש"ך**.⁵⁷⁷

שו"ע – הקינוח הוא שילעוס פת ויקנח בו פיו יפה⁵⁷⁸ וכן בכל דבר שירצה חוץ מקימחא ותמרי וירקא לפי שהם נדבקים בחניכים ואין מקנחים יפה, ואח"כ ידיח פיו במים או ביון.⁵⁷⁹

*** רוצה לאכול בשר שעה לאחר שאכל גבינה**

ט"ז ב – צריכים ג"כ קינוח והדחה.

ש"ך ז – סגי אפילו בלא קינוח והדחה **וכ"כ באו"ה ומביאו בתו"ח** להלכה, וכן נוהגין. **וכ"פ פנה"ל כו,2.**

(4) מנהג חומרה להמתין בין אכילת גבינה לבשר

או"ה – אם אוכל גבינה ישנה שעברו עליה ששה חדשים, וכן כל גבינה המתולעת אע"פ שאין איסור בדבר, דהא אין נדבק בשיניים ואפילו אם תדבק בודאי לא מקרי גבינה כמו הבשר שבין השיניים, מ"מ מדת חסידות ופרישות ונכון לכל בעל נפש שלא לאכול אחריו בשר באותה סעודה אפילו בקינוח והדחה לפי שממשיך ג"כ הטעם שלו בפה זמן ארוך, ומיהו איסור מיהא ליכא דדוקא טעם הבשר שבפה נקרא טעם מאחר שעיקרו מיקרי בשר ושייך לגזור בו אטו בשר בחלב.

⁵⁷⁷ טור – אחר הקינוח ידיח פיו במים. ב"י – אפשר דלאו דוקא דה"ה אי עביד איכפא שפיר דמי.
⁵⁷⁸ **פרי תואר** – הקינוח הוא שילעוס דוקא לא שלועס ופולט. **פת"ש ה** – מיהו לכתחלה בלאו הכי צריך לבלוע ואסור לפלוט משום הפסד אוכלין, ע"כ. **אך מהרמב"ם משמע** שיכול לפלוט, שכתב – ובמה מקנח פיו בפת או בפירות שלועסן ובוולען או פולטן. **וכתב בפנה"ל כו,1** שכך דעת רוב הפוסקים, וע"פ זה כתב שאפשר לצחצח שיניים עם מברשת ולשטוף את הפה במקום קינוח והדחה, ושזה עדיף על קינוח והדחה במאכלים מפני שכשיש אפשרות טוב יותר שלא להשתמש במאכלים לשם קינוח וניקוי.
⁵⁷⁹ פנה"ל כו,1 – לכתחילה יש ללעוס היטב את המאכל ולהעביר את השתייה בכל הפה וכפי שמשמע מלשון **שו"ע** ויקנח בו פיו יפה, אומנם גם באכילה ובשתייה רגילה יוצאים ידי קינוח והדחה.

זוהר – אשכחן דכל מאן דאכיל האי מיכלא (בשר בחלב) כחדא או בשעתא חדא או בסעודתא חדא ארבעין יומין אתחזיא גדיא מקלסא בקלפוי (בעורו, דהיינו שנצלה כולו כאחד) לגבי אינון דלעילא, וסייעתא מסאבא מתקרבין בהדיה וגרים לאתערא דינין בעלמא, דינין דלא קדישין ואי אוליד בר באינון יומין אוזפין (מלוויים) ליה נשמתא מסטרא אחרא דלא איהי קדישא. **ב"י** – יש מחמירין על עצמם שלא לאכול בשר אחר גבינה בסעודה אחת מפני מה שכתוב בספר הזוהר.

מהר"ם – וששאל אדוני ששמעת דאני נוהג שלא לאכול בשר בהמה וחיה אחר גבינה ומיקל בבשר עוף. בימי חורפי הייתי מתלוצץ בבני אדם שהיו עושים כן ואדרבא שרא לי מורי, היה נראה בעיני כמו מינות, עד שפעם אחת מסעודה לסעודה מצאתי גבינה בין שיני גזרתי להחמיר על עצמי בבשר אחר גבינה כמו גבינה אחר בשר ואין בדבר זה כחולק על התלמוד ולא כמוסיף שהוא גורע בפי כל הבשר (ק"ה ע"א) אנא להא מלתא כחלא בר חמרא כו' דכל חד מצי לאחמורי אנפשיה לעשות משמרת ובבשר עוף אני מיקל.

ב"י – הא ודאי שהוא (המהר"ם) ז"ל לא ראה ספר הזוהר ואפילו הכי היה מחמיר על עצמו משום מעשה שהיה ואע"פ שהיה מיקל בעוף היינו לפי שלא ראה ספר הזוהר, אבל אנו שזכינו לראותו, טוב ונכון להחמיר אפילו בבשר עוף (שלא לאכול באותה סעודה).

רמ"א – יש מחמירין אפילו בבשר אחר גבינה וכן נוהגין שכל שהגבינה קשה (ישנה או מתולעת. ט"ז וש"ד) אין אוכלין אחריה אפילו בשר עוף כמו בגבינה אחר בשר, ויש מקילין ואין למחות רק שיעשו קנוח והדחה ונט"י, מיהו טוב להחמיר.

ט"ז – לטעם הרמב"ם שבאכילת גבינה אחר בשר הוא משום בשר שבין השיניים אפשר לומר כאן בכל גבינה לית איסור לאכול בשר אחריה דגם בבשר שבין השיניים לא הוי קרינן ביה בשר אי לאו דגלי לן קרא הבשר עודנו בין שיניהם, ולטעם שזכרתי (לגבי המתנה לאחר אכילת בשר) שהוא משום שומן (הנמשך בפה) פשיטא יש לאסור גם בגבינה מותלעת שטעם שלה נמשך בפה זמן רב א"כ יש להחמיר, אבל נלע"ד דדוקא בגבינה מותלעת יש להחמיר כן והוא מדינא מטעם שזכרנו אבל בגבינה ישנה ואינה מותלעת ולא נעשה מחלב אשר הועמדה בקיבה כדי להקפיא החלב רק נעשה מחלב בעלמא ונתייבשה או אוכל חמאה אין להחמיר בזה יותר מקינוח וניקור שיניים והדחת פה וידיים כי אם מי שנוהג בתוספת פרישות וזהירות כן נלע"ד. = אם הגבינה מתולעת או ישנה שהועמדה ע"י חלב שהיה בקיבה, צריך להמתין מן הדין.⁵⁸⁰

יש"ש – נראה בעיני, מאחר שכתב מהר"ם שהיה נראה בעיניו כעין מינות כו', א"כ משמע להדיא מי שלא בא לידו תקלה לא יכול להחמיר, והוי כמו מינות, ואין להקשות מאחר שעיקר תלוי בתקלה שבא לידו... דא"כ מאי אמרי אנא חלא בר חמרא כו', אלא מעצמם החמירו, ואין להקשות איך יכולים להחמיר בלא סיבה ותקלה, משום דהאמוראים יכולין שפיר להוסיף ולגזור כפי השעה, והנראה להם, ואינם נראים כחולקים מידי, אבל אחר שנסתם התלמוד, פשיטא שאין להחמיר נגד התלמוד, זולת סיבה ותקלה שבא לידו.

פנה"ל כ"ו – למעשה, הלכה כדעת רוב הפוסקים, ואין חובה להמתין אחר גבינה קשה יותר מאשר גבינה רגילה. והרוצים להדר, ימתינו שעה בין אכילת גבינה קשה לבשר.

⁵⁸⁰ ותמה עליו החת"ס (הובא באוצר מפרשים ח) – זהו דבר שאין לו שחר ולא הוזכר בשום מקום.

ד. תבשיל בשר וגבינה. סעיף ג

(1) עיקר הדין

חולין קה,ב – (מים) אמצעיים רשות, אמר רב נחמן: לא שנו אלא בין תבשיל לתבשיל, אבל בין תבשיל לגבינה - חובה.

רשב"ם 'לא שנו אלא בין תבשיל לתבשיל' – מיירי בשניהם של בשר או שניהם של גבינה, אבל בין תבשיל של בשר לגבינה שלפניו חובה אבל לגבינה של אחריו לא קאמר דאפילו בנטילת ידים אסור לאכול עד סעודה אחרת כדאמר לעיל אכל בשר אסור לאכול גבינה. = < דין תבשיל של בשר כבשר ממש.

ר"ת – ולא נראה, דבין תבשיל לגבינה משמע תבשיל תחלה, ועוד בין תבשיל לתבשיל בשניהם של בשר או של גבינה למה יש לו ליטול כלל, והפירוש הוא, דבין תבשיל לתבשיל היינו בין תבשיל דבשר לתבשיל של גבינה דכיון דאין הבשר והגבינה בעין וליכא אלא טעם לא החמירו שיהא חובה ליטול ידיו בינתיים ואינו אלא רשות (דהוי רשות ליטול ידים דהוה כמו נ"ט בר נ"ט ואין כאן לא ממשות בשרא ולא ממשות חלב וגבינה. או"ז א, תס) אבל בין תבשיל דבשר לגבינה שהגבינה בעין חובה ויתכן פירוש זה אף לדברי האוסרין (רו"ה ושו"ע לעיל) לאכול גבינה אחר בשר באותה סעודה אפי' בנטילה וקינוח. וכ"פ טור ושו"ע, וכתבו שאף אם בא לאכול את הבשר עצמו אחר תבשיל של גבינה חובה ליטול ידיים. (אמנם כל זה לגבי נטילה, אך בהדחה וקינוח הפה, נראה שחייב אף בין תבשיל לתבשיל, וכ"מ מרבינו יונה לקמן מיד). = < דין תבשיל של בשר קל יותר מבשר ממש ולא צריך להמתין אחריו.

(2) מהו תבשיל?

ר"ת – דאין הבשר והגבינה בעין וליכא אלא טעם (נראה שאפילו אם נימוח מהגבינה או הבשר לתבשיל).

רבינו יונה – אחר מרק של בשר ודאי מותר לאכול גבינה בקינוח והדחה, שלא הצריכו שהייה אלא כשאוכל בשר מפני הבשר שבין השינים אבל במרק דליתא להאי חששא ודאי מותר.
רי"ו – ראיתי לרבתי נוהגים כן דוקא מרק בשר שהוא צלול אבל עב כגון עם ירקות וכיוצא בו אסור לאכול אחריו גבינה עד סעודה אחרת שמא יש במרק בשר ואינו נראה וכן ראוי להורות.
הג"מ בשם סמ"ק – צ"ע ברוטב של בשר דכשיש בו בשר מושך הטעם בפה. **ב"י** – כלומר דדילמא הא דשרי לאכול גבינה אחר תבשיל של בשר דוקא בכגון ביצים מטוגנים בשומן שאינם מושכים הטעם בפה כל כך, אבל רוטב של בשר (כגון מרק של בשר) לא.

* **האם שומן נחשב כבשר או תבשיל. דר"מ ו**

רשב"א – שומן בשר כבשר עצמו. **וכ"כ מרדכי, וכ"פ רמ"א**.

הגש"ד כתב **שהמרדכי** אוסר אפילו בשומן אווז אטו שאר שומן. **וכ"כ או"ה** בשם המרדכי, וכתב שכן המנהג. **וכ"פ ש"ך וט"ז**. **אך כתב בדר"מ** – במרדכי שלנו אינו וגם שמעתי שרבים מקילין בשומן עוף אבל בשומן בהמה מחמירין

כמו בשאר בשר.⁵⁸¹

⁵⁸¹ הגהות הסמ"ק – דוקא כשאוכל בשר בעין, אבל אוכל תבשיל של בשר כגון ביצים מטוגנים בשומן, מותר לאכול גבינה אח"כ. ע"כ. הדר"מ הבין מזה שהחשיב שומן כתבשיל, לכאורה זה לא מוכרח, אולי דוקא תבשיל של שומן נחשב תבשיל בשר, כשהשומן אינו בעין, אך שומן בעין נחשב כבשר. ונראה מזה שהדר"מ הבין שממשות שנימוחה אינה נחשבת תבשיל ורק טעם בלבד נחשב תבשיל, ולכן אם התיר את הביצים שטיגן בשומן, שבודאי השומן נימוח ונדבק בהם ע"כ הוא סובר ששומן עצמו אפילו בעין נחשב תבשיל.

(3) המנהג למעשה*** תבשיל של בשר**

מרדכי – ראיתי מורי שאסר לאכול גבינה אחר ביצים מטוגנים בשומן משום גזרה אטו בשר בחלב. **וכתב ב"י** – וכן נהגו העולם שלא לאכול גבינה אחר תבשיל של בשר כלל ואין לפרוץ גדר. **וכ"כ או"ה ורמ"א**. **רע"א** – היינו גבינה בעין אבל תבשיל גבינה אחר תבשיל בשר מותר בנטילה לחוד (לרמ"א כמבואר לקמן, אך לשו"ע מותר אפילו בלא נטילה).

רש"ל (הובא ברע"א) – עתה נהגו איסור אפילו בתבשיל גבינה אחר תבשיל בשר, וקשה להקל ולהתיר בסילק ובירך. **וכ"מ מאו"ה מ.ב.**

*** תבשיל פרווה שהתבשל בקדירה של בשר**

ב"י – מיהו אם אין בשר בתבשיל אע"פ שנתבשל בקדירה שמבשלין בה בשר לא נהגו להחמיר ומותר אחריו גבינה. **וכ"כ רמ"א**.

וכתב הש"ך – לקמן ריש סי' צ"ה יתבאר דאפילו לאכלו עם גבינה מותר (לדעת השו"ע לכתחילה, ולרמ"א בדיעבד אם התערב עם גבינה) דהוי נ"ט בר נ"ט, ונראה דהא דאשמועינן הכא דמותר לאכול גבינה אחר כך היינו אפילו נתבשל בקדירה שלא הודחה יפה דהוי קצת ממשות של איסור (נדצ"ל בשר) דבכה"ג אסור לאכלו עם גבינה כמבואר לשם ושרי הכא.

ונחלקו בדעתו האם התיר אפילו אם יש טעם בשר (שאין פי שישים):

פת"ש ז – נראה דר"ל אפילו אם אין סי' נגד הטוח בעין שעל פני הקדירה דאלי"כ הדרא קושיא לדוכתא, ולפ"ז פשיטא דתבשיל שהושם בו מעט שומן מותר לאכול אחריו גבינה אף אם לא היה סי' נגד השומן.

בית לחם יהודה – נראה לי דוקא שאינו נותן טעם ממשות בתבשיל רק לחלוחית טוח על פניו, אבל אם נותן הממשות טעם בתבשיל הוי כמו שומן.

*** נטילת ידים בין תבשיל גבינה לתבשיל בשר**

או"ז (בדעת רשב"ם) – בין תבשיל בשר לתבשיל גבינה שלפניו חובה אפי' ביום (שרואה שידי נקיות) לפי (שתבשיל) נדבק לידיים יותר מגבינה עצמה שאינה צריכה כ"א בלילה. **וכ"כ הג' אשר"י וכתב הגש"ד** שכך המנהג. **וכ"כ רמ"א וש"ך**. **בב"י** לא כתב שנהגו להחמיר בזה, **ובשו"ע** כתב כעיקר הדין – הנטילה ביניהם אינה אלא רשות.

4. דיני כחל. סימן צ

א. עיקר הדין. סעיפים א,ב

חולין קט – משנה. הכחל - קורעו ומוציא את חלבו, לא קרעו - אינו עובר עליו. **גמרא.** אמר רבי זירא **אמר רב:** אינו עובר עליו, ומותר... **ואיכא דאמרי,** א"ר זירא **אמר רב:** אינו עובר עליו – ואסור... **תניא** כלישנא קמא דרב: כחל שבשלו בחלבו - מותר, קבה שבשלה בחלבה - אסור, ומה הפרש בין זה לזה - זה כנוס במעיו, וזה אין כנוס במעיו.⁵⁸² **כיצד קורעו? אמר רב יהודה:** קורעו שתי וערב וטחו בכותל. **א"ל ר' אלעזר** לשמעיה: קרע לי ואנא איכול; מאי קמ"ל? מתניתין היא! הא קמ"ל: **דלא בעינן שתי וערב וטחו בכותל (אלא לקדרה. גירסת רש"י ור"ת).** אמרה ליה ילתא לרב נחמן: מכדי, כל דאסר לן רחמנא שרא לן כוותיה, אסר לן דמא - שרא לן כבדא... בעינן למיכל בשרא בחלבה! **אמר להו רב נחמן** לטבחי: **זויקו לה כחלי.** **והאנן תנן קורעו? ההוא לקדרת,** והא קתני שבשלו - **דיעבד - אין, לכתחלה - לא!** ה"ה דאפי' לכתחלה, ואידי דקא בעי למיתנא סיפא קבה.

(1) דעת רש"י

רש"י 'הא קמ"ל דלא בעינן קריעה שתי וערב' – קריעה בעלמא קא"ל או שתי או ערב לפי שהחלב הנוטף יוצא למטה ומשיצא והרי הוא חלב לא חזר, ולא בעי שתי וערב אלא לקדרה, דהתם ודאי צריך להוציא כולו מתחלה לפי שכהוא יוצא הרי הוא חלב גמור וחוזר ומתבשל עמו, ודקתני לעיל שבשלו מותר, בצלי קאמר, דצלי נמי קרי בשול דכתיב בדברי הימים (ב, לה) 'ויבשלו הפסח'.

1. <= כדי לבשל את הכחל בעצמו חייב להוציא ממנו את כל החלב ע"י קריעה ש"ו וטיחה בכותל, ואם לא הוציא ממנו את החלב, הכחל אסור, שהרי כשהוא יוצא חלב גמור מדרבנן וחוזר ומתבשל עמו.
2. צליה שונה מבישול, כיוון שע"י הצליה החלב יוצא ולא חוזר, לכן לכתחילה מספיק לקרוע אותו שתי או ערב, ובדיעבד אם לא קרעו כלל מותר.

לכן פירש שלסתמא דגמרא הברייתא שאומרת 'כחל שבשלו בחלבו מותר' דיברה בצליה, ומכיוון שהגמרא מביאה את הברייתא כסיוע ללישנא קמא דרב במשנה, שאם לא קרעו בדיעבד אינו עובר עליו ומותר, מוכרח שלסתמא דגמרא גם המשנה מדברת בצליה.

רש"י 'זויקו' – שפודו תנו לה כחל בשפוד. 'והא אנן קורעו תנן, ההוא לקדרה' – דכי נפיק מיניה הוי חלב שחוטה וכי הדר ומיבלע ליה אסר ליה, ודקתני לא קרעו אינו עובר עליו **רב נחמן סבירא ליה כלישנא בתרא דרב וברייתא מוקי לה בצלי.**

<= **רב נחמן** חולק על סתמא דגמרא ומפרש את המשנה 'לקדרה', דהיינו לבישול, וא"כ ברור שסובר שלישנא בתרא דרב היא הנכונה, שהרי בבישול כפי שלמדנו לעיל אין היתר בדיעבד, ואת הברייתא שאמרה 'כחל שבשלו בחלבו מותר' פירש בצליה, ומותר אף לכתחילה בלא קריעה.

רש"י קיא,ב – הלכות כחל כבר למדנו למעלה **לצלי בעי קריעה שתי וערב ואם לא קרעו מותר** כלישנא קמא דרב דהא תניא כוותיה **ולקדרה קורעו שתי וערב וטחו בכותל.**

⁵⁸² כחל אינו כנוס במעיו שלא יצא מדדי הבהמה בחייה ולא נאסף אלא מובלע בבשר (בגומות) הוא, ולא בא לכלל חלב.

=> פסק כסתמא דגמרא, ולכן לבישול לכתחילה קורעו שתי וערב וטחו בכותל ואם לא קרעו אסור. ולצליה צריך לקורעו שתי וערב⁵⁸³ ואם לא קרעו בדיעבד מותר.

* בישול הכחל עם בשר ע"י קריעה ש"ו וטיחה בכותל (לדעת רש"י)

הג"מ – ה"ר יחיאל היה אומר דלפירוש רש"י שפירש דלקדרה שהזכיר התלמוד היינו לקדרה בלא בשר לפי זה לא מצינו לו שום היתר עם בשר. **וכ"כ תרומה, מרדכי וטור. ובדיעבד נחלקו: הג"מ** – בדיעבד שרי. **הגש"ד בשם ראב"ה** – אפילו בדיעבד אסור וצריך פי שישים. **וכ"כ או"ז ואו"ה**.
ר"ן – לקדרה צריך קריעה שתי וערב וטחו בכותל ובהכי סגי אפי' לבשולי עם בשר אחר. **וכ"כ רי"ו, סמ"ג, תוס' ורא"ש**.

הרמ"א פסק **לדינא** כרש"י, וחשש אף לדעת הגש"ד בשם ראב"ה, שכתב בסעיף ב – אם עבר ובשלו (עם בשר) אם קרעו שתי וערב וטחו בכותל יש להתיר **בדיעבד במקום הפסד מרובה, אבל בלאו הכי אין להתיר**.⁵⁸⁴ **וכ"פ ש"ך. הב"ח החמיר אפילו במקום הפסד מרובה.**

רש"ל – שרי בדיעבד אפילו עם בשר היכא דקרעו ש"ו וטחו בכותל (אמנם בגלל המנהג שיובא לקמן כתב להחמיר אף בדיעבד אע"פ שאינו מן הדין).

לקמן יתבאר שהרמ"א כתב שנהגו לכתחילה להחמיר יותר אף בבישול בפני"ע ובצליה, אך בדיעבד חוזרים לעיקר הדין, כרש"י.

(2) דעת ר"ת

ר"ת – הא דצריך קריעת שתי וערב וטחו בכותל לקדרה היינו קדרה עם בשר דלקדרה משמע עם בשר, כדתנא (במתניתין קח,א) 'טיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר וכו' אם יש בה בנותן טעם בקדרה', אבל לקדרה בלא בשר או לצלי שרי לכתחלה בקריעה קצת⁵⁸⁵, וטעמא דהחמירו בה עם הבשר לפי דטעם החלב נכנס בבשר ומשתנה טעם הבשר ויש בו טעם בשר בחלב ולכך גזרו חכמים, וכשאין הבשר עם הכחל בקדרה אע"פ שלא קרעו שתי וערב כיון שקרעו קצת לכתחלה מותר, דאין החלב בעינה עוד בכחל כמו שהיה קודם ואע"פ שנפלט וחוזר ונבלע תוך הכחל לא גזרו בו חכמים כיון שאין שם בשר אחר ולא נשתנה טעמו של כחל מפני בליעה זו ולא אתי למיכל בשר בחלב, ובדיעבד שרי אפילו לא קרעו כלל, ואין חילוק בין צלי לקדרה בלא בשר דאין בו שום טעם להקל בצלי יותר, דבצלי נמי נוטף החלב ונופל על הכחל מבחוץ וחוזר ונבלע ולא שייך כבולעו כד פולטו אלא בדם.

והכי פירושו הכחל קורעו ומוציא את חלבו פירוש שתי וערב וטחו בכותל כדמפרש בגמרא דמוקי ליה רבי אלעזר לקדרה והיינו עם בשר כדפרישית ומוקי לה הכי משום דמתניתין סתמא קתני משמע שבא להתיר בכל ענין בשול

⁵⁸³ **ברש"י בדף קט** כתב שלצליה מספיק שתי או ערב, אך **בדף קיא,ב כתב רש"י** שלצליה צריך שתי וערב. **התוס'** קט,ב ד"ה 'אינו עובר עליו ומותר' כשציטטו את דברי רש"י מדף קיא,ב כתבו 'שתי או ערב', **וכ"מ מהר"ן** שסתם וכתב בשיטת רש"י 'לצלי בעי קריעה לכתחילה'. אך **רא"ש, תרומה, רי"ו וטור** כתבו כפי שמופיע לפנינו 'שתי וערב', וכתב הב"י שדוחק לפרש 'שתי או ערב'. **הרשב"א כתב** – רש"י פירש כולה שמעתא לצלי ולכתחלה בעיא שתי וערב כרב יהודה (הבין שרב יהודה ור"א נחלקו). וכתב ב"י – קשה אמאי פסק דסגי ליה בשתי וערב ולא אצרכיה נמי טיחה בכותל כדמצריך רב יהודה וצ"ע. ורש"ל כתב שמדינא צריך קריעה שתי וערב וטיחה בכותל לצליה, כרי' יהודה.

⁵⁸⁴ וברור שזה מפני שסובר כרש"י ולא בגלל שנהגו להחמיר בזה, כמובא לקמן, שהרי המנהג הוא רק לכתחילה אך בדיעבד יש לחזור לעיקר הדין, כפי שכתב הרש"ד ס"ק ו בדעת השו"ע.

⁵⁸⁵ **כ"כ תוס' ורא"ש** בדעתו, אך **התרומה** כתב שלא צריך קריעה כלל.

כתב הגהות הסמ"ק – **לפירוש רבינו תם** דפירש דבעי קריעה שתי או ערב לקדרה בלא בשר או לצלי (כך הוא גרס בשיטת ר"ת) לכאורה משמע דר"ל קריעה גמורה, דלא סגי באותה קריעה שקורעים לשנים (כשמחלקים את החלק האחורי של הבהמה) **ומיהו לפי לשון התוספות** שפירשו לרבינו תם דהא **דבעינן קריעה מועטת**... לפי זה היה נראה דהוה סגי באותה קריעה שקורעין הכחל לשנים דבהיא קריעה יוצא החלב שהוא בעין בין שתי דפנות הכחל אע"פ שלא קרעו אח"כ כלל לא שתי ולא ערב, ושמא דיעבד יש לסמוך על זה. **דר"מ** – נראה לי דהא דקאמר בדיעבד אין להחמיר לא קאי על צלי דבצלי אפילו בלא קריעה כלל שרי, אלא נראה דהכי קאמר בדיעבד זו מיקרי קריעה מועטת ונפקא מינה לרבינו תם אם בשלו עם בשר בקריעה זו דמותר בדיעבד.

לא קרעו פירוש לא עשה דין קריעה שלא קרעו שתי וערב וטחו בכותל אלא קריעה קצת אינו עובר עליו אמר רב אינו עובר עליו ומותר כיון דקרעו קצת אבל אם לא קרעו כלל ובשלו בהדי בשר אסור מדרבנן, כדאמרינן בפי' גיד הנשה (לעיל דף צז): כחל בסי' דחלב שחוטה אסור מדרבנן, כיצד קורעו' אמתניתין קאי 'אמר ליה ר' אלעזר קרע לי ואנא איכולי פי' קרע לי קריעה קצת ואנא איכול בקדרה בלא בשר, מאי קמ"ל דלא בעי שתי וערב אלא לקדרה בהדי בשר, אמר להו רב נחמן זויקו לה כחלי פירוש בשלו לה בקדרה בלא בשר כחלי נפוחים כנודות פירוש שלא נקרעו שתי וערב אלא קריעה קצת, מ"מ קרי זויקו לפי שלא נקרעו שתי וערב והא אנו תנן קורעו פירוש שתי וערב אבל קריעה קצת לא מהני ההוא לקדרה פירוש בהדי בשר, והא קתני כחל שבשלו בחלבו מותר אלמא אפילו בקדרה בלא בשר אסור לכתחלה לבשל דבלא בשר מיירי מדקתני שבשלו בחלבו דמשמע דליכא איסורא אלא איהו גופיה, ורב נחמן מתיר לכתחלה כו' והוה מצי לשנויי דמיירי בשלא קרעו כלל אלא דעדיפא משני, וא"ת היכי מייתי סייעתא מהך ברייתא ללישנא קמא דרב והא רב איירי אפילו בקדרה בהדי בשר וברייתא איירי בקדרה בלא בשר כדפרישית ויש לומר משום דלישנא בתרא דרב קאמר אינו עובר עליו ואסור בין בהדי בשר בין בלא בשר והך ברייתא שריא מיהא בלא בשר ומשום דפליגא אלישנא בתרא קאמר תניא כלישנא קמא והשתא רב נחמן כלישנא קמא דתניא כוותיה והילכתא כוותיה.

=< כדי לבשל את הכחל עם בשר צריך לקורעו ש"ו ולטוחו בכותל, ובדיעבד אם קרעו קצת מותר, אך אם לא קרעו כלל אסור. וכדי לבשל את הכחל בפני"ע או לצלותו לכתחילה צריך לקורעו קצת, אך בדיעבד מותר, והטעם לכך הוא שבבישול בפני"ע ובצליה טעם הכחל לא משתנה, ואילו בבישול עם בשר טעם הבשר משתנה לטעם בשר וחלב ויש לגזור בזה משום בשר בחלב ממש.

(3) דעת הרי"ף והרמב"ם

רי"ף – אמר ר' זירא אמר רב לא קרעו אינו עובר עליו ומותר ותניא נמי הכי כחל שבשלו בחלבו מותר, והני מילי שבשלו לכתחלה בחלבו בפני עצמו אבל בשלו עם הבשר אסור דקיי"ל (צז,א) כחל בששים וכחל מן המנין וכחל עצמו אסור, כיצד קורעו אמר רב יהודה קורעו שתי וערב וטחו בכותל, א"ל ר"א לשמעיה קרע לי ואנא איכול... הא קמ"ל דלא בעינן שתי וערב אי"נ לקדרה⁵⁸⁶, והלכתא היכא דקרעיה שתי וערב וטחייה בכותל שרי לבשולי בקדרה והיכא דלא עביד ליה הכי שרי למטוייא לכתחלה אבל לבשולי לכתחלה לא.

=< לבישול לכתחילה קורעו שתי וערב וטחו בכותל, אם לא קרעו, אם בשלו בפני"ע מותר, ואם בישלו עם בשר אסור (כטעמו של ר"ת). ולצליה לא צריך קריעה כלל (רי"ן ורשב"א).

רמב"ם – אם קרעו ומירק החלב שבו מותר לצלותו ולאכלו⁵⁸⁷, ואם קרעו שתי וערב וטחו בכותל עד שלא נשאר בו לחלוחית חלב מותר לבשלו עם הבשר, וכחל שלא קרעו אסור לבשלו, ואם עבר ובשלו בפני עצמו מותר לאכלו⁵⁸⁸, ואם בשלו עם בשר אחר משערין אותו בששים. =< **כדעת הרי"ף**, אלא שהוסיף שצריך לקרוע קצת לפני הצליה⁵⁸⁹, ולמרקו. וכ"פ שו"ע לדינא.

⁵⁸⁶ רי"ן – שפירוש דלקדרה הוא דבעינן שתי וערב אבל לצלי לא בעינן ולא מידי (ולכן חזר והדגיש ר"א שיקרע לו, כדי ללמד שדוקא לבישול צריך לקרוע).
⁵⁸⁷ ב"י – למה לי שימרקנו כיון דצלי הוא דנורא מישיב שאיב ליה ושמא לא אמרינן הכי אלא כשהוא דבר מועט אבל כשהוא מרובה ועומד בעין מיחזי כמתבשל בו.
⁵⁸⁸ ש"ך – פשיטא דבמים וירקות ושאר דברים חשיב כבישול בפני"ע.
⁵⁸⁹ ב"י – אפשר דהרי"ף נמי סבר דלצלי בעי קריעה כל דהו, דמשמע דלא עבד ליה כולי האי קריעה שתי וערב וטיחה אבל קריעה קצת מיהא עבד.

(4) המנהג לכתחילה*** מקור המנהג שלא לבשל כחל עם בשר**

ר"ן – לדברי כולם כל שקרעו שתי וערב וטחו בכותל אפילו לבשלו לכתחלה מותר עם בשר אלא אם כן היא גזרת האחרונים שמא לא יקרענו יפה יפה. ב"י – ונראה שכתב כן לפי שראה שהיו העולם נזהרים מלבשלו עם בשר כלל אפילו אחר קריעת שתי וערב וטיחה בכותל. ר"י – ראיתי בכמה מקומות נוהגים בו איסור לבשלו עם בשר אפילו בקריעת שתי וערב וטיחה בכותל וגם מן התלמידים טועים שסבורים שהוא אסור, מנהג בטעות הוא, ואין להם על מה שיסמוכו.

הג"מ – יש לסמוך מנהג העולם לפירוש רש"י שפירש דלקדרה שהזכיר התלמוד היינו לקדרה בלא בשר והילכך לפי זה לא מצינו שום היתר עם בשר בשום ענין. וכ"כ ב"י – מכל מקום לפי דברי ספר התרומה והמרדכי והגהות והסכמת רבינו (הטור) זכינו לדין שאין אותו מנהג טעות, כדברי רבינו ירוחם, וגם לא גזרת אחרונים כדברי הר"ן, אלא דין גמור הוא לפי פירוש רש"י ז"ל בגמרא, ואע"פ שיש חולקים על פירוש רש"י, וגם דברי רש"י עצמו יש מפרשים להקל, נהגו העולם כדברי רש"י וכדעת המפרשים דבריו להחמיר.

*** מה המנהג למעשה?**

ב"י – המנהג הפשוט הוא שלא לבשלו עם בשר כלל, ולבשלו בלא בשר בטיגון או בפשטיד"א מצריכים קריעה ש"ו וטיחה בכותל ולצלי קריעה שתי וערב. וכ"כ שו"ע ב, אמנם בסעיף א כתב שלענין דינא הלכה כרמב"ם, ולכן בדיעבד אם קרע את הכחל כדון ובישלו עם בשר - מותר (ש"ך ו).

הג"מ בשם ר' יחיאל – ומהאי טעמא (שיטת רש"י, כ"ל) נהגו שלא לבשלו בקדרה כלל אפילו בלא בשר, והיה אומר כי כבר היו נוהגים להיות להם קדרה מיוחדת לכחל לבדו (וכ"כ טור), ומיהו אין לסמוך עכשיו על זה (ואף בקדרה מיוחדת אין לבשלו), שאין רגילין בכחל כ"כ עתה הילכך איכא למיחש דילמא אתי למיטעי... גזרה דילמא אתי לבשל בשר עם הכחל ביחד. וכ"כ שו"ע ד בשם הגאונים שנהגו שלא לבשלו אפילו בלא בשר כלל. וכ"כ רמ"א – לקדירה בלא בשר, נוהגין בו איסור לכתחלה, וה"ה לטגן, אפילו בלא בשר, ואפילו נתייבש הכחל (או"ח). ואם עבר ובשלו בקדירה לבדו, בדיעבד מותר, אם נקרע שתי וערב וטחו בכותל. לצלי, נוהגין לכתחלה לקורעו שתי וערב וטיחה בכותל (או"ח) מיהו אם עבר וצלאו אפילו בלא קריעה שרי (דלא כאו"ח שהחמיר בדיעבד א"כ קרעו קצת). וכ"כ ש"ך.⁵⁹⁰

רש"ל – היכא שעבר ובישל הכחל, בין עם בשר בין בפני עצמה, אפילו קרעו שתי וערב וטחו בכותל, נראה דאסור אף בדיעבד, ואף שאינו מן הדין כלל, מ"מ אחר שכתבו הגאונים דנהיגי בכל ישראל דלא מבשלי כחל כלל, הוי כדבר שנאסר במניין, וקיימו וקבלו עליהם לאסור, ומ"מ ביבש לא נראה לי להחמיר.

*** האם מותר לבשל את הכחל לאחר צליה?**

יש"ש – אפילו אחר צליה אסור לבשלו, אע"ג דגבי כבד מותר ואם כן הוא הדין נמי כחל, לא תימא הכי כי בכבד טעמו משום רבוי דם, להכי לא התיירו אותה בבישול לכתחלה כי אם אחר הצליה, אבל כחל, דאיסור (לבשל אותו בפני"ע בלא קריעה) משום גזירה הוא משום בישול בלא קריעה ש"ו ועם בשר (מפני שמצד הדין אין טעם הכחל משתנה בבישול בפני"ע, וכשיטת רוב הראשונים), אין חילוק. ט"ז – והיינו לכתחלה דווקא.

⁵⁹⁰ אפיית פשטידת כחל:

בפני"ע: לדעת הב"י אין בזה בעיה שהרי מותר לבשל את הכחל בפני"ע לכתחילה. הגש"ז – בפשטיד"א בכחל בלא בשר נהגו רוב העולם היתר רק תלמידי חכמים המדקדקים מושכין ידיהם שלא לאכול כחל בפשטיד"א אפילו קרעו שתי וערב וטחו בכותל, אם לא ביבש, ובמחבת אין להקל כלל. וכ"כ רמ"א. ש"ך – והא דקיי"ל סוף סימן עח דפשטיד"א אפילו בלא מחבת יש לה דין בישול בקדרה, שאני הכא כיון דמדינא שרי אלא משום גזירה אסור, א"כ ודאי דבמחבת דוקא דהוי דומיא דקדירה יש לגזור אבל בלאו הכי לא. באותו תנור עם בשר: תה"ד – נהגו גם שלא לאפותה (את פשטידת הכחל) עם פשטיד"א של בשר תוך תנור אחד אם לא בפי התנור. אך באו"ח כתב שמו. וכ"כ ב"י – חומרות יתרות הן ולית דחש להו. וכתב רמ"א – טוב ליהרר לכתחלה, כי אינו אלא חומרא בעלמא.

רמ"א – מותר להניחו עם בשר צלי אפילו שניהם חמים, דלאחר צליית הכחל דינו כשאר בשר לכל דבר ודוקא שנצלה כדינו דהיינו שקרעוהו תחילה שתי וערב וטחוהו בכותל אבל אם עבר וצלאו בלא קריעה או קריעה מועטת לכתחילה אסור ובדיעבד הכל מותר. **וכתב פמ"ג** (הובא בפתי"ש ג) – אם צלו בלי קריעה דשרי דיעבד, אם בישלו אח"כ, כפי הנראה דיש לאסור.

(5) פרטים נוספים

* טיחה בכותל

רשב"א – אם נתנו תחת המכבש הוי כטחו בכותל. **הובא בב"י**.

תה"ד – נראה כי מה שנוהגין לחתכו שתי וערב כמה חתיכות על פני כולו עדיף מכובש בכותל דבהכי כל הגומות שהחלב כנוס בהן נפתחות ונחתכות. **וכ"כ רמ"א ב**.

* כחל יבש

שע"ד – היכא שנתייבש הכחל מאוד ונתבשל אפילו בהדי בשר הורה רבינו יואל להתיר אפילו בלא קריעה כלל אף לפירש"י ואין מצריך ס', דחלב שחוטה דרבנן וביבש לא גזרו. **וכ"פ רמ"א**.⁵⁹¹

כתב הגש"ד שכחל מתייבש לאחר שלשים יום. **וכ"כ רמ"א**. **וכתב הש"ך** – היינו מסתמא, אבל אי חזינן דיבשה היא ממש פשיטא דאפילו תוך שלשים מותר.

* אין חילוק בין כחל של מניקה לשאינה מניקה

חולין קי"א – כי סליק רבי אלעזר אשכחיה לזעירי, אמר ליה: איכא תנא דאתנייה לרב כחל (אסור)? אחוייה לרב יצחק בר אבודימי, אמר ליה: אני לא שניתי לו כחל כל עיקר, ורב - בקעה מצא וגדר בה גדר (ראה שהיו מזלזלים באיסור בשר בחלב והחמיר עליהן); דרב איקלע לטטלפוש, שמעה לההיא איתתא דקאמרה לחבירתה: ריבעא דבשרא כמה חלבא בעי לבשולי? אמר: לא גמירי דבשר בחלב - אסור, איעכב וקאסר להו כחלי; **רב כהנא מתני הכי**. **רבי יוסי בר אבא מתני**: אנא כחל של מניקה שניתי לו (שאסור), ומפלפלו של רב חייא (חזר ו)שנה ליה (לרב) כחל סתם (שסבר שגם תלמידיו מחודדים כמותו ויבינו שכוונתו לכחל של מניקה).

תוס' – ואנן דאכלינן כחלי אפילו של מניקה בקריעה סמכינן אלישנא דרב 'בקעה מצא' ואין חילוק בין מניקה לשאינה מניקה. **וכ"כ רא"ש**, **רשב"א בשם רז"ה**, **רמב"ם**, **טור ושו"ע**.

* כחל הוא בשר

שבלי לקט – האוכל כחל לא יאכל גבינה עד שיששה כשיעור שצריך לשהות בין בשר לגבינה. **הובא בב"י**.

⁵⁹¹ אמנם לכתחילה כתבו או"ה ורמ"א שנהגו שלא לבשלו אפילו בפני"ע. וצ"ע מה סובר הבי"י לגבי כחל יבש, האם אסור לבשלו לכתחילה עם בשר כמו המנהג בכחל רגיל או שמותר מפני שיבש ובוה לא נהגו להחמיר.

*** כבישה בחלב שחוטה**

או"ה – לא גזרו בה רבנן בצונן לומר כבוש הרי הוא כמבושל ומותר לכתחילה להניח הכחל יום או יומים לאחר שחיטת הבהמה אעפ"י שהחלב בעין וצלול. **וכ"כ רמ"א**.

או"ה – ומיהו אם היה בשר אחר שרוי בצונן בחלב שחוטה או אפי' הכחל עצמו לאחר שפירש החלב פעם אחת ממנה, בזה לא היינו מחלקין בחלב זה מבחלב אחר אפי' צונן לאוסרו באכילה. **וכ"פ נקה"כ ופמ"ג**.
ט"ז – תמהתי על פה קדוש יאמר כן לאסור בזה בשאר בשר בכבוש בחלב שחוטה, הוי ליה גזירה לגזירה ומנלן למיגזר ביה גזירה לגזירה, וכן נראה דעת רמ"א כאן שלא העתיק לאיסור בשאר בשר אע"פ שבתו"ח העתיקו, אפשר דכאן עשה כן בכוונה, כנלע"ד. **וכתב נקה"כ** – ואני תמה עליו, היאך הוא מדמה גזירות חכמים זו לזו הלא אשכחן בדוכתי טובי דגזרינן גזירה לגזירה.

*** קיבה שיש בה חלב**

או"ה – קיבה לאחר שהוציא ממנה החלב והדיחה ומלחה וחזר והדיח כשאר בשר, מותר אז לכתחילה לבשלה עם שאר בשר ולא בעי קריעה כלל לא שתי ולא ערב דחלב הקיבה כנוס בתוכה ובלא קריעה יוצאה. **וכ"פ רמ"א וש"ך**.

ב. בישל את הכחל בלי לקורעו. טעיה א**(1) מקור הדין**

חולין צז, ב – כחל בששים - וכחל מן המנין... אמר רב אשי, כי הוינן בי רב כהנא איבעיא לן: כי משערינן - בדידיה משערינן, או במאי דנפק מיניה משערינן? פשיטא דבדידיה משערינן, דאי במה דנפק מיניה, מנא ידעינן?

טור – לא קרעו או אפילו קרעו ולא טחו בכותל ובשלו אם אין שישים כנגד הכחל אסור, והכחל עצמו משלים לשישים. **ב"י** 'או אפילו קרעו ולא טחו' – לא מצאתיו מבואר אבל יש ללמוד כן מדחזינן שהצריכוהו קריעה וטיחה אלמא אין החלב מתמצה בפחות מכן.

(2) בישלו בפנ"ע (לשיטת רש"י ורמ"א שאסור בדיעבד)

טור – אם אין שישים כנגד הכחל אסור, ואם יש שישים כנגדו מותר וכחל עצמו משלים לשישים.

(3) בישלו עם בשר

חולין צז, ב – כחל בששים - וכחל מן המנין. אמר רבי יצחק בריה דרב משרשיא: וכחל עצמו - אסור, ואי נפל לקדרה אחרת - אסור. אמר רב אשי, כי הוינן בי רב כהנא איבעיא לן: כי משערינן - בדידיה משערינן, או במאי דנפק מיניה משערינן? פשיטא דבדידיה משערינן, דאי במה דנפק מיניה, מנא ידעינן? אלא מעתה, נפל לקדרה אחרת לא יאסר!⁵⁹²
כיון דאמר רב יצחק בריה דרב משרשיא: וכחל עצמו - אסור, שויהו רבנן כחתיכה דנבלה.

⁵⁹² אחרי שאמרת שמשערים כנגד כל הכחל אם כן בהכרח סובר אתה שכל החלב שבכחל נפלט ממנו והתערב בתבשיל.

רמב"ם ושו"ע – כחל שלא קרעו אסור לבשלו, ואם עבר ובשלו אם בשלו עם בשר אחר, משערין אותו בששים, וכחל מן המנין. כיצד, אם היה הכל עם הכחל כמו ששים בכחל, הכחל אסור והשאר מותר, ואם היה בפחות מששים, הכל אסור.

*** למה כחל אסור ואוסר אע"פ שיש ששים?**

תוס' ורא"ש – לפי שמתחלת בשולו קודם שיצא החלב לגמרי נאסר החלב שבכחל מפני טעם הבשר שבו ואז לא היה יכול לצאת בקריעה (כיוון שנבלע ע"י הבישול בבשר הכחל) הילכך אף לאחר שנגמר בישולו שכבר יצא כולו תו לא לישתרי דאפשר לסוחטו אסור, ואפילו למ"ד אפשר לסוחטו מותר הכא גזרינן שמא יאכלנו קודם שיצא כולו.

ר"ן – מפני מראית העין שאע"פ שראוי להתיר כחל זה מפני שהחלב יצא ממנו ונתבטל אי שרית ליה אתי למשרי חתיכת נבלה.⁵⁹³

רשב"א – לפי שאנו חוששים שלא פלט כל חלבו בקדירה ראשונה ועדיין נשאר מקצת חלבו בתוך הכחל ולא ידעינן כמה ולפיכך חוזר ואוסר.⁵⁹⁴

*** למה כחל מן המנין, אע"פ שהוא אסור?**

ר"ן – משום דכחל גופו בשר והיתר גמור הוא ואין איסורו אלא מפני החלב שבתוכו וכיון שיצא חלבו ונתערב בדין הוא שיהא כחל עצמו מן המנין. **וכ"כ תוס', רא"ש, רשב"א וראב"ד.**

רמב"ם – כחל שנתבשל עם הבשר בששים וכחל מן המנין, הואיל והכחל מדבריהם הקלו בשיעורו. שומן של גיד הנשה שנפל לקדירה של בשר משערין אותו בששים, ואין שומן הגיד מן המנין, ואע"פ ששומן גיד הנשה מדבריהם, הואיל וגיד הנשה בריה בפני עצמה החמירו בו כאיסורי תורה.

*** נפל לקדירה אחרת, האם הכחל מן המנין?**

רשב"א – יראה לי שאם נפל בראשונה בפחות מתשעה וחמשים הכחל עצמו חזר כחתיכת נבלה כדרך שביארנו בבשר בחלב ולפיכך אם נפל לקדירה אחרת צריך ששים והוא. וכ"פ רמ"א וט"ז.⁵⁹⁵

רמב"ם – אם בשלו עם בשר אחר משערין אותו בששים וכחל מן המנין כיצד אם היה הכל עם הכחל כמו ששים בכחל הכחל אסור והשאר מותר ואם היה בפחות מששים הכל אסור ובין כך ובין כך אם נפל לקדירה אחרת אוסר אותה ומשערין בו בששים כבראשונה שהכחל עצמו שנתבשל נעשה כחתיכה האסורה. **ב"י** – כלומר בין נפל לפחות מששים בין נפל לששים אוסר ומשערים בו בששים כבראשונה כלומר שהכחל מן המנין. ע"כ. ופשוט כשיטתו לעיל שכל איסורי דרבנן בטלים בחמישים ותשע. **וכ"פ רא"ה** מטעם אחר – דסוף דינא כתחילת דינא, אפשר דמעיקרא כחל מן המנין ועכשיו כשנאסר הקדירה בשבילו תחמיר איסורו? ... דבר זה אינו, לעולם הוא מצטרף למנין ששים, וכן אני אומר במה שנאסר בשבילו שאם נפל לקדירה אחרת שהוא עצמו מצטרף לששים שאינו חמור מגופו של כחל.

וכ"פ ושו"ע.⁵⁹⁶

⁵⁹³ כיוון שמחשבים כנגד כל הכחל ולא רק כנגד החלב יש חשש שאנשים לא יבינו שמחשבים כנגד הכחל כי לא יודעים כמה חלב, אלא יחשבו שהכחל נעשה נבילה מחמת שבלע את החלב והוא אסור ולכן מחשבים נגדו, ואם הכחל היה מותר יש חשש שיבואו להתיר בשר בחלב ממש או היתר שנבלע בו איסור ולא נתבטל בשישים.

⁵⁹⁴ לפי התוס' והר"ן גם למסקנה ברור לגמרא שהחלב יוצא כולו ומתפשט בשווה בתבשיל, אך לרשב"א הגמרא חוזרת בה מהבנה זו ואומרת שאנו חוששים שלא כל החלב יוצא, ונשאר עוד חלב בעין בכחל, ולכן הכחל אסור ואוסר. וכ"כ ט"ז ג.

⁵⁹⁵ פמ"ג – לדידן דפוסקין כרש"י כמ"ש הר"ב בסעיף ב' בהג"ה אף לבדו כל שאין ס' נאסר הכחל ונעשה נבילה אם כן כשנפל לקדירה שניה אין הכחל מצטרף, וצ"ע בזה דאפשר כיון דיש דעות לומר דלכחל מותר לא מחמירין כולי האי. הובא בפת"ש א.

כשהלבוש הביא את הרמ"א בספרו כתב שהחמיר שהכחל נעשה נבילה ואינו מן המנין אפילו אם היה ששים כנגד הכחל בפעם הראשונה, אך הט"ז דחה אותו שבוה כולם מודים שהכחל מן המנין.

⁵⁹⁶ ר"ן – איכא מאן דאמר דכיון דשוויה כחתיכה דנבלה מאחר שנאסר אי נפל לקדירה אחרת בעינן ששים בר מיניה אבל לקדירה ראשונה לא מפני שכשנפל היתר היה, ואחרים סוברים שכיון שאינו נאסר אלא מפני מראית העין אין להחמיר בקדירה שניה יותר מבראשונה. ע"כ. משמע מהב"י שהבין שהר"ן מדבר במקרה שבקדירה הראשונה היה פחות מחמישים ותשע כנגד הכחל, אך בדרי"מ כתב – מדתלה טעמא שלא נאסר תחילה רק מכח מראית העין דמשמע דוקא שהיה בתחילה ששים בקדירה אבל אם היה בתחילה פחות מששים דנאסר הכחל ממש אינו מצטרף בקדירה שניה.

(4) בישלו עם חלב

רשב"א – נתבשל ביורה של חלב צריך ששים והוא, שאין החלב שבו ניכר ונודע עד שנקל ונשער אותו לבטל את הבשר. **וכ"כ ר"ן, ומ"מ בדעת הרמב"ם וטור**.

ג. צליה ומליחה עם בשר. סעיף ד ורמ"א ב**(1) צליה**

חולין קיא,א – אתמר (לגבי צלית כבד או כחל בשיפוד יחד עם בשר): כבדא עילוי בשרא - שרי, דמא משרק שריק; כחלא עילוי בשרא - אסור, מאי טעמא - חלב סרוכי מסריך. רב דימי מנהרדעא מתני אפכא: כחלא עילוי בשרא - שרי, מ"ט - חלב שחוטה דרבנן, כבדא עילוי בשרא - אסור, דם דאורייתא. דרש מרימר, הלכתא: בין כבדא בין כחלא, תותי בשרא - שרי, עילוי בשרא - דיעבד אין, לכתחלה לא.

תוס' – וא"ת כחל היאך מותר תותי בשרא והלא שמנונית הבשר נוטף על הכחל ואי בקרעו שתי וערב וטחו בכותל א"כ עילוי בשרא נמי לישתרי דהא מותר לבשלו עם הבשר בקדרה וי"ל דהכא גרע טפלי (מבישול עם בשר שמותר ע"י קריעה) דאע"פ שקרעו עדיין נוטף החלב מן הכחל על הבשר וניכר שהוא בעין. **וכ"כ רא"ש. ב"י** – ומשמע מדבריהם דבשלא קרעו ש"ו וטחו אפילו תותי בשרא אסור מפני שמנונית הבשר הנוטף על הכחל שיש בו עדיין חלב. = **לא קרע** - התחתון אסור, **קרע** - לכתחילה לא ישים את הכחל למעלה, אך בדיעבד מותר. **רשב"א** – בלא קריעה מיירי דהא בצלי לא בעי קריעה (שסובר כר"ף) ועוד דבקריעה כהלכתו אפילו עילוי בשרא שרי. **וכ"מ מר"ן** (ב"ס). = **לא קרע** - לכתחילה לא ישים את הכחל למעלה, אך בדיעבד מותר. **קרע** - הכל מותר לכתחילה, כיוון שלאחר קריעה וטיחה הוא כשאר בשר.

רש"י – ולדידן אסור לגמרי לכתחלה לפי ששפודים שלנו אינן תלויין אלא שוכבות ופעמים שמרים זנב השפוד ונמצא התחתון עליון ופעמים שמשפילו ונמצא חברו עליון הלכך בין שהכבד לצד הראש ובין שהוא לצד הזנב אסור (וה"ה בכחל). **וכ"כ רא"ש, רשב"א, ר"ן, או"ה, הובאו בב"י**. = אסור לצלות לכתחילה כחל עם בשר בשיפוד מאוזן, **לשיטת תוס' ורא"ש** אפילו אם קרעו וטחו, **ולשיטת רשב"א ור"ן** דווקא אם לא קרע אותו כלל, אך אם קרעו וטחו בכותל מותר.

שו"ע – לצלות כחל או למולחו עם בשר דינו כדין צליית או מליחת כבד עם בשר. ולגבי כבד כתב בסימן עג, ד – בשפודים שצולים אצל האש, אסור לצלותן עם הבשר, לכתחלה, אפילו כבד למטה. ע"כ. ולא כתב האם הלכה כתוס' או כרשב"א.

או"ה (כתוס' ורא"ש) – לכתחילה אסור עתה לצלות הכחל אפי' תותי בישראל אפי' קרעו ש"ן. **אם לא** (קרע את הכחל) אפי' תותי בישראל היה אסור **בדיעבד** (התחתון), דשמנונית הבשר היה נוטף עליו וסריך ביה, אמנם **אי הוי בשר עילוי הכחל הבשר מותר בדיעבד אעפ"י שלא נקרע הכחל כלל**, ואפי' בשפודים שלנו שמהפכין אותם לפעמים, **דבדיעבד לא מחזקינן איסורא. וכ"כ רמ"א** – לכתחלה אין לצלותו עם בשר כלל, **אם נקרע ש"ו וטחו בכותל** שניהם מותרים, **ואם לאו** העליון מותר והתחתון אסור.⁵⁹⁷

⁵⁹⁷ ש"ך – אם ידוע ששניהם היו תחובים בשה בשפוד ולא היה שום אחד מהן עליון או תחתון שניהם מותרין.

(2) מליחה

רשב"א – ויראה לי שהוא הדין והוא הטעם למולחו עם הבשר, נתנו למטה מן הבשר מותר לכתחילה, למעלה מן הבשר אסור לכתחילה (ובמליחה לא חוששים שיתהפך כמו שחששו בצליה). **וכ"כ רמב"ן**.

או"ה – לכתחילה אין למולחו עם בשר כלל. **וכ"כ יש"ש** – ראוי להחמיר ולאסור לכתחילה אף תותי בשרא, כמו שאנו מחמירין בשפודים שלנו, שפעמים באה התחתון ונעשה העליון, ג"כ איכא למיחש בהכי, שמשריק הבשר במליחה, ונעשה העליון תחתון, **ואסור לכתחילה בכל ענין**.

רא"ש – למלוח בשר עם כחל שרי בכל ענין דמלח אין מפליט החלב⁵⁹⁸, וגם אין נבלע בדופני הכחל אלא כנוס במיעיו.

שו"ע (כרשב"א ורמב"ן) – לצלות כחל או למולחו עם בשר דינו כדין צליית או מליחת כבד עם בשר. ולגבי כבד כתב בסימן עגה, – לא ימלחנו לכתחילה ע"ג בשר אלא מתחתיו.

רמ"א (כאו"ה) – ואין למולחו עם בשר. **וכתב דר"מ** – במליחה אפילו עם בשר נראה דאין להחמיר בדיעבד, כדברי הרשב"א (שאפילו בלא קריעה מותר), ואע"ג דהתוס' והרא"ש מחמירים בצלי בלא קריעה כלל, מ"מ במליחה אין להחמיר שהרי כתב הרא"ש דאין המלח מוציא חלב וא"כ לפי דבריו נמי שרי. **וכ"כ בהג"ה, ש"ך ויש"ש**.⁵⁹⁹

* **או"ה** – אם צלאו או מלחו לאחר קריעה אפילו נמצאו גומות מלאות חלב אין לחוש מאחר שקרעוהו תחילה. **וכ"כ רמ"א**. **ט"ז** – שחלב שחוטה היא גזירת חכמים וכל שלא פירש לא גזרו, אבל אם לא נקרע כדינו הוי חלב כנוס בתוכו ומקרי פירש ואסור מדרבנן (ע"פ דברי האו"ה שם).

ד. חיתוך בסכין של בשר ונתינה בקדירה של בשר. סעיף ג

רא"ש – יש ללמוד מכאן (מהגמרא לעיל שהתירה לצלות עם בשר) היתר פשוט... **שמותר לכתחלה לחתכו בסכין של בשר**, ולאפוקי מהני שנוזהרים שלא לחתוך כחל רותח בסכין של בשר, דאפילו בשיפוד אחד שרי לכתחילה (אע"פ שהכחל בולע טעם מהבשר, לפי שאין טעם השומן ניכר בכחל). **וכ"כ תוס' וטור, וכ"כ רשב"א, והוסיף שה"ה שמותר לחתוך בשר בסכין שחתכו בה כחל, וכן מותר ליתן לכתחלה כחל רותח צלי בקדרה שבשלו בה בשר ואפילו יש בה בשר, ע"כ**. וכיוון שלמדו היתרים אלו מצליה, הם תלויים במחלוקת התוס' והרשב"א לעיל, שלדעת הרשב"א אפילו אם לא קרעו כלל מותר לכתחילה, ולדעת התוס' היתרים אלו הם **דווקא שקרע את הכחל ש"ו וטחו בכותל** (וכ"כ רא"ש, טור ובי"ט), **וכ"כ רמ"א**⁶⁰⁰, אלא שבשונה מצליה עם בשר כתב **שבדיעבד אף אם לא קרע הכל מותר, וכ"כ ש"ך**.⁶⁰¹

ר"ן – אע"ג ששומן הבשר נכנס בכחל (כשצולה אותו עם בשר שמעליו) הקילו בכך לפי שאין טעם השומן ניכר בכחל, ועוד שלבסוף הוא נפלט דכבולעו כך פולטו, ולפי זה אין ללמוד מכאן שיהא מותר לחתוך כחל שצלאו בלא קריעה בסכין שיש עליו טיחת בשר, שלא כדעת מקצת מפרשים.

*** לצלות לכתחילה באותו שיפוד פעם בשר ופעם כחל**

ר"ן – ילפינן משמעתין שמותר לצלות לכתחלה בשיפוד אחד פעמים בשר פעמים כחל. **וכ"כ רשב"א, וכ"כ רמ"א ויש"ך**, אמנם דוקא אם קרע את הכחל כדין, **ובדיעבד אם לא קרע מותר** (וכשיטתו של הרמ"א לעיל).⁶⁰²

⁵⁹⁸ פמ"ג – נראה דוקא חלב של כחל אבל אם נבלע חלב בחתיכה נעשה נבילה ואוסר אח"כ ע"י מליחה. ועוד כתב – אם שהה הכחל עם בשר בכלי שאינו מנוקב כשיעור על האש ויש ציר אפשר דאסור לדידן דאסורין כבוש בחלב שחוטה, דדוקא מלח אין טבעו לההוציא חלב משא"כ כבוש. הובא בפת"ש ה. ⁵⁹⁹ דלא כאו"ה שאסר בדיעבד את התחתון, אם לא קרע, וכשיטתו לגבי צליה בפני"ע, ורק אם קרעו קצת מתיר בדיעבד. ⁶⁰⁰ רש"ל – לא בעינן טיחה אלא כשלא נצלה כל צרכו אבל לאחר שנצלה כל צרכו וגם קרעו היטב (מותר לחתכו בסכין) קורא אני על המחמיר חסיד שוטה והדיוט.

⁶⁰¹ רי"ן – מותר לחתוך בסכין של בשר אפילו כחל חי (צונן), אע"פ שהיא מלאה חלב. וכ"כ רמ"א. ופשוט. ⁶⁰² **מרדכי** – **כתב ראבי"ה** דשפוד שצלו בו כחל דמיסרד סריך אסור לכתחלה לצלות בו בשר (דימה זאת לכחל למעלה ובשר למטה). **וכתב רש"ל** שהוא דיבר בכחל שלא קרעו ש"ו וטחו בכותל, שאז השיפוד צריך ליבון לכתחילה אם רוצה לצלות בו בשר, אך בדיעבד לא אוסר. ולפי זה יוצא שאין מחלוקת.

*** חתך בסכין כחל חי יחד עם בשר חי (שניהם צוננים) וצלה אותם יחד. פת"ש ב**

תורת אמת – כחל שקרעוה אבל לא טחו אותה בכותל וחתכו אותה עם בשר שנמלח כדינו (ואח"כ הדיחו את הבשר מהמלח כדין) האם מותר לצלותם (יחד) או לא, בני"ד שנחתכה עם הבשר ביחד יש מקום לאסור (את הבשר) שהחלב היוצא נבלע בבשר בחוזק החתוך שחותכין את שניהם יחד, ודמי לההיא דהרא"ש ז"ל והתוספות שכתבו בהיא דהלכתא בין כבדא בין כחלא תותי בשרא וכו' (שהתירו דווקא אם קרעו וטחו, אך כאן שלא טחו אסור מפני שיש חלב רב בכחל שמתערב עם הבשר).

נחלקו בהבנתו:

מנחת יעקב – ונראה פשוט דעיקר כוונתו לאסור הוא מטעם מעשה שהיה שנצלה שם כך בלי הדחה אבל אם הודח היטב פשיטא דאין חשש איסור כמו בכל איסור שנבלע בצונן.

פת"ש – ולפי מ"ש לקמן סי' צ"א ס"ק א' בשם החו"ד דכל דבר שצריך הדחה אם נמלח או נצלה בלי הדחה שרי, א"כ ליכא לפרש הכי, וצ"ל דמיירי שיש בבשר בקעים וסובר כדעת הרבה פוסקים שהביא הש"ך בסימן צ"א ס"ק כ"א שאם יש בבשר בקעים אפילו הוא חי כולו אסור.

5. זהירות מערבוב של בשר וחלב

א. זהירות בסעודה. סימן צא סעיף ג וסימן פט, ד

(1) לחם בסעודה בשרית וחלבית

טור וש"ע צא, ג – צריך לזהר שלא יגע בשר בלחם שאם יגע בו אסור לאכלו עם גבינה וכן יזהר שלא יגע בו גבינה שאם יגע בו אסור לאכלו עם בשר.

ירושלמי פסחים ו, ד – א"ר יוסה הדא אמרה ההין דאוכל חובץ (גבינה) ובדעתיה מיכול קופד (בשר) צריך מבער פיסת (לבער את חתיכות הלחם שהיו על השולחן כשאכל גבינה). **וכ"כ טור וש"ע פט, ד** (ובפשוט מדובר כאן כשלא נזהרו שלא לגעת).⁶⁰³

וכ"כ פנה"ל כה, ו – לחם שהוגש בסעודה בשרית, אם יש חשש סביר שנגעו בו בידיים שיש עליהן שומן או רוטב בשרי, אין להגישו בסעודה חלבית, כדי שלא יבוא לאכול שיירי בשר עם חלב, וכן להפך. ואם נזהרו שלא לנגוע בלחם בידיים שדבוק בהן שומן או רוטב, מותר לאוכלו בארוחה חלבית.

* **האם יש תקנה ע"י הדחה. פת"ש צא, ד**

ש"ך 'שאם יגע אסור לאכלו עם גבינה' – בלא הדחה, וחיישינן דלמא אשתלי ואכיל בלא הדחה. **פת"ש** – נראה דבלחם יש חילוק אם נגע בלחם שלם או בפרוס מצד חוץ במקום הקשה סגי בהדחה אבל אם נגע מצד פנימי במקום הרך בעי גרידה.

כנה"ג – בטור וש"ע משמע שאין תקנה בהדחה בלחם שנדבק ביותר מדכתבו שאם יגע אסור לאוכלו עם גבינה. **וכ"כ פמ"ג**.⁶⁰⁴

(2) מפה בסעודה בשרית וחלבית. סימן פט

רשב"א (בשו"ת המיוחסות לרמב"ן) – אסור לאכול גבינה על מפה שאכלו בה בשר שאי אפשר שאין עליה כמה טיפי בשר... וכל שהוא בעין כשמניחין עליה גבינה, בין חמה בין צוננת, נוגעים זה לזה לפחות, והדחה מיהא בעי, ועוד שזה חמור יותר כי הרבה פעמים ידבקו לכלים הבשר בעצמו והגבינה בעצמה או בלחם אשר הוא אוכל ויאכל בשר וגבינה בתפיסה אחת. **וכ"פ שו"ע, וכתב רמ"א** – ה"ה להיפך.

רדב"ז (הובא בפת"ש ח) – ומה שכתבת שלא ראית מפה מיוחדת לבשר ולגבינה כן הדבר, אבל כבר נהגו להפוך המפה אשר אכלו עליה הגבינה וגם הפתיתין מבערין מן השלחן כדאיתא בירושלמי ואם אכלו בשר שוב אינם אוכלים גבינה אלא עד סעודה אחרת ואם היה שם לכלוכי בשר כבר יבשו ואינם נדבקים בגבינה ותו שאין דברי הרב אלא כשהיו מניחין הבשר והגבינה על המפה ואז יש לחוש שמא ידבקו זה בזה אבל מנהגנו להביא כל מאכל על השלחן בקערות, אפי' יש שם לכלוכי בשר במפה מעולם לא יגעו זה בזה.

⁶⁰³ כתב או"ז – מצוה מן המובחר היכא שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר צריך להעביר מעל השלחן הלחם וכל המאכלים שעלו עם הגבינה על השלחן. הובא בב"י. נראה שכתב 'מצווה מן המובחר' בגלל שמדובר כאן רק באיסור העלאה וחכמים גזרו שלא להעלות בשר עם גבינה באותו שולחן אבל מאכל פרווה שאולי יש לו טעם בשר או גבינה לא נזר.

⁶⁰⁴ לע"ד נראה דאדרבה מסודר לשון הטור והמחבר משמע קצת כדברי הש"ך מדכתבו תחלה דברי בעל העיטור דכל מידי דבעי הדחה אסור לכתחלה ואח"כ כתבו דין זה צריך לזהר כו' ולא כתבו מיד אחר סעיף א', משמע דדין זה תלוי בדין דסי"ב.

=> כיוון שנוהגים לאכול בצלחות, לא צריך ליחד מפה אחת למאכלי חלב ומפה אחת לבשר, אלא מספיק לנקות את המפה בין הארוחות. ונראה פשוט שאם אוכלים על המפה מסיבה מסוימת, כגון כשיש ילדים שלא 'מקפידים' לאכול מהצלחת, חוזרים לעיקר הדין, שאם המפה מבד שסופג לכלוך צריך לכבסה, אך אם המפה מפלסטיק מספיק לנקותה עם מטלית לחה.

(3) מלחיה

רמ"א פח"ב – נוהגין ליחד כלי של מלח לכל אחד בפני עצמו, כי לפעמים טובלים במלח ונשארו שיורי מאכל במלח.

הרמ"א דיבר במלחיות פתוחות שטובלים בהם את האוכל, אך במלחיות סגורות, המצויות יותר בימינו, יש פחות בעיה, ואעפ"כ רבים נוהגים ליחד מלחיות לבשרי ולחלבי, מפני שלעיתים המלחיה נוגעת במאכלים, ולפעמים נוגעים בה בידיים מלוכלכות. ואם רוצים במלחיה אחת צריכים להקפיד שתהיה נקייה, ואם התלכלכה לנגבה היטב. (ע"פ פנה"ל כה, ז).

ב. זהירות באחסון

(1) הנחת גבינה במטפחת (או שקית) אחת. סימן צא סעיף א

חולין קז"ב – משנה. צורר אדם בשר וגבינה במטפחת אחת ובלבד שלא יהו נוגעין זה בזה. **גמרא**. וכי נוגע זה בזה מאי הוי? צונן בצונן הוא! אמר אביי: נהי דקליפה לא בעי, הדחה מי לא בעי!

שו"ע – בשר וגבינה שנגעו זה בזה, מותרים, אלא שצריך להדיח מקום נגיעתן. ומותר לצור אותם במטפחת אחת, ולא חיישינן שמא יגעו זה בזה.

(2) הנחת דבר פרווה ליד נוזל בשרי או חלבי כששניהם מגולים. סימן צה סעיף ה

חולין קי"ב, א – בעא מיניה רב דימי מרב נחמן: מהו לאנוחי כדא דמלחא גבי כדא דכמכא (כותח)? אמר ליה: אסור, דחלא מאי? אמר ליה: שרי, מאי טעמא - האי איתיה איסורא בעיניה, והאי ליתיה איסורא בעיניה.

רש"י 'כמכא' – מי חיישינן שמא יפול מן הכותח במלח והוא לא ידע וימלחו ממנו קדרת בשר. 'האי' – כותח הנופל במלח נראה וניכר מפני שהוא עב ולא בטיל אבל כותח הנופל בחומץ ליתיה בעיניה וטעמא נמי לא יהיב כותח בחומץ. **וכ"פ תוס' ורא"ש**.

רמב"ם – אין מניחין כד של מלח בצד כד של כמך מפני ששואב ממנו ונמצא מבשל הבשר במלח זה שיש בו טעם החלב, אבל מניח כד החומץ בצד כד הכמך שאין החומץ שואב ממנו. **וכתב הר"ן** – ובודאי דלהאי פירושא לא שייך מאי דאמרינן האי איתיה לאיסורא בעיניה אלא שגרסא אחרת היה להם, וכ"כ הראב"ד ז"ל בהשגות.

או"ה – ומיירי ששניהם פתוחים.

שו"ע (כפירוש רש"י) – אין מניחין כלי שיש בו כותח אצל כלי שיש בו מלח, אבל מותר להניחו אצל כלי שיש בו חומץ. **רמ"א** – ודוקא אם הכלים מגולים, ואפילו הכי אם עבר ונתנו ביחד, מותר, ולא חיישינן שמא נפל אל המלח.

(3) הנחת תבשיל בשרי ליד חלב כששניהם מגולים. סימן צה סעיף ו

תוס' – אין לאסור מטעם זה (שהובא לעיל) להניח בתבה אחת כד של בשר אצל כד של חלב דהתם נזהר יפה שלא יפול מזה על זה אבל הכא לא מסקי אדעתייהו ליזהר שלא יפול מן הכותח במלח ולא ידע וימלח ממנו בשר וכן דחלא כי דרך לתת חומץ בתבשיל וחיישינן שמא יפול מן הכותח לתוכו ויחזור ויתן לתוך התבשיל. **וכ"כ רא"ש, הגש"ד וטור. וכ"פ שו"ע.**

הג' אשרי בשם או"ז – ורבינו יהודה ברבי יצחק כתב בשם רש"י שיש להחמיר שלא להניח שני תבשילין של בשר וחלב סמוך זה לזה בתבה אחת שמא יתערבו ולא ידעו אם לא שיכסנו בטוב ומיהו בדיעבד דילמא לא מחזקינן איסורא ושרי. וכ"פ או"ה.

רמ"א – טוב ליזהר לכתחילה במקום שאין צריך.

6. דין כלי בשרי וחלבי. סימנים צג; צד סעיפים ג, ד

א. עיקר הדין

עין בסימן קג בחילוק בין קדרה בת יומה לאינה בת יומה.

חולין צז, א – תניא, קדרה שבשל בה בשר - לא יבשל בה חלב, ואם בשל - בנותן טעם.

שו"ע (ע"פ מה שמבואר בסימן קג, וכך מוסכם ופשוט) – קדירה שבשל בה בשר, לא יבשל בה חלב (אפילו אם היא לא בת יומה גזרה אטו בת יומה), ואם בישל בה בתוך מעת לעת, אסור (מהתורה) בנותן טעם (יטעמנו קפילא). **רמ"א** – וצריך לשער נגד כל הקדירה (דאין נוהגים לסמוך על טעימת גוי).⁶⁰⁵ **שו"ע** – אבל אם שהה מעת לעת קודם שבישל בה הוא ליה נטל"פ ומותר התבשיל.

*** כלי הבלוע בשר וחלב, ממתי מחשבים מעת לעת?**

שו"ע צד, ג, לגבי כף חלבית שתחב אותה בקדירה של בשר תוך מעת לעת – אסורה בין עם בשר בין עם חלב לפי שהיא בלועה מבשר בחלב, ואפילו בדיעבד אוסרת כל זמן שהיא בת יומה.

ש"ך צד, י כל זמן שהיא בת יומא' – פי' משעת התחיבה אפילו אינה בת יומא משעה שבישל בה חלב. **וכ"מ מאו"ה ודר"מ**.

ב"ח – פירוש שעדיין הוא תוך מעת לעת לתשמיש הראשון (חלב), אבל אם הוא לאחר מעת לעת לתשמיש הראשון אע"פ שהוא תוך מעת לעת לתשמיש השני (לתחיבה בבשר) אינו אוסר.

ב. דין קדירה וכף של בשר או חלב שבישל בה תבשיל שאינו נאסר ממנה, האם הכלי הוכשר?

(1) בישל חלב בקדירה בשרית שאינה בת יומה, או אפילו בת יומה ויש פי שישים כנגד הקדרה, וכנ"ל לגבי כף חלבית בקדרה בשרית

הדעות המובאות בעיטור – אם בשל חלב בקדירה של בשר ב"י, ויש בו סי' מותר המאכל.⁶⁰⁶

אית מ"ד מבשל בה ממין שבישל עכשיו, כיון שהבישול (התבשיל) מותר טעם הראשון בטל והקדירה מותרת נמי (בין בכלי חרס ובין במתכת).

ואית מ"ד כיון דקיי"ל כלי חרס אין יוצא מידי דפיו לעולם, טעם הראשון אינו יוצא לעולם ואין יכול לבשל בו לכתחלה ממין שבישל בה עכשיו, וממין הראשון אין יכול לבשלו שהרי האחרון אינו בטל ואין לו תקנה אלא שבירה (אך בכלי מתכת לכאורה מודה לדעה הראשונה).

⁶⁰⁵ שו"ך – אע"פ דמשמע בכמה דוכתי דאין מה שבתוך הכלי ששים כנגד כל הכלי (1) י"ל דאח"כ קאמר שצריך לשער נגד כל הקדרה ולפיכך התבשיל אסור (2) א"נ משכחת לפעמים שיהא רוחב הקדרה גדול כ"כ שיחזיק מים שיהיו ששים נגדו כגון שנחשתה דק ורחבה גדול. ומי"מ הא דצריך לשער נגד כל הקדרה היינו בקדרה ישנה דלא ידעינן כמה בלע אבל אי ידעינן כמה בלע א"צ לשער אלא כנגד הבלוע בו וכדלעיל סי' צ"ב ס"ה (הובא בדין חני"נ בכלים).

⁶⁰⁶ ב"י – א"ת דמשמע מדברי בעל העיטור דאפשר דבחלב שבקדרה יהא ששים כנגד כל הקדרה ומדברי רבינו באורח חיים סימן תנ"ב בשם הרא"ש וגם מדברי בעל התרומה שכתב רבינו בסימן שאחר זה (קמט): משמע דאין במה שבתוך הכלי ששים כנגד כל הכלי, י"ל דאפשר דבעל העיטור סבר כהראב"ד דלא משערינן בכליה כלי אלא במאי דנפיק מיניה, אי נמי בשידוע שיעור הבשר שנתבשל בה איירי בעל העטור דכל כהאי גוונא לדברי הכל לא משערינן בכליה כלי. אי נמי משכחת לה שיהא רוחב הקדרה גדולה כ"כ שיחזיק מים שיהיו ששים כנגד כל הקדרה כגון שנחשתה דק ורחבה גדול. וכתב דר"מ – נראה תירוץ אחרון של בית יוסף הוא העיקר דהרי ס"ל לראב"ה דמשערינן בכל דופני הכלי ואפילו הכי ס"ל דמצינו ששים.

דעת העיטור עצמו – ומסתברא מדגרסיי 'קדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב, ואם בישל בני"ט'. מדלא איירי בקדירה (שלא אמר מה דין הקדירה, שבכל אופן אסור, משמע שגם דין הקדירה תלוי אם יש טעם בשר בחלב או לא) ש"מ בדליכא נ"ט, החלב והקדירה מותרות, ומבשל בה חלב, והלכתא מבשל בה בשר ומבשל בה חלב לכתחלה.⁶⁰⁷ והט"ז תירץ קושיא זו כמבואר בהערה.

=> **לדעות המובאות בעיטור, וכן לדעת העיטור עצמו**, אם בישל חלב בסיר בשרי באופן שהחלב לא נאסר, כגון שיש פי שישים בחלב כנגד הסיר, או שהסיר הבשרי אינו בן יומו, טעם הבשר מתבטל בחלב - ומותר לבשל בסיר הזה חלב⁶⁰⁸ (ולדעת העיטור מותר לבשל גם בשר), ונחלקו האם גם בכלי חרס אומרים כך.

הג' הסמ"ק – קדירה של חלב שנשתמש בה חלב בעין ואחר מעת לעת נשתמשו בה בשר הבשר מותר מטעם שהחלב הוא פוגם לפי שאינו בן יומו אבל הקדירה אסורה להשתמש בה לכתחלה לא בשר ולא חלב לפי שהיא בלועה מפגם בשר בחלב ואם היא של נחושת יגעילנה לאחר מעת לעת של מעשה שני ואם היא של חרס אין לה תקנה להשתמש בה לא בשר ולא חלב. **וכ"פ הג"מ, רי"ו בשם הגאונים וריב"ש, והוסיף הריב"ש** – אבל ירקות ומיני קטניות מותר לבשל בה.

=> קדירה של חלב שאינה בת יומה, שבישל בה בשר, אסור לבשל בה בשר או חלב, ולא אומרים שטעם החלב הפגום התבטל ע"י הבשר שבישל בקדירה. אבל דבר פרווה מותר לבשל בקדירה זו. **וכ"פ שו"ע ורמ"א. אמנם כתב הש"ך** – לקמן סימן צד סעיף ה כתב הר"ב (הרמ"א) דנהגין לאסור הכלי שאינו בן יומו אפילו לשאר דברים אפילו בשנתחב בו רק כף בן יומו (כגון קדירה בשרית שבישלו בה מים ותחבו בה כף חלבית שאינה בת יומה) אם כן כש"כ הכא כאן דנתבשל בו בשר ממש וצריך לומר דכאן סתם הדברים לענין דינא.

ה"ה בכף חלבית שתחב בקדירה שיש בה תבשיל של בשר (או להפך) והכף בת יומה ויש פי שישים כנגדה או שאינה בת יומה, שאז התבשיל מותר, ובכף אסור להשתמש לבשר או חלב. **כ"כ הג' הסמ"ק, טור ושו"ע צד ג, ד.**⁶⁰⁹

⁶⁰⁷ **טור** – ואני תמיה היאך מותר לבשל בה חלב (אם היא קדירה של חרס) וכי עדיף מהגעלה דאפילו הגעלה לא מהני לכלי חרס שפולט תמיד מעט מעט. **ע"כ. וקשה** דעדיפא הוה לי לאקשוויי, היאך מתיר לבשל בשר בה אחר שבשל בה חלב בלי שום הפסק תבשיל ביניהם (ב"י). **הב"י תירץ** – נראה לומר דלרבותא נקט, וכש"כ שיש לתמוה היאך מתיר לבשל בה בשר. **אך מהר"י בן חביב תירץ אחרת**, שכתב – נ"ל שדעת בעל העיטור דאם בשל חלב בקדירה שבשל בה בשר חשיב בישול החלב בה כהגעלה אם נזהר לשפוך אותו חלב מהקדירה קודם שתנוח דאידי דטרוד לפלוט (הקדירה את טעם הבשר) לא בלע (חלב), ורבינו יעקב תמה עליו משום דאפילו את"ל שלא נשאר בקדירה טעם חלב לפי שנשפך בעודו רותח אבל טעם הבשר שקבלה תחלה לא יצא כולו והיאך מתיר לבשל בה חלב.

ביאור הט"ז לדעת העיטור – אמרינן פסחים ל,ב גבי כלי חרס חזינן להו דמידייתיה והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם, פרש"י כיון דפולטין משקין מדופן החיצון ודאי בלעו ותו לא פלטי שהתורה העידה על כלי חרס שכיון שבלעו שוב אין פולטין שהרי בכלי עץ ומתכות כתיב ומורק ושוטף במים אבל בכלי חרס ישבר. **וקשה** אדרבה נימא מדגלי רחמנא גבי קדשים דאמרינן ישבר ש"מ דחולין הוה קיל מזה, ונראה דבעל העיטור היה ס"ל מכת קושיא זו דבחרס בחולין אה"נ דמן התורה מותר בהגעלה אלא דוקא בקדשים אמרה תורה אינו יוצא מידי דופיו ורבנן אמרו דגם בחולין אמרינן כן והשתא ניחא דס"ל לבה"ע כאן דכבר נפלט טעם הבשר מכת הגעלה שבה על ידי בישול חלב, אלא שמדרבנן יש איסור מכת אינו יוצא מידי דופיו, וכן אם בא לבשל בו בשר אחר שישחה מעת לעת (מבישול החלב) וטעמו פגום ממילא אם תחוש כאן לאיסור דרבנן יבוא לידי פסידא, ואנן חזינן בגזירה דטעם פגום דלא חשו בו חכמים אלא לכתחלה אבל בדיעבד שרי וכאן הוה כדיעבד כיון שא"א להשתמש בו, על כן שבקוה כאן אדין תורה ואין כאן גזירה דרבנן כלל. ואין להקשות בכלי חרס של איסור נמי נימא הכי ונשהה אותו מעת לעת, לא קשיא מידי, דלכתחלה פשיטא שאין להגעילו וזהו עיקר גזירה דרבנן ואפילו אם הגעילו בלא מתכוין מ"מ לא מועיל כיון דעכ"פ היה כבר שם איסור על כלי זה לא מועיל לו הגעלה, משא"כ כאן דנאמר דעל ידי הגעלה זו דחלב יבוא האיסור ומתיקון זה נעשה הקלקול זה לא גזרו רבנן.

=> העיטור סובר שמהתורה אפשר להכשיר כלי חרס בהגעלה ורק חכמים החמירו שלא יוצא מידי דופיו לעולם, ולכן אם איסור נבלע בכלי חרס הוא צריך שבירה מדרבנן, אך כאן כשבישל בכלי חרס בשרי חלב, והגעיל אותו ע"י כך מטעם הבשר הבלוע בו, הקילו חכמים והעמידו דבריהם על דין תורה, משתי סיבות: 1. כיוון שלא חל שם איסור על הכלי. 2. כדי שלא נאמר שע"י ההגעלה עצמה של החלב, שהיא תיקון, בא קלקול.

בנוסף לכך סובר העיטור, שאפילו בשר מותר לבשל לאחר מעת לעת מבישול החלב, דאי תיחוש כאן לגזירת חז"ל אם כן גם חלב אסור, דכבר גזרו דאין יוצא מידי דפיו וטעון שבירה, הלכך לא גזרו כלל כאן (שום גזירה אפילו לא גזירת טעם לפגם) כיון דלא חל שם איסור מעולם ועל כן בין בשר ובין חלב שרי (ע"פ פמ"ג). מהט"ז משמע שהעיטור התיר לבשל בשר אחרי שבישל בקדירה חלב רק בכלי חרס ורק לאחר שעברו עשרים וארבע שעות, אמנם מסתימתו של העיטור נראה שהתיר כך בכל כלי.

נקה"ב – דבריו בפירוש בעל העיטור דחוקים, וגם לא הוה ליה לכתבו כאן, כיון דלא קיימא לן הכי.
⁶⁰⁸ אע"פ שלא כתבו במפורש לגבי סיר שאינו בן יומו, זה פשוט, שהרי הם סוברים שבישול החלב הוא כמו הגעלה, וכמו שלהגעלה של סיר שאינו בן יומו לא צריך פי שישים במים, כך גם כאן אם מבשל בו חלב. וכך משמע מטור וב"י שכתבו שהעיטור ודעימיה חולקים על רבינו פרץ, לקמן, שדיבר בסיר שאינו בן יומו.

⁶⁰⁹ ז"ל **הג' הסמ"ק** (הובא בב"י עמ' רכו) – מיהו יש לתמוה כשהכף בת יומה ויש סי' מן הכף דאמרינן דהקדירה מותרת וכף אסורה בין עם בשר בין עם חלב ולמה כיון שיש לו סי' בקדירה מן הכף אם כן יחשוב לכף כהגעלה מבלעיה ראשונה ויהיה לה דין הקדירה עצמה אם בשר או חלב חלב, ויש לומר דלמא אתי למטעי אטו היכא דלא נתחבה הכף בקדירה כ"א מקצתה, ועוד ההגעלה אינה מועלת כי אם דוקא ברותחין כל כך שמעלין רתיחה, ולענין הצרכת ששים בענין אפילו שאינה מעלת רתיחה רק שתהא רותחת שהי' סולדת בה.

(2) בישול מאכל פרווה בקדירה בשרית או חלבית בת יומה

ע"ז עה,ב – משנה. הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים... השפוד והאסכלא (רשת מתכת) - מלבנן באור. **גמרא עו,א.** רמי ליה רב עמרם לרב ששת והתנן גבי קדשים: השפוד והאסכלא - מגעילן בחמין! א"ל: עמרם ברי, מה ענין קדשים אצל גיעולי עובדי כוכבים? הכא היתירא בלע, התם איסורא בלע. אמר רבא: סוף סוף כי קא פליט - איסורא קא פליט! ⁶¹⁰... אלא אמר רבא: קדשים היינו טעמייהו, כדרב נחמן אמר רבה בר אבוה, דאמר: כל יום ויום נעשה גיעול לחבירו... ⁶¹¹ א"ה, הגעלה נמי לא ליבעי! קשיא.

רשב"א – שמעינן מינה דכל שבישל (צלה) בו לאחר מיכן נפלט ממנו האיסור ונכשר לגמרי, עד שהקשו אמאי תני בברייתא מגעילן שהרי ניגעל בבישול (בצליה) של יום שני ונכשר לגמרי. הוה קשיא ליה לרב עמרם הגעלה היאך מכשירתן מה היתה תשובתו של רבא דאמר כל יום ויום נעשה גיעול (הרי הוא רק צולה אותם) והלא ליבון הוא צריך כמו ששנינו במשנתנו והליבון צריך שיהא ניצוצות ניתזות ממנו. ועוד דהא קיימא לן בכלי מתכות חס כולו שהאיסור הנבלע מתפשט והולך בכל הכלי וכדאיתא בפרק כיצד צולין, ואם כן השפוד והאסכלא שבישלו בהן חטאת נפשט הבלע בכולן וכשהוא חוזר ומבשל בו במקצתו למחר היאך עלה הכשר לכולו. וניחא לי דהכי קאמר דקדשים היתירא בלע וכיון שבשל בו קודם שיבא לידי נותר לכשיגיע זמנו להיות חל על מה שבלע שם נותר כבר נקלש ונחלש האיסור כל כך על ידי בישול זה שני עד שלא נשאר בו אלא בלע מועט ואין ראוי לחול שם נותר על דבר בלוע מועט כזה... ⁶¹² והילכך כל כלי שבשל בו היתר וכגון שפוד או קדירה של מתכת שבישל בו בשר ואחר כך בישל בו ירקות או דגים הרי נקלש בלע הבשר שבו עד שאינו ראוי לחול עליו שם בשר בחלב ומותר לבשל בו גבינה. וכ"פ רי"ו. ⁶¹³

תוס' חולין קיב,א – גבי שפוד ואסכלא מיייתי בסוף מסכת ע"ז (דף עו.) ההיא דכל יום ויום נעשה גיעול לחבירו... אפילו בשל בה חטאת שרי לבשל באותה קדרה שלמים, והרי ממעט באכילתה דמתסרי לזרים ולנשים ולעבדים דאין נאכלת אלא לזכרי כהונה וגם מפסלי ביוצא... ועל כרחיך התם הוי טעמא משום דמין במינו מדאורייתא בטל ברוב ובכלי מקדש אוקמוה אדאורייתא. וכ"כ רא"ש, תרומה וסמ"ג. א"כ לדבריהם אין הוכחה מהגמרא לחידושו של הרשב"א, כיוון שלדעתם מה שאמרו שאם צלה שלמים ואח"כ תוך זמן אכילתם צלה שוב שלמים, והכלי לא צריך הכשרה מהטעם של השלמים של אתמול שנעשה נותר, זה מפני שטעם השלמים של אתמול התבטל ברוב הטעם של השלמים היום מהתורה ובמקדש העמידו דבריהם על דין תורה. והבין הב"י שמכיוון שאין להם הוכחה מהגמרא, הם לא סוברים כרשב"א, אך כתב דר"מ – נראה לי דאפשר דמ"מ בעיקר דינא דלא פילגי.

תרומה – אם בשלו בה (בקדירה) בשר ובתוך מע"ל הוחמו בה מים ואחר ששהתה מע"ל לבשול הבשר בשלו בה חלב מותר אע"פ שהוא בתוך מע"ל לחימום המים. **ב"י –** משמע דלית ליה דהרשב"א דאם כן דעדיפא מינה הוה ליה לאשמועינן דמותר לבשל בה חלב לכתחלה אחר שהורתחו בה המים. ⁶¹⁴

⁶¹⁰ לאחר מעת לעת כשנעשה נותר הטעם כבר פגום, וא"כ לעולם לא היה איסור, ובמתיתבא הביאו כמה תירוצים לזה, המאירי תירץ שלענין נותר אין היתר של נטלי"פ.

⁶¹¹ המשך הגמרא – תינח שלמים, דכיון דלשני ימים מיתאכלי, מקמי דניהוי נותר קא הוי גיעול, אלא חטאת כיון דליום ולילה מיתאכלא, כי מבשל בה האידנא חטאת הוי נותר, כי הדר מבשל בה למחר או שלמים או חטאת, קא פליט נותר דחטאת דהאידנא בחטאת ושלמים דלמחר! אמרי: לא צריכא, דכי מבשל בה חטאת האידנא הדר מבשל בה האידנא שלמים, דחטאת דלמחר ושלמים דאתמול בהדי דהדי קא שלים זמנייהו, והדר מבשל שלמים דלמחר. ע"כ. אע"פ שאנו עוסקים כאן בכלים של צלייה מ"מ נוקטת הגמרא לשון בישול מפני שהכלל של כל יום נעשה גיעול לחבירו נאמר במקורו (זבחים צו, א) לגבי בישול.

⁶¹² המשך דבריו – וכענין שאמר לענין בשר בחלב בדגים שעלו בקערה שמותר לאכלן בחלב משום דכיון שטעם הבשר שקלטו הדגים מן הקערה נקלש ונחלש כל כך קודם שיבא לידי איסור בשר בחלב שאינו ראוי להקרא בשר בחלב ולחול עליו איסור בשר בחלב.

⁶¹³ מה דעת הרשב"א אם בישל בה חלב שיש בו פי שישים כנגד הבשר או בישל חלב בכלי בשרי שאינו בן יומו כשאין פי שישים, האם מיקל בזה כפי שהובא בעיטור, שטעם הבשר מתבטל והוא כבר לא בשרי:

ב"י – ליכא לפלוני בין חלב לירקות, ע"כ. בנוסף לכך כתב – איכא למימר דלא מהני טעמא דנחלש ונקלש טעם האיסור ע"י בישול זה השני אלא בכלי שטף (כגון מתכת) שבליעתן מועטת אבל לא בכלי חרס שבליעתו מרובה (דלא כעיתור שהיקל גם בכלי חרס).

רי"ו כתב את דברי הרשב"א ואח"כ כתב את דברי רבינו פרץ (שחלק על העיתור לעיל, וכתב שהכלי נשאר בשרי גם אם בישל בו חלב). וכתב ב"י – ונראה מדבריו דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, ולפי זה צ"ל שהוא סובר דע"כ לא שרי הרשב"א אלא שבשבל בה ירקות וכיוצא בהם אבל בבשל בה חלב לא דאע"ג דכל שאינה בת יומא או שיש בחלב ששים כיון דחלב שרי ה"ל כבשל בה ירקות מכל מקום כיון דחלב הוא אסור בבשר אינו בדין שיהא הוא הגורם היתר לקדרת בשר לבשל בה חלב, אי נמי דדוקא במים הוא דקאמר הרשב"א שיש בהם כח להקליש ולהחליש בלע האיסור אבל חלב אין בו כח להקליש כ"כ בלע האיסור.

⁶¹⁴ **דעת הטור:** בסימן צג הביא את דברי הרשב"א ובסימן צד הביא את דברי התרומה, ותיירץ הט"ז – נראה לי דכאן (בסימן צג) מיירי שבישל הירקות בקדירה ממש כשיעור שבישלו בו בשר, וראיה שלמדו ממה שאמרו 'כל יום נעשה גיעול לחבירו, ומסתמא בכל יום היו מבשלין חטאות בשוה ומשום הכי הוה כהגעלה ממש, משא"כ בשאר מקומות. וכ"כ דר"מ שדעת הטור כרשב"א, ודלא כפי שמשמע מהב"י.

משמע מהב"י שאין הלכה כרשב"א.⁶¹⁵ **וכ"פ רש"ל**.

ארוך מש"ך סימן צד – ודאי דלא התיר הרשב"א בבישול בה ירקות אלא בבישול בכל הקדירה וודאי מיירי נמי בבישול בה ירקות ברתיחה ממש בענין דהוה הגעלה שפיר אלא דאשמועינן דאע"ג דהוא כלי שהוא צריך ליבון סג בהגעלה אבל וודאי כלי שצריך הגעלה צריך שיגעילו ברותחין שיעלה רתיחה דאם לא כן לא נפלט מה שבתוך כלי.⁶¹⁶ **ובנקה"כ צג,ב פסק** כך למעשה.

ג. לקח כיסוי של קדירה בשרית וכיסה קדירה חלבית ולהיפך

(1) הקדרה רותחת והכסוי צונן או רותח

או"ה – לקח כיסוי צונן ונתנו על קדרה רותחת של חלב (שיש בה תבשיל) ודאי אם זכר והסיר ממנו קודם שהתחיל להרתיח ועדיין הכיסוי יבש מבפנים שלא התחיל עדיין להזיע הכל מותר ואפילו הכיסוי בן יומו, אבל אם שהה מעט על הקדרה (אף אם הוא נראה יבש) שיש לחוש שמא התחיל הכיסוי להזיע וחזר ונתייבש מהחום וכל שכן כשהכיסוי עדיין לח מבפנים הכל אסור אם הכיסוי בן יומו דבעינן ששים נגד כל הכיסוי דלא ידעינן כמה נפק מיניה. וכתב הש"ך – ונראה שצריך שתהא היד סולדת בזיעה (כמבואר בסימן צב,ח).

וכ"כ רמ"א – אם לקחו כיסוי רותח מקדירה של בשר ונתנו על קדירה של חלב אם שניהם חמים שניהם אסורים אם יש מאכל בקדירה של בשר (כלומר שהכסוי היה בקדרה שבישלו בה בשר) וחלב (ובקדרה החלבית מבשלים חלב), ואם הכסוי צונן והקדירה חמה נמי שניהם אסורים אם התחיל להזיע תחת הכיסוי (מוסב גם על שניהם חמים, ואם שניהם חמים לא צריך שתהיה היד סולדת בזיעה. פמ"ג), ואם לא היה מאכל בקדירה הכל שרי דהוי כשתי קדירות שנגעו זו בזו (כמבואר בד"ץ איסור הבלוע בכלי).

(2) הקדרה צוננת והכסוי רותח

נחלקו מה הדין כשלוקח כסוי רותח ויש עליו לחלוחית של בשר וכיסה קדרה צוננת שיש בה חלב:

או"ה – לקח כסוי מהקדירה של בשר רותחת ונתנו על הקדירה של חלב שלא התחיל עדיין להרתיח, אם נזכר ומסירה קודם שהתחיל הקדירה חולבת להרתיח אפי' הקדירה עצמה מותרת לכתחילה כשמקנחה או מדיחה למעלה משפתה במקום שנגע בה ליחלוחית הרוטב של בשר (שהייתה על הכסוי), אע"פ שהליחוחית היה חם, מ"מ שרי דהוי כלי שני ואין לחוש דדווקא בישול מפעפע בכולו, ועוד דטיפה אחת שכח חמימות פוסק לא דמי לקילוח עצמה. וכש"כ שהתבשיל לעצמה מותר דצונן היא, מה יש לחוש שמא נטף מליחוחית הרוטב שבכיסוי לתוכה, אם נפל בו איזה דבר כבר נתבטל בששים של התבשיל דמספיקא לא אסרינן בדיעבד לחוש שמא נטף בה בני"ט, ומכש"כ שהכיסוי מותר דהא אין איסור מפעפע מכלי אל כלי אם היו אפי' שניהם חמין.

=> הכל מותר.

הגש"ד – אם לקח כיסוי מקדירה של בשר רותחת וכיסה על קדרה חולבת צוננת אפילו הכי אסור הכיסוי והקדרה דכיון דרותח הוי אי אפשר שלא בלע הקדרה החולבת מן הבשר מידי דהוי אטיפה רותחת שנפלה על הקדרה, שבלעה אע"פ שצוננת, והתבשיל שבתוך הקדרה שרי הואיל והוא צונן, אך צ"ל שיודע בודאי שלא נפלה הטיפה מן הכיסוי לתבשיל. הובא בב"י ס"ס צב.

⁶¹⁵ שהרי הביא פוסקים רבים שחולקים לדעתו על הרשב"א, ולדעתו אין הבדל לדעת הרשב"א בין בישול חלב שיש בו פי ששים בקדירה של בשר בת יומה לבין בישול ירקות וזוהו פסק במפורש בשו"ע שאם בישול חלב כני"ל אסור לבשל בקדירה אפילו בשר, ובנוסף לכך בשו"ע לא הביא את הרשב"א.
⁶¹⁶ לעני"ד לא משמע כך מפשט הרשב"א.

=> הכל אסור, אך אם יודע בוודאות שלא נפלה הטיפה לתבשיל - התבשיל מותר.

דר"מ – והנה מבואר שהג"ה זו פליגא אדברי איסור והיתר הארוך בתרתי חדא דהיא אוסרת הקדרה אע"פ שהיא צוננת מידי דהוי אטיפה רותחת שנפלה על הכלי ובזה נראים דברי הארוך דהרי כתב טעם הגון דלא דמי לשאר עירוני טיפה רותחת שנפלה על הכלי, השנית דהג"ה זו מצריך דבעינן לידע שלא נפל מן הכיסוי לקדרה והארוך כתב מסתמא דשרי דודאי איכא ששים נגדו ובזה נראין דברי ההג"ה דבחס על הצונן לא שייך ששים אלא קליפה ולכן בעינן לידע שלא נפל לשם כלום ואי לא ידעינן סגי בקליפה אי התבשיל הוא דבר יבש.⁶¹⁷ וכ"כ בהג"ה – הכל שרי רק המאכל צריך קליפה, אם אפשר לקלפו, ואם לאו, הכל שרי.⁶¹⁸

ש"ך – צ"ע במה שמתיר גם הקדרה... דהכא עדיף מטיפה רותחת שנפלה על הכלי דהכיסוי גופה עם הלחלוחית חס נגע בקדרה, ועוד דבסי' ק"ה ד' הבאתי הרבה פוסקים דסבירא לן דכלי חרס בולע אפי' בכלי שני וכש"כ עירוני שנפסק הקלוח שמבליע.

ש"ך – מיהו כל זה כשיש לחלוחית בכסוי אבל יבשה פשיטא דלכ"ע הכל שרי וכן דעת מהרש"ל, מיהו מן הסתם אמרינן שיש בה לחלוחית כן כתב בדרי"מ וכן משמע מדבריו בהג"ה כאן.

(3) כסוי שאינו בן יומו

או"ה – אם הכיסוי אינה ב"י המאכל והקדירה מותרין אפי' אם ראה להדיא שעלה רתיחת התבשיל שני אצלה דנטל"פ בדיעבד הוא, אבל הכיסוי ודאי אסור לכתחילה בין לבשר בין לחלב כדין כל כלים שאינן ב"י שהרי בלעה משניהם.

הגש"ד – כיסוי מקדרה של בשר ושמוהו על קדרה של חלב אסור הכל ואין שייך נותן טעם לפגם שהרתיחה עולה ונוגעת בכיסוי תדיר ונעשית בת יומא.

דר"מ – ואני ראיתי כל רבותי נוהגין כהג"ה (הגש"ד) זו וכן המנהג פשוט במדינתנו שאין פוסקין נותן טעם לפגם בכיסוי.

נחלקו מה היחס למנהג:

דר"מ – אני אומר כי דבר זה גורם הפסד ממון ישראל כי הוא דבר רגיל ושכיח והוא חומרא בלא טעם כי מי גרעה אותה רתיחה שעולה למעלה אצל הכיסוי מן הרוטב וגוף המאכל עצמו שבתוך הקדרה ומבשל בה. ותו דלא נמצא מקום לחומרא זו לא בגמרא ולא בשום פוסק ומחבר, לכך אומר אני דהמיקל לא הפסיד והמחמיר בשלו תע"ב אבל אין להחמיר בשל אחרים כלל. וכל זה אני אומר במקום שאין מנהג אבל במקום שנהגו להחמיר אין לשנות אבל אם יש צד בעולם להקל עם הטעם של נותן טעם לפגם אני מקיל בו, ואי איישר חילי אבטל המנהג כי מנהג טעות הוא ואין לו טעם לסמוך עליו. וכ"כ בהג"ה, והוסיף שאף לצורך שבת או הפסד יש להתיר.

לבוש – נראה לי לנהוג היתר הלכה למעשה.

ב"ח – נראה לע"ד שהוראה זו יש לה יסוד ע"פ פירוש רבינו תם (תוס' חולין קיא ב ד"ה הלכתא) שכתב לתרץ דהא דתניא (פסחים ל, ב) אם טח התנור באליה (בשומן של זבב הכבש) כל הפת אסורה עד שיסיק את התנור, דקשה למה לי עד שיוסק, בקינוח סגי, דתו לא הוי אלא כנ"ט בר נ"ט, ותיירץ רבינו תם דשומן שעל החרס אינו יכול להתקנת יפה, ומכאן למדו לכיסוי של חרס, דאף לרוב רבותינו שחולקים אתירוצו רבינו תם ותופסים עיקר דהחרס נמי מתקנת יפה, מכל מקום בכיסוי של חרס שהרתיחה עולה ונוגעת בכיסוי תדיר עד שהזיעה נדבקות ואינו יכול להתקנת חשוב כל כיסוי

⁶¹⁷ המשך דבריו – ואפשר דאף קליפה לא צריך אבל לא מטעם הארוך אלא דלא מחזקינן איסור לחוש שמא נפל לשם כל כמה דלא ידעינן, ואי הוא דבר לח שאין שייך בו קליפה נתבאר לעיל סימן צ"א, שלא נאסר.
⁶¹⁸ לא הבנתי למה צריך קליפה, הרי הוא סובר שהלחלוחית שע"ג הכסוי דינה ככלי שני שאינו מבליע כלל, ומסיבה זו הוא מתיר את הכסוי והקדרה. ואח"כ ראיתי שכך הקשה הפרי"ח ס"ק ט.

כאילו הוה בן יומו ואוסר עד ששים, וכיון שאין בשום קדרה ששים כנגד הכיסוי אסור כל התבשיל מיהו הכל לפי הכיסוי ישן או חדש ומי שאינו בקי אל יזוז ממנהג בעלי הוראה הקדמונים שהחמירו.⁶¹⁹

רש"ל – ונראה בעיני דדוקא באותם כיסויים שהן קצרים למעלה ויש בהן כעין חלל כמו שיש בהרבה כיסויים ואז אי אפשר לקנח כ"כ יפה שיהא נקי מן הרתיחה והזיעה שעלה שם, אבל בכיסויים שהם רחבים למעלה ויכולה היד לשלוט בהן לקנח יפה אין לומר שהוא איסור בעין ומותר, ולפי זה כיסוי שהוא נקוב למעלה ואינה בת יומא מותר.⁶²⁰

וכ"פ אפי רברבי, ט"ז וש"ך. וכתבו אפי רברבי וש"ך שאף בזה אין להחמיר כ"כ, ולכן בשעת הדחק או שיש עוד שום צד להתיר, אפשר להקל.⁶²¹

בני חייא (הובא בפת"ש ד) – אף לדברי המחמירים דוקא כיסוי מיוחד לכך אבל אם נתן קערה של חלב על קדרה של בשר מותר לדברי הכל כשאינו בן יומו.

ד. בליעת כלי חרס בצונן

* עיקר הדין. סימן קלה, ד

ע"ז לגב – כסי (כוסות של חרס של גוי המשמשות לשתית יין) – רב אסי אסר, ורב אשי שרי; אי שתי בהו עובד כוכבים פעם ראשון – כ"ע לא פליגי דאסור, כי פליגי – בפעם שני. איכא דאמרי: פעם ראשון ושני – כ"ע לא פליגי דאסור, כי פליגי – בפעם ג'. והלכתא: פעם ראשון ושני – אסור, ג' – מותר.

רש"י יאי שתי בהו עובד כוכבים פעם ראשון – דכולי עלמא אסור, דאידי דרכיכי בלעי ואסירי. **וכ"פ ר"ח, גאונים, רשב"א, תרומה, הג"מ וטור** = כלי חרס חדש בולע יין נסך בצונן. נחלקו בפירוש מסקנת הגמרא לפי רש"י פעם ראשון ושני – אסור, ג' – מותר' מתי כלי חרס חדש שבע מלבולע ולא בולע יותר: **רשב"א** – כוס של חרס ששתה בו העו"ג פעם הראשונה או אפילו פעם שנייה לתשמישו הרי זה אסור, שתה בו ישראל פעם ראשונה ושנייה יין או מים כבר שבע מלבולע בהיתר ומעתה אינו בולע, ולפיכך אם שתה בו העו"ג משנייה ואילך מותר כשאר כלים. **וכ"מ מרא"ש. אך תרומה** – כלי חרס חדשים לפי רש"י צריך ליתן בהם מים תחלה ג"פ. **וביאר ב"י** – נראה שמפרש אם נתן בהם מים פעם ראשונה ושניה לא גמרו מלשבוע לבלוע לפיכך אם נגע גוי ביין שנתנו בהם אסור כלומר וצריכין עירוי, שלישיית מותר, כלומר אם נתן בהם מים שלש פעמים כשנגע גוי ביין שנתנו בו אח"כ מותר. **וכ"פ שו"ע**.⁶²²

תוס' – פרש"י... אבל קשה לר"ת מהא דאמר לקמן בפ"ב (דף עד): מודה רבי בקנקנים שהן אסורין לפי שמכניסין לקיום הא לאו טעמא דמכניסין לקיום כמו בכלי חרס סגי בניגוב בעלמא. לכך פר"ת דמירי הכא בכסי בין חדשים בין ישנים ושתה בהם עובד כוכבים יין כמה פעמים וה"פ הלכתא פעם ראשון ושני כלומר שתי הדחות במים אינם

⁶¹⁹ תמה עליו הט"ז – והוא תמוה דהא הקדרה נדבק שם ממשות המאכל ולמה יגרע הכיסוי ממנה.
⁶²⁰ **ביש"ש** כתב שצריך ששים כנגד כל הכיסוי. **ש"ך** – וצ"ל לדבריו דאף שאותו שהוא במקום הקצר הוא דבר מועט מ"מ הזיעה של בשר עולה למעלה עד ס' כנגדו עד שנעשה מה שבעין נבילה, ואח"כ הכסוי נעשה נבילה. ע"כ. **ותמה רע"א** על שיטה זו – איך שייך שהבלוע הפגום יעשה נבילה.
⁶²¹ **הט"ז כתב** – נראה לעני"ד לנהוג בזה שיש לשער אם יש בתבשיל ששים נגד מקום הקצר שבכיסוי.

⁶²² **שבות יעקב** (הובא פת"ש ג) – יש להביא ראיה דלאחר שני חדשים שלא נשתמשו בכלים נעשו פגום ונפסק לגמרי עד דהוי כעפרא ומותר בדיעבד אף בפסח (לסוברים שחמץ בפסח שנטל"פ אוסר) דהא איתא במרדכי פ' כל שעה וסמ"ג והגהות מיימוני ופסקי מהרא"י הובא בב"י בא"ח ס"י תמ"ז ובהג"ה ש"ע סעיף ה' בחביות יין שדבקו נסרוי בבצק אם נתנהו קודם ב' חדשים כבר נתייבש ואינו נ"ט בפסח וש"י ע"כ. דון מינה דהתם איכא ממשות של חמץ בעין אפ"ה אחר ב' חדשים אינו נ"ט כלל. ומכ"ש בבלוע בכלי דאינו נותן טעם כלל וש"י בפסח בדיעבד דהוי כעפרא. מ"מ לכתחלה ודאי אין להשתמש בשום כלי שאינו ב"י אפי' לא נשתמש בו שנים הרבה... ומזה יש ללמוד גם לאותן הנהגין להחמיר בשאר איסורים בכיסוי קדרה אף שאינו ב"י מ"מ אחר שני חדשים יש להתיר.

⁶²² בתחילת דבריו כתב השו"ע כלשון הטור שלכאורה סובר כרשב"א – ומאימתי שבעו, מפעם שניה ואילך, לפיכך אם נשתמש בהם העובד כוכבים פעם ראשונה ושנייה, צריך מילוי ועירוי. אך אח"כ כתב כתרומה – ואם נתן בהם מים שלשה פעמים, ואח"כ נתן בהם יין ונגע בו העובד כוכבים, מותר בשכשוך. אבל אם לא נתן בהם מים אלא ב' פעמים, ואח"כ נתן בהם יין ונגע בו העובד כוכבים, יש אומרים שצריך עירוי. **ותירצו הש"ך והגר"א** שם שהשו"ע הבין שהטור והתרומה לא חולקים, והטור סובר שדווקא אם השתמש ביין פעמיים הכלי שבע מלבולע, אך אם השתמש במים סובר כתרומה שהכלי שבע מלבולע רק אם השתמש בו שלוש פעמים.

רוצים להכשירו שלישי מותר פי' דאז ודאי בהדחה שלישית נפלט הכל... ודוקא בכוסות של חרס שאין חלק והיין נדבק בו אבל כוסות של עץ אין צריך להדיח שלש פעמים.
 = < כלי חרס לא בולע בצונן, ולכן מספיק להדיחו, אלא שצריך להדיחו שלוש פעמים.

רא"ש – נראה לי כפירוש רש"י אלא שאני אומר דכוסות שהיו רגילין לשתות בהם היין עשויין ממין אדמה הידוע להם שבפעם ראשון או שני בולע הרבה קודם שנתמלא הכלי בליעה ומין האדמה גורמת או שלא היו נצרפים היטב בכבשן.

* בליעת כלי חרס חדש בבשר וחלב

כתב הגש"ד בשם המרדכי – ומפרש"י התיר ר"י הלבן בשר שנתבשל בקדירה של חלב והיה בה חלב כל הלילה קודם, ואמר דכיון דבלע פעם ראשונה ושנייה ושלישית מקודם לכן, לא בלע הלילה כלל, וחלב שבלע מקודם לא אסר דני"ט לפגם הוא. = אף לגבי בשר וחלב כלי חרס חדש בולע בצונן וכלי ישן לא בולע בצונן. **הובא בב"י וכ"פ ט"ז, רש"ל, ב"ח ולבוש.**

נקה"כ – הא קיי"ל דאפילו דבר מאכל היתר שנשרה באיסור שרי בפחות מעת לעת בהדחה, כש"כ כלי חרס... אכן אגן לא קיימא לן הכי (כר"י הלבן), דכבר הקשו התוס' והפוסקים על פירוש רש"י.⁶²³ **וכ"כ דר"מ**, על דברי ר"י הלבן – עיין לקמן סימן קלה דאף ביין נסך לא נהגינן כן.⁶²⁴ **וכ"כ חוות יאיר** (הובא בפת"ש ה), מטעם אחר, מפני שאין ללמוד דיני איסור והיתר מדיני יין נסך.
פמ"ג – יש להחמיר כט"ז באין הפסד מרובה.

* האם כלי חרס ישן בולע ע"י כבישה

ט"ז – אבל אם היה החלב מעת לעת באותו כלי ודאי הוה אמרי' שבלע שפיר החלב ואסר אח"כ הבשר כיון שכבוש כמבושל ובישול פשיטא שמבליע אפילו בכלי ישן. **וכ"כ רש"ל, נקה"כ וחוות יאיר.**
ב"ח סימן קג 'ומי"ש ומיקריא' – ועיין במרדכי הארוך... התיר ר"י הלבן... ובפרק המפקיד (ב"מ מ, א)⁶²⁵ גבי אם היו קנקנים ישנים לא יוציא לו בלע ומוקי לה אפילו כשאינם מזופפים ומשום דכיון דטעון טעון עכ"ל (לא נמצא במרדכי שלפנינו), ולכאורה נראה (מלשון ר"י הלבן) דדוקא לילה שלם לא חשיב כבישול, אבל היה בה חלב כל מע"ל חשיב כבישול, אכן מההיא דפרק המפקיד משמע דאפילו שרוי בו מע"ל לא בלע כלל, ולפי"ז במעשה דר"י הלבן היה מתיר אפילו היה בה חלב כל מע"ל, אלא המעשה שהיה כך היה שהיה בה חלב כל הלילה. **וכ"פ לבוש**.⁶²⁶

⁶²³ וכתב שמה שכתב מהרש"ל לקמן הוא רק פירוש לר"י הלבן אך הוא לא סובר כך, ודעתו שאף כלי חרס לא בולע בצונן.

⁶²⁴ ותמה על זה באורח מישור (הובא בחדושי הגהות) דהא לקמן בסימן קלה לא משמע כלל דלא נהגינן כן.

⁶²⁵ **משנה**. המפקיד (שמן אצל חברו, והשתמש בו ולא יודע כמה השתמש)... יוציא לו (השומר ינכה לו את הפחת שרגילה אותה כמות לפחות במשך הזמן שהשמן אצלו) כלל מאה... לוג ומחצה בלע (שנבלע בדפנות), אם היו קנקנים ישנים אינו יוציא לו בלע (שכבר בלעו את כל מה שהם מסוגלים). **גמרא**. והא אי אפשר דלא בלע! – אמר רב נחמן: במזופפין (במצופפים זפת) שנו. – אביי אמר: אפילו תימא שלא במזופפין, כיון דטעון טעון.

⁶²⁶ **ט"ז** – ולי נראה דבריהם תמוהים דהא גם בכלי אמרינן כבוש כמבושל ולמה נקיל כאן בכבוש וראיה זו דפרק המפקיד נראה ג"כ על דרך שכתבתי דזה פשוט דגם בבישול אין הכלי יכול לקבל לתוכה שום דבר כל זמן שהוא שבע מבלוע אלא דע"י הבישול מפליט קצת מה שבתוכו כבר ונכנס אחר במקומו, וכן הוא ממש בכבוש מעלי"ע, וע"כ יפה הביא ראה במרדכי הארוך מפי המפקיד... ומשני דכיון דטעון טעון, פירוש כל זמן שהוא שבע מבלוע ישן שכבר בתוכו אינו בולע עוד ואע"פ שאם ישתהה שם מעלי"ע – יבלע, אע"פ שהוא שבע מבלוע כבר, דהיינו ע"י שיפליט מה שבתוכו ויוכל לבלוע מחדש, מ"מ אין מנכה לו בשביל זה כיון שעכ"פ המדה לא תהיה חסירה דמה שיהא נחסר ע"י מה שיבלע הכלי מחדש יתמלא ממה שמפליט הבלוע כבר שלו. ע"כ. **גם החוות יאיר** הסכים עם פירוש הט"ז לר"י הלבן, אך לא מטעמו של הט"ז דמפליט ובלע, אלא לפי שיש חילוק בין בליעת טעם (שהוא נבלע ע"י כבישה אע"פ שהוא ישן ומלא) לבליעת ממש, ומה שאמרו ב"בא מציעא ששבע מבלוע היינו שאין בולע גוף הדבר.

יש נפק"מ בין הטעמים (הובאה בפת"ש סט ס"ק לה), **שכתב הפמ"ג בשם חכם אחד** – דהא דקיי"ל יש מליחה לכלים להבליע ונאסר הכלי, דוקא בכלי חרס חדש או שאר כלים, אבל כלי חרס ישן דכבר שבע לבלוע לא, דהא **כתב הט"ז** שם לענין כבוש דאינו בולע אא"כ מפליט שלו וא"כ במליחה דאין מליחה לכלים להפליט א"א לבלוע ולא נאסר הכלי. **אך לפי החוות יאיר** אין להקל בזה מפני שלא תלוי בפליטה, **וכ"פ פמ"ג למעשה**.

7. נ"ט בר נ"ט. סימנים צה, א - ג; צד, ה

א. עיקר הדין. סעיפים א, ב.

(1) מתי אומרים נ"ט בר נ"ט

חולין קיא, ב – איתמר, דגים שעלו (מן הצלי כשהיו רותחין) בקערה (צוננת, שבלוע בה טעם בשר), **רב אמר**: אסור לאכלן בכותח, **ושמואל אמר**: מותר לאכלן בכותח; רב אמר אסור - נותן טעם הוא, ושמואל אמר מותר - נותן טעם בר נ"ט הוא. **אמר חזקיה משום אביי, הלכתא**: דגים שעלו בקערה - מותר לאוכלן בכותח.

מוסכס שהלכה כשמואל שדגים רותחים **שעלו** בקערה של בשר, ובלעו כדי קליפה, מותר לאכלם בחלב, **נחלקו** מה הדין בהתבשלו או נצלו:

תרומה – ביצים שנתבשלו במחבת חולבת בת יומא מותרים לתתם במולייתא שקורין פשטיד"א (של בשר)... כמו דגים שעלו בקערה שהיה בה בשר מותרין לאוכלן בכותח שהיא של חלב ואפי' נאמר עלו דוקא מותר ולא נצלו, אבל נתבשלו מותר שהטעם הראשון מתפשט במים ואיכא ג' נותני טעם של ראשון במחבת ומשם במים ומשם בביצים ואכתי היתר הוא. = < התבשלו מותר, אך נצלו אסור. **וכ"פ סמ"ג והג' הסמ"ק**.

רשב"א – דגים שנתבשלו בקדירה שנתבשל בה בשר, אם הודחה הקדירה יפה קודם שנתבשל בה דגים עד שלא ישאר על פני הקדירה כלום מממש דבשר הרי אלו מותרין לאכלו בחלב לפי שאין כאן אלא נותן טעם בר נותן טעם של בשר בתוך הדגים שהבשר נותן טעם בקדירה והקדירה בדגים. = < משמע שאין חילוק בין צליה לבישול ובכל אופן מותר, וכש"כ שבעלו מן הצלי רותחים ע"ג קערה רותחת שמותר (בי"י). **וכ"מ מרמב"ם**⁶²⁷, **ר"ן, ראב"ה, ראב"ן** (סבו של הראב"ה), **רש"י, הג' אשרי ור"י**, שלא חילקו בין צליה לבישול.

ריב"ן בשם רש"י (הובא בתוס' ורא"ש) – **עלו אין נתבשלו לא**, ואע"ג דבעלו נמי קבלו כדי קליפה טעם מן הבשר, בבליעה מועטת התירו נ"ט בר נ"ט, אבל נתבשלו ונבלע כל טעם הבשר שהיה בלוע בקדירה אסור לאוכלו בכותח. = < אם נתבשלו אסור, אך לא ברור מה הדין בנצלו.

שו"ע (כדעת רשב"א ורו"ה) – דגים שנתבשלו או נצלו בקדירה של בשר מותר לאכלם בכותח.

או"ה – דגים שנתבשלו ביורה של בשר או נצלו בשפוד של בשר אסור לכתחילה לאוכלן בכותח (כדעת ריב"ן שהחמיר בהתבשלו וכדעת התרומה שהחמיר בנצלו), **אבל אם אירע כך** (שהתערבו עם חלב), **ואפי' אם נצלו על רשת של בשר ב"י אנו מתירין בדיעבד. וכ"פ רמ"א. וכתב דר"מ** – ונ"ל דמ"מ בדגים שעלו מותר אף לכתחילה לאכלן בחלב דבהא לא מצאנו מאן דפליג. **וכ"כ בהגה וט"ז**.

רש"ל – נהגו לאסור לכתחילה לאכול בכותח כל מה שנתבשל בקדרה של בשר, וכן איפכא (כדעת או"ה והרמ"א, שבדיעבד אם התערב מותר), אך אם נצלו הדגים בקדרה של בשר, אסור מן הדין לאכלם בכותח (כדעת התרומה, ואפילו בדיעבד אסור). **הובא בש"ך**⁶²⁸.

⁶²⁷ רמב"ם – קערה שאכלו בה בשר ובשלו בה דגים מותר לאוכלם בחלב דגים שצלוין עם הבשר אסור לאוכלן עם החלב. טור – איני מבין למה כתב שצלוין עם הבשר אסור לאוכלן בחלב דה"ה נמי מבושלין עמו שהרי לא התיר אלא כשנתבשל בקערה של בשר ואם בא להחמיר בצלי אי"כ למה כתב עם הבשר אפי' בלא בשר נמי בכלי של בשר אסור. בי"י – מ"ש דגים שצלאן עם הבשר אסור לאכלן בחלב לא בצלאן מחוברים ממש לבשר מיירי כדקס"ד דרבינו, אלא בצלאן בתנור אחד נפרדין מן הבשר מיירי דס"ל דריחא מילתא היא לענין בשר בחלב. ונקט לישנא דגמרא דאיירי בדג שצלאו עם הבשר דגרסינן פרק כיצד צולין (פסחים עו): וכן פירש הג"מ.
⁶²⁸ והטעם שבבישול יש ג' נותני טעם, **וכתבו פמ"ג וחוו"ד** (הובאו בפתי"ש ב) שלפי זה גם בנתבשלו אף דהדגים מותרים מ"מ הרוטב אסור דהוי כמו נצלו. **ועוד כתב החוו"ד** דהא דנצלו אסור דוקא שצלה דגים בשפוד או בכלי שצלו בו בשר, אבל אם צלה דגים בקדרה שבישל בה בשר מותר כיון שטעם הבשר נבלע בכלי ע"י בישול חשיב מעיקרא כמו ג' נותני טעם.

*** מה זה 'עלו' שמותר לכל השיטות?**

טור – דגים רותחין מיד לאחר שסלקן מן האש שנתנן בקערה צוננת של בשר או שהדגים צוננין והקערה רותחת מותר לאכלם בחלב.

ט"ז – עלו דהיינו דגים רותחין מיד לאחר שסלקן מן האש ונתנן בקערה של בשר צוננת או איפכא שהדגים צוננים והקערה רותחת דמותר לאוכלן בחלב. **וכ"כ ש"ך**.

ב"י – א"ת לדברי האוסרים נצלו, בקערה רותחת ודגים צוננים הוה להו למיסר דהא קיימא לן דתתאה גבר והוי כאילו שניהם חמין, ונ"ל דאף על גב דקיימא לן תתאה גבר מכל מקום אין נתינת טעם שלו כ"כ כמו כששניהם חמין הילכך לא מחמירין ביה טפי מבנתבשלו. ע"כ. משמע שאם הכלי רותח והדגים צוננים דינם של הדגים כהתבשלו ולא עלו.

ב"י – מצאתי כתוב דגים שעלו בקערה וכו' דוקא שאחד מהם חם אבל שניהם חמין לא אפילו דיעבד כן משמע ביורה דעה (בטור) ע"כ ונראה דהיינו משום דהוי כנצלו בקערה. **וכ"כ ט"ז וש"ך**.

*** האם מותר לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה**

הג' הסמ"ק – נ"ט בני"ט גופיה דשרי היינו דוקא דיעבד אבל לכתחלה אסור לגרום, מדקאמר דגים שעלו בקערה מותר לאכלם בכוח משמע דוקא עלו דיעבד אבל לכתחלה אסור להעלות בקערה של בשר כדי לאכלם בכוח. **וכ"כ הג"מ, או"ה, ורי"ו**, וכן מוכח מלשון כל הפוסקים. **וכ"פ רמ"א ט"ז** (כמובא לעיל) **וש"ך**.
בדק הבית – אין דבריו (של רי"ו) נראים אלא לכתחלה נמי מותר לבשל בכלי של חלב דבר שרוצה לאכול עם בשר. **אך בשו"ע** כתב בלשון דיעבד, כלשון הגמרא והפוסקים, ולכן כתב **הש"ך** שהשו"ע אוסר לכתחילה, **אך ביבי"א ט, ד** כתב שהעיקר כפי שכתב בבדק הבית.

*** כלי שאינו בן יומו**

רמ"א (עי' או"ה) – אם היה הכלי שנתבשלו או נצלו בו לפגם שלא היה בן יומו נוהגין היתר לכתחילה לאכלן עם חמין השני.

רש"ל – מאחר שהעולם תופסים לאיסור בנתבשלו, א"כ בנתבשלו בכלי שאין בן יומו נמי אסור לכתחילה (לאכול עם חלב), דכל טעם לפגם אסור לכתחילה.

ט"ז – הסומך על הרמ"א להקל בזה לא הפסיד.

אמנם כל זה לדעת רמ"א ורש"ל שהחמירו בני"ט בר נ"ט בבישול או צליה שאסור לערבו עם חלב, אבל לדעת השו"ע שהיקל לכתחילה לערב עם חלב, אף אם נאמר שאוסר לגרום לכתחילה לני"ט בר נ"ט, בכלי שאינו בן יומו מסתבר שיתיר אפילו לגרום לכתחילה. **וכתב בפנה"ל לב**, יא שכך מנהג כל הספרדים.

*** ההלכה בימינו בדין נ"ט בר נ"ט**

פנה"ל לב, יא – חילוקי מנהגים אלו (בדין נ"ט בר נ"ט) נאמרו לגבי כל הכלים, אולם נראה שכיום הם קיימים לגבי כלי חרס ועץ שבולעים טעמים אל תוכם. **אבל בכלי מתכת וזכוכית** שנוקו עם סבון כמקובל בימינו, כיוון שידוע שאינם

פולטים שום טעם, מסתבר שגם המחמירים יסכימו לדעת המקילים, ולכן בני כל העדות יכולים לנהוג כדעת המקילים, לבשל מאכל פרווה בכלי בשרי נקי כדי לאוכלו עם חלב, וכן להפך. אמנם למדנו (לעיל כה, ח), שככלל יש לשמור על ההפרדה בין מערכות הכלים הבשריים והחלביים, וכאשר מתכוונים לאכול מאכלי פרווה עם בשר נכון לבשלם בסיר בשרי, וכאשר מתכוונים לאוכלם עם חלב נכון לבשלם בסיר חלבי. אולם בשעת הצורך, ואפילו לצורך קל, מותר לבשל תבשיל פרווה בכלי בשרי נקי בן יומו, ממתכת או מזכוכית, כדי לאוכלו עם חלבי או להפך.

* נ"ט בר נ"ט באוכלים

שע"ד – צריך לזהר שלא לאפות פת בצד פשטידא בתנור שמא יאכל הפת בחלב, כדאמרינן אין טשין התנור באליה ואם טש כל הפת כולו אסור (זה המקור שפת בשרית אסורה), ואפילו לא נגעו זה בזה דאזיל האי ומפטם האי (מדין ריחא), ואין להתיר משום נותן טעם בר נ"ט, חד בעיסה של פשטידא ומשמ בעוגה, היינו דוקא פליטת טעם בכלי, אבל מאוכל לאוכל הכל חשוב טעם אחד, ואפילו לאכלו עם בשר אסור פן יאכלנו עם חלב. **וכ"כ תרומה. וכ"מ מרשב"א** (חידושי לחולין קיא, ב) – טעם שני אין בו כח לאסור אחרים אלא מותר לגמרי, ודוקא בקערה שהודחה יפה שאין בה משמנינותו של בשר ולא מן המאכל עצמו שנתבשל עם הבשר [אבל אם לא הודחה יפה ויש בה מן המאכל שנתבשל עם הבשר אסור] לפי שעכשיו בולעין הדגים מעיקר הבשר ומקבלין טעם מן הראשון

פמ"ג – יראה ברור דוקא טעם א' בכלי וב' באוכל הוקלש, הא טעם א' באוכל (וטעם ב' באוכל או בכלי) ומשם לבשר או חלב אסור דכל באוכל הוא הוי כממש.

פני אריה – והם אצלי דברים תמוהין דהא קיי"ל דאע"ג דאין בלוע יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב היינו דווקא באוכל שיש לו פליטה מגופה, אבל מכלי לאוכל, פולט הבלוע אף בלא רוטב, לפי שאין להכלי לפלוט מגופו, והשתא אם הכלי שפליטת הבלוע נוח אצלו לפי שאין לו פליטה מגופו אינו יכול לפלוט אל האוכל אלא טעם קלוש ומה"ט מתירין נט בר נט, אוכל שפליטת הבלוע בו קשה אצלו מפני פליטתו מגופו עד שבשביל כך אינו פולט הבלוע אלא ע"י רוטב לא כל שכן שאינו פולט אלא טעם קלוש.⁶²⁹

מלבד זאת רואה דנוסחא זו שבשע"ד (וואין להתיר משום נט בר נט וכ"י) לאו דסמכא היא, דהמעין שם יראה לעין דהתם איסור הפת הוא, אי משום דחיישינן שהשומן זב מן הפשטידא והוי כההיא דתניא אין טשין את התנור וכ"י ואי משום פיטום, שבפשטידא יש שומן בעין והוא מפטם להפת, והיינו דתנא רב כהנא פת שאפאה עם הצלי אסורה לאכלה בכותח', אבל עיסה שאין בה אלא טעם בלוע דלא שייכי הני טעמי אין הכי נמי דהפת שנאפה בצדה אפילו נגע בה ע"י לח רותח מותר בין עם בשר בין עם חלב דנ"ט בר נ"ט גמור הוא.⁶³⁰

* נ"ט בר נ"ט בשעת בישול

חוו"ד – לא אמרינן נ"ט בר נ"ט בשעת בישול כגון אם נפל חלב על הקדרה שמבשלין בה דגים כנגד הרוטב ואח"כ בישלו הדגים עם הבשר אפילו בדיעבד אסור אם לא היה סי' בבשר נגד החלב שנפל בראשונה על הקדרה ולא אמרינן דהוי נ"ט בר נ"ט, דכיון שנפל בשעת הבישול ובישול מפעפע בכל הכלי לחומרא והבלוע מקושר הוא עם התבשיל חשבינן כאילו נפל לתבשיל והוי טעם אחד.

⁶²⁹ בתשובתו שם נשאל על תבשיל של שעורים שניתן לתוכו חמאה כמו אחד מארבעים מהתבשיל, שהגיסו אותו בכף ואח"כ נתחב הכף לקדרה של בשר שאין בה ששים נגד החמאה שניתנה אל התבשיל של שעורים. והשיב לאסור, אע"פ שלכאורה זה נט בר נט באוכלים (חמאה לשעורים והשעורים לכף), שלא התירו נט בר נט אלא בכלי או בחתיכה שבלעה טעם בשר או חלב, אבל כאן החמאה התערבה ברוטב של התבשיל של השעורים. **אך כתב פת"ש** – נלע"ד להתיר ולא משום נ"ט בר נ"ט אלא לפי ה"ט"ז בסימן צב ס"ק כד, שכתב שאם נפלה טיפת חלב על הקדרה מבחוץ כנגד המים ולא היה במים פי ששים, אם בישל בתוך מעת לעת בקדירה זו בשר הבשר מותר כי לא צריך לחשב פי ששים כנגד הטיפה אלא כנגד המדומע עם המים (1 חלקי כמות המים) וה"ה כאן צריך לחשב פי ששים כנגד 1140 מהכף שזה השיעור של החמאה שיש בשעורים.

⁶³⁰ לכאורה יש ראייה לשיטתו מבידק הבית (ב"י עמ' רלד), שהביא את השע"ד שהתיר להדיח קערה בשרית בת יומה בתוך מים רותחים שבמחבת חלבית שאינה בת יומה דוקא כשהקערות מקונחות (שאי יש שלושה נ"ט. כדעת המחמירים לקמן בני"ט בר נ"ט בכלים שמצריכים שלושה נ"ט) שאין מלוכלכות מן המרק של בשר (שאי המרק נותן טעם ממש למים והמים לכלי החלבי). ולכאורה מוכח שסובר שהטעם שהמרק נותן הוא טעם ראשון, ולא טעם שני, ולא אומרים נ"ט בר נ"ט באוכלים. **אך העיר עליו בבדק הבית** – ומה שאסר במלוכלכות מהמרק של בשר אינו נ"ל דלא אסרינן אלא בממשות של בשר אבל במרק לא, ע"כ. ולכאורה מוכח שסובר שאומרים נ"ט בר נ"ט באוכלים.

בית אפרים – אפילו בשעת הבישול אמרינן נ"ט בר נ"ט.

(2) מתי לא אומרים נ"ט בר נ"ט

* **קדירה שאינה נקיה**

רשב"א – לא הדיח את הקדרה יפה יפה קודם שבשל בה את הדגים אם יש בממשות שעל פני הקדרה יותר מאחד בששים בדגים אסור לאכלן בכותח. **וכ"כ שו"ע א.**⁶³¹ **וכתב הש"ך** שבסתמא לא חוששים שהיה שומן דבוק, ודוקא לקמן בכלים שבא להדיחן מחזקינן לה שהיה שומן דבוק בהן.

* **נ"ט בר נ"ט דאיסורא**

ר"ן – הוי יודע דלא שרינן נ"ט בר נ"ט אלא בשל היתר כבשר בחלב דכיון דטעם שני אכתי היתרא הוא כיון דאקליש כולי האי לא חשיב למיסר אבל במידי דאיסורא כל היכא דאיכא טעמא כלל אוסר עד סוף כל העולם. **וכ"כ רשב"א ושע"ד, וכ"פ שו"ע וט"ז.**

* **דבר חריף** – לדעת רוב האחרונים לא אומרים בו נ"ט בר נ"ט, ויתבאר לקמן בסימן צו.

* **ביצה בקליפתה. סעיף ב**

רשב"א – ביצה שנתבשלה במים בקדרה חולבת מותר לתת אותה בתוך התרנגולת אפילו לכתחלה דהא נ"ט בר נ"ט הוא כדגים שעלו בקערה אבל ביצים שנתבשלו בקדרה עם בשר ואפילו בקליפה אסור לאכלן בכותח שקליפת הביצה בבירור מנוקבת היא וכשאדם מבשלה תוך יורה של צבעים תמצא הביצה עצמה צבועה מאותה צבע ולכן אסרו חכמים (חולין צו סוע"ב) (תבשיל שבושל עם) ביצת אפרוח והתירו ביצה אסורה (תבשיל שבושל עם ביצה של עוף טמא) שזו פולטת ציר של אפרוח (שהוא בשר ונותן טעם)⁶³² וזו אינה פולטת אלא זיעה בעלמא. **וכ"פ שו"ע.**⁶³³

ב. הדחת כלים בשריים וחלביים יחד במים חמים. סעיף ג

(1) שניהם בני יומם

תוס' – קערות שמשמשין בהן בשר שהודחו במחבת של חלב בכלי ראשון ושניהם בני יומן יש לאסור אפילו אם נאמר לאו דוקא עלו אלא אפילו נתבשלו ואפילו אין שמנונית בעין, דהקערות נוגעות במחבת ונפלט טעם מזה לזה והוי טעם שני באיסור⁶³⁴, ועוד דלא דמי כלל לדגים שעלו בקערה דהא כשהטעם שני של בשר ושל חלב נכנס במים

⁶³¹ משמע שאין איסור לאכול את הדג בפני"ע, אע"פ שהתבשל עם בשר ממש, וקשה הרי בסימן קטז כתוב שיש סכנה באכילת דג מבושל עם בשר. **וכתב יש"ש** דכאן לא נחית לדין זה אלא במה שנוגע לענין נט בר נט.

⁶³² ולגבי דגים שבושלו בסיר בשרי נקנ, **כתב באו"ה כתב** – כל דבר שהוא משום כלים אין אוסרין מבשר לדגים בדיעבד מטע' סכנת ד"א דהא מתיר בגמרא דגים שעלו בקערה רותחין של בשר. **וכ"מ מהט"ז** (עי' שפי"ד ג).

⁶³³ האפרוח שבביצה אינו ראוי לשחיטה ואם כן הרי הוא כעוף שמת ללא שחיטה שדינו כנבילה. **שו"ע פוה** – ביצת עוף טמא שנתבשלה עם אחרות, אם היא בקליפתה, אינה אוסרת. ואם היא קלופה, אוסרת. **וכתב על זה הרמ"א** – ואם היא נקובה, דינה כקלופה. **ומזה הקשה כאן הט"ז על הרשב"א** – צ"ע מאי שנא נקב בתולדה או שלא בתולדה ואי לאו פה קדוש דרשב"א נ"ל דאין נקב בביצה בתולדה אלא שבולע ופולט דרך הקליפה מדבר שהוא ממש בו וצ"ע.

⁶³⁴ את הטעם הזה דחה הרשב"א – ואין דברים אלו מחוורין כלל שהרי אין הקערות פולטות אלא בסבת המים שהפליטן והילכך כל שזו או זו פולטת כבר חזרה אותה פליטה בתוך המים לנותן טעם בר נותן טעם

מיד נאסרו המים וחוזרין ואוסרין הקערות והמחבת.⁶³⁵ **וכ"פ תרומה, סמ"ג, סמ"ק, או"ה, שע"ד ור"ן. וכ"פ רמ"א, ט"ז ורש"ל.**⁶³⁶ **או"ה** – דווקא שהדיח הקערות בבת אחת, אבל אם הדיח השל בשר תחילה ואח"כ של חלב או איפכא הוי ממש כדגים שנתבשלו. **וכ"כ רמ"א** (ומשמע שלכתחילה אסור להדיח כלי חלבי במים שהם נ"ט בר נ"ט של בשר, ובדיעבד אם הדיח הכל מותר. וכשיטתו בדין נ"ט בר נ"ט בנתבשלו).

רא"ש – קערות שנשתמשו בהן בשר שהודחו ביורה חולבת ושניהם בני יומן הוה ליה נ"ט בר נ"ט, **הבשר בקערה והקערה במים ועודנו היתר עד שיתערב באותן המים טעם החלב הנפלט מן היורה.**⁶³⁷ **וכ"פ רמב"ן ורשב"א. והוסיף הרא"ש** – אמנם יש לאסור מטעם אחר לפי שכשמדיחין קערות נדבק בהו שמנונית של המאכל ונוגע ביורה ונאסרה היורה מממשות הבשר שנכנס בה והכל אסור (אם אין במים ששים כנגד הממשות שע"פ הקדירה. ב"י). **וכתב הטור** – הילכך אין להתיר עד שיאמר ברי לי שלא היה שום שומן דבוק בה. **וכ"פ שו"ע. אמנם באו"ח תנב"ב** כתב השו"ע – יש לזוהר מלהגעיל כלי הבשר וכלי חלב ביחד, אח"כ אחד מהם אינו בן יומו. **וע"פ זה כתב הש"ך** שמה שהיקל כאן היינו דיעבד אבל לכתחילה אסור להדיחן יחד.

* נמצאו כלי בשר וחלב מעורבים יחד ויש חשש שהודחו יחד

הגש"ד – אם נמצאת קערה של איסור או של בשר תוך קערות של חלב ולא ידעינן אי הודחה בהן או לא יש להתירן דלא מחזקינן איסורא דילמא הודח בהן בכלי ראשון. **וכ"כ רמ"א. וכתב או"ה** – אפי' אם רגילין באותו בית להדיח בכ"ר מותרין שניהם בס"ס דספק שמא לא הודחה עמהן ואת"ל הודחה עמהן שמא לא היתה ב"י. **וכ"כ ט"ז.**

(2) מתי כלים בני יומם נאסרים ע"י הדחה במים חמים (לשו"ע בכלים לא נקיים ולרמ"א אפילו בנקיים)

* כלי שני

בסימן קה נחלקו הפוסקים האם כלי שני מבליע ומפליט, ואלו הדעות בקצרה:

דעות הראשונים:

רוב הראשונים – כלי שני לא מבליע ומפליט כלל.

מהרי"ח – כלי שני מבליע בכלי חרס, אך לא מפליט ממנו (וכש"כ שכך הדין בדבר מאכל. ש"ך).

רשב"א – כלי שני מבליע כדי קליפה לכל הפחות.

טור – כלי שני מבליע בכולו.

דעות האחרונים:

שו"ע ורמ"א חששו לכתחילה שיש בליעה ופליטה בכלי שני, אך בדיעבד מותר.

רש"ל וט"ז – כלי שני לא מפליט ומבליע כאחד, אך מפליט או מבליע בכולו. **והט"ז** היקל במקום הפסד מרובה.

ש"ך – יש להחמיר כמהרי"ח אם אין הפסד כ"כ.

רמ"א – אם הודחו זה אחר זה, או בכלי שני אפילו ביחד, הכל שרי (אפילו אם הכלים מלוכלכים. ט"ז ופשוט). **וכ"ד השו"ע**

בסימן קה, שלכתחילה אסור ובדיעבד מותר.⁶³⁸

⁶³⁵ ובאר הר"ן את הטעם השני יותר – טעם החלב הנפלט לתוך המים מקבל טעם מטעם הבשר ראשון שבקערות דמאן לימא לן שלא יתערבו פליטת הבשר ופליטת החלב בעצמן שלא באמצעות המים הילכך לא הוי בר נ"ט אלא נותן טעם ראשון.

⁶³⁶ נחלקו בשיטה זו מה הדין אם יש במים שישים כנגד הכלי: **או"ה ורמ"א צד, ה** כתבו לגבי כף חלבית שתחב אותה בקדירה בשרית (שזה דומה למקרה כאן) – אם הקדירה והכף שניהם בני יומן ויש ס' בתבשיל נגד הכף מותר הכל אפי' הכף לכתחילה. **וכתב הט"ז צד, ז** – קשה לפי טעם האי' בס"י צ"ה ס"ג של יש אוסרין דחיישינן שמא נגעו הקערות במחבת וה"נ ניחוש שמא נגע הכף בגוף הקדירה ומה מועיל ס' דמ"מ בולעת הכף והוה בו טעם שני, **נצ"ל דס"ל כטעם ה' דהתם יש לחוש שמא נאסרו המים כ"י וכאן אין חשש זה כיון שיש ס'. אך הש"ך צד, ח** כתב לגבי המקרה הזה שדעת הרמ"א בסימן צה, ג שהכף אסורה (מחשש לטעם הראשון). ותמה עליו רע"א שם – זה תמוה דהא ביש במים ששים גם להרמ"א הכף מותר.

⁶³⁷ המשך דבריו – ולי נראה דאף לריב"ן הכל מותר דלא אסר נתבשלו אלא לאכלן בכוחן שטעם שני של הבשר נ"ט לתוך ממשות של חלב, אבל הכא שטעם שני של הבשר שבתוך המים אין נ"ט לתוך ממשות החלב אלא מתערב עם טעם שני של החלב שבתוך המים נראה שהמים מותרים והכל מותר.

⁶³⁸ החידוש בשיטת השו"ע הוא בכלים מלוכלכים בממשות בשר וחלב, שהרי בכלים נקיים התיר בדיעבד אפילו בכלי ראשון, אמנם צ"ע האם יתיר כאן לכתחילה להדיח כלים נקיים בכלי שני, ולסמוך על דעת רוב הראשונים שאין בליעה ופליטה כלל בכלי שני.

וכ"פ הט"ז אף אם הכלים מלוכלכים, **וביאר פמ"ג יב** – אף דבסימן ק"ה אות ד' (לגבי כלי שני) החמיר באין הפסד מרובה, **מ"מ כאן להפליט מזה ולהבליע בזה שרי** ואי בחלב צלול אסור כאן באין הפסד מרובה.⁶³⁹

רש"ל – אם הם נקיים הכל מותר, אבל אם אחת מלוכלכת בשיורי מאכל אוסרת האחרות, אפילו בכלי שני, אבל אין צריך המורה לשאול אם הם נקיות או לא... אכן אי בודאי הוי בחד שיורי מאכל, אין לנו כח להתיר, משום שיש לחלק ולומר, דמשיורי מאכל יתמחה בתוך המים, ויהיו המים נחשבים כאילו הן גופה רוטב של בשר, שהוא כלי שני, ויבלע בכלי (שלדעתו כלי שני יכול להבליע בלבד ולא להפליט ולהבליע כאחד, כמבואר בסימן קה⁶⁴⁰).

הגש"ד – **מהרי"ח** פסק דכלי שני מבליע בכלי חרס, לפיכך יראה דיש לדקדק כשמדיחין קערות יחד ולפעמים נמצאת אחת של חרס תוך אחרות של בשר או איפכא, **נאיזה היא המלוכלכת בשיורי מאכל**, אוסרת האחרות אפילו בכלי שני שהיד סולדת בו, **אבל אם הם נקיות כולן אין לחוש**, דנהי נמי דכלי שני מבליע בכלי חרס, מ"מ אינו מפליט ממנו (למעשה הגש"ד בעצמו היקל). = < כלי שני מבליע בכלי חרס, ולכן אם כלי חרס חלביים הודחו בכלי שני עם כלים בשריים ואחד מהכלים הבשריים מלוכלך בבשר, כלי החרס אסורים. **וכ"ז הש"ך** כשאין הפסד כ"כ (כך לכאורה פשוט ע"פ פסיקתו בסימן קה).

* ערוי מכלי ראשון פרווה (או עם טעם פגום) על כלים בשריים וחלביים

הגש"ד בשם מהר"ש – אם בכלי שני הודחו מותרים, רק שלא שפכו מן הכלי הראשון על הקערות, זזה מיקרי נמי כלי ראשון.

או"ה – אפי' אם מערה על שני כלים הפכיים ושניהם ב"י, שניהם מותרים דודאי עירווי כלי שני הוא ואינו מפליט או מבליע, אלא שאנו מחמירין לאסור הדבר שמערה עליו הקילוח הראשון של איסור לומר אדמוקיר בלעה והיינו כדי קליפה, אבל לאחר שהוריקוהו על הכלים, לומר שיפליטו אז אותם המים מכלי אחר ויבליעו אותם בכלי שניים לא, דמדנתנו על הכלי ה"ל הכלי שני, והילכך אפי' שניהם מלוכלכות מותרות כולה בהדחת צונן דכלי ב' אינו מבשל כלל.

רמ"א (כדעת האו"ה) – אם עירה מים רותחים שאינן של בשר ולא של חלב על כלים של בשר ושל חלב ביחד ואפילו שומן דבוק בהם הכל שרי.⁶⁴¹

פרי"ח יז – תמוה, שהרי הוכחנו לעיל בסימן ס"ח (ס"ק יח) דערוי לפחות מבשל כדי קליפה וכל שכן שמפליט ומבליע, ואי"כ אפילו שהכלים יהיו מקונחים יפה אם הם בני יומן הרי המים מפליטים מהם הבלוע בהם ונאסרים המים לשיטתו שפוסק הפך דעת המחבר בדין קערות וחוזרים המים ואוסרים הכלים והוי דומיא דרישא, וכל שכן אם יש שומן דבוק בהם דאז פשיטא שנאסרים המים לכולי עלמא ונבלעים בכלים ואוסרין אותם.

רש"ל – היכא שעירו מים רותחין על הקערות, צריכין לדקדק ולשאול אם היה שם שיורי מאכל, לפי שהעירו מפליט ומבליע עד כדי קליפה. = < דווקא אם הכלים מלוכלכים הם נאסרים ע"י ערוי, אך אם הכלים נקיים מותר. **וכ"פ ט"ז וש"ך**.⁶⁴²

⁶³⁹ כלומר אם הכלי החלבי מלוכלך בחלב צלול יש כח בכלי שני להבליע את החלב בעצמו בכלי הבשרי, כיוון שרק בדבר גושי אין כח לכלי שני לפלוט את טעמו ולהבליעו בדבר אחר, משא"כ בדבר לח שאין צריך להפליט את טעמו, אלא להבליע את גופו.

⁶⁴⁰ אמנם גם הט"ז פסק כרש"ל לגבי כלי שני בסימן קה, אלא שכאן היקל ולא חשש שהממשות תימחה ותעשה כלי שני בעצמה ותיבלע בכלי.
⁶⁴¹ ש"ך – קשה לי דהא משמע מדברי הרב בהג"ה סי' ס"ח ע"י דעירווי מבשל כדי קליפה וכ"כ בת"ח כלל ל"ג ד"ב וצ"ל דס"ל להרב דנהי דמבשל כ"כ שהתרגלות מפליט ומבליע מ"מ הכלי שהוא קשה אינו בולע דאינו מפליט ומבליע כאחת בכלי שהוא קשה (אך כן מבליע בו, וכ"כ דר"מ קה, ד וש"ך שם ז).

⁶⁴² ובדעה זו נחלקו האם ערוי מפליט ומבליע טעמים הבלועים בכלים, ונפק"מ (1) כשעירו מים על כלים בשריים וחלביים וכלי אחד נקי ואחד מלוכלך, והנקי נאסר מהמלוכלך ויש בו טעם בלוע של בשר וחלב, השאלה האם הכלי המלוכלך חוזר ונאסר מהנקי ע"י הערוי, (2) וכן נפק"מ כשעירו מים על כלי של איסור נקי שיש בו כלי היתר: ט"ז – אם האחד מלוכלך והשני נקי אזי נאסר הנקי (בלבד, ולא חוזר ואוסר את שאינו נקי, מפני שערוי לא מבליע ומפליט מכלי לכלי אלא רק מבליע). ע"כ. ומטעם זה התיר כשהכלים נקיים ולא אסר משום נ"ט בר נ"ט בשני כלים. **אך ש"ך כתב** – צריך עיון בזה דאפשר דאפילו מבשל לא מבשל כולי האי שיפליט מן הכלי ויבלע לכלי, ויש להחמיר בשניהם במקום שאין הפסד מרובה כי נראה כיון דמבשל חשיב ממש כבישול, והכי משמע בהגש"ד דאין חילוק. ולכן כתב הש"ך שהסיבה אם עירה על כלים בשריים וחלביים נקיים – מטעם נ"ט בר נ"ט. **ותמה עליו מנ"י** נז, כב – ולא ירדתי לסוף דעתו דאם מפליט ומבליע אי"כ אמאי חשיב נ"ט בר נ"ט דמ"ש מהדיח שני קדרות וקערות ב"י.

* הדיח כלים נקיים שהדרך להשתמש בהם ע"י עירוי מכלי ראשון או כלי שני (הדיון הוא רק לדעת המחמירים)

או"ה – אין חילוק בין הדיח קערות עם קערות או כפות עם כפות⁶⁴³, ובקערה (שהדרך להשתמש בה ע"י ערוי עליה) צריך ס' נגד כולה לפי שמערין עליה כמה פעמים (ביממה) ונשאר בה הבליעה כל פעם והולך ובולע מידי יום יום בכולה, דווקא בעירו של פ"א אמרינן שאין בולע אלא לכדי קליפה, אבל בכה"ג ודאי בולע בכולו, וכן הטעליר (כלי שטוח, כמו קרש חיתוך או מגש. כך מוכח מחכ"א נ"ב) דרך ליתן עליה לפעמים בשר (שמך)⁶⁴⁴ רותח, ועוד שמא כל עירו והעירו מבליע כדי קליפה א"כ ע"י עירות הרבה בלע האיסור בכולו, כ"ש הכפות שרגילין לתוחבן בכלי ראשון.

=> הדיח קערות או מגשים של בשר וחלב יחד צריך פי ששים במים כנגד כל הקערה או כל המגש כדי להתיר את המים והכלים, אע"פ שהדרך להשתמש בקערות היא ע"י ערוי מכלי ראשון שמבליע כדי קליפה. אנחנו חוששים שטעם נבלע בכל הכלי, משני טעמים: 1. שמא ערוי כמה פעמים מבליע בכל הכלי. 2. שמא השתמשו בכלי ראשון.

נחלקו מה הטעם העקרי:

תו"ח – נראה לי דדוקא מן הסתם דחיישינן שמא השתמש בכף או בטעלי"ר בכלי ראשון וכמו שחיישינן בכהאי גוונא לענין הגעלת כלים וצריכים כולם הגעלה בכלי ראשון, אמנם אם ברי לו שלא נשתמש בכף או בטעלי"ר רק בכלי שני (ע"י שעירו לתוכם מכלי ראשון) תוך מעת לעת ודאי אינו אוסר בדיעבד (שאף אם השתמש ע"י ערוי תוך מעת לעת לא בלע אלא כדי קליפה), והכי נהוג.

ב"ח – לפע"ד נראה דמן הגעלה אין ראיה כלל דלכתחלה ודאי חיישינן שמא השתמש בו לפעמים בכלי ראשון ותו דאי אפשר שלא השתמש בכלי ראשון כל משך שנה תמימה ולכך צריך להגעילו לכתחלה בכלי ראשון, אבל הכא דיעבד אין לאסרו מן הסתם ולומר שהשתמשו בו בכלי ראשון תוך מעת לעת דלא שכיח כלל, אבל באו"ה כתב טעם אחר בקערות לפי שמערין עליה כמה פעמים ונשאר בה הבליעה כל פעם והולך ובולע מידי יום ויום בכולה וכו', וזה הטעם חשוב כעיקר. וכתב הש"ך – אף כי דבריו נראין, מ"מ נראה שגם הוא מסכים שאם ברי לו שלא נשתמש בכף או בטעלי"ר בכלי ראשון או בעירו מעת לעת (כמה פעמים) אינו אוסר בדיעבד.

=> **כולם מסכימים** שאם ברור שהשתמשו אך ורק בכלי שני תוך מעת לעת הכל מותר. ובסתמא חוששים שיש בליעה בכל הכלי, ונחלקו מה הטעם העקרי לחשש זה: **לתו"ח** שמא השתמש בכלי ראשון, **ולב"ח וש"ך** שמא עירה כמה פעמים תוך מעת לעת, שיש חשש שערוי כזה מבליע בכולו. **ונראה שהנפק"מ היא** כשברור לו שעירה כמה פעמים תוך מעת לעת, **לדעת התו"ח מותר, ולדעת הב"ח והש"ך** הכל אסור.

(3) אחד מהכלים לא בן יומו

* כשהכלים נקיים

שע"ד – קערות שאכלו בהן רוטב של בשר רותח היום, והודחו במים רותחין שהיד סולדת בו, במחבת חולבת שאינה בת יומא אפילו בכלי ראשון, הקערות פשיטא שמותרות שלא קלטו רק טעם חלב מכלי שאינו בן יומו שנותן טעם לפגם, וגם המחבת מותרת לבשל בה חלב עוד אחר הדחה זו משום דיש בה ג' נותני טעם בר נותן טעם, תחילה מן הבשר בקערה ומשם במים ומשם במחבת, ואכתי היתר גמור הוא כיון שאינו בן יומא. **הובא בב"י. וכ"פ או"ה, רמ"א וש"ך.**

⁶⁴³ עד כאן כתבתי בלשון הפוסקים שהביאו את האו"ה, ולא הבאתי את תחילת דבריו של האו"ה בגלל שהם מסבכים ואפילו סותרים את דבריו במקומות אחרים. אבל ברור שמה שכתבו זה מה שיוצא מדבריו.

⁶⁴⁴ שאם הוא לא שמן למה שיבליע בכולו. ואע"פ שהבשר בכלי שני, לדעת או"ה דין גוש ככלי ראשון.

או"ה – אך נוהגין שלא להשתמש במים לכתחילה לשום דבר דהא בלעי עתה מפגם בשר בחלב, ובמים גרידא אין שייך דיעבד כמו בתבשיל, שהוא דבר חשוב והתורה חסה (על ממונם של ישראל). **וכ"כ רמ"א**.⁶⁴⁵

* כשאחד מהכלים מלוכלך

שע"ד (המשך דבריו לעיל) – ודוקא כשהקערות מקונחות שאינן מלוכלכות מן המרק של הבשר⁶⁴⁶ קודם שהדיחן במחבת, דאז ליכא רק פליטת טעם של הקערות במים, אז שייך היתר של נ"ט בר נ"ט, אבל אם האחת מליאה שמנונית או שיורי מאכל של בשר או של חלב במחבת או בקערות, הכל אסור דטעם ראשון הוא. הגש"ד – נראה דהכל אסור לאו דווקא, דאם אותה שאינה בת יומא מקונחת לא תיאסר חברתה כלל (אלא רק היא תאסר) דלעולם טעם הנפלט ממנו פגום הוא, אלא לצדדים קאמר דהכל אסור, ר"ל היכא דאותה שאינה בת יומא אינה מקונחת. הובאו בב"י, וכ"פ רמ"א וש"ך.

(4) ערוי מכלי ראשון של בשר על כלי של חלב או להיפך

* עיקר הדין

או"ה לד, יח – הודחו כך ע"י עירוני כגון שמערה רותחין מיורה חולבת אפי' ב"י על כלי של בשר אפי' ב"י ואפי' מלוכלכת מותר הכל אם היורה היתה נקייה כדפרישית דמאחר שלא היו במים כ"א נ"ט בני"ט דהיתר. **וכ"פ משאת בנימין וב"ח**. ופשוט שכך דעת **השו"ע**, שהרי התיר נ"ט בר נ"ט של בישול וצליה לכתחילה, וכ"כ במפורש בסימן צד, ט.

תו"ח הביא את האו"ה וכתב – וכל דבריו נראין לי לענין הלכה כי הם דברי טעם אלא כמדומה לי שלא נהגו להקל בכהאי גוונא אמנם בהפסד מרובה או לעת הצורך יש לסמוך עליו. **בהג"ה ג** משמע שהחמיר יותר אפילו במקום הפסד, שכתב – אם עירה מכלי ראשון של בשר על כלי של חלב דינו ככלי ראשון ואוסר אם היה בן יומו.⁶⁴⁷ **והקשה הט"ז ס"ק יג** – הא הוה נ"ט בר נ"ט (ומדוע אסר הרמ"א אף בדיעבד), ונראה דכיון שאנו אוסרים לעיל כיש אוסרים שהביא רמ"א בסעיף זה (סעיף ג) מטעם דהוה כטעם בשר וחלב מעורבים יחד והיינו כיון ששני הטעמים מתערבים בכלי א', והכי נמי דומה לזה שאנו חושבים קילוח הערוי כאלו הוא בכלי שמערה ממנו.

* ערוי דבש שהתבשל בכלי בשרי לכלי חלבי. סימן צד סעיף ט

מרדכי – מעשה בא לפני ר"י שבשלו דבש במחבת של בשר בת יומא והריקוהו חס בקערה של חלב בת יומא והתירה משום דשמנונית בדבש הוי נותן טעם לפגם.

ב"י – ולי נראה אפילו אם היה נותן טעם לשבח שרי משום דהוי נ"ט בר נ"ט דהיתרא. **וכ"כ שו"ע** – בשלו דבש במחבת של בשר בת יומא והריקוהו חס בקערה של חלב בת יומא, מותר, משום דהוי נ"ט בר נ"ט דהיתרא. **וכך משמע מדעת הרמ"א** שסתם ולא העיר, וקשה הרי למדנו לעיל שהרמ"א אסר אם עירה מכלי רשון של בשר על כלי של חלב, **וכתב הש"ך** – וא"כ לא הי"ל להרב לסתום כוותיה, ואולי כיון דיש כאן תרתי למעליותא דאפילו בנתבשלו

⁶⁴⁵ **שע"ד** – במחבת או יורה של גוי שיש בהן נותן טעם של איסור ונכנס טעמו של איסור במים אסור לכתחלה ללוש פת במים שנתחממו בהם אף על גב דסתם כלים של גוים אינן בני יומן מכל מקום אסור ללוש פת בבתינו מן המים שחממו בהן דאין להתיר נותן טעם לפגם לכתחלה, אבל לאכול מפת של גוי מותר דהיינו דיעבד. **הגש"ד** – דאין להתיר נותן טעם לפגם לכתחלה משום שעדיין לא התחיל הנאתן שהרי לא הוחמו לשתייה אלא לאפייה ולענין זה הוי לכתחילה. **הובאו בב"י ובתו"ח. כתב מנח"י** (הובא בפת"ש ה) – היה נראה לי (מדברי השע"ד) היינו בלא הוחמו לשתייה, משא"כ בהוחמו לשתייה, אבל מ"מ כיון שהרב אינו מזכיר חילוק זה צ"ע למעשה דאולי יש לחלק.

⁶⁴⁶ בדק הבית – מה שאסר במלוכלכות מהמרק של בשר אינו נ"ל דלא אסרינן אלא בממשות בשר אבל במרק לא ומיהו אם שומן מודבק בקערות היינו ממשות הבשר.

⁶⁴⁷ **בסעיף ב כתב** – ודוקא לאכול עם חלב והבשר עצמו (אסור לאכול את הדגים שהתבשלו עם בשר או חלב) אבל ליתנן בכלי שלהם מותר לכתחלה. **וכתב הש"ך** – צריך לומר דכאן לא מיירי אלא דמותר ליתנן בלא עירוי. **אך הב"ח** הבין מכאן שהרמ"א מיקל ומתיר. וצ"ע איך יסביר את סעיף ג.

הרבה פוסקים והמחבר מכללם מתירין לאכלן בכותח, וכן יש פוסקים דשמנונית בדבש הוי נטלי"פ שרי לדעת הרב אפילו הקערה.

(5) הדחת כלים לכתחילה ע"י נתינת אפר. סעיף ד

שו"ע – יראה לי שאם נתנו אפר במים חמין שביורה קודם שהניחו הקדירות בתוכה, אע"פ שהשומן דבוק בהן, מותר, דעל ידי האפר הוא נותן טעם לפגם. **וכ"פ חכ"צ**.

ש"ך – דין זה לא נמצא בשום פוסק, ואדרבה משמע מדברי הפוסקים דאין שום תקנה להגעיל כלי בן יומו אם לא שיש במים ס' נגד הכלי, והכי מוכח נמי ממ"ש התוס' (דף ק') סוף ד"ה 'בשקדס' והרא"ש שם, דלפי ר' אפרים דאמר דלא אמרינן חני"נ רק בבשר בחלב ניחא מה שצותה התורה להגעיל כלי מדין ב"י והיאך יכשירו יורה גדולה והלא אין במים ס' כנגדו והמים נאסרים כו' ולפירושו ניחא כי לא נעשו המים כולן נבילה ומעט איסור הנפלט מן היורה חוזר ונבלע בתוכו ומגעילו שנית ואותו מעט איסור בטל בס' במים עכ"ל ואם איתא הלא התורה לא באה ללמוד אלא להגעיל כל חד כדיניה ואי משום שהמים יאסרו הא איכא תקנתא דאפר וצ"ע.⁶⁴⁸ **וגם הט"ז** הקשה – **וצ"ע** הוראה זו, דלעיל סי' פ"ז כ' רמ"א הכלי שעושין בו מים לחפיפת הראש, אין לשמש בו, דעושין אותה מאפר שעל הכירה ורגילות הוא להתערב שם בשר וחלב. עכ"ל וכיון דנ"ט לפגם אין שם האיסור בשר בחלב לגמרי, ועוד מצאתי בדברי רש"ל וז"ל ומצאתי בשם מהרי"ל שפעם אחת בא תינוק ואמר שנפל חתיכה של בורית העשוי מחלב לתוך הקדירה ואמר שאין להאמין לתינוק עכ"ל משמע דבודאי נפל אוסר הבורית והא בורית עשויה מאפר עם חלב ונותן טעם לפגם הוא וצ"ע למעשה.⁶⁴⁹

פת"ש – נראה שאין כוונת המחבר דאפר יכול לפגום את האיסור אלא כוונתו דוקא הכא בבשר בחלב מהני אפר להקליש טעם שלא יחול עליו אח"כ שם בב"ח, ובוה מסולק קושיית הש"ך גם קושיית הט"ז ממהרי"ל.

(6) כיור ומדיח כלים

* כיור

מנחת יצחק ב,ק – הנה בודאי ראוי לכל מדקדק במעשיו, שיהיו לו שני מזחילות (כיורים) לבשר ולחלב, לכל או"א בפ"ע, אולם למי שא"א לו, צריך להזהר שלא להדיח הכלים במזחילה עצמה, רק בכלי גדול להדחה מיוחדת לבשר בפ"ע ולחלב בפ"ע, ואותה הכלי הגדולה לא יניח על המזחילה רק ע"י הפסק דף או דבר אחר, וינקה היטב המזחילה בין הדחת כלים של מין א' לחבירו... דהנה זה פשוט דאנו צריכין להחזיק את המזחילה, שנאסרה ע"י בליעת בשר וחלב, ששכיח הרבה פעמים ששופכין בתוכה שיורי מאכל מבשר וחלב ומים החמין נוזלים עליהם, והרי יש להמים הללו דין עירווי מכלי ראשון ומבליעים בתוך המזחילה משיורי המאכל הנ"ל עכ"פ כדי קליפה.

פנה"ל כה, 11 – לפי כללי ההלכה, כל זמן שמקפידים שלא יהיו בכיור יחד כלים מלוכלכים מחלב ומבשר, ולא יישארו בו שאריות של מאכלים בשריים בעת שמניחים בו כלים חלביים או להפך, אין חשש איסור. וכך נהגו בפועל יראי שמיים רבים במשך שנים רבות. כמה צדדים לכך... (ב) ...פעמים רבות יש בכיור סבון (ופוגם את הטעם שיצא מהכור). (ג) רק אם המים יהיו בחום שהיד סולדת בהם יהיה בעירווי כוח לפעול, ואילו המים שבכיור בדרך כלל אינם בחום כזה. (ד) יש אומרים שהמים החמים שזורמים מהברז שבכיור דינם כזורמים מכלי שני, וממילא אין להם דין עירווי,

⁶⁴⁸ פרי"ח – ואין זו קושיא דבלא תערובת דבר אחר מייירי הפוסקים הנזכרים, ותדע דאפילו תימא שהאפר אינו פוגם הא איכא דברים אחרים שפוגמים והא איכא תקנתא דהנהו דברים דפגמי. וכ"כ חכ"צ. וכתב פת"ש ו – בתשובה כת"י הארכתי בזה, ואני ישבתי דברי הש"ך בזה בס"ד על נכון.

⁶⁴⁹ נקה"כ – לא קשה מידי מכל זה דלא קאמר המחבר אלא דהמעט שומן הדבוק על פי הכלי נותן טעם לפגם ע"י האפר, משא"כ התם דיש גוף החלב.

ואינם יכולים לבשל כדי קליפה (אול"צ ח"ג י, יא).⁶⁵⁰ ה) גם אם נאמר שדין המים הזורמים מהברז כדין עירוי, כיוון שהתרחק ממקור החום, מסתבר שיחשב כעירוי שנפסק קילוחו, שאינו מבליע ומפליט כאחד. ו) קל וחומר כאשר הכיור מחרסינה אטומה כזכוכית או ממתכת, שאין הטעמים נדבקים ונבלעים בהם.

אמנם מוסכם שאין להכניס יחד לכיור כלים מלוכלכים חלביים ובשריים, כדי לשמור על ההפרדה שבין בשר לחלב, וגם מפני חשש רחוק שמא יתערבו מעט שיירי בשר וחלב, ויערו עליהם מים רותחים, ונמצאו מתבשלים יחד כדי קליפה ואף מטריפים את הכלים.

* מדיח כלים

יבי"א י, יו"ד ד – נשאלתי אם מותר להשתמש ב"מדיח כלים" חשמלי, בייתי, לכלי בשר ולכלי חלב בבת אחת או בזה אחר זה? בטרם נדון בדבר מבחינת ההלכה, נבאר את דרך פעולת מדיח הכלים. לאחר ניקוי הכלים מכל לכלוך גס, ומכל שאריות המאכלים, שיכולים לגרום לסתימה במדיח, מניחים את הכלים בתוך המדיח במגש העשוי מרשת, לאפשר ריחוק בין כלי לכלי, וכן שהמים יוכלו להגיע לכל מקום בתוך המדיח, כדי שפעולת הניקוי תבצע בשלמות. בדלת המדיח יש תא שבתוכו מניחים את חומר הניקוי, וכן תא שמניחים בתוכו חומר ההברקה, וסוגרים את דלת המדיח. פעולת המדיח מתבצעת בכמה שלבים, בשלב הראשון נכנסים מים קרים (במדיחים רבים זה מים רותחים שיד סולדת בהם. כך ראינו באינטרנט) לתוך המדיח לאגן שבחלקו התחתון של המדיח, ובאמצעות משאבה מוזרמים המים בלחץ דרך ממטרות, שנמצאות אחת בחלק העליון והשני בחלק התחתון של המדיח, והמים מותזים בלחץ בכל חלל המדיח, פעולה זו שנמשכת מספר דקות גורמת לשטיפת הכלים מכל הלכלוך בעין שנמצא עליהם, ואח"כ יוצאים המים החוצה עם שאריות הלכלוך שיצאו מהכלים. בשלב הבא נכנסים שוב מים קרים לתוך המדיח, ואז גם נפתח התא שבו נמצא חומר הניקוי, ומתערבב עם המים, בשלב זה מופעל גם גוף חימום שנמצא בתחתית המדיח והוא מחמם את המים, המים אמורים להתחמם עד טמפרטורה של חמשים וחמש מעלות בתכנית הדחה קלה, המיועדת לצלחות וסכו"ם, או עד שבעים מעלות בתכנית הדחה יותר חזקה, המיועדת לסירים וקדרות. במשך כל פעולת החימום מבוצעת התזת המים עם חומר הניקוי דרך הממטרות על הכלים שנמצאים בתוך המדיח, פעולה זו נמשכת כעשרים דקות. בסיום השלב הזה מתרוקן המדיח מהמים המלוכלכים, וכל השומן והלכלוך נשטף החוצה, אם הצטבר לכלוך גס יותר הוא נעצר על גבי מסננת הנמצאת בתחתית המדיח, ונותר שם מבלי יכולת לעלות חזרה לחלל המדיח. לאחר מכן נכנסים שוב מים לתוך המדיח ומתבצעת שטיפה של הכלים במים נקיים. בתכניות מסוימות השטיפה מתבצעת במים חמים. לקראת סיום השטיפות נפתח תא עם נוזל ההברקה שהוא מתערבב עם המים ומותז על הכלים, ובשלב האחרון מתבצע ייבוש הכלים.

הנה מרן הש"ע (ביו"ד סי' צה ס"ד) כתב, "יראה לי שאם נתנו אפר במים החמים שבירה חולבת קודם שהניחו קדרות הבשר בתוכה להדיחן, אע"פ שהיה שומן דבוק בהן מותר, מפני שעל ידי האפר נעשה נותן טעם לפגם". ואף כאן שהמים שמדיחים בהם את הכלים, מעורב בהם אבקת סבון ושאר חומרי ניקוי חריפים, ונותנים טעם לפגם במים ובכלים, מותר להדיח כלי בשר וכלי חלב אפילו בבת אחת ב"מדיח כלים" (והביא פוסקים רבים שפסקו כש"ע).⁶⁵¹

וכן העלה להקל בני הרה"ג רבי יצחק יוסף בספרו ילקוט יוסף חלק עשירי (איסור והיתר ח"ג ה' בשר בחלב, עמוד תפח). מסקנא דדינא שיש להורות היתר במדיח כלים, לכלי בשר וכלי חלב אפילו ביחד, ורק מהיות טוב היכא דאפשר יש להדיח כלי בשר לחוד וכלי חלב לחוד בזה אחר זה.

⁶⁵⁰ אפשר להוסיף לזה את דעת או"ה ורמ"א שכתבו שאין בכך ערוי להפליט ולהבליע כאחד בכלי, ואפילו אם עירה על כלים בשריים וחלביים מלוכלכים הכלים מותרים. וכן אפשר לצרף את דעת הט"ז שאע"פ שחלק על הרמ"א וכתב שערוי יכול להפליט טעם מממשות ולהבליע בכלי, אך כתב שאין כח בערוי להפליט מכלי נקי שבלוע בו איסור, ולהבליע במאכל או בכלי אחר, ולכן אין כח בערוי להפליט מהכיור הנקי לכלים שבו. והש"ך הסתפק בזה וכתב שיש להחמיר, אך במקום הפסד מרובה אפשר להקל.

וכל זה לפי ההבנה שכלים בולעים ופולטים טעמים, אך בימינו זה לא כך ולכן פשוט שאין בזה איסור, וכפי שכתב הרב לקמן.

⁶⁵¹ המשך דבריו – ואם לחשך אדם לומר, שאיך אפשר להתיר לכתחלה הדחת הכלים של בשר וחלב יחדיו, ע"י פגימת המים, והרי אין מבטלים איסור לכתחלה. אף אתה אמור לו, שכבר הסביר לנו הרי"ן (ע"ז לג ב), שלא אמרו אין מבטלין איסור לכתחלה, אלא במתכוין לערב את האיסור בהיתר כדי ליהנות ממנו, אבל המכוין להכשיר את הכלי, ואינו נהנה מן האיסור, מותר. ולכן התירה התורה להכשיר כלי מדין בהגעלה, אפילו הם בני יומן. וכיו"ב כתב מרן הבית יוסף ביו"ד (סי' פז) בשם הארחות חיים, מעשה שנפלו נמלים בתוך כלי הדבש, והורו שיש לחמם הדבש עד שיהא ניתך, ויסנן הדבש, וישארו הנמלים למעלה, ואין לאסור משום מבטל איסור לכתחלה, שאין כוונתו אלא לתקן הדבש. ע"כ. וכן פסק מרן בש"ע (סי' פד סעיף ג), והסבירו האחרונים הטעם כמ"ש הא"ח.

פנה"ל כה, יב – מותר להשתמש באותו מדיח ובאותם מגשים לבשרי ולחלבי זה אחר זה ולא ברור לי למה, אם מדובר במדיח שבשלב הראשון שלו מנקה ע"י מים רותחים) תוך הקפדה שלא ידיחם יחד, שמא טעמי בשר וחלב יתערבו יחד לפני שייפגמו על ידי הסבון (כפי שמצוי בהרבה מדיחים שההדחה הראשונה נעשית במים רותחים בלי סבון). יש נוהגים להדר לקנות שני מגשים, אחד לכלים בשריים ואחד לכלים חלביים, כדי לשמור על ההפרדה הנהוגה בין כלי בשר לכלי חלב, ויש מהדרים לייחד את המדיח למין אחד, ולשני המינים קובעים שני מדיחים. אולם כאמור, על פי הדין, מותר להדיח באותו מדיח ובאותו מגש, פעם כלים בשריים ופעם חלביים.

ג. דיני נ"ט בר נ"ט בכף שתחב בקדירה. סימן צד סעיף ה

(1) תחב כף חלבית במים המתבשלים בקדירה בשרית

* שניהם בני יומם

ט"ז צה, ח – אם נתבשל מים או ירקות בקדירה חולבת בת יומא ותחבו בו כף של בשר בן יומא... אוסרים זה את זה אפילו שניהם מקונחות יפה ואף שזה ממש דין קערות שהודחו ביורה שזכר השלחן ערוך מ"מ כתבתי זה שהוא מצוי ביותר.

נחלקו מה הדין כשיש שישים במים כנגד הכף:

או"ה – אם הקדירה והכף שניהם בן יומן ויש ס' בתבשיל נגד הכף מותר הכל אפי' הכף לכתחילה אלא שצריך אז לאכול הירקות במינו של הקדירה דאותו טעם לא נתבטל. וכ"כ רמ"א וט"ז צד, ז.⁶⁵²
אך הש"ך צד, ח כתב שלדעת הרמ"א בסימן צה, ג, הכף אסורה גם אם יש שישים כנגדה. ותמה עליו רע"א שם – זה תמוה דהא ביש במים ששים גם להרמ"א הכף מותר.

* אחד מהם אינו בן יומו

המקרה: או"ה – ירקות וקיטנית ודגים וכה"ג שנתבשלו בקדירה חולבת שאין ב"י... או להיפך שהקדירה היתה בת יומא והכף לא היה ב"י.

דין התבשיל:

שו"ע צה, א – מותר לאכול אפילו עם המין ההפוך ממין הכלי הבן יומו, שאם לדוג' הכלי הבן יומו היה בשרי מותר לאכול את תבשיל עם חלב, מפני שני"ט בר נ"ט, אפילו של בישול, מותר לכתחילה.
או"ה – מותר התבשיל ויש לאכול התבשיל לכתחילה במינו של הכלי (הבן יומו. תו"ח) שהיה בו. **וכ"כ רמ"א** – ונוהגין להחמיר לאכול המאכל כמין הכלי שהוא בן יומו. ע"כ. כלומר אם הכלי הבן יומו היה בשרי לא יאכל את המים או הדגים שהתבשלו בקדירה עם חלב, אלא עם בשר, כיוון שהדגים או המים נעשו נ"ט בר נ"ט של בישול, ונהגו להחמיר לכתחילה כסוברים שאין נ"ט בר נ"ט בבישול, ופי שכתב הרמ"א בסימן צה. וכן הסכים הש"ך

⁶⁵² ט"ז – קשה לפי טעם האי' בסי' צ"ה ס"ג של יש אוסרין דחיישינן שמא נגעו הקערות במחבת וה"נ ניחוש שמא נגע הכף בגוף הקדירה ומה מועיל ס' דמ"מ בולעת הכף והוה בו טעם שני, וצ"ל דס"ל כטעם הב' דהתם יש לחוש שמא נאסרו המים כו' וכאן אין חשש זה כיון שיש ס'.

למעשה.⁶⁵³ **וכתב הש"ך** – דווקא המאכל, אבל המים הואיל ואינם מאכל אסורים (לגמרי מהטעם הפגום של הבשר והחלב) כדלקמן סימן צה סעיף ג בהגה.⁶⁵⁴

רש"ל – מאחר שהעולם תופסים לאיסור בנתבשלו, א"כ בנתבשלו בכלי שאין בו יומו נמי אסור לכתחילה (לאכול עם המין השני, כמובא לעיל בתחילת הסימן), ודווקא הקדרה שנתבשל בה המאכל, לעולם מחזיקין המאכל כמו הקדרה לכתחילה, אבל אי תחב כף של בשר בן יומו בקדרה שאינו ב"י שרינן לאוכלם בחלב כמין הקדרה, ולא משגחינן בתחיבת כף, אעפ"י שהוא בן יומו, שהרי יש ג' נותני טעם, ואם החמירו בנתבשל בקדירה, להחזיק המאכל כמו הקדרה, כדפרישינן, לא החמירו בתחיבת הכף, שהוא באקראי, ודבר מועט. = מותר לאכול כמין ההפוך מהכף, אפילו היא בת יומה, אך אסור לאכול מהמין ההפוך מהקדרה אפילו אינה בת יומה.

דין הכלי שאינו בן יומו:

או"ה – הכל מותר.

תו"ח – דלא כמהר"ש דפסק לאסור הכלי שאינו בן יומו וראיתי מורים לאסור בכהאי גוונא אותו הכלי שאינו בן יומו, וכדברי או"ה נראה לי לנהוג שלא לאסור שום כלי, דלגבי הכלים מקרי דיעבד, אך שהמנהג אינו כן. **וכ"כ רמ"א** – נוהגין להחמיר... לאסור הכלי שאינו בן יומו ואינו אלא חומרא בעלמא כי מדינא הכל שרי.⁶⁵⁵

(2) תחב כף חלבית ב"י בקדירה חדשה ואח"כ כף בשרית ב"י

הג' הסמ"ק – מעשה בא לפני **מורי הר"י** מקדירה חדשה שבשלו בה מים ותחב לתוכה כף חולבת בת יומא ולא היה במים כדי לבטל ואחר ימים בשלו בה מים פעם אחרת ותחבו לתוכה כף שנשתמשה לבשר כמו כן בת יומא וכמו כן לא היה במים כדי לבטל והורה שנבלע מפגם בשר בחלב והקדרה אסורה להשתמש בה בשר או חלב, אבל לבשל בה דגים מותר.

ומיהו נראה כיון שהקדרה חדשה מתחילה לא בשלו בה חלב מעולם אע"ג שתחבו בה כף חולבת שהיתה בת יומא וגם אין בקדרה ששים מכל מקום אין הקדרה נעשית חולבת בהכי לאסור אם בשלו בה בשר אחר כך אפי"ו בו ביום משום דהוי נ"ט בר נ"ט הטעם היוצא מן החלב אל הכף ומן הכף אל המים שבקדרה ומן המים אל הקדרה עצמו ועדיין הוא היתר ומהאי טעמא נמי אם לאחר מעת לעת (וה"ה תוך מעת לעת. או"ה וש"ך⁶⁵⁶) מתחיבת כף חולבת הוחמו בה מים חמים ותחבו בה כף של בשר בת יומא מותר להשתמש בקדרה לכתחלה בבשר, וטעם חלב שנבלע בהקדרה בתחילה על ידי כף חולבת לא חשיב טעם כדפי'.

=> תחב כף חלבית ב"י במים שבקדירה חדשה ואח"כ כף בשרית ב"י במים חדשים, **לדעת הר"י** הקדרה נעשת חלבית מהתחיבה הראשונה ואח"כ נבלע בה טעם בשר מהתחיבה השניה ולכן הקדרה אסורה, אך **לדעת הג'**

⁶⁵³ **אמנם הקשה הש"ך על הרמ"א** – א"כ היאך כתב ע"ז דאינו אלא חומרא בעלמא הא הרבה פוסקים ס"ל הכי דנ"ט בר נ"ט אסור בבישול והביאם הרב לקמן ס"י צ"ה ס"יב וכי שכן המנהג, אלא נראה דצ"ל במין הכלי בבית (ומשמעות דבריו שאם הכלי שהיה בן יומו הוא בשרי לא יתן את התבשיל בכלי חלבי), אבל קשה דלקמן ס"י צ"ה ס"יב כתב הרב דדגים שנתבשלו בקדרה של בשר מותר לאכלן לכתחלה בכלי של חלב וכן נהגו עכ"ל (1) ואולי כאן לא קאמר אלא דקצת נוהגין להחמיר, אבל רוב העולם אין נוהגין כן, (2) א"כ אפשר שאני הכא כיון שנתבשל בקדרה שאינה בת יומא אי שריא לאכול באיזה כלי שירצה איכא למיחש דלמא אתי למטעי ולומר דלעולם כף של בן יומו אינו אוסר במים וכה"ג אפי"ו היה הקדרה בת יומא והא דאי אסור לדעת הרב וכמ"ש בס"ק ח' אע"ג דחששא רחוקה היא מ"מ יש ליישב המנהג כן.

⁶⁵⁴ **בתו"ח** כתב – ולגבי המאכל נראה דמקרי לכתחלה כמו במים דלעיל ועל כן טוב להחמיר עם המאכל שלא לאכול לא עם בשר ולא עם חלב. **ותמה עליו הש"ך** – לא ידעתי למה לא יאכל המאכל כמין של הכלי בן יומו דהא הכלי שאינו בן יומו הוא נותן טעם לפגם וא"כ אם הכף של חלב הוא אינו בן יומו והקדר' של בשר בן יומו מותר לאכלה לכתחלה עם בשר וכן להפך.

⁶⁵⁵ **קשה**, הרי הרמ"א כתב בסימן צה סעיף ג – קערות של בשר שהודחו ביורה חולבת בחמין שהיד סולדת בהן... יש אוסרים אפילו אין שומן דבוק בהן, אלא א"כ אחד מן הכלים אינן בני יומן מבליעת כלי ראשון, ואז כל הכלים מותרים. ע"כ. ולא כתב שהכלי שאינו בן יומו אסור.

⁶⁵⁶ **תירץ הט"ז צה ט** – ונראה דדוקא התם (צד, ה) ס"ל שיש להחמיר משום מראית עין, לפי שמערין המאכל לתוך הכלי שהוא כמין שהוא בן יומו (כלומר המאכל הוא נט בר נט של הכלי הבן יומו לכן אסור לאכול אותו עם המין השני לרמ"א) משום הכי יש לאסור הכלי שאינו בן יומו (כמו שהמאכל נעשה במין הכלי הבן יומו, ה"ה הכלי שאינו בן יומו) וזה אינו שייך כאן (בסימן צה, כיוון שלא מדובר במאכל אלא במי הדחה). **ש"ך צד יח** – י"ל כיון דאירע ע"י בישול נוהגין להחמיר טפי.

⁶⁵⁶ וביאר או"ה – והא דנקט (הג' הסמ"ק) יאם לאחר המע"ל היינו משום שקאי לשם על המעשה שהיתה התחיבה השניה לאחר מע"ל אבל ה"ה אם נתחבו בתוכו במע"ל דהא התירא שלו הוא מטעם שכבר היו בו ג' נ"ט בנ"ט שהוא מותר. וכ"כ ש"ך.

הסמ"ק הטעם שנבלע מתחיבת הכף בקדרה הוא נ"ט בר נ"ט ולכן מותר להשתמש, בקדרה לכתחילה בבשר. **וכ"פ**
או"ה וש"ך.⁶⁵⁷

ב"י (כנראה הייתה לו גרסה אחרת בהג"ה הסמ"ק, שהבין אותו כמורו של רבינו פרץ) – אם בשלו מים בקדרה חדשה ותחבו בה כף חולבת ואח"כ חזרו ובשלו בה מים פעם אחרת ותחבו בה כף של בשר ושתי הכפות היו בני יומן ובשום אחד מן הפעמים לא היה במים ששים כתב בהג"ה הסמ"ק שאסור להשתמש בקדרה לא בשר ולא חלב אבל שאר דברים מותר לבשל בה מאחר שהיתה חדשה שלא בשלו בה חלב מעולם. **וכ"פ שו"ע ורמ"א**. כלומר לא בלוע בקדרה טעם בשר וחלב ממש, אלא לכתחילה חוששים לטעם בשר ולטעם חלב הבלועים בקדרה. **וכתב הרמ"א** – מיהו אם עבר ובישל בה בשר או חלב מותר דהוי נ"ט בר נ"ט.

ותמה עליהם **הש"ך** – יש לתמוה על המחבר למה אסר לבשל בה בשר, בפרט שהוא מתיר נ"ט בר נ"ט בבישול. ונראה דאפי' למאי דמחמירנן (כרמ"א) לקמן סי' צ"ה לאסור דגים שנתבשלו בקדרה של בשר לאכלן בכותח לכתחלה מותר כאן הקדרה לבשל בה בשר וכמ"ש הרא"ש פ' כל שעה וז"ל⁶⁵⁸ ואפי' להאוסרים נתבשלו הכא שרי דהתם הבשר הנבלע בדגים חשוב טעם כי נבלע אוכל באוכל שדגים ראויים לאכילה הלכך אסור לאכלן בכותח אם נתבשלו בקדרה של בשר, אבל הכא טעם החמץ הנפלט מן הכלי למים וחוזר ונבלע בדופני הכלי אינו חשוב טעם כשיחזור ויפלוט בפסח לתוך התבשיל עכ"ל וכ"כ התוס', וא"כ ה"נ החלב הבלוע בקדרה אינו חשוב טעם כשיחזור ויפלוט לבשר, וכן מוכח דעת האו"ה שהרי הוא אוסר גבי דגים ואפי"ה מתיר כאן לבשל בה בשר, ועוד דהכא כיון דאיכא ג' נ"ט הטעם היוצא אל הכף ומן הכף אל המים ומן המים לקדרה לכ"ע שרי... וכ"כ ב"י בא"ח ס"ס תנ"ב בשם שבולי לקט וכן מחלק האו"ה בהדיא בין ב' נ"ט לג' דג' נ"ט מותר לכתחלה אף בכלי, וא"כ גם על הרב בהג"ה יש לתמוה שסתם כהמחבר והא ליתא אפי' לדידן.

תו"ח הביא את דברי הג' הסמ"ק כפי שהובאו בב"י וכתב – ואפשר דמזה נתפשט המנהג לאסור אותו כלי שאינו בן יומו (כמובא לעיל, כף חלבית שאינה בת יומה שתחבה בקדירה בשרית) דהא לא עדיף מאלו תחבו בו שני כלים שהם בני יומן (שבשניהם זה נראה עירבוב של בשר וחלב) ואע"ג דהתם (במקרה של הג' הסמ"ק בתחיבת שני כלים) מותר להשתמש בו שאר דברים, מכל מקום יש לומר דדוקא כשהיתה קדירה חדשה (שלא בשלו בה חלב מעולם, ולכן זה נראה יותר רחוק מערבוב של בשר וחלב), מיהו נראה לנהוג כדברי הג' הסמ"ק מאחר שכבר נתפשט המנהג לאסור אותו שאינו בן יומו אין לשנות, ודוקא לכתחלה אבל בדיעבד אינו אוסר כלל. **וכ"כ ט"ז ומנח"י**.

(3) ההלכה למעשה בכלים נקיים בימינו

פנה"ל לב, יד, לגבי כלי מתכת וזכוכית כתב, מכיוון שאינם פולטים ובולעים טעמים גם אם שניהם בני יומם והדיח את שניהם במים רותחים בכלי ראשון, הלכה כשיטת השו"ע (שאם הכלים מלוכלכים הכלים אסורים ואם נקיים מותרים). ובהערה 18 כתב שלגבי כלי חרס, עץ ופלסטיק, כל הדינים לעיל חלים, כיוון שהם בולעים ופולטים טעמים, אך אם אחד הכלים היה ממתכת או זכוכית, נראה שגם הרמ"א יודה לשו"ע. אולם לכתחילה אין לערב בכף חלבית מאכל פרווה שבסיר בשרי או להפך אפילו שניהם ממתכת ואינם בני יומם, שכך נהגו ישראל, כדי לבצר את ההפרדה שבין בשר לחלב ולמנוע בלבולים.

⁶⁵⁷ נחלקו הפוסקים מדוע כתב הג' הסמ"ק 'מותר להשתמש בקדרה לכתחילה בבשר', לכאורה גם חלב מותר ולא דווקא בשר שהרי זה נ"ט בר נ"ט. **האו"ה כתב** – והטעם דמתיר הקדירה לכתחילה דווקא למינו של הכף שני ולא למינו של הכף הראשון אע"פ ששניהם שוין, כי לא קבלה מכל אחת כ"א נ"ט בני"ט, דמ"מ יותר נשאר בה אותה טעם האחרון מטעם הראשון, שמא ישתמש בו במע"ל, ומיהו אם נשתמש בה בדיעבד אפי' לחלב עצמה תוך מע"ל מותר הכל המאכל והקדירה, ע"כ. משמע שסובר שאם הקדירה בת יומה מתחיבת הכף האחרונה אסור לכתחילה לבשל בו מהמין השני מדינא, משום נ"ט בר נ"ט של נתבשלו שאסור לכתחילה, ואם היא לא בת יומה אע"פ שמן הדין מותר הג' הסמ"ק אסר להשתמש בה מהמין השני שמא ישתמש בה תוך מעת לעת, ותמה על זה בתו"ח – ואינו נכון דלפי סברתו (של הג' הסמ"ק בסוגיית נ"ט בר נ"ט) שהוא סובר דנותן טעם בר נותן טעם מותר לכתחלה (בנתבשלו) ולכך מתירו עם האחרון הוא הדין דעם הראשון (עם חלב) נמי שרי. אך הש"ך הבין שהג' הסמ"ק כתב בדווקא שישתמש באותו מין שהשתמש בפעם האחרונה, וכתב שהטעם לכך הוא – כיוון דעל כל פנים צריך לקבוע תשמיש אחד בקדרה זו, א"כ יש לקבוע לה תשמיש בשר, דמ"מ יותר נשאר בה טעם האחרון מן הראשון.

⁶⁵⁸ הרא"ש שם – בערב הפסח קודם שעה חמישית דשעת היתר הוא מותר להגעיל אפי' בן יומו משום דהוי נותן טעם בר נותן טעם החמץ נותן טעם בכלי והכלי במים וחוזר ונבלע בכלי וכולהו היתר.

8. דין סכין וחריף. סימן צו

א. עיקר דין חריף (חיתוכו או בישולו)

(1) מקור הדין (חיתוך דבר חריף)

חולין קיא,ב – אמר חזקיה משום אביי, הלכתא: דגים שעלו בקערה - מותר לאוכלן בכותח, צנון שחתכו בסכין שחתך בה בשר - אסור לאוכלו בכותח, וה"מ צנון - דאגב חורפיה בלע, אבל קישות⁶⁵⁹ (ויש גורסים גם 'אבטיח') - גריר לבי פסקיה (למקום חתך) ואכיל (מתוקה היא ואינו נבלע בתוכה), דסילקא (תרד, שגם הוא חריף)⁶⁶⁰ - אסירי.

צנון שחתכו בסכין של בשר אסור לאכלו עם חלב, בשונה מדגים שעלו בקערה, **וביאר רש"י** את ההבדל – דגים שעלו בקערה מותר לאוכלן בכותח כדאמר דאין נותן טעם הבא מן הממש אלא נותן טעם הבא מנותן טעם דסתם קערה מקנחין אותה משומן הקרוש עליה משום מיאוס, אבל לסכין פעמים שהשמנונית קרוש עליו ואינו ניכר וכשחותך בצנון הוי נותן טעם הבא מן הממש, ועוד דמשום חורפיה בלע טפי מדגים הרותחים ואגב דוחקא דסכינא פליט סכינא ובלע צנון.

נחלקו האם לפסוק כטעם השני והמחמיר של רש"י, שע"י דוחקא וחריף נפלט טעם ממש הבלוע בסכין: **רשב"א** כתב על הטעם השני של רש"י – זה אינו מחוור בעיני דקשיא לי קישות ואבטיח אמאי צריך לגרור בי פיסקיה דהא לא חריפי כלל ולא בלעי, והפירוש הראשון נראה לי עיקר.⁶⁶¹ **וכ"כ הר"ן**.
=> אין כח בדבר חריף צונן לפלוט טעם בלוע, ורק אם הסכין לא נקי יש כח בדבר החריף לבלוע, ע"י דוחקא, אע"פ שהוא צונן. **וכ"כ ב"י** (בסו"ס צו) **בדעת הרי"ף והרמב"ם**.

תרומה פסק לחומרא כטעם השני – תבלין שדכו במדוכה של בשר ונתנו בתבשיל מחלב ליכא למשרי שמא משום דהוי נ"ט בר נ"ט, דהא תבלין חזק וחריף והוי כמו צנון שחתכו בסכין דלא שרינן מחמת נ"ט בר נ"ט ואסור משום טעם ממש הנבלע שם. **וכ"פ שו"ע א,ג ורמ"א, ט"ז וש"ך**.⁶⁶² **או"ה** – וצריך ס' נגד כל התבלין (שדכו במדוך של בשר) משום דלא ידעינן כמה בלעו. **וכ"כ רמ"א צה,ב, ט"ז וש"ך**.

=> ע"י הדוחק והחריפות יש כח לדבר החריף לפלוט טעם הבלוע, ולבלוע אותו בחוזקה כאילו זה טעם שבא מהממשות ולכן אין בו דין נ"ט בר נ"ט.⁶⁶³

(2) בישול דבר חריף

לדעת ר"ן ורשב"א לעיל אין בכוחו של דבר חריף לפלוט טעם הבא מן הממש, ולכן אם בישל דבר חריף פרווה, בסיר בשרי או חלבי דינו ככל דבר פרווה, שדינו מבואר לעיל בדין נ"ט בר נ"ט.

⁶⁵⁹ קישות המוזכרת כאן איננה המין הקרוי היום קישוא שהוא צמח שהובא מיבשת אמריקה, אלא מין אחר ממשפחת הדלועים הדומה למלפפון ארוך קליפתו שעירה ועשויה פסים פסים (שו"ט).

⁶⁶⁰ אין זה המין המכונה כיום תרד (בטעות), אלא מין ירק ממשפחת הסלקים.
⁶⁶¹ **רשב"א** שו"ת א,תשי – ביצים שנכתשו במכתש חולב שאינו בן יומו עם תבלין... אע"פ שאסרו חלתית של גוים ואמרינן טעמא מאי משום דחתיכי בסכיני דארמאי. ואף על גב דנותן טעם לפגם מותר אגב חורפי דחלתית מחלייא ליה (הופכת את טעם הבלוע בכלי לשבח. כמובא לקמן), דבר מועט הוא תבלין שנתערבו עם הביצים, ואין כל כך חריפות בהן למתק ולהחזיר לשבח פליטת המכתש. ע"כ. משמע שדבר חריף מפליט ובלוע את הטעם הבלוע בכלי, ולכאורה סותר את דבריו בתוה"א ובחידושינו לחולין, שכתב כפי שמובא למעלה, ואולי כוונתו בשו"ת לומר שרק לגבי חילתית אמרו זאת, שהיא חריפה מאוד, כפי שמובא לקמן, וכאן כתב שדבר שלא חריף כמו חילתית לא הופך את הטעם הבלוע לשבח.

⁶⁶² ולגבי קישות שצריך גרידה כתב התרומה – ואי חתך קישות (צריך) גרידא למפסקיה, דחריף מעט ונבלע הטעם בו. ע"כ. ואע"פ שכאן פסק שו"ע בתרומה, לענין קישות משמע שפסק כר"ן ורשב"א, שבב"י הביא רק את שיטתם, שרק בסכין שאינו מקונח צריך גרידה.
⁶⁶³ ט"ז – מזה נ"ל בתמכא שקורין קרייין שנמלל תוך קערה חולבת נקיייה שמוותר לאכול אותו הקרייין עם בשר כי אין כאן דוחקא דסכינא ולא שמנונית.

אך **בדעת תרומה ורוב האחרונים**, שכתבו שדבר חריף מפליט ובוּלע טעם הבא מן הממש, וכן אם נדוך במדוכה של בשר אסור לאכלו עם חלב, כיוון שזה נ"ט אחד ולא נ"ט בר נ"ט, **נחלקו מה הדין אם בישראל דבר חריף**: רמ"א – בשלו דברים חריפים בכלי של בשר או שדכו תבלין במדוך של בשר אם בשלו בחלב אוסר אפילו בדיעבד. **מקום שמואל** (הובא בפת"ש ד) – אין ראייה (לגבי נתבשל) דבדבר חריף (שנדוך) לא אמרינן נ"ט בר נ"ט רק משום דאין כאן רק ב' נותני טעם, והוי כנצלו, ולפי זה בנתבשל דאיכא ג' נותני טעם אפילו בדבר חריף מותר, אך למעשה אין לזוז מפסק הרמ"א מאחר שכן פשט המנהג, **אבל במקום שיש להסתפק אי מקרי דבר חריף, יש להתיר. וכ"כ פרי תבואה.**

(3) סכין או קדרה מקונחת שאינה בת יומה האם אומרים שהחריף הופך את הטעם לשבח?

ע"ז לט, א – ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין... והקורט (גריגר) של חילתית (צמח חריף). מ"ט? משום דמפסקי ליה בסכינא; אע"ג דאמר מר: נותן טעם לפגם מותר (וסתם כלי של גוי אינו בן יומו, וכבר נפגם טעם השמנונית הבלועה בסכין), אגב חורפיה דחילתיתא - מחליא ליה שמנוניתא (ממתקת את שמנונית הסכין הבלועה בו⁶⁶⁴), והוה ליה כנותן טעם לשבח ואסור.

תוס' – יש לזהר שלא לחתוך שומין כרישין ובצלים בסכין חולבת משום דחריפי טובא... צריך עיון אם הסכין מקונח ואין בן יומו אי חורפא דידהו מחליא לשבח כדאמר גבי חלתית. **וכ"כ תרומה, ומשמע מהרשב"א** (שו"ת א,תמט) **ומרדכי** שכך הדין למעשה, שגם בשאר דברים החריפים מחליא לשבח, וכך כתבו טור, מהר"ם ועוד בדעת התרומה. **וכ"פ או"ה.**

מהר"ם – **שמעתי גדולים שחולקין עליו (על התרומה) ואומרים דלא דמי לקורט של חלתית**, דהוא חריף ביותר ואין בעולם חריף כמותו, ומדלא נקט אלא הוא אלמא מידי אחרינא לא, **ולבי נוטה אחר דבריהם**, ואע"פ שאני מורה כספר התרומה לאסור, אין לי למחות ביד הנהגין היתר. ובפרק אלו טריפות [חולין נח, ב] אמר 'הלעיטה (בהמה) חלתית טריפה, מאי טעמא דמנקבה לה למעיה', אבל כרישין וצנון ובצלים אכלה לה בעינייהו ולא מנקבי למיעייהו, הלכך לא דמי כלל, ע"כ. **וכ"מ מהרמב"ם**, שסתם, שהרי לא הוציא סכין שחתך בו צנון משאר כלים שאינן בני יומו (ב"י).

שו"ע – צנון או סילקא שחתכם בסכין של בשר **בן יומו**, או שאינו מקונח (דסתמא השמנונית קרוש על פניו. ש"ך), אסור לאכלם בחלב... **ויש אומרים** דהוא הדין לאינו בן יומו והוא מקונח. **ובסעיף ג** כתב – תבלין שנדוכו במדוכה של בשר **בן יומו** אסור לאכלם בחלב. **אך בסימן קגו**, כתב – יש מי שאומר שאם שמו פלפלין בקדרה של איסור שאינה בת יומא, הכל אסור, דחורפיה משויא ליה לשבח. **ותירץ פמ"ג** – יש לומר בתרתי לטיבותא נ"ט בר נ"ט ואינו בן יומו היקל משא"כ בכלי איסור, ומשום הכי בסעיף א' כאן סתם דעה א'⁶⁶⁵. **רמ"א ג** – יש אומרים אפילו אינו בן יומו. **וכ"פ ט"ז וש"ך.**

* **האם דין זה שהחריפות הופכת את הדבר לשבח זה דאו' או דרבנן. פת"ש צה, ד**

כנסת יחקאל – דרבנן.

⁶⁶⁴ יש ראשונים הסוברים שגם איסור בעין הנדבק על פני הכלי נפגם כשאינו בן יומו, אולם ראשונים אחרי סוברים שדוקא בטעם הבלוע בדופני הכלי אמרו שהוא נפגם כשאינו בן יומו (וכ"פ שו"ע קג,ה) ולדעה זו צריך לומר שמדובר בקורט של חילתית הנמכר בחנות של גויים ודרכו של חנוני שהוא מקנח את הסכין כדי להשביח את מקחו (ריטב"א בשם רבינו יונה). ועדיין קשה הרי כתוב בגמרא עו,ב שכדי להכשיר סכין של גויים מהשמנונית כדי להשתמש בצנון, צריך לנעוץ עשר פעמים בקרקע ולא מועיל קינוח, ונראה לומר שזה דווקא לכתיחלה שרוצה להשתמש בסכין חוששים שנסארה שמנונית אך בדיעבד שהגוי חתך ודרכו לקנח לא חוששים לשמנונית, ובפרט שיכול להיות שלאחר שהשתמש לאיסור חתך עוד הרבה פעמים היתר והשמנונית ירדה. ⁶⁶⁵ רע"א כתב תרוץ אחר – ולענ"ד י"ל דהכא סמכינן בצירוף הפוסקים דרק בצנון דוחקא וחריף מפליט, אבל לא בשאר דברים חריפים מש"ה בסעיף א' לא הכריע דבצנון אסור, והכא בתבלין הכריע להקל בצירוף דלא פלט ובלע כלל ולקמן (סי' ק"ג) דמייירי בבישול דודאי בלע אסור. כלומר לפי רע"א בדעת השו"ע, בדוחקא ואינו בן יומו החמיר רק בצנון, ובבישול החמיר לגמרי אפילו בשאר דברים חריפים ובכלי שאינו בן יומו. ונלע"ד שיש קושי בדעת רע"א שהרי השו"ע בסימן קיד, ח כתב – זיתים שלהם הכבושים, מותרים, ובלבד שלא יהיו חתוכות בסכין שלהם (אע"פ שסתם כלים של גויים אינם בני יומם).

שיבת ציון – כיון דחז"ל עמדו בזה על הנסיון וידעו דבדבר חריף משוי ליה לשבח פשיטא דהוא דאורייתא. **וכ"פ פנים מאירות**.

*** דבר שבלע טעם פגום ולאחר זמן נעשה חריף. פת"ש ד**

פמ"ג – מי סובין, שוהה שם יום או יומים ונעשה מחומץ (לקמן יובא שנחלקו אם זה נחשב חריף), אם נשתהה מעלי"ע וקודם החימוץ לקחו משם... אם בכלי איסור אפילו אינו בן יומו אסור, דכיון שנשתהה מעלי"ע בלע וכשנתחמץ הוי כפוגם ולסוף השביח (שאסור).
חק יעקב – אף כשנתחמצו אח"כ לא אמרין תו מחליא לשבח. **וכ"פ פרי תבואה**.

*** דבר יבש וזנגביל, האם אומרים בהם מחליא ליה לשבח?**

סמ"ג – הפלפל והזנגביל מותר אפילו נפסק בסכין של גוים דנותן טעם לפגם מותר דסתם כליהם אינם בני יומן.

או"ה – זיתים שלהן הכבושין אם נחתכו בסכין שלהם אסורים דחריפין הם כבצלים, ודווקא בדבר המלחלח כגון הצנון והזיתים וכה"ג, אבל יבש ממש אפילו חריף מותר בהדחה, וכן מתיר בסמ"ג זנגביל רטיבא שעשאו א"י בסכין שלו מטעם דסתם כליהם אינו ב"י ונטל"פ.
נחלקו בהבנתו:

דר"מ – כתב הארוך... בדבר יבש לגמרי אפילו חריף מותר בהדחה ומטעם זה מתיר בסמ"ג וכו' ע"כ. כלומר הדר"מ הבין שהסמ"ג התיר דווקא זנגביל יבש, וממנו למד האו"ה להתיר בכל דבר חריף ויבש שחתכו בסכין שאינה בת יומה. ולכן הקשה **בדר"מ** – וצ"ע דהרי קורט של חילתית לית ביה לחלוחית יותר מזנגביל ואפילו הכי אסור ע"כ נראה דמאן דמתיר זנגביל מטעם דסתם כליהם של גוים אינן בני יומן, ס"ל דדוקא קורט של חילתית (הופך לשבח) ולא שאר דברים חריפים כסברת מהר"ם, אבל לדברי ספר התרומה דמדמי כל דברים חריפים להדדי (אפילו לענין סכין שאינה בת יומה) אין לחלק ג"כ בין דבר שיש בו לחלוחית לאין לו. **וכ"כ מרדכי** – טעם שאנו אוכלין זנגביל מרוקח, משום שיש להם כלים מיוחדים לכך אן מטעם שבודאי לא נחתך בסכין של גוי אלא נתלש כך, דלא גרע מקורט של חילתית. **וכ"כ בהג"ה**.⁶⁶⁶

ש"ך – אכן בסמ"ג משמע בהדיא כמ"ש האו"ה דאפילו חתך בודאי בסכין זנגבילא רטיבתא מותר וא"כ צ"ל דל"ד לחלתית ושאר דברים שהם חריפים ביותר, וכ"כ רש"ל... וכן בס' אפי רברבי מתיר ע"י קליפה באינו ב"י, אלא דמחלק שם וכתב דהיינו דוקא בזנגביל"א יבישתא, באו"ה שם מבואר דביבישתא פשיטא דשרי וכל דבר חריף יבש מותר בהדחה. => הש"ך הבין שאלו שני היתרים נפרדים, הסמ"ג התיר בזנגביל"ל בכל אופן, אפילו רטוב, שהוא לא מחליא לשבח ונאסר בכדי קליפה בלבד, והאו"ה התיר בכל דבר חריף יבש, שהוא לא מחליא לשבח.

=> **לדעת הרמ"א** אין היתר מיוחד בזנגביל או בחריף יבש, **אך לדעת הש"ך** זנגביל שונה משאר הדברים החריפים ואם חתכו בסכין של גויים נאסר בכדי קליפה בלבד, וכל דבר חריף יבש, שחתכו בסכין של גויים, מותר בהדחה.

⁶⁶⁶ מהר"י – הכרוך דפרמי גוים הוא אסור והגוים אינן נאמנים לומר דיש להם סכינים מיוחדים לכך דלהשביח מקחו אומר כן. וכתב הרמ"א ד – יש מקומות שמחמירין בזה ואין לשנות המנהג. וכתב הט"ז יב – ה"ה נמי שמרקחת חריפים כגון זנגביל נמי אסור להמחמירם. ע"כ. אמנם נלע"ד שאין כן דעת הרמ"א שהרי כתב בדר"מ שהמנהג להחמיר בכרום ולגבי מרקחת של זנגביל כתב להקל, ולכן נראה שבזנגביל הדין שונה, כיוון שאפשר שהסיבה שהוא נראה חתוך זה מפני שתלשו אותו כך במרה וחצינא משא"כ בכרום שאין צורך לחתוך אותו כדי לתולשו מהאדמה.

(4) ההלכה למעשה בימינו בדין חריף

פנה"ל לב, יב – למעשה, כאשר ניקו את כלי המתכת והזכוכית כראוי עם סבון, כיוון שידוע לנו שאינם פולטים שום טעם, יש להורות כדעת המקילים (רשב"א ור"ף), שאף אם בישלו מאכל חריף בכלי בשרי או חלבי נקי, או חתכו מאכל חריף בסכין בשרית או חלבית נקייה – המאכל החריף נותר פרווה ומותר לאוכלו עם המין השני. ובהערה הוסיף – כמו כן אם טחנו תבלינים חריפים במטחנה שטחנו בה בשר רותח באותו יום, אם המטחנה היתה ממתכת וניקו אותה היטב, התבלינים נותרו פרווה (אמנם כאשר המדוכה מאבן או מעץ יש להחמיר). **ובהלכה כה, ח כתב** שלכתחילה אין לעשות כך, כדי לשמור על ההפרדה בין כלי בשר לכלי חלב, אך בשעת הצורך מותר לחתוך מאכלים חריפים בסכין מתכת בשרית שנוקתה היטב עבור תבשיל חלבי.⁶⁶⁷

(5) מה נחשב דבר חריף. סעיף ב

* עיקר הדין

תרומה – צריך להיזהר שלא יחתוך בסכין חולבת לא שומים ולא בצלים וראשים כרישין אם רוצה לתתם עם בשר לפי שהם חריפין ודמו לצנון. **וכ"כ רמב"ם, או"ח וטור**.
רבינו יחיאל (הובא בהג' הסמ"ק) – אין לך אלא מה שאמרו חכמים דוקא צנון וחלתית (וסילקא).

שו"ע – אם חתך בו שומין ובצלים⁶⁶⁸ וכרישין (ותמכא שקורין קריין. רמ"א) וכיוצא בהם מדברים החריפים... ודגים מלוחים (שבלי הלקט)⁶⁶⁹, דינם שוה לחתך בו צנון. **וכ"כ רמ"א וט"ז**.

* פירות חמוצים

או"ח – **פירות חמוצים** כגון תפוחים הוו דבר חריף כמו שומים ובצלים. **וכ"כ שו"ע**.
או"ה – אגסים ותפוחים אע"פ שהן חריפין קצת... אין חריף כ"כ להפליט טעם הסכין. **וכ"כ רמ"א ד** – דברים שאינם חריפים כגון תפוחים או לפתות יבשים וכדומה נוהגין בהם היתר.⁶⁷⁰
ט"ז – נראה שבמקום הפסד יש לסמוך על האו"ה שתפוחים חמוצים לא מיקרי דבר חריף.⁶⁷¹

⁶⁶⁷ **קרבן חיתוך מפלסטיק או עץ**: גם בימינו כלי פלסטיק וכלי עץ בולעים ופולטים טעמים, ובמיוחד קרשי חיתוך, שיש בו חתכים שהטעמים נבלעים בהם. אמנם נראה שבד"כ משתמשים בהם בדברים צוננים, ואז גם אם חתכו בהם דבר חריף הוא לא נעשה בשרי או חלב, כיוון שאין טעם בלוע בכלי, אך אם חתכו עליהם עליהם בשר רותח או גבינה רותחת, צריך לברר מה הדין אם ניקו אותם ואח"כ חתכו עליהם דבר חריף, האם מותר לאוכלו עם המין השני של הקרב. והשאלה היא האם ע"י הדוחק של הדבר החריף על הקרב ע"י הסכין מפליט כדוחקא דסכינא: **חכ"א נו, ב** – ונראה לי דאם חתך עליו (טעליר = קרב חיתוך) הערינג ואוגרקעס חמוצים אפילו דיעבד אסור דדוחקא דסכינא וחורפא דמליח מפליט מן הכלי על כל פנים במקום החתך. **וכ"כ וטוב טעם ודעת ג, רטז**. **אך ספר יהשע** (פסקים וכתבים קב) כתב – לאו דוחקא מיקרי כיון שאין כאן דוחק למטה מהחידוד שלמעלה, רק בצדדים שייך דוחקא ככהאי גוונא או אם יכתוש במכתשת אז יש דוחקא גם למטה. **וכ"כ חבלים בניעמים**.

וכתב פנה"ל לב, 16 – לכתחילה חוששים לדעת המחמירים, וכל זמן שקרב החיתוך מעץ או פלסטיק הוא בשרי, החריף שנחתך עליו בשרי, ואם התערב בתבשיל חלבי ולא היה פי שישים נגדו התבשיל אסור. אמנם בשעת הדחק אפשר לסמוך על המקילים, שכן בפועל בד"כ אין מרגישים טעם בשר ממש בבצל. ע"כ. ולא חילק ומשמע שאפילו אינו בן יומו אסור.

אך נלע"ד פשוט שאפשר להקל באינו בן יומו, כיוון שסברת המקילים בדוחקא ע"ג קרב נראית, ולדעת השו"ע לא אומרים שחריף הופך את הטעם לשבח, ובנוסף לכך הרב כתב שבפועל בד"כ לא מרגישים טעם בשר ממש בבצל. ואם חתך דבר חריף ע"ג קרב בשרי בן יומו ורוצה לבשל את הדבר החריף עם חלב, נלע"ד שאפשר להקל שיטעם ואם לא מרגיש טעם בשר מותר, ובדיעבד כיוון שיש בזה מחלוקת וספק אם היה טעם, ובד"כ אין טעם, אפשר להקל אפילו אם אין פי שישים.

⁶⁶⁸ כתבי הרב דניאל (הובא בפת"ש ג) – נראה דהני בצלים כשהם קטנים אינם חריפים כ"כ ואם חתכם בסכין שאינו בן יומו יש להקל במקום הפסד.
⁶⁶⁹ או"ה – אם חתך דגים מלוחים בסכין של איסור צריך גרידה. והביאו בתו"ח. וכתב השי"ח – וצ"ל דהמחבר מייירי כשהם מלוחים ביותר דאז אגב חורפיה דמלח ודוחקא דסכינא בלעי טפי אבל משום מעט מלח לא חשיבי חריף.

⁶⁷⁰ משמע שהבין שהם לא חריפים כלל אפילו לא קצת, שהרי דימה אותם לפתות, שבסעיף ה מבואר שאם חתכם בסכין צריכות הדחה בלבד.
⁶⁷¹ עיי' בט"ז, שמשמע שהיקל דוקא כשחתכו בסכין שאינו בן יומו, מפני שאז אפשר לסמוך על מהר"ם שדוקא בחלתית מחליא ליה לשבח.

* תערובת שיש בה תבלין חריף

רשב"א – ביצים שנכתשו במכתש חולב שאינו בן יומו עם תבלין... דבר מועט הוא תבלין שנתערבו עם הביצים, ואין כל כך חריפות בהן למתק ולהחזיר לשבח פליטת המכתש. **וכ"כ רמ"א צה, ב** – לא מקרי מאכל חריף משום מעט תבלין שבו רק אם כולו הוא דבר חריף ורובו ככולו.⁶⁷²

* זנבות שום ובצל והעלים של הצנון

או"ה – מה שאנו אוכלין שומין ובצלים ודומיהן שנחתכו זנבותיהן בסכין של גוים לפי שהזנבות אינם חריפין ולא בלעי מהסכין כ"א קצת כדי קליפה סגי, וכן צנון שנחתך בסכין של גוים רק למעלה בירק שלו שהוא רק קצת חריף אם נשאר בירק על הצנון אפילו כרוחב קש חטין זורק הירק והצנון עצמו מותר. **וכ"פ רמ"א וש"ך**.

* דבר חריף שהתבשל. פת"ש ד

פנים מאירות – דבר זה ידוע דכל דבר חריף כשנתבשל פג חורפיה מיניה. **ר' יוסף** (המובא בבאר יעקב) – נראה בחוש שתבלין חריפין אפילו אחר הבישול, ולכן אם הוחמו דברים חריפים אחר שנתבשלו בקדרה של איסור אינו ב"י אסורים, אם לא שידענו בבירור שבטל חורפייהו, כגון בצלים, אבל מסתמא אין להקל. **וכ"מ ממקום שמואל**.⁶⁷³ **באר יעקב** – אף מן הסתם היכא דאיכא קצת צדדים להיתרא יש להקל ולהתיר (בכלי שאינו בן יומו) מכח ס"ס דילמא הלכה דדוקא קורט של חלתית ודלמא כבר בטל החריפות.

* הגדרת חריף למעשה

פנה"ל לב, יב – מאכל חריף הוא מאכל שאין רגילים לאוכלו לבדו מחמת רוב חריפותו כדוג' שום, בצל ופלפל חריף (ובהערה כתב שמה שכתוב בגמרא שגם צנון נחשב חריף, מדובר בצנון חריף מאוד).

ב. חיתוך דבר חריף

לדעת הרשב"א והר"ן רק אם הסכין לא מקונח מהשמנונית דבר החריף בולע ונאסר מהשמנונית. **ולדעת התרומה ורוב האחרונים** גם אם הסכין מקונח, ע"י הדוחקא והחריפות הדבר החריף מפליט ובולע את הטעם הבלוע שבסכין. **למעשה כתב בפנה"ל**, כיוון שכלי מתכות בימינו לא בולעים ופולטים טעמים, הלכה כדעת הרשב"א והר"ן.

⁶⁷² משקה שעושיין רוסייה מסובין עם מים שנקרא בארש"ט:

ט"ז – נראה פשוט דמיקרי דבר חריף אפילו אינו מחומץ הרבה עדיין.

בית הלל – אינו מקרי דבר חריף דיכולין לשתותו כשהוא חי, אם לא שהוא כ"כ מחומץ שאינו יכול לשתותו כשהוא חי כמו חומץ.

פמ"ג – אם אינו יכול לשתותו חי הוא דבר חריף כצנון, וכשיכולין לשתות חי הוא כפירות חמוצים דשרי במקום הפסד, ואם הוא מלובן בביצים שוב לא הוא דבר חריף. **וכ"כ חו"ד**.

⁶⁷³ מקום שמואל – הלפת שקורין בוריקי"ש אם בישלו אותם במים מקודם כדי לרכך כדרך כלל המדינות לכ"ע לא מקרי דבר חריף, אף אם נאמר דהוי כצנון ושאר דברים חריפים דאגב המים בטל חורפייהו, וכן הורו חכמי פראג בכיוצא בזה במאכל של בצלים, ומכ"ש שיש להקל בלפת הנ"ל דאף אם נדמהו לפירות חמוצים הרי גם בזה מתיר הט"ז במקום הפסד ובלפת הנ"ל יש לצדד ולהקל גם שלא במקום הפסד.

(1) צנון שחתכו בסכין בשרית האם מותר לאוכלו עם חלב ע"י טעימה?

חולין קיא,ב – **יתיב רב כהנא** אחוה דרב יהודה קמיה דרב הונא, ויתיב וקאמר: קערה שמלח בה בשר - אסור לאכול בה רותח, וצנון שחתכו בסכין - מותר לאכול בכותח. מאי טעמא? אמר אביי: האי - היתרא בלע, והאי - איסורא בלע: א"ל רבא: כי בלע היתרא מאי הוי! סוף סוף, האי היתרא דאתי לידי איסורא הוא, דאיסורא קאכיל! אלא אמר רבא: האי - אפשר למטעמיה, והאי - לא אפשר למטעמיה...⁶⁷⁴ **אמר חזקיה משום אביי**, הלכתא: דגים שעלו בקערה - מותר לאוכלן בכותח, צנון שחתכו בסכין שחתך בה בשר - אסור לאוכלו בכותח, וה"מ צנון - דאגב חורפיה בלע, אבל קישות⁶⁷⁵ (מתוקה היא ואינו נבלע בתוכה) - גריר לבי פסקיה (למקום חתך) ואכיל, דסילקא (תרד, שגם הוא חריף)⁶⁷⁶ - אסירי.

רא"ש – אמר חזקיה משמיה דאביי הלכתא דגים שעלו בקערה מותר לאוכלן בכותח צנון שחתכו בסכין של בשר אסור לאוכלו בכותח עד דטעים ליה. = הבין שאין מחלוקת בין אביי לרב כהנא, ואף לדעת אביי יכול לטעום לכתחילה, וכ"פ טור. וכ"כ הרשב"א אך הוסיף – מותר לאכול עם הכותח לאחר שידיח היטב מקום החתך. וכ"כ שו"ע – אסור לאכלם בחלב... עד שיטעמנו ולא יהא בו טעם בשר שאז מותר בהדחה.

תוס' 'אמר אביי האי היתרא בלע כו' – אע"ג דלקמן אסר אביי אליבא דרב כהנא קאמר לה. = הבין שאביי ורב כהנא נחלקו, שרב כהנא התיר לאוכלו בכותח ע"י טעימה, ואביי אסר. **וביאר בארוך מש"ך** – נראה דה"פ דשמעתתא דוודאי האי צנון שחתך בסכין של בשר לא נאסר כולו אלא כדי נטילה, א"כ כיון דלאו בטעמא תלי מילתא דהא אינו אוסר כדי נתינת טעם א"כ כיון דמדינא שרי אלא דרבנן אצרוכהו נטילה (כמבואר לקמן) א"כ מה לי אם יש בו טעם אי לאו, והילכך אפילו לית בו טעם ליתסר כדי נטילה מיהו לכתחילה לאכול בכותח, קמ"ל רב כהנא דאפילו כדי נטילה אינו אסור כי לית ביה טעמא והילכך ע"י טעימא מותר לאכול בכותח, וחזקיה משמיה דאביי אסיק הילכתא דאסרו לאכול בכותח לכתחילה אפי' ע"י טעימא דלעולם אסור לכתחילה כיון דלאו בטעמא תליא מילתא. **ומשמע מרמב"ם, סמ"ג, סמ"ק ומרדכי ושאר הפוסקים** שסתמו ולא כתבו שמותר ע"י טעימה, שסוברים כדעת אביי שאסר אפילו ע"י טעימה (ש"ך). **וכ"פ ש"ך ורש"ל**, שצנון שחתכו בסכין של בשר, אסור לאוכלו בכותח, אפי' טעים ליה מקודם.⁶⁷⁷ **וכתב הש"ך** – מיהו ודאי אי טעמו דלית ביה טעם ובישלו בדיעבד בחלב מותר, כיון דבודאי אין טעם בקדרה זו כדאיתא בהדיא בש"ס ופוסקים (בסימן צח, ס"ק ה). **וכ"מ מרש"ל**. **תו"ח** – לא ראיתי שנהגין להתיר על ידי טעימה בזמן הזה **דאין אנו בקיאים**. **וכ"כ ט"ז**. **וכתב הש"ך** שאף הרמ"א מודה שבדיעבד אם טעם ובישל עם חלב מותר, והיינו דלא הגיה הרב כאן כלום אמ"ש המחבר 'או יטעמנו, משום דמ"מ לענין דיעבד מהני טעימה דדוקא אטעימת גוי לא נהגינן לסמוך אפי' דיעבד. **לבוש** – השמיט כאן לגמרי הא דטעימה מהני, וכן בסימן צח כתב שלא מועילה טעימת ישראל וגוי אפילו בדיעבד.

(2) מהו שיעור הבליעה

ע"ז לט,א – ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין... והקורט (גריגר) של חילתית (צמח חריף). מ"ט? משום דמפסקי ליה בסכינא.

⁶⁷⁴ המשך הגמרא – א"ל רב פפא לרבא: וליטעמיה קפילא ארמאה... כי קאמינא - דליכא קפילא.
⁶⁷⁵ קישות המוזכרת כאן איננה המין הקרוי היום קישוא שהוא צמח שהובא מיבשת אמריקה, אלא מין אחר ממשפחת הדלועים הדומה למלפפון ארוך קליפתו שעירה ועשויה פסים פסים (שו"ט).
⁶⁷⁶ אין זה המין המכונה כיום תרד (בטעות), אלא מין ירק ממשפחת הסלקים.
⁶⁷⁷ לא הבנת את הסברו של הש"ך לסוגיה, אך ברור ממנו שדווקא כאן לא מועילה טעימה לכתחילה אבל בדברים אחרים מועילה טעימת ישראל לכתחילה וכפי שמבואר בסימן צח.

ראב"ד – בקליפה לא סגי ליה דאם כן לימא הכין בהדיא כדאמר לקמן גבי בר גוזלא דנפל לכדא דכמכא יאבל צלי קליפה בעי, אלא שמע מינה מדקאמר אסור סתם אסור גדול קאמר דהיינו כדי נטילת מקום, ומכל מקום בנטילת מקום סגי ליה. **וכ"פ סמ"ג ורא"ה**.

רשב"א תוה"א – לולי שאמרה הרב (הראב"ד) ז"ל הייתי אומר דאסור לגמרי דמתוך חריפותו הרבה הוא מושך ומפעפע בכולו, ואלו היתה לו תקנה בנטילת מקום הוה ליה למימר בהדיא כדקאמר גבי קישות, ותדע לך דדברים החרפין טפי בלעי מדאסרו קורט של חלתית משום דמחתיכי ליה בסכינא דארמאי ולגמרי אסרי ליה ולא שרו ליה בנטילת מקום אלא משום דפעמים שהחריפות מבליע בכל גזרו עליו לאוסרו לעולם לגמרי. **ובתוה"ק כתב למעשה שבולע בכולו**. ונראה שלכך נוטה הר"ן (ב"י ודר"מ), **וכ"מ מאו"ה**.

רא"ש – חורפיה דצנון מבליע השמנונית בתוכו ואוסר עד כדי קליפה ולא דמי לקורט של חלתית שאסרו כולו דשאני התם שהקרטים קטנים ואין יכול לידע באיזה מקום חתכוהו (כלומר חתך מהחלתית הרבה חתיכות קטנות, קרטים, ומקום החיתוך לא ניכר בגלל קטנותם ולא יודע מאיזה צד לקלף). **וכ"פ טור**.

ב"י – מאחר שאותה ראייה של קורט של חלתית יישיבה הרא"ש בטוב טעם ודעת נראה שיש לסמוך על דברי סמ"ג והראב"ד והרא"ה ז"ל להתיר בנטילת מקום (שהוא כעובי אצבע. שו"ע). **וכ"פ שו"ע**.

רמ"א – וי"א שאם חתך צנון בסכין של איסור, כולו אסור (ואין היתר ע"י נטילה), וכן אם חתכו בסכין של בשר, אסור כולו בחלב. וכן נוהגין לכתחלה, אבל בדיעבד אין לאסור רק כדי נטילה. (כלומר בדיעבד שנתבשל אין לשער רק כנגד כדי נטילה. ש"ך. כיצד בדיוק משערים יתבאר לקמן). **וכתב בדרי"מ** – המנהג פשוט לקנות קריין אע"פ שבודאי נחתך ראשו בסכין של גוים ואוסרין כדי נטילה בראשו שמסירין משם קודם שמתקנין אותו, אבל בצנון אוסרין כולו, ונ"ל טעם המנהג אע"פ שאין לחלק בין חריפות צנון לחריפות התמכא ואדרבא התמכא יותר חריף, מכל מקום בצנון שאפשר להחמיר כי אין דרך למכור אותו חתוכין ואפשר להחמיר החמירו, אבל בתמכא שקורין קריין שרובן חתוך לא חששו להחמיר ואוקמוהו אדינא כן נראה לי. **וכ"כ בהג"ה**.

(3) בישל את הדבר החרף לאחר שחתכו בסכין

* חתך בסכין חלבית או בשרית

תרומה – צריך ליזהר שלא יחתוך בסכין חולבת לא שומין ולא בצלים אם רוצה לתתן עם בשר לפי שהן חריפין ודמו לצנון, ואם שגג וחתך לא סגי בהדחה שהרי נבלע בהם ונתפשט הטעם (וצריך נטילה. כמבואר בסימן צו), ואם אחרי כן נתנן בקדרה רותחת מותר בששים לבטל טעם הסכין הבלוע בירק. **וכ"פ טור, תוס', סמ"ג, סמ"ק ושע"ד**. **וכ"פ שו"ע ורמ"א**.

כיצד משער כנגד הטעם הבלוע בסכין:

טור – ס' כדי הבלוע בו היינו כדי כל הסכין. **וכ"כ רש"ל** – יש להחמיר לשער נגד כל הסכין משום דכשחותך בסתם בלא כוונה אינו יודע עד כמה חתך ואפילו אומר ברי לי עד כמה חתכתי מ"מ כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה ומ"מ א"צ לשער נגד הקתא. **וכ"פ ט"ז**.

שו"ע – כנגד מה שנגע מהסכין בהם. **וכ"פ תו"ח וש"ך, וכתב הש"ך** צד, כח – מיהו ודאי דלא אמרו אלא כשידוע לו בבירור עד כמה חתך אבל מן הסתם ודאי הדרך לחתוך בכל הסכין וצריך ס' כנגד כל הסכין חוץ מן הקתא.⁶⁷⁸

⁶⁷⁸ ש"ך – והא דלא סגי בששים נגד הנטילה, משום דאינו יודע כמה היה לו ליטול, אי נמי מיירי כשמהקום שנגע בסכין הוא פחות מדי נטילה.

תרומה שם – אבל אם חתכה בסכין של גויים שזהו איסור הבלוע בירק אז צריך ס' בקדירה שיעור כל הירק, דחתיכה עצמה נעשית נבלה (אף בשאר איסורים) וצריך ששים כמוה. **וכתב הסמ"ג** – במה דברים אמורים שחתכו הבלעים דק דק כדרך שעושין לקדרה, אבל לא חתכו כי אם מצד אחד יחתוך (לפני הבישול) מקומו בעומק ודיו (כדי נטילה. כמבואר בסימן צו). **וכ"פ רמ"א, ט"ז וש"ך**. ולגבי מקרה שחתך מצד אחד ונאסר כדי נטילה בלבד ובישלו בלי ליטול, עיין בדין חני"נ במקצת החתיכה.

ב"י – לדברי ה"ר אפרים דלא אמרין חתיכה עצמה נעשית נבלה אלא בבשר בחלב אבל לא בשאר איסורין בחתכם בסכין של גויים נמי מותר בששים לבטל טעם הסכין הבלוע בירק. **וכ"פ שו"ע**, שבכל אופן משערים כנגד הסכין.

(4) חתך בסכין אחת הרבה מהמאכל החריף. סעיף ד

שבלי הלקט בשם ה"ר ישעיה – לימוני"ש של גויים מן הדין לאסרם, שחותכים אותם בסכין שלהם, ואגב חורפייהו בלעי, אלא מפני שחותכים רבים בסכין אחד וממלאים מהם חביות יש לומר שבטל טעם הסכין בהם ובודאי ראשון ושני היה ראוי לאסרם אלא מפני שאין ניכרים הם בטלים ברוב, הילכך שרן, והוא הדין לחביות של טוניני"א שרוב החתכים מבטלות טעם הסכין. **וכ"כ או"ה, וכ"פ שו"ע**.

מהרי"ו – הכרוב דפרמי גויים הוא אסור⁶⁷⁹ והגויים אינן נאמנים לומר דיש להם סכינים מיוחדים לכך דלהשביח מקחו אומר כן. **דר"מ** – וכן המנהג במקומינו וראיתי מקצת מקומות שנוהגין בו היתר אף באותו הפרוס, ואפשר דסומכין על דברי שבלי לקט וארוך דס"ל דהראשונים שבלעו איסור בטלים ברוב.⁶⁸⁰ **וכ"כ בהג"ה** שהכל תלוי במנהג המקום (לא ברור מה סובר במקום שאין מנהג), והוסיף שם (ע"פ או"ה) – אבל שאר דברים שאין חריפין, כגון תפוחים או לפתות יבשים וכדומה, נוהגין בהן היתר כמו בלימוני"ש ואין להחמיר כלל (ולא צריך גרידה או הדחה, כמו שכתוב בסעיף ה', מפני שבטלים ברוב. כך מוכח בדר"מ ואו"ה).⁶⁸¹

ב"ח – כתב בית יוסף על שם שבלי הלקט וכו', וצ"ל דס"ל כסברת ה"ר מאיר מרוטנברג דלא אמרין חורפייהו מחליא להו אלא בקורט של חלתית, וכיון דסתם כלים של גויים אינן בני יומן אין שם איסור אלא מפני השמנונית הנקרא בדופני הסכין ונתקנח בראשון ושני, ואח"כ אין בו שמנונית כלל הילכך כל האחרים מותרין וראשון ושני בטלי ברוב וא"כ לדידן דנהגינן כספר התרומה דבחתך צנון אפילו בסכין שאינו בן יומא דינו כבן יומא דדמי לקורט של חלתית והוא הדין כרישין ובצלים וכל דבר חריף א"כ הני לימוני"ש כולם אסורים דכל חדא וחדא נאסרת ונעשה נבלה. **אך הש"ך** דחה את דבריו ויישב את דעת הרמ"א שפסק גם כשבלי הלקט וגם כתרומה – לדעתי לישנא דשבולי לקט שבטלה טעם הסכין כו' משמע מה שבלוע בסכין אלא נראה דמודה לסה"ת דצנון וכיוצא בו דחריפי טובא דמחליא להו לשבח אלא דס"ל דלימוני"ש וכיוצא בו כיון שאינם חריפים כמו הצנון א"כ לא מחליא אלא מה שבלוע בדופני הסכין שנתבטל בראשון ושני דזה הוי מחליא ליה ושוב אין כח להלימוני"ש להשוות לשבח מה שבלוע מבפנים, דודאי בצנון ודכותיה שהוא חריף טובא אפילו מה שבלוע מבפנים משוי ליה לשבח משא"כ בלימוני"ש, וזה מוכרח בדברי הרב דאל"כ היו דבריו סותרים זא"ז דהרי כתב בס"א דאם חתך הצנון דק דק צריך ס' נגד כולו אלמא דלא נתבטל טעם הסכין.⁶⁸²

⁶⁷⁹ ט"ז – פירוש, שחותכין הגויים אחר שנתחמץ (נכבש) דאלו מה שחותכין בו קודם חימוצו אין בו חשש כלל.
⁶⁸⁰ המשך דבריו – אמנם בכל בו בשם הראב"ד כתב כדברי מהרי"ו וז"ל בסכין של גויים... אם חתך בו בשר דק דק כולו אסור עכ"ל מיהו יש ליישב דברי הראב"ד דמייירי שלא חתך כ"כ הרבה דהאיסור בטל בהיתר.

⁶⁸¹ נראה שהט"ז לא הבין את החידוש בזה, ולכן תמה על הרמ"א.
⁶⁸² **הב"ח** הביא ראייה לשיטתו מהטור או"ח תמוז שכתב בדעת התרומה – זיתים שכבשן בשאר ימות השנה ולא נזהרו בהם לדעת בעל התרומות שאוסר צנון ובצל שחתכו אותו בסכין של עכו"ם אפי' אינו בן יומא א"כ חזרו הזיתים כולם חמץ. **אך קשה** עליו שהרי גם השו"ע והרמ"א קיד, ח פסקו כך להלכה לגבי סכין של גויים, ואעפ"כ פסקו כשבלי הלקט, **וכתב הש"ך** לתרץ מדוע בלימוני"ש הקילו ובזיתים החמירו – (1) זיתים דאינם חריפים כ"כ אפילו כמו לימוני"ש אינן מבטלים טעם הסכין (שאע"פ שיש להם כח להפוך את הטעם לשבח, אין להם כח לבטל את טעם הסכין) (2) או י"ל דזיתים הוי חריפים כמו צנון כדאמרין בערוכין דאמרה יונה יהיו מזונותי מרוכין בזית כו'. (3) א"כ דודאי לענין דינא אין לסמוך אזה דכבר נתבטל טעם הסכין ומה"ט כתב הרב דבמקום שנוהגים להחמיר אין לשנות והיינו דאסורים הזיתים, אלא משום דבלימוני"ש ודכותיהו נוהגין היתר כתב הרב דיש ליישב המנהג ויש לסמוך אהאי טעמא דכבר נתבטל, כיון דאפשר נמי לומר דחתכו אותם בסכין חדשה שיש להם כלים מיוחדים לכך, והלכך סמכין אהך סברא דנתבטל כו' ליישב המנהג כיון דבלא"ה יש פוסקים מתירין אפילו בצנון בסכין שאינו בן יומא וגם יש פוסקים דדוקא צנון הוי חריף ולא שאר דברים, מיהו בלא

(5) ספק אם נחתך בסכין

הגש"ד (לגבי קריי"ן הנקנה מהגויים חתוך, וסתם כלים של גויים אינם בני יומם) – ויראה שאם יש לתלות במרה (כלי הפירה) וחצינא (כלי חיתוך) אע"פ שהוא ספק אין להחמיר כי סברות והוכחות גדולות כתב מהר"ם, דדוקא בקורט של חלתית אמרינן דחורפיה משוי ליה לשבח, וכן רבינו יחיאל (שדעתו שרק מה שהוזכר בגמרא נחשב דבר חריף) והרבה גדולים שוין להתיר.

רמ"א – אם יש ספק אם נחתך בסכין של איסור אזלינן לקולא לכן קונים הצנונות שיש בהן חתוכין לצד זנבותיהן כי תלינן שנעשה במרה וחצינא.

ש"ך – הרב קיצר כאן קצת (שמשמע ממנו להקל אפילו בצנון שיש ספק אם חתכו אותו בסכין בן יומו) שבהגהת ש"ד והגהת או"ה לא התיר מהרא"י בספק אלא הקריי"ן מטעם דהרבה פוסקים אינם אוסרים אלא בסכין בן יומו (מהר"ם) וכן יש פוסקים אינם אוסרים אלא בצנון ולא במידי אחריני (רבינו יחיאל) וא"כ בצנון היכא דידוע שהסכין היה ב"י אלא דמסופק אם חתך בו הצנון או לא דאי הוי חתך ביה בודאי הוי אסור לכ"ע ספיקא לחומרא. וכ"כ פר"ח. = כדי להקל צריך ס"ס, לכן צנון שיש ספק אם חתכו בסכין לא בן יומו של איסור, מותר. וכן אם יש ספק אם חתכו דבר חריף שלא הוזכר בגמרא, אפילו אם הסכין בן יומו - מותר.

כרתי – צריך ישוב לדבריהם (למה החמירו בצנון) דהא יש לירק ההוא חזקת היתר, והעמד הדבר על חזקתו, דלא נחתך בסכין של איסור, ואף בשל תורה אזלינן להקל (וכפי שמשמע מפשט דברי הרמ"א). וכ"פ תולדות יצחק, שיש להקל בספק חתך בסכין בן יומו גם בצנון, אך לא מטעמו של הכרתי, אלא משום שגם בצנון יש כמה צדדים להקל (לא ברור לי מה הצדדים, אולי כוונתו לדעת הרשב"א והרי"ן שסוברים שאין כח בדבר חריף לבלוע איסור שבלוע בכלי).⁶⁸³

* **הג' או"ה** – כל החתוכים שהן חתוכים לצד זנבותיהם עד חצי הצנון תלינן במרה וחצינא. **הובא בתו"ח וש"ך.**

(6) חתך דבר חריף לאחר שחתך לפת

חולין קיב,א – צנון שחתכו בסכין שחתך בה בשר - אסור לאוכלו בכותח... קילחי דליפתא - שרי, דסילקא (תרד, שגם הוא חריף)⁶⁸⁴ - אסירי, ואי פתך בהו דליפתא - שפיר דמי.

רש"י 'ואי פתך בהו דליפתא' – ערבן בעת חתוכן שחתך אחת של לפת ואחת של תרדין (סילקא) הלפת מבטל טעם השמנונית מן הסכין ואין התרדין מקבלין טעם הימנו. וכתב ב"י – היה נראה לי דכיון שחתך בו לפת פעם אחת נתבטל טעם הסכין ואפילו יחתוך בו כמה פעמים צנון וכיוצא בו שרי בהדחה אלא שמצאתי לסמ"ג (לאוין קמ נג ריש ע"ג) שכתב ועוד מיקל אם חתך חתך אחד של לפת וחתך אחד של תרדים וכן תמיד לפי שמתיקות הלפת מבטל טעם השמנונית מן הסכין ע"כ. ובאמת דלישנא דאי פתיך בהו הכי דייק, שאלי"כ הכי הוה ליה למימר ואי חתיך ביה ליפתא ברישא שפיר דמי. **וכ"פ רמ"א.**

ה"ט דנתבטל לא הוי שרינן להלימונייש אע"ג דלעיל ס"א דקונין הצנונות מעובדי כוכבים משום דיש ספק אם נחתך בסכין של איסור אזלינן לקולא משום דהתם יש לתלות במרה וחצינא משא"כ הכא דקרוב הדבר שחותכין אותן בסכין שלהם.
⁶⁸³ וחלק על סברתו של הכרתי, דהא דאמרינן העמד דבר על חזקתו דוקא היכא דאיתיליד ריעותא מצד עצמו אבל אם הריעותא מחמת דבר אחר של ספק תערובת איסור שנתערב לא אמרינן להעמיד דבר בחזקתו.
⁶⁸⁴ אין זה המין המכונה כיום תרד (בטעות), אלא מין ירק ממשפחת הסלקים.

* האם היתר זה נאמר דווקא אם חתך סלק אחרי הלפת או גם בשאר דברים החריפים?

רשב"א – חתך בו סילקא אסור כצנון אע"פ שאינה חריפה כצנון משיכה יש לה בטבעה, ואם עירב בחתיכה לפתות אינה צריכה רק הדחה כלפתות לפי שהלפתות מתוקים הרבה ומונעים במתיקותם כח המשיכה מן הסילקא ולפיכך מדיח ודין. ע"כ. כלומר חיתוך לפת מועיל רק לחתוך אחריו סלק.

תרומה – אם חתך בהו לפתא שפיר דמי למחתך אחרי כן אפי' צנון לפי שטעם הלפת משונה ומבטל טעם הנפלט מן הסכין. וכ"פ שע"ד וטור, וכ"פ שו"ע ורמ"א⁶⁸⁵, ואע"פ שלא הזכירו הדחה, הוסיף השו"ע שצריך להדיח, כרשב"א. וכתב הרמ"א – דוקא לפת שטעמו משונה אבל ירק או לחם ושאר דברים לא, ע"כ, כדמוכח מלשון התרומה.

* האם מותר לכתחילה?

ש"ך – ודאי לחתוך לכתחילה לפת כדי לחתוך בו אח"כ צנון משמע בש"ס ופוסקים דאסור.

נחלקו מה הדין כשחתך לפת, האם מותר לכתחילה לחתוך דבר חריף:

או"ה – אף שחתך בו לפתות כבר ורצה לחתוך בו צנון שרוצה לאוכלו בחלב ודאי אסור לכתחילה. הובא בתו"ח. **תרומה** – אם חתך בהו לפתא שפיר דמי למחתך אחרי כן אפי' צנון. ע"כ. משמע שמותר לחתוך לכתחילה את הצנון. וכ"מ משע"ד וטור, וכ"כ אגודה, וכ"פ רש"ל – מדקאמר האי לישנא (בגמרא) שפיר דמי, משמע דהוא תיקון טוב והגון, לעשות כן אף לכתחילה.⁶⁸⁶

(7) חתך פרי שיש בו תולעת

תו"ח – אם נפל לקדירה זבוב או נמלה או שאר דברים המאוסים שאין בהם נתינת טעם ונטלן מן הקדירה בכף אין הכף נאסר דאין זבוב אוסרו אף אם נפלה לקדירה ונימוחה שם כמו שפסק הטור סימן ק"ד, ולפי זה אין להחמיר כולי האי אם חתך פרי והיה בו תולע וחתך התולע עם הפרי דלא נאסר הפרי מן הסכין דצונן הוא ולא נאסר הסכין, ומכל מקום יקלוף הפרי מעט במקום שחתך דלמא נשאר שם ממשות מן התולע עצמו והשאר הכל שרי, אפילו בצנון שהוא חריף, דאין לחוש לטעם התולע שנבלע בצנון... הסכין מקנחו היטב ודין. וכ"פ ט"ז יג.

ש"ך פד, ל – וזה אינו דהא המקילים בזבוב הם הרשב"א והרוקח שהביא שם והם עצמם אוסרים בתולע דהא כתב הרשב"א ומביאו הטור (בסימן פד) שאין בהם כ"כ שיאסרו בפליטתן, וכן מחלק הרוקח בהדיא בין זבוב לתולעת בפרי, גם לקמן ס"ס ק"ז יתבאר דרבו האוסרים גבי זבוב. = אם חתך צנון שיש בו תולעת הצנון והסכין נאסרים, כיוון שיש חשש שהתולעת נותנת טעם לשבח.

⁶⁸⁵ **רשב"א** – הרי"ף ז"ל לא כתב בהלכות הא דקולחי דליפתא ולא הא דסילקא ולא הא דאמרינן ואי פתיך בהו ליפתא שרי וגם הרמב"ם ז"ל השמיטם ולא ידעתי למה השמיטם.

ב"י – ואני אומר שהרמב"ם אע"פ שלא כתבם בהדיא מכל מקום בכלל דבריו הם לפי פירושו בגמרא שהרי כתב (מאכ"א פ"ט הכ"ד) סכין שחתך בשר צלי וחזר וחתך בה צנון וכיוצא בו מדברים חריפין אסור לאכלן בכותח, ע"כ. נראה שהוא מפרש דפתיך בהו ליפתא לאו דוקא אלא דהוא הדין לחתך בו לחם או ירק או פרי אחר שהטעם שאסור לחתוך בו צנון אינו אלא מפני השומן הנקשר על פניו שהוא נדבק ביותר בדבר החריף וכשהוא חותך בו לחם או איזה דבר הרי הסכין מתקנה בו ולא נשאר שום שומן על פניו ולפיכך מותר לחתוך בו צנון והשתא הכל מבואר בדבריו דמדכתב סכין שחתך בה בשר צלי וחזר וחתך בה צנון משמע שאחר שחתך בה הבשר חזר וחתך בה הצנון בלי הפסק חתיכת דבר אחר בנתיים הוא דאסור הא אם הפסיק חתיכת שום דבר אחר בנתיים שרי... והא דלא נקט בשר סתם, לאשמועינן דבחתך בשר רותח הוא דאמרינן הכי, אבל בבשר צונן אין השומן נקשר על פניו כל כך שיאסור לחתוך בו צנון. ולהרי"ף צריך לומר דממילא משמע דבסכין שלא הפסיק חתיכת דבר אחר בין חתיכת בשר לחתיכת צנון מיירי הא אם הפסיק ביניהם בחתיכת שום דבר שרי מפני שכבר נתקנה יפה השומן הנקשר על פניו בחתיכת אותו דבר שהפסיק ביניהם, כנ"ל לדחוק ליישב דבריהם אם היתה גירסא שלהם בגמרא כגירסא שלנו אבל כבר אפשר שלא היו כתובים דברים הללו בגירסתם בגמרא.

⁶⁸⁶ ש"ך – ואין להקשות כיון דהצנון עכ"פ בני הדחה ניחוש לכתחילה דלמא משתלי ואכיל עם בשר בלא הדחה כדאסרינן ב"י צ"א להניח בשר בקערה של איסור צונן מה"ט, דשאני התם דמיד כשהניחוהו בקערה צריך הדחה משא"כ כאן דאם רוצה לאכלו כך שרי להלכך לא חיישינן דלמא משתלי ואכיל עם בשר, אי נמי שאני הכא דהדחה נמי היא חומרא בעלמא דהא כבר נתבטל הטעם בלפת, גם בש"ד וסה"ת וסמ"ג לא הוזכר הדחה זו.

ג. חיתוך דבר צונן שאינו חריף

(1) עיקר הדין

חולין קיב,א – ה"מ צונן - דאגב חורפיה בלע, אבל קישות⁶⁸⁷ (וי"ג ואבטיח) - גריר לבי פסקיה (למקום חתך) ואכיל, קילחי דליפתא - שרי.

וכ"כ שו"ע – חתך קישואים בסכין של בשר מותר לאכלם בחלב בגרידה בלבד שיגרוד מקום החתך.

נחלקו מדוע צריך גרידה:

תרומה – קפלוטות וכרוב אינן חזקים וחרפין ולא בעי רק הדחה, ואי חתך קישות - גרידא למפסקיה, וסגי בהדחה בהכי דחריף מעט ונבלע הטעם בן, אך אינו מתפשט כמו בצונן. **וכ"כ או"ה**.⁶⁸⁸

ר"ן – דרך סעודה שנו כאן, שדרך הסכינין כשחותכין בהם על השולחן להיות בהם שמנונית ואינן מקונחין כל צרכן ואף זה כתב רש"י ז"ל בלשון ראשון וכן עיקר דאם איתא דמשום בליעת הסכין הוא ולא משום טיחה שעל פניו קישות למה ליה למגרדיה כלל, וא"ת ואמאי לא סגי להו בהדחה י"ל שמתוך לחותם אי אפשר להדיח אותן דאדרבה ע"י הדחה היה נסרך יותר ולפיכך גורד אותם ודיו, והגרידה פחותה מן הקליפה שהקליפה צריכה שתהא גסה קצת כדי שתוכל להנטל כולה כאחד מה שאין צריך כן בגרידה. **וכ"כ הרשב"א**. **הובא בב"י**⁶⁸⁹ וט"ז, **וכ"פ גר"א וחוו"א יאיר** (הובא בפת"ש ה). ולפי זה דווקא בסכין שאינה מקונחת מהשומן שעליה צריך גרידה.⁶⁹⁰

* האם הלפת צריכה הדחה?

ר"ן – קילחי דלפתא שרוי, לפי שהלפת אינו חריף אלא מתוק ואין טעם שומן ניכר בו ומשמע לי דכיון דאמרין שרו סתמא דלא צריכי מידי לא גרידה ולא הדחה וכן מטין דברי רש"י.

רשב"א – קילחי דליפתא דקאמר דשרו לאו לגמרי קאמר דהדחה מיהא בעו, דהדחה לא חשיב ליה למימני דפשיטא דכל שנחתך בו ואפילו צונן מתוק מידי הדחה לא נפיק. **וכ"פ תרומה ואו"ה וכ"פ שו"ע**.

(2) לחתוך בסכין בשרית גבינה או לחם צוננים. סימן פט,ד

רשב"א (שו"ת המיוחסות לרמב"ן) – אסור לחתוך גבינה ואפילו צוננת בסכין שרגילין לחתוך בשר ולא עוד אלא אפילו הפת שאוכלים עם הגבינה אסור לחתוך בסכין שחותכין בה בשר לפי שלפעמים הסכינין שומנו של בשר קרוש עליהם וכשחותכים הפת נדבק בו כדאמרין... קישות ואבטיח גריר להו לבי פסקיה. **וכ"פ שו"ע ורמ"א**.

⁶⁸⁷ קישות המוזכרת כאן איננה המין הקרוי היום קישוא שהוא צמח שהובא מיבשת אמריקה, אלא מין אחר ממשפחת הדלועים הדומה למלפפון ארוך קליפתו שעירה ועשויה פסים פסים (שו"ת).

⁶⁸⁸ אמנם נראה שגם הם מודים שאם חתך דבר רך שאינו חריף בסכין שאינו מקונח, צריך גרידה.

⁶⁸⁹ ונראה שכך דעתו מפני שהביא רק אותם.

⁶⁹⁰ **לא יכול לגרור. פת"ש ה: חוות יאיר** – דג שנפתח בסכין של גוי הוריתי שידיחנו וישפשף במקום נגיעת הסכין יפה יפה, אע"פ דק"ל חתך קישואין בסכין של בשר בעי גרידא וכתב הר"ן הטעם וכו', וא"כ הי"נ י"ל בדג הנ"ל, מיהא י"ל דשם דבר קל הוא לגרור קצת מבנה פסקי... וכן בבהמה שנשחטה בסכין של גוים יש לקלפו כי הוא דבר מועט ונעשה בקל לקלוף קליפה דקה ממקום בית השחיטה כי לרכותה א"א לומר לגררה וה"ה בדג הנ"ל מאחר שא"א לגררו ללחותו, ואם נאמר לקלף מקום החתך יפסד כלו שקליפה הוא גסה קצת כדי שתוכל להינטל כולה כאחת... מ"מ אמרתי שישטוף עליו מים ויעבור עליו בכח חודו של סכין וגרירה ממש מבשר הדג לא בעי.

*** באיזה אופן מותר?**

ע"ז עובב – סכין (של גוי)... אמר רב עוקבא בר חמא: נועצה עשרה פעמים בקרקע. אמר רב הונא בריה דרב יהושע: ובקרקע שאינה עבודה. א"ר כהנא: ובסכין יפה שאין בה גומות. תניא נמי הכי: סכין יפה שאין בה גומות, נועצה עשרה פעמים בקרקע. אמר רב הונא בריה דרב יהושע: לאכול בה צונן. **וכ"פ שו"ע קכא, ז**.

או"ח בשם תרומה – סכין של בשר לחתוך בה גבינה ודאי אסור אם לא נעצה בקרקע עשר פעמים או שפשפה באבן רך או בפחם. **הובא בב"י, וכ"כ רמ"א, ט"ז וש"ך**.

נחלקו מה צריך לעשות כדי לחתוך בה לחם:

תרומה (הובא באו"ח) – רבינו שמשון היה מתיר בסכין של בשר לחתוך בו לחם ולאכול עם גבינה (אע"פ שנשאר קצת שמנונית כדמוכח מהכשר סכין של גוי) משום דהוי נ"ט בר נ"ט, ומיהו בלא קינוח אפילו לחם אסור מפני שמנונית שעליו.

נחלקו האחרונים האם גם הרשב"א (לעיל) שאסר לחתוך לחם אסר דוקא בלא קינוח הסכין אך אם קינח מותר או שחלק על התרומה שהובא באו"ח ואפילו בקינוח אסר:

ט"ז – מ"ש (השו"ע) 'שאסור לחתוך לחם', לא צריך רק קינוח הסכין, כדמשמע בב"י במה שכתב בשם או"ח בשם ר"ש, דהוה נ"ט בר נ"ט. = משמע שסובר שלא נחלקו וכולם מודים שע"י קינוח מותר לחתוך לחם. **וכ"פ הט"ז** למעשה.

דר"מ צאב, הביא את האו"ח וכתב – ולי נראה דברי הרשב"א, דלא שייך בשומן שהוא בעין על הסכין נ"ט בר נ"ט, ומיהו אם קנח הסכין יפה ונעצו בקרקע היטב מותר לחתוך הפת. = לדעת דר"מ הם נחלקו (וכ"מ מאו"ח), ולרשב"א אפילו אם קינח אסור, אא"כ נעץ בקרקע, ושכן עיקר. **וכ"פ ש"ך**.

*** האם מותר לכתחילה לחתוך ע"י נעיצה?**

ש"ך – משמע מדברי או"ח שמותר לכתחילה, **וכ"כ בתו"ח להדיא, וכ"מ מט"ז ז**.
רש"ל – אסור לחתוך בו פת לאכול עם גבינה אף אם נעצו, דלא התירו נעיצה אלא אם אירע במקרה שצריך נעיצה להכשירו מהאיסור.⁶⁹¹

*** המנהג למעשה**

חולין חב – אמר רב יהודה אמר רב; הטבח צריך שלשה סכינים: אחת ששוחט בה, ואחד שמחתך בה בשר, ואחד שמחתך בה חלבים. וליתקן ליה חדא, וליתתוך בה בשר והדר ליתתוך בה חלבים! גזירה שמא יחתוך חלבים ואחר כך בשר. השתא נמי מיחלף ליה! כיון דאצרכינהו תרי, אית ליה היכרא (עושה בה סימן. רש"י).

⁶⁹¹ ש"ך – וקשה דהא קי"ל דאם חתך לפת בסכין של בשר שנתבטל טעמו בלפת שמותר לחתוך בו אפילו צונן (שהוא חריף) לאוכלו בכוח כדלקמן ס"ס צ"ו וכמ"ש מהרש"ל עצמו שם סימן ס"א וכ"ש שאר דברים שאינם חריפים, והא ודאי דנעיצה עדיף טפי מחתיכת לפת. ע"כ. ולכאורה לא קשה שהרי כתב שם הש"ך שכולם מודים שאסור לחתוך לפת לכתחילה בסכין בשרית ע"מ לחתוך בה דבר חריף, ורק אם חתך מותר לכתחילה, והרי כאן השאלה אם מותר לו לנעוץ לכתחילה ע"מ לחתוך גבינה.

דר"מ צא, ב – נוהגין עכשיו לציין כלי חלב כדי להרחיק מן האיסור ומנהג יפה הוא, וכ"מ פ"ק דחולין ח, ב, וכן משמע בכיוצא בזו במרדכי.⁶⁹² **וכ"כ בהג"ה** כאן – כבר נהגו כל ישראל להיות להם שני סכינים ולרשום אחד מהם שיהא לו היכר ונהגו לרשום של חלב ואין לשנות מנהג ישראל.

ט"ז ז – לפי המנהג אסור לחתוך גבינה בסכין של בשר אפילו ע"י נעיצה בקרקע כי כך החמירו על עצמם ליקח לגבינה סכין אחר דוקא, אבל מ"מ לחתוך בו לחם לאכול גבינה בזה שפיר יש לנו לסמוך אמה שמקנחו תחלה. **נקה"כ** – מה שכתב באות ז' ליתא. = לפי המנהג אסור לחתוך בסכין בשרית נקיה אפילו לחם שרוצה לאכול עם גבינה.

ש"ך – בשעת הדחק שאין לו סכין אחר מוקמינן לה אדינא.

ד. חיתוך איסור רותח. סימן צד סעיף ז

חולין ח, ב – אתמר: השוחט בסכין של עובדי כוכבים - רב אמר: קולף, ורבה בר בר חנה אמר: מדיח. לימא בהא קמיפלגי, דמר סבר: בית השחיטה צונן, ומר סבר: בית השחיטה רותח! לא, דכ"ע בית השחיטה רותח הוא, מאן דאמר קולף - שפיר, ומאן דאמר מדיח - אידי דטרידי סימנין לאפוקי דם לא בלעי.

הג' הסמ"ק – יש שרוצים להתיר מכאן בשר רותח שחותכו בסכין חולבת אפילו בן יומו ע"י קליפה דהא איכא לישנא דאמר בית השחיטה רותח ואפילו הכי קאמר רב דסגי בקליפה **וכ"כ בספר רבינו ברוך**, ומיהו אין הנדון דומה לראיה דהא דסגי בקליפה גבי בית השחיטה מ"מ אין כל הבהמה רותחת כי אם בית השחיטה דוקא שזהו הקליפה הסמוכה למקום בית חיתוך השחיטה דהיא דבר מועט, אבל גבי חתיכת בשר שהיא רותחת כולה כשחתכה בסכין חולבת בן יומו מתפשט בכלה ואסור כולה אם אין בה ס' מן הסכין. **וכ"כ טור ואו"ה, וכ"פ שו"ע**.

בסימן צו התבאר **כיצד משער כנגד הסכין**.

בסימן קה מבואר דין גוש בכלי שני ושם מבואר מה **הדין כשהעביר את הבשר לכלי שני**.

* **הלכה למעשה בסכין נקייה בימינו**

פנה"ל כה, יב – טעה וחתך בשר רותח בסכין מתכת חלבית, אם הסכין היתה נקייה כמקובל, הבשר כשר (כיוון שכלי מתכת לא בולעים ופולטים טעמים), והסכין צריכה הכשרה בהגעלה.

* **היחס בין חיתוך בסכין לדין תתאה גבר וצליה**

או"ה לו ה, ז – בשר צלוי או מבושל יבש והוא רותח שהיד ס"ב שניתן בקערה של חלב ב"י אפי' נקייה והודחה צריך קליפה במקום שנגע בקערה כדן כל חם ע"ג צונן דאדמוקיר לי' בלע פורתא, דווקא בשר שהועלה בקערה דליכא דוחקא אבל בשר רותח שהיד ס"ב שנחתך בסכין ש"ח שהוא בן יומו מתשמיש רותח או בסכין של שאר איסורין אגב דוחקא דסכינא בולע בכולו (משמע אפילו אם היה הסכין למטה והבשר למעלה. ש"ך). **וכ"כ ב"י** (עמ' רכט). **וכתב הש"ך** שבזה גם מתורץ מה שקשה מסימן קה סעיף ד שכתבו הטור והמחבר דאם נפל איסור על חתיכה שבקדרה שהוא חוץ לרוטב סגי בנטילה, שיש לומר דשאני הכא דאגב דוחקא דסכינא מתפשט בכולו.

⁶⁹² שכתב בשם ראב"י דהיכא דמונח חבית של יין נסך עם חביות כשרים דצריך לעשות היכרא דלא בדילי אינשי מיניה.

ש"ך – עי"ל דסתם סכין הוא בלוע ג"כ משמנונית של חמאה וכה"ג, אי"נ מיירי שהבשר שמן (שמפפוע בכולו).⁶⁹³

*** סכין שאינה בת יומה (שאז הבעיה היא רק השמנונית שע"ג הסכין)**

הג' הסמ"ק – מיהו בספר **רבינו ברוך** פי' דאפילו שאינן בני יומן בעי קליפה גבי שוחט, משום שמנונית הנדבק בדופני הסכין. וכתב הטור שה"ה כשחתך בשר רותח בסכין חלבית שאינה בת יומה, שצריך קליפה. **וכ"כ שו"ע**.

הקשו האחרונים למה צריך כאן קליפה אם יש ששים נגד השמנונית שעל הסכין, ואם אין סי' נגדו מה מהני קליפה דהא מוליד הטעם בכולו כמו ברישא.

ב"ח – ואפשר ליישבו בהא דאיתא פרק כיצד צולין, פסחים עו, א – תנן, סכו בשמן של תרומה, אם חבורת כהנים – יאכלו. אם של ישראל, אם חי הוא – ידיחנו, אם צלי הוא – יקלף את התיצון. בשלמא לרב דאמר עילאה גבר – אמטו להכי סגי ליה בקליפה, משום דעילאה צונן הוא. אלא לשמואל, דאמר תתאה גבר כיון דחם הוא – מבלע בלע, אמאי סגי ליה בקליפה? ניתסר לגמרי! – שאני סיכה, דמשהו בעלמא הוא דעבידא. ע"כ. והכי נמי בבשר רותח שחתכוהו בסכין חולבת שאינה בת יומה דשמנונית הדבק על הסכין אינו אלא משהו סגי בקליפה (אע"פ שאין ששים).

ט"ז – ודבריו תמוהים דכיון דהאיסור מתפשט בכולו דהא בכלי ראשון הוא ואי אין בו סי' ודאי לאו איסור משהו אלא גדול לפי ערך הבשר שנאסר ממנו שאין בו סי' פשוט הוא דודאי יש סי' נגד האיסור (השמנונית) או בתרומה אי ומאה... ואפילו ברישא (בבן יומה) די"ש סי' נגד כל הסכין אפ"ה צריך קליפה... נלע"ד פשוט דאם אין סי' נגד השמנונית שעל הסכין דאסור כולו והמיקל בזה אינו אלא מן המתמיהים. **וכ"כ נקה"כ**.⁶⁹⁴

*** חתך בסכין בשרית דגים רותחים (נ"ט בר נ"ט). פת"ש צה, ב**

כנה"ג – כשחתך דגים רותחים בסכין של בשר אסור לאכלן בכותח דכך לי רותחין כמו חריפותיה דצנון, ועוד דוחקא דסכינא.

פמ"ג – עדיין אפשר חריפות עושה ממש ולא רותח ודוחקא, וצ"ע. **ובפרי תבואה** הכריע כך. **וכתב חו"ד** – חתך דגים בסכין שחתך בשר, הוי כנצלן (ולא כעלו, אע"פ שהסכין צונן), דדוחקא ורותח מבשל, כמבואר לעיל סימן צ"ד סעיף ז. (שלשו"ע מותר לערב לכתחילה עם גבינה, לרמ"א רק בדיעבד, ולרש"ל אף בדיעבד אסור).

⁶⁹³ המשך דבריו – אע"ג דלקמן ר"ס צ"ו גבי צנון משמע (מתחילת דברי השו"ע 'בן יומו או אינו מקונח... אסור עד שיטול') דאם אינו בן יומו ואינו מקונח אסור ואע"ג די"ש פוסקים והביאם המחבר שם דחורפי' דצנון עדיף מרותח דאפילו אין הסכין בן יומו משוי ליה נ"ט לשבח מ"מ לענין להתפשט בכולה בישול עדיף.

⁶⁹⁴ ש"ך – ואע"ג דלקמן ר"ס צ"ו גבי צנון משמע (מתחילת דברי השו"ע 'בן יומו או אינו מקונח... אסור עד שיטול') דאם אינו בן יומו ואינו מקונח אסור כדי נטילה, י"ל דהתם אגב חורפיה דצנון ודוחקא דסכינא משוי למה שבקליפת הסכין בן יומו, ואע"ג דעומד (השו"ע שם) השתא בסברא דלא אמרינן דחורפיה משוי ל"י בן יומו דהא מה"ט כשהוא אינו בן יומו ומקונח אינו אסור כלל, היינו דלא משוי לכל פליטת הסכין בן יומו אבל מה שבקליפת הסכין משוי ליה בן יומו ואי הוי מקונח לא הוי צריך אפילו קליפה אלא הדחה דמה שבקליפת הסכין דבר מועט הוא, אבל השתא דאינו מקונח מצטרף מה שבקליפת הסכין ומה שעל פני הסכין ואוסר כדי נטילה. **והט"ז צו, א כתב תרוץ אחר** – דהתם (דהיינו אצלנו בבשר רותח) גם הקליפה אינו הכרח כ"כ, דהא יש סי' על כל פנים נגדו (כמבואר למעלה מיד) והוא רותח ומוליד הטעם בכולו, משא"כ כאן (בצנון) דאין מתפשט כלל יותר מכדי נטילה.

9. פת חלבית או בשרית. סימן צז סעיפים א, ב

א. עיקר הדין. סעיף א

פסחים ל – אין לשיין את העיסה בחלב, ואם לש - כל הפת כולה אסורה, מפני הרגל עבירה. כיוצא בו אין טשין (טחין) את התנור ב(שומן של) אליה (זנב הכבש), ואם טש - כל הפת כולה אסורה (שהיו מדביקים את הפת בדופני התנור).

שו"ע – אין לשיין עיסה בחלב, שמא יבוא לאכלה עם הבשר. ואם לש, כל הפת אסור, אפילו לאכלה לבדה. כיוצא בו, אין אופין פת בתנור שטחו באליה, ואם אפאו דינו כעיסה שנילושה בחלב.

* גזרי האיסור

פמ"ג (הובא בפתי"ש ב) – יש לעיין אם לש פת עם חלב בשוגג שלא ידע מאיסור זה או נפל בשוגג חלב, מי אסור או לא קנסו כי אם היכא שעבר במזיד, ומסתימת הפוסקים משמע אף בשוגג אסור, וצ"ע.

מהרי"ט (הובא בפתי"ש ג) – הא דאסור דוקא היכא דאיכא חשש שיאכלן עם גבינה ביחד, אבל היכא דליכא למיחש להכי כמו אותם הממולאים במיני מתיקה שאין דרך לאכלן עם גבינה מותר ללוש אותם עם שומן, ולא חיישינן שמא אחריהם יאכל גבינה דדיינו במה שאסרו ואין לנו לגזור גזירה אחרת עליה.

נחלקו מה הדין כשאפו פת בתנור שטחו אותו בשומן ויש פי שישים בפת כנגד השומן:

מהרי"ט – שאל כ"ת על דבר הכעבין המשוחין באליה אם יש לאסור... צריך לראות אם יש לחלק ולומר עד כאן לא אסרו אלא שיש לה חלב הרבה אמנם בני"ד שאין משימים לתוכו אלא דבר מועט יהא מותר לאכלו בגבינה בשביל שנתבטל השומן בקמח... עכ"ד, ואם אין בו בני"ט כמו שנראה מדכתב שיהא מותר לאוכלו בגבינה עצמה מה ספק יש בדבר לאוסרו בפני עצמו דודאי טעם האליה בא לה בתוך הקמח ושרי, ומההיא דאין טשין את התנור באליה אין ראייה דהתם האיסור עומד במקומו ולא מתבטל שהרי הוא במקום דביקת הפת לתנור לכך אמר כל הפת כולה אסורה, אבל היכא שנתבטל בתוך הקמח שרי. **וכ"פ חו"ד**.

בית אפרים – ולא ידעתי למה יהיה עדיף מאם נפל עליו חלב שאף עם הבשר מותר לאוכלו כל שנתבטל בו החלב בס', ומכ"ש דשרי לאכלו במלחא ומ"ש שם משום דבמקום דביקת הפת בתנור הוא בעין לא הבנתי זה דמה בכך יתבטל בס' ואם משום דאותו מקום צריך נטילה באמת יטול אותו מקום לבד ותו לא.

לענין אם צריך ס' בכל עוגה בפ"ע או מצטרף כל מה שבתנור, רמ"א סי' ק"ח נראה שהכריע להקל בזה (בהפסד מרובה) לענין ריח דלא חמיר כולי האי, ונראה דגם כאן יש להקל.

מותר ע"י היכר

פסחים לו,א – אמר להו רבי יהושע לבניה: יומא קמא (לילה הראשון של פסח, שהמצה חובה, בעינן לחם עוני). לא תלושו לי בחלבא, מכאן ואילך - לוושו לי בחלבא. והתניא: אין לשיין את העיסה בחלב, ואם לש - כל הפת אסורה, מפני הרגל עבירה! - אלא הכי קאמר: יומא קמא לא תלושו לי בדובשא, מכאן ואילך - לוושו לי בדובשא. - ואיבעית אימא: לעולם בחלבא, כדאמר רבינא: כעין תורא שרי, הכא נמי: כעין תורא.

רש"י 'כעין תורא' – מעט כעין של שור מותר ללוש בחלב, דאכיל ליה מיד בבת אחת, ולא משהי ליה דלינשי שנילוש בחלב.

ר"ף – אי שני ביה ועבדינהו כעין תורא שרי. וכ"פ רא"ש, רמב"ם ורשב"א (אפילו לגבי עיסה בשרית). וביאר הטור – פירוש צורות כעין השור וכיוצא בו שמתוך כך יזכור שיש בה חלב.

הגש"ד – נראה דהני תרי פירושי אליבא דהלכתא סליקו דתרווייהו סברות יפות הן. וכ"כ שו"ע – ואם היה דבר מועט כדי אכילה בבת אחת, או ששינה צורת הפת שתהא ניכרת שלא יאכל בה בשר, מותר.

נחלקו בטעם המנהג ללוש עיסה של חלב או של בשר לשבת וחג:

הגש"ד – הוא היתר פשוט שאותן שעושין לחמין לכבוד שבת ללחם משנה אופין אותן עם הפשטיד"א (של בשר) לכתחלה אבל נזהרים מלאוכלו עם חלב, והתם הטעם משום דדבר מועט הוא ונאכל מהר בשבת והוי כעין תורא. או"ה – מותר מהאי טעמא ללוש עוגות שעושין לשבת ברוטב או בשומן של בשר אע"פ שהן גדולין דנשתנו בצורתן מפת אחר.

רמ"א – נוהגין ללוש פת עם חלב בחג השבועות, גם בשומן לכבוד שבת, כי כל זה מחשב כדבר מועט, גם כי צורתן משונה משאר פת.

=> אם עושה צורה משונה בעיסה שעל ידה יזכור שהיא חלבית או בשרית, או אם עושה מעט מותר, ונחלקו מה נחשב מעט, רש"י ושו"ע כתבו 'כדי אכילה בבת אחת', וביאר פנה"ל – כשיעור שבני הבית יסיימו בסעודה הסמוכה. אך הגש"ד ורמ"א כתבו שגם עיסה שאופים עבור כל סעודות שבת נחשבת כדבר מועט. וכתב פנה"ל כה"ה – אפשר לבאר שלא נחלקו, שבימות החול, רק לצורך סעודה סמוכה מותר, ואילו לצורך שבת וחג, גם לצורך יממה מותר, הואיל וההכנות להם נעשות מתוך תכנון ומחשבה, ויותר זוכרים אם הפת חלבית או בשרית.

* מתי מועיל היכר. פת"ש ג

חוו"ד – אין מועיל רק כששינה בשעת אפיה דלא היה עליו איסור כלל אבל לעשות שינוי אחר שכבר נאסר אינו מועיל, וכן לחלקו להרבה ב"א שיגיע לכ"א דבר מועט אסור כיון שכבר נאסר ונעשה נבלה. וכ"כ פמ"ג. פלתי – שמעתי שזקני אבי אמי הגאון המפורסם מהור"ר ליב צונץ ז"ל הורה בפת שזבה תחתיו חלב, שכולו אסור, וצוה לחלקם לבתים לכל בעל בית ככר אחד, וא"כ מאי שנא מאלו אפה תחלה דבר מעט דמותר, ה"ה ביש בכל בית רק דבר מועט, דתו איכא היכרא, וצ"ע, ואם יש מקום עוד צידד להקל כדאי לסמוך עליו.

מהרי"ט – אין מועיל שינוי רק בביתו אבל לעשות הפת מרובה למכור בשוק אסור דאורחים לא יכירו בשינוי ואף על סמך ההודעה אסור דחיישינן שמא ישכח מלהודיע. וכ"פ פנה"ל כה"ד, וכתב – ורק כאשר עושים סימן מובהק שהכל מבינים ממנו שלחם זה חלבי או בשרי - מותר, כמו פיתה שדבוקה עליה גבינה צהובה או רצועת בשר.

ב. דברים הדומים ללחם שמשתמשים בהם גם לבשר וגם לחלב

ט"ז – מזה נראה לי דמדוכה שדוכין בה בשמים ומשתמשין הבשמים הן עם בשר והן עם חלב ופעם אחת דכו שם שום עם מרק של שומן אווז, נ"ל שאותה מדוכה אסורה לדוך בה עוד בשמים אפילו לאכול בבשר שמא יבוא לאכול בחלב דומיא דכאן וצריכה הכשר דוקא ונאפילו דיעבד אסור בלא הכשר כמו הפת דכאן ולא דמי למ"ש בסי' צ"ו סעיף ג' תבלין שנידוכו במדוכה של בשר אסור בחלב אבל עם בשר מותר שם מיירי שהמדוכה מיוחדת לבשר דוקא ואין לטעות שם כן נלע"ד פשוט.

פר"ח א – ולא נהירא דשאני הכא דסתם לחם עשוי לאכול עם בשר ועם חלב ואין דרך לייחד לחם לחלב לבדו ולחם לבשר לבדו ולפיכך יש לגזור שמא יבוא לאכלה עם בשר, אבל דברים אחרים כגון מדוכה וכיוצא שיש מהם מיוחדין לבשר ומהם מיוחדין לחלב וכן כשדכין התבלין דכין התבלין שרוצין לאכול עם בשר במדוכה של בשר והתבלין שרוצין לאכול עם חלב דכין במדוכה של חלב לבדו אע"פ שהוא מתחילה לא ייחדה לא לבשר ולא לחלב אלא היתה מיוחדת לבשמים לבד מכל מקום כשחוזר ומיחדה לבשר לבד מיזהר זהיר בה, ואין לנו לגזור גזרות מדעתינו בדבר שלא נזכר בתלמוד.

ג. הכשרת תנור שטחו אותו בשומן. סעיף ב

פסחים לב – אין טשין (טחין) את התנור באליה, ואם טש - כל הפת כולה אסורה, עד שיסיק את התנור, הא הוסק התנור - מיהא שרי.

ר"ן – וכי תימא א"כ למה ליה היסק, בקנח סגי ליה איכא למימר שאין התנור מתקנח יפה אלא ע"י היסק. **וכ"כ תוס', וכ"פ שו"ע**.

ר"ן – אי נמי מפני שדרכו להסיקו ואין דרכו לקנחו נקט היסק ולא נקט קינוח (אבל באמת אפשר לקנחו).

פסחים שם – אמר ליה רבינא לרב אשי: אמאי קאמר רב קדירות בפסח ישברו (הרי היסק מועיל להם)? - אמר ליה: התם - תנור של מתכת, הכא בקדירה של חרס. ואיבעית אימא: הא והא בשל חרס, זה - הסיקן מבפנים, וזה - הסיקן מבחוץ. וכי תימא הכי נמי ליעבד ליה הסקה מבפנים - חייס עליה משום דפקעה. הלכך, האי בוכיא (פירוש כלי חרס שמסיקין תחתיו ואופין עליו עוגות, מה שרבים היום קוראים לו טאבון) - הסיקו מבחוץ הוא, ואסור. ואי מלייה גומרי (על גביו) - שפיר דמי.

טור ושו"ע – תנור שטחו באליה, אין אופין בו פת עד שיסיקנו מבפנים עד שיתלבן. ואפילו אם הוא של בוכיא אין לו היתר על ידי היסק מבחוץ.

ד. אפיית פת ופשטיד"א של בשר באותו תנור

הג' אשרי בשם או"ז – אע"ג דריחא מילתא היא, שרי לן לכתחלה לאפות פשטיד"א שלנו שהם מכוסות למעלה בתנור עם הפת שהתנורים שלנו גדולים הם (ואין בהם חשש לריחא⁶⁹⁵) ומיהו אם זב שומן הבשר חוץ לפשטיד"א ונבלע בתנור אע"פ שהפת רחוקה מן הפשטיד"א אסור לאוכלה אפילו במלח, הואיל וכן טוב ליזהר שלא לאפות שום טפילות (עיסות) עם הפת בתנור דילמא זב השומן ולא אדעתא אלא יאפה הפשטיד"א ויסיק התנור ויאפה הפת. **וכתב עליו הגש"ד** – אע"ג דרגילין האינדנא לאפות כל הטפלות במחבת שקורין בעקין, מ"מ חוששין, ויש שמקילין ומשימין הפשטיד"א בפני התנור ממש (למטה, שגם אם תזוב יצא דרך הפתח ולא יזוב על דופני התנור). = < לכתחילה לא אופים פשטיד"א עם פת אפילו אם הפשטיד"א במחבת, שמא יזוב מהשומן לפת, **ובדיעבד רק אם ראה שזב שומן על דפני התנור הפת אסורה**. **או"ה** – אם הפשטיד"א בלתי מחבת כתב הר"י מדורא שהפת אסור בדיעבד אפי' עם בשר או במלח דרוב פעמים יוצא השמנונית או החלב לחוץ ובולע בתנור והוי כאלו טש כל התנור בשומן. ואפי' אם התנור אינו משופע והפת רחוק מן הפשטיד"א הרבה דאין צריך לזוב תחתיו אלא שנבלע רק בדופני התנור. = < אם הפשטיד"א בלי מחבת הפת אסורה, שמא זב על התנור שומן ולא ראה, כיוון שרוב הפעמים זב שומן.

⁶⁹⁵ שהסוברים שריחא מילתא היא אוסרים לאפות פת יחד עם פשטיד"א של בשר בתנור קטן, אמנם בדיעבד הפת מותרת ואסור לאכלה עם חלב, שבריאח חכמים לא גזרו שמא יבוא לאכול עם חלב.

הג"ה – אין לאפות שום פת עם פלאד"ן או פשטיד"א בתנור, דחיישינן שמא יזוב מן השומן על הפת. (דווקא) **אם זב תחתיו, דינו כאלו נילוש עמו, ונוהגין לשום הטפילה בפי התנור. ואפילו הוא במחבת, נוהגין להחמיר לכתחלה. וכ"כ בתו"ח – יש לסמוך בדיעבד אדברי הג"ה שערי דורא ולהתיר הפת...** וכן מצאתי כתוב בהג"ה באיסור והיתר הארוך בשם אור זרוע להתיר הפת אם לא ראה להדיא שהשומן זב תחתיו.

נחלקו בדעת הרמ"א, ובפסיקה למעשה, האם רק שזב תחת הפת אסור או אפילו אם זב על דפנות התנור:
ש"ך – טעם לדבר נ"ל משום דמספקא לן אי בישול מפעפע בכל הכלי או לא וכמ"ש בסי' צ"ב ס"ק ט"ז והלכך היכא דלא חזינן דזב איכא ספק ספיקא ספק זב או לא זב ואת"ל זב שמא לא פעפע בכולו אבל כשחזינן דזב ליכא אלא חדא ספיקא. **לפ"ז מ"ש הרב בהג"ה כאן ואם זב תחתיו ר"ל זב תחת הפשטיד אפי' רחוק מן הפת** וכן מוכרח לפרש לשון זה שהביא בת"ח שם בשם הגהת או"ה (בשם או"ז). **וכ"כ ט"ז וחוו"ד וכ"פ ב"ח** (אמנם הבין את הרמ"א כפשוטו, שזב תחת הפת).

פלתו (הובא בפת"ש ה) – הא הך רק גזרה דרבנן, ובחד ספיקא סגי, דספיקא דרבנן לקולא, ובדבריו משמע דאסרינן לפת. אמנם בלא"ה הפריז על המדה, דהא איכא נ"ט בר נ"ט דהיתרא, הרוטב בתנור והתנור בפת והוי היתרא.⁶⁹⁶ והגש"ד ס"ל נצלו בדיעבד אסור, אבל לפי מה דקיימ"ל (סי' צ"ה ס"ב ברמ"א) בדיעבד מותר, ליתא לדינו. **ולכך צ"ל דווקא דנזוב תחתיו (תחת הפת), ולשון רמ"א מדוקדק, ואין לשנות. וכ"כ אבן העזר, וכ"פ בית אפרים.**

תו"ח – **אבל אם התנור משופע והפת למטה דזב תחתיו, הוי כולו אסור. וכ"פ ש"ך** וכתב שמסתמא זב תחת הפת עצמו.⁶⁹⁷

⁶⁹⁶ חוו"ד – לא קשה מידי, דכבר כתבתי לעיל בסימן צה ס"ק א דבשעת בישול לא שייך נ"ט בר נ"ט.
⁶⁹⁷ ט"ז ג ונקה"כ עליו, הובאו בהערה בסימן צג, לגבי שתי קדירות שנוגעות זו בזו.

איסור דם והכשרת הבשר. סימנים עב - עד; עו

1. איסור אכילת דם. סימן סז, פנה"ל

ויקרא יז, י – וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל... אֲשֶׁר יֹאכַל כָּל דָּם וְנָתַתִּי פָנָי בְּנַפְשׁ הָאֲכָלֶתָּ אֶת הַדָּם וְהִכְרַתִּי אֶתְּךָ מִקִּרְבִּי עִמָּה.

ויקרא ג, יז – וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ.

ישנם שני סוגים של דם: 'דם הנפש' ושאר הדם (דם האיברים). 'דם הנפש' הוא הדם המקלח בחזקה לאחר השחיטה שהנשמה יוצאת בו, שהאוכלו במזיד חייב כרת, ואילו האוכל משאר הדם חייב מלקות (כריתות כ, ב; שו"ע סז, א). איסור דם חל על המינים המפותחים: בהמה, חיה ועוף, שנאמר (ויקרא ז, כו) "וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ כָּל מוֹשְׁבֵי תֵיכֶם לְעוֹף הַשָּׁמַיִם", חיה בכלל בהמה (כריתות כא, ב). אולם על המינים הפחות מפותחים, כגון דגים וחגבים – אין איסור דם. כלומר, איסור דם חל על המינים שצריכים שחיטה, ולא על המינים שאינם צריכים שחיטה.

הדם שבלוע בבשר כדרך טבעו – מותר באכילה (דם האיברים שלא פרש. כמבואר בכריתות כא, ב). לפיכך, מותר לאכול חתיכת בשר חי. וכן מבואר בחולין טו, ב, ושבת קכח, א, שבשר חי מותר באכילה בלא מליחה. וכן דעת רוב ככל הראשונים, ומהם תוס', רא"ש, רשב"א ורי"ן. וכ"פ שו"ע. אמנם כיוון שבעת חיתוך הבשר עלול לבצבץ דם על מקום החתך, צריך לשטוף את מקום החתך ורק לאחר מכן מותר לאוכלו חי בלא הכשרה נוספת. אולם לרמב"ם (מאכ"א ו, יב), אסור לאכול חתיכת בשר חי בלא מליחה. וביארו שלדעתו רק בליעת בשר חי מותרת, אבל כשאוכלים אותו, בעת לעיסתו הדם פורש מהבשר והופך לאסור (ערוה"ש סז, ט; יד יהודה, ארוך ה).

ישנה מחלוקת עקרונית מה הדין במקרה שהדם זב בתוך הבשר ולא פרש החוצה. לתוס' (חולין יד, א, 'ונסבין'), רא"ש, רא"ה, ר"ן ובי"י (עו, ב) אין בו איסור. ולרשב"א, רבנו פרץ ורמ"א (סט, יח), למרות שהדם לא פרש מהבשר, כיוון שלאחר השחיטה זז מקומו ונע בתוך הבשר – הדם והבשר שעמו נאסרים.

*** דם שבישלו או מלחו. פז, ו**

מנחות כא, א – (דם) כיון דמלחיה נפיק ליה מתורת דם! דאמר זעירי א"ר חנינא: דם שבישלו - אינו עובר עליו, ורב יהודה אמר זעירי: דם שמלחו - אינו עובר עליו.

רש"י חולין קט, א – לב בהמה חייב כרת (שדם הלב הוא דם הנפש. כמבואר בסימן עב) אם לא קרעו לאחר בשולו. = האוכל דם מבושל חייב. **וכתב הרמב"ם** – בישל דם בחלב, פטור, ואין לוקין על אכילתו משום בשר בחלב. **בי"י** – משמע מדברי הרמב"ם שלוקין עליו משום דם, וצריך לומר דסבירא ליה דההיא דהקומץ רבה אתיא דלא כהלכתא. **תוס'** (על רש"י) – ואי אפשר לומר כן דבהדיא אמרינן בהקומץ רבה (מנחות דף כא). דדם שבישלו אינו עובר עליו אם אכלו.

שו"ע פז, ו, כתב את לשון הרמב"ם, משמע שסובר שדם בישלו אסור מהתורה. **אך הבי"י** (פז, ה) כתב לגבי מליחת ביצים לא גמורות שאפשר להקל במליחתן כיוון שאינו אלא מדרבנן, ומשמע מזה שדם שמלחו או בשלו אסור מדרבנן.

ש"ך – אגן קי"ל דדם שבישלו או שמלחו אינו אלא מדרבנן. וכ"כ דר"מ סט, יט, וכך דעת רוב רובם של הראשונים והאחרונים (פנה"ל).

2. צליה. סימן עו

א. עיקר הדין. סעיף א

חולין קיא, א – אתמר (לגבי צליה): כבדא עילוי בשרא - שרי, דמא משרק שריק (מחליק).
פסחים עד, א – אמר רבה: האי מולייתא (מלוי בשר, כמו שאנו ממלאין הטלאין והתרנגולין בין בשר לעצמות. רש"י) שריא (בצליה, אע"פ שהבשר שבתוך לא הוכשר). אמר ליה אביי: והא קא בלע דמא! - אמר ליה: כבולעה כך פולטה.
 = טבע הדם להחליק תוך כדי הצליה, ולכן גם דם שנבלע בבשר תוך כדי הצליה חוזר ונפלט ממנו, וכלל זה נקרא בלשון חכמים 'כבולעו כך פולטו'.⁶⁹⁸

רא"ש חולין ח, מח – ואין להתיר מטעם דשריק, אם נשפך דם רותח על הצלי או אפילו דם צונן, דדוקא דם הנפלט ונוטף עם ציר ע"י צלייה הוא דאמרינן דשריק אבל בעיניה לא אשכחן דשריק. וכ"כ תוס' וטור, וכ"כ שו"ע – הצלי... האש שואב הדם שבו מעצמו. אבל אם דם אחר נטף על הצלי, אפי' אותו דם הוא צונן, לא אמרינן שהאש שואבו, ואוסר ממנו כדי נטילה.⁶⁹⁹

ב. מליחה והדחה. סעיפים א, ב

(1) מליחה

חולין קלג, א – אמר רב: חוטיין שבלחי אסורים (משום דם), וכל כהן שאינו יודע ליטלן אין נותנין לו מתנה; ולא היא, אי בטויה - מידב דייבי, ואי לקדרה אי דמיחתך להו ומלח להו - מידב דייבי.
 = משמע שצלי לא צריך מליחה.

מנחות כא, א – כיצד הוא עושה (כיצד הכהן מולח את הקרבן)?⁷⁰⁰ מביא האבר ונותן עליו מלח, וחוזר והופכו ונותן עליו מלח ומעלהו. אמר אביי: וכן לצלי.
ביצה יא, א – תנא: ושויין שמולחין עליו (על העור) בשר לצלי (ואין בזה משום מעבד ביו"ט).
 = משמע שמולחים את הבשר לפני הצליה.

ר"ן – לצלי לא בעינן מליחה מדגרס לקמן בפי' הזרוע (דף קלג א) חוטים שבלחי... אי בטויה מידב דאיב, אי לקדרה אדמחתך להו ומלח להו שפיר דמי. ומדלא מדכרינן מליחה בטויה כלל ש"מ בצלי לא בעיא מליחה כלל. אלא מיהו איכא למידק מדגרסינן במנחות בפרק הקומץ רבה (דף כא א) כיצד הוא עושה מביא את האבר ונותן עליו מלח וחוזר והופכו ונותן עליו מלח ומעלהו, אמר אביי וכן לצלי. תירץ הרא"ה ז"ל דהתם לא בהכשר מליחה עסקינן דמאי

⁶⁹⁸ אמנם מרש"י ור"ן בסוגיית כחל משמע שאומרים כבולעו כך פולטו גם לגבי חלב שנוטף על בשר תוך כדי הצליה, ולא רק בדם, אך לדעת ר"ת רק בדם שטבעו להחליק תוך כדי הצליה אומרים כבולעו כך פולטו.

⁶⁹⁹ ש"ך 'כדי נטילה' – זהו לדעת הטור והמחבר בסי' ק"ה ס"ה משא"כ לדין דנהגינן לאסור אפילו במליחה בדם בס' כמו שנתבאר בדוכתי טובי כ"ש בצליה וכ"כ הר"ב לקמן ס"י ק"ה וכ"כ מהרש"ל, ומה שלא הגיה הרב כאן מידי אדברי המחבר היינו שסמך עצמו אמ"ש בכמה דוכתי דנהגינן לאסור במליחה וצלייה בס'.

⁷⁰⁰ שהרי כתוב ויקרא ב, ג – וכל קרבן מנחתך במלח תמלח.

שייכא התם, אלא ה"ק וכן למתנות כהנים שזכתה להם תורה מן הקרבן צריכות מלח שאף הם בכלל על כל קרבנד תקריב מלח.. אי נמי התם וכן לקדרה גרסי'. **וכ"פ הרא"ש, וכתב** – והא דאמרינן בפ"ק דיום טוב (דף יא א) ושיון שמולחין עליו בשר לצלי לאו משום דאיתסר בלא מליחה אלא מנהג הוא למלוח מעט לצלי כי לא יאכל תפל מבלי מלח. **וכ"פ תוס', רשב"א וטור, וכ"פ שו"ע**.

רמב"ם – לצלי מולח וצולה מיד (כלומר לא צריך לשהות במלחו כמו במליחה לקדרה). **ורש"י** בפסחים עד, א כתב 'האי מולייתא שריא' – ואפילו לא בישלו את הבשר שנותנים לתוכו מותר, **ואפילו מלחו כמליחת צלי, דאי במליחה כל צורך לקדרה - פשיטא. רא"ש** – משמע מדבריו דצלי בעי מליחה קצת ולא כולי האי כמו לקדרה.⁷⁰¹ **וכתב הגש"ד** – המנהג כרש"י שפירש דאף לצלי בעי מליחה מועטת. **וכ"כ או"ה, וכתב** – היכא דליכא מלח מותר לכתחלה לצלותו. **וכ"פ רמ"א וכ"פ פנה"ל כבי**, וביאר שהמלח מסייע לאש להוציא את הדם.⁷⁰²

* מלח קצת את הבשר קודם הצליה

רשב"א – רצה למלוח (אותו קצת כדי להטעימו) ולאכול בצלי ובלא הדחה (לאחר המליחה קודם הצליה. ט"ז, ש"ך) עושה ואינו חושש לדם שעל המלח, שהאש שואב את הדם ומונע את המלח מבלוע את הדם. במה דברים אמורים במלחו ומעלהו לצלי אבל אם שהה במלחו המלח בולע את הדם ונאסר, ולפיכך מדיחו יפה וצולה ואוכל. **וכ"פ הגש"ד**, ה, ט – לרש"י צריך מליחה קצת, והכי נהיגינן לכתחילה למולחו בשכבר נתחב בשפוד ומניחין השפוד אצל האש מיד ואין שוהין בדבר שלא יתמלא המלח דם. וכ"פ רמ"א.

מ"מ – ודברי תימה הם שאם דוקא בשמעלהו מיד הוא שמותר ואם לאו נאסר היה להם לחכמים לגזור בזה אלא נראה שאפילו אם בלע המלח מן הדם הכל יוצא על ידי האור.⁷⁰³ **וכ"מ משו"ע** שכתב כך בדעת סתם וביש מי שאומר את דעת הרשב"א. **אמנם בסימן סט, כ** כתב כרשב"א.

נחלקו בדעת המחמירים מה הדין בדיעבד כששהה במלחו וצלאו:

רי"ז – אם מלחו צריך לצלותו מיד ואם השהה במלחו ינפץ המלח וידיחנו יפה קודם שיצלנו ואם לא עשה כן צריך קליפה והשאר מותר (= המלח שבלע דם אוסר כדי קליפה ע"י הצליה).

תה"ד קסט – נראה דלכתחילה ודאי צריך ליזהר למיעבד הדחה אחרונה לצלי (לאחר הצליה כדי להסיר את המלח שספג את הדם), ובסמ"ג נמי משמע דבעי הדחה אחרונה לצלי. אבל אם אירע בדיעבד (שלא יכול לעשות הדחה להסיר את המלח מסיבה מסוימת, כגון שעירב את הבשר עם דברים אחרים וכד') אין נראה לאסור הצלי דאין מבורר כלל דברי המחמירין דלעיל דאסרו אף בדיעבד, ואף כי יש לסמוך בדיעבד אדברי המתירין בכה"ג. וכ"פ ב"י – אפילו שהה במלחו ולא הדיחו קודם צליה נכשר ע"י הדחה (ע"פ מהרי"ל קכו, שהובא לקמן). **וכ"כ ש"ך וט"ז ד**.

אמנם כתבו הט"ז (ד) והש"ך (ט) כל זה אמור רק אם הדיח הדחה ראשונה והסיר את הדם בעין שעל הבשר קודם המליחה, אך **אם לא הדיח את הבשר קודם המליחה יש חשש שהבשר יאסר** מהדם שהיה ע"ג החתיכה⁷⁰⁴, ואע"פ שמליח אוסר רק אם אינו נאכל מתמת מלחו, וכאן מדובר כשמלח מעט לצליה, לדעת הרמ"א מחמירים גם במליחה כזאת שתיחשב כרותח מפני שאיננו בקיאים בין מליחה לקדרה למליחה לצלי.⁷⁰⁵

⁷⁰¹ המשך דבריו – ודבר תימה הוא דמה מהניא מליחה קצת דאין הבשר יוצא מידי דמו עד שימלחנו יפה יפה.
⁷⁰² וביאר בהערה שם – ואף שלדעת שו"ע אין צריך להדיח (כמבוא לקמן) ולמלוח מעט, כתבתי שכך נכון לנהוג כדי שלא לאפושי פלוגתא בין ספרדים ואשכנזים, מה עוד שגם בין פוסקי הספרדים המובהקים ישנם שהורו לנהוג כך לכתחילה, כפי שכתבו כנה"ג וחי"ד"א בחז"ב עו, ג.
⁷⁰³ ב"י – אין כאן תימה כלל דכיון דאפילו שהה במלחו ולא הדיחו קודם צליה נכשר ע"י הדחה לא שייך למגור מידי.
⁷⁰⁴ **נחלקו כמה נאסר: רמ"א** – מלחו בלא הדחה תחלה, ונצלה כך, מותר, ובלבד שלא שהה כך במליחתו בלא הדחה שיעור מליחתו, אבל אם שהה כל כך קודם שצלאו, אסור (כך משמע בארוך כלל ה'). **וכ"פ ש"ך והוסף** – לקדרה אפי' לא שהה שיעור מליחה (נאסר) וכדלעיל סי' ס"ט ס"ב.
אך רש"ל כתב – מיד כשנמלח בלא הדחה אסור (הבשר) אפי' לא שהה (שיעור מליחה). **וכ"פ ט"ז**
⁷⁰⁵ וקשה שכתבו כך גם בדעת השו"ע שלא מחמיר במליחה מועטת לצלי. וצ"ע

(2) הדחה לפני הצליה ואחריה*** הדחה לפני**

רשב"א (חידושי חולין ח, ב) – נראה דאפילו לצלי צריך הדחה דדם שעל פני הבשר אינו הולך ע"י האש אלא נקרש ומתייבש ונשאר על הבשר.

רא"ש – מה שיוצא לחוץ נורא מישאב שאב ליה ומישרק שריק... הלכך לא בעי מליחה לצלי וגם לא הדחה, מיהו צריך שפשוף (והדחה) לפי שאין לקצבים סכין מיוחד לחלבים (אמנם בעופות שאין חשש שנתקנה בהן מן החלב לא צריך הדחה).
הגש"ד – לכתחלה נהיגינן להדיח אפילו עופות דליכא חששא שנתקנה בהן מן הסכין (צ"ל חלב, הגי' והערות אות א על הבי"י), ויראה הטעם משום דנהיגינן מליחה קצת לצלי, וכיון דמולחין בעי הדחה מפני הדם בעין שעליה שלא יבלענו המלח... נהיגינן לכתחילה למולחו (אחרי ההדחה) בשכבר נתחב בשפוד ומניחין השפוד אצל האש מיד ואין שוהין בדבר שלא יתמלא המלח דם. ע"כ. **ובדיעבד** אם מלח ולא הדיח מותר כפי שהובא לעיל. **וכתב או"ה** (ח, ו) שה"ה בבשר בהמה, ומה שכתב הרא"ש שצריך הדחה ושפשוף בגלל שהקצבים חותכים אותו בסכין שחתכו בו את החלב, זה דווקא לכתחילה אך בדיעבד אם לא הדיח וצלה אותו מותר.⁷⁰⁶

מסתימת השו"ע משמע שסובר כרא"ש, שלא צריך הדחה, וכ"כ הש"ך (סי"ק א) בדעתו.

רמ"א – המנהג להדיחו תחילה וגם למולחו קצת כאשר נתחב בשפוד... ואפילו נמלחה קודם צלייתו ולא הודח אחר המליחה אפילו הכי מותר ולא חיישינן לדם ומלח שעליו דנורא משאב שאיב (אא"כ שהה במלחו שיעור מליחה, שנאסר, כמבואר לעיל בהערה).⁷⁰⁷ **וכ"פ פנה"ל כב, י.**

*** הדחה אחרי**

רשב"א – רצה למלוח (אותו קצת) ולאכול בצלי ובלא הדחה עושה ואינו חושש לדם שעל המלח, שהאש שואב את הדם ומונע את המלח מלבלוע את הדם. ע"כ. משמע שלא נשאר דם ע"ג הבשר אחרי הצליה כיוון שהאש שואבת את הדם, ולכן המלח שע"ג הבשר לא נאסר, ולא צריך הדחה לאחר הצליה (וכ"מ שהבין ממנו דר"מ ג) **וכ"כ הר"ן** (הובא שם בדר"מ).

אגודה – ושמעתי משם גדולים בשר שצלו אותו, צריך להדיחו ג' פעמים (כדין מליחה כמבואר בסימן סט, ז) מן הדם הנסרך ונדבק בו, וסברא הוא כיון דמליחה וצלייה שוין. **וכ"פ שע"ד** – נהגו העולם שאם אירע כך דצלו בשר, להדיחו מן הדם הנדבק בבשר מבחוץ ואח"כ אוכלין אותו.

או"ה ח, ט כתב על דברי האגודה – והכי נהוג עלמא, ואפי' כבד, ודווקא לקדירה, שמאחר שלא נאכל כך מחמירים להדיח לכתחלה, אבל לאוכלו כך נהוג עלמא היתר לאכלו כך לכתחילה בין בשר בין כבד בלי הדחה כלל, ולייד לציר שעל בשר מלוח דמה שעליו ע"י צלייה האור שורפן.

מהרי"ל קבו – מה ששופכין על הכבד מים כשרוצין לבשלו אחר צלייה, הטעם משום המלח הנדבק בו, וכשאוכלין אותה בעין אותו מלח אין אוכלין (ולכן משמע שאם יש עליו מלח גם אם לא מתכוון לבשל צריך להדיח את המלח), וכן בשר שנמלח בשפוד ורוצין לבשלו גם כן צריך לשפוך עליו מים תחלה.

שו"ע סתם ולא כתב שצריך הדחה.

⁷⁰⁶ נחלקו מה טעמו של האו"ה שהתיר בדיעבד: **דר"מ א** – דלא מחזיקין איסור שמא חתכו בסכין של חלב ואפילו קנאו מן הגוי. **מנח"י ט, ג** – טעם זה תמוה דודאי הגוי אין לו סכין מיוחד לכך ולע"ד נראה דהטעם משום דכל מילי שנגע בצונן וצריך הדחה אם בשלוהו או צלאהו כך בלא הדחה שרי.
⁷⁰⁷ ש"ך – אף על גב דאם דם אחר בעין נפל עליו לא אמרינן שהאש שואבו והאי נמי חשיב דם בעין כיון שלא הודח, מ"ל דכיון דלא הוי דם בעין ממש (שנטף ממקום אחר, אלא לחלוחית שע"ג הבשר) אמרינן שפיר שהאש שואבו, ומ"מ אם לא הודח ונמלח ושהה שיעור מליחה אמרינן שהמלח מבליעו ושוב אינו יוצא אפי' ע"י צלייה דלגבי דם בעין שנבלע לא אמרינן כבולעו כך פולטו אבל אם לא הודח ונמלח ולא שהה שיעור מליחה אף על גב דהמלח מבליעו דם בעין שעליו דמה"ט לא מהניא ליה מליחה שנית לקדירה מ"מ לא נבלע בחוזק וגם לא נבלע הרבה ויוצא על ידי צלייה אח"כ.

רמ"א – יש אומרים דכל צלי צריך הדחה אחר צלייתו משום דם הדבוק בו, וכן נוהגין לכתחלה מיהו אם לא הדיחו ואפילו בשלו כך מותר, ואפילו נמלח תחלה קודם צלייתו (ולא שהה שיעור מליחה) ולא הודח אחר המליחה אפילו הכי מותר ולא חיישינן לדם ומלח שעליו דנורא משאב שאיב. **וכתב הש"ך** שלכתחילה צריך להדיחו שלוש פעמים, כפי שכתבו אגודה ואו"ה, **ודלא כרש"ל** שכתב שמספיק הדחה אחת.

פנה"ל כבי – כאשר רוצים לאכול את הבשר צלי והשטיפה פוגמת בטעמו מותר לאוכלו בלא שטיפה. ובהערה כתב – ואף שמקובל לכתוב שאשכנזים נוהגים להחמיר בזה לכתחילה, כאשר יש בכך קושי יש להורות לכל כעיקר ההלכה, וכדעת הפוסקים הספרדים. ואף בין בפוסקים האשכנזים יש שהקילו בזה לכתחילה (לבוש עגב, גר"א ח). ולן כאשר השטיפה פוגמת בטעם הצלי אפשר לסמוך על רוב ככל הראשונים שלא כתבו להדיח אחר הצליה (ועיי' שם שהוסיף עוד סיבות להקל).

ג. שיעור הצליה. סעיפים ב,ה.

(1) שיעור הצליה לבישול (שכל דמו יוצא). סעיף ה וסימן סט סעיף כא

חולין קיב,א – **אמר רב נחמן אמר שמואל**: ככר שחתך עליה בשר (מן הצלי) - אסור לאכלה (מפני הדם), והני מילי - דאסמיק (שהבשר אדום), והני מילי - דאבריה (עבר מצדו לצדו עד שנראה משני צדדיו), והני מילי - דאסמכיה (שהמוהל היוצא מהבשר סמיק), אבל קלישתא - לית לן בה. **שמואל** שדי ליה לכלביה, **רב הונא** יהיב ליה לשמעיה, מה נפשך, אי שרי - לכולי עלמא שרי, אי אסור - לכולי עלמא אסור! שאני רב הונא - דאנינא דעתיה, **רבא** אכיל ליה, וקרי ליה חמר בשר.

מוסכם שהלכה כדעת רב הונא ורבא, שהכר מותר, אפילו אם הבשר אדום, והמוהל סמיק ונראה משני צידי הככר. **כ"ב ב"י וש"ך** וכתבו שכך מוכח מכל הפוסקים.⁷⁰⁸

נחלקו מהו שיעור הצליה שבו יוצא כל דמו של הבשר ומה שיוצא ממנו אח"כ הוא רוטב מהבשר:

ר"ן – כיון שנתבשל (שנצלה) כמאכל בן דרוסאי (לסטים היה ומבשל בשולו שלישי)⁷⁰⁹ כבר נתמצה כל דם גמור שבו והשאר אינו אלא מוחל בעלמא.

רשב"א – ההוא דככר מטא לצליה הראויה לאכילה לרוב בני אדם. **והגש"ד ה,ט** כתב – מפני שאין הכל בקיאות בדבר, נוהגות הנשים בארצינו לצלותו כל צרכו. וכן בא"י (סי' תעז) כתב שצריך לצלות בשר שלא נמלח שרוצה לבשלו עד שיזוב כל דמו, ויראה דמהאי טעמא לא נהגו בארצנו להדיחו אחר צלייתו מן הדם הנדבק מבחוץ מפני שצולין אותו כל כך עד שיתבש מבחוץ. **וכ"פ יש"ש, שו"ע ה, וט"ז סט,נד** שכדי שיצא כל דמו צריך שיצלה את הבשר כל צרכו עד שיהיה ראוי לאכילה לרוב בני אדם. **וכ"פ יבי"א ח,ט**.

רא"ש חולין ז,ז – שדרו ממתבתא באתרא דלית להו מילחא ליטוי טווייה דשייב ליה נורא. ובתר דמטוי פלגא אי בעי לבשולי בקדירה שפיר דמי. **וכ"כ טור** – במקום שאין מלח מצוי יצלו הבשר עד חצי צלייתו ואח"כ יבשלוהו. **וכ"כ או"ה, וכ"פ ב"ח, ש"ך ורמ"א, וכ"פ פנה"ל כב**, יא וכתב שכאשר אין במנהג המחמירים קושי והפסד טוב לנהוג כמותם לצלות צליה גמורה.⁷¹⁰

⁷⁰⁸ אמנם רש"ל פסק לאסור אם המוחל עב. והש"ך תמה עליו.

⁷⁰⁹ כ"כ ר"ן על הר"ף שבת ח,א, וכ"כ רש"י.

⁷¹⁰ **כתבו רמ"א ה וש"ך (ס"ק כה)** שחצי צלייתו שווה לשיעור שכתבו הרשב"א והשו"ע שראוי לאכילה לרוב בני אדם (וכוונת הרשב"א היא שראוי לאכילה בשעת הדחק לרוב בני אדם. פנה"ל כב, יא). **אך יש"ש וט"ז** הבינו כפשט דברי הרשב"א שכוונתו שיהיה צלוי כל צרכו עד שיהיה ראוי לאכילת רוב בני האדם, **וכך דעת ר' יוסף קארו** כדמוכח ממה שכתב בשו"ת אבקת רותל (רטז) כתב – לכתחילה יש לחוש למאי דמשמע מפשטא דלישנא דכל צורכן שהוא יותר מחצי צליה ומיהו אם ניכר שזב כל דמו תו לא צריך.

(2) שיעור הצליה כשרוצה לאכלו צלי

תוס' – נראה דבשר לצלי לא בעי מליחה כלל דדם האברים שלא פירש שרי וכן אומר ר"ת ולא מבעיא כשנצלה הבשר יפה ונפלט כל הדם מן הבשר דשרי, אלא אפי' לא נצלה כ"כ מותר ואף על פי שנפלט מבפנים מצד זה לצד זה אינו אסור עד שיפרוש לחוץ. **וכ"כ רא"ש**.⁷¹¹

או"ה – צריך לצולתו עד חצי צלייתו דבפחות מזה אין מוציא דם ואפי' אי בעי לאוכלו כד צלוי, דאע"ג דדם שלא פירש מותר הכא ודאי פירש ע"י האש ממקום למקום אחר (וסובר שדם שפירש ממקום למקום אסור), וכל שכן כשרוצה לבשלו אח"כ שצריך לצלות עד שיזוב כל דמו ומ"מ בחצי צלייתו דשרי לאוכלו מותר אז לכתחלה לבשלו אח"כ, ודלא כמהר"ם דחייש לכתחילה שמא לא יצלנו כל צרכו כי יסמוך על הבישול וכל שכן בדם כבד שהוא דרבנן שמותר לבשלו אחר חצי צלייתו.

או"ז א, תעז – לצלי לא בעי מליחה כלל דנורא מישיב שייב ומוציא כל הדם שבו לחוץ ואין לחוש שמא פירש מצד זה לצד אחר ולא יצא כולו לחוץ... שכל מה שפירש ע"י האור ממקומו הוא יוצא לחוץ ואינו נשאר בו כלל ואם יש בו שלא פירש כלל ממקומו אלא נצמת בתוכו אותו דם הוא המובלע באברים ושרי.

בבית יוסף הביא רק את דעת הרא"ש והתוס'. לכן אם רוצה לאכול את הבשר צלי לא צריך לצלותו עד שיצא כל דמו.

אך בדעת הרמ"א שסובר שדם שפירש ממקום למקום אסור (ס"ט, יח), **נחלקו, שהרמ"א כתב** – ואין חלוק בכל זה (לגבי מליחה והדחה) בין אם רוצה לאכלו כד צלי, או רוצה לבשלו אחר כך, רק שיצלנו תחלה כדי שיהא ראוי לאכילה, דהיינו כחצי צלייתו.

ש"ך – האו"ה כתב דאף לאכלו כד (צלוי) אסור אם לא נצלה כל צרכו, וא"כ י"ל דקאי אתרווייהו (ולא רק על ירוצה לבשלו).

פ"ח יד – ארוצה לבשלו אח"כ קאי, דאז אם לא יצלנו כל צרכו נשאר דם בתוכו ויוצא אח"כ ע"י בישול, אבל אם רוצה לאכלו כד צלי יאכלנו כמו שירצה אף אם לא נגמרה צלייתו משום דדם האיברים שלא פירש מותר (וצ"ל כאו"ז שהדם שנשאר בבשר לא פרש ממקום למקום). **וכ"כ יבי"א ח, ט**.

ד. אופן הצליה. פת"ש עג, א

* **צליה ע"ג משטח רותח (האש לא נוגעת בבשר ואין מקום לדם לזוב)**

הר הכרמל – נוהגין היתר לצלות כבד בתוך התנור האופה (ע"ג קרקעית התנור) בשעה שבווער רחוק מהאש, ואין חוששין לא משום שנתבשל הכבד בדם הזב תחתיו ולא להכשיר מקום זה בתנור והכל מטעם לפי שהאש שואבו ואין מניחו להבליע ומכלהו ומייבשו. **וכ"פ בהליכות עולם**, ו, **פרשת קדושים**, וכתב שכך דעת רוב האחרונים.

פת"ש – ולענ"ד היתר זה קלוש מאד דמכלהו ומייבשו לא שייך אלא בדבר מועט כגון טיפה כמו שכתוב לקמן סימן צב סעיף ו. **צל"ח** – בא לידי כמה פעמים שצלאו כבד בתנור גרוף מאש והניחו הכבד על חרסו של תנור, ואסרתי כי אין כאן מקום להדם לזוב, ודמו כפולטו כד אחר כך נבלע בתוכו, ואין זה דומה לצולה על הגחלים דהיינו בישראל

⁷¹¹ **טור סז** – דם בהמה וחיה נמי אין איסור כרת אלא בדם הנפש שהנשמה יוצא בו אבל דם האיברים מותר והני מילי כשלא פירש מן האבר ויצא לחוץ אבל אם פירש מן האבר ויצא לחוץ או שנצרר בחתיכה או שפירש ממקומו ונתעורר לצאת ונבלע במקום אחר אסור ולוקין עליו. **דרישה** – ולא דמי (מה שכתב הרא"ש כאן שאם פירש ממקום למקום מותר) למי"ש רבינו לעיל בסימן ס"ז, דשאני התם שמחיים נתעורר לצאת והוי דם שפירש, משא"כ כאן שלא נתעורר לצאת אלא מחמת האש הילכך אמרינן כל מה שבא אליו כח האש להזיזו ממקומו הוציאו לגמרי ונפל לאש. **וכתב עליו הש"ך** – דבריו תמוהים דהא הרא"ש אפי' מה שנשאר בתוכו קאמר דלא הוי כפירש, ובאמת יש לתרץ בקיצור דשאני הכא דלא חשיב פירש כיון דלא פירש מחיים ממקום למקום ואולי יש ט"ס בדבריו (של הדרישה).

אגומרי דמסקינן דהלכתא משאב שאיב, דשאני גומרי שטבע האש לשאוב הדם ואינו מניחו לחזור להבלע בבשר, ועוד דשם יש מקום לדם לזוב, אבל חרסו של תנור אף שהוא רותח מ"מ אינו אש ואין טבעו לשאוב הדם, וגם אין לדם מקום לזוב. פשוט היה בעיני שאסור, ע"כ. אמנם אח"כ הסתפק שאולי לא צריך דווקא אש והעיקר שיהיה מקום לדם לזוב, שכתב – הסיק התנור וגרף כל הגחלים ותלה באויר התנור בשר לצלות, באופן שהבשר למטה אינו נוגע בחרסו של תנור, שפיר מקרי צלי, ואין בו איסור מחמת דם כמו שמותר בשר על שפוד שעל האש, ואמרתי אולי גם לזה אין ראיה להתיר. וכ"פ חו"ד (עו, ביאורים א) – נראה דצריך לצלותו על גבי גחלים דדינו ככלי מנוקב, וכענין שאמרו בש"ס בישראל אגומרי, או במקום שאם ישפך מים יצא מיד דהוי ככלי מנוקב. אבל אם צולה אותו על גבי כירה במקום שאם ישפך מים לא יצאו מיד, דאסור במליחה, אסור נמי בצלייה, דהוי כנתבשל בצירו, דצליה דינו כמליחה, וכיון שהדם מתכנס תחתיו הוי כנתבשלה בדמה.

פנה"ל כב, יג – אפשר לצלות את הבשר גם על ידי הנחתו ישירות על פלטה לטהט מחמת אש שבווערת תחתיה או גופי חימום חשמליים שתחתיה. ואם הפלטה חלקה, הדם שיוצא מהבשר נוזל לצדדים, והמעט שנותר תחת הבשר נשרף וכלה (ובזה נראה שכולם מודים להתיר). אבל אם היא מחוספסת או שיש בה שקערוריות, נכון להניחה בשיפוע (מחשש לצלי"ח וחוו"ד), כדי שהדם שיוצא מהבשר יזוב כלפי מטה ולא ילכד תחת הבשר. ועל כלי או משטח שיש לו בית קיבול אסור לצלות בשר (לכו"ע), שכן הדם שיוצא בצלייה אינו יכול לנוזל לצדדים וממילא ייבלע בבשר ויאסור אותו לתמיד, כדרך שבישול בשר שלא נמלח אוסר אותו לתמיד.

* תנור גריל וכיו"ב

שבט הלוי (ח"ו, קז) – יקרתו קבלתי ואשיב בקצור לדינא, אשר שאל בנדון כלי הנקרא גריל שיש בו חוטי אלקטרי בווערים מלמעלה והבשר מונח תחתיהם ע"ג רשת אם מותר לצלות בו בשר או כבד? לפי דעתי הענייה אין איסור בזה כיון שיש אש מגולה מלמעלה והוא גורם לשאוב הדם ואין הבדל בזה בין השאיבה מלמעלה או מלמטה, כאשר כן הוא גם במליחה וק"ו הוא. וכ"פ פנה"ל כב, יג, והוסיף – כדי שתחתית התנור לא תתלכלך ואף תיאסר מחמת בליעת טעם הדם יש להניח בתחתית התנור כלי (חד פעמי) שיקלוט את הדם שיזוב מהבשר.

* צליית בשר עטוף בנייר כסף

שו"ע סה, א – יש חוטים שאסורים משום דם שבהם, כגון... קרום שעל המוח שבקדקד וקרום שעל הביצים. ומליחה לא מהני בהו, אם לא שיחתכם תחלה ואח"כ ימלחם. והני מילי לבשלם בקדרה, צלי אינם צריכים לא חתיכה ולא מליחה, משום דנורא מישאב שאיב.

ט"ז – מותר לצלות כבד כשהיא מוכרכת בנייר על האש ולא אמרינן דהנייר מפסיק בין הכבד ובין האש והוי כבישול מדשרי כאן בצולה המוח בקרומו על האש.

תשובה מאהבה – לענ"ד אין הנדון דומה לראיה, התם כיון שעיקר הדם הוא בקרום מהני האש דמידב דמא וכ"כ הבי"ו וז"ל כיון שהקרום שבו הדם הוא מונח על האש נורא מישב שייב עכ"ל הרי להדיא עיקר הטעם משום שמונח הדם על האש ובקרום הדם בתולדתו, אבל בהאי דנייר מפסיק מני"ל להקל, ולדעתי הקלושה הוה הנייר הזה כמו בכלי שאינו מנוקב. וכ"כ נו"ב ובנית אדם (וכתב שאסור גם בדיעבד).

*** שלא לסובב את השיפוד כל זמן צלייתו**

או"ה – בשר שמולחין בשפוד (ולא שהה שיעור מליחה. ש"ד) וכל שכן בשר שלא נמלח כלל, אסור מיהא להופכו תמיד כל שעת צלייתו אלא צריך להניחו לפעמים כדי שיזוב דמו דאל"כ לא יפול דם פליטה לארץ... ומיהו בדיעבד נוהגין להתיר אפי' אם הפכו כל שעת צלייתו. **וכ"כ רמ"א ב.**

ה. האם אפשר להכשיר עופות שלמים ע"י צליה. סעיף ב

סמ"ג – בתרנגולת או אווז שהם חלולים ופורש הדם מלמעלה למטה בתוך החלל והרי הוא כאילו פורש מחתיכה לחתיכה, ופעמים שהאווז או התרנגולת נצלים יפה מצד אחד ופלטי כל דם אותו צד ואין נצלים יפה מצד אחר ולא פלטו כל דם שלו, וכמו כן אינו פולט כל דם שבא לו מלמעלה, לפי זה נכון למי שרוצה לצלות עוף שלם שימלחנו מבחוץ ומבפנים וישהא כשיעור מליחה ואחר כך ידיחנו ויצלה אותו. **וכ"פ או"ה** אמנם כתב שבדיעבד מותר, **ומהרי"ק** כתב שנוהגים לאסור אפילו בדיעבד אם צלה ולא מלח.

מרדכי כתב על הסמ"ג – לא נראה למור"ם ז"ל ושכחתי אם אמר לי טעם, ונ"ל אני הדיוט דהא שרי למלוח ב' חתיכות יחד משום דע"י מליחה פולט הכל בין דם עצמו בין דם הנבלע בו ממקום אחר וכ"ש ע"י צליה דנפלט הכל אף על פי שפירש מדופן לדופן.

ב"י – ואין טעם זה נראה בעיני, דאם כן היינו צריכין להמתין מלאכול מעוף הצלוי עד שיצלה שיעור שיפלוט כל דמו בין דם עצמו בין דם שבא לו מלמעלה ולא ראינו מי שנוהר בכך לפיכך נ"ל דעיקר הטעם הוא משום דכיון שהעוף שלם דם הפורש מלמעלה למטה בתוך החלל הוי כדם הפורש בחתיכה מצד זה לצד זה דשרי... ועוד דאפילו אי חשיבי כשתי חתיכות ליכא למיסר שאל"כ שתי חתיכות זו אצל זו למה אין נאסרות שפולטת זו ובולעת זו אלא על כרחך אמרינן בהו **דמ'שרק שריק** ואין לומר דמיקוא קוי דמא שהרי כל שעה מהפכין השפוד (כדי שיצלה טוב מכל הכיוונים) וע"י דעוף שלם לא גרע ממולייתא דאמרינן בה (פסחים עד). **כבולעו כך פולטו כלומר דמיד בשעת הבליעה הוא נפלט. וכ"פ רמ"א, רש"ל, ט"ז וש"ד.**

ו. דין כלי הצליה. סעיף ד

סמ"ג – נכון להזהר שפעמים שחותכין בסכין את הבשר או את הכבד בשעת צליה לנסות אם הוא צלוי הרבה ופעמים שמקום החתך מלא דם לפי שעדיין לא נגמר מלצלות ופעמים שהוא עושה שם גומא והיא מליאה דם רותח ואוסרת הסכין כי שם אין יכול להיות שריק (ע"פ סה"ת סי' סט), ואפילו בלא גומא ראוי לאסור הסכין מחמת הדם שהוא חם, וצריך להתיישב בדבר, וכן כתב מורי.

רשב"א – שפוד שלנו שצולין בו בשר **כתב הראב"ד ז"ל שהשפוד אסור** דמכי חיימא בישרא דייב דמא ובלע שפודא (דלגבי שפוד לא אמרינן כבולעו כך פולטו. ש"ד). וכתב הוא ז"ל דלפיכך אין אדם רשאי להשהות הצלי על גב השפוד ואפילו רגע אחד אלא תכף שמוציאו מן האור שולף הבשר מעל השפוד ועד (כל עוד) שהוא זב ופולט אינו בולע, דאי שביק ליה עילוי שפודא הדר בלע בישרא מיניה דהא חמימי נינהו. ולפיכך אסור לנער (לערבב) את הקדירה (שיש בה תבשיל) בשפוד וכן אסור להפך בו בשר שבמחבת, שהשפוד בולע מן הדם וכשמשים אותו בקדירה או במחבת פולט הדם בתוכו, וכן היה אוסר מורי **הרב ר' יונה ז"ל.**

שע"ד – השפוד אסור לצלות בו לכתחילה לפי שהוא בלוע מן דם, ולא אמרינן כי האי גונא גומרא משאב שאיב דמו, ואם השפוד של ברזל צריך ללבנו, ואם הוא של עץ אין לו תקנה כי אם בשריפה, כך קיבלתי מרבותי. **אמנם אין העולם נוהרין מזה ומתירין בדיעבד. וכ"פ הגש"ד ואו"ה, וכתב או"ה** שה"ה לגבי סכין לכתחילה אסור וצריך

הכשרה, ובדיעבד מותר ולא אוסר. = < לכתחילה צריך להכשיר את השיפוד, אך בדיעבד אם השתמש בו הוא לא אוסר.⁷¹²

ר"ן – ולי אפשר דבשפוד נמי אמרינן כבולעו כך פולטו ואין להחמיר בזה כל כך דדם שבשלו אינו עובר עליו. **וכ"פ רא"ש** – והשפוד אינו נאסר דנורא מישב שייב כל הדם ואין מניחו להבלע בשפוד. **וכתב הטור** – ולפי זה ה"ה דסכין נמי מותר. **וכ"כ מרדכי** שהסכין והשפוד מותרים.

ב"י – וכן עמא דבר להתיר בין בשפוד בין בסכין. **וכ"כ בשו"ע**.

רמ"א – אנו נזהרין לכתחילה ומתירין בדיעבד.

רש"ל – אני אומר שמן הדין אסור השפוד... ודבר תימא הוא לומר כבולעו כך פולטו על השפוד, דלא אמרינן הכי אלא גבי בשר, כמו מולייתא, שהרי כבולעו כך פולטו לא אמרינן בכל דוכתא, כ"א לעניין דם, ובשעת צלייה, ומ"ט לא אמרינן בכל דוכתיה, אלא שאין אנו מדמין, לפי שאין לנו אלא מה שאמרו חכמים. נראה דיש לחלק, (הבשר) בעודו על האש, כל זמן שהוא זב ופולט, אינו בולע כל כך מהר מן השפוד, אבל בשפוד שכבר נאסר מיד הוא בולע מן השפוד, ונאסר. **וכתב הט"ז** – במקום שאין הפסד מרובה יש לחוש לדבריו. **ולגבי הסכין כתב רש"ל** – לענין סכין, נראה בעיני שאין צריך ליבון ולא הגעלה (אלא די בקינוח), שהמרדכי (סימן תש"א) כתב שאם קרעו בסכין הכבד בשעת הצלייה לא נאסר, משום דמשריק שריק, והוה כדף שמולחין עליו ע"כ, וגבי שפוד לא שייך לומר משריק, שהוא תחוב באמצע הבשר, ונאסר.⁷¹³

פנה"ל כב"ג – למעשה גם יוצאי אשכנז רשאים להקל ולהשתמש בשיפוד וברשת ובסכין בלא ליבון.⁷¹⁴

נחלקו בדעת המחמירים מה הדין אם הוא עדיין על האש ופסק מלזוב:

ש"ך – משמע דבעודו עדיין על האש אפי' פסק כבר מלזוב דם של עצמו מותר, וכן הוכחתי בספרי מדברי הר"ן וכן מבואר בשלטי הגבורים, והיינו טעמא דכ"ז שהוא אצל האש אמרינן כל מה שבולע הבשר מן השפוד חוזר ופולט דכבולעו כך פולטו.

עט"ז – אף על גב שכל זמן שהוא אצל האש אין חוששין לזה היינו משום שכל זמן שהוא אצל האש הבשר זב ופולט והואיל וטריד לפלוט אינו בולע.

נחלקו בדעת המקילים מה הדין כשמסיר מהאש את השיפוד לפני שיצא כל דמו:

רשב"א בשם הראב"ד – תכף שמוציאו מן האור שולף הבשר מעל השפוד ועד (כל עוד) שהוא זב ופולט אינו בולע.

ט"ז – משמע דאם הוסר מהאש בעוד שהבשר זב אין איסור בדבר מאחר שפולט אינו בולע ומה שבולע פולט אלא שהשפוד נאסר שאין שייך לומר כבולעו כך פולטו ולפי"ז להיש מתירים שמביא אח"כ, ממילא כ"ש דמותר הכל כל זמן שיש לו מה לפלוט והוסר מן האש, והטעם דכל זמן שחום האש על הבשר אז מפליט הבשר דם שבתוכו לחוץ וכשנתקרר החום ההוא אין מפליט כלל והוי דם האיברים שלא פירש ושרי.

⁷¹² וכתב או"ה לו, יא שאם צלה, מותר בלי ליבון, כיוון שע"י הצליה פלט את מה שבלע.

⁷¹³ **רשת**: פנה"ל כב, 21 – יש אומרים שגם רשת הצלייה צריכה הכשרה (ע"י דרכי תשובה עו, לח). אולם באמת גם לדעת הרמ"א, ברשת אפשר להקל מפני שאחיהתה בבשר אינה חזקה כשיפוד, וכך העידו בשם החזו"א.

⁷¹⁴ בהערה שם ביאר – ספרי זמנינו כתבו שיוצאי אשכנז צריכים להחמיר כדעת הרמ"א. אולם מנהג רווח באשכנז היה להקל, כפי שהוזכר ביד יהודה (עו, קצר כו). ואפשר שהואיל ומדובר בחשש רחוק, ובפועל לעולם אין מרגישים טעם דם בשיפוד, ובנוסף לכך מדובר בספק דרבנו, שכן דם שבישלו אסור מדרבנן, נהגו כמקילים. עוד אפשר לומר, שכל החומרה כאשר צולים חצי צלייה, אבל כאשר צולים צלייה גמורה כפי הנהוג, גם המחמירים יכולים להסכים שבתוך כך גם השיפוד מוכשר (וכ"כ בקצשו"ע פפויפר ה, ד, ט).

ב"ח – אף הרא"ש מודה שאם הסיר השפוד עם הבשר מעל האש קודם שנצלה חצי צלייתו דנאסר השפוד והסכין מיד ואוסר הצלי. וכתב עליו הט"ז – ותמוה הוא אלא הכל שרי וכן מעשים בכל יום כשצולין בשר שלא נמלח שאין נוהרין להסיר השפוד עם הבשר קצת מן האש לתקן האש.

3. דין הלב (והריאה). סימן עב

א. עיקר הדין. סעיף א

כריתות כב,א – תנן התם (חולין קט,א): הלב קורעו ומוציא את דמו, לא קרעו - אינו עובר עליו (לא מתחייב עליו כרת). א"ר זירא **אמר רב**: ל"ש אלא בלב עוף, הואיל ואין בו כזית, אבל לב בהמה דיש בו כזית - אסור וחייבין עליו כרת. מיתביבי... דם הלב... - הרי אלו בלא תעשה (וחייב מלקות, וקשה על רב שאמר שחייב כרת). כי קתני אין חייבין עליו - על דם דיליה, כי קאמר רב (שחייבים כרת) - דאתי ליה מעלמא... מעלמא מהיכא אתי ליה? א"ר זירא: בשעה שהנשמה יוצאה מישרף שריף (מושך הדם מבית השחיטה בנשימתו וכנסו בלבו).⁷¹⁵

רשב"א – הלב שני מיני דמים יש בו דם של עצמו ודם הנכנס בתוכו בשעת שחיטה שהבהמה או העוף מתאנחים והלב שואף אליו דם מחוצה לו. דם של עצמו בשלא פירש מותר כשאר דם האיברים ומליחתו מכשירתו אפילו לקדרה מאותו דם, אבל דם שבתוך חללו הבא לו מחוצה לו אינו יוצא על ידי מליחה אלא צריך קריעה ואפילו לצלל מפני הדם הכנוס לתוכו. לא קרעו ואכלו אם לב בהמה הוא שמתאסף לתוכו דם כזית חייב עליו כרת ואם של עוף שהוא קטן ואין מתאסף לתוכו כזית אסור ואין חייבין עליו כרת, ולפיכך המולח את הלב צריך לקורעו ולהוציא דם שבתוכו. וכ"פ רמב"ם, טור ושו"ע.

או"ה – ומה שנוהגין לחתוך ערלת הלב ולפותחו לגמרי ולחתוך הגידים שבפנים אינו אלא חומרא בעלמא דלא הוזכרו בתלמוד. **וכ"כ רמ"א ב.**⁷¹⁶

הוריות יג,ב – חמשה דברים משכחים את הלימוד... והאוכל לב של בהמה.

תשב"ץ – הר"ם ז"ל אינו אוכל לב עוף אע"פ שהספר אינו מזכיר כי אם לב בהמה שקשה לשכחה מ"מ כמו כן מונע נמי לב עוף.

ב. נצלה, נמלח או התבשל ללא קריעה. סעיף ב

(1) עיקר הדין

פסחים עד – אמר רבה: האי מולייתא (טלה או תרנגול ממולא בבשר שלא נמלח, שנצלה) שריא. אמר ליה אביי: והא קא בלע דמא! - אמר ליה: כבולעה כך פולטה.... נימא מסייע ליה: הלב קורעו ומוציא את דמו, לא קרעו - קורעו לאחר

⁷¹⁵ זו גירסת רש"י, וכ"כ הרשב"א. אך גירסת הרי"ף והרא"ש היא: "ההוא בדמא דאתי ליה מעלמא, כי קאמר רב בדם דגופו... ומעלמא מהיכא אתי ליה בשעת יציאת הנפש מצריף (מאיברים אחרים)". יוצא שלדעת הרי"ף והרא"ש דם הלב עצמו שונה משאר דם האיברים שהוא במלקות, אלא דם הלב הוא בכרת, והדם שנכנס בתוכו הוא דם מהאיברים ולא הדם היוצא מהצוואר בעת השחיטה.
⁷¹⁶ ריקאנטוי פרשת לך לך – בעבור כי הברית הוא דוגמת הלב, לכך חותכין גם חדוד הלב בראשיתו להעביר משם כחות הטומאה, זהו ומלתם את ערלת בלבכם. הובא בשי"ך יד.

בישולו, ומותר. מאי טעמא - לאו משום דאמרינן כבולעו כד פולטו? - שאני לב דשיע... והילכתא: מולייתא שרי, אפילו פומא לעיל (כשהיא תלויה בתנור, ואע"ג דעכשיו אין נקב לצאת הדם - שרי, כבולעו בשר החיצון כד פולטו, וחוס האור שואבו).

רש"י חולין קט, א' לא קרעו' - לא קרעו לאחר בשולו... בשרו אינו נאסר, שהלב חלק הוא ואינו בולע והכי נמי אמרינן בפסחים (דף עד, ב) שאני לב דשיע. **וכ"פ רמב"ם ורשב"א**.⁷¹⁷
 => אפילו אם בישל את הלב בלא קריעה (ואפילו בלא מליחה) קורעו לאחר הבישול והלב מותר כיוון שהוא חלק ולא בולע את הדם, וכש"כ אם צלאו או מלחו בלא קריעה.

תוס' שם - **אומר ר"ת** דאין לסמוך על זה לעשות מעשה, דדחייה בעלמא הוא בפי' כיצד צולין (פסחים דף עד, ב) דהוה בעי למיפשט מיניה דאמרינן כבולעו כד פולטו מדקתני קורעו לאחר בשולו ודחי שאני לב דשיע, אבל למאי דמסיק דכבולעו כד פולטו תו לא אמרי' דשיע ולא בלע, וקורעו לאחר בשולו היינו לאחר צלייתו⁷¹⁸ דשייך ביה כבולעו כד פולטו שהדם נופל לחוץ, אבל בקדרה אסור ולא אמרינן דשיע ולא בלע. **וכ"פ ראב"ד, ר"י, הגש"ד וסמ"ק**.
 => אע"פ שהלב חלק - הוא בולע ככל בשר, ולכן אם בישלו בלא קריעה הוא נאסר, אך אם צלה או מלח את הלב בלי לקורעו, קורעו לאחר צלייתו או מליחתו והוא מותר, שכבולעו כד פולטו. **וכ"פ שו"ע ורמ"א**.

רמב"ן - ואני תמה על זה (על רש"י שהתיר את הלב אפילו אם התבשל) היאך נתיר כן שהרי הלב חלול ופתוח הוא בכמה מקומות להכניס ולהוציא דם והיאך לא יאסור עצמו וכל המתבשלין עמו בקדירה, דליכא למימר שיע נמי מבחוץ ולא בלע שאם כן תתירו בשנתבשל עם הנבלה, אלא משמע דבין למאי דקא סלקא דעתין מעיקרא בין למאי דמתרצינן שיע לעולם בצלי היא.

=> הלב חלק מבפנים ולכן אינו בולע את הדם הכנוס בו ע"י צליה או מליחה, ואם לא קרעו לפני המליחה או הצליה יכול לקורעו אח"כ, אך אינו חלק מבחוץ ולכן אם בישלו בלי לקורעו הדם חוזר ונבלע בו ע"י הבישול והוא נאסר. **וכ"פ ש"ך ורש"ל**.⁷¹⁹

או"ה - הלב שנמלח או נצלה שלם, היינו שסתום למעלה מכל וכל, אסור ואפי' אם יקרענו אח"כ... נמצא שנצלה בדמו דהמליחה והצלייה פרשוה ממקום למקום ואין להם כח להפליטה לגמרי מבשר הלב הסגור כדכתב הרא"ש גבי חוטי הדם שאין כח למליחה להפליט דם כנוס הסגור בחוטין אם לא חתכן וכמו שאין המליחה מפליטו כד אין הצלייה מפליטו עכ"ל (הרא"ש) וה"ה בלב⁷²⁰... אבל אם הלב רק פתוח למעלה אין בו חשש בדיעבד כלל.⁷²¹
 => אפילו אם נמלח או נצלה בלא קריעה הלב אסור, אפי"כ הלב פתוח למעלה שבדיעבד זה מועיל.⁷²²

(2) נצלה או נמלח עם בשר, מה דין הבשר (דין הלב תלוי במחלוקת לעיל)?

לדעת רוב הראשונים, שו"ע ורמ"א אם צלה או מלח את הלב בלי לקורעו, קורעו לאחר צלייתו או מליחתו והוא מותר, שכבולעו כד פולטו.

וקשה הרי לא אומרים כבולעו כד פולטו לגבי דם בעין, כדמוכח מסימן סט סעיף א לגבי חתיכה שלא הודחה לפני המליחה שלא אמרינן כבולעו כד פולטו אלא גבי דם פליטה ולא דם בעין שע"ג החתיכה. **ונאמרו בזה שני תירוצים:**

⁷¹⁷ ר"ן - יש מי שאומר דמאי דאמרינן דלב שיע אפילו נחתך קאמרינן דשיע ולא בלע לפי שחלקי הלב מקובצין ומחוברין הרבה ולפיכך אינו בולע. דכתב בדברי הימים (ב, לה) 'ויבשלו הפסח'.

⁷¹⁸ וכתב הש"ך - נ"ל דנ"מ אם אחר שנמלח הלב נפל לציר דשרי מטעם דשיע ולא בלע אע"ג דאסור בשאר בשר וכדלעיל ס"ס ע"י, ע"כ. ותמה עליו מטה יהונתן (הובא באוצר מפרשים אות ב) הרי הרמב"ן כתב שמבחוץ הוא לא חלק, ולכן כתב שלפי זה צריך לומר שכוונת הש"ך שרק צידו הפנימי נפל לציר.
⁷²⁰ בדרי"מ דחה את דבריו - אין לדברים אלו עיקר ומה שהביא ראה מחוטין של לחי ויד לא דמי דהתם בחוטין עצמן אין בהם דם רק הכנוס בהן לכן מה שבלעו נשאר בהם אבל גבי לב דיש דם בבשר הלב אמרינן ביה אידי דפולט דם דידיה פולט נמי דם שבלע ואמרינן ביה שפיר כבולעו כד פולטו.

⁷²¹ דרי"מ - גם בזה צ"ע דהא לשון קורע לא משמע הכי אלא שצריך לקרוע ממש אבל זה לא מיקרי קריעה. וכ"כ בהג"ה. וכתב בתו"ח - מיהו אם הניחו על פיו דאיכא לדם מקום לזוב איכא למימר דמיקרי קרוע. וכ"כ ט"ז.

⁷²² לא הבנתי איך הוא מסתדר עם הגמרא, אולי הוא סובר שהברייתא שאמר שקרועו לאחר בישולו ומותר היא כמ"ד שהלב חלק ולא בולע ולמסקנה אין הלכה כן.

הגש"ד י, כז – וראיתי בתוספות פרק כל הבשר (קיא ע"א ד"ה דמא, לגבי צליית כבד עם בשר) דכבד שיש בו שפע דם לא אמרינן כבולעו כך פולטו והא דאמרינן בכיצד צולין דלב קורעו אחר בישולו (צלייתו) משום דכבולעו כך פולטו אע"פ שיש בו שפע, דם הלב מתבשל (נצלה) ומתייבש במקומו בחלל הלב, ע"כ. ומהאי סברא נראה ליישב קצת נמי הא, דכיון דדרכו של דם להתייבש תוך חללו, מה שזב ופולט ממנו חשוב דם פליטה, ולפי זה צ"ל דגם במליחה מתייבש הדם. ודוחק קצת. **וכ"כ ט"ז**.

מבוא שערים – ואני אומר שלא שאלתו (של הגש"ד) היא שאלה ולא תשובתו היא תשובה. תשובתו איננה תשובה שהרי כתב ולפי זה צ"ל דגם במליחה מתייבש הדם ודוחק קצת, הרי שהוא עצמו העיד שהתירוץ הזה רחוק בעינינו ומה לנו לעיסה שהנחתום עצמו מעיד עליה. ושאלתו גם כן אינה שאלה, מפני שיש לתרץ קושיא זו באופן אחר ולומר אע"פ דדם שבחלל הלב בעין הוא וכנוס שם, מכל מקום מהני כ"כ שעייטו דלא בלע הרבה מדם שבחללו, הלכך שפיר שייך ביה כבולעו כך פולטו כמו בשאר בשר גבי דם פליטה. (וסברא זו כתבה בהקשר אחר הגש"ד כח, א, הובא לקמן).

נפק"מ למחלוקת זו היא מה דין בשר שנמלח או נצלה עם הלב:

לטעמו של הגש"ד הדם הכנוס מתייבש ולא יוצא מהלב ע"י צליה ומליחה, ולכן אם מלח או צלה את הלב עם שאר בשר בלא קריעה הבשר מותר. **וכ"פ או"ה** (אלא שאו"ה סובר שהלב אסור, כיוון שנבלע בו מהדם הכנוס ולא יוצא, וכשיטתו לעיל), **וכתב דר"מ שכ"מ מהטור**.⁷²³

מרדכי – מעשה בא לפני ר"י שנמלח תרנגולת עם לבה והשיב אין צריך רק לקלוף במקום הדבוק, וכן כתב ראבי"ה דבמליחה אין צריך רק קליפה. **וכ"כ ר"פ בשם ר"י מאייברא** (הובא בהגש"ד כז, א). **וכתב תו"ח** – ואם כן לדידן דקיימא לן דאף במליחה בעי ששים (כמבואר בסימן קה סעיף ט) אם כן שאר בשר שנמלח עם הלב היה לאסור, ואע"פ דלגבי הלב עצמו מחשב דם פליטה יש לומר דשאני גבי לב דשיע ולכן מהני שיעתו דאין בולע הרבה רק מעט ולגבי דידיה מחשב מעט שבולע דם פליטה אבל גבי שאר בשר מחשב דם ממש (**וכטעמו של המבוא שערים**).

רמ"א – המנהג להקל וכן עיקר... ויש מחמירין לקלוף קצת (במליחה, אך בצליה כדי נטילה. ש"ד⁷²⁴) במקום שהיה הלב דבוק (לאו דווקא, אלא אפילו נגע. ש"ד, ולא כבי"ח שהבין שדווקא בדבוק) וטוב לחוש לדבריהם.⁷²⁵ **וכ"פ ב"ח וש"ך**.

(3) בישל את הלב בלי קריעה

מבואר לעיל שלדעת רוב הראשונים והאחרונים אם בישל את הלב ואין פי ששים הכל אסור.

*** כיצד מחשבים פי ששים ?**

פשוט שאם הלב לא נמלח לפני הבישול צריך פי ששים כנגד כולו שהרי גם בשרו בלוע בדם וא"א לשער כמה דם יצא ממנו, אך אם נמלח - כל הדם הבלוע בו יצא, אך כיוון שלא קרעו הדם הכנוס בו לא יצא, והשאלה היא האם אפשר לשער כמה דם כנוס בו ולחשב פי ששים כנגד הדם הכנוס או שא"א וצריך לחשב כנגד כולו.

תשובות מיימוניות – ה"ר שמואל בן רבינו אלחנן אמר לי שרבינו תם היה מתיר לב שנתבשל בקדירה (ונמלח קודם. הגש"ד) אם יש ס' מן הדם שבתוכו ולא בעי ס' מכל הלב... לפי שהדם כנוס במקום אחד וידעינן טפי שיעור הדם שבתוכו. **וכ"פ סמ"ג בשם ר"י, שע"ד והגש"ד**.

⁷²³ מדלא חילק אם נמלח עם שאר בשר כמו שמחלק לקמן בכבד.

⁷²⁴ דלא כרש"ל שסובר שהמחמירים סוברים כך רק לגבי מליחה, אך לגבי צליה הם מודים שהבשר לא נאסר כלל.

⁷²⁵ תו"ח – ואז יוצאים לכו"ע, שהרי רוב הפוסקים הסכימו שלא להצריך במליחה רק קליפה רק שאנו מחמירים בששים.

טור – אם בשלו בלי קריעה, אסור עד שיהא ס' כנגד הלב, דלא ידעינן כמה נפק מיניה. **וכ"כ רא"ש, רשב"א, מרדכי, ואו"ה** (וכדין כחל כמבואר בסימן צ). **וכ"כ שו"ע**.

יש"ש – **הי"ד (הטור) איירי קודם מליחה**. = < אין מחלוקת ומוסכם שאם הלב נמלח לפני הבישול משערים כנגד הדם הכנוס בלבד ולא כנגד כולו, והטור ודעימיה שכתבו שמשערים כנגד כל הלב מדברים כשלא נמלח קודם הבישול.

דר"מ – והמנהג כדברי או"ה וכדברי הטור לשער נגד כל הלב. = < הבין שנחלקו, והלכה כטור שסובר שאפילו אם נמלח קודם הבישול מחשב פי שישים כנגד כל הלב. **וכ"פ מהרי"ל וט"ז** (והש"ך כתב שצ"ע לדינא).⁷²⁶

* מה דין הלב אם יש פי שישים

שע"ד כח – אם נתבשל הלב בקדירה, **הלב עצמו אסור** שנתבשל בדם חללו, והעוף מותר **שיש שם ס' כנגד דם הלב**. **וכ"פ הגש"ד. וכתב הגש"ד** – ועדיין מקשים כיון דהלב עצמו אסור אמאי לא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבילה וניבעי ס' כנגד כל הלב (מדין דבוק, המבואר בדין חנייג באוכלים). ויראה לתרץ דאפילו לר"ת (שחלק על רש"י לעיל שאמר שהלב חלק ולא בולע) מהני שעיתו דלא נימא דממהר לבלוע טפי משאר העוף אע"ג דדבוק הדם וסמוך בלב. וא"ת א"כ הלב עצמו יהא מותר דכיון דלפי טעם זה מתפשט בשוה בעוף כמו בלב. וי"ל דלפעמים הדם מתבשל ונתייבש כולו בחלל הלב (וינבלע בו) ולא מתפשט כלום לחוץ, אבל אם הרתיחה שולטת בו כל כך שצריך לפלוט לחוץ אז ממהר לבלוע העוף כמו הלב משום דשיע. **וכ"פ רמ"א** מטעמו של הגש"ד (כ"כ בתו"ח) **וכ"כ ט"ז, ש"ך ורש"ל**. דלא **כעט"ז** שאסר מטעם דנעשה נבלה, מדין דבוק.

אך מרדכי כתב – לב שנתבשל לדברי ר"י **אם אין ס'** בהיתר כנגד הלב אף הלב עצמו אסור. **וכתב ב"י** – משמע מדברי המרדכי דלדעת האוסרים (אם יש פי שישים) נמי לב עצמו מותר, ע"כ. וכך משמע מדבריו **בשו"ע** (ש"ך ו) שכתב – אם בשלו בלי קריעה, אסור עד שיהא ס' כנגד הלב.

ג. בישול הלב עם בשר

(1) לכתחילה ע"י קריעה. סעיף א

שע"ד – מה **שלא נהגו לבשלו עם בשר**, משום גזירה שמא יבשלו אותו בלא קריעה ואיכא איסורא. **או"ה** – לאחר שקרעו וחתכו כדינו **מותר אף לכתחילה למולחו ולצלוחו או לבשלו עם בשר אחר, וכן מעשים בכל יום**, ומה שחשש בשערי דורא שמא יבשל אותו בלי קריעה היינו למאן דמכשיר במליחה ובצליה פירוש אם נמלח או נצלה שלם, אבל לדין שקיי"ל שבין בבישול בין בצליה זורק הלב (זו שיטתו של האו"ה המובאת לעיל), ומליחה הרי הוא כרותח דצלי, ליכא למיחש להא, דא"כ היה נאסר כבר דאין בישול בלא מליחה.

שו"ע – צריך לקרעו קודם מליחה ולהוציא דמו ולמולחו אח"כ **ואח"כ מבשלו**. **וכ"פ רש"ל, וכ"מ מהט"ז**.

⁷²⁶ ש"ך – משמע מדברי הטור והמחבר דאפי' נמלח תחלה דיצא כבר כל הדם שבבשר הלב (משער פי שישים כנגד כל הלב)... ועוד דאי לא נמלח תיפוק ליה דאפי' נקרע צריך ס' נגד כל הלב, וכן מוכח מדברי הרשב"א, וגם דברי שאר פוסקים לכאורה נראין כן, אבל מהרש"ל כתב דמוכרחים אנו ליישב שהטור מייירי קודם מליחה עכ"ל ובעיני דוחק לפרש כן. מיהו ע"כ דברי המחבר צריך לפרש בלא נמלח תחלה, שבסי' כ"ב על מ"ש הטור דצריך ס' כנגד כל החוטין כתב וז"ל וא"ת למה צריך שישים נגד כל החוטין בדם שבהן ליסגי (ועיין בסי' כ"ב ס"ק ט') כבר נתן הרשב"א ז"ל טעם לדבר דלא ידעי כמה נפק מנייהו, אבל הר"ן כתב דמשערין בדם שבחוטין ונראין דבריו עכ"ל וכ"פ בשו"ע שם, אי"כ משמע להדיא דס"ל דבדם שהוא כנוס במקום אי נוכל לשער... וצ"ע לדינא.

דר"מ – ולפי מה שכתבתי דאין הלב נאסר במליחה נראה דאין לשנות מדברי שעי"ד, וכן לא ראיתי מימי לבשלו, רק אחר צלייה אך שמעתי מרבים שמקילין ונוהגין לבשלו אחר מליחה. **וכ"כ בהג"ה** על השו"ע – ויש מחמירין לבשלו רק צולין אותו ואח"כ מבשלו. **ובתו"ח** כתב – מיהו בדיעבד פשיטא דשרי.

(2) בדיעבד כשהתבשל בלי קריעה

רשב"א – נתבשל בקדירה עם בשר או ירקות וכיוצא בזה הרי הוא אוסר תערובתו, שהדם יוצא ממנו ונפלט בתבשיל הקדירה, כיצד משערין אותו משערין אותו (את הלב) בכולן לפי שאין אנו יודעים כמה (דם) יוצא ממנו (עיין לעיל שהתבאר שנחלקו כיצד משערים פי שישים בלב שנמלח). **וכ"פ שו"ע ב.**⁷²⁷

(3) עוף או בהמה שהתבשלו עם הלב בלי קריעה

ראב"ה – קיבלתי שברור יש בעוף שלם ששים בדם שבלב ויותר. **וכ"כ הטור בשם הרא"ש**. **וכתב הש"ך** – כנגד כל לבו, לא כנגד דם שבחללו לבד וכן הוכחתי בספרי מדברי הרבה פוסקים.

נחלקו האם מדובר בעוף שלם או אפילו חתוך:

מהרי"ל – אין בשום עוף סי' נגד לבו אלא דוקא כשהוא שלם ברגליו והראש עם הצואר.

תה"ד – כבר שמעתי חילוק זה ג"כ, ולא חשתי להחמיר, דמסתמא הגאונים לא שיערו בצמצום כולי האי. **וכ"מ מראב"ה** שיש שישים ויותר אלמא דלא שיערו בצמצום (ב"י). **וכתב מהר"י מינץ** – ולענין הלב שנתבשל עם העוף שנחתכו ממנו הרגלים עד ארכובה והראש עם הצואר עד בית שחיתו והכנפים מנהג להתיר. **וכע"ז כתב האו"ה** – אין לך שום עוף שאין בו סי' נגד לבו והיינו אפי' לאחר שהסירו ממנו ראשו ורגלו כמו שרגליו (אך לא כתב כנפים).

שו"ע סתם – אין עוף שלא יהא בו שישים כנגד לבו. **והרמ"א כתב כאו"ה** – כל עוף יש בו שישים, אפילו אין בו הראש והרגלים התחתונים כדרך שנוהגים להסירן דהיינו עד הארכובה התחתונה.

ונחלקו מה הדין אם הופשט העור:

ש"ך בשם מהרש"ל – דאווזא שהופשטה עורה אין בה שישים נגד לבה.

ט"ז – נ"ל דגם בלא העור עליה יש להקל, שהרי גם בתרנגולת אמרו כן (שיש בה פי שישים כנגד הלב) ושם העור דבר מועט (ולכן ברור שדיברו גם בלא העור) ממילא ה"ה נמי בעור אווז שהופשטה.

או"ה – דוקא בעוף אבל בבהמה אין לך שום בהמה שיש בה שישים נגד לבה. **וכ"כ רמ"א, ש"ך ומבוא שערים**.

עט"ז – ובדאי טעות גמור הוא דהא לפי אומדנא קלה עינינו רואות שיש בבהמה ג"כ שישים ויותר. **וכתב עליו הש"ך** – ומה אעשה שלא עיין בד"מ ובת"ח שכתב שם הרב כן בשם או"ה... ולענין מ"ש דהא לפי אומדנא קלה כו' נראה דכיון דבהמה הדרך להסיר הראש וכרעיו וקרבו גם צריך לנקרה מן החלב וגיד הנשה גם מפשיטות עורה, אי"כ אדרבה לפי האומדנא אין כאן סי'.

* **דין לב הדבוק** מבואר בדין חני"נ.

⁷²⁷ **כתב הר"ן** – אין חלקות הלב מונעו מלבלוע אלא דם ששוק אכל שמנונית דסריך לא ואחרים מקילין עוד לומר דלמאי דמסקינן דלב שיע אפי' שמנונית נמי לא בלע וליתא. **וכ"כ מרדכי והג"א**, לכן גם הסוברים שהלב חלק ולא בולע את דמו, כיוון שהבשר נאסר מדמו, השמנונית של הבשר שבלוע בה דם חוזרת ונבלעת בלב ואוסרת אותו.

ד. הכשרת הריאה. סעיף ד

ריב"ש – הריאה מדינא לא בעיא חיתוכא דדוקא בלב אמרו קורעו ומוציא את דמו ולא בריאה אבל ראיתי שנהגו לקרעה ולפתוח הקנוקנות הגדולים שלה ומנהג יפה הוא. **וכ"כ טור וש"ע**.

4. דין הכבד. סימן עג

א. מקור הדין

חולין קט"ב – אמרה ליה ילתא לרב נחמן: מכדי, כל דאסר לן רחמנא שרא לן כוותיה, אסר לן דמא - שרא לן כבדא וכ"ו. **תוס' קי"ב 'כבדא'** – כל הכבד דם הוא⁷²⁸ ושרייה רחמנא.

כריתות כא"ב – דם הטחול, דם הלב, דם הכליות, דם אברים - הרי אלו בלא תעשה. = משמע שדם כבד לא דאוי. **חולין קיא"א** – רב דימי מנהרדעא מתני: (צליית) כחלא עילוי בשרא - שרי, מ"ט - חלב שחוטה דרבנן, כבדא עילוי בשרא - אסור, דם דאורייתא.⁷²⁹

חולין קי"ב - קיא"א – **אמר ליה אביי** לרב ספרא: כי סלקת להתם בעי מינייהו, כבדא מה אתון ביה? כי סליק, אשכחיה לרב זריקא, אמר ליה: אנא שלקי (בשלת) ליה לרבי אמי - ואכל; כי אתא (רב ספרא) לגביה (אביי), אמר ליה (אביי): למיסר נפשה לא קא מיבעיא לי (דפשיטא לי דכיון דטרודה היא לפלוט ולהוציא כל שעה לא בלעה. רש"י), כי קמבעיא לי - למיסר חברתה, מ"ש למיסר נפשה דלא מיבעיא לך - דתנן: אינה נאסרת, למיסר חברתה נמי לא תבעי לך - דתנן (תרומות י, יא ר' יוחנן בן נורי אומר) הכבד אוסרת ואינה נאסרת, מפני שהיא פולטת ואינה בולעת! אמר ליה - דילמא התם בכבדא דאיסורא (כגון טרפה), ומשום שמנוניתא⁷³⁰, משום דמא מאי? כי הדר סליק אשכחיה לר' זריקא, אמר ליה: האי נמי לא תבעי לך, דאנא וינאי בריה דרבי אמי איקלען לבי יהודה בריה דר' שמעון בן פזי, וקריבו לן קניא בקופיה (הקנה עם כל המחובר לו הריאה והלב וכבד וכולן נתבשלו יחד) - ואכלנא. **מתקיף לה רב אשי**, ואיתימא ר' שמואל מזרוקיניא: ודלמא פי קנה חוץ לקדרה הוה? ⁷³¹ אי נמי, מיחלט הוה חליט ליה מעיקרא? כי הא, דרב הונא - חלטי ליה בחלא, ורב נחמן - חלטי ליה ברותחין.

רב בר שבא איקלע לבי רב נחמן, אייתו ליה כבדא שליקא ולא אכל, אמרו ליה (לרב נחמן): בר בי רב דלגיו (תלמיד שנתארח אצלך) לא אכיל! ומנו? רב בר שבא, אמר להו רב נחמן: גאמו לשבא (גמיהו והלעיטהו לשבא על כרחו). כתנאי, ר' **אליעזר אומר**: הכבד אוסרת ואינה נאסרת, מפני שפולטת ואינה בולעת, ר' **ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר**: מתובלת - אוסרת ונאסרת, שלוקה - אוסרת ונאסרת.

רבה בר רב הונא אקלע לבי רבה בר רב נחמן... אשכח ההוא כבדא דהוה בה סמפונא (צינורות) דבליעא דמא, אמר להו אמאי עבדיתו הכי? אמרו ליה: אלא היכי נעביד? אמר להו: קרעו שתי וערב וחיתוכא לתחת. וה"מ - כבדא, אבל טחלא - שומנא בעלמא הוא.

⁷²⁸ ברש"י קיא"א 'כבדא מה' כותב 'כולו דם' ובד"ה 'ומשום שמנונית' כותב 'עיקרה דם', וההסבר פשוט ש"כולו דם" הוא לשון גוזמא כמו שמצוי בדיבור היום. וכן מדעית כמעט שני שליש ממשקלו הוא דם.
⁷²⁹ תוס' - אף על גב דאמר בהקומץ רבה (מנחות דף כא.) דם שבשלו אינו עובר עליו מ"מ תחלה כשנפלט עד שלא נתבשל היה דאורייתא אבל חלב שחוטה תחלתו דרבנן.
⁷³⁰ רש"י 'ומשום שמנונית' - קאמר דאוסרת את המתבשל עמה לפי שבולע מן הטרפה, 'ואינה נאסרת' אם של היתר היא ובשלה עם טרפה אינה נאסרת לפי שטרודה לפלוט כל שעה ואינה בולעת כלום.
⁷³¹ וסימפוני הכבד שופכין דרך קנה הכבד לתוך קנה הגדול של ריאה ויוצא דם דרך חללו חוץ לקדרה.

=> **פשוט לאביו** שכבד לא נאסר, כיוון שיש בו הרבה דם והוא טרוד לפלוט ולא בולע, וכדברי ר' יוחנן בן נורי במשנה בתרומות, **אך הסתפק** האם כבד אוסר את המתבשל עימו. ר' זריקא אמר לו שאינה אוסרת, כיוון שראה שבביתו של יהודה בן ר' שמעון בן פיז בישלו כבד עם הריאה והלב ואכלו. **אך רב אשי** דחה שאין ראייה ממעשה זה, שאולי פי הקנה של הריאה היה מחוץ לקדרה ודם הכבד יצא מחוץ לקדרה דרך הקנה, או שחלטו את הכבד לפני כן, שהרי רב הונא ורב נחמן חולטים את הכבד לפני שהם מבשלים אותו.

תלמיד אחד רצה להחמיר לא לאכול כבד שנשלק, **ורב נחמן** הכריח אותו לאכול, ונחלקו בזה התנאים, **שלדעת ר"א** כבד שלוק מותר, **ולדעת ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה** אסור.

רבה בר רב הונא אמר שצריך לקרוע את הכבד מפני הדם שכנוס בסימפונות.

ב. שיטת רוב הראשונים והאם דם כבד אסור מהתורה או מדרבנן

לשיטת רוב הראשונים, לקמן, מוסכם שהלכה כאביו ור' יוחנן בן נורי שכבד לא נאסר מדמו, מכיוון שהוא טרוד לפלוט ולא בולע, ולמסקנה הספק של אביו הוכרע לחומרא שדם הכבד אסור.

נחלקו מהו ספקו של אביו:

תוס' – אומר ר"ת דכולה הך שמעתא איירי בכבד שלא נמלח דאי בתר מליחה ושהייה במלח פשיטא דשרי לבשלה בהדי בשר שעל ידי מליחה יצא כל הדם, שכך נוהגין העולם לבשל אחר צלייה והוא הדין דשרי אחר מליחה... אבל בלא מליחה מיבעיא ליה אי שרי לבשל עם בשר דשמא דם הכבד אע"פ שפירש מותר... דהא כל הכבד דם הוא ושרייה רחמנא כדאמר לעיל 'שרא לן כבדא', ונראה דמדאורייתא פשיטא ליה דדם הכבד מותר אע"פ שפירש משום דכולו דם הוא כדפירשתי מדלא חשיב פרק דם שחיטה (כריתות דף כא:): דם הכבד, דקתני דם הטחול ודם הלב ודם הכליות ודם האברים הרי אלו בלא תעשה, אלא מדרבנן מבעיא ליה⁷³², ואפילו נאסור מדרבנן דם היוצא ממנו על ידי מליחה לפי שהוא בעין גזירה אטו שאר דם כי היכי דגזרינן בדם מהלכי שתיים (שם דף כא:), מ"מ מיבעיא ליה בבשול לפי שאינו ניכר הדם כלל ולכך יהא מותר ולא נגזור בשול כבד אטו בשול בשר אחר בלא מליחה... ולקמן... דפשיט מההוא דקריבי קניא בקופיה יודע היה שלא נמלחה הכבד אע"פ שצ"ל כי הריאה והלב שהיו עם הכבד נמלחו ואין לתמוה על זה דכמה דברים היו עושין כדי להראות הלכה לתלמידים, אי נמי כל שלשתן נמלחו אלא דלכבד לא מהניא מליחה אלא בקריעת שתי וערב וחתוכיה לתחת כדקאמר בסמוך.

=> רוב הכבד דם ולכן כשהתורה התירה לנו לאכול, התירה גם את דמו, והסתפק אביו האם חכמים אסרו את דמו או שהוא מותר לגמרי (אמנם גם אם מותר, אסור מדרבנן לאוכלו בפני"ע משום מראית העין). והעולם נוהגים להחמיר שדמו אסור ולכן מכשירים אותו לפני הבישול ע"י צליה, וה"ה שיכולים להכשיר אותו ע"י מליחה, ובלבד שיקרעו אותו בשעת המליחה.

רשב"א – וקשה לפירושו (של ר"ת)... 'וקריבו ליה קניא בקופיה ואכלי מאי ראיא איכא מינה דילמא מליח הוא דהא ודאי ריאה ולב דתלו ביה מליחו וכי היכי דמלחו הני מלחו נמי לכבד, וא"ת דידיעי דלא מלחו ליה זה דוחק גדול דמ"ט מלחו הני ולא מלחו כבד דאטו להורות הלכה למעשה הוא דבעי, ועוד דדם כבד ודאי אסור מדאורייתא כדאמר' לקמן דם דאורייתא חלב שחוטה דרבנן...⁷³³ אבל ודאי במליחה קא מיבעיא ליה וה"ק בעי מינייהו כבדא מליחה מה אתון ביה בקדרה, מי נפיק כוליה דם במליחה כשאר בשר או לא כיון דאיכא דם טפי (ויש בו סמפונות. רמב"ן)

⁷³² תוס' קיא, א' דם דאורייתא – ומיהו קשה (מגמרא זו) לפי מה שפירשתי לעיל דדם כבד אפילו פירש לאו דאורייתא. וכ"כ הרא"ש. אמנם לשון הרא"ש על קושיא זו יוקצת קשה, וכתב מעי"ט – לי נראה שאפשר לפרושי דה"ק דם דעלמא דשחוטה דאורייתא מה שאין אתה מוצא בחלב דשחוטה כלל, ויתכן דמה"ט כתב רבינו דקצת קשה.

⁷³³ המשך דבריו – ומדם הכבד הוא דקאמר דהוי דאורייתא דאי אמרת דה"ק בדם איכא למגור משום שאר דם דהוי דאורייתא אי הכי בחלב כחל נמי איכא למיגור הכי דהא חלב דעלמא נמי דאורייתא, אלא ודאי דם כבד עצמו קאמר דהוי דאורייתא.

בעי קריעה ומליחה, והשתא מייתי ראייה שפיר ר' זריקא מדאייתיאו קמייהו קניא בקופיה דהא חזו ליה לכבדא דהוי שלים אלמא לא בעי קריעה אלא במליחה סגי כשאר בשר ובקדרה הוה. והא דא"ל ר' זריקא רב אמי שלקי ליה ואכיל במליחה קאמר. וא"ל אביי למיסר נפשיה לא מיבעיא לי כלומר דכבד פולט הוא בשפע ומתוך טרדתו לפלוט אינו בולע ואפי' לא נמלח נמי לא אסר נפשיה, והא דאקשינן עליה ממתני' דבכורות ואמרין למיסר נפשיה מ"ט לא תיבעי לך דתנן הכבד אוסרת ואינה נאסרת למיסר חבירתה נמי לא תיבעי לך כדתנן הכבד אינה נאסרת ופריק דילמא התם בכבד דאיסורא ה"ה דהוה מצי לשנויי ליה דילמא התם בשלא נמלח אלא דלא בעי לאוקמי בהכי דאי בלא נמלח מאי קמ"ל פשיטא דאוסרת דלא גריע משאר בשר.⁷³⁴ **וכ"כ רמב"ן**, והוסיף – ואסיקנא (מדברי רבה בר רבה הונא) דבעי קריעה שתי וערב וחתוכיה לתחת בשעת מליחה והדר מבשל ליה אפילו לקדרה.

=> דם הכבד אסור מהתורה ככל דם, ולכן פשוט שהוא אוסר בלא מליחה, אך מכיוון שרובו דם ויש בו סמפונות הסתפק אביי אולי דינו חמור יותר משאר בשר וצריך בנוסף למליחה גם קריעה. ומסקנת הגמרא היא שכדי לבשל את הכבד עם דבר אחר צריך למולחו ולקורעו שתי וערב ושהחיתוך יהיו כלפי מטה בשעת המליחה.

ר"ן – ותמהני לפי דבריהם (של הרמב"ן והרשב"א)... שאתה רואה שהוצרכו לידחק לפי שטתם אמאי דחיק ומוקי לה בכבד דאיסורא ולא מוקי לה בכבד דהיתרא ומשום דם ובשלא נמלח. לפיכך נ"ל דמעיקרא הכי קא מיבעיא לן כבדא מה אתון ביה כלומר פשיטא לן דמליחה בכבד אינה מעלה ולא מורדת שמתוך שהיא מרובה בדמים אין המליחה מוציאתו מידי דמו מש"ה מיבעיא לן כיון דשרא לן כבדא אין דמו אוסר כלל ושרי אפילו לקדרה עם הבשר בלא מליחה או דילמא לא שריא לבשלה אלא בפני עצמה ובעינן למיפשטה מדתנן הכבד אוסרת... ודחינן דילמא בכבד דאיסורא ומשום שמנונית... מיהו הך דחיה לא סלקא דכיון דלרב הונא חלטו ליה בחלא ולר"נ חלטו ליה ברותחין כדי לבשלה עם בשר אלמא אוסרת דמתני' כפשטה, ומאי דאמר להו רבה בר רב הונא קרעו שתי וערב וחתוכיה לתחת היינו לצלי אבל לקדרה עם בשר לית ליה תקנתא בהכי (במליחה וקריעה)⁷³⁵ אלא בחליטה דאע"ג דשרא לן כבדא לא שרא לן דם הפורש ממנו והיינו דאמרין בסמוך בגמ' גבי דם כבד דאורייתא.

=> כיוון שיש בכבד הרבה דם פשוט שאין בכח המליחה להוציא את כל דמו, ואביי הסתפק אולי דם הכבד מותר ולא אוסר, ולמסקנה כיוון שרב הונא ורב נחמן חלטו את הכבד כדי לבשלו עם בשר, מוכח שסברו שהדם של הכבד אוסר, ואיסורו מהתורה כמו ששמע מפשט הגמרא, ואין היתר לבשל כבד עם בשר ע"י מליחה אלא ע"י חליטה. ומה שאמר רבה בר רב הונא שצריך לקורעו זה לצלי.

רא"ש בדעת רש"י – כבדא מה אתון ביה מתוך פירש"י משמע דלבשלו בקדירה קאמר אחר מליחה ומספקא ליה משום דיש בו ריבוי דם ושמא אין כח במלח להפליט כל הדם וכשהוא נתבשל חוזר הדם ונבלע בתוכו... א"ל קריעה שתי וערב וחתוכיה לתחת ולבשלו בקדירה אחר צליה איירי או אחר מליחה לפירוש ר"ת.

=> הספק של אביי האם מליחה מועילה או לא, ונראה מהרא"ש שלמסקנה מליחה לא מועילה לכבד אפילו ע"י קריעה, ומה שהצריך רב הונא קריעה זה רק בצליה.

=> **מוסכס** שאם בישל את הכבד הוא לא נאסר מדמו, אך דמו אוסר, לכן לא יבשלו עם בשר אחר, אא"כ חלט אותו או צלהו (ולקמן יתבאר האם צריך לקורעו לפני החליטה או הצליה).

נחלקו האם דם הכבד אסור מהתורה ומדרבנן :

⁷³⁴ המשך דבריו – ומיהו תמיהא לי דמהא דר' אמי דשלקי ליה ודאי איכא למשמע דיוצא מידי דמו לגמרי במליחה דודאי רב ספרא במליחה בעא מיניה מר' זריקא כדא"ל אביי למיבעי מינייהו וכי אהדר ליה רבי אמי שלקי ליה ואכיל ע"י מליחה קאמר, וא"כ מינה ודאי איפשיט ליה בעייה לאביי דמכי מלחי ליה ושלקי פולטת היא ויוצאה מידי כל דמה במליחה, דאי לא נפיק לגמרי מידי דמו במליחה אמאי שלקי ליה בקדרה במליחה לבד והא חוזר ובוולע הוא דם שנפלט ממנו ואי משום דאינה נאסרת אמאי מלחי ליה כלל, אלא ודאי מדמלחי ליה ושלקי שמע מינה דיוצא הוא לגמרי מידי דמו בכך, וי"ל דילמא הא דמלחי ליה משום גזרה אטו בשר דעלמא דאי שלקי ליה בלא מליחה אתי למשלך שאר בשר בלא מליחה... הכי הוה משמע ליה לאביי בעובדא דר' אמי.

⁷³⁵ למרות שהיה אפשר להבין מדבריו שאין תקנה אפילו ע"י צליה, לא נראה כך, שהרי כתב פירוש זה כדי ליישב את דברי הר"ף לקמן שהתיר לבשל כבד אפילו עם דבר אחר, ע"י צליה.

לדעת רשב"א, רמב"ן ור"ן דם הכבד אסור מהתורה, ולדעת ר"ת אסור מדרבנן.

נחלקו האם אפשר להכשירו ע"י מליחה וקריעה:

לדעת רשב"א, רמב"ן ור"ת יכול להכשיר את הכבד ע"י מליחה כשאר בשר, אך בגלל רבוי הדם שבכבד ובסימפונות צריך לקורעו שתי וערב, ושחיתוכו יהיה כלפי מטה בשעת המליחה.

לדעת ר"ן ורש"י (ע"פ הרא"ש) אין כח במליחה להוציא את כל הדם מהכבד, אפילו ע"י קריעה. **וכ"פ הגש"ד ואו"ה בשם מהר"ם.**⁷³⁶

(1) מנהג הגאונים (ע"פ שיטתם של רוב הראשונים)

ר"ף – סוגיא דשמעתא דאי חלטי ליה בחלא או ברותחין שרי, אלא מיהו שדרו ממתבתא דהאינדא לא בקיאנין בחליטה וספק איסורא לחומרא ולא שרי למיכל כבדא שליכא (משמע בין בפני"ע ובין עם דבר אחר) אלא היכא דטוו ליה מעיקרא ושלקי ליה בתר הכי (ולא ע"י מליחה).

זו גירסת הרא"ש ברי"ף, והוא לא גרס בסוף דברי הרי"ף 'אבל אי שלקי ליה מעיקרא אסור' כפי שמופיע לפנינו, ולכן כתב – ומ"ש רב אלפס ז"ל זה הלשון דלא שרי למיכל כבדא שליכא לא שבא לאוסרו אם נעשה כך דמסתמא הלכה כמתניתין דתרומות וכו' יוחנן בן נורי דכבד אוסרת ואינה נאסרת ולא מפליג בין שלוקה למבושלת, וכן רבי אמי שלקו ליה ואכיל. אלא אמנהגא דשדרו ממתבתא קאי ולא שרי לכתחלה למיעבד הכי. וכ"כ רשב"א וטור. = < נהגו הגאונים שלא לבשל כבד, אפילו בפני"ע, אלא א"כ צלה אותו קודם לכן, אך כל זה לכתחילה מחמת המנהג ובדיעבד מותר.

* מה הטעם של מנהג הגאונים

בישול בפני"ע: **הג"מ** (דפוס קושטא) – יש לומר דחיישינן משום הקדרה עצמה שהיתה נאסרת ואפילו משום כבד עצמו איכא מ"ד שלוקה נאסרת ואין אנו בקיאים מה הוא שליקה ומה הוא בישול. וכ"כ הג' הסמ"ק.

ב"י – וקשה לי דכיון שהגאונים ז"ל לא אסרו בחליטה אלא משום דלא בקיאנין בה מה ענין זה לחששא דקדרה או לאין אנו בקיאין מהו שליקה ומהו בישול, ואם נאמר שהיתה זו תקנת אחרים⁷³⁷ זו לא שמענו, לפיכך נ"ל דמשום דרוב פעמים אין הכבד מתבשל לבדו אלא עם דברים אחרים כשבאו הגאונים לגזור על החליטה לא ראו להניח מקום לבשל כבד לבדו שחשו שמא יבואו לבשלו עם דברים אחרים כמו שהוא מנהג בני אדם ונמצאת תקנתם נעקרת ולכן גזרו סתם שלא לבשלו אלא ע"י צלייה תחלה.

לבשל את הכבד ע"י מליחה וקריעה (לסוברים שאפשר להכשירו ע"י מליחה וקריעה): **רמב"ן** – במתבתא (של הגאונים) חששו שמא לא יקרעו שתי וערב ויניח חתוכו לתחת בשעת מליחה כשיעור מליחה, לפיכך אין לו תקנה אלא בצלי ובצלי לא בעי כלום, כך היה נראה, ומיהו אם לאחר שקרעו שתי וערב ומלחו וחתוכיה לתחת נתבשל בקדרה אינה אוסרת, שלא החמירו אחרונים אלא לכתחלה אבל לאסור לאחרים בדיעבד לא, וחששת אחרונים היא ואין מדקדקין בה להחמיר אלא להקל שהתורה חסה על ממונן של ישראל. וכ"פ רשב"א וטור.⁷³⁸

⁷³⁶ **אמנם כתב הגש"ד** – ואם עשו כרבינו יעקב בדיעבד עבד. פירוש שכבר הורה המורה כן לא מהדרינן ההוראה. אבל מורין הלכה למעשה כרש"י ואעפ"י שנעשה המעשה אסרינן, כך קבלתי.

⁷³⁷ כלומר שהגאונים תקנו שלא להכשיר את הכבד ע"י חליטה, כיוון שאין אנו בקיאין, ויש תקנה אחרת שלא קשורה לתקנה זו שהיא שלא לבשל את הכבד אפילו בפני"ע, אא"כ צלחו קודם.

⁷³⁸ **נחלקו בדעת הטור, מתי הוא התיר לסמוך על מליחת הכבד בדיעבד:** **טור** – ר"ת התיר לבשלו ע"י קריעה ומליחה ואין נוהגין כן ומיהו בדיעבד שרי (הט"ז הבין שדווקא בפני"ע התיר ע"י מליחה). אך מצד שני כתב – אפילו נתבשל לבדו בקדרה שרי בדיעבד (אפילו בלי מליחה). **ותירץ הט"ז** – נראה לי דכאן בפלוגתא דר"ת סבירא ליה באמת כן להלכה רק שלא נהגו כן לפסוק בזה כמותו ובוה אם אירע שרב אחד פסק כמותו אע"פ שלא נעשה עדיין יכולים לסמוך עליו ולעשות כן, משא"כ למטה אין היתר אלא אם כן נעשה כבר המעשה. **אך פרישה (ב) כתב בשם רש"ל**, שתחילת דבריו של הטור, שהתיר בנמלח בדיעבד, זה אפילו אם התבשל עם בשר.

* טעם המנהג לגבי חליטה יתבאר לקמן.

(2) בישראל כבוד עם איסור

חולין קיא,א – למיסר נפשה לא קא מיבעיא לי (דפשיטא לי דכיון דטרודה היא לפלוט ולהוציא כל שעה לא בלעה. רש"י), כי קמבעיא לי - למיסר חבירתה, מ"ש למיסר נפשה דלא מיבעיא לך - דתנן: אינה נאסרת, למיסר חבירתה נמי לא תבעי לך - דתנן (תרומות י, יא ר' יוחנן בן נורי אומר) הכבד אוסרת ואינה נאסרת, מפני שהיא פולטת ואינה בולעת! אמר ליה - דילמא התם בכבדא דאיסורא (כגון טרפה), ומשום שמנוניתא, משום דמא מאי?.

רש"י 'ומשום שמנונית' – קאמר דאוסרת את המתבשל עמה לפי שבולע מן הטרפה, ואינה נאסרת אם של היתר היא ובשלה עם טרפה אינה נאסרת לפי שטרודה לפלוט כל שעה ואינה בולעת כלום.

לפי העמדה זו של המשנה בתרומות יוצא שכבד שהתבשל עם איסור לא נאסר, כיוון שהוא טרוד בפליטת דמו, ויש לשאול האם ההעמדה הזאת במשנה היא מוכרחת או שזה תירוץ זמני ואחרי המסקנה שגם כבד של היתר אוסר, ע"י דמו, לא נצטרך להעמיד כך את המשנה, ונוכל לומר שכבד של היתר אוסר ולא נאסר מדמו, אך נאסר משמנונית איסור?

מרדכי – אפילו גבי שמנונית אוסרת ואינה נאסרת משום דכבדא הוא טרוד לפלוט ולא בלע ל"ש שמנונית ל"ש דם. ר"ן – הדבר קשה כי נראה לעין שהכבד בולע שמנונית ביותר אע"פ שטרוד למיפלט. לפיכך נ"ל דמעיקרא הכי קא מיבעיא לך כבדא מה אתון ביה... ודחינן דילמא בכבד דאיסורא ומשום שמנונית ולפום הך דחייה סבירא לך דכבד אפילו משום שמנונית אינה נאסרת מיהו הך דחייה לא סלקא דכיון דלרב הונא חלטו ליה בחלא ולר"נ חלטו ליה ברותחין כדי לבשלה עם בשר אלמא אוסרת דמתני' כפשטה. **וכ"ד הרא"ה** (הובא בר"ן, אמנם פירש אחרת את העמדת הגמרא בכבד של איסור). **וכ"פ רש"ל**.

(3) בישראל כבוד מתובל עם דבר אחר

חולין קיא,א – ר' אליעזר אומר: הכבד אוסרת ואינה נאסרת, מפני שפולטת ואינה בולעת, ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר: מתובלת (התבלין מרכיבין אותה. רש"י) - אוסרת ונאסרת, שלוקה - אוסרת ונאסרת.

ר"ן – דהכי קאמר ליה ר' ישמעאל לת"ק כשם שמתובלת אוסרת ונאסרת דבהא ודאי את גופך מודה בזה כך שלוקה אוסרת ונאסרת ומשום הכי פלגינהו ר' ישמעאל בתרתי ומשמע דקיי"ל דשלוקה אינה נאסרת ומיהו במתובלת לכולי עלמא נאסרת. **וכ"כ הרשב"א בחידושי**.

ב"י – ויש לתמוה למה לא פסק בתורת הבית דמתובלת נאסרת **ושמא י"ל** משום דאיכא דגריס (בדברי ר' ישמעאל במקום 'שלוקה - אוסרת ונאסרת') שלוקה אוסרת ואינה נאסרת ולפי אותה גירסא ע"כ תנאי היא היינו במתובלת וכיון דפלוגתא היא ולא בריר ליה הלכה כדברי מי לא רצה לפסוק בה, ואע"פ שהוא כתב בחידושי שגירסא זו אינה נכונה, מכל מקום מידי ספיקא לא נפקא וכיון דדם שבשלו אינו עובר עליו לא רצה לפסקה לחומרא. **ועוד י"ל** דכיון דלא פירש דת"ק מודה במתובלת אלא משום דפלגינהו ר' ישמעאל בתרתי אין זה כדאי לפסוק הלכה כן דהא איכא למימר דת"ק פליג במתובלת נמי והא דפלגינהו ר' ישמעאל בתרתי משום דהכי שמעינהו וגרסינהו.

ג. שיטת הרי"ף והרמב"ם

רי"ף – סוגיא דשמעתא דאי חלטי ליה בחלא או ברותחין שרי, אלא מיהו שדרו ממתבתא דהאינא לא בקיאין בחליטה וספק איסורא לחומרא ולא שרי למיכל כבדא שליכא (משמע בין בפני"ע ובין עם דבר אחר) אלא היכא דטוו ליה מעיקרא ושלקי ליה בתר הכי אבל אי שלקי ליה מעיקרא אסור וכן המנהג בכל ישראל. וכ"כ הרמב"ם – הכבד אם חתכה והשליכה לתוך החומץ או לתוך מים רותחין עד שתתלבן הרי זו מותרת לבשל אותה אחר כן, וכבר נהגו כל ישראל להבהבה על האור ואחר כך מבשלין אותה בין שבשלה לבדה בין שבשלה עם בשר אחר. הכבד שבשלה ולא הבהבה על האור ולא חלטה בחומץ או ברותחין הרי הקדרה כולה אסורה הכבד וכל שנתבשל עמה.

=< אסור לבשל כבד, אפילו בפני"ע, ואפילו אם קרעו ומלחו, ואין לו תקנה אלא ע"י חליטה או צליה, אך מכיוון שאין אנו בקיאים בחליטה, הדרך היחידה להכשיר כבד כדי לבשלו זה ע"י צליה, ובצליה לא צריך קריעה, כיוון שהאש שואבת את הדם שבסימפונות (בי"י).

וקשה: 1. הרי בגמרא לכאורה מפורש שמותר לבשל כבד בפני"ע בלי הכשרה כלל, והם אסרו אפילו בדיעבד. 2. לא כתבו שצריך לקרוע את הכבד שתי וערב, והרי בגמרא כתוב שצריך לקרוע משום הדם שבסימפונות.

נחלקו איך הם הבינו את הסוגיה:

ר"ן – והרי אתה רואה מפורש שהוא אוסר לבשל כבד בפני עצמה מן הדין ולא מן התקנה ולא החמירו הראשונים בכבד אלא שלא לסמוך בחליטתו אבל לבשלה בפני עצמה מן הדין הוא אסור. ועיינתי בפירוש המשנה לרבינו ז"ל דתרומות (פרק ו) ולמדתי מזה שהרב אלפסי ז"ל והר"ם במז"ל סוברין דכולה סוגיין אליבא דרבי יוחנן בן נורי איתמר אבל רבנן פליגי עליה וסברי דכבד נאסרת ולפיכך לרבנן אין הכבד מותרת בבשול אפילו בפני עצמה (ואפילו קרע ומלח את הכבד) אלא בחליטה ולדין דלא בקיאין בחליטה לית לה תקנתא אלא בצלי ונראה גם כן שהם סוברים דהא דאמר להו קרעו שתי וערב וחתוכיה לתחת היינו בשעת מליחה ולהתירה לקדרה אליבא דר' יוחנן בן נורי שהוא אומר שהכבד אינה נאסרת אלא שמפני דם הסימפונות צריכה קריעה שתי וערב קודם מליחה אבל לדין דלא קי"ל כר' יוחנן בן נורי ולא שריא אלא לצלי אינה צריכה קריעה שתי וערב.

=< רמב"ם ורי"ף הבינו שכל הסוגיה בגמרא אינה להלכה כיוון שהיא כשיטת ר' יוחנן בן נורי והלכה כדעת חכמים במשנה בתרומות שחולקים על ר' יוחנן בן נורי, שאסור לבשל כבד אפילו בפני"ע, ואפילו אם קרעו ומלחו, ואין לו תקנה אלא ע"י חליטה או צליה, אך מכיוון שאין אנו בקיאים בחליטה, הדרך היחידה להכשיר כבד כדי לבשלו זה ע"י צליה, ובצליה לא צריך קריעה, כיוון שהאש שואבת את הדם שבסימפונות, ומה שכתוב בגמרא שצריך קריעה, זה כשיטת ר' יוחנן בן נורי שהתיר לבשל את הכבד עם דברים אחרים ע"י מליחה וקריעה.⁷³⁹

בי"י – ולי נראה שהרמב"ם ז"ל סובר דהא דאמר להו רבה בר רב הונא קרעו וחתוכיה לתחת לא לקדרה ולא לצלי הוא דלקדרה לא מהניא ליה חתיכה ולצליה לא צריך חתיכה כמו שיתבאר דנורא מישב שייב אפילו דם שבסימפונות, אלא לחליטה קאמר וכן נראה ממה שכתב הכבד שחתכה והשליכה לתוך החומץ או לתוך מים רותחים וכן פירש הרב המגיד ז"ל (שם)⁷⁴⁰ וטעמא משום שהחליטה אינה מועלת אלא להצמית דם שבכבד עצמו דליהוי כדם האיברים שלא פירש אבל לדם שבסימפונות דהוי ככנוס בכלי לא מהניא מידי ולפיכך צריך לחתוך הכבד כדי שיצא אותו הדם ומשמע ליה ז"ל דחתיכת שתי וערב לאו דוקא דהוא הדין דסגי בשתי בלא ערב או בערב בלא שתי דבאיזה

⁷³⁹ והקשה הר"ן – אבל פליאה דעתם ממני מה ראו לדחות דברי ר' יוחנן בן נורי כיון דרבי זריקא אמר אנא שלקית ליה לר' אמי ואכל ואביי נמי אהדר ליה לרב ספרא למיסר נפשיה לא קא מיבעיא לי ורב נחמן נמי אמר אפ"י בשלוקה גמורה שריא ורבה בר רב הונא נמי אמר קריעה שתי וערב וחתוכיה לתחת והיאך אפשר לדחות כל האמוראין הללו דמינייהו נמי עבדו בה עובדא, אבל השטה היותר מחוורת אצלי היא אותה שפירשתי למעלה.
⁷⁴⁰ בי"י בסוף דבריו – והרי"ף שלא הזכירו איכא למימר שסמך על מה שכתב בפרק גיד הנשה (לא): גבי אומצא דאסימיק חתיכה ומליחה שפיר דמי דאלמא חתיכה בעי להוציא דם שבו וכל שכן בכבד שהדם כנוס בסמפונות דהוי ככנוס בכלי ופשיטא דצריך להוציאו.

מהם יוצא כל דם שבסמפונות אלא דבעי למימר שהחתך יהיה בכל האורך או בכל הרוחב כעין חתך דשתי וערב שהוא מעבר לעבר שאם אין החתך בענין זה ישארו קצת סמפונות בלא חתך ומפני כך כתב סתם הדבר אם חתכה ולא כתב אם חתכה שתי וערב ולא הוצרך להזכיר שיהא החתך בכל האורך או בכל הרוחב דכיון דאין צריך לחתכה אלא מפני דם שבסמפונות ממילא משמע שצריך שיהיה על פני כל האורך או כל הרוחב שאל"כ איכא למיחש שישארו קצת סמפונות ומטעם זה לא הוצרך לכתוב שיהיה חיתוכיה לתחת שמאחר שאין צריך לחתכה אלא מפני דם הכנוס בסמפונות פשיטא שבעת חיתוכה ישים החתך לצד מטה עד שיזוב הדם דאל"כ מה הועיל בחיתוכו. ולקדרה ס"ל דלא קיי"ל כרבי יוחנן בן נורי אלא כרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה דאמר שלוקה אוסרת ונאסרת... וכיון דאשכחן דרב הונא ורב נחמן חלטי להו משמע דלא מהניא ביה קריעה ומליחה לקדרה כלל דכל שלא חלטו, ואפילו בשלו לבדו, אסור, כרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה דאמר שלוקה אוסרת ונאסרת לפי שאחר שגמרה פליטתה חוזרת ובלעת.⁷⁴¹

=> רמב"ם ורי"ף הבינו שהלכה כדעת רב הונא ורב נחמן שחלטו את הכבד כדי לבשלו, שמשמע מהם שאין היתר לבשל את הכבד ע"י מליחה וקריעה, אפילו כדי לבשלו בפני"ע, אלא ע"י חליטה, וכדעת ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה שאמר 'שלוקה אוסרת ונאסרת', שאחרי שהכבד גומר לפלוט הוא חוזר ובלוע את דמו. ומה שאמרו בגמרא שצריך לקרוע את הכבד משום הדם שבסמפונות זה דווקא לחליטה, אך לצליה לא צריך קריעה, כיוון שהאש שואבת את הדם שבסמפונות.

הגש"ד – כבר נהגו לאסור (בישל בפני"ע) ואפילו בדיעבד משום דאין אנו בקיאים מתי קרוי שלוק, ואף כי הרמב"ם אוסר בדיעבד.

ד. סיכום מחלוקת הראשונים ודעות האחרונים למעשה

מוסכם למעשה שלכתחילה המנהג הוא כפי ששלחו הגאונים, שאין להכשיר ולבשל את הכבד אלא ע"י צליה.

נחלקו הראשונים והאחרונים מה דין הכבד בדיעבד אם בישלו בלי הכשרה, וכן מה הדין אם קרעו ומלחו לפני הבישול:

לדעת רי"ף מעיקר הדין מותר לבשל את הכבד בפני עצמו אפילו בלי צליה ומליחה, כיוון שבכבד יש הרבה דם והוא טרוד לפלוט את דמו הוא לא חוזר ובלוע אותו, ואע"פ שהמנהג לכתחילה כפי שכתבו הגאונים, שלא לבשל את הכבד בפני"ע בלי צליה, בדיעבד חוזרים לעיקר הדין ואם בישלו בלי צליה - מותר אפילו אם לא מלחו. **וכ"פ שו"ע ורש"ל**. ונחלקו בשיטה זו מה הדין אם קרעו ומלחו ובישלו עם בשר, **לדעת רשב"א רמב"ן, ר"ת וטור** – מעיקר הדין קריעה ומליחה מועילים להוציא את הדם מהכבד ולכן בדיעבד אם מלחו וקרעו כדין, ובישלו עם בשר - מותר. **לדעת רש"י ורי"ן** קריעה ומליחה לא מועילים להוציא את דמו, והבשר אסור. **וכ"פ רש"ל** (ולדעתו אף הכבד עצמו נאסר⁷⁴²).

לדעת רי"ף ורמב"ם – אפילו אם מלחו ובישלו נאסר הכבד מדינא ולא מחמת המנהג, כיוון שמליחה לא מועילה להוציא את דמו, ותוך כדי הבישול הכבד גומר לפלוט את דמו וחוזר ובלוע אותו (ב"י) **ולדעת הגש"ד** רק אם הכבד נשלק (בישול ארוך) הוא חוזר ובלוע את דמו, אך מכיוון שאין אנו בקיאים מהו שלוק בכל אופן שבישל את הכבד אסור. **וכתב הרמ"א** – 'ויש מי שאוסר (לשון השו"ע)' וכן **ננהגין** לאסור הכל, אפילו נמלחה הכבד קודם בשולה.⁷⁴³ **וכ"פ**

⁷⁴¹ עיין בב"י שביאר בהרחבה כיצד הבינו הרי"ף והרמב"ם את הגמרא.

⁷⁴² **יש"ש** – אם נתבשלה הכבד עם בשר אחר, אפילו אחר מליחה וקריעה שתי וערב, אסרינן אפי' בדיעבד עד ס', וגם הכבד נאסרה. וביאר בספר או"ח שלו – דכיון שנאסר התבשיל מדם הכבד אז נעשית נבילה ונאסרה הכבד משמונית התבשיל. **ותמה עליו הש"ך** – ותימה דהא קיימא לן בכל דוכתא דאין הנאסר יכול לאסור אלא במקום שהאיסור עצמו יכול לילך שם וגם הוא בעצמו כי בספרו שם בפנים דאין הכבד נאסר מהאי טעמא.

⁷⁴³ **ובתו"ח ורש"ל** כתבו כהגש"ד שאם חכם הורה להיתר כר"ת ובישל, מותר בדיעבד.

ט"ז ד וש"ך. נחלקו מאיזה טעם נהגו להחמיר: הט"ז ס"ק (ד,ו) כתב שמעיקר הדין הלכה כדעת רוי"ה שבישול בפני"ע מותר בלי מליחה ואם מלח מותר לבשלו אפילו עם בשר אלא שנהגו להחמיר כשיטת הרמב"ם. והש"ך ס"ק ח כתב שנהגו להחמיר מטעמו של הגש"ד. 744

ה. חליטה. סעיף ב

חולין קיא,א – רב הונא - חלטי ליה בחלא, ורב נחמן - חלטי ליה ברותחין.
רש"י 'חלטי ליה בחלא' – צומתו בחומץ שהחומץ צומתו ושוב אינו פולט עולמית והדר מבשלי ליה עם בשר אחר.

רשב"א – כתב הראב"ד ז"ל דלא מהניא חליטה אלא כי היכי דלא ליסריה לבשרא דשלקי בהדיה ולמשרי לכבדא גופיה, חוץ מן הסימפונות דאי אית בהו דם דם מבושל הוא ואסור דדם שבחוטין שמכונס בין פריש בין לא פריש אסור מאורייתא, ולא הוי כדם האיברים דהיכא דלא פריש שהוא מותר לגמרי. וכ"כ טור – כתב הרשב"א ובלבד שינקב ויוציא מזרקי דם שבתוכו שאין החלטה מועלת לדם המכונס בעין בתוך המזרקים. וכע"ז כתב הרמב"ם (ולפי הב"י גם לדעת הר"י) שצריך לחתוך את הכבד לפני החליטה.

ר"י – שדרו ממתיבתא דהאידינא לא בקיאין בחליטה. ע"כ. **ומוסכס** (כמובא לעיל). **ב"י** – באמת שיש לתמוה מה בקיאות יש בחליטה עד שאמרו שאין אנו בקיאין בה, ובשלמא בחליטת רותחין איכא למיגזר שמא לא יהיו רותחין יפה יפה אבל בחליטת חומץ ליכא למיחש שמא יבואו לחלוט בחומץ שאינו חזק דאע"פ שאינו חזק הוי שפיר חליטה כדאיתא בפרק כיצד צולין (פסחים עד:) ושמא י"ל שמאחר ששתי החליטות היו מתירות הכבד כיון שבאו לגזור באחת מהן לא ראו לחלוק בגזירתן ולפיכך גזרו שלא יחלטו ולא חילקו בין חליטת חומץ לחליטת רותחין. 745

רמב"ם – הכבד שבשלה ולא הבהבה על האור ולא חלטה בחומץ או ברותחין הרי הקדרה כולה אסורה, הכבד וכל שנתבשל עמה. ע"כ. ומשמע שבדיעבד אם חלט מותר. וכ"כ רשב"א, רא"ש, וטור, לעיל, שבדיעבד מותר, וכ"פ שו"ע וש"ך.

תו"ח – כתב הטור 'והגאונים כתבו שאין אנו בקיאין בהחלטה אבל אם נעשה בדיעבד שרי דפולטת ואינה בולעת כו' ולפי מה שכתבתי לעיל דלא נוהגין כן (להקל אפילו בדיעבד בהתבשל בפני"ע) אם כן הוא הדין הכא דנחלטה מעיקרא ונתבשלה אסורה כן נראה לי. ע"כ. 746 אך לא הגיה כלום על השו"ע.

ו. דין הצליה. סעיפים א,ג.

למעשה מוסכס שאין היתר לאכול כבד אלא ע"י צליה (ורק בדיעבד לדעת שו"ע ורש"ל אם בישלו בפני"ע - מותר). **וא"כ צריך לברר כיצד צולין?**

⁷⁴⁴ נחלקו האחרונים האם גם **כבד שנכבש לבדו במים** נאסר לפי טעמו של הגש"ד שאין אנו בקיאין בין מבושל לשלוק. פתי"ש עג, ד: **צ"צ וחוו"י** – יש לחוש אחרי שק"ל כבוש כמבושל אולי דווקא בכבוש מע"ל בצמצום אבל אחר שנכבשה ביותר מזה נכנס בגדר שלוק שבולעת ג"כ, ואסור. **מעיל צדקה** – ואני אומר במחילה מכבודם לומר כן וכל מדת חכמים כן הוא אחרי שאמרו כבוש כמבושל הוא כן לעולם. **וכ"פ מקום שמואל ופר"ח**, שמותר. **וכתב מעיל צדקה** – אם לא הדיחו הכבד מתחלה ואין במים ס' נגד הדם בעין שעליו יש לאוסרה, אבל אם הודחה מתחלה או שיש ס' נגד אותו הדם לבד יש לסמוך להקל כן נראה לי. והכלי שבו נכבשה יש לאסור בלי ספק אם אין ס' במים נגד הכבד.

⁷⁴⁵ המשך דבריו – ולפי זה אפשר דבשאר בשר לא גזרו על חליטתו בחומץ דהא בכבד לא נחתי למיגזר בחליטת חומץ אלא משום דהוה בעו למגזר בחליטת רותחין אבל בבשר שלא הוזכר בה חליטה אלא בחומץ לא גזרו בו כלל ונראה שזהו דעת הפוסקים שכתבו דבשר שחלטו בחומץ שרי כמו שנתבאר בסימן ס"ז ובכבד כתבו דלא משתרי בחליטה כלל אלא שרבינו ירוחם כתב גבי חליטת בשר בשם רב עמרם שאין לחלוט בזמן הזה כי אין אנו בקיאין בחליטה. ⁷⁴⁶ **ש"ך** – קשה לפי זה דהא כתב הר"ב לעיל סוף סימן ס"ז שאין אנו בקיאין בזמן הזה בחליטת בשר ובדיעבד מותר, **ויש לומר** דשאני כבד דנפיש דמיה, **ע"ל דה"ב** משוה מדותיו וס"ל דכיון דאין אנו בקיאין בחליטה אם כן לענין דיעבד מוקמינן לה אחזקתה קמא כאילו לא נחלטה כלל והלכך בס"ס ס"ז גבי בשר דאי לא נחלט מותר לקדרה ע"י מליחה כתב בדדיעבד מותר (ור"ל ע"י מליחה לקדרה) וגבי כבד דאפילו בלא חליטה אסור אפילו דיעבד לקדרה (אך לצליה מותר כמו קודם החליטה. פמ"ג ומנ"י) הלכך החליטה לא משוי ליה לשבח דהא אין אנו בקיאין בחליטה ותירוץ זה נכון.

(1) האם ומתי צריך לקרוע. סעיף ג

חולין קיא,א – רבה בר רב הונא אקלע לבי רבה בר רב נחמן... אשכח ההוא כבדא דהוה בה סמפונא (צינורות) דבליעא דמא, אמר להו אמאי עבדיתו הכי? אמרו ליה: אלא היכי נעביד? אמר להו: קרעו שתי וערב וחיתוכא לתחת. וה"מ – כבדא, אבל טחלא – שומנא בעלמא הוא.

חולין צג,ב – אומצא דאסמיק (בשר שנצרך בו דם); חתכה ומלחה – אפילו לקדרה נמי שפיר דמי, תלייה נמי בשפודא – דאיב דמא... וכן ביעי (של בהמה), וכן מזרקי (ורידיו הצואר מלאים דם). = משמע שרק במליחה צריך לחתוך אך בצליה לא.

רמב"ן – ואסיקנא (לעיל לגבי כבד) דבעי קריעה שתי וערב וחתוכיה לתחת בשעת מליחה והדר מבשל ליה אפילו לקדרה, אבל לצלי לא אשכחן חיתוך כלל (אפילו כדי לבשלו), דהא באומצא דאסמיק וביעי ומוזריקי אמרינן (צג,ב) חתכיה ומלחיה אפילו לקדרה שפיר דמי, תלייה בשפודא מידב דייב, אלמא לא בעי חתוך כלל. כ"כ רז"ה וראב"ד, וכ"מ מרי"ף ורמב"ם לעיל.

תוס' חולין קיא,א – לבשלו בקדרה אחר צלייתו או מליחתו (למי שסובר שמועילה מליחה) איירי (רבב"ה) דאי לאוכלו צלי למה לי חתוכה, דמה שפולט שריק ונופל דמה שלא נפלט הוי דם האברים שלא פירש ושרי פי דם שחיטה (כריתות דף כא) ואי משום דם סמפונות הכבד צריך קריעה אף לצלי דהוי בכרת אע"פ שלא פירש א"כ בטחול נמי אי איכא סמפונות למה לא יצטרך קריעה, ועוד דסברא הוא דאין בטחול סמפונות וא"כ מה בא להשמיענו אבל דטחלא לא (וע"כ לומר שהדם שבסמפונות יוצא ונשרף). וכ"כ רא"ש, וכ"מ מטור, וכתב או"ה שכך המנהג.

בה"ג – מאן דמטוי כבדא בשילומה צריך לחתוכה, מאי טעמא דאזיל דמא ומיכנך בסמפונות דכבדא. והיכא דלא קרעה, קרע לה לאחר בשולא (צלייה) ומותרת. וכן (שם קט,ב) הלב קורעו ומוציא את דמו, לא קרעו, קורעו לאחר בישולו (צלייתו). כמבואר לגבי לב) ומותר. וכ"כ רש"י. וכתב הרשב"א – ראוי לחוש לדברי רש"י ז"ל דוורידין ואומצא דאסמיק שאני שפניהן על פני האש, אבל הכבד מוזירקי דמא יש בתוכו ואינו יוצא ידי דמו עד שיקרענו. = אפילו אם רוצה לאוכלו צלוי צריך לקורעו, ובדיעבד אם לא קרעו קורעו לאחר צלייתו, וכש"כ שצריך לקורעו לפני צלייתו אם רוצה לבשלו אח"כ ואם בישלו בלא קריעה לא תועיל קריעה אח"כ.

רש"ל – אפי' לצלות הכבד ולאכלה בצלי צריך מקודם קריעת שתי וערב.

שו"ע א – קורעו שתי וערב ומניח חיתוכו למטה, וצולוהו, ואחר כך יכול לבשלו. ובסעיף ג כתב – לצלי צריך חתיכה משום דם שבסמפונות, ואם לא קרעו קודם צלייה יקרענו אחר כך. ודייק פר"ח – שצולוהו לאכול כך סגי בקריעה שתי או ערב, דבאיזה מהם יוצא כל דם שבסמפונות, אלא שצריך שהחתך יהיה בכל האורך או בכל הרוחב, דאם לא כן איכא למיחש שישארו קצת סמפונות בלא חתך, ולא הזכיר בכאן שיהא חתוכיה לתחת, משום שדבר פשוט הוא דאם לא כן מה הועיל בחתוכו, וכמו שכתב הרב כל זה בביאורו לשיטת הרמב"ם, וכן עיקר דבצלי ליכא למיחש לדם הכבד עצמו, משום דמה שפירש נורא משב שייב ליה, ומה שלא פירש הוה ליה דם האיברים שלא פירש שמותר, מה שאין כן בצלאוהו לבשלו אח"כ.

רמ"א – וי"א דאין צריך לצלי שום חתיכה כלל, וכן נוהגין אפילו לכתחלה. נחלקו בדעתו: רע"א א כתב בדעת הרמ"א – אם רוצה לאוכלו צלי אין צריך חתיכה כלל. ע"כ. כלומר דווקא לאוכלו צלי הרמ"א לא הצריך קריעה, אך לבישול צריך, וכ"מ מתו"ח וש"ך ג, וכ"פ פמ"ג. אך הט"ז כתב – ואין לומר דמיירי שאוכלה צלי... דא"כ היה לו לרמ"א לכתוב כאן הכי נוהגין לכתחלה אם אינו רוצה לבשלה אח"כ ולא לכתוב סתם.⁷⁴⁷

⁷⁴⁷ בסעיף א העיר הרמ"א (יובא לקמן מיד) על השו"ע שלא צריך קריעה שתי וערב דווקא אלא אפשר להסתפק בחיתוך המרה ובעשיית נקבים, וא"כ משמע שסובר שצריך לקרוע אם רוצה לבשל את הכבד, ותיירץ הט"ז – צ"ל דלעיל כתב אליבא דדעה ראשונה דבעי חתיכה אף לצלי (אבל הוא עצמו לא סובר כך לדינא).

=> דעות הראשונים: **לדעת רמב"ן, רז"ה, ראב"ד, רי"ף ורמב"ם** לצלי לא צריך קריעה כלל. **לדעת תוס', רא"ש, טור ואו"ה** אם רוצה לאוכלו צלי לא צריך קריעה אך אם רוצה לבשלו צריך קריעה. **לדעת בה"ג, רש"י, ורשב"א** גם אם רוצה לאוכלו צלי צריך לקורעו.

דעות האחרונים: **לדעת רש"ל** צריך לקרוע שתי וערב גם אם רוצה לאוכלו צלי. **לדעת שו"ע ופר"ח** אם רוצה לבשלו צריך לקורעו שתי וערב ושחיתוכו יהיה כלפי מטה, אך אם רוצה לאוכלו צלי מספיק שתי או ערב. **לדעת הרמ"א** לבישול צריך לקורעו שתי וערב ולצליה לא צריך לקורעו (כ"כ בדעתו ש"ך ופמ"ג וכ"מ מתו"ח, אך ה"ט"ז הבין שהוא לא מצריך קריעה כלל).

(2) דיני הקריעה. סעיף א

עיטור – מנהג בצרפת לנוקבו בסכין ומנהגינו אינו אלא בנקיבת השפוד. וכבד העוף בלא שום חתוך אלא ע"ג הגחלים ויפה הוא לנוקבו בסכין לחומרא לעשות סייג לתורה.⁷⁴⁸

או"ה – הצולה כבד שלם ורוצה לבשלו אחר הצלייה צריך לקורעו ש"ו בעומק או לתחוב בו נקבים דקים. **הג' הסמ"ק** – נהגו העולם לתחוב בו קוץ או קיסם בלא קריעה, ומיהו הצולאו כדי לבשלו אחר כך בקדרה נכון לקרעו שתי וערב.

או"ז – ותימה על מה שנהגו העולם שלא לקרוע ש"ו אלא תוחבין בו קיסם ונקבים בו נקבים דקים. וכתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק שאין לשנות ממשמעות הלכה. וכן הי' נוהג רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל לקורעו ש"ו. **הובא בהג"א**.

הגש"ד – הנשים בארצנו אינם רגילין לקורעו ש"ו אפילו כשרוצים לבשלה אחר כך. ואפשר שסומכין על מה שרגילין בכל פעם כשרוצין לצלות הכבד חותכין ממנה הגידין והקנוקנות באותו צד שהמרה תלויה, וחותרין מבשר הכבד עמהן, ואפשר לדם לצאת דרך אותו חתך, ומהני הך מילתא כנקיבת הקוץ ותחיבת הקיסם שנהגו בו כל העולם. ויראה דהוה נהיגי הכי אפילו לבשלה אחר כך.

שו"ע – קורעו שתי וערב ומניח חיתוכו למטה וצולחו. **וכ"כ רש"ל** – נראה שאין להקל, ומה שהנשים עושות בחתיכת המרה, אינו דומה כלל לקריעה שתי וערב.

רמ"א – אם מנקבה הרבה פעמים בסכין הוי כקריעת שתי וערב, וכן אם נטל משם המרה וחתיכת בשר מן הכבד, דאפשר לדם לזוב משם. **אך בתו"ח כתב** – מדברי הטור לא משמע דמועיל לכתחלה נקיבת נקבים דקים אם רוצה לבשל אחר כך אלא בעי קריעה שתי וערב. **וע"פ זה כתב הש"ך** שזו גם כוונתו בהגה שנקיבת נקבים מועילה רק בדיעבד אם צלה. אמנם דברי התו"ח נאמרו רק לגבי נקיבת נקבים אך לגבי נטילת המרה משמע שם שמועיל לכתחילה, **וכ"כ הש"ך, וכ"פ כה"ח י**. ויש בזה דוחק, שהרי בהגה לא חילק וכתב שנטילת המרה ונקיבת נקבים הוי כקריעת שתי וערב, ומשמע ששניהם מועילים לכתחילה, **וכ"כ מנחת יעקב**.

* **כבד עוף**

רבינו יונה – הכבד של עוף שיש בו ב' חלקים, קורעים כל חלק וחלק שתי וערב. **ב"י** – וכן נכון לעשות לכתחלה. **וכ"פ רש"ל**.

⁷⁴⁸ **נחלקו בטעם המנהג: ב"י** – ונראה שטעם מנהגם שהיו סוברים כדברי האומרים דלא בעי חתיכה לצלי ומפני כך כבד בהמה שדרך העולם לצלותו בשפוד היו תוחבים בו השפוד לא על דעת להוציא דמו אלא לצלותו בו, וכבד העוף שאין דרך לצלותו בשפוד לא היו נוקבין אותו כלל שאילו היו תוחבין השפוד בשל בהמה כדי להוציא דמו גם בשל עוף היה להם לעשות כן. **וכ"כ רש"ל על מנהג זה** שהוא לדעת הסוברים שלא צריך קריעה לצלי, ואינו אלא חומרא.
ט"ז – ובטור כתוב בשם בעל עיטור דכבד של עוף קיל טפי לפי המנהג, נראה לטעם זה דדי בזה בחתיכה שחותכין המרה (שדבוקה לכבד) משא"כ בהמה שיש שיעור גדול בין חתיכות המרה לשאר הכבד.

פמ"ג (משב"ז ב) – בעוף די בנטילת המרה, ע"כ.⁷⁴⁹ וכש"כ שכך הדין לרמ"א, ש"ך, כה"ח ומנ"י שסוברים כך אפילו בבהמה.

* כבד חתוך

רי"ז – ונ"ל שזה (שצריך לקרוע) מיירי בכבד שלם אבל בחתיכה של כבד שיש בכמה מקומות חתיכי סמפונות לצאת הדם אין צריך חתיכת שתי וערב. **וכ"כ או"ה**. **וכ"כ רמ"א**.

* הלכה למעשה

פנה"ל כב, יב – בפועל כיוון שחותכים את המרה הדבוקה לכבד הרי שנוצר הפתח הנדרש, ולכן אין חובה לחתוך עוד בכבד לפני הצליה. ובהערה כתב שאף שיש מחלקים בזה בין כבד עוף לכבד בהמה, הואיל וממילא רגילים לפרוס כבד בהמה לפרוסות לפני צלייתו הרי שאין צורך לחותכו שתי וערב, והוסיף שיש מחמירים לחתוך גם כבד עוף שתי וערב.

(3) מליחת הכבד לפני הצליה

שע"ד – מה שאין אנו נוהגים למלוח כבד קודם צלייתו (אפילו לא קצת כדי לתת בו טעם), לא מצינו איסור בכל התלמוד. **וכתב הגש"ד** – אפילו לחודיה לא מלחין לה כי אם כאשר היא תחובה בשפוד כשרוצים להשים אותה על האש.⁷⁵⁰ **וכ"כ רמ"א** – נהגו שלא למלוח כבד כלל, אפילו לבדה, ואין לשנות רק יש למלחה קצת (כשיטתו בסימן ע"ב, שגם לצליה צריך קצת מליחה) כשהיא תחובה בשפוד, או מונחת על האש לצלותה. ומיהו אם איתא שמלח כבד, בין שמלחה לבד או עם בשר, אפילו על גבי בשרא, הכל מותר.

(4) הדחת הכבד אחרי הצליה ולפניה

* אחרי הצליה

מרדכי – נ"ל דאם צלו הכבד ולא הדיחו במים ונתנו לקדירה אין לחוש, דנורא מישיב שייב. אף על גב דנראה עליו ליכלוך דם, מוהל בעלמא הוא וחמר בישראל דכבדא שרי. ומה לי לאוכלו בלא הדחה ומה לי לבשלו. **וכתב ב"י** – נראה מכאן דלכתחלה צריך להדיחו אחר צלייתו כשרוצים לבשלו. **וכ"כ מהרי"ל קנו** – מה ששופכין על הכבד מים כשרוצין לבשלו אחר צלייה, הטעם משום המלח הנדבק בו, וכשאוכלין אותה בעין אותו מלח אין אוכלין (ולכן משמע שאם יש עליו מלח גם אם לא מתכוון לבשל צריך להדיח את המלח), ויש גם כן למיחש משום מראית העין שיתאדם התבשיל (ולפי טעם זה רק אם מתכוון לבשלו אסור, ונפק"מ אם לא מלחו כלל).

=> לפי טעמו הראשון של המהרי"ל, אם מלח מעט את הכבד ולא צלאו מיד, המלח ספג מהדם של הכבד ונאסר, ולכן צריך להדיחו בכל אופן לאחר הצליה מהמלח שעל גביו, אך לפי הטעם השני, גם אם לא מלח את הכבד כלל צריך להדיח את הכבד, אמנם רק אם רוצה לבשלו.

⁷⁴⁹ נראה שכתב כך ע"פ מה שכתב ה"ט"ז ב בהסבר המנהג שהובא בעיטור לעיל, שדווקא בעוף די בחתיכה שחותכין המרה מה שאין כן בבהמה שיש שיעור גדול בין חתיכת המרה לשאר הכבד.

⁷⁵⁰ הטעמים למנהג: (1) **אגודה** – ושמעתי משם מוריני הרב רבינו יצחק מדורא דלאו משום איסור נהגו כן, אך טבע כבד כן הוא שנקב כשמהין אותו במלח וטוב להחמיר כי לא דבר ריק הוא שנהגו כן. (2) **מהרי"ל** – דהאור חוזר ומבליע הדם שפלט. **ש"ך** – לפי זה נראה דאם איתא שמלחה ידיחנה קודם הצלייה. (3) **הגש"ד** – גזירה דילמא יתבשל עם בשר כיון שמלח הכבד ושהה שיעור מליחה יסבור שיש לו דין בשר הילכך עבדו היכרא. **וכ"כ הג' או"ה**.

השו"ע בסימן ע"ב, כתב בדעת סתם – רצה למלוח צלי (לפני הצליה) ולאכלו בלא הדחה עושה ואין לחוש לדם שעל המלח (כיוון שהאש שואבת את הדם, כמבואר בדין צליה). ע"כ. וא"כ הוא לא חושש לטעם הראשון של המהרי"ל, **ומהב"י נראה** שאם רוצה לבשל את הכבד צריך להדחיו, מהטעם השני של המהרי"ל. **אך בשו"ע** לא הביא זאת. **רמ"א א** – וכשבא לבשלה אחר הצליה ידיחנה תחילה אחר הצליה קודם הבישול, מיהו אם הדיחה ובשלה כך מותר. **ובסעיף ה כתב** – **נהגו** להדיח כל כבד אחר צלייתה (אפילו רוצה לאכלה כך צליה. ש"ך) משום דם הדבוק בה מיהו אם לא הדיחה מותרת. ע"כ. וכשיטתו בסימן ע"ב לגבי צליית כל בשר.

* לפני הצליה

עיין בסימן עו, שנחלקו לגבי בשר שלא נמלח, ולדעת השו"ע לא צריך להדיח, ולרמ"א צריך. **וכ"כ בתו"ח כד**, י לגבי כבד – נוהגין להדיח (את הכבד) תחילה (קודם הצליה).

ז. צלית כבד עם בשר. סעיף ז

חולין קיא,א – אתמר (לגבי צליה עם בשר): כבדא עילוי בשרא - שרי, **דמא משרק שריק**; כחלא עילוי בשרא - אסור, מאי טעמא - חלב סרוכי מסריך. רב דימי מנהרדעא מתני אפכא: כחלא עילוי בשרא - שרי, מ"ט - חלב שחוטה דרבנן, כבדא עילוי בשרא - אסור, דם דאורייתא. דרש מרימר, **הלכתא: בין כבדא בין כחלא, תותי בשרא - שרי, עילוי בשרא - דייעבד אין, לכתחלה לא.**

כ"כ טור – אסור לצלותו עם בשר בשפוד א"כ הכבד למטה אבל בדיעבד שצלאו והיה למעלה שרי (דמא משרק שריק. כמבואר בגמרא⁷⁵¹). **וביאר המרדכי** – כבדא עילוי בשרא החמירו בו לכתחלה מפני שהבשר רך לבלוע ונראה לעין כל שנוטף עליו.

רש"י – ולדידן אסור לגמרי לכתחלה לפי ששפודים שלנו אינן תלויין אלא שוכבות ופעמים שמרים זנב השפוד ונמצא התחתון עליון ופעמים שמשפילו ונמצא חברו עליון הלכך בין שהכבד לצד הראש ובין שהוא לצד הזנב אסור (לכתחילה, ובדיעבד מותר). **וכ"כ טור ושו"ע.**

* צלית כבד שנמלח עם בשר

פסחים עד,א – אמר רבה: האי מולייתא (תרגול או טלה ממולא בבשר שלא נמלח) שריא. אמר ליה אביי: והא קא בלע דמא! - אמר ליה: כבולעה כך פולטה. נימא מסייע ליה (לגבי צליית קרבן פסח): נותן את כרעיו ואת בני מעיו לתוכו. מאי טעמא? לאו משום דאמרינן כבולעו כך פולטו?

תוס' **'כבולעו כך פולטו'** – בפי כל הבשר (חולין קיא). שרי כבדא עילויה בישראל בדיעבד... ואף על גב דבא למישרי הכא גבי פסח לכתחלה אע"ג דבני מעיו בתוכו ואיכא נמי כבד, גבי פסח לא רצו להחמיר משום דכתיב (שמות יב) 'ראשו על כרעיו ועל קרבו' **ואפילו מאן דאסר בכבדא עילויה בישראל לא קשה ליה מתניתין דפסח** דמדרבנן אסר

⁷⁵¹ תוס' 'דמא משרק שריק' – וא"ת למה לי האי טעמא תיפוק ליה דכבולעו כך פולטו... ואי משום דפעמים נצלה הבשר שלמטה מן הכבד תחלה והכבד עדיין פולטת ונופל על הבשר וכשמסירין הבשר הרי בלע ולא היה לו שהות לפלוט א"כ בשרא עילוי בשרא נמי ליתסר מהאי טעמא כשהתחתון נצלה קודם ומסירין אותו מן השפוד ויש לומר דכבד שיש בו שפע דם לא אמרינן כבולעו כך פולטו. **הובא בש"ד, אך העט"ז** כתב שבדיעבד מותר משום דכבולעו כך פולטו. **וכ"כ הר הכרמל** (הובא בפת"ש ג) **דאמרינן כבולעו כך פולטו לגבי כבד**. וכ"מ לקמן לגבי עוף שנמלח או נצלה עם הכבד שלו, **שלדעת רי"ה** אומרים גם בכבד כבולעו כך פולטו.

ובפסח לא החמירו, אי נמי הוא יעמיד כגון שמלח בני מעים מליחה גמורה דאפילו לקדירה מתירו ר"ת על ידי מליחה גמורה ואפילו לפי מנהג העולם שאין מבשלים כבד על ידי שום מליחה מכל מקום כיון דנמלח כמליחת קדירה נתמעט דמו ולא אסר טפי משאר בשר שלא נמלח דבשרא על גבי בשרא שרי לכתחלה לכולי עלמא. וכ"כ הגש"ד ומרדכי, הובא בב"י, וכ"כ רמ"א – מיהו אם נמלח הכבד כבר, מותר לצלותה עם בשר, אפילו על גבי בשרא, דכבר נתמעט דמו והוי כבשר על גבי בשר.

האם מותר לצלות כבד שנמלח, כשהבשר שלא נמלח מעל הכבד:

משמע מהרמ"א כאן שכש"כ שמותר לצלות לכתחילה את הבשר מעל הכבד. אך הרמ"א בסימן עז כתב – בשר שלא נמלח ולא הודח שנצלה עם בשר שנמלח והודח, מותר בדיעבד (שם). אבל לכתחלה אסור לצלות בשר שנמלח עם הבשר שלא נמלח. והקשה הט"ז – וא"כ יהיה אסור לצלות הכבד שנמלח תחת הבשר שלא נמלח דהא לר"ת הוי הכבד שנמלח כמו בשר שנמלח וכן עיקר להלכה אלא שאנו מחמירין דלא כוותיה וכאן אמאי יהיה מותר.

נחלקו כיצד ליישב את הסתירה ומה ההלכה למעשה בזה:

ט"ז – ונראה פשוט דרמ"א לא התיר תחת הבשר, אלא מעיקרא אמר שמותר לצלותו עם בשר בשרו ר"ל בשפודין שלנו שאצל האש וע"ז אמר אפי" ע"ג הבשר נמי אבל תחת הבשר פשיטא שאסור.

דרישה – וצ"ל דמור"ם (מורינו משה) מיירי כשכבר נמלח הכבד אבל לא הודח ופולט עדיין ציר (אך אם הודח גם הוא מודה שאסור לצלות את הכבד תחת הבשר).⁷⁵²

ש"ך – משמע (מהרמ"א) דכ"ש תותי בישראל וכן משמע בתוספות להדיא שכתבו ליישב הא דצולין את הפסח עם הכבד אפילו לכתחלה אליבא דמאן דאמר כבדא עלוי בישראל אפילו דיעבד אסור דהוא יעמיד כגון שמלח הבני מעיים מליחה גמורה דאפי" לקדירה התירו ר"ת על ידי מליחה גמורה עכ"ל וא"כ אף שנמלח הכבד והיתה למטה שהרי היתה מונחת בתוך הפסח שרי לכתחלה, ולפי"ז מוכח דגם לר"ת שרי בכה"ג אפילו לכתחלה... והיינו מטעם כבכ"פ, אבל ק"ק דהא כתב הר"ב לקמן ס"ס ע"ז דלכתחלה אסור לצלות בשר שנמלח עם בשר שלא נמלח וי"ל דהא ודאי דמדינא שרי אפי" לכתחלה מטעמא דכבכ"פ אלא דהר"ב חשש שם להחמיר, וכאן כיון דהרבה פוסקים ס"ל דאפילו אחר מליחה יש הרבה דם בכבד אוקמא אדינא.

ח. מליחת הכבד עם בשר. סעיף ה

רשב"א – אף למלחו על בשר לכתחילה אסור אבל בדיעבד אפילו עליו בשרא שרי. ולמלוח עליו בשר מותר ואפילו לכתחילה כדרך שאמרו בצולתו עם בשר. וכ"פ סמ"ק וטור.⁷⁵³

או"ה – הבשר במליחה מתהפך גם כן לפעמים והוי כעילויה בישראל, אסור ודאי לכתחילה בכל עניין. **ראב"ה** – הא ליכא למימר דמא מישרג שריג (במליחה), דלא אמרינן הכי אלא בכבדא עליו בישראל כשתולין השפוד בתנור שזנב השפוד למעלה וראשו למטה ושופע ויורד ואמרינן דמא מישרג שריג, אבל כשמולחין בכלי מנוקב והבשר והכבד מונחין בשוה, אסור הכבד שהוא שוהה לפלוט, הבשר שממהר לפלוט דמו יותר מן הכבד.

שו"ע – לא ימלחנו לכתחלה על גבי הבשר, אלא מתחתיו.

רמ"א – נהגו שלא למלוח כבד כלל (כמובא לעיל) ומיהו אם איתא שמלח כבד, בין שמלחה לבד או עם בשר, אפילו על גבי בשרא, הכל מותר.

⁷⁵² הט"ז כתב עליו – לא נראה להקל גם בזה דלא מהני זה אלא במליחה משא"כ בצליה. וכ"כ ש"ך.
⁷⁵³ וכתב עליהם המ"מ – ויש חולקין. וביאר ב"י – כלומר שסוברים דלא מחמירין בענין זה במליחה כמו בצלי.

רדב"ז (הובא בפת"ש ה) – כבד שנמלח עם בני מעים דאיכא תרתי לריעותא חדא דכבד מרובה בדמים ותו דאין מחזיקין דם בבני מעיים (כלומר לא ברור שיש בהם דם) יש לחוש ולאסור הבני מעיים.

ט. עוף שנצלה, נמלח או בושל עם הכבד שלו. סעיף ו

(1) נצלה או נמלח

מרדכי – אם צלאו לכבד במחובר לעוף העוף עצמו מותר אף על גב דהכבד בתוך העוף דכבולעו כך פולטו. **וכ"פ טור וש"ע**.

מרדכי – מיהו אמר **ריב"ן** להחמיר ולקלוף סביב מקום הכבד וחומרא בעלמא הוא דהא לקמן בכבדא עילוי בישראל לא בעי קליפה. **וכ"כ או"ה** – אפילו אם נצלה העוף והכבד שלם דבוק בו שניהם מותרים כדדרש מרימר הלכתא כו' עילוייה בישראל דיעבד שרי בצלייה וה"ה במליחה... ובמליחה ובצלייה אין חילוק בין דבוק לתלוש. ומיהו בצלייה נהגין לקלוף הבשר שאצלו אפילו בתלוש, ובדבוק בו נהגין לקלוף במקום שדבוק בה אפילו במליחה. **וכ"כ רמ"א**, וכתב שאינו אלא חומרא בעלמא.

רי"ו – תרנגולת שנצלת עם הכבד שלה הכבד אסור ותרנגולת מותר כי יש בה יותר מס'. **וביאר הש"ך** – ס"ל כתוס' דפרק כ"ה (חולין קיא,א) שהבאתי בס"ק י"ב דלא אמרינן כבולעו כך פולטו בדם כבד (והכבד נצלה בדמו, שיצא לחלל העוף, ונאסר).

(2) התבשל

פשוט שאם אין שישים כנגד הכבד הכל אסור, נחלקו מה דין הכבד אם יש שישים כנגדו:

תו"ח – אי איכא ששים נגד הכבד הכל שרי ואפילו הכבד עצמה ואף על גב דבשר שלא נמלח ונתבשל עם שאר בשר אף על גב דאיכא ששים נגד אותה חתיכה אותה חתיכת אסורה מכל מקום בכי האי גוונא גבי כבד שרי דהרי רוב הפוסקים הסכימו דאין הכבד נאסר אם נתבשלה לבדה מותר, ואף על גב דאנו נוהגין לאסור מ"מ בכהאי גוונא שנתבטל היוצא ממנה בששים שרי, דהרי אף בשאר חתיכות בשר שלא נמלח ונתבשל חומרא בעלמא הוא לאסור אותה חתיכה כמו שנתבאר לעיל ולכן גבי כבד דאיכא שני טעמים להקל יש להתיר אף הכבד בדאיכא ששים כן נראה לי, אבל מצאתי שכתב **רבינו ירוחם** דאפילו איכא ששים נגד הכבד מ"מ הכבד אסור כמו גבי לב עכ"ל ואין לזוז מדבריו כי בטלה דעתי נגד דבריו.⁷⁵⁴ **וכ"כ בהגה** שהכבד אסור. **וכ"פ ט"ז**.⁷⁵⁵

אמנם כל זה לשיטת הרמ"א ודעימיה שסוברים שכבד שבושל נאסר בדיעבד, **אך לשו"ע** שכבד מותר בדיעבד אפילו אם אין שישים כנגדו, כש"כ שיתיר אם יש שישים.

* **רמ"א** – אין לך עוף שהוא ששים נגד הכבד כשהיא שלימה. **וכ"כ בבדק הבית**.

⁷⁵⁴ **ש"ך** – וברבינו ירוחם לא נמצא דבר... וא"כ אין ראיה לדין דהכא וצ"ע, ע"כ. **ובמנ"י** הגיה בתו"ח שצ"ל במקום רי"ו מהרי"ל.
⁷⁵⁵ נחלקו בשיטה זו האם הכבד אוסר אח"כ: **ט"ז** – כיון שכתבתי בסעיף א' שרש"ל מתיר להלכה למעשה הכבד שנתבשלה לבדה יש לסמוך עליו בזה לכל הפחות דאין הכבד חוזרת ואוסרת אח"כ דברים אחרים בנתינת טעם דהיא עצמה אינה אסורה כלל מן הדין אלא מצד חומרא, והיינו בנתבשלה בלא בשר אבל עם בשר פשיטא שאין לסמוך להקל בזה (שהרי מבואר לעיל שרש"ל אסר במקרה כזה את הכבד). **רע"א** – **לענין אסור**, דהא בזה אודא היתרא כיון דהרבה פוסקים סבירא להו דכבד אינה נאסרת דהא מ"מ סבירא להו דאוסרת וגם ההיתר דגם בשר מדינא מותר יש לומר דגם בשר מותר רק לאכלו בעצמו אבל לבשלו אוסר דדלמא מתחלה לא יצא בבשול כל דמו.

* אם הכבד **זבוק** לחתיכת עוף, הדין תלוי בסוגיית איסור דבוק שהובאה בדין חני"נ באוכלים, ומקורה בסימן עב לגבי לב.

5. טחול, כליות וביצי זכר. סימן עד

א. טחול

חולין קיא,א – אמר להו: קרעו שתי וערב וחיתוכא לתחת וה"מ - כבדא, אבל טחלא - שומנא בעלמא הוא.

תוס' 'אבל טחלא שומנא בעלמא הוא' – היינו דוקא גוף הטחול הוא שומן אבל דם היוצא ממנו אסור כדתניא פ' דם שחיטה (כריתות דף כא:). **וכ"כ טור ושו"ע** – הטחול, אף על פי שיש בו מראה אדמומית ונראה כרבו דם, דינו כשאר בשר וצריך מליחה.

* **טחול בהמה שבושל בלי שנקרו אותו מחלבו**

הגש"ד – מעשה בטחול שנצלה בלא ניקור והתיר הר"ר משולם וחביריו. דבטל חלב הטחול בטחול עצמה ובחלב כשר שיש בו. דשערוהו דהטחול וחלב כשר שבו הוי ששים מן החלב. ראבי"ה.

תו"ח – משמע מכאן דסתם טחול יש בו ששים נגד חלב שבו דאי לאו הכי מאי למימרא, ועוד דהלשון משמע כך דאסתם טחול קאי ומכל מקום צריך עיון דאם כן הוה להו לפוסקים להביא דבריהם ולכתוב שיעור זה כמו שכתבו אותו לענין לב ולכן נראה דאין להתיר מסתמא אלא אם כן ידעינן שיש בו ששים, ואיכא למימר דהם שיערו דווקא אותה טחול דהוי ששים ואתי לאשמעינן דשומן הטחול מפעפע ודינו בששים אפילו בצליה, ואף על גב דהלשון משמע דהם שערו סתם טחול מכל מקום אין לסמוך להקל להתיר הואיל ויש לדחוק וליישב הלשון. **וכ"פ ט"ז** – ולעד"נ דהאי לא קאי על סתם טחול... היאך נאמר בטחול כיון שהם שיערו באחת יהיה כן לעולם והלא לפעמים יש חלב הרבה ולפעמים מעט שהוא כחוש ע"כ אין כאן חומרא רק איסור גמור מן הדין עד שיהא ששים נגדו. **וכ"כ פ"ח ושבות יעקב**.

הלכות קטנות (הובא בפת"ש א) – ואנא לא ידענא מאי קאמר (ט"ז ופר"ח) דאם קבלה מרבתינו נקבל ואם לדין יש תשובה דאין הכי נמי דלא כל הטחולים שוין דיש שמן ויש כחוש אבל כל א' בפני עצמו לפי רוב חלבו הוא רוב שומן וגודל הבשר הכשר שבו ודאי יהיה ששים ואם רב חלב האסור למה לא ירבה חלב הכשר ואם מעט הוא חלב איסור מעט ג"כ יהיה חלב הכשר וכך שיער הר' משולם וחביריו בכל סתם טחול דוק בדבריו ותמצא כי אין לסמוך בזה על הרב הפר"ח ויש לסמוך על מעשה של הרב בעל הגש"ד.

ב. כליות וביצי זכר

אגור בשם רוקח – הכליות אסור לבשלם בקדרה משום 'אל תטוש תורת אמך'. **וביאר או"ה** – דמנהג אבותינו שלא לבשלן אלא לצלותן ומיהו אם נתבשלו בדיעבד מותרים אם נתנקרו ונמלחו כדין. **וכ"כ רמ"א וש"ך**. **ב"י** – ואנו נהגנו היתר לבשלם ולא שמענו פוצה פה.

או"ה – ביצי זכר אף על גב דיש בהן רוב דם מאחר שנתנקרו מהגידיים מותרים לכתחלה למולחן עם בשר אחר. אך נוהגין לכתחלה רק לצלותן ולא לבשלן והאור מישאיב שאיב. **וכ"כ רמ"א**.

רמ"א – מותר למלוח כל אלו (כליות וביצי זכר) עם שאר בשר אף על פי שיש בהם רוב דם, ובלבד שיסירו הקרומים והחלב מהם. **וביאר הש"ך** – כלומר, אע"ג דכבדא עילויה בישרא לכתחלה אסור באלו מותר אפילו לכתחילה.